ЛІТОПИС
УПА

ТОМ
2

Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944

Літопис УПА

Нова серія, том 2

National Academy of Sciences of Ukraine
M. S. Hrushevs'kyi Institute of Ukrainian Archeography
and Source Studies
"Litopys UPA" Publishing House
Main Archival Administration under the Cabinet of Ministers of Ukraine
Central State Archive of Highest Organs of Government
and Administration of Ukraine
State Archive of Rivne Oblast

Litopys UPA

New Series, Volume 2

Volyn and Polissia: UPA and its Rear Line 1943–1944

Documents and Materials

Kyiv 1999 Toronto

Національна Академія наук України
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
Видавництво "Літопис УПА"
Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України
Центральний державний архів вищих органів влади
України
Державний архів Рівненської області

Літопис УПА

Нова серія, Том 2

Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944

Документи і матеріали

Київ 1999 Торонто

У книзі зібрані документи і матеріали Української Повстанської Армії та її запілля, що діяли на території Волині й Полісся в період німецької окупації. Документи висвітлюють маловідомі широкому загалу в Україні героїчні сторінки боротьби українських повстанців і підпільників проти загарбників, дають можливість більш широко відтворити історію України в роки Другої світової війни.

This volume contains documents and materials of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) and its rear line supporting structures that functioned on the territory of Volyn and Polissia during German occupation. These documents shed light on a little-known, even in Ukraine, heroic struggle of the Ukrainian insurgents and underground workers against the occupiers and offer an opportunity to recreate the history of Ukraine during World War II.

Упорядники:

О. ВОВК, І. ПАВЛЕНКО

Compilers:

O. VOVK, I. PAVLENKO

Редактор *Н. Черкаська*
Технічний редактор *М. Притикіна*
Оформлення художника *Г. Сергеєва*
Оригінал-макет *Т. Масленникової*

Editor *N. Cherkas'ka*
Technical editor *M. Prytykina*
Design *H. Serheiev*
Lay-out designer *T. Maslennykova*

ISBN 966-02-0474-4

Фундатором цього тому є Королівський Канадський Леґіон,
Команда Онтаріо, Український Відділ № 360, Торонто, Канада,
ім. Пилипа Коновала, кавалера Хреста Вікторії,
з нагоди 50-річчя заснування Відділу.
Членами Відділу є українці-канадці,
ветерани Канадських Збройних Сил
та Союзних Армій

This volume is funded by the Royal Canadian Legion,
Ontario Command, Filip Konowal,
Victoria Cross, Ukrainian Branch No. 360, Toronto, Canada,
on the Occasion of its 50th Anniversary.
Members of the Branch are Ukrainian-Canadians,
Veterans of Canadian Armed Forces
and Allied Armies

ЗМІСТ

УКРАЇНА ПІД НІМЕЦЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ 1941-1944 рр.

ВСТУП

У цьому томі "Літопису УПА" подано документи і матеріали Української Повстанчої Армії (УПА)* та її запілля (військової адміністрації) про бойову і військово-адміністративну діяльність на Волині й Поліссі за часів німецько-нацистської окупації, а саме починаючи від квітня 1943 р. до січня 1944 р. У томі зібрано відозви, накази, розпорядження, інструкції, звіти та інші матеріали, більшість з яких ще з часів захоплення їх радянськими каральними органами в ході Другої світової війни була недоступною як для науковців, так і для широкого загалу. Відродження Української держави спричинилося до відкриття та наукового опрацювання колись закритих спеціальних фондів державних архівів. Наслідком опрацювання таких фондів і є цей збірник.

Лише невелику частину поданих у цьому томі документів і матеріалів, які раніше потрапили за кордон, було надруковано у виданнях української діаспори. Прислужилося в цій справі видання "Літопису УПА", яке було започатковано в Канаді 1975 р. Зокрема побачили світ перший, другий і п'ятий томи, що висвітлювали боротьбу УПА і ОУН на Волині й Поліссі.

Сподіваємося, що публікація знайдених в архівах України документів і матеріалів стане певною мірою спростуванням думки начальника оперативного відділу штабу УПА полк. Миколи Омелюсіка, висловленої ним 1953 р. у журналі "Вісті Комбатанта": "Мені здається, що майбутній історик не знайде багато матеріялів з джерел військових штабів того часу, бо бойові штаби УПА, що по своїй природі були дуже рухливі і не мали забезпеченого запілля, такі цінні матеріали, як звіти, донесення, накази і т. п. по використанні нищено, щоби не попали до рук ворога"[1]. Також є надія, що представлене видання буде більш ґрунтовним продовженням раніше розпочатої "Літописом УПА" в Канаді справи та стане у пригоді дослідникам діяльності УПА і ОУН, а також всім тим, хто цікавиться історією Волині й Полісся.

На сьогоднішній день історію українського національно-визвольного руху в Другій світовій війні на території Волині й Полісся ще недостатньо

* Згідно з тогочасними офіційними документами УПА розшифровувалось як Українська Повстанча Армія.

[1] Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 19.

вивчено. Опубліковані в даному збірнику документи і матеріали дають уривчасті відомості про перебіг подій. Постання та діяльність, зокрема штабова і референтурна, певних формувань УПА й референтур запілля здебільшого представлено виявленими на час видання збірника документами. Для зорієнтування читача подається короткий історичний огляд діяльності УПА і ОУН на згаданій території в 1943 р.

Щодо питання створення повстанської армії Організацією Українських Націоналістів Самостійників Державників (ОУНСД)[2], то її корені слід вбачати у попередній змістовній діяльності ОУН на військовій ниві. Період до весни 1943 р., напевно, слід вважати генезовим, або іншими словами, етапом зародження військового утворення УПА в лоні політичної формації ОУН. Початок – народження Української Повстанчої Армії як окремої військової структури під проводом ОУНСД на терені Волині й Полісся припадає на ранню весну 1943 р. З цього приводу у вступі до постанов III Надзвичайного Великого Збору ОУН (III НВЗ ОУН) від серпня 1943 р. зазначалося: "Провід ОУН на III-й Конференції в лютому 1943 р. зважив стан внутрішніх сил ворога, розглянув зовнішні політичні обставини і ствердив, що настали сприятливі обставини для військової дії. Після цього на терені Полісся і Волині виступили перші збройні відділи Української Повстанчої Армії (УПА). З того часу оборону українського населення Полісся і Волині взяла на себе українська військова сила. УПА, крім завдань самооборони, прийняла зразу також завдання кадрової організації майбутньої Української Народної Армії"[3].

Навесні 1943 р. вже існували "збройні відділи ОУН-Бандери", які, перерісши масштаби організаційних боївок, згідно з військово-політичними рішеннями головного Проводу ОУНСД, почали оформлюватися у структурні військові підрозділи. До них слід віднести відділи під командуванням "Остапа"[4] (Сергій Качинський), "Дубового" (Іван Литвинчук), "Коробки"[5] (Григорій Перегіняк), "Яреми" (Никон Семенюк), "Крука" (Іван Климишин), "Аркаса" (Олексій Брись), "Острого" (Ярослав Ждан), "Дороша" (Петро Кухарчук) та інших.

---

[2] Таку назву організація ОУН під проводом Степана Бандери прийняла на III конференції головного Проводу ОУН в лютому 1943 р. На III Надзвичайному Великому Зборі ОУН в серпні 1943 р. було повернуто стару назву.

[3] ОУН у світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби. 1929-1955. Бібліотека українського підпільника. – Б. м., 1955. – Ч.1. – С.97.

[4] Тут і в подальшому всі псевдоніми та криптоніми подано в лапках. Організування на Поліссі в жовтні 1942 р. військовим референтом ОУН "Остапом" збройних груп постановою Української Головної Визвольної Ради (УГВР) від 30 травня та Святочним наказом Головного Командира УПА "Тараса Чупринки" (Роман Шухевич) від 14 жовтня 1947 р. визнано "початком нових форм визвольно-революційного руху" – УПА. Днем постання УПА визначено 14 жовтня 1942 р.

[5] Збройний відділ під командуванням "Коробки" у виданні політичного відділу УПА – часописі "До зброї" від липня 1943 р. названо першою сотнею УПА.

Під час німецько-нацистської окупації України в Другій світовій війні територія Волині й Полісся займала крайній північний захід створеного окупантами "Райхскомісаріату Україна". За організаційним поділом ОУНСД території України вона дістала назву Північно-західні українські землі (ПЗУЗ)[6]. За своїм географічним положенням та природним ландшафтом ця територія була сприятливою для ведення партизанської війни.

Навесні 1943 р. на території ПЗУЗ законспіровано діяв крайовий провід ОУНСД, до якого входили: провідник "Охрім" (Дмитро Клячківський), політичний референт "Галина" (Яків Бусел), референт Служби Безпеки (СБ) "Безрідний" (Василь Макар). При проводі в рамках військової референтури діяв започаткований ще 1942 р. крайовий військовий штаб на чолі з військовим референтом поручником "Сомом" ("Сонар", Василь Івахів)[7].

Частину території ПЗУЗ охоплювала своєю діяльністю підпільна організаційна мережа ОУНСД ("сітка"), що підлягала крайовому проводові й ділилася на нижчі, прив'язані до відповідних адміністративно-географічних утворень, щаблі: області, округи (повіти), надрайони, райони, підрайони, кущі. Найнижчою ланкою підпілля була станиця[8] ОУНСД, до якої входило від декількох до декількох десятків членів і кандидатів організації та членів жіноцтва і юнацтва ОУН. Станиця звичайно діяла в одному селі або закладі в місті. На всіх щаблях мережі підпільною діяльністю керували місцеві проводи ОУНСД. До їхнього складу, крім керівників-провідників, входили референтури ("реферати"): суспільно-пропагандистська, організаційна, СБ, військова, жіноча, юнацтва, зв'язку, господарська. Очолювані референтами місцевих проводів референтури мали свої штати – підреферентури. На початку створення місцевих організацій за браком кадрів члени проводів нерідко очолювали кілька референтур одночасно. Чисельність ОУНСД на початку 1943 р. на ПЗУЗ становила декілька тисяч чоловік. З перебігом подій кількісний склад організації, а особливо її прихильників (симпатиків), значно збільшився.

Події Другої світової війни відчутно вплинули на економічну, соціально-політичну та воєнну ситуацію на Волині й Поліссі. Поразки нацистської Німеччини на фронтах призвели до збільшення збору харчових контингентів та насильного вивозу молоді на роботи до Райху. Пасивний спротив

---

[6] Крім Волинської і Рівненської областей, до ПЗУЗ входили південні райони Берестейської та Поліської областей Білорусі. В 1943 році були долучені Житомирська і західна частина Київської області.

[7] 13 травня 1943 року в сутичці з німецьким військовим підрозділом біля с.Черниш Колківського району Волинської області пор. "Сом" ("Сонар", Василь Івахів) загинув разом з пор. Юліяном Ковальським ("Гарпун") та хор. Семеном Снядецьким ("Сірко"), які, можливо, були співробітниками його штабу.

[8] У залежності від кількості членів станиця могла додатково ділитися на осередки по 3-5 чоловік.

цьому місцевого населення поряд з підпільною і подекуди партизанською діяльністю радянського, польського та українського самостійницького рухів викликав жорстокі каральні дії окупаційної адміністрації з залученням місцевої української допоміжної поліції[9]. Проте, поліція почала відмовлятися від участі в каральних акціях проти цивільного українського населення, через що зазнала репресій.

Значно загострилася воєнно-політична ситуація на ПЗУЗ по ініційованому ОУНСД "виході в ліс" у березні-квітні 1943 р. спровокованої німецькими репресіями української допоміжної поліції та пов'язані з цим подальші події. Загальна кількість поліцаїв, які залишили службу, обраховувалася в 4-5 тис. чоловік. Багато втікачів було з часом залучено до новостворюваної ОУНСД повстанської армії. "Це були, – за словами старшини штабу УПА полк. М. Омелюсіка, – основні кадри сяк-так вишколених людей для розгортання більших відділів УПА"[10]. Окупаційна німецька адміністрація у відповідь на відхід українських поліцаїв набрала на цю службу поляків, яких відразу почала використовувати для жорстокої пацифікації українських сіл. Це багато в чому спричинилося до подальшого польсько-українського конфлікту.

По виході "в ліс", на основі досить розгалуженої підпільної організаційної мережі, розгорнулось творення військово-партизанських структур ОУНСД у великих масштабах. У різних місцевостях Волині й Полісся утворювалися боївки, ватаги, групи, сотні та загони. Це вимагало від організації напруження всіх сил і енергії. Будувалися й обладнувалися лісові табори, організовувалися господарські структури. Розпочався справжній військовий вишкіл.

У квітні-травні 1943 р., після прибрання назви Українська Повстанча Армія, збройні відділи ОУНСД почали офіційно її вживати. На основі крайового військового штабу на ПЗУЗ формується Головна Команда УПА (ГК УПА). Військові штаби, які діяли при обласних та окружних проводах ОУНСД, перетворюються на територіальні штаби УПА. Впроваджується військовий суд УПА. В травні 1943 р., виходячи з підпису під текстом відозви "Українці!", фіксується формальне політичне відокремлення Головної Команди УПА від крайового проводу ОУНСД на ПЗУЗ. Головна теза відозви – "Український народ висилає на боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу (УССД) ... Українську Повстанчу Армію (УПА)". У відозві також виражено безкомпромісне ставлення до інших українських самостійницьких рухів. (Див. док. № 1 даної публікації.)

Розглядаючи діяльність Української Повстанчої Армії на ПЗУЗ та в інших регіонах українських земель, слід охарактеризувати цю діяльність.

[9] У даному контексті ця назва взята як узагальнююча для всіх військово-поліційних підрозділів, більшість особового складу яких становили українці.

[10] Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 26.

Чи була вона партизанською чи повстанською? За певних підходів керівництва ОУН і УПА до класифікації збройної боротьби ("партизанки")[11], "партизанка у поневоленого народу є з правила початковою стадією, або частиною "великої війни" народного повстання, коли той узброєний нарід творить правильну армію"[12]. Згідно з іншим визначенням, партизанська діяльність ("партизанка") могла розвиватися як частина діючої армії в тилу ворога або як діяльність повстанців "на рідній землі": "Парт[изани] мусять мати за собою населення, або армію"[13]. Виходячи з цих положень, діяльність УПА, напевно, слід вважати повстанською, або іншими словами, певною стадією та специфічною формою партизанських дій, оскільки вона обмежувалася етнічними українськими землями, мала за собою автохтонне населення, а не регулярну армію, та сама намагалася перетворитися на регулярну військову структуру.

З травня 1943 р. відомо про діяльність перших, порівняно великих повстанських формувань, що об'єднували понад п'ятисот чоловік. Серед них – "Перша група УПА" під командуванням "Дубового" (Іван Литвинчук), Українська Повстанча Група "Озеро" під командуванням "Рудого" (Юрій Стельмащук) і загін "Котловина" під командуванням "Юрія Рубашенка" (Степан Коваль). Усі вони діяли на Поліссі: відповідно на Костопільщині, Ковельщині та Колківщині. Менші за чисельністю формування поставали також на Волині. На Володимир-Волинщині – Горохівщині діяв загін "Січ" під командуванням "Сосенка" (Порфирій Антонюк). На півдні Рівненської області й на Кременеччині утворилися загони під командуванням "Черника" (Дмитро Казван), "Чорноморця" (Євген Басюк), "Крука" (Іван Климишин) та інших командирів. Названі формування стали основою організованих у другій половині літа груп УПА та військових округ (ВО) запілля.

Від самого початку існування збройні відділи УПА розпочали активну воєнну діяльність: провадилися напади на економічні, транспортні, адміністративні та військові об'єкти окупаційної адміністрації. На короткий час захоплювали цілі містечка (головним чином поліські районні центри): Володимирець, Степань, Висоцьк, Дубровиця, Людвипіль, Деражне, Олика, Цумань, Горохів. Так, звільнене загоном "Котловина" від німецької адміністрації містечко Колки перебувало під адміністрацією УПА та запілля до листопада 1943 р. В одній із засідок, організованій 2 травня 1943 р. на шляху Ковель – Берестя відділом з сотні під командуванням "Кубіка" (Тихін Зінчук), загинув шеф СА (Sturmabteilung)[14] Німеччини ген. Віктор

[11] Підходи керівництва ОУН і УПА до класифікації збройної боротьби відображені в інструкціях: "Партизанка. Що це є партизанка?" (ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 39, арк. 11-16); "Партизанка. (історія, назва, слово)" (ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 39, арк. 8-10).

[12] ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 39, арк. 11.

[13] Там само, арк. 9.

[14] Пер. з нім.: штурмові загони.

Лютце. Навесні значно посилилися збройні сутички з радянськими та польськими партизанськими формуваннями.

Організацією збройних відділів ОУНСД зайнялися військові референти, провідники різних щаблів теренової мережі, а також колишні командири української допоміжної поліції. Проте брак старшинських кадрів спонукав залучати до військової роботи старшин армії УНР та Червоної армії, які перебували на Волині й Поліссі, навіть якщо останні були неукраїнського походження. Для вишколу власних військових кадрів наприкінці весни 1943 р. при більшості груп та загонів УПА було організовано вишколи – підстаршинські школи. 27 квітня такий вишкіл розпочався при новоствореній "Першій групі УПА". 30 травня підстаршинська школа ім. Головного отамана Симона Петлюри[15] почала діяти при загоні "Січ" на Володимир-Волинщині. По закінченні таких кількатижневих вишколів повстанська армія отримала перші власні підстаршинські кадри. Ці кадри відразу було відряджено до діючих та новостворюваних відділів як військові інструктори (вишкільники) чи командири підвідділів.

Влітку 1943 р. все більше регіонів Волині і Полісся було охоплено військово-адміністративною діяльністю ОУНСД та УПА. Німці, "замурувавшись" у містах і великих селищах, керували в сільській місцевості лише вдень і в супроводі сильних відділів жандармерії та допоміжної польської поліції[16]. Однак на заваді поширенню діяльності УПА і ОУНСД, крім німецьких дій, переважно на Поліссі, стали також великі за кількістю радянські та менші польські партизанські формування з їхнім ворожим ставленням до українських самостійницьких ідей. Серед радянських формувань – Рівненське партизанське з'єднання (командир – Володимир Бегма), Чернігівське з'єднання (Олексій Федоров), Сумське з'єднання (Сидір Ковпак), Житомирське з'єднання (Олександр Сабуров). Серед польських формувань – підрозділи Армії Крайової (АК) та національні відділи, що долучилися до з'єднань радянських партизанів. Для УПА розпочалася виснажлива так звана "трифронтова боротьба" з німецькими, радянськими та польськими збройними силами.

Окремо зупиняючись на антипольській боротьбі УПА, слід зазначити, що ОУН була сповнена рішучості вигнати поляків (багато з них були поселенцями-осадниками міжвоєнного періоду) з території повстанських дій. У свою чергу польський емігрантський уряд, підлегла йому АК, правонаступниця Війська Польського, та інші організації не менш рішуче прагнули і діяли для збереження свого контролю над землями, що раніше входили до складу Польської держави. За допомогою католицької

---

[15] У липні 1943 р. отримала криптонім "Світлана".

[16] У даному контексті назва є узагальнюючою для всіх військово-поліційних підрозділів, більшість особового складу яких становили поляки.

церкви вони активно залучали більшість польського населення. Німецькі та радянські чинники активно впливали на українсько-польське протистояння. Часто заручниками цього протистояння ставало українське та польське населення. На жаль, війна розбудила серед українців і поляків вікові інстинкти ворожнечі й помсти та спонукала сусідні народи до фізичного винищування один одного.

Серед більших воєнних акцій, крім постійних дрібних сутичок з німецькими поліційними підрозділами, проведених УПА влітку 1943 р., можна вирізнитити такі на сьогодні відомі:

– кількамісячний рейд відділів під командуванням "Верещаки" (Федір Воробець) в Житомирську й Київську області та проведення там декількох боїв з радянськими партизанськими й німецькими поліційними підрозділами;

– наступ у липні відділів загону "Озеро" на бази Чернігівського з'єднання радянських партизанів у Маневицькому, Любешівському та Ратнівському районах;

– декілька великих боїв відділів загону "Озеро" з радянськими партизанськими підрозділами в Головненському і Вербському районах у другій половині липня;

– акція 17–19 липня "Першої групи УПА" на польські колонії, в яких стаціонували відділи Армії Крайової та радянських партизанів;

– розгром 24–25 липня Дубнівським і Кременецьким куренями групи "Енея" табору радянських партизанів під командуванням Антона Одуха на Шумщині;

– захоплення в ніч з 19 на 20 серпня підрозділами загону "Озеро" поліського районного центру – містечка Камінь-Каширський;

– рейд відділів "Бойової групи командира Бористена" (Дмитро Корінець) і бої з радянськими партизанами в серпні на Сарненщині та Пинщині.

Найбільшого загострення досягли сутички УПА та теренових сільських боївок з німецькими поліційними підрозділами, коли останні забирали від населення хліб нового врожаю. Для поборювання УПА німецькими поліційними військами під командуванням ген. Е. фон дем Бах-Залевського було проведено на Волині в серпні 1943 р. великомасштабні воєнні акції. Це призвело до поважних обопільних втрат та численних жертв серед цивільного населення. Окремим відділам УПА, зокрема групи "Енея", довелося на деякий час залишити територію свого базування на півдні Волині та вирушити в рейд до інших місцевостей. Деякі відділи загону ім. І. Богуна ("Січ") було тимчасово розпущено.

У липні 1943 р., виконуючи настанови керівництва ОУНСД, підрозділи УПА роззброїли відділи ОУН під проводом полк. Андрія Мельника, що діяли на Кременеччині та Володимир-Волинщині. В серпні-вересні акції роззброєння було застосовано щодо відділів Української Народної

Революційної Армії (УНРА)[17] Тараса Бульби-Боровця. Більша частина вояків роззброєних формувань долучилася до відділів УПА.

До кінця літа 1943 р. закінчився організаційний період творення УПА, який тривав від ранньої весни. Армія в процесі росту набрала певних стало організованих форм – сотні, курені, загони, групи. Розпочався новий – державотворчий період діяльності УПА, певну аналогію якому можна знайти у військово-адміністративній діяльності Війська Запорозького часів національно-визвольної війни середини XVII ст. в Україні (полковий адміністративний устрій тощо).

Наприкінці літа на території ПЗУЗ ОУНСД і УПА після часткової розконспірації переходять на воєнний стан, який у свою чергу поділяється на фронт і запілля. В даному випадку фронт – це діяльність УПА, а запілля – військово-адміністративна діяльність ОУНСД. Керувала фронтом і запіллям на території ПЗУЗ військова влада – Головна Команда УПА на чолі з Головним Командиром УПА "Климом Савуром" (Дмитро Клячківський). До складу ГК УПА разом з головнокомандуючим входили: начальник – шеф військового штабу (ШВШ) полк. "Гончаренко" (Леонід Ступницький, одночасно був заступником з військових справ), керівник політичного відділу – шеф політичного штабу (ШПШ) "Роман Галина" (Яків Бусел), комендант запілля "Горбенко" (Ростислав Волошин, був заступником по адміністративно-організаційній роботі). Начальнику штабу УПА підлягав військовий штаб, який складався з відділів: організаційно-оперативного, розвідувального, зв'язку, постачання, вишкільного, медично-санітарного та ін. Керівнику політичного відділу (штабу) підпорядковувались також виховно-політичні відділи груп УПА та небезпосередньо (фахово) суспільно-політичні референтури запілля. Коменданту запілля підлягали референтури: організаційно-мобілізаційна, суспільно-політична, СБ, господарча, зв'язку, Українського Червоного Хреста (УЧХ) та новостворена цивільна адміністрація.

Уся територія ПЗУЗ (генеральна округа – ГО) поділялася на чотири оперативно-територіальні угруповання – військові округи (ВО), в яких базувалися відповідні групи УПА на чолі з оперативно-територіальними командуваннями. Військові округи мали нижчі ланки – військові надрайони (ВН), військові райони (ВР), військові підрайони (ВП), кущі та станиці. Ці військово-адміністративні установи, створені на основі раніше діючої організаційної мережі ОУН, склали запілля УПА.

Про військово-адміністративний устрій вищих ланок запілля УПА на ПЗУЗ восени-взимку 1943 р. є такі відомості:

– військова округа (група) УПА "Заграва", "01" охоплювала північну половину Рівненської області й південні райони Поліської області Білорусі.

---

[17] У липні 1943 р. УПА "Поліська Січ" була перейменована на Українську Народну Революційну Армію (УНРА).

До складу округи входили військові надрайони: Костопільський – "Долина", Сарненський – "Лісова Пісня", Столинський – "Гало", Пінський – "Болото";

– військова округа (група) УПА "Богун"[18], "02", "002" охоплювала південну половину Рівненської області і Кременеччину. Військові надрайони: Корецький – "2/2", "Коліно"; Рівненський – "3/3", "Озеро"; Здолбунівський – "4/4", "Луг"; Дубнівський – "6/6", "Дуб"; Кременецький – "7/7";

– військова округа (група) УПА "Турів", "03" обіймала територію Волинської області й південь Берестейської області Білорусі. Військові надрайони[19]: Луцький – "Хортиця", Володимир-Волинський – "Степ", Ковельський – "Кодак", Берестейський.

– військова округа (група) УПА "Тютюнник"[20], "04" охоплювала Житомирську область і західні райони Київської області. Військові надрайони (округи): Житомирський, Бердичівський, Андрушівський, Новоград-Волинський, Овруцький, Фастівський та ін.

У оперативно-територіальних командуваннях керівництво військовою округою і групою УПА належало командирові групи. Йому підпорядковувався штаб групи на чолі з начальником та адміністрація запілля на чолі з комендантом. Обов'язком начальника штабу групи була організація побуту та діяльність війська, конкретна розробка планів військових операцій, підготовка практичних заходів до їх переведення. В штабі групи діяв політичний відділ (штаб) на чолі з політичним виховником (ШПШ). До його функцій належала пропагандистська робота та політичне виховання особового складу відділів групи. Комендант запілля керував усією організаційною роботою підпілля ОУН, мобілізацією до УПА, встановленням, нормуванням та контролем роботи цивільної адміністрації, господарчих структур, УЧХ й ін. на території військової округи. Політичною роботою в адміністративному терені ВО керував референт політичного відділу (також міг називатися ШПШ).

Серед перших командирів та комендантів запілля відомі такі:

– група (ВО) "Заграва" – командир "Дубовий" (Іван Литвинчук), комендант "Юрко" (Юрій Рибак);

– група (ВО) "Богун" – командир "Еней" (Петро Олійник), комендант "Пташка" (Сильвестр Затовканюк);

– група (ВО) "Турів" – командир "Олег"[21] (Микола Ковтонюк, Якимчук), комендант "Ярослав Кармелюк"[22];

---

[18] Певний час у внутрішньоорганізаційних документах вживалася назва групи (ВО) від псевдоніма командира "Енея".

[19] Певно, через поступову реформацію підпілля і організацію військової та цивільної адміністрації у військових надрайонах, яким територіально відповідали колишні округи ОУН, продовжували діяти надрайони ОУН.

[20] У пропагандистських матеріалах називалася УПА-Схід.

[21] З середини вересня 1943 р. групою "Турів" командував "Рудий" (Юрій Стельмащук).

[22] Орієнтовно з листопада 1943 р. комендантом запілля ВО "Турів" був "Крилач" (Панас Матвійчук).

– група (ВО) "Тютюнник" – командир "Верещака" (Федір Воробець).

Оперативно-територіальні командування груп (ВО) УПА, за винятком ВО "Тютюнник", охоплювали своїм політичним впливом і військово-адміністративною діяльністю більшість населених пунктів Волині й Полісся. Однак керовані ними відділи УПА та місцеві територіальні формування (боївки, сільські самооборони), подекуди значно поступаючись (кількістю, матеріальною забезпеченістю) своїм супротивникам, не могли убезпечити запілля. Умови недоторканності запілля в другій половині 1943 р. створювалися тільки тимчасово і головним чином у лісових місцевостях: Кременеччина (Антонівецька республіка), Кореччина (північна частина), Володимир-Волинщина ("Січ"), Ковельщина (Скулинські ліси), Колківщина (Колківська республіка), Степанщина–Деражненщина. З цієї причини оперативно-територіальні командування, а зокрема штаби УПА, були рухливими, частково розосередженими і певною мірою законспірованими. Командування груп перебувало здебільшого по хуторах і селах названих місцевостей.

Політично-пропагандистська робота на охоплених повстанським і підпільним рухом територіях провадилася, окрім інших засобів, шляхом поширення періодичних і неперіодичних видань, які друкувалися у підпільних друкарнях крайового проводу та військових округ. Керували виданням політично-пропагандистської літератури суспільно-політичні референти запілля за участю виховників УПА. Для підготування серійних видань було зорганізовано сталі пропагандистські осередки (Українська Пресова Служба – УПС в УПА), прив'язані організаційно до підпільних друкарень (технічних відділів).

Військову пресу УПА на ПЗУЗ у 1943 р. представлено декількома періодичними виданнями: журнал "До зброї" ГК УПА (друкувався на території ВО "Заграва"), гумористичний журнал "Український перець" (територія Здолбунівського ВН у ВО "Богун"), газета "Наш фронт" (територія Ковельського ВН у ВО "Турів"), газета "Інформатор" (територія Володимир-Волинського ВН у ВО "Турів").

Провідною у цих виданнях УПА була ідея здобуття Української Самостійної Соборної Держави в боротьбі з "імперіалістичними режимами" нацистської Німеччини та Радянського Союзу. Поряд з політично-пропагандистськими матеріалами, які висловлювали цю ідею, виходячи з історії національно-визвольної боротьби українського народу, у пресі УПА вміщувалися матеріали військово-технічного, політично-інформаційного характеру, а також ліричні та гумористичні твори.

Великого значення в діяльності запілля УПА набрала господарська референтура. Перебування на штатному забезпеченні, за приблизними підрахунками, більше 10 тис. людей потребувало організації потужного господарського апарату заготівлі та постачання. Такі автономні господарські

структури були створені у всіх, крім ВО "Тютюнник", військових округах. Остання округа через нерозвинутість господарського апарату запілля УПА в Житомирській і Київській областях користувалася послугами ВО "Заграва" та "Богун".

Керівництво зазначених вище груп УПА майже тотожно повторювало склад Головної Команди УПА. Різниця між ГК УПА та керівництвом груп полягала в тому, що ГК УПА, будучи невеликою (декілька десятків чоловік), виконувала роль партизанського центру на ПЗУЗ. Вона надавала фахову допомогу в організації "партизанки", здійснювала загальне керівництво, планувала великі військові операції. Майже ідентичне співвідношення було і в керівництві запілля УПА. Зокрема, господарчий відділ ГК УПА координував потреби УПА й запілля, знаходив і розробляв економічні можливості військових округ та здійснював обмін продукції між ними. Таким чином, оперативно-територіальні командування груп і ВО несли на собі майже весь тягар воєнної, адміністративної й господарської діяльності УПА та запілля на Волині й Поліссі.

Діючі на території військових округ групи УПА поділялися на сотні, курені та загони. Сотня[23] кількістю 100-150 чоловік була найнижчою військово-оперативною одиницею. 2–3 сотні об'єднувалися в курінь або загін. У групі "Турів" загони були значно більші й складалися з 2–3 куренів. Сотні, курені й загони були прив'язані територіально до місцевостей свого організування чи базування. Виняток становила група "Тютюник", яка в більшості складалася з переданих від інших груп відділів та мала свої бази на територіях військових округ "Заграва" і "Богун".

На початку осені структура і командний склад груп УПА та їхніх підрозділів на ПЗУЗ були такими.

Група "01", "Заграва" – ШВШ пор. "Славута" ("Макаренко"[24], Микола Левицький), ШПШ "Остап", політвиховник "Зимний" (Степан Костецький).

Загони групи:
ім. Богуна – командир "Ярема" (Никон Семенюк),
ім. Остапа – командир "Шавула" (Адам Рудик),
ім. Колодзінського – командир "Лайдака" (Микита Скуба),
ім. Коновальця – командир "Кора" (Макар Мельник),
ім. Хмельницького – командир "Боровий" (Василь Брилевський),
ім. Дорошенка – командир "Вороний" (Василь Левкович).

Група "02", "Богун" – ШВШ "Черник" (Дмитро Казван), політвиховник "Нестор" (Володимир Ярмолка).

---

[23] Сотня поділялася на менші військово-тактичні одиниці – рої та чоти. Три рої становили чоту, три чоти і рій мінометів або важких кулеметів – сотню.

[24] З середини вересня 1943 р. обов'язки шефа штабу групи "Заграва" виконував "Бористен" (Дмитро Корінець).

Курені групи[25]:

Дубненський – командир "Юрко" (Юрій Чуйковський);

Кременецький – командир "Крук" (Іван Климишин).

Більшість відділів групи діяла окремими сотнями[26] під керівництвом командирів "Макса" (Максим Скорупський), "Негуса" (Сергій Олеськів), "Саблюка" (Остап Качан), "Гордієнка" (Дмитро Хандій), "Орла", "Тополі" та ін.

Група "03", "Турів" – ШВШ "Клим" (Борис Бедрик), політвиховник "Хмурий".

Загони групи:

"01", "Котловина" – командир "Юрій Рубашенко" (Степан Коваль), ШВШ сот. "Яр", політвиховник "Хома";

"02", "Озеро" – командир "Рудий" (Юрій Стельмащук), ШВШ "Вовчак"[27] (Олексій Шум), політвиховник "Тур";

"03", "003", ім. І.Богуна ("Січ") – командир "Лівар", ШВШ "Кліщ" (Порфирій Антонюк), політвиховник "Брова" (Віктор Шибиста).

Група "04", "Тютюнник" – ШВШ "Очеретенко" (Петро Гудзоватий), ШПШ "Орел" ("Бистрий", Петро Степаненко). До групи було тимчасово приділено декілька сотень з інших груп[28].

Від 15 серпня 1943 р. Головна Команда УПА, проголошуючи себе "найвищою й одиноко-суверенною владою" на звільнених повстанською армією від радянських і німецьких органів та польських колоністів землях України, запровадила приватну власність українських селян на землю. Для проведення поділу землі та надання її селянам було обрано земельні комісії. Розподіл вільних земель у власність розпочався вже у вересні[29]. На териториторіях, опанованих УПА, для урегулювання громадського життя окремим розпорядженням з 1 вересня встановлювалася адміністративна влада. Остання поділялася на виборні від села до області органи – ради та управи. Вводилося загальне навчання шкільної молоді, а школи мали відкритися до 30 вересня 1943 р. Для оборони цивільного населення перед ворожими, грабіжницькими нападами Головна Команда УПА впровадила організацію самооборони сіл, спрямувавши процес її творення.

---

[25] У листопаді 1943 р. розпочалась організація Здолбунівського куреня під командуванням "Ярбея" ("Ясен", Микола Свистун).

[26] Для виконання певних завдань та рейдів окремі сотні групи "Богун" тимчасово об'єднувалися в курені.

[27] Орієнтовно з другої половини вересня 1943 р. обіймає командування загону "Озеро". Шефом військового штабу загону стає "Леонід Яворенко" (Микола Павлович).

[28] Зокрема, передана з групи "Турів" сотня "Лева" (Іван Лень) виконувала в серпні-жовтні 1943 р. рейд по Житомирській області.

[29] За наявними в Державному архіві Рівненської області (ДАРО) документами можна впевнено твердити про надання декільком тисячам сімей селян Рівненської області землі у власність.

З цією метою військовозобов'язана молодь проходила військові та інші види навчання (вишколи).

З перетворенням повстанчих відділів на єдиний військовий організм упорядковувався процес організації армії. З цією метою наказом № 8 від 27 серпня 1943 р. вводили військові ступені УПА, а всі вояки, за традицією, мали називатися козаками.

У вересні 1943 р. в УПА замість різних поліційних підрозділів у групах і загонах, де вона була відсутня, впроваджувалася військова польова жандармерія (ВПЖ). Для вирішення кримінальних справ у запіллі організовувалися станиці поліції. З метою збору і виготовлення георафічних мап у кожній групі закладалися "картографічні відділи".

На початку осені 1943 р. у підрозділах УПА було створено окремі відділи (в масштабах роїв, чот, сотень) кінноти. Зокрема, при групі "Енея" ("Богун") у вересні почала діяти сотня кавалерії під командуванням полк. "Данька" (Олександр Даниленко). Певна увага в УПА приділялася організації радіозв'язку, який використовувався для зв'язку з відділами на Поліссі. З метою пропагандистської, мемуаристичної, мистецької та архівної праці в УПА організується Українська Пресова Служба.

Із зростанням чисельності УПА постала гостра потреба в підготовці власних старшинських кадрів. З цією метою для кандидатів на старшин влітку та восени 1943 р. організовано формальні старшинські школи. В липні у масштабах вишкільної сотні під керівництвом пор. "Гориня" (Лев Крисько) постала старшинська (юнацька) школа "Дружинники". Школа перебувала при головному штабі УПА, виконувавши одночасно функції внутрішнього кільця його охорони. Зовнішнє кільце охорони почергово творили відділи групи "Заграва". За винятком періодів німецьких акцій, школа разом зі штабом базувалася на лісових хуторах Степаньського району. Старшини штабу разом з викладачами вивчали у школі різні дисципліни. По проведенні чотирьохмісячного курсу старшинського вишколу та прийому іспитів у грудні 1943 р. школа завершила свою роботу.

Паралельно з першою школою започатковано в жовтні другу старшинську (юнацьку) школу "Лісові чорти" під керівництвом пор. "Поля" (Федір Польовий). По проведенні скороченого курсу вишколу та дострокових іспитів школа закінчила роботу в січні 1944 р. Майно школи, частину викладачів та курсантів (юнаків) було переведено в Карпати, де організовано третю старшинську школу "Олені ч. 1".

Тільки частина випускників, яка мала попередній командирський досвід чи дістала дуже високу оцінку на іспитах, по закінченні старшинських шкіл отримала перший старшинський ступінь хорунжого. Більшість випускників здобула підстаршинські звання. По завершенні навчання випускники поверталися до своїх військових груп.

Через брак кваліфікованих підстаршинських кадрів у різні періоди другої половини 1943 р. при всіх (крім групи "Тютюнник") групах УПА діяли підстаршинські школи. Зокрема, восени дві школи під назвами "Хорти" і "Везувій" функціонували при групі "Заграва". У групі "Богун" відомо про діяльність школи "Північ". У групі "Турів" школи були при всіх трьох загонах групи.

Крім названих вище шкіл, при групах та ВО діяла низка саперних, шоферських, санітарних, радіотехнічних, телефонічних, господарчих і інших вишколів та курсів для забезпечення кадрами відповідних служб УПА й запілля.

Серед акцій УПА восени-взимку 1943 р. можна назвати такі більш відомі:

– переможні бої з'єднання з дев'яти сотень групи "Турів" під тактичним командуванням командира "Вовчака" (Олексій Шум) з німецькими поліційними підрозділами, що відбулися 7–9 вересня біля с. Радовичі Турійського району;

– героїчна оборона 11 вересня 1943 р. чоти командира "Берези" (Андрій Марцинюк), оточенної в Загорівському монастирі (Горохівський район), перед атаками значно переважаючих сил німецької мотопіхоти, артилерії та авіації;

– рейд і бої двох куренів групи "Тютюнник" з німецькими та радянськими партизанськими підрозділами в жовтні 1943 р. на заході Житомирщини;

– наступ у жовтні загонів груп "Турів" і "Заграва" на бази з'єднань радянських партизанів у Любешівському та Морочанському районах Полісся;

– невдалий наступ у перших днях листопада з'єднання з шести сотень під тактичним командуванням командира "Шавули" на бази підрозділів АК та радянських партизанів на сході Людвипільського району (наступ на с. Мочулянка);

– рейди в листопаді-грудні "на схід", у Кам'янець-Подільщину і Вінниччину, відділів новозорганізованої в рамках групи "Богун" групи "Кодак".

Ще в серпні 1943 р. в Галичині на території створеного нацистською Німеччиною "Генерального губернаторства Галичини" відбувся III Надзвичайний Великий Збір ОУН (III НВЗ ОУН). Організацією було прийнято важливі військово-політичні рішення з питань ідеології та подальшої збройної боротьби з окупантами. Восени рішення збору впроваджувалися в життя на ПЗУЗ. У рамках рішень III НВЗ ОУН відбулася 20–21 листопада на Здолбунівщині Конференція поневолених народів, постанови якої, в свою чергу, мали б залучити до національно-визвольної боротьби УПА і ОУН інші народи СРСР.

Наприкінці 1943 р. Провід ОУН на чолі з головою бюро Проводу "Туром" (Роман Шухевич) ухвалив рішення про реформування структури

УПА та розширення її діяльності. Наявні в УПА на ПЗУЗ та у військових референтурах у інших регіонах України збройні відділи реорганізовано в три крайові командування: УПА-Захід, УПА-Північ, УПА-Південь. Військовий штаб військової референтури головного Проводу ОУН стає Головним Військовим Штабом УПА (ГВШ УПА).

У процесі реформування військової діяльності ОУН відділи Української Національної Самооборони (УНС), які з липня 1943 р. діяли в Галичині на чолі з крайовим військовим штабом ОУН на Західноукраїнських землях (ЗУЗ), отримали назву УПА-Захід (УПАЗ). Підрозділи УПА, які діяли на ПЗУЗ, дістали назву УПА-Північ. На основі діючої в складі групи "Богун" групи "Кодак" та крайового проводу ОУН Південно-східних українських земель (ПСУЗ) організовано командування УПА-Південь. Група "Тютюнник" у поширюваній на теренах Житомирщини і Київщини пропагандистській літературі ідентифікувалася як УПА-Схід, однак свого крайового командування не мала.

Підсумовуючи діяльність ОУН і УПА 1943 р. на ПЗУЗ, слід відзначити помітне зростання в порівнянні з початком року чисельності обох організацій. Кількість членів ОУН, не враховуючи юнацтва ОУН[30] і симпатиків[31], за попередніми підрахунками сягала 10-15 тис. членів. Щодо оцінки чисельності УПА на території ПЗУЗ, то вона наприкінці 1943 р. становила близько 8–10 тис. чоловік. Зокрема, група "Турів" після часткової демобілізації та передачі до групи "Заграва" загону "Котловина"[32] налічувала на 1 січня 1944 р. 3 048 чоловік. З урахуванням демобілізованих та членів різних теренових збройних формацій запілля, чисельність УПА становила приблизно 15–20 тис. чоловік[33]. Серед чинників, які суттєво гальмували кількісне збільшення УПА, була нестача зброї, боєприпасів та вишколеного командного складу.

З метою усунення причин нестачі зброї і амуніції для повстанського руху в УПА і запіллі було організовано невеликі майстерні по ремонту, переобладнанню і виготовленню зброї та боєприпасів. У роботі з легким стрілецьким озброєнням праця таких майстерень почала набирати системного, конвейєрного характеру. Так, зокрема, в одній з майстерень на південній Рівненщині було налагоджено виготовлення запалювальних гранат системи "Комар".

---

[30] Чисельність юнацтва в багатьох випадках перевищувала кількість членів ОУН місцевих організацій.

[31] Чисельність симпатиків ОУН багаторазово перевищувала кількість організованих членів.

[32] Загін "Котловина" та територію його базування – Луцький ВН "Хортиця" приблизно в листопаді 1943 р. було передано до складу групи (ВО) "Заграва". На початку 1944 р. загін отримав назву "Хвастівський загін".

[33] *Содоль П.* Українська Повстанча Армія. 1943-1949. – Нью-Йорк: Пролог, 1994. – С. 47.

Через відсутність належної матеріально-технічної бази командування УПА намагалося забезпечити частини захопленим у супротивників важким озброєнням. Так, при групах, загонах і куренях організовувалися окремі відділи артилерії. Окрема батарея артилерії під командуванням "Берези" діяла в складі групи "Богун". За деякими відомостями в УПА використовувалися танки, зокрема в загонах ім. І. Богуна ("Січ") та ім. Є. Коновальця. Під час переходу територією ПЗУЗ німецько-радянського фронту різнорідне надходження до УПА стрілецької зброї, амуніції, а подекуди і важкого озброєння значно зросло.

З наближеням до теренів ПЗУЗ німецько-радянського фронту запілля й УПА розпочали активну підготовку до приходу "окупаційної", сталінської радянської влади з її карально-репресивною системою (органи НКВС-НКДБ), до тривалої повстанської боротьби проти них. Заготовлялися і заховувалися (магазинувалися) в земляних сховищах значні запаси харчів, обмундирування та озброєння. Активно будувалися та копалися сховища (криївки, бункери) для запілля та УПА. Готувалися різного роду диверсійні групи. Велася наполеглива антирадянська пропаганда.

Зміни воєнно-політичної ситуації, як на території ПЗУЗ так і в ході Другої світової війни (військові поразки Німеччини, вихід Італії з війни тощо), призвели до контактів УПА та запіля з представниками різних формацій у складі німецької армії, адміністрації й поліції. Найбільш широкими і результативними були контакти (переговори) з командуванням угорських військових частин, що діяли на Волині й Поліссі. Зокрема було досягнуто угоду про ненапад та відмову угорської сторони провадити насильницькі реквізиції серед цивільного населення. Значних масштабів набрали контакти та перехід на бік УПА різнонаціональних відділів (узбеків, татар, азербайджанців, грузинів та ін.) зі складу німецьких військово-поліційних підрозділів. Загалом, торкаючись українсько-німецьких контактів (переговорів), слід зауважити, що в залежності від значущості учасників умови контактування були різноманітними і здебільшого неприйнятними. УПА й запілля найбільше акцентували на недоторканності мирного населення, звільненні з ув'язнення керівників українського національно-визвольного руху та отриманні зброї й боєприпасів. У подальшому вступати в контакти з німецькими керівниками командуванням УПА було заборонено.

У січні-лютому 1944 р. після радянського наступу більшу частину території Волині й Полісся було зайнято радянськими військами. 11 і 27 січня вони вступили в міста Сарни та Остріг, 2 лютого — обласні центри Рівне і Луцьк. Навесні німецько-радянський фронт зупинився на лінії Кременець — Локачі — Ковель — Камінь-Каширський. Більшість відділів УПА-Північ, як і новозорганізованої УПА-Південь, перейшла або опинилася на підрадянській території. Розпочався новий, підрадянський період їхньої діяльності.

* * *

Зібрані в другому томі нової серії "Літопису УПА" документи і матеріали – це відозви, накази, розпорядження, інструкції, звіти, що свідчать про військову й адміністративну діяльність УПА та запілля на Волині й Поліссі в 1943 – на початку 1944 рр.

За структурою видання поділяється на історично-археографічний вступ, власне документи і матеріали з анотаціями до них англійською мовою, список оголошених у документах і матеріалах видань, список ілюстрацій, список скорочень, індекс до текстів. Документи і матеріали, що публікуються, складають п'ять тематичних розділів. Кожен з розділів відповідає певній структурі УПА: Головна Команда УПА, група (ВО) "Заграва", група (ВО) "Богун", група (ВО) "Турів", група (ВО) "Тютюнник". Тематичні розділи, за винятком розділу "Головна Команда УПА (УПА-Північ)", мають у відповідності з представленими документами і матеріалами декілька підрозділів: документи командування групи; документи (і матеріали[34]) відділів та підрозділів; звіти відділів та підрозділів; документи (і матеріали) запілля військових округ; звіти керівників запілля військових округ.

При підготовці збірника документів і матеріалів використано фонди Центрального державного архіву вищих органів України (ЦДАВО) та Державного архіву Рівненської області (ДАРО). Окремі документи і матеріали походять з Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО) та архіву Служби Безпеки України в Києві. Кожен документ ідентифіковано[35] за відповідним фондом, описом, справою і аркушем.

Декілька документів, яких бракує, передруковано з першого тому "Літопису УПА", перевиданого в Канаді у 1989 році. Фонди ЦДАВО України і ДАРО є найбільшими документальними зібраннями документів і матеріалів ОУН і УПА періоду Другої світової війни з території Волині та Полісся. Головна засада відбору документів до збірника – це найбільш повне представлення виявлених нормативних та звітних документів і матеріалів керівних органів УПА та запілля. Виконання поставлених завдань утруднювалося великими фондовими обсягами та лише частковою наявністю конкретних інформацій з заданої теми.

Перший тематичний розділ – документи і матеріали Головної Команди УПА (УПА-Північ) та її відділів висвітлює різні ділянки керівництва військом та запіллям на Волині й Поліссі.

---

[34] Окремі матеріали подаються в різних розділах з документами груп (ВО) "Заграва", "Богун", "Турів" та "Тютюнник".

[35] Виняток становить наказ від 9 вересня 1943 р. коменданта запілля ВО "Богун" "Пташки" (докумет № 192), який походить з Державного архіву Служби Безпеки України і має тільки номер аркуша.

Розділ відкриває відозва ГК УПА від 20 травня 1943 р. під назвою "Українці!", що закликає до боротьби проти загарбників України разом з УПА. У відозві зафіксовано формальне відокремлення ГК від крайового проводу ОУНСД на ПЗУЗ. Розпорядженням від 15 серпня за підписом командира УПА "Клима Савура" (Дмитро Клячківський) ГК УПА, проголосивши себе "найвищою й одиноко-суверенною владою на звільнених землях України", запроваджувало приватну власність селян на землю. Представлені накази ГК УПА № 5, 6 від 15 та 25 серпня 1943 р. для УПА і запілля стосувалися політично-пропагандистської, господарської та військово-організаційної діяльності. Наказ № 7 від 27 серпня проголошував вибори місцевих рад, земельних комісій та запроваджував загальне шкільне навчання молоді. Наказ № 8 військам УПА від 27 серпня упорядковував систему військових ступенів (звань). Наказ № 8 та інструкція від 30 серпня для комендантів запілля скеровували організацію самооборони населення.

"Дню Слави Української Зброї" присвячено святковий наказ від 31 серпня. Згідно з розпорядженням ГК УПА від 1 вересня на території України встановлювалась цивільна адміністрація. В наступному наказі і залучнику до наказу певна увага приділялася організації радіозв'язку та кінноти (№ 9, 1 вересня). Зокрема кожна група УПА до 15 жовтня повинна була сформувати не менше сотні кінноти. Наступні накази з залучником до одного з них розглядали питання конспірації і дотримання військової таємниці (№ 10, 3 вересня), тактики боротьби та оборони перед ворогом (№ 11, 4 вересня), організації старшинської школи і різних вишколів (№ 12, 4 вересня), надання військових ступенів (№ 13, 4 вересня), військово-розвідувальної звітності (№ 15, 7 вересня[36]), функційних та військово-адміністративних справ (№ 16, 26 вересня). Окремий наказ за підписом ШВШ ГК УПА полк. "Гончаренка" (Леонід Ступницький) стосувався справ вироку польового суду та заборони прийняття на службу козаків з інших відділів (18 жовтня).

Інші накази ГК присвячені політиці стосовно різнонаціональних частин при німецькій армії (№ 17, 28 жовтня), хімічно-бактеріологічній обороні (№ 18, 25 жовтня), скеруванню людей до старшинської школи і військових вишколів (№ 19, 30 жовтня), ощадності (№ 20, 10 листопада), санітарним справам (№ 21, 12 листопада).

Накази, підписані командиром УПА під псевдонімом "Панас Мосур" (Дмитро Клячківський), торкались інтенсивної політичної роботи (№ 22, 26 листопада 1943 р.), розширення повноважень Служби Безпеки (№ 27, 14 січня 1944 р.) та ознаменування року збройної боротьби УПА (№ 28, 24 січня 1944 р.). Слід відзначити, що починаючи від наказу № 27 "Панас

---

[36] В оригіналі помилково зазначено 7 жовтня 1943 р.

Мосур" ідентифікується як командир УПА-Північ. Методам діяльності в підрадянський період присвячено останній представлений наказ – № 29 від 26 січня 1944 р.

Другу частину першого тематичного розділу становлять документи і матеріали політичного відділу УПА та запілля.

Серед них – інструкції: про діяльність пропагандистів-виховників (№ 1, 10 червня 1943 р.), про права та завдання в роботі суспільника (№ 2, 1943 р.), про звітування суспільника загону (№ 3, 1943 р.), про організацію та роботу УПС (вересень), про ідеологічне та політичне виховання членства (18 жовтня). Далі представлено розпорядження № 1 від 27 жовтня за підписом керівника політичного відділу "Галини" (Яків Бусел) у справі розподілу та читання літератури.

На завершення публікації документів цієї частини представлено: програму проведення виховних гутірок, доповідей і лекцій в УПА (жовтень), інструкцію для виховників у відділах УПА (1943 р.), пропагандистські вказівки про роботу серед населення (1943 р.).

Третю частину тематичного розділу склав документ осередку у справах інших національностей. Це – інструкція до організації, використання та інформування про національні відділи при УПА та німецькій армії (2 грудня 1943 р.).

Далі публікуються документи і матеріали СБ УПА. Серед них – повідомлення про присуд революційного трибуналу УПА (25 вересня 1943 р.) та інструкція керівникам УПА, запілля, СБ про безпеку діяльності УПА та запілля (№ 1, 15 січня 1944 р.).

Частина документів і матеріалів господарчого відділу УПА та запілля являє собою інструкції до організації господарського апарату (травень) та про обов'язки інтендантів відділів (15 липня 1943 р.). Організацію адміністративно-бухгалтерських курсів при господарчій референтурі УПА нормував представлений проект від 20 вересня 1943 р. Наступні документи подано за авторством господарчого референта ГК УПА "Зубатого" (Антін Мороз). Серед них – правильник ч. 01 для працівників запілля про роботу жіночої організації УЧХ (20 листопада) та інструкція господарникам ВО 002[37] у справі випікання хліба (листопад-грудень 1943 р.). Насамкінець друкуються інструкції про переховування збіжжя, консервування м'яса (1943 р.) та проведення нової інвентаризації всього майна УПА (1 грудня 1943 р.).

Останню частину першого розділу склали документи Українського Червоного Хреста. Серед них – правильник УЧХ (10 листопада) та інструкція до організації санітарних служб УПА та запілля (1943 р.).

До другого тематичного розділу увійшли документи групи (військової округи) "Заграва" та інших формувань, що діяли у північній частині Рівненської області України та в прилеглих районах півдня Білорусі.

---

[37] Військова округа "002", "Богун".

Він розпочинається наказами та інструкціями командування попередниці групи "Заграва" – 1-ї групи УПА, за період від 15 червня до 6 вересня 1943 р., які нормують творення та діяльність повстанських відділів. Представлений далі наказ від 2 травня 1943 р. референта господарчого відділу 1-ї групи "Потапа" стосується проведення інвентаризації майна та харчів. Останню групу документів цього підрозділу складають накази командира бойової групи "Бористена" (Дмитро Корінець) від 5 до 17 вересня 1943 р., які інформували відділи про стан та дії групи.

У другому підрозділі містяться документи командування групи "Заграва". Серед перших накази від 15 серпня до 24 листопада 1943 р. командира групи "Дубового" (Іван Литвинчук). Їх продовжує декілька наказів шефа військового штабу "Бористена" (Дмитро Корінець) за період від 5 жовтня до листопада 1943 р. Окремий комплекс документів у санітарних, шкільних та інших справах становлять накази від 20 серпня до 17 листопада 1943 р. шефа політичного штабу групи "Остапа". У кінці підрозділу наведено наказ від 10 грудня 1943 р. керівника відділу військової розвідки УДСБ "Немо" про розвідувальну діяльність і звітність.

Наступний тематичний підрозділ репрезентує звіти відділів та підрозділів групи. До нього увійшли звіти (5–27 липня) командира "Дубового" (Іван Литвинчук) про діяльність 1-ї групи УПА в травні-липні 1943 р. та звіти (від 30 червня і 29 квітня) керівників її розвідувального відділу – "Бористен" (Дмитро Корінець) та санітарного відділу – "Еней" (Дмитро Сагайко). Завершується підрозділ звітами командира відділу (сотні) "Цигана" (Павло Цинко) за період від 1 липня до 26 серпня 1943 р.

У окремому підрозділі згруповано документи і матеріали запілля військової округи "Заграва". Він розпочинається низкою наказів за період від 11 вересня до 25 грудня 1943 р. коменданта запілля "Юрка" (Юрій Рибак). Деякі накази коменданта стосувалися виконання розпорядження ГК УПА про наділення селян землею. Цій темі присвячено формуляр документа земельної референтури УПА (1943 р.) для надання селянину землі. Наступною групою документів цього підрозділу є накази з 26 до 28 листопада 1943 р. керівника політичної референтури запілля "Аскольда" про політично-виховну та адміністративно-господарську діяльність у запіллі. Одним документом (наказом від 3 вересня) представлено діяльність організаційно-мобілізаційного референта "Тараса". Окремий комплекс у підрозділі становлять різні документи і матеріали господарчої референтури ВО за період від 12 вересня до 23 жовтня 1943 р. Серед них – вказівки, інструкції, плани, норми, проекти та формуляри звітно-вхідних документів. Наприкінці представлено декілька документів (25 листопада) керівника технічного відділу "Лебедя", що стосувалися будівництва підземних помешкань (криївок) для членів запілля. Завершується підрозділ розпорядженям (25 вересня) коменданта відділу УЧХ "Мотрі" про додержання санітарних норм у селянських господарствах.

Останній підрозділ становлять звіти керівників запілля ВО "Заграва". На початку представлено звіти (18 вересня – 25 грудня) коменданта запілля ВО "Юрка" (Юрій Рибак) про стан і діяльність окремих референтур округи в серпні та листопаді 1943 р. Звіти (14 жовтня – 28 листопада) політичного референта округи "Аскольда" інформували про стан суспільно-пропагандистської роботи та суспільно-політичну ситуацію на території ВО в жовтні-листопаді 1943 р. На кінці підрозділу звітів керівників запілля ВО вміщено звіт (орієнтовно кінець жовтня) референта СБ "Третього" про діяльність та суспільно-політичний стан у військовій окрузі у вересні-жовтні 1943 р.

У третьому тематичному розділі – документах групи (військової округи) "Богун" представлено діяльність групи УПА та військової адміністрації запілля округи під керівництвом командира "Енея" (Петро Олійник), які діяли на півдні Рівненської області та на Кременеччині (тепер Тернопільська область). У різних документах група УПА і ВО ідентифікуються як група "Енея", група "Богун" та військова округа Рівне.

Першим у публікації документів командування групи є наказ № 37 від 9 липня 1943 р. командира "Енея" про нормування харчування особового складу групи УПА. Наступні його накази за період від 12 серпня до 30 вересня 1943 р. для керівництва запілля ВО стосувалися організації сотень УПА, кінноти, адміністративних призначень, диверсійної діяльності на транспортних сполученнях ворога, збирання зброї та контрольних функцій СБ. Наказ № 20 (5 жовтня) повідомляв про перехід на бік УПА з німецької служби національного відділу азербайджанців. Інші накази за період від 26 жовтня 1943 р. до 5 січня 1944 р. для особового складу групи УПА торкалися питань службових призначень, санітарного стану відділів, їхнього господарського і матеріального забезпечення, надсилання кандидатів до старшинської школи та звітності. Наказ від 15 січня 1944 р. керівникам запілля та УЧХ стосувався реорганізації медично-санітарної роботи. Наказ командира групи № 27 (16 січня 1944 р.) реформував роботу командування УПА та запілля. Останнім документом у підрозділі є наказ (23 серпня) керівника політичного відділу групи "Максима" (Василь Булавський) про цензуру розповсюджуваної інформації (по радіо) через ворожу (радянську та німецьку) пропаганду.

До наступного підрозділу увійшли звіти про діяльність відділів групи командира "Енея" – "Богун". На початку представлено звіт № 2 від 29 липня 1943 р. про діяльність підрозділів групи у липні. Звіт від 11 липня 1943 р. висвітлював пропагандистський рейд відділу УПА на Схід. Комплекс документів становлять інформаційні звіти (15 листопада – 31 грудня) шефа штабу групи "Черника" (Дмитро Казван) про стан та діяльність відділів групи в листопаді–січні 1943 р. Про стан групи та підрозділів наприкінці 1943 – на початку 1944 р. інформували таблиці-звіти, які є додатком до звіту шефа штабу групи "Черника".

Наступний комплекс документів – це звіти (10–31 грудня) політичного виховника групи "Нестора" (Володимир Ярмолка) про політвиховну роботу у відділах УПА в жовтні-листопаді 1943 р. Діяльність військової польової жандармерії в листопаді 1943 р. – на початку січня 1944 р. відображено у звітах (21 грудня 1943 р. – 12 січня 1944 р.) коменданта "Ворона". Завершується підрозділ звітом (11 грудня 1943 р.) сотенного "Одисея" про рейд на Схід в грудні 1943 р.

Публікація документів відділів та підрозділів розпочинається наказами за період від 10 до 14 липня 1943 р. командира окремого відділу "Черника" (Дмитро Казван). Іншу групу документів становлять накази від 1 до 17 грудня 1943 р. командира куреня "Ярбея" (Микола Свистун) та звіт (17 грудня) начальника штабу "Чорноморця" (Євген Басюк). Останнім документом підрозділу є правила військової польової жандармерії групи (16 січня 1944 р.) командира "Саблюка" (Остап Качан).

Документи коменданта запілля військової округи "Богун" – "Пташки" (Сильвестр Затовканюк) за період від 8 вересня 1943 р. до 16 січня 1944 р. нормували та скеровували діяльність запілля. Інструкція (12 жовтня 1943 р.) адміністративного відділу також організовувала діяльність запілля ВО. Наступний комплекс – документи референтури Служби Безпеки за період від 10 вересня до 18 листопада 1943 р. за підписом керівників "Смока" (Микола Козак) та "Корнія" (Микола Кравчук), що реформували діяльність місцевих органів.

Накази (24 листопада) керівника господарчого відділу "Лебедя" спрямовували підготовку запілля УПА до приходу радянської адміністрації. Наказ (24 листопада) керівника організаційно-мобілізаційної референтури "Тирси" мав на меті покращення її роботи. Формуляр "Мобілізаційного листка" (1943 р.) ілюстрував роботу організаційно-мобілізаційної референтури. Останній наказ (27 вересня) керівника шкільного відділу "Буряка" дораджував підлеглому референтові добір кадрів.

Заключний підрозділ документів складають звіти керівників запілля ВО "Богун". Звіти (9 листопада – 4 грудня) коменданта "Пташки" (Сильвестр Затовканюк) висвітлювали воєнно-політичну ситуацію та діяльність УПА і запілля на території військової округи в жовтні-грудні 1943 р. Про це йдеться і в звітах (31 жовтня – 30 листопада) суспільно-політичного референта ВО "Миколи". Завершують тематичний підрозділ документів групи (ВО) "Богун" звіти (22 листопада – 28 грудня) організаційно-мобілізаційного референта ВО "Тирси". У звітах висвітлено працю організаційно-мобілізаційного апарату, військового господарства, вишколів і сільських самооборон у листопаді-грудні 1943 р.

Четвертий тематичний розділ збірника становлять документи і матеріали групи (військової округи) "Турів", що діяла на території Волинської області України та в прилеглих районах півдня Білорусі.

Документи командування групи репрезентують накази та інструкції від 16 вересня 1943 р. до 22 січня 1944 рр. за підписом командирів "Олега" (Микола Ковтонюк, Якимчук), "Рудого" (Юрій Стельмащук) та їхніх замісників. Цими документами нормувалася головним чином організаційна та воєнна діяльність групи. До них належать також вказівки (8 вересня) керівника політично-виховного відділу групи "Хмурого" про організацію Української Пресової Служби при УПА. Останніми в цій групі є норми харчування особового складу групи УПА (26 вересня), підготовлені господарчою інтендантурою.

Далі публікуються документи і матеріали відділів та підрозділів. Це – накази командування загону "Котловина" від 19 серпня до 13 грудня 1943 р., що спрямовували військово-організаційну діяльність загону, а також накази від 31 серпня до грудня 1943 р. командира "Мороза" (Григорій Кузьма) куреня "Погром". Окремий комплекс становлять документи і матеріали Української Повстанчої Групи загону "№ 02" – "Озеро". На початку представлено відозву (травень) та розпорядження (30 травня, 1 липня) командування групи – загону "Озеро". Потім – виписка наказу по загону (11 листопада) за підписом "Леоніда Яворенка" (Микола Павлович) та інструкція (вересень) і наказ (16 жовтня 1943 р.) для сотенних політвиховників за підписом "Тура". Доповнюють документи і матеріали загону "Озеро" накази командувань підрозділів: 2-го куреня "Буг" (10 вересня), загону "Помста Полісся" (22 червня 1943 р., січень 1944 р.)

Наступний тематичний підрозділ містить звіти відділів та підрозділів. Він розпочинається звітом (2 серпня) про бої відділів УПА на Луччині. Тут публікуються звіти від 22 вересня до 13 жовтня 1943 р. керівника політично-виховного відділу групи "Хмурого" про стан та політичну роботу в групі, а також – звіт (29 серпня) політичного виховника загону "Озеро" – "Тура" про виховну роботу в загоні. "Ранній звіт" станом на 3 січня 1944 р. куреня "Погром" подає відомості про чисельність та озброєння куреня.

Останній підрозділ склали документи запілля військової округи. До нього увійшли накази та інструкції керівників запілля від 10 вересня до 16 листопада 1943 р., що нормували діяльність новоствореної військової адміністрації запілля УПА.

П'ятий тематичний розділ – це документи і матеріали групи (військової округи) "Тютюнник" та інших формувань, які діяли на території Житомирської і в західних районах Київської областей.

Документи і матеріали відділів та підрозділів становлять звіти відділів про рейди від 29 липня до 27 грудня 1943 р.; відозва (15 листопада) групи "Схід" до евакуйованих українців зі Східної України.

Документи запілля військової округи репрезентують звіти керівників з Андрушівської (жовтень) і Бердичівської (листопад) округ про підпільну, пропагандистську та військову діяльність.

* * *

Документи і матеріали, що публікуються в другому томі нової серії "Літопису УПА", передруковано без скорочень, у повній відповідності до оригіналу.

Усі документи і матеріали мають заголовки, складені упорядниками. В них зазначено: вид документа, за наявності автор, адресат, зміст, дата та діловодний номер. Якщо дату створення документа не встановлено, він датується за змістом, супровідними документами тощо. У такому разі умовну дату подано в квадратних дужках [Січень 1943 р.].

Документи друкуються без купюр. Пропущені, а також непрочитані частини текстів позначаються квадратними дужками [...]. Незрозумілі частини текстів позначено графічно (xx*). В текстах документів передано авторські підкреслення (^{1}xx^{-1}). Передрук документів і матеріалів з інших видань зазначено в легенді документа.

У виданні максимально збережено лексику, авторські та редакторські особливості джерел. Без змін подано власні й географічні назви. Згідно з сучасними нормами виправлено пунктуацію, уживання лапок. Текст документів і матеріалів подано на основі сучасних правил публікації історичних документів. Помилки в написанні виправлено без застережень. Зокрема, у відповідності з вимогами сучасного українського правопису виправлено написання прийменників, часток (до дому – додому, підчас – під час, в ночі – вночі, з-дня-на-день – з дня на день, рівнож – рівно ж, старати ся – старатися). Упорядковано вживання апострофа (мад'ярів – мадярів, звязок – зв'язок). Орфографічні помилки, що перекручують смислове значення, подано у примітках. Двома курсивними літерами, за абеткою, позначено (^{a}xx^{-a}) вписані від руки дописки в тексті (окремі слова та ін.).

Гриф <таємне> відтворюється в правому верхньому кутку тексту документа. Гриф <відпис> не передається, оскільки його значення відбивається терміном <копія> в легенді документа. Надписи на документах (адресування, резолюції та ін.), що стосуються їхнього змісту, збережено і подано як продовження тексту документа. Інші надписи опущено.

Закреслені слова в тексті не подано. В окремих випадках для повного відображення змісту закреслені місця відтворено в тексті й графічно виділено (<xx>). Скорочено написані слова, крім загальноприйнятих скорочень, відтворено повністю та графічно виділено (xx[x]). Неможливість розшифрування скорочень зазначено у примітках.

Передача авторської оригінальності підпису документів визначається на основі правила, що використовувалося в діловодстві УПА і ОУН. На цій основі виправлено неточності. Щодо передрукованих текстів матеріалів (листівки, формуляри тощо), то визначення оригінальності стосується лише засвідчених рукописів.

Кожен документ чи матеріал супроводжується легендою, в якій зазначено місце зберігання документа (скорочена назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів), вказується автентичність документів (оригінал, копія). Відтворення документів і матеріалів друкарським способом не зазначено. Зазначається тільки рукописне відтворення документів і матеріалів. Інформація про попередню публікацію чи передрук документа подається в легенді.

У збірнику представлено фотопортрети й дереворити командного складу УПА і запілля, а також фотографії сцен військового життя повстанців на Волині й Поліссі. Зазначені у підписах під портретами функційні та військові ступені керівників за часом відповідають висвітлюваному періоду. У підписах до фотографій з повстанського життя подано наявну інформацію про зображене та час їх виготовлення. Представлені матеріали зберігаються в комп'ютерній фототеці видавництва "Літопис УПА".

Окремий комплекс ілюстрацій склали дереворити підпільного митця Ніла Хасевича та відбитки печаток керівників групи (ВО) "Заграва". Частина дереворитів та фотографій походить з архіву " Літопису УПА", що міститься в "Колекції ім. Петра Й. Потічного про підпільну й антипідпільну боротьбу в Україні" при Університеті Торонто. Представлені відбитки печаток взято з документів, зібраних у цьому виданні, та з архіву "Літопису УПА".

У англомовних текстах вжито модифіковану систему транслітерації Бібліотеки Конгресу США.

Збір, науково-археографічну підготовку документів і фотографій, розробку схем та картосхем для тому виконав Олександр Вовк. Певну технічну та наукову роботу по підготовці збірника виконала Ірина Павленко.

У підготовці індексу до документів взяли участь Олександр Вовк, Валентин Коваль, Марина Мухіна, Ірина Павленко, Леонід Пилявець, Ірина Преловська, Юрій Черченко.

Упорядники другого тому нової серії "Літопису УПА" складають щиру подяку співробітникам ЦДАВО України в Києві і ДАРО в Рівному за надану допомогу у виявленні та копіюванні документів; Ірині Дуденковій, Тамарі Масленниковій та Ігору Миткалику – за технічну і наукову роботу з опрацювання документів.

Особливу подяку висловлюємо редакції та адміністрації "Літопису УПА" в м. Торонто (Канада); Івану Б. Григоровичу, Президенту, Миколі Кулику, скарбнику та екзекутиві Королівського Канадського Легіону Українського Відділу №360 ім. Пилипа Коновала, кавалера Хреста Вікторії, в Торонто, Канада – за сприяння і фінансову підтримку підготовки та публікації тому в Україні.

Олександр Вовк

PREFACE

This volume of The "Litopys UPA" presents documents and materials of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) and its rear line military structure related to combat and military-administrative activities in Volyn and Polissia during the German occupation. The period covered is from April 1943 to January 1944. The documents include proclamations, orders, directives, instructions, reports and other materials, most of which were inaccessible to scholars or general readers since their capture by the Soviet secret police during the Second World War. With the rebirth of the Ukrainian state, the special collections in state archives which had previously been closed became open to scholarly study. The current volume is the result of the work done using such collections.

Only a very small portion of the documents and materials presented in this volume previously appeared in Ukrainian publications abroad, primarily in the volumes of the "Litopys UPA". In that series of books, which began to appear in Canada in 1975, the first, second, fifth and twenty seventh volumes dealt with the UPA and OUN activities in Volyn and Polissia.

This volume of documents and materials, which were discovered in the archives of Ukraine, is, essentially, a reply to the statement made by Col. Mykola Omeliusik, Chief of the UPA headquarters operational division, published in 1953 in the journal "Visti Kombatanta". He stated that, in his opinion "...the future historian will not find much material from underground sources of that period, because the UPA headquarters, which was very mobile and moreover lacked a secure rear line administration, destroyed most valuable materials such as reports, circulars, orders, etc. after their use, in order to prevent their falling into enemy hands" [1]. We hope that this volume will be an important continuation of the work started earlier by the "Litopys UPA" in Canada and will prove useful not only to scholars researching the UPA and OUN activities, but to all who have an interest in the history of Volyn and Polissia.

The Ukrainian national liberation movement in Volyn and Polissia during the Second World War has not yet been sufficiently studied. The documents

[1] Litopys UPA, Toronto, 1989, vol. 1, p. 19.

and materials published in this volume provide additional information about the course of events in that region, including the origins and activities of certain UPA formations, and in particular, their headquarters, and rear line and supply administrative structures. By way of information, a brief historical overview of the UPA and OUN activity in this territory in 1943 is hereby provided.

The antecedents to the establishment of an insurgent army by the Organization of Ukrainian Nationalists supporting an Independent State (OUNSD) [2] should probably be sought in earlier military activity by the OUN. The period prior to the spring of 1943 should be viewed as a conception of a military organization, the UPA, within the political formation, the OUN. The actual beginning or birth of the Ukrainian Insurgent Army as a separate military formation under the OUNSD leadership in Volyn and Polissia came about only in early spring of 1943. A preface to the resolutions of the OUN Third Extraordinary General Assembly, which took place in August 1943, states that "during its Third Conference, in February 1943, the OUN Leadership having assessed the enemy's internal strength, and the external political situation came to the view that conditions in the land had become favourable for military action. Following this decision, there appeared in Volyn and Polissia the first armed units of the Ukrainian Insurgent Army (UPA). From that very moment, the Ukrainian military force took onto its shoulders the responsibility for defending the Ukrainian population. In addition to self-defense, the UPA almost immediately took on the task of forming the cadres of the future Ukrainian People's Army." [3]

In spring 1943, there already existed "armed units of Bandera's OUN" which had outgrown the status of organizational combat cells and, following the military and political decisions of the OUNSD Supreme Leadership, began to form structured military subunits. These included the units commanded by "Ostap" [4] (Serhii Kachynskyi), "Dubovyi" (Ivan Lytvynchuk), "Korobka" [5] (Hryhorii Perehiniak), "Iarema" (Nykon Semeniuk), "Kruk" (Ivan

---

[2] This name was adopted by the OUN organization led by Stepan Bandera during the Third conference of the OUN Supreme Leadership in February 1943. At the OUN Third Extraordinary Assembly in August 1943, the former name was reinstated.

[3] OUN v svitli postanov Velykykh Zboriv, Konferentsiy ta inshykh dokumentiv z borot'by 1929-1955. Biblioteka ukrayins'koho pidpil'nyka, 1955, no. 1, p. 97.

[4] Here and hereafter, all pseudonyms and code names are shown in quotation marks. The organization in Polissia in October 1942 by OUN military section head Ostap of armed groups was recognized as the beginning of new forms of the liberation revolutionary movement - the UPA, by the resolution of the Supreme Ukrainian Liberation Council (UHVR) of May 30 and the special order of UPA Supreme Commander Taras Chuprynka (Roman Shukhevych) of October 14, 1947. October 14, 1942 was recognized as the day of the founding of the UPA.

[5] In the publication issued by the UPA political division (zahin), the newspaper *Do zbroyi* of July 1943, the armed unit commanded by Korobka is called the first UPA company.

Klymyshyn),"Arkas" (Oleksii Brys), "Ostryi" (Iaroslav Zhdan), "Dorosh" (Petro Kukharchuk) and others.

During the German occupation of Ukraine during World War Two, Volyn and Polissia formed the north-western part of the Nazis' "Reichskommissariat Ukraine." As part of the OUNSD organization's territorial division of Ukraine, this territory was given the name North-Western Ukrainian Lands (PZUZ) [6]. In terms of its geographical location and natural landscape, this region was conducive to the introduction of partisan activity.

In the spring of 1943, PZUZ territory was the site of underground activity by the OUNSD krai leadership, which consisted of the chief, "Okhrim" (Dmytro Kliachkivskyi), the political section head, "Halyna" (Iakiv Busel), and the Security Service (SB) section head "Bezridnyi" (Vasyl Makar). Operating within the leadership's military sectionwas a krai military headquarters, which had been established in 1942, led by the military section head, Lt. "Som", "Sonar," (Vasyl Ivakhiv) [7].

Part of PZUZ territory was the site of operations of the OUNSD underground organizational network, which was subject to the krai leadership and was divided into lower levels tied to administrative-geographical units: oblast, okruha (povit), nadraion, raion, pidraion, kushch. The smallest underground cell was the OUNSD stanytsia [8], composed of anywhere from a few to a few dozen organization members and candidates and members of the OUN women's and youth sections. Generally, a stanytsia's activities covered a single village in rural areas or a single institution in urban centres. At all levels of the network, underground activity was directed by local OUNSD leaderships. In addition to the chiefs, the leaderships consisted of the following sections: social-propaganda, organizational, security service, military, women's, youth, communication and economic management. The sections, which were headed by sections heads from local leaderships, had their staffs: the subsections. When local organizations were first established, members of the leadership frequently headed several sections simultaneously to balance the shortage ofpersonnel. In early 1943 on PZUZ territory, the OUNSD membership numbered several thousand. With later developments, the membership, and especially the numbers of sympathizers, significantly increased.

---

[6] In addition to the Volyn and Rivne oblasts, PZUZ also included the southern raions of the Berestia and Polissia oblasts of Belarus. In 1943, the Zhytomyr and western part of the Kiev oblasts were also added.

[7] On May 13, 1943, in a skirmish with a German army subunit near the village of Chernysh, Kolky raion, Volyn oblast, Lt. "Som" ("Sonar", Vasyl Ivakhiv) was killed, probably together with other members of his headquarters – Lt. Yuliyan Kovalskyi ("Harpun") and 1st Lt. Semen Sniadetskyi ("Sirko").

[8] Depending on the number of members in the post, there could be a smaller unit, the nucleus *(oseredok)* each one consisting of 3-5 members.

The events of World War II had a tangible effect on the economic, sociopolitical and military situation in Volyn and Polissia. Nazi German defeats at the fronts led to increases in food requisitions and the forced evacuation of young people to work in the Reich. Even passive resistance by the local population,coupled with underground, and in some cases partisan activity by the Soviet, Polish and Ukrainian independence movements, brought on brutal reprisals from the occupying administration, with the participation of the local Ukrainian auxiliary police [9]. In time, the members of the auxiliary police began to refuse to take part in punitive actions against the civilian Ukrainian population, which immediately resulted in repressions against them.

The military-political situation on PZUZ territory was sharpened considerably by the "move into the forest" initiated by the OUNSD in March-April 1943 in response to German repressions against the Ukrainian auxiliary police and later related events. The number of police members who abandoned the German service was four to five thousand. Many of the runaways eventually joined to the newly-established OUNSD insurgent army. According to UPA staff officer Col. M. Omeliusik, "They formed the basic cadres possessing some training for the development of larger UPA units"[10]. The German occupational administration responded to the departure of Ukrainian police members by recruiting Poles for police service and immediately began to use them for brutal pacification of Ukrainian villages. This contributed greatly to the subsequent Polish-Ukrainian conflict.

After the "move into the forest", OUNSD partisan military structures began to be organized on a large scale on the basis of the branched underground organizational network. In various places in Volyn and Polissia, combat cells, bands, groups, companies and divisions were established. This process demanded all of the organization's strength and energy. Forest camps began to be built and equipped, and economic and supply structures were being established. Real military training was also initiated.

In April-May, 1943, following the adoption of the name Ukrainian Insurgent Army, the OUNSD armed units began using this name officially. Using the PZUZ krai military staff as an example, the UPA Supreme Command was formed. On the basis of military staffs working with oblast and regional OUNSD leaderships, territorial UPA headquarters were formed. The UPA military court was established. In May, 1943, the signature under the text of the proclamation entitled "Ukrainians!" indicates the formal political separation of the UPA Supreme Command from the OUNSD krai leadership on PZUZ territory. The proclamation states, first of all, that "The Ukrainian people are sending into battle for a Ukrainian Independent United

---

[9] In the present context, this name is used as a general term for all the military police subunits of which most of the members were Ukrainians.

[10] Litopys UPA, Toronto, 1989, vol. 1, p. 26.

State - the Ukrainian Insurgent Army (UPA)." It also takes an uncompromising position towards other Ukrainian independence movements.

As we study the activity of the Ukrainian Insurgent Army on PZUZ territory and other regions of Ukraine, the question arises whether it was partisan or insurgent in nature. According to certain approaches [11] of the OUN and UPA leadership toward the method of armed struggle, "Partisan struggle by a subjugated people is generally an initial stage or part of the 'great war', the popular insurgence, when that armedpeople creates a regular army." [12] According to another approach, partisan activity may develop as part of an established army in the enemy's rear lines, or as the activity of insurgents "on their native soil." "Partisans must have behind them the population or the army." [13] From this we can conclude that the activity of the UPA army should probably be considered insurgent, or, in other words, a certain stage and specific form of partisan action, since it was limited to Ukrainian ethnic territory, was supported by the indigenous population rather than a regular army and was attempting to transform itself into a regular structure.

As of May 1943, we hear of actions by the first insurgent formations, which were relatively large, numbering more than five hundred men. These included the "First UPA group" commanded by "Dubovyi" (Ivan Lytvynchuk), the "Ozero" Ukrainian Insurgent Group commanded by "Rudyi" (Iurii Stelmashchuk) and the "Kotlovyna" division (zahin) commanded by "Iurii Rubashenko" (Stepan Koval). They were all active in Polissia, in the Kostopil, Kovel and Kolky regions respectively. Smaller formations were also established in Volyn. In the Volodymyr-Volynskyi - Horokhiv region, the "Sich" division (zahin) was formed, commanded by "Sosenko" (Porfyrii Antoniuk). In the southern Rivne oblast and in the Kremianets, region divisions were established commanded by "Chernyk" (Dmytro Kazvan), "Chornomorets'" (Ievhen Basiuk), "Kruk" (Ivan Klymyshyn) and other commanders. The above new formations became the bases of the UPA groups and rear line military regions (VO) organized in the second half of the summer.

From the time of their establishment, the UPA armed units began active military operations. They carried out attacks on supply, transportation, administrative and military centres of the occupational administration. For brief periods, they controlled entire towns (mainly Polissia raion centres): Volodymyrets, Stepan, Vysotsk, Dubrovytsia, Liudvypil, Derazhne, Olyka, Tsuman and Horokhiv. The town of Kolky, freed from German administration

---

[11] The approaches of the OUN and UPA leadership to the methods of armed struggle are reflected in the instructions: Partyzanka. Shcho ye partyzanka? (DARO, Coll. 30, Desc. 2, File 39, Folios 11-16); Partyzanka (istoriya, nazva, slovo). (DARO, Coll. 30, Desc. 2, File 39, Folios 8-10).

[12] DARO, Coll. 30, Desc. 2, File 39, Folio 11.

[13] DARO, Coll. 30, Desc. 2, File 39, Folio 9.

by the "Kotlovyna" division (zahin), remained under UPA and rear line control until November 1943. In one ambush, carried out on May 2, 1943, along the Kovel-Berestia road by a unit of the company commanded by "Kubik" (Tykhin Zinchuk), the German SA (Sturmabteilung) [14] chief, Gen. Viktor Lutze, was killed. During the spring, there was a marked increase in the number of skirmishes with Soviet and Polish partisan formations.

The organization of the OUNSD armed units was conducted bymilitary section heads, leaders at different levels of the territorial network and former commanders of the Ukrainian auxiliary police. However, the shortage of officers meant that UNR army and Red Army officers living in Volyn and Polissia had to be brought in, even if some of the latter were not of Ukrainian origin. To enable the UPA to train its own military cadres, non-commissioned officers' schools were organized within most UPA groups and divisions in the spring of 1943. On April 27, training began within the new "First UPA Group". On May 30, the "Chief Otaman Symon Petliura" [15] non-commissioned officers' school began to operate alongside the "Sich" division (zahin) in the Volodymyr-Volynskyi region. After the completion of several weeks of training, the insurgent army obtained its first non-commissioned officers. These personnel were immediately assigned to active and newly-established units to serve as military instructors (trainers) or subunit commanders.

In the summer of 1943, increasingly large areas of Volyn and Polissia were covered by OUNSD and UPA military and administrative activity. The German administration had walled itself off in cities and towns and controlled the rural areas only by day, with the help of large units of military police and the Polish auxiliary police[16]. However, in addition to German opposition, the expansion of UPA and OUNSD activity, especially in Polissia, was also blocked by large Soviet and smaller Polish partisan formations which were hostile to the idea of an independent Ukraine. The Soviet formations included the Rivne partisan formation (commander Volodymyr Behma), the Chernihiv formation (commander Oleksii Fedorov), the Sumy formation (commander Sydir Kovpak) and the Zhytomyr formation (commander Oleksandr Saburov). The Polish formations consisted of Armija Krajowa (AK) subunits and also other units, which had joined the Soviet partisan formations. As a result, the UPA became involved in an exhausting struggle on three fronts, against German, Soviet and Polish forces.

With respect to the UPA's conflict with the Poles, it should be noted that the OUN was determined to drive the Poles (many of whom were inter-

[14] In German, assault units.

[15] In July 1943, it was assigned the code name "Svitlana".

[16] In the present context, this name is used as a general term for all the military police subunits of which most of the members were Poles.

war settlers or colonizers) from the territory of insurgent operations. For their part, the Polish government-in-exile, the AK, which was the legal successor of the Polish Army and subject to the government-in-exile, and other organizations were equally determined to maintain control over territories which previously had been part of the Polish state. With the help of the Catholic Church, they actively involved most of the Polish population in their cause. The Ukrainian-Polish conflict was also actively encouraged by German and Soviet officials. The hostages in this conflict were frequently the Ukrainian and Polish populations. Unfortunately, the war aroused in both Ukrainians and Poles age-old hostilities and desires for revenge and led the two neighbouring peoples to attempt to annihilate each other.

In addition to constant minor skirmishes with German police subunits, the larger military actions conducted by the UPA during the summer of 1943, which are known to us today, include the following:

– the raid, of several months duration, conducted by units commanded by "Vereshchaka" (Fedir Vorobets) in the Zhytomyr and Kiev oblasts and several combat actions against Soviet partisan and German police subunits in the same regions;

– the July offensive by units of the "Ozero" division (zahin) against bases of the Chernihiv Soviet partisans in the Manevychi, Liubeshiv and Ratne raions;

– in the second half of July, several major battles between units of the "Ozero" division (zahin) and Soviet partisan subunits in the Holoviany and Verba raions;

– the action of July 17-19 by the First UPA Group against Polish colonies in which Armija Krajowa and Red partisan units were stationed;

– the destruction of the Soviet partisan camp commanded by Antin Odukh in the Shumsk region by Enei's group's Dubno and Kremianets battalions (kureni) on July 24-25

– the seizure of the Polissia raion centre, Kamin-Kashyrskyi, during the night of August 19-20 by "Ozero" division (zahin) subunits;

– the raid and skirmishes with Soviet partisans in August in the Sarny and Pinsk regions by units of "Commander Borysten's (Dmytro Korinets) combat group".

The UPA's and local village combat cells' skirmishes with German police subunits reached their greatest intensity during the Germans' seizure of the new harvest from the population. German police troops, commanded by Gen. E. von dem Bach-Zalewski, conducted wide-scale military actions against the UPA in Volyn in August 1943. Both sides experienced heavy losses and there were many casualties among the civilian population. Some UPA units, in particular "Enei's" group, were obliged, temporarily, to leave their base territory in southern Volyn and conduct raids into other areas. Some units of the "I. Bohun" - "Sich" division (zahin) were temporarily dissolved.

In July 1943, in agreement with the OUNSD leadership resolutions, UPA subunits disarmed the units of theOUN led by Col. Andrii Melnyk, which were active in the Kremianets and Volodymyr-Volynskyi regions. In August-September 1943, units of the Ukrainian People's Revolutionary Army (UNRA)[17] commanded by Taras Bulba-Borovets were also disarmed. Most of the soldiers from the disarmed formations joined UPA units.

In the second half of the summer, insurgent activity continued to intensify. This was the end of the period of UPA organization, which lasted from early spring to late summer 1943. As the UPA grew, it established permanent organized forms – companies (sotni), battalions (kureni), divisions (zahony), groups (hrupy). The UPA now entered a new phase of activity, that of state creation. This was somewhat analogous to the military-administrative activity of the Zaporozhzhian Army during Ukraine's national liberation struggle of the mid-17th century (regimental administrative structure, etc.).

At the end of the summer on PZUZ territory, OUNSD and UPA activity, having partially lost its underground flavour, switched to a military mode, with establishment of a front and a rear line. The front was UPA activity and the rear line, OUNSD military-administrative activity. On PZUZ territory, the front and rear lines were directed by a military authority – the UPA Supreme Command headed by UPA Supreme Commander "Klym Savur" (Dmytro Kliachkivskyi). Other members of the UPA Supreme Command were the headquarters chief – the military chief of staff, Col. "Honcharenko" (Leonid Stupnytskyi, who was also the military affairs deputy), the director of the political division – the political chief of staff, "Roman Halyna" (Iakiv Busel), and the rear line commander, "Pavlenko" (Rostyslav Voloshyn, who was the administrative-organizational deputy). The military headquarters came underthe authority of the UPA chief of staff. The headquarters consisted of the following divisions: organizational-operational, intelligence, communication, supply, training, health and others. Under the authority of the director of the political division (zahin), namely the political chief of staff, in addition to the division (zahin) itself, came the political-educational units of UPA groups and indirectly (along professional lines) the rear line social-political sections. The authority of the rear line commander covered the following sections: organizational-mobilization, social-political, the security service, economic management, communications, the Ukrainian Red Cross and the newly-established civilian administration.

The entire PZUZ territory (General Okruha – GO) was divided into four operational-territorial sectors, namely, the military regions (Viiskovi Okruhy – VO), in which specific UPA groups were based, headed by operational-territorial

[17] In July 1943, the Poliska Sich UPA was renamed the Ukrainian People's Revolutionary Army (UNRA).

commands. The military regions (VO) were divided into smaller sectors - military nadraions (VN), military raions (VR), military pidraions (VP), kushchi and stanytsi. These military-administrative institutions, established on the basis of the previous OUN organizational network, became the basis of the UPA rear line.

Following is what is known about the larger military-administrative units of the UPA rear line on PZUZ territory in the fall-winter of 1943:

The "Zahrava" UPA VO (group), No. "01", covered the northern half of the Rivne oblast and southern raions of the Polissia oblast of Belarus. The region included the following military nadraions: Kostopil –"Dolyna", Sarny – "Lisova Pisnia", Stolyn – "Halo", Pinsk – "Boloto".

The "Bohun" UPA VO (group) [18], No. "02", covered the southern half of the Rivne oblast and the Kremianets region. The military nadraions were: Korets – "2/2", "Kolino" ; Rivne – "3/3", "Ozero"; Zdolbuniv – "4/4", "Luh"; Dubno – "6/6", "Dub"; Kremianets – "7/7".

The Turiv UPA VO (group), No. "03", included the Volyn oblast and the southern raions of the Berestia oblast of Belarus. The military nadraions[19] were: Lutsk – "Khortytsia," Volodymyr-Volynskyi – "Step", Kovel – "Kodak", Berestia.

The "Tiutiunnyk" UPA VO (group) [20], No. "04", covered the Zhytomyr oblast and the western raions of the Kiev oblast. The military nadraions were: Zhytomyr, Berdychiv, Andrushiv, Novohrad-Volynskyi, Ovruch, Fastiv and others.

In the operational-territorial commands, the UPA military region and group was led by the group commander. The group headquarters, headed by the chief, and the rear line administration, headed by the rear line commander fell under his authority. The duties of the group's chief of staff included organizing the troops' daily life and activities, developing plans for military operations and taking practical measures for their execution. As part of the group headquarters was the political division (zahin) headquarters, headed by the political instructor (political chief of staff). His functions included propaganda work and political education of the groupunit personnel. The rear line commander directed all the organizational work of the OUN underground, the establishment, regulation and control of the work of the civilian administration, mobilization into the UPA, materiel and supply structures, the Ukrainian Red Cross and other activities on the territory of

[18] For a certain time, in internal organizational documents the group (VO) was called by the pseudonym of its commander Enei.

[19] Probably because of the progressive reformation of the underground and organization of military and civilian administrations, in the military nadraions to which the former OUN regions were subject, the OUN nadraions continued to operate.

[20] In propaganda materials it was called UPA-East.

the military region. The political section head (political chief of staff) directed political work in the administrative territory of the military region.

The earliest commanders and rear line commanders known to us today were:

"Zahrava" Group (VO) – commander "Dubovyi" (Ivan Lytvynchuk), rear line commander "Iurko" (Iurii Rybak).

"Bohun" group (VO) – commander "Enei" (Petro Oliinyk), rear line commander "Ptashka" (Sylvestr Zatovkaniuk).

"Turiv" group (VO) – commander "Oleh" [21] (Mykola Kovtoniuk-Iakymchuk), rear line commander "Iaroslav Karmeliuk" [22].

"Tiutiunnyk" group (VO) – commander "Vereshchaka" (Fedir Vorobets).

With the exception of the "Tiutiunnyk" VO, the operational-territorial commands of the UPA groups (VO) had most of the populated centres in Volyn and Polissia under their political influence and military-administrative activity. However, the UPA units and local formations (combat cells, village self-defence units) under their control, which in some cases were much weaker (in numbers, ammunition) than their opponents, were unable to guarantee the security of the rear lines. In the second half of 1943, such security existed only temporarily and mainly in forested areas: (Kremianets region (Antonovychi republic), Korets region (northern part), Volodymyr-Volynskyi region ("Sich"), Kovel region (Skulyn forest), Kolky region (Kolky republic) and Stepan-Derazhne region). For this reason, the operational-territorial commands, in particular UPA headquarters, were mobile, frequently decentralized and to some extent underground. The group commands were concentrated (quartered) mainly in farmsteads and villages of the above-mentioned areas.

Political-propaganda work on territories covered by insurgent and underground activity was conducted with the help of periodical and non-periodical publications produced in underground printing shops of the krai leadership and military regions (VO). The publication of political-propaganda literature was directed by the rear line social-political centre heads, with participation from UPA political instructors. For the production of serial publications, propaganda centres were established (the UPA Ukrainian PressService [UPS]) and organizationally linked to underground printing shops (technical units).

UPA military press on PZUZ territory in 1943 consisted of several periodic publications: the UPA Supreme Command journal "Do zbroyi" (printed in the "Zahrava" VO), the humorous journal "Ukrainskyi Perets"

---

[21] From mid-September 1943, the Turiv group was commanded by "Rudyi" (Yiuriy Stelmashchuk).

[22] As of November 1943 (assumed date), the Turiv military region rear line commander was "Krylach" (Panas Matviychuk).

(Zdolbuniv military nadraion in the "Bohun" VO), the newspaper "Nash front" (Kovel military nadraion in the "Turiv" VO), the newspaper "Informator" (Volodymyr-Volynskyi military nadraion in the "Turiv" VO).

The dominant idea in the UPA press was the achievement of the Ukrainian Independent United State by means of struggle against the "imperialistic regimes" of Nazi Germany and the Soviet Union. In addition to political-propaganda materials, which expressed this idea based on the history of the Ukrainian people's national liberation struggle, the UPA press also published technical military and political information and poetic and humorous materials.

The economic management section assumed a great deal of importance among UPA rear line activities. Supporting a staff estimated at more than 10,000 peoples required a powerful purchase and supply apparatus. Autonomous economic management structures were created in all except the "Tiutiunnyk" VO. The latter relied on the services of the "Zahrava" and "Bohun" military regions because of the lack of development of an UPA rear line economic management apparatus in the Zhytomyr and Kiev oblasts.

The leadership of the above UPA groups was almost identical in composition to the UPA Supreme Command. The difference between the UPA Supreme Command and the group leadership lay in the fact that the UPA Supreme Command, being limited in size (a few dozen men), played the role of a partisan centre on PZUZ territory. It provided professional assistance in organizing "partisan activity," gave actions general direction and planned the more important military operations. The UPA rear line leadership played a similar role. In particular, in the area of materiel and supply, the economic management division of the UPA Supreme Command co-ordinated UPA and rear line needs, determined and developed the economic potential of the military regions and organized exchange and trade among them. Thus, the operational-territorial command of the groups and VOs shouldered almost the entire burden of the military, administrative and economic management activity of the UPA and rear line in Volyn and Polissia.

The UPA groups operating in the VOs were organized into companies (sotni), battalions (kureni) and divisions (zahony). The company [23], which had about 100 – 150 men, was the smallest military operational unit. Two or three companies joined together to form a battalion or division. In the "Turiv" group, divisions were significantly larger and were composed of 2–3 battalions. Companies, battalions and divisions were attached territorially to their place of establishment or base. An exception to this was the

[23] A company was divided into smaller military tactical units – squadrons and platoons. Three squadrons made up a platoon; three platoons and a mortar or heavy machine gun squadron made up a company.

"Tiutiunnyk" group, which was composed largely of units transferred from other groups and had bases in the "Zahrava" and "Bohun" military regions.

The following is known about the structure and command staff of the UPA groups and their subunits on PZUZ territory in early autumn:

Group no. "01", "Zahrava" – military chief of staff Lt. "Slavuta"-"Makarenko" [24] (Mykola Levytskyi), political chief of staff "Ostap", political officer "Zymnyi" (Stepan Kostetskyi). The group's divisions (zahony) were:

"Bohun" division – commander "Iarema" (Nykon Semenuik);

"Ostap" division – commander "Shavula" (Adam Rudyk);

"Kolodzinskyi" division – commander "Laidaka" (Mykyta Skuba);

"Konovalets" division – commander "Kora" (Makar Melnyk);

"Khmelnytskyi" division (zahin) – commander "Borovyi" (Vasyl Brylevskyi);,

"Doroshenko" division – commander "Voronyi" (Vasyl Levkovych);

Group no. "02", "Bohun" – military chief of staff "Chernyk" (Dmytro Kazvan), political officer "Nestor". The group's battalions (kureni)[25] were: Dubno – commander "Iurko" (Iurii Chuikovskyi); Kremianets - commander "Kruk" (Ivan Klymyshyn). Most of the group's units operated as individual companies [26] led by commanders:"Maks" (Maksym Skorupskyi), "Nehus" (Serhii Oleskiv), "Sabliuk" (Ostap Kachan), "Hordienko" (Dmytro Khandii), "Orel", "Topolia" and others.

Group no. "03", "Turiv" – military chief of staff "Klym" (Mykola Bedryk), political officer "Khmuryi." The group's divisions (zahony) were:

no. "01", "Kotlovyna" – commander "Iurii Rubashenko" (Stepan Koval), military chief of staff capt. "Iar", political officer "Khoma";

no. "02", "Ozero" – commander "Rudyi" (Iurii Stelmashchuk), military chief of staff "Vovchak" [27] (Oleksii Shum), political officer "Tur";

no. "03", "I. Bohun"-"Sich" – commander "Livar", military chief of staff "Klishch" (Porphyrii Antoniuk), political officer "Brova".

Group no. "04", "Tiutiunnyk" – military chief of staff "Ocheretenko" (Petro Hudzovatyi), political chief of staff "Orel", "Bystryi" (Petro Stepanenko). A few companies from other groups were temporarily assigned to this group [28].

---

[24] As of mid-September 1943, "Borysten" (Dmytro Korinets) assumed the duties of chief of staff of the "Zahrava" group.

[25] In November 1943 began the organization of the Zdolbuniv battalion commanded by "Yarbei" (Mykola Svystun, "Yasen").

[26] To carry out specific assignments and raids, individual companies of the "Bohun" group temporarily joined together to form battalions.

[27] Took command of the "Ozero" division (zahin) as of mid-September 1943 (assumed date). "Leonid Yavorenko" (Mykola Pavlovych) became the military chief of staff.

[28] For example, the company commanded by "Lev" (Ivan Len), transferred from the "Turiv" group, raided in the Zhytomyr oblast in August-October 1943.

As of August 15, 1943, the UPA Supreme Command, having proclaimed itself "the supreme and sole sovereign authority" on the territories of Ukraine liberated by the insurgent army from Soviet and German occupiers and Polish colonists, introduced private ownership of land by Ukrainian peasants. In order to divide up the land and distribute it to peasants, land commissions were elected. The distribution of available land for private ownership began in September[29]. As of September 1, by means of a separate directive, a government was established on the territories under UPA control to regulate community life. This government was made up of bodies elected from the village to the oblast – councils and management boards.

Within insurgent-controlled territories, universal education was introduced for school age children and schools were supposed to open by September 30, 1943. To defend the civilian population against attack and plunder, the UPA Supreme Command ordered the organization of village self-defence units and directed their establishment. For this purpose, all young people eligible for military service were given military and other training.

The merging of insurgent units into a single military body represented a systematic process of the creation of an army. For this purpose, order no. 8, dated August 27, 1943, introduced UPA military ranks and specified that, in keeping with tradition, all soldiers were to be called "kozaks".

In September 1943, the UPA introduced a field military police (VPZh) to replace the various police subunits within all groups and divisions. To deal with criminal cases, police posts were established in the rear lines. To collect and produce maps, a cartography unit was established within every group.

In early autumn 1943, separate cavalry units (squads, platoons, companies) were organized within UPA subunits. For example, in Enei's group ("Bohun") a cavalry company began to be organized in September under the command of Col. Danko (Oleksandr Danylenko). UPA efforts also focused on organizing radio communication, which was used for liaison with units in Polissia. For propaganda, memoiristic, artistic and archival tasks, the UPA Ukrainian Press Service was organized.

With the growth of the UPA, a strong need arose for internal training of officer cadres. For this purpose, formal officers' schools were organized during the summer and autumn of 1943. In July, as part of a training company led by Lt. Horyn (Lev Krysko), the "Druzhynnyky" officers' (yunaki) school was established. During its entire life, the school operated at the UPA Supreme Command headquarters, where it also acted as an internal defence circle. The external defence circle was formed in turn by divisions (zahony) of the"Zahrava" group. Except during times of German actions, the school and its staff were quartered in forest homesteads in the Stepan raion. Staff

[29] On the basis of documents found in the Rivne Oblast State Archive (DARO), we can say with certainty that several thousand peasant families in the Rivne oblast were given land.

officers and instructors taught various disciplines in the school. Once the four-month training course and examinations were completed, in December 1943, the work of the school was finished.

In addition to this first school, a second officers' (yunaki) school, "Lisovi chorty", was organized in October, under the direction of Lt. "Pol" (Fedir Poliovyi). After delivering an abbreviated course of training and early exams, the school ended its work in January 1944. The school's property and some of the instructors and students (yunaki) moved to the Carpathian Mountains, where a third officers' school was established "Oleni no. 1".

On completion of the officers' school, only those graduates who had previous command experience or obtained very high marks in the examinations were awarded the most junior officer rank, Second Lieutenant (khorunzhyi). Most graduates were made non-commissioned officers. After completing training, the graduates returned to their military groups, where they were given assignments as required.

To fill the need for qualified non-commissioned officers, at different times during the second half of 1943 there operated from one to three non-commissioned officers' schools with every UPA group except "Tiutiunnyk". During the autumn, there were two schools, "Khorty" and "Vezuvii", within the "Zahrava" group. In the "Bohun" group, the existence of the "Pivnich" school is known. In the "Turiv" group, there were schools within all three divisions (zahony).

Apart from these schools, there operated within the groups and VOs a whole range of engineering, driving, health, radio technical, telephone, economic management and other types of training, courses and schools to prepare personnel for UPA and rear line services.

Of the actions carried out by the UPA during the fall-winter 1943, the best known include:

– the victorious combat actions of a formation made up of nine "Turiv" group companies, under the tactical command of commander "Vovchak" (Oleksii Shum) against German police subunits, which took place on September 7-9 near the village of Radovychi, Turiia raion,

– the heroic defence on September 11, 1943 by the platoon commanded by "Bereza" (Andrii Martsyniuk), which was surrounded in the Zahoriv monastery (Horokhiv raion), against attacks by the much larger forces of German armoured infantry, artillery and air force,

– the raid and skirmishes of two "Tiutiunnyk" group battalions with German and Soviet partisan subunits in October 1943 in the western Zhytomyr region,

– the attack in October by divisions of the "Turiv" and "Zahrava" groups on Soviet partisan bases in the Liubeshiv and Morochany raions of Polissia,

– the unsuccessful attack by a six-company formation under the tactical command of commander "Shavula" in early November on AK subunit and Soviet partisan bases in the eastern Liudvypil raion (attack on the village of Mochulianka),

– the November-December raids "east" into the Kamianets-Podilskyi and Vinnytsia regions by units of the "Kodak" group, which shortly before had been organized within the "Bohun" group.

In August 1943, the OUN Third Extraordinary General Assembly was held in Halychyna, which became a part of the General Government of Galicia established by the Germans. During this assembly, important military and political decisions were made, in particular, those applying to ideology and continued armed struggle against the occupying powers. During the autumn, these decisions were implemented as part of OUN activity on PZUZ territory. As a result of the decisions, a Conference of subjugated nations was held in the Zdolbuniv region on November 20-21, where it was decided that other nations enslaved by the USSR were to be encouraged to join in the national liberation struggle like the one waged by the UPA and OUN.

At the end of 1943, the OUN Leadership, led by the Leadership bureau chief "Tur" (Roman Shukhevych), made a decision to reform the UPA structure and broaden its activities. The armed units, operating within the UPA on PZUZ territory and military sections in other regions of Ukraine, were reorganized into three krai commands: UPA-West, UPA-North and UPA-South. The military headquarters of the OUN Supreme Leadership's military section became the UPA Supreme Military Headquarters (HVSh).

As part of the reform of OUN military activity, units of the Ukrainian National Self-defence (UNS), which had been operating in Halychyna as of July 1943 under the direction of the OUN krai military headquarters in Western Ukraine (ZUZ), were given the name UPA-West (UPAZ). UPA subunits, active on PZUZ territory, were given the name UPA-North. The UPA-South command was organized out of the "Kodak" group, which was part of the "Bohun" group, and the krai OUN leadership in southeastern Ukraine (PSUZ). The "Tiutiunnyk" group was identified in propaganda literature distributed in the Zhytomyr and Kiev regions as UPA-East, although it did not have its own krai command.

Summing up OUN and UPA activity in late 1943 on PZUZ territory, we note a significant growth in the membership of both organizations in comparison with earlier in the year. OUN membership, excluding OUN youth[30] and sympathizers [31], can be estimated at eight to 10 thousand. The "Turiv"

---

[30] In many cases, the youth membership exceeded the membership of the OUN's local organizations.

[31] The number of OUN sympathizers exceeded by several times the number of organized members.

group, after partial demobilization and the transfer of the "Kotlovyna" division (zahin) [32] to the "Zahrava" group, numbered 3,048 members on January 1, 1944. If we include the demobilized men and the members of various rear line armed formations, UPA membership reached 15-20 thousand[33]. Among the factors inhibiting UPA growth wasthe lack of weapons, ammunition and trained officer cadres.

To counter the problem of weapon and ammunition shortage, the UPA and rear lines established small workshops for the repair, conversion and production of weapons and ammunition. For the production of light infantry weapons, the workshops began to operatein a systematic, assembly-line fashion. Thus, a workshop in the southern Rivne region was producing "Komar" incendiary grenades.

In spite of the lack of any significant material and technical base, the UPA command also tried to establish units armed with heavy weapons seized from enemy forces. Separate artillery units were organized within groups, divisions and battalions. A separate light battery commanded by "Bereza" was formed within the "Bohun" group. According to certain information, tanks were used by the UPA, in particular in the "I. Bohun" - "Sich" and the "Konovalets" divisions (zahony). During the passage of the German-Soviet front through PZUZ territory, the UPA's access to infantry weapons, ammunition and sometimes even heavy weapons increased significantly.

With the approach of the German-Soviet front to PZUZ territory, the rear line and UPA began to prepare actively for the arrival of Soviet rule and its system of repression (NKVD-NKGB). The aim of the preparations was to maintain a lasting insurgent struggle against the new occupiers. Large supplies of food, uniforms and weapons were procured and stored in underground hiding places. Secret hideouts or bunkers were dug and built for the UPA and rear line. Various types of sabotage groups were formed. Strong anti-Soviet propaganda was waged.

The changes occurring in the military and political situation both on PZUZ territory and in the broader context of the war (German losses, Italy's surrender, etc.) led to contacts being made by the UPA and rear line with representatives of various formations in the German army, administration and police. The most developed were the contacts (discussions) with the commands of Hungarian military units operating in Volyn and Polissia. In particular, an agreement was reached regarding non-aggression and the cessation of forced requisitions from the civilian population by the Hungarians. There were significant contacts and movement to the UPA side

[32] The "Kotlovyna" division (zahin) and its base territory, the Lutsk military nadraion "Khortytsia", were transferred to the "Zahrava" group (VO) in November 1943 (assumed date). In early 1944, the division (zahin) was given the name "Khvastiv division" (zahin).

[33] Sodol P. *Ukrayinska Povstancha Armiya. 1943-1949.* New York: Proloh, 1994, p. 47.

of variousnational units (Uzbeks, Tartars, Azerbaidzhanis, Georgians and other) from the German side. As for Ukrainian-German contacts (discussions), the conditions of these contacts varied depending on the importance of the participants, and in most cases, were deemed unsatisfactory. The demands of the UPA and its rear line focused mainly on security of the civilian population, liberation of imprisoned leaders of the Ukrainian national liberation movement and procurement of weapons and ammunition. Later, discussions with German officials were forbidden by the UPA command.

In January-February, 1944, after the Soviet advance, most of Volyn and Polissia was taken over by Soviet troops. On January 11 and 27, the cities of Sarny and Ostrih were taken. On February 2, the oblast centres of Rivne and Lutsk fell. In the spring, the German-Soviet front stopped along the Kremianets - Lokachi - Kovel - Kamin-Kashyrskyi line. Most UPA-North units, as well as the newly-organized UPA-South, moved to, or found themselves on, Soviet-controlled territory. Thus began a new, Soviet period of their operations.

* * *

The documents and materials collected in the second volume of the new series of "Litopys UPA" include appeals, orders, directives, instructions, reports, etc., which documentthe military and administrative activities of the UPA and rear line in Volyn and Polissia in 1943 and early 1944.

The volume consists of a historical, methodological introduction, the documents and materials with annotations, a list of publications found in various documents, a list of illustrations, a list of abbreviations and a name and place name index. The documents and materials are organized into five thematic sections. Each section relates to a specific UPA structure: the UPA Supreme Command, the "Zahrava" group (VO), the "Bohun" group (VO), the "Turiv" group (VO) and the "Tiutiunnyk" group (VO). Except for the section on the UPA Supreme Command (UPA-North), each section is organized into several chapters grouping specific types of documents and materials: documents of the group command; documents (and materials[34]) of units and subunits; reports of units and subunits; documents (and materials) of the VO rear line; reports of leaders of the VO rear line.

For this volume of documents and materials, we used the collections of the Central State Archive of Highest Organs of Government and Administration of Ukraine (TsDAVO) and the State Archive of Rivne Oblast (DARO). Certain documents and materials come from the Central State Archive of Community Organizations of Ukraine (TsDAHO) and the State

---

[34] Materials provided in various chapters with documents of the "Zahrava", "Bohun", "Turiv" and "Tiutiunnyk" groups (VOs).

Archive of the Security Service of Ukraine. Every document is identified[35] as to its collection, description, file and folio.

A few documents not found in these collections have been reprinted from the first volume of "Litopys UPA" reissued in Canada in 1989. The TsDAVO of Ukraine and DARO collections are the largest collections of OUN and UPA documents and materials from the period of the Second World War in Volyn and Polissia. The guiding principle for the selection of documents for the volume was to obtain and present the most complete group of policy-relevant documents and materials produced by the UPA and its rear line structures. The task was made more difficult by the vast number of documents and materials in various collections and the lack of concrete information about their contents.

The first thematic section, the documents and materials of the UPA (UPA-North) Supreme Command and its units, covers various aspects of the military and rear line leadership on the territories of Volyn and Polissia covered by insurgent operations. The first part begins with a proclamation issued by the UPA Supreme Command on May 20, 1943 under the title "Ukrainians!", which calls for struggle alongside the UPA against Ukraine's invaders. The proclamation establishes the formal separation of the Supreme Command from the OUNSD krai leadership on PZUZ territory. By a directive dated August 15,1943, and signed by UPA commander "Klym Savur" (Dmytro Kliachkivskyi), the UPA Supreme Command proclaims itself "the supreme and only sovereign authority on the liberated territories of Ukraine" and introduces private ownership of land by peasants. UPA Supreme Command orders no. 5 and 6, dated August 15 and 25, 1943, addressed to the UPA and rear lines, deal with political-propaganda, economic and military-organizational activities. Order no. 7, dated August 27, 1943, provides for the election of local councils and land commissions and introduces universal schooling of youth. Order no. 8 to the UPA, dated August 27,1943, establishes a system of military ranks. Order no. 8, dated August 30,1943, to rear line commanders, directs the organization of public self-defence units.

A special order dated August 31, 1943, deals with "Ukrainian Armed Forces Day". The UPA Supreme Command order of September 1, 1943, establishes a civilian government in Ukraine. The next Supreme Command order deals with organizing radio communication and a cavalry (no. 9, September 1,1943). Specifically, by October 15, 1943, every UPA group was supposed to have formed not less than one cavalry company. The following Supreme Command orders deal with underground activity and the maintenance of military secrets (no. 10, September 3), battle and defence

---

[35] An exception is the order dated September 9, 1943 by "Bohun" military region rear line commander "Ptashka" (document No. 192), which comes from the State Archive of the Security Service of Ukraine and has only the folio number.

tactics (no. 11, September 4, 1943), the organization of officers' schools and different types of training (no. 12, September 4, 1943), allotment of military ranks (no. 13, September 4, 1943), military intelligence reporting (no. 15, September 7, 1943[36]) and functional and military administrative matters (no. 16, September 26, 1943). A separate order signed by the UPA Supreme Command Military Chief of Staff, Col. "Honcharenko" (Leonid Stupnytskyi) speaks of a field court martial sentence and prohibits acceptance of soldiers from other units for service (October 18, 1943).

The next batch of Supreme Command orders deal with policy towards various national units within the German army (no. 17, October 28, 1943), chemical and bacteriological defence (no. 18, October 25, 1943), sending personnel to officers' school and military training (no. 19, October 30, 1943), thrift (no. 20, November 10, 1943) and health-related matters (no. 21, November 12, 1943).

Finally, orders signed by the UPA commander using the pseudonym "Panas Mosur" (Dmytro Kliachkivskyi), referring to intensive political work (no. 22, November 26, 1943), broadening of the mandate of the Security Service (no. 27, January 1944) and the celebration of the year of UPA armed struggle (no. 28, January 24, 1944) are described. We note that as of order no. 27, "Panas Mosur" is identified as the UPA-North Commander. The last order presented here, no. 29, dated January 26, 1944, deals with methods of operation in the Soviet context.

The second part of the thematic section consists of documents and materials of the UPA and rear line political division.

They include instructions regarding propaganda-political officers (no. 1, June 10, 1943), the rights and duties of social officers (no. 2, 1943), reporting by the detachment social officer (no. 3, 1943), the organization and work of the Ukrainian Press Service (UPS) (September 1943) and ideological and political instruction of members (October 18, 1943). These are followed by directive no. 1, dated October 27, 1943, and signed by the political division chief, "Halyna" (Yakiv Busel), about the distribution and reading of literature.

Last among the documents of this part are those dealing with the program for conducting instructional talks, reports and lectures in the UPA (October), an instruction for political officers in UPA units (1943) and indications for propaganda work among the population (1943).

Following, is a separate document of the centre for other nationalities. It is an instruction about organization, use and information with regard to national units in the UPA and the German army (December 2, 1943).

---

[36] The original document is erroneously dated October 7, 1943.

The next part consists of documents and materials of the UPA Security Service. Included here are a notice about the sentence passed by the UPA revolutionary tribunal (September 25, 1943) and a Security Service instruction to UPA and rear line leaders about securing UPA and rear line activities (no. 1, January 15, 1944).

These are followed by documents and materials of the UPA and rear line economic management division. They include instructions for organizing an economic management apparatus (May 1943) and directives regarding the duties of unit supply officers (July 15, 1943). The organization of management and accounting courses within the UPA economic management section is set out in a plan dated September 20, 1943. The documents that follow were produced by the UPA Supreme Command economic management section head, "Zubatyi" (Antin Moroz). They include regulations for rear line workers regarding the work of the women's section of the Ukrainian Red Cross (November 20, 1943) and an instruction to VO 002 "Bohun" material management officers about bread baking (November-December 1943). The section ends with instructions about hiding grain, conserving meat (1943) and performing a new inventory of all UPA property (December 1, 1943).

The last part presents documents of the Ukrainian Red Cross. They include the Ukrainian Red Cross regulations (November 10, 1943) and an instruction for organizing of UPA and rear line health services (1943).

The second thematic section consists of documents of the "Zahrava" group (VO) and other formations operating in the northern part of the Rivne oblast in Ukraine and adjacent raions of Belarus.

The first chapter, documents of units and subunits, begins with orders of the command of the "Zahrava" group's predecessor, the "First UPA Group", covering the period from June 15 to September 6, 1943 and specifying the establishment and activity of insurgent units. The following order, dated May 2, 1943, by the "First UPA Group" materiel management section head "Potap" deals with performing an inventory of property and food supplies. The final group of documents in this chapter are orders "by combat group commander "Borysten" (Dmytro Korinets), dated August 5 to September 17, 1943, informing the units of the group's condition and actions.

The second chapter presents documents of the command of the "Zahrava" group. It begins with orders, dated August 15 to November 24, 1943, by group commander "Dubovyi" (Ivan Lytvynchuk). These are followed by several orders by the military chief of staff "Borysten" (Dmytro Korinets), dated October 5 to November 30, 1943. Another set of documents are orders, dated August 20 to November 17, 1943, by political chief of staff "Ostap", dealing with health-related, educational and other matters. The chapter ends with an order, dated December 10, 1943, from the chief of the Security Service (UDSB) military intelligence division, "Nemo" (col. Ivan Treiko), about intelligence activity and reporting.

The next chapter presents reports of units and subunits. It includes reports (dated July 5 - 27, 1943) by commander "Dubovyi" (Ivan Lytvynchuk) about the activity of the "First UPA Group" in May-July 1943 and reports of the chiefs of its intelligence unit - "Borysten" (Dmytro Korinets), dated June 30 and health unit - "Enei", "Bravyi" (Dmytro Sahaiko), dated April 29. The subchapter ends with reports by unit [company] commander "Tsyhan" (Pavlo Tsynko) for the period July 1 to August 26, 1943.

The subsequent chapter consists of documents and materials of the "Zahrava" military region rear line. This chapter begins with a batch of orders, dated September 11 to December 25, 1943, by rear line commander "Iurko" (Iurii Rybak). Some of these ordersdeal with the implementation of the UPA Supreme Command directive regarding distribution of land to peasants. Materials dealing with this subject consist of a form issued by the UPA land section (1943) for the distribution of land to peasants.

The next group of documents in this chapter are orders, dated November 26-28, 1943, by the rear line political section head, "Askold", about political-educational and administrative-economic management activities in the rear lines. An order (dated September 3, 1943) presents the activity of the organizational-mobilization section head "Taras".

Another part of this chapter consists of various documents and materials of the VOs economic management section for the period September 12 to October 23, 1943. They include indications, instructions, plans, standards, projects and reception acknowledgement forms. Near the end of the chapter are several documents (November 25, 1943) written by technical unit chief "Lebid" dealing with the construction of underground quarters (bunkers) for rear line members. The chapter ends with a directive (September 25) by Ukrainian Red Cross division commander "Motria" (Polina Stelmashchuk) about maintaining health standards in village homes.

The last chapter presents reports from "Zahrava" VO rear line leaders. It begins with reports (September 18-December 25) by VO rear line commander "Iurko" (Iurii Rybak) about the condition and activity of certain sections of the okruha in August and November 1943. Reports (October 14 - November 28, 1943) by okruha political section head "Askold" inform about the state of social propaganda activity and the social-political situation within the VO in October-November 1943. The chapter ends with the report (assumed date - end of October) by Security Service section head "Tretii" about activity and the social-political situation, in the military region in September-October 1943.

The third thematic section, documents of the "Bohun" group (okruha), presents the activity of the UPA group and the region's rear line military administration under the direction of commander Enei (Petro Oliinyk), which operated in the southern Rivne oblast and the Kremianets region (present

Ternopil oblast). In various documents, the UPA group and VO are identified as"Enei's" group, the "Bohun" group and the Rivne VO.

The chapter of documents of the group's command opens with order no. 37, dated July 9, 1943, by commander "Enei", specifying food supplies for the UPA group personnel. His next orders, dated August 12 to September 30, 1943, to the VO rear line leadershiprelate to the organization of UPA companies, UPA cavalry, administrative assignments, sabotage of enemy transport lines, collection of weapons and control functions of the Security Service. Order no. 20 (October 5, 1943) informs about the movement to the UPA from the side of the Germans by an Azerbaidzhani national unit. Other orders, dated October 26, 1943 to January 5, 1944, to UPA group personnel, deal with task assignments, the state of health of the units, their material supplies, sending cadres to the officers' school and different types of reporting. An order dated January 15, 1944 to rear line leaders and the Ukrainian Red Cross deals with the reorganization of medical and health work in relation to changes in the military situation. The last order by the group commander, order no. 27 (dated January 16, 1944), issued in relation to the impending arrival of the Soviet administration, reforms the work of the UPA and rear line command. The final document in this chapter is an order by the chief of the group's political division, "Maksym" (Wasyl Bulavskyi), regarding censorship of Soviet and German propaganda disseminated over the radio.

The next chapter, reports of units and subunits, presents reports about the activities of the units and subunits of commander "Enei's" group. The chapter opens with report no. 2, dated July 29, 1943, about the activities of the group's units in July. The next report, dated July 11, 1943, informs about a propaganda raid conducted by an UPA unit to the East. Another set of documents consists of information reports (dated November 15-December 31) by the group's chief of staff "Chernyk" (Dmytro Kazvan) about the condition and activities of the group's units in November-December 1943. Tabular reports from early 1944 describe the condition of the subunits and group at the end of 1943; they were probably appended to the report by group chief of staff "Chernyk".

Next comes a set of reports (December 10-31) by the group's political officer "Nestor" regarding political education work within UPA units in October-November 1943. The activity of the field military police from November 1943 to early January 1944 is described in reports (December 21, 1943 - January 12, 1944) by commander "Voron" (Mykola Androshchuk). The chapter ends with a report (December 11, 1943) by company commander "Odysei" about an eastward raid conducted in December 1943.

The chapter of unit and subunit documents opens with orders dated July 10-14, 1943, by special unit commander "Chernyk" (Dmytro Kazvan). This is followed by a set of orders, dated December 1 to 17, 1943, by battalion

(kurin) commander "Iarbei" (Mykola Svystun) and reports (December 17, 1943) by chief of staff "Chornomorets" (Ievhen Basiuk), dated 1943. Ending the chapter are the regulations of commander "Sabliuk's" (Ostap Kachan) group's field military police (January 16, 1944).

The chapter presenting the documents of the rear line opens with orders by "Bohun" VO rear line commander, "Ptashka" (Sylvester Zatovkaniuk), for the period September 8, 1943 to January 16, 1944. These orders set the direction of rear line activity. The instruction (October 12, 1943) of the administrative division also sets out the activity of the VO rear line. Next is a set of documents of the Security Service section, dated September 10 to November 18, 1943 and signed by chiefs "Smok" (Mykola Kozak) and "Kornii" (Mykola Kravchuk), reforming the activity of local organs.

Orders (November 24, 1943) by the chief of the economic management division, "Lebed", guide preparations by the UPA rear line for the arrival of the Soviet administration in place of the German. An order (November 24, 1943) by the head of the organizational-mobilization section, "Tyrsa", is intended to improve the section's work. The final order (September 27, 1943), by the chief of the school division, "Budiak" (Oleksii Skoropada), advises a section head, under his authority, about personnel selection.

The last chapter of documents presents reports by the "Bohun" VO rear line leaders. The reports (November 9 - December 4, 1943) by rear line commander "Ptashka" (Sylvester Zatovkaniuk) inform about the military and political situation and UPA and rear line activity within the VO in October-December 1943. Next come the reports (October 31 - November 30, 1943) of VO social-political section head "Mykola" about the political situation and activity in the okruha in October-November 1943. Ending the thematic section of documents of the "Bohun" group (VO) are the reports (November 22 - December 28, 1943) of the VO organizational-mobilization section head, "Tyrsa". These reports inform about the work of the organizational-mobilization apparatus, economy, supply and training and self-defence in November-December 1943.

The volume's fourth section presents documents and materials of the Turiv group (VO), which operated in the Volyn oblast of Ukraine and adjacent raions of Belarus.

The first chapter, documents of the group command, consists of orders and instructions by the group command from September 16, 1943 to January 22, 1944, signed by commanders "Oleh" (Mykola Kovtoniuk-Iakymchuk), "Rudyi" (Iurii Stelmashchuk) and their deputies. These documents set out the group's organizational and military activities. Next come indications(September 8, 1943) by the chief of the group political-educational division, "Khmuryi", regarding the organization of the UPA Ukrainian Press Service. This is followed by a document (September 26, 1943) issued by the economic

management section, setting out the food supplies for the UPA group personnel.

The second chapter consists of documents and materials of units and subunits. It begins with orders of the "Kotlovyna" division (zahin) command, dated August 19 to December 13, 1943. The orders set out the division's military-organizational activity. Next come orders, dated August 31 to December 1943, by "Pohrom" battalion (kurin) commander,"Moroz" (Hryhorii Kuzma). These are followed by a set of documents and materials of the Ukrainian Insurgent Group, division (zahin) no. 02, "Ozero" : a proclamation (May 1943) and orders (May 30, July 1, 1943) by the "Ozero" division (zahin) - group command, an extract of an order to the detachment (November 11, 1943) signed by "Leonid Iavorenko" (Mykola Pavlovych), and an instruction (September 1943) and order (October 16, 1943) to company political officers signed by "Tur". Completing the "Ozero" divisional documents and materials are orders of the command of the "Buh" 2nd battalion (kurin) (September 10, 1943) and the "Pimsta Polissia" division (zahin) (June 22, 1943, January 1944).

The next chapter, reports of units and subunits, begins with a report (August 2, 1943) about UPA unit combat actions in the Lutsk region. Next come reports, dated September 22 to October 13,1943, by the chief of the group's political education division (zahin), "Khmuryi", about the state of affairs and political work in the group. This is followed by a report (August 29, 1943) by the "Ozero" division (zahin) political officer "Tur" about educational work in the division (zahin). Finally comes an early report, dated January 3, 1944, informing about the number of men and weapons in the "Pohrom" battalion (kurin).

The last chapter on the "Turiv" group (VO) consists of documents of the VO rear line. They include orders and instructions from rear line leaders, dated September 10 to November 16, 1943, which set out the activities of the newly-created UPA rear line military administration.

The volume's fifth section consists of documents and materials of the "Tiutiunnyk" group (VO) and other formations which operated in the Zhytomyr oblast and the western raions of the Kiev oblast.

The first chapter, unit and subunit documents and materials, presents unit reports from July 20 to December 27, 1943 concerning raids. These are followed by the proclamation (November 15, 1943) of the"East" group to Ukrainians evacuated from Eastern Ukraine.

The next chapter, reports of VO rear line leaders, presents reports from the Andrushiv (October 1943) and Berdychiv (November 1943) regions concerning underground propaganda and military activity.

* * *

The documents and materials presented in this second volume of the new series of "Litopys UPA" are faithful reprints of the originals, without any condensations.

All the documents and materials have been provided titles by the volume editors. The titles indicate the type of document and if applicable, the author, addressee, content, date and file number. If the date on which the document was produced has not been established, it is dated on the basis of the content, accompanying documents, etc. In such cases, the assumed date is given in square brackets [January 1943].

All documents printed here are originals. Omitted text as well as unreadable text is marked by square brackets [...]. Incomprehensible parts of the text are marked graphically by $(xx^{\bullet})$. The textual emphasis of the original authors is retained in all documents $(^{1-}xx^{-1})$. Reproduction of documents or materials from other publications is indicated at the end of each document.

This publication preserves completely the vocabulary, author's and editorial peculiarities of each source. The use of punctuation and of quotation marks is in harmony with present day rules. Texts of documents and materials are presented according to current regulations governing the publication of historical documents. Mistakes in spelling are corrected without explanation. Specifically, the writing of prepositions and particles are corrected in line with present ukrainian spelling (dodomu - dodomu, pidchas - pid chas, v nochi - vnochi, z-dnia-na-den' -z dnia na den', rivnozh - rivno zh, staraty sia - staratysia). The use of apostrophe is put in good order (mad'iariv - madiariv, zviazok - zv'iazok). Orthographic mistakes that change the meaning of words are explained in footnotes. Handwritten additions to the text (separate words e.t.c.) are marked by two italicized letters $(^{a-}xx^{-a})$.

The designation, «secret», is reproduced in the upper right hand corner of the document. The designation, «copy», is not reproduced because this is shown by the «copy» designation in the document legend. Inscriptions by the reader (addresses, resolutions, etc.) which apply to the document's content are reproduced and provided as a continuation of the document's text. Other inscriptions are omitted.

Words crossed out in texts are not reproduced. In certain cases, for complete reflection of the content, crossed-out sections are reproduced and indicated typographically: (<xx>). Words written in abbreviated form, unless they are commonly used abbreviations, are reproduced in full and indicated typographically: (xx[x]). If abbreviations cannot be deciphered, this is indicated in the notes.

Original versions of signed documents are noted according to the norms

used by the UPA and OUN. Inaccuracies or deviations from the standard are corrected. In reprinted texts of materials (leaflets, forms, etc.), authenticity is indicated only in cases of signed manuscripts.

Every document or material is accompanied by a legend indicating the location of the document (abbreviated name of the archive, number of collection, description, file, sheet) and authenticity of the documents (original, copy). Only if a document or material is handwritten is this indicated; the fact that it is printed is not indicated. Information about a document's earlier publication or reprinting is provided in the legend.

The volume contains photos and a woodcut of the UPA Command and the rear line, as well as episodes of military life of insurgents in Volyn and Polissia. The functions and military ranks that are given under photographs conform to that period. The text under photographs of military life gives such information about the images that is available as well as the time of their making. These representations are preserved in the computer photobank of the "Litopys UPA" publishing house.

A separate set of illustrations is comprised of woodcuts by the underground artist Nil Khasevych as well as the imprints of the stamps of the group (VO) "Zahrava" leaders'. Some of woodcuts and photos as well as the imprints of the stamps were taken from the documents which are collected in this volume and from the archives of the "Litopys UPA" housed in "The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine" at the University of Toronto, Toronto, Canada.

Transliteration used in English texts is a modified US Library of Congress system.

Collection, scientific archeographic preparation of documents and photocopies, elaboration of schemes and military maps for this volume were made by Oleksander Vovk. Some technical and scholarly work on the volume was done by Iryna Pavlenko.

The index was compliled by Oleksander Vovk, Valentyn Koval', Maryna Mukhina, Iryna Pavlenko, Leonid Pyliavets', Iryna Prelovs'ka, Iurii Cherchenko.

The editors of the second volume of the new series of Litopys UPA extend their thanks to the personnel of TsDAVO of Ukraine in Kyiv and DARO in Rivne for their assistance in locating and copying documents. Thanks to Iryna Dudenkova, Tamara Maslennykova and Ihor Mytkalyk for technical and scholarly work on the documents.

Special thanks are due to the Editorial Board and Administration of the "Litopys UPA" in Toronto, Canada, John B. Gregorovich, President, and Mykola Kulyk, Treasurer and the Executive of the Royal Canadian Legion, Filip Konowal (Victoria Cross), Ukrainian Branch No. 360, Toronto, Canada, for financing the preparation and publication of this volume in Ukraine.

Oleksander Vovk

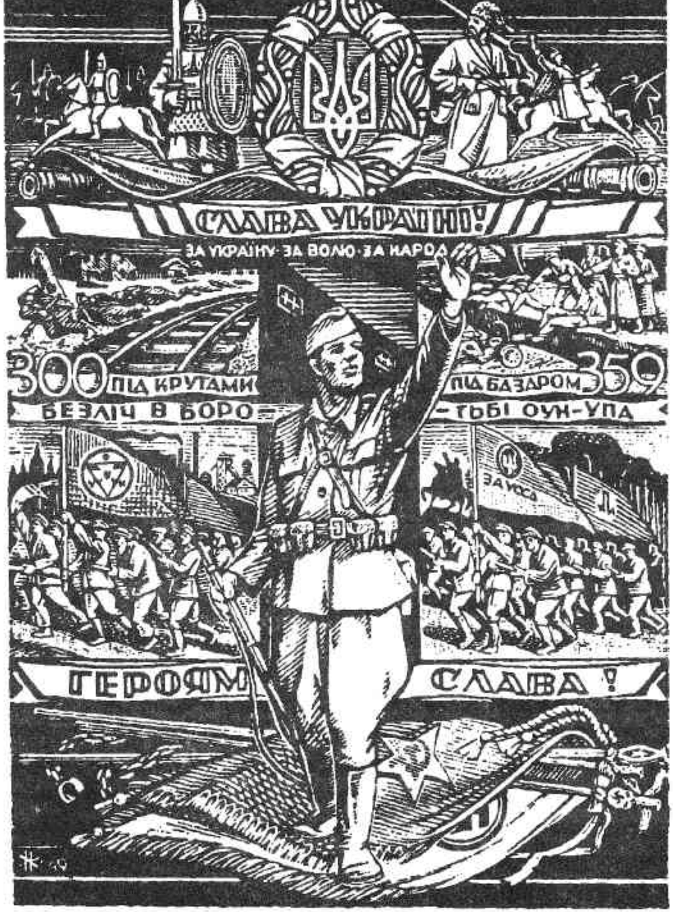

Слава Україні! Героям Слава! Дереворит Н. Хасевича

ГОЛОВНА КОМАНДА УПА
(УПА-ПІВНІЧ)

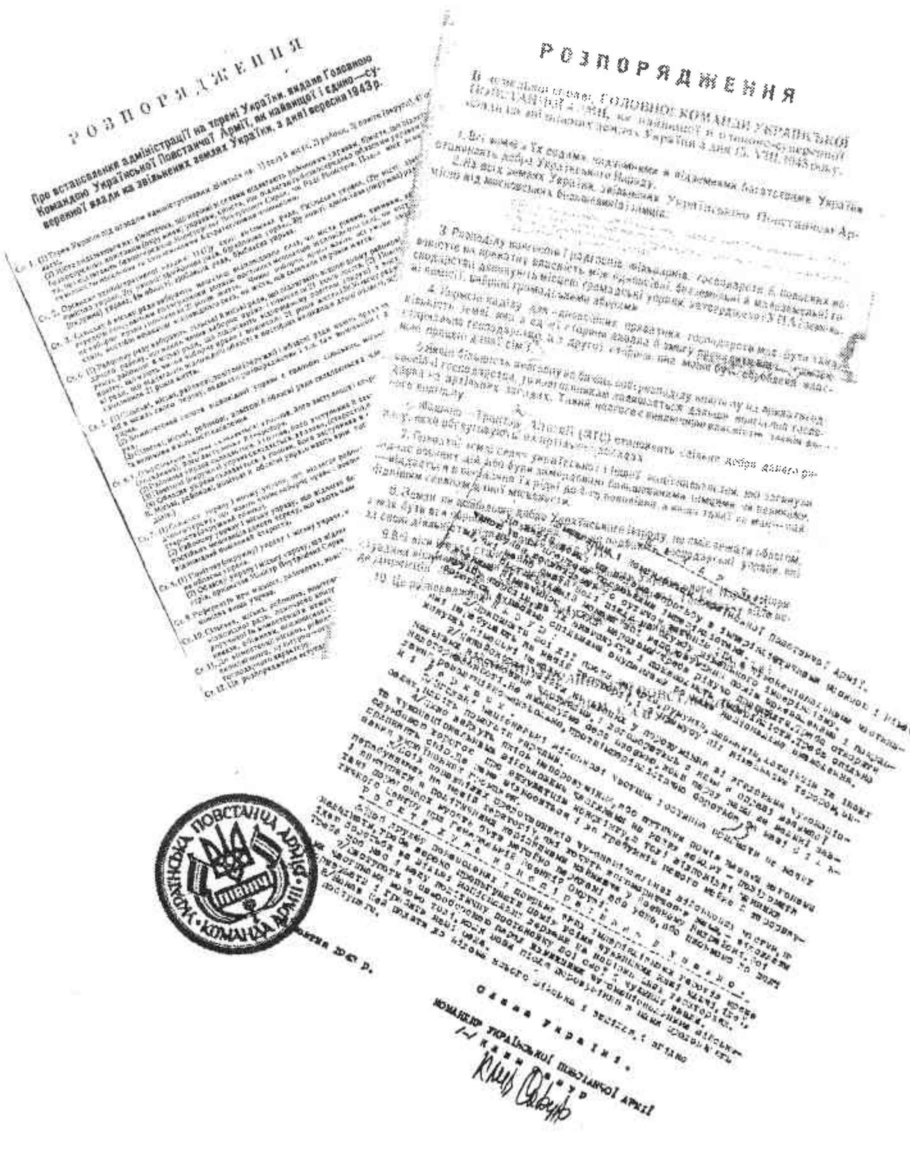

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Про встановлення адміністрації на терені України, видане Головною Командою Української Повстанчої Армії, як найвищої і єдино—суверенної влади на звільнених землях України, з дня 1 вересня 1943 р.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Слава Україні!

КОМАНДИР УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ АРМІЇ

/-/ Клим Савур

ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ (ПЗУЗ) у 1943 р.

№ 1–29

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ КОМАНДУВАННЯ УПА (УПА-ПІВНІЧ)

20 травня 1943 р. – 26 січня 1944 р.

№ 1
ВІДОЗВА ДО УКРАЇНЦІВ

20 травня 1943 р.

У К Р А Ї Н Ц І !

Вже два роки палає на наших землях кровава війна, яку ведуть між собою московський та німецький імперіалізми за те, щоб панувати в Україні, за те, [щоб] безконтрольно грабувати та висискувати її багатства, за те, щоб по своїй вподобі використовувати її людські сили.

І один імперіалізм – большовицької Москви, а другий – гітлеровської Німеччини несуть нашому народові ярмо, знищення, руїну і загладу.

Як донедавна большевицьке НКВД, так тепер німецьке гестапо – мордує, палить, нищить тисячі кращих синів українського народу з їх дорібком, ловить в новий ясир молодь, та засилає її на каторжні роботи до Німеччини, де вона з холоду, голоду, хворіб та знущання німецьких посіпак – гине.

Та Українська Нація невмируща!

Як колись за козацьких часів, встане тепер знову весь український народ на захист свого права до своєї землі, як і колись несе всім ворогам України помсту і кару, а рідньому крайові – визволення.

Український народ висилає в боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу (УССД) – перші лави бійців – Українську Повстанчу Армію (УПА), яка об'єднує під одною командою усіх чесних українців, що готові в потребі віддати свій труд, своє вміння, своє майно, свою кров і своє життя для здобуття УССД.

Бо тільки в УССД українець буде господарем своєї землі!

Українці!

Вступайте в ряди УПА, допомагайте їй в боротьбі з наїздниками!

Викривайте та знищуйте агентів большевицького та німецького імперіалізмів, що творенням диких, ніби, партизанських, відділів, намагаються ослабити Всеукраїнський Революційний Фронт боротьби за УССД під проводом УПА!

Женіть від себе різних атаманчиків-анархістів та недобитків всяких політичних груп і партій, що хочуть з наказу НКВД чи гестапо, розбити Український Революційний Фронт!

Не дайте себе спровокувати т. зв. мельниківцям, які вступили на службу Гестапо (Сушко і інші), продовжують далі розбивацько-продажню роботу польських провокаторів Барановських. Ці конаючі посіпаки "організують" в деяких місцевостях партизанів, щоб передати їх в руки німецької поліції.

Женіть цих ма[...]чих провокаторів, п'яниць, розпусників та злодіїв, що викрадають кращих синів українського народу!

Геть з підбрехувачами та провокаторами!

Вступайте в лави УПА, помагайте УПА, якої відділи діють по всій Україні та до якої вільний вступ кожному чесному українцеві, що бореться за самостійність своєї Нації!

Геть з німецьким та московським імперіалізмом!

Смерть наїздникам та їхнім агентам!

Хай живе Українська Повстанча Армія!

Головна Команда
Української Повстанчої Армії

Постій 20 травня 1943 р.

ЦДАГО, ф. 1, оп. 23, спр. 931, арк. 153.

№ 2

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ, НАДІЛЕННЯ НЕЮ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН ТА СПІЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ НАД ЛІСАМИ І ВОДОЮ

15 серпня 1943 р.

Р О З П О Р Я Д Ж Е Н Н Я

в земельній справі Головної Команди Української Повстанчої Армії, як найвищої й одиноко-суверенної влади на звільнених землях України з дня 15.VIII.1943 року

1. Всі землі з їх водами, надземними й підземними багатствами України становлять добро Українського Народу.

2. На всіх землях України, звільнених Українською Повстанчою Армією від московських большевиків і німців:

а) Касується засадничо колгоспну систему, запроваджену большевиками і впроваджується приватну селянську власність.

б) Всі землі бувших землевласників (фільварків) і землі б[увших] польських колоністів переходять на власність українських селян.

3. Розподілу колгоспів і радгоспів, фільварків, господарств б[увших] польских колоністів на приватну власність між одноосібні, безземельні й малоземельні господарства доконують місцеві громадські управи, затверджені УПА і земельні комісії, вибрані громадськими зборами.

4. Нормою наділу для одноосібних приватних господарств має бути така кількість землі, яка з одної сторони давала б змогу провадити вповні самовистарчальне господарство, а з другої сторони, яка може бути оброблена власною працею даної сім'ї.

5. Якщо більшість колгоспу не бажає собі розподілу колгоспу на приватні одноосібні господарства, то колгоспникам залишається дальше колгоспна господарка на артільних засадах. Такий колгосп є виключною власністю членів даного колгоспу.

6. Машино-тракторні станції (МТС) становлять спільне добро даного району, який обслуговують, на артільних засадах.

7. Приватні землі селян української і іншої національностей, які загинули під час воєнних дій, або були замордовані большевиками, німцями чи поляками, віддається в посідання їх рідні до 4-го покоління, а якщо такої не має — найбіднішим селянам даної місцевости.

8. Земля, як найбільше добро Українського Народу, не сміє лежати облогом, а має бути вся оброблена і засіяна. Про це подбають господарські управи, які за свою діяльність відповідають перед УПА.

9. Всі ліси й води становлять спільну власність Українського Народу. Користування лісами й водами встановляє громадська управа. Господарку лісів веде Дирекція лісів, назначена УПА.

10. Це розпорядження входить в силу з днем його видання.

Слава Україні!

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 1.

№ 3

НАКАЗ КОМАНДИРАМ, КОМЕНДАНДАНТАМ І ПОЛІТИЧНИМ КЕРІВНИКАМ ПРО ПРОПАГАНДИСТСЬКУ, ГОСПОДАРСЬКУ ТА ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

№ 5 *15 серпня 1943 р.*

ч. 5

Командирам, комендантам, політкерівникам

НАКАЗ

Німецькі імперіалісти з одної, а московсько-більшовицькі з другої сторони, стараються різними найпідлішими способами представити в чорних красках дії Української Повстанчої Армії і нашої революційної роботи. Брехливі листівки, провокативні письма, шептана пропаганда. Надуживають імен перших знаних громадянству людей, змушують слабших характером самим опрокидати дії УПА. Щоб розложити УПА, посилають в терен масу своїх агітаторів і провокаторів, що за марний гріш роблять юдину роботу. Творять нові партії, відреставровують давно вже погибші анархістично-спекулянські групи (УНАКОР), піддержують і пропагують анархістів-отаманів (Т. Бульба-Боровець). Це все засоби, якими окупанти, Німеччина і Москва, у свойому безсиллі, з уваги на зріст революційних рухів серед поневолених народів, хочуть поборювати їх.

Останньо новий німецький випуск-листівка п. з. "К Украинским партизанам Волыни и Подолии". Цією листівкою до українців у російській мові хоче Німеччина представити нас перед світом як вислужників большевицької Москви. (Залучую листівку.)

Супроти цього наступу на нас:

1) Скріпити суспільно-пропагандивну роботу серед найширших кругів українського громадянства у всіх закутинах, де живуть українці. Також повести роз'яснювальну пропагандивну роботу серед чужого елементу.

2) Перейти широко на масову роботу посеред українського громадянства. Запрясти якнаіширші круги укр[аїнських] громадян до чинної революційної роботи, до акції, що їх переводимо.

3) Розголосити по всій Україні дії УПА. Зв'язати УПА якнайтісніше з укр[аїнським] громадянством – т. є: в УПА, наші сини, батьки, чоловіки, доньки, жінки. З УПА чинно співпрацює цілий український народ.

4) У відділах, УПА і боївках, в організованих кадрах замало політичної і виховної роботи. Звернути на це особливу увагу. Політична робота мусить бути як слід поставлена і то якнайскорше. Кожен командир, від командира рою вгору, кожен керівник більшої чи меншої роботи – виховник і політкерівник. Ми – авангард не тільки боєвий, але в першу чергу пропагандисти, політичні керівники. Українське громадянство, а тим

більше повстанці-військовики не сміють бути політичними анальфабетами. Даймо всім широкий політичний світогляд.

5) Повести зусильну боротьбу з провокаторами, ворожими вислужниками, що їх посилають до нас окупанти. Унешкодливити всіх анархістів, політичних спекулянтів, що розбиваючи всеукраїнськїй фронт боротьби за Українську Державу, ділають на шкоду українській визвольній справі, а на користь нашим ворогам.

6) Змобілізувати ціле громадянство до вимолочення, висушення та захования зерна і інших сіль[сько-] госп [одарських] продуктів. Ані один сотнар у ворожі руки. Пам'ятаймо, що кожна кількість хліба, що попадає нашим ворогам в руки (німцям, більшевикам-москалям, полякам), закріплює їхні позиції на наших землях.

Вся земля мусить бути засіяна, чи це селянська, чи двірська, колгоспна чи ляцька. Засіє її українець-селянин. Подбати про масову годівлю худоби і скоту.

7) Підготовляти всіх воєнно-зобов'язаних до військового діла. Всі до військової підготівки. Не тратити часу, не ждати на чужі сили. Розвивати бойові сили нашого власного народу, бо це запорука Вільної Української Держави. Повна мілітарізація цілого українського народу.

8) Всі фахові військовики, господарчі адміністративні сили запрягти негайно до роботи у наших апаратах посеред громадянства і при УПА.

9) Закріплюймо здобуті нами на ворогах позиції і здобуваймо нові.

10) Зорганізувати при всіх більших осередках нашого життя і відділах УПА Українську Пресову Службу. Виконувати точно подані інструкції. Це дасть нам можність ширше і краще заговорити про УПА і зв'язати УПА з українським народом.

11) Військові звіти мусять іти два рази на місяць на їх місце призначення. Наглі справи – зараз з місця. Час наглить – події йдуть милевими кроками. Ділаймо скоро інтенсивно охоплюймо цілість праці, щоб ми не були заскочені подіями, що грядуть. В наших руках доля України. Від нас залежить, як ми зуміємо підготовити укр[аїнський] народ до революційно-визвольної боротьби і зорганізувати його до будови Української держави.

Отож до діла.

Постій, 15 серпня 1943 р.

Слава Україні!

Командир Української Повстанчої Армії

/–/ Клим Савур

П р и м і т к а. Німці палять в копах збіжжя (Берестовець, Костопільщина). Ховати збіжжя.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 2. Копія.

№ 4
НАКАЗ КОМАНДИРАМ, ПОЛІТИЧНИМ КЕРІВНИКАМ І СТРІЛЬЦЯМ ПРО ПОСИЛЕННЯ ПОЛІТИЧНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ ТА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

№ 6 *25 серпня 1943 р.*

ч. 6

Командирам, політичним керівникам і стрільцям

НАКАЗ

Підготовка до революційно-визвольної боротьби вимагає не тільки фахово-військового вироблення військовиків, але також високої моральної постави військовика і великого у нього політичного вироблення і знання – за що і з ким ми боремося – мусить кожний військовик докладно знати.

Бойової готовності набирається не тільки через бойовий вишкіл, але ще більше через моральну і політичну підготовку військовика.

Сьогодні тим більше мусить бути у нас звернена увага на моральний стан і політичне вироблення кожного військовика. Нам моральна і політична підготовка має заступити по часті ті браки, що їх ми маємо у фаховості і зброї.

В час підготовки до революційно-визвольної боротьби і державного будівництва, нам важне ще і те, щоб ми зуміли опертись посиленій сьогодні ворожій поміж нами пропаганді, а то й побороти її. А пропагандивно вороги ділають так у нашій армії, як і серед українського цивільного населення.

Сильною поставою, бойовою готовістю, політичною освітою і високою революційною мораллю Український військовик не тільки скріпить армію, але піддержить високоморальні сили народу. Так армія і нарід стане потужною духовою і бойовою одиницею.

НАКАЗУЮ:

1) Повести посилену політично-пропагандивну і виховну роботу поміж військовиками всіх степенів і частин, звертати не меншу увагу на політичне вироблення і виховання військовиків, як на їх фахову підготовку.

2) Звернути пильну увагу на громадсько-державницьке вироблення і виховання військовиків. Кожний військовик – це громадянин-державник.

3) Виховно-вишкільною роботою займуться в першій мірі всі командирі, від командира рою вгору. Їм до помочі прийдуть спеціальні виховники, як їх помічники у політично-виховній роботі, або вибрані командиром і затверджені політичною референтурою, або дані політичною референтурою безпосередньо. Тому кожний командир мусить в першій мірі піднятися на височину не тільки бойового керівника своєї частини, але і на її виховника.

4) Кожний виховник у військовій частині – це рівночасно військовик. Він перебуває стало поміж стрільцями, з ними разом бореться, ходить на військові заняття, їсть, спить. Він мусить виказатися дійсно відвагою, бойовою готовістю, високою моральною поставою. Він перший у всьому. Він взір до наслідування.

5) Задержати в частинах соціяльну рівність. Позбутися в українському війську чужих налетів – офіцерщини, капральщини, комісарщини, що згубне для нас. Наближуватися і вкоріняти українському війську нашу питому нам військову педагогіку, оперту на наших рідних взорах, витворених з української духовности: на взорах Святославових дружинників, на козацькому побратимстві, на дисципліні, бойовій готовості, високій моральній поставі і безоглядності супроти себе і ворога Січових Стрільців полк. Є. Коновальця, на багатьох високобойових, моральних і педагогічних вчинках сьогоднішної УПА.

6) Кожний командир і виховник мусить бути безоглядний у всякому випадкові, як супроти себе самого, так і супроти військовиків.

7) Командирі і виховникі вставляють в програму діянь кожного дня хоч одну годину на політично-виховну роботу. Крім цего, кожну вільну хвилю, обідню пору чи інший час, вільний від військових занять, виповняють виховно-вишкільною роботою.

8) Найбільше розкладає і деморалізує військовиків безділля. Тому військовикам давати безупинно заняття і працю. Ані хвили[ни] на неробство. Все щось найти для військовиків до роботи, але позитивне.

9) На всіх постоях, при всіх перебуваннях серед цивільного населення, так командирів як і виховників, а також кращі стрільці мусять занятися пропагандою, вияснюванням новин та не роз'яснених населенню наших проблем. Але в першій мірі добра поведінка всіх військовиків серед населення зв'яже їх найтісніше з населенням.

10) На чужонаціональній теріторії і поміж чужонаціональним населенням кожний військовик мусить пам'ятати, що він репрезентант Української Армії. А Українська Армія завжди і всюди славилась високою військовою культурою, громадською мораллю і політичним розумом.

11) Піднести значення і авторитет всіх командирів, функційних, підстаршин і старшин. Поставити їх на належному їм місці. Тим скріпимо моральну силу Української Армії.

Слава Україні!

Постій, 25 серпня 1943 р.

Шеф військового штабу
/–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 6-7. Копія.

№ 5
НАКАЗ У СПРАВАХ ВИБОРІВ МІСЦЕВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ, ЗЕМЕЛЬНИХ КОМІСІЙ ТА ВВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДІ

№ 7 *27 серпня 1943 р.*

Н А К А З ч. 7

УПА в боях з окупантами України, імперіалістами Москвою і Німеччиною здобула цілий суцільний ряд теренів. На цих теренах, де безоглядно панує УПА, треба урегулювати життя громадян, завести бодай частинно певне нормальне життя.

Негайно приступити до:

1) Вибору сільських і районових Рад. До кінця місяця вересня предложити їх вибір до затвердження місцевим політичним чинникам УПА.

2) Вибору земельних комісій, які згідно зі зарядженням УПА з дня 15.8.43 р., мають бути поділені поміж селян. Всі землі колгоспні, фільварчні, залишені поляками, мусять бути до 30 вересня [19]43 р. розділені, поорані і засіяні. 30.IX.43 р. зложити акти розподілу землі поміж селян до затвердження через УПА.

3) Введення загального навчання шкільної молоді.

Отворити:

а) Народні школи

б) Середні школи

в) Фахові школи.

В теренах Волині і Полісся звернути уваги на сільсько-господарчі школи. Піднести рівень сільсько-господарські згаданих теренів. Всі школи повинні бути поотвирані до 30 вересня [19]43 р.

4) Всі вчительські сили, що не заняті конечно в УПА, ужити [для] навчання в школі. Однак всіх вчителів заняти рівночасно і в громадській роботі. Весь [час] поза школою мусить вчитель обов'язково зужити для роботи поміж населенням.

Справи шкільні належать [до] політичної референтури УПА через громадські управи.

Слава Україні!

Дня 27 серпня 1943 р.

Шеф політичного штабу
/–/ Роман Галина

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 10. Копія.

№ 6
НАКАЗ ВІЙСЬКАМ УПА В СПРАВІ УСТІЙНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНІВ

№ 8 *27 серпня 1943 р.*

ч. 8

НАКАЗ

Військам УПА

З перетворення всіх бойових відділів, які борються за спільну ідею створення Української Соборної Держави, в один військовий організм під назвою "Українська Повстанча Армія" виникла потреба організації цієї армії на засадах сучасної техніки і метод війни, з чого виникає потреба упорядкування взаємовідносин між поодинокими вояками, бойовими частинами і командним складом армії.

Тому наказую:

Нав'язуючись до військових традицій нашого славного минулого з давніх часів і часів визвольної боротьби рр. 1918–1922 армій УНР і УГА, називати всіх вояків УПА – козаками. Козак – є почесне звання борця за Українську Державу.

По своїй бойовій підготовці і вишколу козаки діляться на три групи: козаки-стрільці, підстаршини і старшини.

Для всіх козаків встановлюються слідуючі ступені і ранги:

А. Сухопутні війська

Ступені:

1. Козаки:
   а) козак
   б) вістун
2. Підстаршинські:
   а) десятник
   б) старший десятник
   в) підхорунжий
3. Старшинські ранги:
   Молодша старшина:
   а) хорунжий
   б) поручник
   в) сотник

   Булавна старшина:
   а) осаул
   б) підполковник
   в) полковник

   Генеральна старшина:
   а) генерал-хорунжий
   б) генерал-поручник
   в) генерал-полковник
   г) генерал-піхоти
   генерал-артилерії
   генерал-кінноти
   генерал-літунства
   генерал-панцерних військ
   генерал-інженерних військ

Б. Морські війська

1. Ступені козаків-моряків:
   а) матрос
   б) матрос-вістун
2. Ступені підстаршинські:
   а) десятник
   б) старший десятник
   в) підхорунжий

3. Старшинські ранги:

Молодша старшина:

а) молодший лейтенант

б) лейтенант

в) старший лейтенант

Булавна старшина:

а) капітан-лейтенант

б) капітан-сотник

Генеральна старшина:

а) контр-адмірал

б) віце-адмірал

в) адмірал

г) адмірал флоти.

Користуються з права підвищення до ступенів:

вістуна, десятника, старшого десятника:

командири окремих частин, (командири, які користуються правами командирів полків).

Підхорунжого:

командири груп (командири, які користуються правами командирів дивізій).

Ранги всіх старшин:

верховна влада, яка користується з прав видавання законів.

Постій, дня 27 серпня 1943 р.

Шеф військового штабу
/–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 133–134.

№ 7

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ В СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМООБОРОНИ

№ 8 *30 серпня 1943 р.*

Н А К А З ч. 8

Окружним, надрайоновим, районовим і сільським комендантам запілля

Під впливом невдач на фронті, внутрішнього розкладу вороги в останніх конвульсіях намагаються знищити наш нарід. При цьому не перебірають в засобах, вживають проти безборонного населення добре озброєних військових частин, найманих банд сексотів, послуговуються підступом, провокацією.

В зв'язку з цим наказую:

Організаційно-мобілізаційним референтам в в[оєнних] округах негайно приступити до організації самооборони. Кожний надрайон, район, село повинно стати військовим табором, а увесь нарід, здібний до оборони і наступу, – вояками.

Самооборону організувати згідно залученої інструкції, узгляднюючи місцеві обставини, як положення осередка, політ[ичні] можливости, настрої населення тощо.

В надрайонах, районах, осередках негайно приступити до систематичного військового вишколу молоді: вчити військо[во]го впоряду, заправляти практично в маршах, в пробних алярмах, тощо і в полевій службі. Всі мусять добре пізнати терен. Всі заходи самооборони приготовляти і перепроваджувати в життя з найбільшою тайною, притримуючись загальних засад конспірації.

Орг[анізаційно-]мобіл[ізаційним] референтам звітувати про стан організації самооборони 25-го числа кожного місяця.

Дня 30 серпня 1943 р.

Слава Україні!

Шеф військового штабу
/–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 11. Копія. Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 135-136.

№ 8

ЗАЛУЧНИК ДО НАКАЗУ № 8 ВІД 30 СЕРПНЯ 1943 р. – ІНСТРУКЦІЯ В СПРАВІ САМООБОРОНИ

С А М О О Б О Р О Н А
І Н С Т Р У К Ц І Я

При сучасній техніці оборонити осередок від знищення є неможливо, коли бої проводяться регулярними частинами з їх усіма технічними відділами, але коли приняти до уваги, що ми мусимо боротись перед бандитськими нападами большевицьких, польських банд, що стоять на послугах наїзників, німецьких поліційних чи гештапівських, то практика нам показала, що коли боротьба організована, то ворожі банди не витримують і або гинуть, або тікають.

Оборона села

Перед комендантом села може стати два роди оборони:

1) боронити село поки всі вийдуть з села, 2) коли треба битися за село. До цього можуть змусити нас вороги несподіваним наскоком на село, або коли є наказ проводу боротись за всяку ціну.

Упланувати самооборону треба починати з того, що комендант запілля мусить зазнайомитися з місцями підступу до села, поземеллям, організувати точки самооборони, зв'язку з сусідами, розвідку.

Щоби забезпечитись від ворога, треба розмістити свої сили так, щоб мати можливість знищити ворога, коли він наближається до села. Напад на ворога мусить бути одночасний зі всіх сторін. До цього використовувати забудовання, дерева, взагалі поземелля, як це робили фінляндці, коли на їх землі сунула червона Москва.

В самому селі нехай кожна хата, клуня, погребник, пліт буде фортецею, з яких бити ворога кулею, сокирою, вилами, окропом і гарячою смолою. Намітити точки для скорострілів в селі, коли вони є, і для оборонців з пальною зброєю.

Щоб найкраще використати всі сили села, необхідно у відповідний спосіб поділити: 1) озброєних і неозброєних; 2) неозброєних, здібних боронитися і нездібних. Боронитися мусять і жінки і чоловіки. В першу чергу усунути нездібних боронитися цілком з села. Неозброєних узброїти в холодну зброю, поділити на десятки, призначити десятників, кожному десятникові або кільком десятникам доручити бойовий участок, чи давати інші бойові завдання. Навчити тримати зв'язок і давати поміч сусідам.

Завести найсуворішу карність. За непослух і втечу з фронту приділяти найсуворішу кару, аж до кари смерти включно.

В великій мірі від дисципліни та команданта цілості й його заступників буде залежати загальний успіх. Мужність, відвага, сприт провідника є залогом побіди.

Треба в обох випадках приготовити людей до протиповітряної оборони. Пояснити всім, що літаки не такі страшні, як ті, що їдуть автами чи підводами. Перед літаком треба критись, щоб не попасти під кулемет, а бомби, як селяни знають з практики, не так уже багато приносять втрат в людях.

Командант призначає кличку для всіх і окремо бойову, це на випадок роспорошення, щоб зібрати до купи.

Розвідка і зв'язок

Успіх наступу й оборони у великій мірі залежить від розвідки. Себто від того, що ми будемо знати про ворога, про його силу, рух, боєздатність, слабі його сторони, озброєння, настрій тощо.

Загальні відомості

Маємо ворогів: 1) німців, 2) поляків, що є на услугах німців і большевиків, 3) большевицькі банди на північних наших землях.

Н і м ц і. З своїми наймитами розміщаються в більших містах – це з більшими силами, в менших – невеликими і де-не-де на мостах, залізницях – командами; в селах німаків цілком немає, а лише для якоїсь акції вони наїзджають.

Б о л ь ш е в и ц ь к і б а н д и. Грасують по лісах на півночі наших земель, відділами кілька сотень, грабують селян, щоби мати що їсти, з німаками зустрічей уникають, рідко нищать залізницю. В бойовому відношенні слабі. З нами воюють тільки підступом і провокаціями.

П о л я к и. Без німаків і большевиків представляють незначну силу.

1) Крім загальних відомостей надрайонові, районові, сільські команданти повинні докладно розвідати про бойовий стан ворогів у містах, містечках, на залізницях і мостах: Докладно установити, які сили, з яких людей складаються, чи є постійно, чи наїзджають, де квартирують. Вжити всіх заходів і довідатися як узброєні. Слідкувати за кожним рухом, для цього створити спеціяльний розвідчий апарат, в який втягнути старих і молодих, жінок і чоловіків. Використовувати всі можливості.

2) Установити найстисліший зв'язок розвідчий. Від міста, де є ворог, мусить тягнутися безперервна низка зв'язків по всіх селах. Установити умовні знаки, щоб коли вирушає ворог, дати знати всім селам про його рух. У селах мусять бути призначені люди з добрим зором і слухом, які повинні знати умовлені знаки, а також місця, з яких ці знаки подають їм сусіди. Щоб в кожному разі село не було несподівано заскочене. Усталити в селах сталу розвідчу службу, числом, залежно від потреб, що кожного дня контролюватиме всі ліси, загайники, дебри, поля й вишукуватиме там ворога. Кожен ліс, загайник, дебра, поле мусять бути щоденно основно перешукані. Всі обшари лісів і піль мусять бути в цілі щоденного розвідування їх, поділені поміж поодинокі села. Командирі і команданти перевірять справність розвідчого і зв'язкового апаратів. Запровадити сувору кару на неповнення і невиконання завдань.

Пояснення до інструкції

О б о в ' я з к и н а д р а й о н о в и х, р а й о н о в и х і с і л ь с ь к и х к о м а н д а н т і в. Мусять створити розвідчі і зв'язкові апарати згідно поданої інструкції. Відбирати всі відомості про ворога і подавати до відома службовою дорогою разом із наказами про акції, або протиакції. Рівночасно без службової дороги, загорожене село ворогом мусить сейчас повідомити всі довколишні села про загрозу, в цілі спільної оборони або наступу на ворога. В кожному селі разом зі сільським командантом зареєструвати для виконування ровери, верхівців та інше.

Призначити командантів в кожному селі. Вишколити їх. Дати загальні вказівки щодо оборони. Звернути увагу на села загорожені. Дати спеціяльні вказівки щодо шпіонів і незнайомих та підозрілих.

Точно установлювати, хто кому й як допомагає. Установити місця для засідок разом з командантом села в кожному селі.

Установлює кличку для району.

Призначає заступників.

Під час ворожої акції знаходиться поблизу села, де йде ворожа акція. Надрайоновий уважно слідкує за розвитком подій, перевіряє працю в районах районових і сільських командирів і провідників.

Коли акція чи протиакція прибирає масовий характер, направляють всю силу на властиві тори. Цілий час не випускає з рук керми, щоб кожний ворог не використав наших мас для своїх цілей.

Коли на місцях сформуються під час боротьби відділи бойові, не допустити, щоб розійшлися, а використати їх на ширшу мету, так само використовуючи згідно загального плану самооборони.

Перевірити бойову підготовку в районах і селах на пробах.

Дбати про карність на кожному місці.

Обов'язки
команданта села

Команданта села призначає командант району. До обов'язків командира села належать вибір опірних точок коло села і в селі, які показує командантові району і разом з ним їх установляє. В присутності районового команданта чи провідника села вибирає, маскує й закріплює всі опірні точки. Розділяє село на озброєних і неозброєних. Неозброєних ділить на здібних боронитися й нездібних. Здібних, як можна, озброює в холодну зброю. Нездібних розміщує в безпечні місця. Виділяє оборонців з холодною зброєю, призначає десятників і дає їм бойові завдання.

При чому кожний бойовий учасник повинен мати опірну точку.

Коли люди мусять вийти з села, призначає старших на кожній вулиці чи відтинку та дає сам точний напрямок і час відступу. Заздалегідь пояснює людям, як небезпечно самочинно тікати в таких обставинах. Вибірає людей на зв'язкових, обсерваційні точки. Коли ворог підійшов близько до села, не спускати його з очей і на кожний рух реагувати, щоб не мати шкідливих несподіванок. Коли ворог вже в селі і треба боротися, командант села використовує всі можливості й вказівки, як ворога знищити. Для цього заздалегідь розміщує добре оборонців, вивчає їх діяти, а найголовніше – морально підготовляє до боротьби, призначає 1-2 заступників.

Не забувати в кожному випадкові провадити найстислішу розвідку підступаючого до села ворога.

Про пересування банд кожний командант села негайно повідомляє зверхника і всіх довколишніх командантів сіл, а своїми силами по можливості нищить всіх розвідчиків і тих, що поодиноко грабують.

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 136-140.

№ 9

СВЯТКОВИЙ НАКАЗ З ПРИВОДУ ДНЯ СЛАВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЇ

31 серпня 1943 р.

За Самостійну Соборну Українську Державу!

Свобода Народам! Свобода Людині!

Друзям повстанцям і командирам революційно-визвольної Україн[ської] Повстан[чої] Армії

НАКАЗ

Імперіялісти, палії сьогоднішної грабіжницької війни, переживають поважну крізу. Знемоглись довголітною нищівною для себе, ще більше для поневолених народів, боротьбою. Блискавичні воєнні дії, перші фази війни, скінчились. Прийшли затяжні, виснажуючі змагання, що до решти вичерпують моральні, фізичні сили та матеріяльні засоби воюючих хижаків.

В ті тяжкі і для нас дні, Укр[аїнський] Нарід зустрічає 31 серпня – День Слави Української Зброї.

Рік 1919, 31 серпня.

З'єднані війська Наддніпрянської і Галицької Армії під командою Головного Отамана Симона Петлюри переможно вступили в Київ.

Після довготрівалої, трудної боротьби з москалями-більшовиками, що прийшли в Україну поневолити її, і після одномісячного переможного маршу від Збруча до Дніпра, серед затяглих боїв, Українська Армія здобула Київ.

Багато світлих моментів пережив Український Нарід на протязі своєї історії. Поміж ними день 31 серпня 1919 р. – День Слави Української Зброї, один з найвеличавіших.

Для нас, Української Повстанчої Армії, День Слави Української Зброї є святочним днем. Серпневий похід для нас – це світлий приклад наших переможних воєн, що його наслідувати будемо в наших збройних змаганнях за Українську Державу.

Сьогодні, коли Укр[аїнський] Нарід, у спілці з іншими поневоленими народами, виступає проти паліїв війни та проти її нищівних дій і, розвиваючи свої повстанчі загони, перетворює їх у регулярні Українські Збройні Сили, щоб у час найбільшого ослаблення імперіялізмів підняти революційну боротьбу проти паліїв-загарбників і поневолювачів народів Сходу і Заходу, боротьбу за встановлення миру і справедливого ладу на Сході й Заході, основаного на засаді вільних національних Держав на їх власних національних територіях, що прийдуть на місце імперіялістичних держав.

НАКАЗУЮ:

1. Скріплювати наші повстанчі сили і поширювати їх до щораз більших розмірів, щоб у час всенародного зриву мільйони станули до революційно-визвольної боротьби за Українську Державу і за інші національні держави поневолених народів.

2. Розвинути повстанчі дії на цілу територію України й закріпити наші позиції в Україні, під кермою Головної Команди Української Повстанчої Армії.

3. Перемінити Україну в один воєнний табір, сьогодні для оборони себе перед фізичним винищенням і ограбленням імперіялістичними грабіжниками, а завтра до наступу на ворожі позиції за перемогу.

4. Нав'язати якнайтісніший зв'язок з членами інших поневолених націй, що перебувають сьогодні в Україні. Допомогти їм організуватися при Українській Повстанчій Армії в їх національні повстанчі загони, для спільної боротьби із спільними нашими ворогами — Берліном, Москвою. Сьогодні ця боротьба іде за ослаблення імперіялізмів, а в час догідний вийдуть з України національні легіони на свої рідні землі до спільної революційної боротьби з імперіялістами-наїздниками, за наші вільні національні держави. Об'єднатись з ними під кличем: "Воля народам і людині".

5. Підняти рівень військового знання повстанців і командирів. Школити нові кадри, приєднувати існуючі вже так, щоб у час всенародного зриву і революційно-визвольної боротьби ми змогли очолити весь революційний і воєнно-зобов'язаний елемент і повести його до переможної боротьби за Українську Державу.

Повстанці!

Надходить час, коли революційні рухи поневолених імперіялістами народів і українського народу розсадять загарбників. Розсадять імперіялістичний Берлін і Москву, що поневолюють нас. Революції поневолених народів положать кінець імперіялістичним війнам, знищать хижацькі заміри Німеччини й Москви і своєю власною революційною силою, що з кожним днем зростає відворотно до ослаблення воюючих імперіялізмів, Берліна і Москви, збудують новий, справедливий лад на Сході і Заході, оснований на засаді вільних національних держав на їх власних національних територіях.

На українській землі здвигнемо Єдину Вільну Українську Державу. На сторожі її поставимо Українську Збройну Силу.

Геть імперіялістів Берліна і Москви, що поневолюють народи!

Хай живе революційно-визвольна Українська Повстанча Армія, зав'язок Збройної Сили Українського Народу!

Хай живе Українська Революція!

Хай живуть революції поневолених народів і їх революційні армії!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!
Хай живуть вільні національні держави поневолених народів!

Слава Україні!

Постій, 31 серпня 1943 р.

Командир Укр[їнської] Повст[анчої] Армії
/–/Клим Савур

П р и м і т к а. Наказ цей прочитати перед всіма відділами УПА і на сходинах святочних членів ОУНСД в дні 31 серпня.

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр.3 53, арк. 53. Копія.

№ 10

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

1 вересня 1943 р.

Р О З П О Р Я Д Ж Е Н Н Я

*Про встановлення адміністрації на терені України,
видане Головною Командою Української Повстанчої Армії,
як найвищої і єдино-суверенної влади
на звільнених землях України, з дня 1 вересня 1943 р.*

Ст. 1. (1) Терен України під оглядом адміністративним ділиться на: 1) села й міста, 2) райони, 3) повіти (округи), 4) області.

(2) Міста поділяються на: а) містечка, що нарівні зі селами підлягають районовим управам, б) міста, що підлягають безпосередньо повітовим (окружним) управам, в) міста, що підлягають безпосередньо обласним управам і г) міста, що підлягають беспосередньо Міністерству Внутрішних Справ, чи Раді Міністрів. Поділ міст зумовлюється кількістю населення та економічними й стратегічними чинниками.

Ст. 2. Органами адміністративної влади є: 1) (1) у селі: а) сільська рада, б) сільська управа, (2) у місті: а) міська рада, б) міська управа, 2) у районі: а) районова рада, б) районова управа, 3) у повіті: а) повітова (окружна) рада, б) повітова (окружна) управа, 4) в області: а) обласна рада, б) обласна управа.

Ст. 3. Сільську й міську раду вибірають мешканці відповідного села чи міста рівним, таємним, загальним, безпосереднім стосунковим голосуванням з-поміж постійних мешканців відповідного села чи міста, що мають чинне виборче право і покінчили 21 років життя. Чинне виборче право мають всі умово здорові, незалежно від статі, постійні мешканці відповідного села чи міста, що скінчили 18 років життя.

Ст. 4. (1) Районову раду вибірають сільські й міські ради, що підлягають відповідному районові з постійних мешканців даного району, що мають чинне виборче право і покінчили 21 років життя.

(2) Повітову (окружну) раду вибірають районові й міські ради, що підлягають відповідному повітові (окрузі) з постійних мешканців даного повіту, що мають чинне виборче право і покінчили 21 років життя.

(3) Обласну раду вибірають повітові й міські ради, що підлягають відповідній області з постійних мешканців даної області, що мають чинне виборче право і покінчили 21 років життя.

Ст. 5. (1) Сільські, міські, районові, повітові (окружні) і обласні ради мають право на підставі дорученої їм компетенції в межах свого терену, видавати розпорядження і т. п. та є помічними і дорадними органами відповідних управ.

(2) Кожночасний голова відповідної управи є головою сільських, міських, районових, повітових і обласних рад.

(3) Сільські, міські, районові, повітові й обласні ради складаються з членів в кількості від 12 до 60, залежно від їх величини й кількості населення.

Ст. 6. І. (1) а) Сільська управа складається з голови, його заступника і секретаря. б) Міська управа складається з голови (посадника), його заступника й секретаря.

(2) Районова управа складається з голови, його заступника й секретаря.

(3) Повітова (окружна) управа складається з голови (старости), його заступника й секретаря.

(4) Обласна управа складається з голови, його заступника й секретаря.

ІІ. Міські, районові, повітові й обласні управи мають крім того відповідну кількість референтів (керівників відділів).

Ст. 7. (1) Сільську управу і міську управу, що підлягає районові, вибірають відповідні ради з постійних мешканців даного терену, що мають чинне виборче право і покінчили 21 років життя, а затверджує відповідний повітовий староста (окружний голова).

(2) Районову управу і міську управу, що підлягає безпосередньо повітовій управі, вибірають відповідні ради з постійних мешканців даного терену, що мають чинне виборче право і покінчили 21 років життя, а затверджує відповідний повітовий староста.

Ст. 8. (1) Повітову (окружну) управу і міську управу, що підлягає безпосередньо обласній управі, призначає відповідна обласна управа.

(2) Обласну управу і міську управу, що підлягає безпосередньо Міністерству Внутрішніх Справ чи Раді Міністрів, призначає Міністр Внутрішніх Справ чи Рада Міністрів

Ст. 9. Референтів при міських, районових, повітових і обласних управах іменує відповідна управа, а затверджує відповідна вища управа.

Ст. 10. Сільська, міська, районова, повітова і обласна управи є виконавчим адміністративним органом вищої влади відповідної ради, одночасно контрольним органом нижчої адміністративної влади та мають право на підставі дорученої їм компетенції в межах свого адміністративного терену, видавати різного роду розпорядження, накази, обіжники, оголошення і т. п.

Ст. 11. До компетенції міських, районових, повітових і обласних управ та рад, належать всі справи адміністративного, економічного, культурно-освітнього, поліційного характеру, крім того деякі справи військові і справи судові господарчого характеру.

Ст. 12. Це розпорядження вступає в життя з днем його видання.

Слава Україні!

Командир Української Повстанчої Армії

/–/ Клим Савур

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 15.

№ 11

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ГРУП У СПРАВАХ ЗВІТУВАННЯ, ОРГАНІЗАЦІЇ РАДІОЗВ'ЯЗКУ ТА КІННОТИ

№ 9 *1 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 9

Командирам груп

1. Мушу ствердити, що донесення про боєві дії в групах і про положення на бойових відтинках надсилається до мене з великим запізненням, тому не можна оцінити положення у відповідний час. Наказую бойові донесення надсилати мені щотижня, за минулий тиждень, так щоб міг їх отримати у вівторок слідуючого за звітовим тижня. Бойові донесення мусять бути змістовні, короткі і докладні, без літературного опису поодиноких боїв, що належить вже до хроніки. В донесеннях мусить бути подано: 1) Які зайшли події і де. 2) Коли. 3) Якими силами диспонував ворог (кількість і формацію). 4) Які наші сили приймали участь в бою чи акції. 5) Вислід бою чи акції. 6) Наші втрати. 7) Трофеї (зброя, амуніція, полонені). 8) Які здобуто відомості про ворога. 9) Коротка характеристика акції. 10) Що робить або має намір робити командир групи. (10 точка зашифрована)

В важних випадках звітувати негайно.

2. Наказую взяти на облік все радіофонічне і радіотелеграфічне майно і всіх фахівців з ділянки радіозв'язку і радіотехніки. З першим терміновим донесенням подати мені докладно про кількість зареєстрованого матеріялу й людей з поданням фаховості в певній ділянці. В групах використати фахівців для негайної організації курсів радіозв'язку.

Відділ кінноти УПА на Волині в 1943 р.

3. З огляду на велике значення в сучасній стадії нашої боротьби, ще маючій характер партизанської війни, кінноти, наказую, щоб кожна група оформувала до 15 жовтня ц. р. щонайменше по сотні кінноти, які мають бути в розпорядженні командирів. Примірний склад сотні посилаю. Щотижня зі звітом доносити про стан формування кінноти.

4. Всі важніші речі шифрувати.

Слава Україні!

Дня 1 вересня 1943 р.

Шеф військового штабу
/–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 141-142.

№ 12
ЗАЛУЧНИК ДО НАКАЗУ № 9 ВІД 1 ВЕРЕСНЯ 1943 р. ПРО СКЛАД КІННОЇ СОТНІ

ПРИМІРНИЙ СКЛАД КІННОЇ СОТНІ

	людей	коней
Рій кінний	6	6
Ройовий	1	1
Легкий кулемет	2	3
	9	10

(2 людей і кулемет на коні). Скорострільчик і амуніційний.

Чота 3 рої

	людей	коней
3 рої	27	30
Чотовий	1	1
1 Скоростріл важкий на тачанці	3	2
	31	33
1 гранатомет	3	2

Сотня

	людей	коней
3 чоти	102	105
Командир сотні	1	1
Старшин молодших	3	3
Вістунів	3	3
Зв'язкових	3	3
Бунчужний	1	1
Писар сотенний	1	1
Лікар ветеринарний	1	1
Фельдшер-санітар	1	1
Ко(валів)	2	2
Господ[арчий] рій		
Господарчий	1	1
Кашовари	2	2
Фуражир	1	1
Фірмани	3	6
Виховник	1	1
Р а з о м:	126	132

Інвентар

Возів	2
Тачанок	3
Кухня	1

Опубл.: Літопис УПА. — Торонто, 1989. — Т. 1. — С. 142-143.

№ 13
НАКАЗ ВІЙСЬКАМ УПА ПРО ЗБЕРІГАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ТАЄМНИЦЬ

№ 10 *3 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 10

Всім повстанцям і командирам УПА

Дається спостерегти, що багато повстанців, командирів, функційних не придержуються військової тайни. Немає у тих людей границь в говорінні. Говорять з кожним про все, що треба й не треба. Через це багато справ, що повинні бути укриті строгою тайною, виходять наверх. Це відноситься і до військових команд, осередків і штабів. А ворог тільки підслуховує це все. І дивно нам не раз, що ворог вдаряє по нас там, де ми найменше сподіваємось удару. Тоді шукаємо поміж нами агентів ворога.

Ми самі через нашу необережність, безграничну говірливість, непанування над собою, самохвальбу, легковірність (віримо всім, бо це українці) зраджуємо строгі військові тайни. Самі підсвідомо робимо ворогові прислугу. Самі себе руйнуємо.

В штабах лежать для всіх доступні воєнні документи. Розкинені записки, що разом зі сміттям викидається на смітник. У військових частинах майже не працюється над виробленням у війська почуття задержання військової тайни. Мало працюють над тим командирі, так як рівно ж і їх виховники.

Н А К А З У Ю:

1) Завести строгу групову конспірацію. Про всі справи характеру таємного говорити тільки з тими, до кого вони належать. Пам'ятати також і про це, що "стіни вуха мають".

2) На писані воєнні речі построїти тайні скритки. Хай кожен не заглядає до речей, що до нього не належать.

3) Всі приміщення команд і штабів мусять бути строго конспіровані, а принайменше не впускати до їх приміщення кожного, першого-ліпшого чоловіка, військового чи цивільного, мовляв, "це українець. Певний."

4) Всі штабові карти, звіти, кореспонденція мусить бути хоронена перед людьми, що в штабах не працюють. Всі використані записки, калька тощо мусять бути старанно попалені.

5) До таємної переписки у військових справах уживати шифрів і кодів.

6) Всі місця сталого постою військових частин мусять бути задержані в строгій тайні перед цивільним населенням. Цивільних близько табору, або в табор пускати не вільно.

7) У всіх військових частинах призначити кожного дня десять до двадцять хвилин на доклад командира або виховника про військову тайну. Мусимо влити в кожного почуття потреби задержання військової тайни.

8) Бойові накази видавати кожному командирові в такому часі, щоб він міг приготовитися до виконання бойового завдання. Час видавання бойового наказу точно обчислити. Відділами бойовий наказ давати перед самою акцією.

9) Кудою пересуваються відділи, хай не знає цивільне населення. Це зраджує наши пляни. Навіть військові частини, коли ще немає бойового завдання, не сміють знати, кудою ідуть.

10) До населення ставитись ввічливо. Заховуватись пропагандивно, так як пристоїть на українського вояка, але про справи військові цивільному населенню ні в якому разі не розповідати.

За зраду військової тайни відповідають в першій мірі командирі і функційні.

Дня 3 вересня 1943 р.

Слава Україні!
Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 144-145.

№ 14

НАКАЗ КОМАНДИРАМ УПА, КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ І СІЛЬСЬКИМ САМООБОРОНАМ ПРО ТАКТИКУ БОРОТЬБИ ТА ОБОРОНИ ПЕРЕД ВОРОГОМ

№ 11 *4 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 11

Командирам, командантам і всім сільським самообороням

Німці уступають на всіх фронтах. Протилежні Німеччині імперіялізми завдають Німеччині поважних ударів так на фронтах, як і у німецькому

запіллі. Ослаблюють значно силу німців революційні армії поневолених народів, що вдаряють по Німеччині у її внутрі.

Німці тепер пішли в цілості на грабіжницьку роботу. Граблять що і де попало.

На наші села останньо німці зробили також сильніший наступ в цілі грабунку. В колгоспах молотять нагально і забірають ввесь хліб. Вивозять. Не лишають селянам майже нічого. Останньо почали зусильно грабити індивідуальні господарства. Доводять до цілковитої господарської руїни українське громадянство. Награбленим наповняють свої магазини. Останньо почали німці вже атаку і на лісові терени.

НАКАЗУЮ:

1) Всі береги більших лісових масивів, всі лісові полоси, сейчас укріпити барикадами, непроїздимими ровами, вовчими долами. Завалити всі переходи в ліси. Поперетинати всі шляхи, що ведуть у ліси, сейчас на їх краях. Всі завалені місця закріпити заставами, сталими вартами. Тут, на краю лісів, розвинути добру розвідку. Точніше встановити сталі сторожі на краях лісів зі зв'язками прямо до більших центрів. Кілько разів ворог усуне зі шляхів барикади, тільки разів шляхи сейчас мусять бути наново барикадами завалені.

2) Боївками, самообороною, розвідкою заблькувати ворога у його опірних пунктах. Здержати його вихід в терені на грабежі. Якщо можна – його зліквідувати. Це відноситься так до німців, як і до большевицьких партизан.

3) Сейчас перевести вповні в життя наказ ч. 8, з дня 30 серпня 1943 р.

4) Змінити сейчас після одержання наказу всі дотеперішні місця постою. Вони всі знані ворогові. Скорше чи пізніше буде старатися нас ворог там досягнути і знищити. Нові місця вибирати дуже скрито. Там сильно закріпитися. Кільканадцять кілометрів довкруги, розбудувати докладно безпосередньо залежну від табору розвідку. Як передових оборонних постів ужити невеличких боївок і самооборони, розміщених від місця постою в глуб терену довкруги на просторі кільканадцять кільометрів.

5) Всі бойові харчеві припаси розмістити в найбезпечніших місцях, не дати себе ограбити.

6) Вплинути на селян, щоби всіми можливими способами заховали хліб і інші харчеві продукти. Також полотно, одіння і все, що ворог може при несподіваному наскоку забрати і цим наживитися. Хати очистити теж з хатньої обстановки. Хати можуть бути попалені. Перед кожним ворожим грабіжницьким наїздом оборонимося, коли поставимо добре самооборону і розвідку і то в селах, полях і лісах і нав'яжемо стислу співпрацю зі сусідними селами. Тоді час буде і забезпечити себе, майно, вигнати в ліс чи поле худобу, село підготовити до самооборони, або до виходу із нього.

7) Подбати, щоб кожен селянин, крім хати, виготовив собі добру землянку на мешкання на зиму. Хата згорить, землянка заступить хату. Все заздалегідь готовитися до цього, ще перед зимою. Взимі годі буде землянку будувати.

Всіх мусимо забезпечити і всі разом мусимо оборонятися перед грабіжницьким ворожим наїздом, перед матеріяльним і фізичним винищенням нас.

Ділати дуже скоро. Всі сили запрягти до забезпечення нас всіх. Пам'ятати, що послідний етап боротьби є найтяжчий. А він приходить. Треба зужити всіх зусиль, щоб побідити.

Дня 4 вересня 1943 р.

Слава Україні!

Шеф військового штабу /–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії /–/ Клим Савур

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 118. Копія. Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С 146-148.

№ 15

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ГРУП У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТАРШИНСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ІНШИХ ВИШКОЛІВ

№ 12 *4 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 12

Командирам груп

1

До дня 20.IX.1943 р. вислати до мене по 30 відповідних людей від кожної округи для другої тури школи старшин, вивінувавши в одяг і зброю з трьома кулеметами від кожної округи. По закінченні курсу зброя повертається назад з людьми.

2

До дня 20.IX.1943 р. вислати до мене по 15 людей, можливо вже ознайомлених з піротехнікою і саперським ділом, або з ремісничих шкіл для вишколу. Люди мусять бути озброєні, з одним кулеметом від кожної округи, й одягнені.

По закінченні вишколу люди повертаються назад. Прислати також людей, які в будучому по вишколі могли б обняти старшинські становища і бути інструкторами в відділах.

3

В кожній групі зорганізувати курси картографів і заложити картографічні відділи. Використати для того всі місцеві сили і зробити збірку карт.

4

При кожній групі зорганізувати вишкіл польової військової жандармерії.

Для справ кримінальних у зайнятому терені зорганізувати станиці поліції з місцевих сил. Для того використати місцевих вишколених фахово поліцистів, яких зобов'язати заложити поліційний вишкіл. Повища справа є великої ваги, і я вимагаю належного її трактування.

5

Приспішити з виконанням мого наказу про повідомлення о наявності фахівців-радистів і радіофонічне й радіо-телеграфічне майно. Належить використати фахові сили.

Дня 4 вересня 1943 р.

Слава Україні!

Шеф військового штабу
/–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 114. Копія. Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 148-149.

№ 16
НАКАЗ ВІЙСЬКАМ УПА ПРО НАДАВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНІВ

№ 13 *4 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 13

Військам УПА

§ 1

В цілі упорядкування підстаршинського і старшинського складу УПА, беручи за підставу наказ військам УПА з дня 27 серпня 1943 р., ч. 8, наказую:

А) Командирам окремих частин підвищити в підстаршинські ступені козаків, які на се заслуговують, по їх вишколі, або бойовими прикметами і

затвердити в тих ступенях тих підстаршин, які вже їх мали попередньо в нашій давній або інших арміях.

Тих козаків, що виконують обов'язки підстаршин, підвищити до підстаршинських ступенів. Для того скласти екзаменаційні комісії, завданням яких буде перевірити теоретичну підготовку підстаршинського складу і дати на затвердження командирам груп.

Б) Упорядкувати старшинський склад армії.

Для того:

1. Командирам груп предложити до Головної Команди УПА на затвердження в рангах тих старшин, які мають вже старшинські ранги нашої армії, або іншої (польської, німецької, совєтської і т. д.). Кожний старшина мусить довести посідання ранги або документу або, коли по специфічним для нас умовинах документів не посідає, ствердження принаймні 2 старшин, що даний старшина має подавану ним рангу. До того ще мусить бути позитивна опінія командира групи.

2. Для тих військовиків, які заслуговують на підвищення до старшинської ранги, по своїх бойових заслугах, при Головній Команді утворюється екзамінаційно-кваліфікаційна комісія, якої завданням буде провірити теоретичну підготовку командирів до старшинської ранги. Командири груп повинні предложити до Головної Команди УПА представлення таких кандидатів по формі, яка надсилається і висилати чергово невеликими групами або індивідуально до Головної Команди для перевірки.

§ 2

Наказую при службових взаємовідносинах козаків і старшинського складу звертатися по посадам або рангам, додаючи слово "друже". Наприклад, друже чотовий, друже сотенний, друже командире, друже сотнику, друже полковнику, друже генерале і т. д. До козаків, коли відоме прізвище, то по прізвищу, додаючи слово "друже", напр[иклад] "друже Оса", або коли прізвище невідоме, просто "друже".

Слава Україні!

Дня 4 вересня 1943 р.

Шеф військового штабу	Командир Української Повстанчої Армії
/–/ полк. Гончаренко	/–/ Клим Савур

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 150-151.

№ 17
ЗАЛУЧНИК ДО НАКАЗУ № 13 ВІД 4 ВЕРЕСНЯ 1943 р. – ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ СПИСКІВ СТАРШИН І КОЗАКІВ ДЛЯ ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЇХ У ВІЙСЬКОВИХ РАНГАХ

Спис старшин, яких належить затвердити в посіданих ними рангах:

ч.	Прізвище, ім'я та по батькові	Псевдо	Якої армії	Яку остаточно рангу посідає	Якими документами доказує посідання ранги	Коли нема документів, ствердження 2-ма вірогідними свідками факту посіданої ранги
1	2	3	4	5	6	7

Підпис командира групи:
Шпальти 2, 3, 4 і заголовок подати шифром.

Спис козаків, яких належить підвищити до старшинської ранги.
За бойові відзначення:

ч.	Прізвище, ім'я та по батькові	Псевдо	Загальна освіта, де, коли і що скінчив	Військова освіта, де, коли і що скінчив	За які бойові візначення представляється	Опінія командира групи
1	2	3	4	5	6	7

Шпальти 2, 3, 4 і заголовок подати шифром.
Підпис командира групи:

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 152.

№ 18

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІЙСЬКОВИХ ОКРУГ ПРО НАДСИЛАННЯ ВІЙСЬКОВО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ ЗВІТІВ

№ 15 *7 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 15

§ 1

Командири військових округ до цього часу регулярно не надсилали військових-розвідчих звітів зі своїх округ, брак яких шкідливо відбивається на загальній нашій акції.

§ 2

Наказую [а-]з одержанням[-а] цього розвідчі звіти надсилати пунктуально, а особливої ваги окремими певними кур'єрами, через певні військові шляхи.

§ 3

Військові розвідчі звіти мусять бути докладні, короткі і ясні.

§ 4

Органи розвідки подають у своїх звітах про ворога слідуюче:

1. Місце розташування ворога (ліс, село, середина села, на південь від села і т. п.).
2. Кількість ворога і рід зброї.
3. Озброєння.
4. Звідки прибув ворог або куди вирушив (вказати точний напрям).
5. Заосмотрення амуніцією, харчами, одягом та іншими боєвими припасами.
6. Кількість обозу: фурманок, коней та їх стан.
7. Чи користає фурманками місцевого населення, чи має свої.
8. Чи провадить впоряд і інше військове [б-]навчання[-б].
9. Розвідувати проходимість: шляхів, річок, мостів; чи надається дана місцевість до пересування різних родів зброї, чи тільки піших.
10. Рух колійовий на схід і захід: що перевозять, кількість ешелонів (валок).
11. Рух на автостраді Львів–Київ: що перевозять на схід і захід.
12. В яких напрямках ворог висилає свою розвідку.
13. Зв'язкові лінії ворога.
14. Відношення ворога до УПА.
15. Відношення місцевого населення до УПА.
16. Поводження ворога з місцевим населенням.

§ 5

В кожному звіті подавати, чи мається зв'язок з сусідніми частинами інших округ.

§ 6

Подавати окремо звіти про озброєних (шуцманів) нацменів, чи проводиться серед них агітація переходу до УПА, яка надсилається для них відповідна література; скільки їх уже перейшло до нас і яке озброєння принесли.

Постій, дня 7.Х.* 1943 р.

/Гончаренко/

К[оманди]ру Енеєві**

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 115. Оригінал.

№ 19
НАКАЗ КОМАНДИРАМ ГРУП У ФУНКЦІЙНИХ ТА ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ

№ 16 *26 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 16

Командирам груп

Командирі груп, що крім військової роботи в групі ще повнять функцію адміністраторів воєнних округ і політичних керівників адміністрованих ними теренів, мусять негайно розложити свою працю так, щоби певні функції виконували покликані до цего референти, а саме: адміністрацію воєнної округи віддати вповні комендантам запілля, політичне ставлення роботи в адміністрованім терені віддати шефові політичного штабу, військові дії переводити при помочі шефа військового штабу і його референтів, як рівно ж при помочі бойових референтів. Над цими трьома ділами командирі груп мусять точно наглядати і роботу основно контролювати. Поодинокі референти хай роблять.

В цей спосіб робота краще розвинеться, а командир групи матиме більше часу для присвяшення організації війська і його операцій і свобіднішу думку в полагожувані основних справ.

1. Наказувати має право:
   а) у військових справах командир і його шеф штабу;
   б) у справах запілля командир групи і комендант воєнної округи, а дальше, в інших адміністративних одиницях, команданти на підставі поданих з гори наказів і на підставі вимог терену;
   в) у справах політичних робіт командир групи і шеф політичного штабу, а у інших адміністративних одиницях комендант і

* *Так у тексті.*
** *Надпис у титулі.*

політичний референт. В наглих випадках, в часі відсутності командира на свою відповідальність може видати наказ сам референт (шеф і командант).

2. Перевести і подати до "гори" точний облік зброї і амуніції. Зауважується, що немає контролі над господаркою амуніцією. Військовики без наказу й потреби стріляють в лісах. На акціях немає огневої карності. За цим мало слідкується.

Сейчас встановити точний контроль над господаркою амуніцією і зброєю. На стрільця виділити конечну до акції йому кількість амуніції, встановити для нього сталий резерв, якого він без спеціяльного наказу зужити не сміє, решту амуніції заховати. Після зужиття амуніції в бою, перевести сейчас розрахунок втрат і здобутків. Здобутих запасів не вільно самовільно розібрати. Всі трофеї і амуніція переходять в цілості в руки зброярів і господарчих.

На переведення цього даю 2 тижні часу від дня одержання наказу. До 20 жовтня переслати до "гори" точний облік военної споруди і 20 % [1-] з усієї облікованої амуніції, так крісової як і іншої[-1].

3. Перевести контроль всіх господарчих (харчевих) запасів. Визначити вже раз норму харчів на стрільця. Потиснути інтендантів, хай подбають про ріжноманітність харчів, бо через надмірне зуживання м'яса виникають певні хвороби. Харчеві бази в основному перенести негайно в безпечні місця. Поповнити їх.

4. Провірити транспорт і зв'язки. Тут є великі недомогання, через то терпить сильно робота. Сталі опізнення. Подбати, щоби зв'язки ділали справно. На зв'язки дати добрих людей. На кожну лінію зв'язку приділяти хоч один бойовий охоронний рій в повному виряді, дати власні коні і вози.

5. Приділити коней і возів до господарчого апарату і до Червоного Хреста. У військових частинах надмір коней. Залишити при бойових частинах тільки найпотрібніші табори, решту віддати в терен для господарки, зв'язків, Червоного Хреста.

При кожному санітарному пункті мусять бути все чергові підводи на случай небезпеки, щоб можна було в час вивезти хворих.

Також на зв'язках власні коні, щоби так часто не обтяжувати їздою селян. А їздимо дуже багато.

6. Основну увагу в теперішніх діяннях військових відділів звернути на здобування боєприпасів. [2-]Сейчас поробити в тому напрямі точні підготовки і приступити негайно до здобування амуніції і зброї[-2].

Про кожний здобутий запас сейчас мене повідомляти.

7. Декотрі бойові референти вмішуються не до своїх справ, в терені (запіллі). Пам'ятати, що до бойових референтів належить військо, а не справи цивільні і вони дбати мусять про військо, його школення, бойову справність і готовність, а не полагоджувати справи адміністративні. Бойові

референти (чотові, сотенні, курінні, загінні) зв'язані з тереном не є. Ними диспонує командир групи по своїм потребам.

8. Не видно бойової готовності у військових частин на постоях. Пам'ятати, що ми в сталому бойовому поготівлі. На всіх, навіть найкоротших постоях, виставляти варти і застави. Висилати теж стало з місця постою, бойові розвідки, щоби мати безнастанно найсвіжійші відомості про ворога.

9. В степовій і лісостеповій полосі перейти на диверсійні дії малими з'єднаннями. Виділити до цеї роботи найбільш бойових і очайдушних людей. Не сміють ті чисто партизанські частини зв'язуватися на довше з тереном. Вічний рух, несподівані наскоки на ворога, нечайні удари. Ані одного фронтового бою. Безнастанно непокоїти ворога. Тим змусити його боятись запускатися глибоко в села. [1]Здобувати зброю і амуніцію[-1]. Засідки і наскоки на малі ворожі з'єднання нам її дадуть. Диверсійних відділів не обтяжувати ані тяжкою зброєю, ані таборами. Для більшої рухливости можна диверсійні частини перемінити в кінні або змоторизовані.

10. Всі накази, подавані з "гори", мусять бути або розроблюванні у командира групи і так подавані тим, до кого належать, або впрост подавати не змінювані. Це залежить від змісту і заголовка наказу.

Слідкувати точно за виконанням наказів.

26 вересня 1943 р.

Слава Україні!

Шеф військового штабу
полк. /Гончаренко/

Командир Української Повстанчої Армії
/Клим Савур/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 120-121. Оригінал.

№ 20

НАКАЗ ВІДДІЛАМ УПА У СПРАВАХ ВИРОКУ ПОЛЬОВОГО СУДУ ТА ЗАБОРОНИ ПРИЙМАННЯ КОЗАКІВ З ІНШИХ ВІДДІЛІВ

18 жовтня 1943 р.

Українська Повстанча Армія

НАКАЗ

Всім відділам УПА

1. Оголосити всім відділам УПА, що в дні 16.10.43 р. о год. 6, по приводу польового суду, розстріляні дезертири Хмара і Гайовий з відділу Байди.

В місцях їх проживання повідомити населенню.

2. Наказую, всім командирам відділів не приймати з інших відділів до свого відділу козаків, які самочинно без скерування хотять вступити до іншого відділу.

Винні будуть передані військовому полевому судові.

Постій, дня 18.10.43 р.

/–/ Гончаренко

З оригіналом згідно /Богун/

Зн.: 123/04
25.10.43 р.

ЦДАВО, ф. 3838, оп.1, спр. 4, арк. 2. Копія.*

№ 21

НАКАЗ КОМАНДИРАМ І КОМЕНДАНТАМ УПА ПРО ПОЛІТИКУ ЩОДО РІЗНОНАЦІОНАЛЬНИХ ЧАСТИН ПРИ НІМЕЦЬКІЙ АРМІЇ

№ 17 *28 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 17

Командирам і командантам Української Повстанчої Армії

На нашій землі ми ведемо боротьбу з імперіялістичною Москвою й Німеччиною та їх агентами польськими імперіялістами.

Буває, що доходить до сутичок загонів УПА з чужонаціональними частинами, які не по своїй волі пішли на службу німецькому імперіялізмові.

В сьогоднишній момент всі непорозуміння поміж поневоленими і покривдженими Німеччиною й СССР народами треба рішуче припинити. Треба створити дружбу народів, що їх визискують і поневолюють імперіялісти. Треба спільно боротись з нашими спільними окупантами за наше національне визволення.

Н А К А З У Ю:

1) Припинити всі дії проти мадярів, румунів, словаків, латвійців та інших, які перебувають на нашій території і з примусу під німецьким терором, виконують німецькі накази.

2) Якнайскорше увійти на місцях у порозуміння зі згаданими чужонаціональними військовими частинами, і договоритися з ними в справі взаємної недоторканности**. Не винищуймо себе взаємно, коли перед нами ще великі завдання, революційно-визвольна протиімперіялістична боротьба за наші вільні держави.

---

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів"

** *У тексті:* недоторкальности

3) Згадані національні військові частини гостинно приймати на наших селах, навіть помагати харчами.

4) Якщо зайдуть якісь непорозуміння, або сутички поміж нашими загонами та чужонаціональними військовими частинами на наших землях – повідомити службовою дорогою про винуватців конфлікту, а тоді відповідні чинники припинять опір. Це саме відноситься і до грабунків нашого майна й тероризування українських громадян.

5) Всіх поважніших представників чужонаціональних військових частин, перебуваючих на нашій території, які хочуть договоритися з нами — відсилати і зв'язувати з політичними керівниками найнижче у воєнному надрайоні. Всі такі переговори мусять бути негайно передані або усно, або письмово до політичного центру при Генеральній воєнній окрузі.

[1-] Робити дуже конспіративно й уважно[-1].

6) Щоб дружбу поневолених і покривджених імперіялізмами народів краще наладнати, треба широко пропагувати поміж усіма чужинцями наші кличі, ідеї, ідею боротьби за вільні національні держави на національних територіях. Треба, щоб нас і нашу політичну постановку всі свої і чужинці знали.

7) Виступати з самообороною перед чужонаціональними військовими частинами можемо тоді, коли вони після порозуміння з нами продовжують тероризувати й грабити наші села.

8) Наказ цей подати до відома всього війська і запілля, і згідно з ним поступати.

Слава Україні!

28* жовтня 1943 р. Командир Української Повстанчої Армії

/Клим Савур/

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 20. Оригінал. Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 153-154.

№ 22

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА, ЗАПІЛЛЯ ТА МЕДИЧНО-САНІТАРНИМ ПРАЦІВНИКАМ У СПРАВІ ХІМІЧНО-БАКТЕРІОЛОГІЧНОЇ ОБОРОНИ

№ 18 *25 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 18

Командирам УПА, командантам запілля, а також медично-санітарним працівникам УПА в справі оборони перед бактеріологійним і хемічним наступом

Останній час зареєстровано ряд випадків, коли німці з літаків скидають якісь пакунки, пляшки з невідомою речовиною, затруєні цукорки і інші,

* *Так у тексті.*

на перший погляд, навіть привабливі речі. Це випадки одиничні, але вони щораз частіше траплятимуться. Німці через своїх агентів уже тепер можуть затроювати як хемічною отрутою, так і бактеріями джерела водопостачання (криниці, колодязі, річки). В окремих теренах уже тепер ми маємо значні епідемічні вогнища червінки, холери, черевного і висипного тифу. Хто зна, чи й там ворожа рука не зробила свого брудного діла.

З метою забезпечення перед заразливими хворобами

НАКАЗУЮ:

1. Всім командирам і стрільцям УПА, а також працівникам запілля защепити собі черевний тиф, висипний тиф, холєру і червінку.

2. Якнайсуворіше пильнувати особистої гігієни: щотижня миття білизни, щоденно митися до пояса, полокати рот, чистити зуби і т. д.

3. До УПА приймати людей лише після попередньої лікарської провірки.

4. Кожний стрілець і командир повинен мати своє одіяло чи рядно.

5. Остерігатись користування чужими накриттями під час ночівлі, а особливо там, де невідповідні гігієнічні умови.

6. Кожний стрілець, не соромлячись, щоранку мусить переглянути свій одяг, чи нема там паразитів.

7. Командир рою 2 рази в тиждень робить перегляд стрільців.

8. Командир чоти робить 1 раз в тиждень перегляд особистої гігієни стрільців.

9. На зауваження командира рою, чоти, фельчера чи лікаря до того чи іншого стрільця про дотримування гігієни, такі стрільці мусять підлягати санітарній обрібці та стріженню.

10. В кожному повіті мусить працювати бодай одна камера-дезинфектор, щоби час від часу відділи могли проходити дезинфекційно-санітарну обрібку.

За забезпечення камерою відповідають команданти.

11. Щомісяця робити лікарський перегляд всіх відділів УПА.

12. Відділам, що переходять через села і хутора, не вільно розкватировуватись в тих населених пунктах, де є випадки висипного тифу, черевного тифу, дезинтерії чи холери.

13. В місцях, де є випадки черевного тифу, холєри і червінки, не вільно пити води сирої.

14. В підозрілих місцях (де можуть бути завжди ворожі елементи) також не вільно пити води та напувати худобу (коней).

15. Абсолютно не вільно вживати сирого молока.

16. Овочі: яблука, груші, сливи, помідори, перед вживанням, старанно вимити теплою водою,

17. На місцях постою відділів і загонів УПА мусять бути місця загального користування – вбиральні, а також помийні ями. За утримання останніх в належному санітарному стані відповідає командир загону чи відділу.

18. Кухарі загонів чи відділів мусять проходити медичний огляд два рази на місяць.

19. При знайден[н]і чогось підозрілого, що могло бути скинене ворогом з літака, повідомити командира.

20. При підозрінні затруєння джерела води донести лікареві відділу і заборонити користуватись джерелом аж до провірення води.

21. При найменшому підозрінні захворювання – звертатись до мед[ичного] пункту.

22. Цей наказ відчитати перед стрільцями.

23. Нагляд за виконанням цього наказу покладається на командирів відділів та медичний персонал.

25 жовтня 1943 р.

Начальний лікар
/–/ Сидір Савчик

Командир Української Повстанчої Армії
/Клим Савур/

Еней*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 106. Оригінал.

№ 23

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ГРУП І КОМЕНДАНТАМ ВО У СПРАВАХ НАДСИЛАННЯ ЛЮДЕЙ ДО СТАРШИНСЬКОЇ ШКОЛИ, ВІЙСЬКОВИХ ВИШКОЛІВ, НАДАННЯ ВІДПУСТОК ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

№ 19 *30 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 19

Командирам груп і командантам воєнної округи

1. Для доповнення школи старшин вислати до 7 днів від одержання наказу по 15 підстаршин з польської або інших армій. Людей здорових, морально сильних, боєвих. Повне узброєння. Одіті й обуті на зиму.

2. На 1.XII.1943 р. кожна воєнна округа виш́ле по 40 людей до старшинської школи. Вибрати з терену або з відділів підстаршин б[увшої] польської, або інших армій. Повне узброєння. На один рій – кулемет. Кулемети різної системи. Кожний кандидат на школу мусить мати: 2 пари

* *Надпис у титулі.*

білля, ватовані штани, ватована куфайка, теплу шинелю, або кожух, 2 хусточки до носа, щітку до чобіт, до одежі, 2 рушники, 2 пари теплих онуч, 1 пару добрих чобіт, прибори до шиття, бриття, писання, теплу шапку і рукавиці, 100 шт. амуніції на кріс, 4 диски на кулемет.

Люди морально сильні, боєві. Перед висилкою – лікарські оглядини. Про кожного опінія і лікарське свідоцтво. Висилати всіх на "1910".

3. В терені воєнної округи переводити сталі військові вишколи воєннозобов'язаних. Також жіночі військові вишколи.

Розіслати на інструкторів у терен підстаршин, що перейшли у нас підстаршинський вишкіл.

4. Орглюди воєнної округи займуться сейчас школенням спеціяльних теренових невеличких боївок для спец[іального] призначення. Про стан вишколу боївок стало подавати.

5. Забороняється подавати які-небудь відпустки. Лише в наглих випадках, коли умотивована конечність, можна на коротко відпустити військовика домів. Але тут може іти військовик тільки морально сильний і вироблений. Уважати, що військовики, що ідуть на відпустки, не вміють задержувати військової тайни і розповідають про все, про що можна і не можна. Так розконспіровують нас.

6. Звернути взагалі увагу на задержання військової тайни. Вчити цього військовиків від гори до долу. В цій справі був уже наказ.

7. Якщо органи СБ потребуватимуть людей узброєних до боївок – виділити.

Постій, дня 30.X. 1943 р. *Слава Україні!*

Шеф військового штабу
/Гончаренко/

Командир Української Повстанчої Армії
/Клим Савур/

Пташка*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 108. Оригінал.

№ 24

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ ПРО ОЩАДНІСТЬ

№ 20 *10 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 20

Командирам і інтендантам. Господарчим референтам, референтам СБ

Інтензивна підготовка до революційно-визвольної боротьби вимагає від нас певної самопосвяти і ощадности під кожним оглядом. Ощадність

* *Надпис у титулі.*

мусить бути заведена не тільки серед громадянства в запіллі, але також і серед війська.

НАКАЗУЮ:

1. Всі речі, все майно, здобуте в акціях військовими чинниками чи чинниками СБ, мусить бути негайно здане до господарчих баз.

2. Всі здобуті аптеки чи медичне приладдя мусить бути здане до Українського Червоного Хреста. Жодних аптек поза призначенними аптечними шефами не вільно жодному відділові возити з собою. За цим слідкують і відповідають командири частин.

3. Тонку білизну, простирала, тонкі рушники і всі вироби з тонкого крамного полотна треба негайно здавати до ЧХ. Всі козаки, командири, робітники запілля можуть уживати тільки грубе селянське полотно. Не робити винятків.

4. Вся вата, стара ватована одежа мусить бути негайно здана до УЧХ.

5. Подерту білизну здавати до господарчих баз. Видавання нового білля, одежи, взуття може наступити тільки тоді, коли побираючі здають старі приходжені речі. Винятки можуть бути тільки тоді, коли хтось перший дістає одежу чи білизну.

6. Господарчі переведуть в терені збірку старої ватованої одежи, вати, старого крамного білля, марлі, органдини, фіранок.

7. Продукти і речі, призначені для УЧХ, господарчі чинники мають видавати кожночасно на жадання УЧХ, для УЧХ поробити окремі магазини.

8. Господарчі і військові чинники зберуть якнайскоріше і здадуть до УЧХ жіночу білизну, перкалі і всякі вироби з крамного полотна. Також негайно здати до УЧХ всю жіночу одежу, що заготовляється чи то господарчими чинниками, чи здобувається військовими частинами або чинниками СБ.

9. Пам'ятати про майбутнє і тяжкі часи, що для нас прийдуть, робити поважні запаси під кожним оглядом. Не руйнувати себе вже в початках. Все і всюди думати про завтра.

10. Виконати цей наказ сейчас.

Слава Україні!

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

10 листопада 1943 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 96. Копія.

№ 25

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА, ЗАПІЛЛЯ ТА УЧХ У САНІТАРНИХ СПРАВАХ

№ 21 *2 листопада 1943 р.*

НАКАЗ ч. 21

Командирам груп, комендантам воєнних округ, Українському Червоному Хрестові

Справи санітарні по сьогоднішний день ще як слід не урегульовані. Немає потрібної кількости відповідно уладжених і до конспіративних потреб примінених санпунктів. Немає відповідного приміщення і використання медичного персоналу на санпунктах. Немає розділених компетенцій для лікарів – референтів Українського Червоного Хреста на санпункт. Немає правильників, які нормували б працю на санпунктах і тим надали б їм певної зорганізованої форми. Немає контролі санпунктів, господарки аптечними артикулами, господарки майном санпунктів.

НАКАЗУЮ:

1. Звести при групах пост начальних лікарів. Цілість санітарної роботи у війську передати Українському Червоному Хрестові при воєнних округах впрост.

2. В кожній воєнній окрузі назначить Український Червоний Хрест медичного шефа, якій відповідатиме за здоровля війська, робітництва запілля, цивільного населення. Медичний шеф відповідає перед Українським Червоним Хрестом.

3. В різних стратегічних теренах потворити санітарні пункти, які через завідуючого санпунктом належать безпосередньо до медичного шефа. Санпункти строго законспіровані.

4. В певних віддаленнях від санпунктів потворити прийомні для хворих військових (окремо для цивільних). Прийомні не сміють в ні якому разі зраджувати санпунктів. Хворих з прийомних перевозять на санпункти тільки спецкур'єри, що чергуються в прийомних.

5. Вступ на санпункти мають тільки:

а) призначений до них персонал,

б) контрольні органи Українського Червоного Хреста,

в) командири груп,

г) команданти теренів, в яких санпункти розміщені,

д) певні уповноважені командирами груп, або командантами ВО.

6. Медичним шефам підпорядкувати увесь медичний персонал, вищий і нищий, як у війську, так і в запіллі. Медичний персонал при військових частинах належить організаційно до командира військових частин, в яких

вони повнять свою медичну службу, а ділово належать до медичних шефів.

7. Назначити з рамени Українського Червоного Хреста стислий контроль господарки санпунктів і цілої санітарної роботи.

8. Якщо заходить потреба військової охорони санпунктів, командири груп назначать певні військові охоронні відділи, які організаційно належатимуть до завідуючого санпунктом, а ділово до групи. Охоронні відділи, щоб не деморалізуватися стоянкою на місці, що певний час зміняти. Охоронні відділи мусять бути спеціяльно вибрані й [ви]школені до охорони санпунктів.

9. Всі сансправи у війську й запіллі, справи санпунктів, їх залежности, справи аптекарські, допоміжногосподарські унормувати сейчас правильниками.

Слава Україні!

12 листопада 1943 р. Командир Української Повстанчої Армії

/Клим Савур/

Еней*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 110. Оригінал.

№ 26

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ, ПОЛІТИЧНИМ КЕРІВНИКАМ ПРО ІНТЕНСИВНУ ПОЛІТИЧНУ РОБОТУ

№ 22 *26 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 22

Командирам груп, комендантам запілля, політкерівникам, Українському Червоному Хрестові

Наші землі заливає знову московський окупант. На місце імперіялістичної Німеччини приходить імперіялістична Москва у формі СССР.

Цю зміну уважаємо як переходову фазу. Такі зміни бувають часто у великих війнах. Ця переходова фаза закінчиться розвалом обох імперіялізмів, і німецького і московського. Кінець їм положать національні революції поневолених народів, що з кожним днем наростають і кріпнуть.

В тій переходовій фазі треба нам в організованих лавах УПА, а то й в цілому народі, скріпити духові сили, підготовити УПА й цілий народ до дальшої, ще інтензивнішої боротьби під [а]новою[-а] займанщиною. Такі зміни захитують звичайно рівновагу духа в народі. Треба не допустити до духового захитання, бо це загрозливе нашій [б]визвольній[-б] справі.

Відпливу революційних настроїв, так у рядах УПА, як і в народі, не сміє бути.

---

* *Надпис у титулі.*

Н А К А З У Ю:

1) Всім політкерівникам, і війська і запілля, повести інтензивну роботу над політичною освітою у війську, запіллю, в народі. Політично неграмотних між нами у московській дійсності, де треба буде протиставитись, боротись і перемогти сильну большевицьку пропаганду і агітацію, не сміє бути. Всі політичні керівники, весь політично вироблений актив на фронт політичного навчання війська, робітників запілля, народу. Приготовитись до остаточної, і політичної, і збройної, розгри з імперіялістами за Вільну Українську Державу, за Вільні Національні Держави поневолених народів.

2) Виловити з-поміж членів ОУН, симпатиків і кращих, свідоміших, морально сильних громадян найкращих одиниць, які ще не заангажовані в поважнішій революційній роботі, узброїти їх і розмістити, згідно з їх спосібностями, в СБ, господарці, Українському Червоному Хресті для скріплення цих апаратів і у війську для скріплення моральних сил військових частин і поодиноких стрільців. В тяжких переломових хвилинах треба сильного морального скріплення, щоб вдержатись, рости і перемогти.

3) Український Червоний Хрест створить ще один відділ, відділ суспільно-політичної роботи. Тут виділити якнайбільше політично вироблених жінок, виховниць і пропагандисток, які займуться політичним виробленням робітників УЧХ, політроботою поміж раненими, політосвітою посеред загалу жіноцтва. Фахову роботу і фахове школення в УЧХ скріпити, але при тому дати політичне знання жіноцтву.

4) Організатори запілля і політкерівники звернуть особливу увагу на робітників зв'язку. Там мусить бути добір відповідних людей, політично-свідомих, ідейних. Поміж робітниками повести інтенсивну політичну і виховну роботу. Робітники зв'язку віддані під перші удари ворога. Тут ми найбільше загрожені, тут мусять бути люди найтвердші, ідейні, політично-вироблені.

5) При всій роботі звертати увагу на конспірацію. Закрити для ворога всі до нас ходи.

Хвиля душе поважна, вирішна. Часу небагато. Використати всі можливості, щоби закріпитись, врости в грунт, розростись в ширину, охопити цілість життя. Все збільшувати і збільшувати наш ріст. Не здержувати темпа праці. В найтяжчих умовинах вміти найти певні форми праці.

Перерости ворога і перемогти!

Слава Україні!

26 листопада 1943 р. Командир Української Повстанчої Армії

/Панас Мосур/

Одержав 14/12-43 год. 1 вночі*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 128. Оригінал.

---

* *Далі надпис нерозбірливий.*

№ 27

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА, ЗАПІЛЛЯ ТА РЕФЕРЕНТАМ СБ ПРО НАДАННЯ СБ БІЛЬШИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

№ 27 *14 січня 1944 р.*

Н А К А З ч. 27

Командирам груп, командирам воєнних округ, референтам СБ в зв'язку з сьогоднішім нашим положенням

Н А К А З У Ю:

1. Дати найбільші можливості в роботі апаратові СБ.
2. Апарат СБ має вільну руку в справах фахових.
3. На розв'язку всіх справ безпеки має уповноваження виключно апарат СБ.
4. Апарат СБ диспонує в цілості своїми кадрами і чергою справ.
5. Інструкції осередку СБ для УПА мають обов'язуючий характер.
6. Зобов'язую всіх, що працюють в рядах УПА, співпрацювати з СБ.

Постій, 14 січня 1944 р.

Командир УПА "Північ"
/–/ Панас Мосур

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 242. Копія. Рукопис.

№ 28

НАКАЗ ЧЛЕНАМ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ З ПРИВОДУ ОЗНАМЕНУВАННЯ РОКУ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ТА СКРІПЛЕННЯ СИЛ У ПОДАЛЬШІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

№ 28 *24 січня 1944 р.*

Н А К А З ч. 28

Стрільцям, командирам, комендантам і всім робітникам запілля

Рік збройної боротьби проти німецького і московського займанця уже за нами. Час найбільшого посилення окупан[т]ського терору, в час, коли ворог грабив і нищив наш останній нарібок, топтав і руйнував наші здобутки культури, у час, коли ворог намагався вільного громадянина перемінити в покірного раба, в час, коли озвірілий кровожадний наїздник мордував і безчестив наших матерей і батьків, сестер і братів, жінок і дітей, ми вложили в руки зброю і сказали ворогові своє тверде вояцьке слово. В одному фронті з нами виступили наші друзі – сини поневолених народів Східної Європи і Азії.

До ворогів заговорили ми одинокою для нас зрозумілою мовою, мовою заліза і вогню. Наша відповідь ворогові прийшла в момент, коли він цього найменше сподівався, коли був переконаний, що вже зовсім панує над положенням, що вдалося йому перемінити свободолюбивий і геройський український нарід в покірного раба.

Збройний виступ українських повстанчих відділів прийшов несподівано не тільки для ворога, але й для наших земляків-маловірів. Вороги зустріли наш виступ серед замішання і паніки, свої ж маловіри серед здивування і подиву. Переможні дії повстанчих загонів показали зайвий раз велику життєву правду – народ, який не загубив почуття власної гідности, народ, що цінить волю і честь понад усе, знайде в собі завжди потрібну силу, щоб оборонитися перед ворогом, щоб добути перемогу.

Виступ передових бійців української національної революції підтримав цілий український народ. Наша боротьба сталася всенародньою, великою, святою. У бій пішов український народ відважно і з повною рішучістю, не оглядаючись на всі труднощі і жертви.

Жертви крови, зложені в минулому році, тільки загартували нас. Пролита кров наповняє нас не тільки почуттям гордости, вона зобов'язує нас і кличе продовжувати святе діло далі аж до повної перемоги.

Другий рік боротьби зістрінемо повні віри і надій. Розпутана злочинними загарбниками імперіалістична війна вступила в вирішальну фазу. Останки сил напружує кожен загарбник, щоб добути для себе перемогу. Пожарами, масовими мордуваннями і нечуваною руїною хочуть німецькі, російські імперіялісти закріпити свою владу над народами. Та в той же самий час, в час найбільшого насильства, найжорстокіших переслідувань і найбільш крівавого терору могутньою хвилею несеться гасло волі.

Його несуть на своїх прапорах і практично здійснюють повстанчі армії поневолених народів. Боротьба поодиноких народів за свою самостійність переміняється в боротьбу за спільне велике діло миру і нового справедливого ладу в світі.

То ж у нашій боротьбі ми не самітні. Ми в одному фронті з усіма народами, які, відкидаючи імперіялізм, визнають і борються за права кожного народу на державну самостійність.

В другий рік збройної боротьби вступаємо під нашим великим гаслом волі народам і людині, за мир і новий справедливий лад в світі.

Обстоюючи право кожного народу на державну самостійність, продовжуватимем нашу боротьбу, поки не виженем останнього наїздника із нашої землі, поки не привернемо українському народові повної волі, поки не збудуєм Української Самостійної Держави.

Один наїздник України, грабіжницька, імперіялістична Німеччина вже валиться під ударами воєнних дій. Сьогодні кінчається рік збройної боротьби наших повстанчих загонів з жорстоким німецьким хижаком і грабіжницькими червоними партизанами, вислужниками імперіалістичної

Москви. Тут вже частина нашої перемоги. З двох наїздників на Україну, Берліна і Москви, зостався уже один – Москва.

В другому році нашої збройної революційно-визвольної боротьби прийдеться нам ще зусильно зударитись з більшовицькою Москвою. Цей рік нашої збройної боротьби буде тяжкий. Треба багато сил і твердої волі, щоби перемогти. Та в нашому поході ми не зупинимося перед нічим. Ми свідомі того, що не має бою без жертв, так, як не має без бою перемоги. Тільки перемога поверне народові всі вікові втрати і запевнить велике будуче.

На вступі в новий рік збройної революційно-визвольної боротьби

НАКАЗУЮ:

1. Зв'язати наші революційно-визвольні кадри і наші повстанчі загони якнайміцніше з цілим українським народом. Наші революційно-визвольні кадри, наша Армія і Народ – це одно. Створити одну революційну, збройну силу українського народа.

2. Скріпити ще більше моральні сили українського народа. Перемінити народ в одну суцільну силу, в твердий граніт, об який розіб'ються всі посилені сьогодні удари народів.

3. Всю Україну перемінити в один воєнний табір так, щоб тоді коли знеможена війнами, розсаджена з нутра революційними силами поневолених народів імперіялістична Москва захиталась* в основах, виступив цілий український нарід, без різниці на вік і пол, до останньої переможної для нас збройної боротьби з московським хижаком за Українську Самостійну Державу.

4. Зв'язати нашу революційно-визвольну боротьбу з визвольною боротьбою всіх поневолених Москвою народів. Стати з поневоленими Москвою, плече об плече, до переможної боротьби за розвал Московської імперії, за Вільні Національні Держави Сходу Европи і Азії, за Українську Самостійну Державу.

5. Розбудити революційні і військові кадри, що поведуть народ до волі і перемоги.

Один хижак імперіалістична Німеччина – повалений на наших землях.

Тільки кріпімось, єднаймось, готуймось до останньої, але побідної нам боротьби. На руїнах тюрми народів імперіалістичної Москви збудуємо новий лад, де житимуть вільним життям у своїх Самостійних Державах український і всі поневолені Москвою народи.

Гаслом для нас сьогодні – чин і перемога.

Постій, дня 24 січня 1944 р.

Слава Україні!
Героям Слава!

Командир Української Повстанчої Армії"Північ"
в.о. /–/ Панас Мосур

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 99, арк. 14-17. Копія. Рукопис.

* *У тексті:* захитаясь

Командир УПА (УПА-Північ) "Клим Савур"
("Панас Мосур", Дмитро Клячківський)

№ 29

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ ПРО МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДРАДЯНСЬКІЙ ДІЙСНОСТІ

№ 29 *6 січня 1944 р.*

(Таємне)

Н А К А З ч. 29

Командирам груп і комендантам воєнних округ, їх референтам

З уваги на нову більшовицьку дійсність на землях України, в якій мусимо дальше продовжувати підготовчу роботу до революційно-визвольної боротьби у всіх її видах,

Н А К А З У Ю:

1. Зберегти якнайбільше революційно-творчих сил до дальшої боротьби і на останній і переможний для нас удар з імперіялістичною Москвою.

2. Перейти в глубоке підпілля. В підпіл[л]і продовжувати підготовчу революційно-визвольну роботу. Не зменшувати темпа праці і розмаху, а все збільшувати його.

3. Провірити якнайосновніше своїх співробітників в їх революційній стійкості і певности. Непевних одиниць – неперевихованих ще в революції залишити хвилево на боці аж до часу, в якому і вони викажуть себе.

4. До відкликання не приймати нікого нового в наші ряди, ані до війська, ані в ряди співробітників запілля.

У переломовій фазі, а її маємо тепер, буде ворог посилати одинцем і гуртами до нас своїх агентів, яких завданням буде нас з нутра розложити. Перші збігці Червоної Армії будуть найчастіше агентами НКВД. Берегтися таких! Тільки тоді, коли зі захитаної Червоної Армії будуть батальони і полки сходити із фронту – перехід до нас буде щирий. Сьогодні, в переходовий час, вдержати за всяку ціну ті сили, що їх сьогодня маємо, поставити їх на твердих моральних основах.

5. В роботі приняти всі найбільш конспіративні форми. Однак не конспірувати роботи, а людей-робітників і місця праці.

6. Обмежити рух на зв'язках. Законспірувати зв'язки. Писати тільки щонайконечніше і то умовними знаками. Зв'язківцями мусять бути найпевнійші люди.

7. Безпощадну боротьбу повести з сексотами і ворожими агентами. Сьогодні на першому плані НКВД.

8. Військові відділи і самооборона ведуть на власну руку на теренах, де діють, розвідку характеру військового, висилати довкруги себе у віддалі кілька і кільканадцяти кілометрів дрібні застави з розвідчими цілями, змінювані що 24 або 48 годин, подібно як варта.

ШВШ (до 13 травня 1943 р.)
пор. "Сом"
("Сонар", Василь Івахів)

ШВШ (травень-липень 1943 р.), керівник оперативного відділу, вишкільний референт ГО май. "Крегул"
(Василь Сидор). Фото 1945 р.

ШВШ (липень – грудень 1943 р.)
полк. "Гончаренко"
(Леонід Ступницький). Фото 1937р.

ШВШ УПА-Північ (від січня 1944 р.)
сот. "Микола Кремянецький"
("Карпович", Михайло Медвідь)

Військові відділи роздрібнені у безнастанному русі.

У випадках потреби більших військових сил – концентрація.

9. Відпусток, ані коротко, ані довгоречинцевих не давати.

10. Не дати себе спровокувати на боротьбу з Червоною Армією. НКВД вже таку роботу пропонує. НКВД створює поняття у бійців Червоної Армії, що ми вислужники німців, хоче, щоби бійці Червоної Армії зударились з нами, як з німецькими частинами.

Протиставитись цьому. Скинути німецькі однострої. Замінити їх совітськими або звичайними цивільними. Широко розказувати, за що бореться УПА.

11. Всі дороги, всі паркани, всі будівлі [крейдою, фарбою, вуглем] записати* революці[йни]ми лозунгами. Прибивати всюди таблиці з лозунгами. Наситити терени якнайгустійше нашою революційною літературою.

12. Переходовий час використати на вишколи: а) військові, б) політичні, в) фахові. Студіювати дійсність, ширити пропаганду, удосконалювати тактику революційно-визвольної боротьби.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій, дня 26 січня 1944 р.

Командир
Укр[аїнсько.ї] Повст[анчої] Армії – "Північ"
в. о. /–/ Панас Мосур

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 41. Копія. Рукопис.

DOCUMENTS AND MATERIALS OF THE UPA SUPREME COMMAND (UPA-NORTH)

This chapter presents documents and materials issued by the UPA Supreme Command and, after the reform of the UPA in January 1943, the UPA-North kraiy command from May 20, 1943 to January 26, 1944.

The chapter opens with an appeal, dated May 20, 1943, (document no. 1) from the UPA Supreme Command to Ukrainians, calling on the population to join the UPA, help it in the struggle against the invaders and unmask and destroy agents of "Bolshevik and German imperialism." This document also makes clear the UPA's attitude towards other participants of the struggle against the occupiers.

---

* *В оригіналі:* сaписати

Following is a thematic group of documents intended to regulate the activity of the UPA-established local administration. The UPA Supreme Command order of August 15, 1943, (document no. 2) on the subject of land, relates to the introduction of private land ownership and the distribution of land to Ukrainian peasants. Forests and water are proclaimed common property, with their use to be determined by a community council. Order no. 7, dated August 27, 1943 (document no. 5), deals with the election of local administrations and land commissions, which were to organize the distribution of land to the peasants. In addition, universal education of school-age children is introduced. An order dated September 1, 1943 (document no. 10) also relates to the establishment of a civilian administration on Ukrainian territory, which is divided into: 1) village and town, 2) raion, 3) povit (okruha) and 4) oblast, and sets out their hierarchical relationship. The order also sets out the local administrative bodies (councils and management boards) and a plan for their organization. Order no. 8, dated August 1943 (document no. 7), and its annex (document no. 8) contain directives to regional, nadraion, raion and village commanders for the organization of local village self-defense units.

The second thematic group of documents relates to UPA unit organization and activities. Orders no. 5, dated August 15, 1943 (document no. 3), and no. 6, dated August 25, 1943 (document no. 4), require of commanders and political leaders that they intensify political-propaganda, economic management, military-organizational and educational work.

Orders no. 8, dated August 27, 1943 (document no. 6), and no. 13, dated September 4, 1943 (document no. 16), an annex to it and some sample lists of officers and soldiers for confirmation of their military ranks contain directives for the determination and ordering of awards of military ranks.

Order no. 9, dated September 1, 1943 (document no. 11), and an annex to it (document no. 12) are addressed to group commanders and intended to regulate reporting and organize radio communication and the cavalry.

Order no. 10, dated September 3, 1943 (document no. 13), deals with maintaining military secrets, conspiratorial work and educating soldiers on these matters. The following order, no. 11, dated September 4, 1943 (document no. 14), is addressed to UPA commanders, rear line commanders and village self-defense units and deals with organizing self-defense units, encircling the enemy at his resistance points and changing places of quartering. Order no. 12 (document no. 15), issued on September 4, 1943 to group commanders, deals with the organization of an officers' school, various types of training and a field military police force, as well as the establishment of police posts using local personnel.

Order no. 15, dated October 7, 1943 (document no. 18), requires regular submission of military intelligence reports by military region (VO) command-

ers and specifies the form in which they should be written. Order no. 16, dated September 26, 1943 (document no. 19), deals with functional and military administrative matters. An order dated October 18, 1943 (document no. 20) informs units about the execution in accordance with a court martial sentence of two deserters from "Baida's" unit and includes a prohibition against acceptance of soldiers who have chosen to abandon their units. Order no. 17, dated October 28, 1943 (document no. 21), relates to UPA policy regarding Hungarian, Romanian, Slovak, Latvian and other national units of the German army. UPA units are required to cease actions against them and conclude agreements with them as rapidly as possible.

Order no. 18, dated October 25, 1943 (document no. 22), requires that UPA and rear line leaders and health and medical workers maintain health standards and apply disinfecting and anti-bacteriological measures. The next order, no. 19, dated October 30, 1943 (document no. 24), includes a list of essential measures for the acquisition and storage of military and other supplies. Order no. 21, dated November 12, 1943 (document no. 25), deals with organizing Ukrainian Red Cross activity in groups and VOs. Order no. 22, dated November 26, 1943 (document no. 26), deals with political work in the units.

Order no. 27, dated January 14, 1944 (document no. 27), addressed to UPA and rear line leaders and Security Service (SB) section heads, requires a broadening of the Security Service mandate and obliges everyone working in the UPA to co-operate with the SB. The last order in this group, no. 29, dated January 26, 1944 (document no. 29), intended for UPA and rear line leaders, provides a list of measures for securing activities in the context of occupation of the territory covered by the insurgent movement by the Soviets.

The next set of documents consists of special holiday orders: an order dated August 31, 1943 (document no. 9) honouring Ukrainian Armed Forces Day, and order no. 28, dated January 24, 1944 (document no. 28), marking the celebration of the year of UPA armed struggle.

№ 30–38

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ПОЛІТИЧНОГО ВІДДІЛУ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ

10 червня – жовтень 1943 р.

№ 30

ІНСТРУКЦІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ЗАГОНУ УПА ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОПАГАНДИСТІВ-ВИХОВНИКІВ

№ 1 *10 червня 1943 р.*

За Самостійну Соборну Українську Державу!

Свобода Народам! Свобода Людині!

І Н С Т Р У К Ц І Я

для виховників в УПА ч. 1

Кожний виховник, пропагандист при більшому чи меншому відділі УПА, мусить бути взірцем вояка, громадянина українця, борця революціонера, організатора. Він всеціло посвячений для великої справи визволення України і поневолених народів з-під ярма імперіалізмів.

На кожному кроці в відділі чи в час постою між населенням веде свою виховавчу освідомляючу роботу. Він є тим, що з'єднує, зцементовує всіх членів УПА в одну велику сім'ю з одним бажанням, з одним поривом, з посвятою друг для друга, з одною великою ціллю визволення з-під ярма імперіалістів. Він є тим, що має з'єднати прихильність і симпатії для УПА всього цивільного населення. Тому між населенням в часі постою провадження* гутірки, читає пресу, поширює наші пісні, роз'яснює цілі нашої боротьби, наші завдання поводитися взірцево, якнайкраще, вважав, щоби так сам[о] поводилися всі друзі і його відділи, щоби населення мало про нас якнайкращі думки, щоби тим збити лукаву брехню ворога, що ми бандити, щоби показати, що ми дійсні борці за волю, що ми Українська Революційна Повстанча Армія. Поводитися морально проти жінок, не пити, по можливості не курити.

В свойому відділі знає всіх людей, знає їх думки, настрої, бажання, болі.

Виховує членів свойого відділу (читає нашу літературу, проводить гутірки, учить співати наші пісні, дає відчити, реферати, дбає щоб в його

* *Так у тексті.*

відділі був лад і порядок, щоб не було сварки, непорозумінь). Приготовляє свята, як свята: Героїв, Зброї, Могил і інші. Про всякі недотягнення в відділі чи вважає, що треба було б наладнати, зголошує і обговорює з командантом відділу. Пише історію свого відділу, описи боїв, акцій, робить знимки з побоєвищ, згарищ, трупів, полонених.

Всі інструкції щодо своєї праці дістає від свого ділового зверхника, їх переводить в порозумінні з командантом відділу. Свойому діловому зверхникові зі своєї праці, пересилає всі свої описи, спостереження, поборює чужі впливи, ворожу пропаганду, нахил до дезерції, грабіжу, критику проводу, аморальні вчинки, додержує, щоби була вдержана:

1. Військова таємниця.
2. Бібльотека і література.
3. Дає точні звіти інформації в праці і в події.
4. Реєстри, автобіографії, знимки поляглих.
5. Особливу увагу звернено на східняків і працю над ними, відношення до них.
6. Збирати всякі співальні пісні, анегдоти, байки, прикази і пересилайте в гору.

Звіт акції УПА:

1. Місце, дата.
2. Причини і ціль акції.
3. Перебіг акції, жертви, що здобуте.
4. Реакція німців.
5. Реакція населення.
6. Настрій нападаючих.

Друзі пропагандисти, виховники, від нас в першій мірі залежатиме, чи наша УПА стане на вершині своїх завдань, змете з лиця Української землі своїх гнобителів-наїзників на вільній землі закріпить ССУ Державу.

Виховники. Ви відповідаєте за ідейно моральний стан Ваших відділів, так як командант відповідає за їх боєву підготовку. Народ хоче бачити в нас силу, чистоту, взірець лицарства. Народ наш вірить в нас, не заведім його. Тому до праці, друзі, не програймо дорогого часу, посвятім всі наші сили, наше знання, ввесь наш час для Великої Справи, здобути ССУД.

Слава Україні!
Героям Слава!
Смерть наїзникам.

Сусп[ільно-]пол[ітична] реф[ерентура]
загону УПА
Пос[тій] 10/6

ВИД.-М-ЛА*

ЦДАВО, ф. 3967, оп. 1, спр. 46, арк. 342. Копія.

№ 31

ІНСТРУКЦІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ПРО ПРАВА ТА ЗАВДАННЯ В РОБОТІ СУСПІЛЬНИКА

№ 2 *[1943 р.]*

І Н С Т Р У К Ц І Я № 2

І. При кожному відділі УПА працює суспільник, який має до помочі сотенних курінних й ротових суспільників (коли в якомусь терені буде тільки одна сотня, там суспільну роботу очолює сотенний суспільник). Суспільник входить в склад штабу. В чисто військових справах має голос дорадчий. Роботу суспільну проводить в порозумінні з командантом.

Суспільник несе всі військові повинности й військові обов'язки виконує взірцево.

II. Завдання суспільника є виховати з стрільців свідомих українців й лицарів-вояків.

Тому необхідно при загоні бібліотека. Обов'язком суспільника при загоні є її зорганізування. Суспільник провадить розмови гутірки з стрільцями на різні теми. До суспільника належить також піднести рівень в кожний галузь життя загону. Тому суспільник бореться з п'янством, нечистотою (Тут до помочі загоновий лікар).

В господарчий частині слід звернути увагу на раціоналізацію харчів, ощадність взагалі. Звернути на обходження з кіньми. Конечно викорінити лайку. Злагодити відносини між старшинами а стрільцями.

Все це осягає суспільник вияснювальною роботою. Суспільник не сміє ніколи картати.

Суспільники ширять боєві пісні. Входять в порозуміння в цій цілі з кращими співаками загону. Провадити реєстр убитих і хроніку.

Співпрацювати з районовими суспільниками.

Слава Україні!

Сусп[ільно-]пол[ітична] реф[ерентура] УПА

ЦДАВО, ф. 3967, оп. 1, спр. 46, арк. 341. Копія.

№ 32

ІНСТРУКЦІЯ ПРО ЗВІТУВАННЯ СУСПІЛЬНИКА ПРИ ЗАГОНІ

№ 3 *[1943 р.]*

І Н С Т Р У К Ц І Я № 3

Відносно звітів

Суспільник при загоні УПА звітує про свою роботу в гору що два тижні. Ротові, чотові й сотенні суспільники звітують загоновому устно.

Разом зі звітами конечно пересилати план роботи на найблищі два тижні.

Звіти повинні бути короткі, але змістовні.

Форма звіту

Свобода народам і людині

З В І Т № Х

1. Акції-бої (докладний перебіг).
2. Настрої стрільців і населення.
3. Відносини старшин до стрільців (що говорять стрільці про старшин. Подати свою думку).
4. Моральний, санітарний, господарчий стан загону.
5. Які засоби вжито, щоб ліквідувати недоліки.

ЦДАВО, ф. 3967, оп. 1, спр. 46, арк. 343. Копія.

№ 33

ІНСТРУКЦІЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ТА РОБОТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСОВОЇ СЛУЖБИ

[Вересень 1943 р.]

І Н С Т Р У К Ц І Я

У справі Української Пресової Служби при УПА

"Час, коли Українська нація видала з себе Українське військо з державним ідеалом на прапорі і у серці, – це переломовий час у її відродженні, це мірило її державної життєздатності".

Такий сам час переживаємо і ми, сучасне покоління Української Нації. На наших очах ведеться безпощадна війна між двома імперіалістичними хижаками, СРСР і Німеччиною. І один і другий імперіаліст хоче загарбати Україну з усіма її богацтвами для себе. Український народ, що протягом своєї історії нераз давав накази великої свободолюбивості могучими збройними справами, вступив і тепер на шлях збройної боротьби з наїздниками, запевня своє визволення. Стихійною життєвою силою, що розворушили нарід до боротьби, двигуном, що впхнув її на нові рейки, є збройна українська сила, що нею являється сьогодні Українська Повстанча Армія.

Кожний чин УПА – це, з одного боку, твердий і непохибний крок нації в майбутнє, а з другого – це величне минуле українського народу. З уваги на це: 1) щоб про кожний чин УПА якнайширше [знали] маси українського і поневолених народів і щоб тим самим розмах і подвиги молодого українського війська підносили їх на дусі та скріплювали віру у власні сили. Це у великий мірі допоможе УПА сповнити своє завдання супроти майбутнього.

Одночасно не можна жодним чином допустити до того, щоб події сьогоднішніх днів прогули безлудно*, залишаючись у пам'яті тільки сучасників. Тому: 2) історію, яку творить сьогодні УПА за допомогою куль і багнетів, треба записати, переказати майбутнім поколінням. Для них мусимо змалювати докладно всі дороги, якими ми йшли для досягнення великої мети, мусимо залишити для них історичні джерела, з яких вони вивчали і відтворювали б нашу величну роботу, з яких вони б черпали силу і натхнення до своєї праці й боротьби, як ми її черпаємо із учинків наших попередників.

Щоб успішно працювати в цих двох напрямках, створено Українську Пресову Службу при УПА.

І. Організаційна схема УПС

Кожна самостійна одиниця УПА покликує до життя в себе станицю УПС зложену з 3-5 осіб (може бути і більше), під проводом виховника чи політичного керівника при відділі УПА.

Станиця УПС працює самостійно, придержуючись вказівок головної станиці УПС, з якою має безпосередній зв'язок.

ІІ. Ціль УПС

1. Ширити пропаганду визвольного руху серед загалу українського населення і поневолених народів та відновляти традиції українського війська, як рішаючого чинника у визвольній боротьбі.

2. Закріпити і зберегти для історії перебіг сучасної визвольної боротьби українського народу, що її підняла і витривало провадить Українська Повстанча Армія.

ІІІ. Діяльність УПС

Щоб осягнути вищезгадану ціль, УПС веде таку працю:

1. Пропагандивну,
2. Мемуаристичну,
3. Мистецьку,
4. Архівну.

1. Пропагандивна праця УПС

Для ширення пропаганди визвольних ідей серед українського населення та поневолених народів і для відновлення традицій українського війська послуговується УПС такими пропагандивними засобами:

а) Живе слово. Члени кожної організації УПС ведуть пропагандивні розмови з українськім населенням, прихильними українському визвольному рухові національними меншинами, що живуть на наших землях, з чужонаціональними боєвими відділами, що переходить добровільно на сторону УПА, та з полоненими.

Крім розмов, провадять гутірки, влаштовують мітінги, на яких виголошують промови, відповідають на запити зібраних, співають боєві революційні пісні.

Завжди і всюди при кожній зустрічі з населенням члени станиці УПС повинні послуговуватись шептаною пропагандою, як дуже добрим будуючим чинником для малосвідомого населення та сильним засобом у боротьбі з ворожою пропагандою.

б) Друковане слово. Поширувати видання ОУН і УПА (газети, журнали, листівки і т. п.) серед українського населення і поневолених народів. По можності і, [в] міру потреби, може станиця УПС видавати власну таборову газету, листівки і фахові випускі і т. п. Ясно, що всі свої видання (крім фахових) пересилає кожночасно станиця УПС до головної станиці УПС для контролі політичної та ідеологічної лінії, якщо ці видання є призначені для ширшого загалу, а не виключно для власного внутрішнього вжитку.

в) Образова пропаганда. Станиця УПС влаштовує в міру можностей імпрези для населення, серед якого приходиться відділові УПА перебувати. Тут входять концерти, національні свята, походи, постановкі п'єс і т. п. Одночасно займається організацією похоронів поляглих друзів, виголошує над їх могилами промови та опікується могилами борців.

2. Мемуаристична праця УПС

а) Літописання. Станиця УПС провадить постійно літопис відділу УПА (хроніку). Це книжка, в котрій описується докладно щоденно життя відділу, бої, важні і менш важні події таборового життя, свята, пропагандивні рейди, різні акції і т. п.

б) Воєнна кореспонденція. Станиця УПС спеціяльно увагу присвячує збиранню дописів від учасників та очевидців боїв. Тут входитимуть описи бою, спрацьовані стратегічного чи літературного боку, описи героїчних вчинків поодинокіх повстанців, описи комічних моментів під час повстанськіх акцій. До цієї праці повинен бути призначений один чоловік, то є воєнний кореспондент, котрий бере участь у боях, слідкує за їх перебігом, поодинокими цікавими моментами і зразу їх записує. Дуже добре, коли такий кореспондент робить одночасно фотографічні знимки чи зарисовкі (про фотографію УПС дальше).

в) Фолькльор. Дуже цінним і багатим джерелом для майбутніх істориків буде праця станиці УПС над збиранням і сегрегуванням творчості повстанців, населення, що серед нього відділ УПА живе. І тому станиця УПС повинна збирати і старанно переховувати такі речі, як: щоденник повстанців (як хто з повстанців такі провадить), їхню літературну творчість (вірші, оповідання, рефлексії, списи і т. п.) вояцькій гумор, народні приповідки, пісні і т. д.

3. Мистецька праця УПС

а) Музика і спів. В склад станиці УПС повинен входити музика-диригент. Його завданням було б:

1) Організувати і провадити хор або орхестру.

2) Записувати при допомозі якогось музичного інструменту – духового або струнного, наприклад, гитари, мандоліни, скрипки, бандури, народну і повстанчу музичну творчисть, стару і сучасну (очевидно оригінальну українську, а не московсько-большевицькі "Катюши", "Вейтесь чорные кудри", "Разбойнікі" і т. п.).

3) Оскільки можливо, повинен він компонувати нові пісні, героїчні змістом і українські формою.

4) Дбати і роз'яснювати народові, щоб пісень з чужими мельодіями (московськими, польськими) не співати.

б) Пластичне мистецтво. В склад станиці УПС входять рівно ж і один маляр. Він займається:

1) Зарисовуванням (рисунковим відтворуванням боїв), які провадив відділ УПА, окремих епізодів з тих боїв, місцевостей, де бої відбувались, фрагментів наших і ворожих становищ, виглядів побойовищ в характеристичних позах ворожих трупів (зарисовки робити по можливості реалістично з узглядненням перспективи трох вимірності, а не схематично, або умовно топографічно).

2) Портретуванням (карикатуруванням) командирів і стрільців свого відділу, який чим-небудь відзначився або зовнішньо виріжняється (характеристично) зарисовуванням характеристичних типів місцевого населення, полонених і т.п.

3) Збиранням рисунків і карикатур інших авторів.

4) Художнім оформленням таборових газет, листівок і взагалі видань відділу.

5) Фотографування боїв епізодів з них місцевостей і типів.

в) Фотографія. Станиця УПС мусить конечно здобути собі фотографічний апарат і кожну важнійшу подію з акцій відділу та повстанчого побуту обов'язково знимати.

4. Архівна праця УПС

Ціллю архівної праці станіці УПС є зберігти для будучності всі матеріяли, з кожної вище згаданої ділянки праці. Станиця УПС мусить мати при собі один архів, другій у головній станиці УПС, куди кожночасно висилає по два примірники всіх матеріалів, а третій добре було б мати при місцевих архівах запілля. Таким способом можна мати певність, що все ж таки бодай один архів зберіжеться для майбутнього.

а) Ділянка [ме]муаристичної* праці. Кожний примірник матеріалів з

* *У тексті:* комуаристичної

тієї ділянки треба списати, т. зн. в літописі і всіх дописах подавати назви фактів, місцевостей, призвищ взглядно псевд та людей, дати.

б) Музика і спів. На кожному примірнику записаної пісні (розуміється, з нотами) зазначити, хто і де створив пісню – слова і мельодію дальше, чи це вислід збірної праці, чи чий оригинальний твір.

в) Плястичне мистецтво. Портрети, карикатури і рисунки, яких не можливо відтворувати в трьох примірниках, слати зразу один оригинальний примірник до головної станиці УПС, зазначуючі знову ж автора, яка подія чи кого представляє даний рисунок і де зроблено.

г) Фотографія. На кожному примірникові, призначеному до архівів, написати з другого боку місцевість, дата, назва групи – при групових знимках, прізвища та псевда осіб та їх становища. До архіву головної станиці УПС пересилати, крім двох примірників, знімок, ще й клішу фотографічну.

5. Персональний склад станиці УПС*

Як уже було сказано, в склад станиці повинно входити найменше 3–5 осіб, може бути й більше. Провідником станиці УПС повинен бути виховник чи політичний керівник при відділі УПА, розуміється, коли він не є перетяжений своєю працею. Так чи інакше, в склад станиці УПС виховник завжди входить.

Поодинокі функції можна різно розприділювати між людей. Кожна ділянка праці станиці УПС є дуже різнородна, але має ту корісну сторінку, що поодинокі функції з різних ділянок може сповняти одна особа. І так за пропагандивну працю в цілості мусить відповідати один чоловік, але йому допомагають інші члени станиці. Цей, хто пише літопис відділу, може рівночасно зайнятись збиранням творчості повстанців та населення, вояцького гумору, пісень тощо. Він теж може вести архів та пильнувати висилкі матеріялів до головної станиці УПС. Воєнний кореспондент може рівночасно навчитись фотографування та до всіх дописів долучати знимки. Мистецька ділянка повинна мати бодай двох людей, маляра і музика, але це в міру можливості.

Станиця УПС найпізніше до 10 кожного місяця присилає докладний звіт діяльності до головної станиці УПС та по два примірникі всіх матеріалів, якими розпораджає.

ЦДАВО, ф.3838, оп. 1, спр. 7а, арк. 1–3. Копія.

---

* *В тексті:* IV

№ 34

ІНСТРУКЦІЯ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНОГО ВІДДІЛУ "ГАЛИНИ" КЕРІВНИКАМ ПОЛІТИЧНИХ ВІДДІЛІВ У СПРАВАХ ІДЕОЛОГІЧНОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЧЛЕНСТВА

18 жовтня 1943 р.

До керівників політичних відділів

Прошу точно дотримуватись поданих нище вказівок в справі ідеологічного і політичного перешколу членства.

1. Ідеологія

а) Світоглядові заложення. В справах філософічного засновку світогляду не пропагуємо ані ідеалізму, ані матеріялізму, залишаючи ці річі до індивідуального сприймання кожного члена.

б) Наука про націю. Націю (народ) приймати як факт, що існує на протязі віків. Боротьба народу за існування в часі всіх форм господарського устрою доказує його живучість і вагу в історії. Обороняємо націю, бо знищення її означає поневолення і рабство для цілого народу. (Розвинути аргументацію в цьому напрямку.) Доказів теоретичних можна шукати в "Теорії науки" проф. Старосольського. (Більше [не] вільно вживати ніяких доказів, щоб прелегенти не впадали в примітивізм.)

в) Повстання і розвиток української нації і української держави на протязі історії. Виклади про це мусять доказати, що боротьба за збереження національних форм була боротьбою проти фізичного винищення і поневолення. Збереження і розбудова національної культури в широкому розумінні цього слова – передумова для [уд]ержання народу у власних організованих формах. Імперіялізм оцінювати як негативне явище. Війну в нашій історії оцінювати, як конечність оборони життєвих інтересів народу, неминучу в тих обставинах.

г) Період боротьби від постання ОУН до вибуху німецько-більшовицької війни оцінювати, як історичний етап боротьби. Розглядати критично всі його позитиви і негативи. Оборонна концепція в протиставленні до теперішньої зачіпної. [Обо]ронність виявилась в екслюзивності. В сьогоднішних умовах не в'язатись догма[ми] та тактичними прийомами того часу, а спертись всеціло на "Постановах III-го Надзвичайного Великого Збору".

д) Розробити докладно питання боротьби поневолених народів Сходу Европи [і] Азії за волю і місце України в цій боротьбі. (Проблема Росія – Україна.)

2. Політичний вишкіл

а) Географічні, людностеві і господарчі підстави української державности. (Географія України.)

б) Наші сусіди: Росія, Польща, Білорусь, Прибалтика, Туреччина, Кавказ, Полісся, [Ура]л, Сибір/Середня Азія, Балкани. (Розглядати під таким кутом – край, людність, [при]родні багатства, політика, зокрема відношення до України.)

в) Відомості географічні, економічні і політичні про важніші держави світу.

г) Колонії і півзалежні держави. Їх правно-політичний і господарський стан та їх вага для метрополій.

д) Теперішня війна. Причини, перебіг, ціль, конфлікти в лоні союзних держав [та] їх причини.

е) Наша політична платформа: боротьба за національні держави проти імперіялістів. Докладні студії "Політичних постанов III-го Надзвичайного Великого Збору".

є) Наша програма. Докладні студії "Програмових постанов III-го Надзвичайного Великого Збору".

Постій, 18 жовтня 1943 року.

Політичний відділ
/–/ <Галина>

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 354, арк. 157. Копія.

№ 35

РОЗПОРЯДЖЕННЯ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНОГО ВІДДІЛУ "ГАЛИНИ" ПРО РОЗПОДІЛ І ЧИТАННЯ ЛІТЕРАТУРИ

№ 1 *27 жовтня 1943 р.*

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ч. 1

В справі розподілу і читання літератури

1. Розподіл літератури в терені мусить відбуватися за слідуючим принципом: кожне село, кожний вищий керівний орган організації, кожна самостійна, відірвана від терену організаційна одиниця дістає по одному примірникові літератури.

В село література приходить на руки станичного або когось з членів. (Якщо велике село, тоді може діставати по два примірники літератури.) У інших органах організації – літературу дістають керівники даних органів (по одному примірникові).

В УПА літературу дістають командири самостійних відділів (по одному примірникові) і виховники, кожний по одному примірникові. (Якщо у відділі є два виховники, тоді на відділ іде три примірники літератури: один командирові, а два для виховників.) Не вільно розділяти літератури по кілька примірників на одну організаційну клітину.

2. Читання. Станичні прочитують і обговорюють літературу разом з членами станиці. По прочитанні літератури в станиці хтось з членів прочитує і пояснює на спільному читанні літературу населенню. В інших органах організації читає і пояснює літературу на спільному читанні провідник або політичний референт.
В УПА читання літератури відбувається спільно. Читає і пояснює літературу виховник.

3. Літературу, нечитко відбиту, зле обрізану, і іншу, що не надається до ужитку, належить звернути.

4. За порушення приписів повишого розпорядження поручається безпосереднім зверхникам винних застосовувати суворі кари.

27 жовтня 1943 р.

Керівник політичного відділу
/–/ Галина

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 28. Копія.

№ 36

ПРОГРАМА, ПІДГОТОВЛЕНА ПОЛІТИЧНИМ ВІДДІЛОМ НА ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ГУТІРОК, ДОКЛАДІВ І ЛЕКЦІЙ

Жовтень 1943 р.

ПРОГРАМА

виховних гутірок, докладів і лекцій в УПА

І. Актуальні теми

а) Щоденне життя в УПА

1. Як використати час поза службою, щоб не втратити ані хвилинки дорогого часу. (Самоосвіта.)
2. Особиста чистота та наслідки лінивства.
3. Як вирішити справу молитви, ходження до церкви, тощо.
4. Теми, зв'язані з підготовкою до свят, обходів, тощо, та з конкретними потребами життя даної групи УПА.

б) Відношення УПА до населення:

1. Завдання повстанця у вихованні суспільства.
2. Повстанець, як пропагандист визвольної ідеї.

3. Повстанці допомагають суспільству у всьому.

4. Становище повстанця супроти молоді.

5. Як повинен заховуватись повстанець супроти національно мішаного суспільства.

6. Відношення до поляків, росіян, білорусів, чехів і інших національностей.

7. Як повинен заховуватись повстанець супроти українського і чужого національно-неусвідомленого населення.

8. Як заховуватися повинен повстанець серед ворожого національного і скомунізованого українського населення.

9. Як повинна заховуватися повстанча група при переході через село, або місто. Чому?

10. Як обходитися з полоненими української і інших національностей, що попадуть в УПА.

11. Обмолот і посівна кампанія – як УПА може в цьому допомогти.

12. Інші теми, зв'язані з щоденним життям.

в) Питання села й міста в світлі сьогоднішньої дійсности

1. Одинична і громадська конспірація.

2. Організація самооборони в селі і місті.

3. Як зберегати майно від вогню і грабежі.

4. Організація праці і допомога під час жнив.

5. Організація безпеки на селі і в місті зимою.

6. Організація зв'язку між УПА і населенням.

7. Співпраця між УПА і населенням у конкретних випадках.

8. Як пережити хвилю фронту і знайтися в запіллі більшовиків, та як там заховуватися.

9. Інші подібного характеру теми.

г) Події в світі

1. На яких умовах закінчилася Перша світова війна та які викликала повоєнні наслідки.

2. В яких умовинах опинилась Україна після 1920 року.

3. До чого стреміла і стремить Німеччина.

4. До [чого] стреміла і стремить СССР.

5. Відносини польського імперіялізму супроти України.

6. Політичні стремління Англії і Америки.

7. Чому Італія приступила до війни.

8. Інші держави супроти сьогоднішньої війни.

9. Причини другої світової війни і досьогоднішні її наслідки.

10. Останні фронтові і політичні події.

11. Яку можливість на виграну [війну] мають: Німеччина, Англо-Америка, Японія, СССР і інші народи та держави.
12. Чи може дійти до зудару між Англією і СССР?
13. Наше політичне положення в сьогоднішній війні.
14. Сила УПА – гарантія нашого права на життя.
15. Цілі і завдання УПА.
16. Можливості приходу більшовиків і боротьба в їхньому запіллі.
17. Інші актуальні політичні теми, що видвигне біжуче життя.

II. Навчання в УПА

а) Історія

1. Устійнення назви Україна-Русь.
2. Перші початки життя в Україні.
3. Картини життя з Княжої доби.
   а) Походи Святослава Завойовника. Тип вояка.
   б) Об'єднання земель за Володимира Великого.
   в) Україна в ряді визначних держав за Ярослава Мудрого і інших князів.
   г) Татарська навала.
   д) Могутність Волинсько-Галицької держави.
   е) Причини і наслідки упадку могутньої України в XIII–XIV ст.
4. Картини з життя козаччини.
   а) Причини і цілі заснования Запорізької Січі.
   б) Суспільно-громадський, військовий і політичний устрій в Запорізькій Січі.
   в) Героїчні походи запорожців на турків.
   г) Хмельницький, Гетьман усієї України. Хороші і погані прикмети діяльности Хмельницького.
   д) Доба "чорних рад". Вмішування сусідів в українські справи і наслідництво.
   е) Державнополітичні плани Мазепи. Нищення України Петром I.
   ж) Критика Козацької доби.
5. Неволя.
   а) Панщина в Україні. (Вірші з "Кобзаря" і оповідання М. Вовчка.)
   б) Коліївщина. Її причини і наслідки.
   в) Життя під Австрією (Коженьовський: Верховинці).
   г) Імперіялізм Москви в Україні.
6. Україна після скасування панщини.
   а) Картини життя, змальовані в творах Нечуя-Левицького "Хмари", "Над Чорним морем".
   б) Міхновський – основоположник нової доби.
   в) Український театр, література на переломі XIX–XX століть.

7. Світова війна й жовтнева революція.
   а) Використовування України Росією.
   б) УСС в Галичині.
   в) Революція і видвигнення українського питання.
   г) Доба Центральної Ради в Україні.
   д) Гетьманат в Україні.
   е) Доба УНР. Боротьба з більшовиками. Холодний Яр.
   є) Крути. Героїзм української молоді.
   ж) Об'єднання зброї НЕПу.
   з) Базар. Упадок України.
8. Під совітською окупацією.
   а) Доба Ленінського НЕПу.
   б) Ефремов: Союз визволення України.
   в) Ліквідація проти більшовицького фронту в Україні в літах 1930-1938.
   г) Русифікація українського життя.
   д) Колективізація і голод в 1932–1934.
9. Під польською окупацією.
   а) Боротьба в Галичині за право УВО-ОУН, Ольга Бесарабова і інші герої цієї війни.
   б) Городок Агейлонський, Білас, Данилишин і інші.
   в) Убивство Пірацького і процес Бандери.
   г) Польонізація на Волині. Шляхта загродова. Ревіндикація.
   д) Боротьба за церкву на Холмщині і Підляшші.
10. Під іншими окупаціями.
   а) Закарпатська Україна.
   б) Румунізація на Буковині і Бесарабії.
11. Україна в другій світовій війні.
   а) Зайняття ЗУЗ більшовиками та їх "господарювання".
   б) Україна в 1941 р.
   в) Німецька кольоніяльна політика в Україні.
   г) Українські повстання в 1943 р.

б) Географія України

1. Положення України в Європі. Природні і штучні етнографічні границі України.

2. Клімат і рослинність та річки України.

3. Простір назви земель.

4. Багацтва надземні і підземні в Україні.

5. Населення України і його культура. Національна окремішність українців.

6. Можливості розвитку добробуту в Україні.

в) Напрямні Української Держави в світлі її геополітичного положення і внутрішніх умовин

1. Наші границі під воєнним оглядом.
2. Напрямні нашої зовнішньої політики.
   а) Воля народам і людині.
   б) Оборона наших границь.
   в) Відношення до московського імперіялізму і народу.
   г) Відношення до польського імперіялізму і народу.
   д) Відношення до Білорусії.
   е) Відношення до народів Кавказу, Підкавказзя, Каспія і Нижньої Волги.
   є) Відношення до Туреччини.
   ж) Відношення до Румунії, Мадярщини, Чехії і народів Балкану.
   з) Відношення до Німеччини і її імперіялізму.
   і) Відношення до народів Заходу, Півночі, Сходу, що не межують з Україною.

3. Можливості господарчої і політичної самостійності і суверенності Української Держави.

4. Програмовий устрій УССД.
   а) Земельне питання.
   б) Промисл і торговля.
   в) Суспільно-громадський устрій.
   г) Освіта і соціяльне забезпечення.
   д) Державний устрій.
   е) Національні меншості.
   є) Інші програмові питання.

г) Українська ідеологія

1. Що це таке "нація".
2. Україна як нація.
3. Українські національні емблеми і гімн.

4. Чим різниться український націоналізм від гітлеризму, фашизму і більшовизму.

5. Україна має право на вільне життя і вона хоче жити вільним життям.

III. Виховні теми

а) Поняття побудови суспільства

1. На чому полягає організація суспільства.
2. Потреба одиниці і групи в суспільстві.

3. Підпорядкованість одиниці потребам загалу. Добро одиниці і добро загалу.

4. Егоїзм і альтруїзм одиниці в суспільному житті.

5. Керівництво в суспільстві.

6. Відповідальність одиниці за свою роботу.

7. Одиниця корисна і шкідлива в суспільстві. Яка.

8. Національне й багатонаціональне суспільство (СССР, Америка, Японія, Швайцарія і т. п.).

9. Дорібок одиниці це суспільна користь.

10. Еволюція розвитку суспільства. Вплив старших на молодші покоління.

б) Поняття побудови держави

1. Держава, як найвища форма побудови суспільства.

2. Держава національна, союз націй, інтернаціонал.

3. Різні устрої держав.

4. На чому полягає сила держави на зовні і в середині.

5. Підпорадкованість одиниці волі держави. Державна опіка над одиницею.

6. Пошана державної власності.

7. Державна сила, право, влада і адміністрація.

8. На чому полягає праця держави й народу. Продуктивність праці одиниці приносить собі користь і державі.

9. Що дасть Українська Держава українцеві і що повинен українець дати своїй державі.

10. Оборона держави – священний обов'язок кожного громадянина.

11. Що я робитиму в своїй державі. Чи готовий до цього.

в) Моральне виховання одиниці

1. Людина досконала і її прикмети. Окреслення досконалості.

2. Людина сильної волі. На чому полягає сильна воля. "Найсильніший той, хто себе переможе і говорить собі правду в очі".

3. Упертість і сильна воля.

4. Людина корисна й шкідлива в суспільстві.

5. Кого ми називаємо розумним і інтелігентним.

6. "Якщо робиш, роби роздумано і дивися на кінець".

7. Гов[о]рення правди і зберегання таємниць.

8. Що таке страх? Як опануватися (інстинкт самозбереження). Поняття безстрашної і очайдушної людини. Безстрашність і [...]аражування себе.

9. Погані наслідки заздрості, злоби і крадіжі в суспільстві.

10. Униженість перед чужим чи послух свого.

11. "Хочеш бути щасливим у суспільстві, – будь корисний".

12. "Доброго товариша пізнається в біді".

13. Що значить "рішучисть".

14. Поняття братерства у групі, суспільстві і державі.

15. Як бути провідником мас.

16. Як собі здобути авторитет серед людей.

г) Військове виховання

1. Як виробити собі здібність обсервації і пам'яті.
2. Значення дисципліни, карности і послуху в армії.
3. Що таке ненавість до ворога, а що ненавість до свого.
4. Рятуй друга свого в нещасті і кріс його не оглядаючись на ніщо.
5. Слава упавшого Героя виховує покоління.
6. Смілість і відвага в бою. Відвага і обережність.
7. Як готовитися до бою. Як заховуватися в бою і після нього.
8. Тип зрівноваженого і безстрашного вояка (накреслити словну картину).
9. Відповідальність повстанця за свої дії перед командиром, народом і історією.
10. Пошана командира і послух його.
11. Відповідальність командира за життя стрільців і конечність без оглядного підпорядкування йому.
12. Ідеал командира.
13. Зберегання воєнної тайни.
14. Картини типів бійців і командирів та картини боїв на протязі історії.
15. Штука ведення розвідки. Поборювання чужого шпіонства.
16. Чому у війську повинна бути справність і точність.

д) Улаштовування свят, академій, посвячування могил, походів, парад, покази військової і фізичної справности, культурних вечорниць, літературно деклямаційних сходин тощо.

е) Організація хору, орхестра та розминково-виховних ігор (напр[иклад], шахмати), самоосвітніх гуртків.

є) Особиста допомога самостійникам в інших ділянках, теоритичного і практичного життя, яке вони бажають собі зробити.

Жовтень 1943 року — Політичний відділ

ЦДАВО, ф. 3967, оп. 1, спр. 46, арк. 9-13. Копія.

№ 37

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ ВИХОВНИКІВ ПРО РОБОТУ У ВІДДІЛАХ

[1943 р.]

ІНСТРУКЦІЯ

для виховників у відділах УПА

Завдання виховання

Виховати людину і фізично, умово та духово приготовану до осягнення найвищчої цілі українського націоналізму – збудувати УССД, закріпити її

силу та поставити на належному місці в світі. Тому то треба виховати людину фізично, морально, суспільно і політично, виховати бойовий дух, сполучений з глубоким правдивим патріотизмом вільним від вузького шовінізму та розвивати всі природні здібності, які можна буде вповні використати в праці при розбудові Української Держави.

Предмет виховання

Українець з усіма його добрими та поганими прикметами.

Психічна характеристика українця взагалі

1. Широко розвинений індевідуалізм, що граничить з самолюбством, непослухом і браком почувань суспільного підпорядкування.

2. Велика чуттевість в границях від найтоньшої ніжності до найбільшої жорстокості, яка входить майже в основу всього психічного життя, гін до вивижчення серед своїх, хвальба і брак конспіративності ("західники").

3. Тверда природня прив'язаність до землі, до рідньої хати і сім'ї.

4. Під впливом поневолення закорінене почуття рабства, нахил до послуху чужинця[м] та брак почуття підпорядкування свому, почуття меншевартості і брак національної гордості в зустрічі з чужинцями, особливо гуртом чужинців.

5. Затрачування свого індивідуалізму в масі та нерішучисть перед захопленням керівництва в масі.

6. Брак систематичності, пляновості і витрівалості в праці. Нахил до виконування найбільшого хочби чину під впливом чуттевих імпульсів.

7. Природня здібність до творчості і ініціативи.

Особливості українця, бувшого шуцмана

1. Нахил до вигоди, навіть коштом чужої власності.
2. Всезнайство і зарозумілість.
3. Недисциплінованість перед своїм і служальство перед чужим.
4. Нахил до п'янства і розбишацтва.

Особливості українця-"східняка"*

1. Перечуленність на соціальні кривди.

2. Скритість і недовірство. Відвага і рішучість.

3. Космополітизм і всесоюзні категорії думання (особливо серед робітництва).

4. Практичність в житті, нахил до всякого рода маркеранства і комбінацій.

5. Матеріалізм у світогляді.

---

* *Так у тексті.*

Загальні виховні заложення

1. Протидіяти хибам, але розвивати добрі прикмети характеру людини. Усвідомляти національно, політично і громадсько.

2. Ставити завше ясну, правдиву і життеву ціль, зобов'язувати до відповідальності перед керуючими та суспільною групою за кожну, хоч би найдрібнішу працю. Виховувати волю і витрівалість, вчити систематичності і порядку в праці.

3. Наставляти перед кожним завданням навіть дещо на гірші, ніж на легші перешкоди. Давати змогу виказати ініціативу.

4. Поглиблювати політично-ідеологічний та суспільний ідеал українського життя, та від нього виходити завше до життевих завдань.

Методи виховання

1. Мова усна і писана:
   а) Навчання – безпосереднє сприймання знань з усіх ділянок науки.
   б) Пропаганда – навчання в політичному і ідеологічному напрямку, сперте на дійсних фактах.
   в) Агітація – короткотрівалий вплив на чуття перед виконанням якогось діла.
   г) Розповсюджування думок, фактів і випадків та геройських чинів людей серед найширших мас суспільства (популяризація).

   Кожне слово мусить в'язатися з чином, не може бути пустомельства і вербалізму.
2. Приклад і товариство:
   а) Добрий приклад тягне до чину другого, а найбільше добрий приклад виховника.
   б) Перебування в групі зобов'язує до співпраці з групою. Духом групи насякає людина, як губка водою. Щирість, співпраця і товарискість в групі додає охоти до праці, зобов'язує до точності її виконання та дає змогу виказати ініціативу одиниці і групи.
3. Праця і чин:
   а) Істотою праці є чин.
   б) Праця добре виконана дає моральне самозадоволення.
   в) Мета праці мусить бути ясна і правдива.
   г) Кожна праця мусить бути посильна то зн. можлива до виконання даним засобом сили і труду.
   д) Берегтися тандети, бо це вповні морально розкладає. Виконувати працю точно і акуратно.
   е) Точна провірка кожної праці обов'язкова.

Суспільно-моральне виховання

В душі людини боряться переживання: природній гін посідання є суспільним обов'язком пошани чужої власності, суспільний примус – неограничений свободою, порив з потребою опанувати себе, любов з ненавістю.

В вихованні врахувати всі ці моменти і відповіднько наставляти так, щоб переважали суспільні моменти над особистими, індивідуальними.

ДИСЦИПЛІНА – це моральний, або фізичний примус.

1. Фізичний примус є короткотрівалий. Він торкає особисту амбіцію і побуджує до ненависті і пімсти. Вживати його тільки в остаточному випадку.

2. Моральний примус є довготрівалий, виникає із свідомості людини, з ідеї. Він мусить мати добре підложжя умове і чуттеве, він будує людину.

3. Моральний примус виробляється через довгий усвідомлююче-ідейний вплив товариства та одиниці через слово, зв'язане з чином.

4. Прив'язання до цілі і ідеї та духовий зв'язок з нею додає охоти до поборення перешкод. Отже виховувати дисципліну через ясну і глибоку відчуту ціль свого поступовання.

5. Узнання авторитету наказуючого зобов'язує до послуху. Наказуючий мусить вирізнятися морально і духово, бо тоді тільки матиме авторитет.

6. Провідництво групою зобов'язує до послуху і командира групи, поскільки цей хоче мати авторитет серед своєї групи і нею керувати. Людям амбітним, здібним, але через свій великий індивідуалізм не дисциплінованим, давати якусь керівничу роботу в групі людей. Провідництво витворює відповідальність і ініціативу.

7. Розвивати свідомість суспільної і приватної власності на пошану до неї.

8. Поглиблювати поняття, що одиниця є членом групи, тому відповідальність за свою роботу одиниця поносить перед гуртом.

9. Спільна праця є середовищем суспільного виховання.

10. Товариша пізнається в нещастю. Товариша треба рятувати з кожної біди, навіть з нараженням свого життя. Виховник при цьому мусить бути прикладом.

Державницько-політичне виховання

Завдання: 1) Виховати свідомого боєвика. 2) Виховати свідомого укр[аїнського] патріота, але не вузького шовініста. 3) Виховати державного будівника в цій ділянці життя, в якій він має охоту і змогу працювати. Навчити працювати в своїй державі.

1. Боєвик (жовнір) має бути:

а) Свідомий своєї державницької приналежності та готовий відважно битись з кожним ворогом своєї держави.

б) Творчий і ініціативний на становище керуючого та в самостійних (одиничних) діях, послушний і дисциплінований супроти свого командування.
в) Свідомий усіх благ, які йому може забезпечити власна держава.
г) Не боятися смерті. Смерть за батьківщину є почотною, славною, але життя для батьківщини має ще більшу вартість.
д) У відношенні до друзів своїх людяний, товариський, допомагає і співчуває другові в нещастю. За кожного свого друга українця готов стати до смертельного бою в обороні його життя і чесні.
е) Перед народом своїм відчуває глибоку відповідальність за кожну свою роботу.
є) Кожний його чин переходить до історії та передається в спадщині майбутнім поколінням. Отже дбати треба, щоб ця історія чинів була як найкраща і світла прикладом для майбутності.

2. Патріоти:
   а) Любить свій край, нарід, звичай, мови та все, що українське. Чуже, що добре, старається сприймати, щоб використати для добра свого народу.
   б) Знає свою історію, на ній вчиться творити майбутність. Бере за взірець все славне, але оминає все, що погане і мильне. На досвіді минулого вчиться будувати краще своє життя.
   в) Україну любить, цінить понад усе в світі.
   г) Чин його не розбігається зі словом.
   д) Всюди боронить всіма силами честі і слави свого народу.
3. Державний будівничий:
   а) Вчиться на кожному кроці сам, від других також. Приготовляється до праці в своїй державі в цій ділянці, яку любить та до неї має здібність. Досвідом других поглиблює власний досвід свого фаху.
   б) Священним обов'язком кожного українця є праця для своєї держави в усіх її ділянках життя. Чи буде це розумова, чи фізична (чорноробоча) праця – вона є в рівній мірі важна і відповідальна.

Матеріали з історії України і вказівки до їх використання при вихованні боєвика і патріота

1. Героїчна доба князівства:
   а) Державницькі пляни Ігора і Ольги. Боротьба за об'єднання всіх українських земель в одній державі.
   б) Героїчні походи Святослава Завойовника на Візантію, Болгарію і його боротьба з степовими кочовиками.
   в) Володимир Великий. Об'єднання українських земель. Розвиток культури, багацтва і слави Київської Русі.
   г) Ярослав Мудрий і Володимир Мономах. Україна в ряді визначних держав Европи.

2. Хиби княжої доби:
   а) Сварка за престол (усобиці).
   б) Боротьба за власні особисті інтереси.
   в) Зріст потуги сусіда-ворога шляхом внутрішнього послаблення Русі.
3. Козаччина:
   а) Причини повстання козацтва на Запоріжжі і ідеї його боротьби. Суспільно-політична побудова Запоріжської Січі. Байда-Вишневецький.
   б) Героїчні походи козаків на турків. Петро Конашевич-Сагайдачний.
   в) Розбудова козацької держави та її своєрідність.
   г) Богдан Хмельницький – гетьман всієї України. Міжнародне значення України, як держави.
   д) Боротьба проти Москви і Польщі.
   е) Мазепа. Його робота для України.
   є) Знищення Запоріжської Січі Катериною II. Смерть Кальнишевського.
4. Хиби козаччини:
   а) Брак глибокої самостійницько-державницької думки серед широких мас козацтва.
   б) Нахил до гуляйпільства і піяцтва.
   в) Сварня за становища в добі пізнішої козаччини.
5. Неволя:
   а) Шевченко і його ідеї: "В своїй хаті своя правда і сила..." "Учітеся брати мої...", "Нема краще, як в Україні". Вивчити твори "Посланіє", "Сон", "Розрита могила", "Гайдамаки", "Іршавець", "Суботів", "Заповіт".
   б) Франко "Мойсей", "Вічний революціонер", "Захар Беркут".
   в) Леся Українка "Контра спем сперо", "Бояриня", "На руїнах" і інші.
   г) Нечуй-Левицький "Над чорним морем", "Хмари", "Причепа".
   д) Б. Грінченко "Під тихими вербами", "Соняшний промінь" і інші.
   е) Міхновський, як основоположник українського націоналізму.
6. Новітні герої:
   а) Петлюра і його державницькі стремління.
   б) Крути і Базар.
   в) Боєвики УВО і ОУН.
   г) Історія українського націоналізму.

Вивчаючи історію, шукати причин та наслідків подій. Брати за приклад в житті геройські вчинки, п'ятнувати і позбуватися поганих. На прикладах історичних фактів доводити про потреби єдності і згоди всього українського народу. Розбуджувати свідомість своєї окремішності супроти Москви. Яскраво представляти московський імперіалізм на наших землях та потребу боротьби з ним.

Методичні вказівки при вихованні бійців
(для виховника)

1. Виховувати через приклад:
   а) Наслідувати героїв минувщини і сучасного життя.
   б) Наслідувати добрі вчинки товаришів.

2. Ставити бійця перед реальним завданням, зобов'язувати до відповідальності, підбадьорувати до добрих вчинків.

3. Давати змогу вирізнитися добрими вчинками, говорити те всім, карати хиби, але не вражувати. Додавати віри в поправу.

4. Усвідомляти соціально і політично про цілі і завдання українського народу, його внутрішню і зовнішню політику.

5. Ясно представляти форму майбутньої УССД.

6. Ясно представляти, що здобуттям державності не закінчуємо діла.
   а) З фронтового боєвика перетворитися в будівника держави.
   б) Не хапатися на високі посади, а брати їх в міру свого знання, здібностей і фахової підготовки.
   в) Роботу свою виконувати точно, справно і відповідально за нас[лідки].
   г) Бути готовим кожної хвилини взяти зброю для оборони держави.

Методичні вказівки поступовання з українцями
з Великої України

1. Не боротися за теоритичну ідеологію, але за українську державу.

2. Розбуджувати на прикладах ненавість до гітлерівського і сталінського імперіалізму. Вказувати на подібність роботи в Україні царського і сталінського імперіалізму.

3. Здружуватись з ними.

4. Трактувати по заслузі, а не по вигляді. Бути супроти них щирим і ввічливим. Справедливо і безсторонньо оцінювати їх знання і роботу та прикмети характеру.

5. Вказувати постійно на духовий, культурний і політичний та соціальний зв'язок усіх українців в Україні і поза нею. Ніколи не робити якоїсь провінціональної різниці між укр[аїнцями] східніх, західніх чи південних земель України.

Характеристика виховника

1. Дружний. Трактує всіх однаково.

2. Виконує те, що говорить.

3. Шанує других, оцінює всіх справедливо.

4. Відрізнюється від свого оточення відвагою, рішучістю та товариським відношенням.

5. Його мають любити і поважати.

Слава Україні!

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр.377, арк. 50-53. Копія.

№ 38

ПРОПАГАНДИСТСЬКІ ІНСТРУКЦІЇ ПРО РОБОТУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ

[1943 р.]

ПРОПАГАНДИВНІ ВКАЗІВКИ

До промов

Промовці переважно говорять про муки, терпіння, плач і загально про боротьбу неправильно. Наша історія – це не лише муки, сльози, поневіряння – це також велич Київської держави, Козацької доби, – це великий народній здвиг 1917 р. Тому в промовах підкреслювати – це, не лише "Про Берестечко, а і Конотоп" говорити. Очевидно, що і цього не можна минати, але ходить про [те] щоб ми не лише плакали. Коли ходить о боротьбу, муки, то старатись діяти кро[в']ю, тобто давати сильні моменти, які справді зрушать людьми, а не загальну балаканину.

Масі мало є говорити про потребу боротьби за Україну загально. Треба давати образи, життя народу в УССД, тобто давати масі нашу програму. Це тому, щоб маса знала, за що боротися. Підтверджувати це нашою роботою в теренах УПА. (Розпорядження про землю, ліквідація фільварків).

2. Промовами нарід треба вести в життя, у бій, а не плакати з ним. Тому давати конкретні вказівки як: справа підготовки до зими, заховання хліба, варти, роблення криївок, покращення санітарних умов життя, відкриття шкіл і т. д.

3. Найкраще на масу впливати образами тому, коли говориться про боротьбу, то [не] можна загально говорити, а давати конкретні приклади геройської боротьби нео[ди]ноких людей, (найкраще місцевих повстанців, чи членів ОУН, або великі постаті нашої революції – Данилишин, Орлик, Мазурець ...).

4. Пам'ятати, що ми щойно рушили до збройної боротьби. Перед нами повно труднощів, невдач, а найважніше праці. Тому стало і сильно в промовах тиснути на чуйність народу, на мозольну працю, яка довкола нас, про ті великі завдання, що чекають нас, ходить о те, щоб нарід не байдужів, не склавши руки чекав чогось, або думав, що вже все в порядку, що УПА все сама зміте.

5. Завжди згадувати про Бандеру, як того, що терпить вже цілі роки по тюрмах за народ. (Від 34 р. з малими перервами аж до нині).

6. В доступні[й] формі конечно говорити про міжнароднє положення, належно нас[віт]люючи.

7. Щоб дати нашому народові правильне політичне поняття про Укр[аїнську] Нац[іональну] Соб[орність], треба говорити про визвольну боротьбу інших поневолених народів Заходу і Азії, конкретні приклади: перехід азійських легіонів нім[ецької] армії до нас. Цим підкреслювати народові, що ми не самі! (Відповідь на це де наші союзники.)

8. Стало кидати наші кличі.

а) Ми є проти війни, бо це війна є імперіялістична, яка крім жертв, для народу нічого не несе. Але ми знаємо, що війну можуть закінчити і встановити трівкий мир лише національні революції. Тому "Геть з війною! Хай живе революція і мир!". "Війна імперіялістична несе народам лише згубу, тому геть війну! Хай живе революція і мир!". "Ми хочемо миру, але знаємо, що мир можуть встановити лише нац[іональною] революцією!"

б) Щоб прискорити кінець війни і встановити мир Український нарід створив УПА. Отже "УПА бореться за мир!", УПА бореться за кращу долю селянина, за землю для нього, проти фільварків і колгоспів, тим не дає можливости ворогам грабити нарід і через те вороги так сильно воюють проти УПА. Отже "УПА прогнала зайд, дала землю селянам. Ворог хоче знов загарбати її – боронім спільними силами нашу землю!"

Підкреслюймо використовування кличів вже прийнятих, як "Свобода народам і людині", "За національні держави на етнографічних землях!" і інше.

Кличі ці (деякі) можна висувати на видних місцях.

Вказівки ці подати всім пропагандистам.

Слава Україні!

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 342, арк. 108. Копія.

№ 39

ДОКУМЕНТ ОСЕРЕДКУ У СПРАВАХ ІНШИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

2 грудня 1943 р.

№ 39

ІНСТРУКЦІЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ, ВИКОРИСТАННЯ Й ІНФОРМУВАННЯ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ ВІДДІЛІВ ПРИ УПА ТА НІМЕЦЬКІЙ АРМІЇ

2 грудня 1943 р.

Тимчасова інструкція в справах інших національностей (неукраїнців) Сходу Європи і Азії, що є при УПА або знаходяться на терені діяння УПА

1. Відділи інших національностей Сходу при УПА організовуємо з метою конкретних політичних завдань. Тому відношення до них військових

команд УПА мусить бути узгіднюване з політичним осередком по тим справам.

2. Припинити на певний час дальші формування (групування) тих відділів.

3. Вже згрупованих відділів не призначувати до військово-боєвих завдань.

4. Зформовані (згруповані) відділи розмістити в терені у віддалі, що відповідала б питанню необхідної ізоляції від інших національних відділів, та не утруднювала б контакту з ними політичного осередку по тим справам. Цей пункт не відноситься наразі до азербайжанців.

5. Національності, заступлені малим числом (менше 7 людей), розмістити згідно з їхнім бажанням і політичною доцільністю. Розміщення робити з погодженням з політичним осередком.

6. Згідно з прилученою формою № 1 зібрати по всіх військових відділах УПА дані і здати їх через курінних командирів командиру Енею до 10.XII.1943 р. Командир Еней мусить передати їх політичному осередку в справах поневолених народів Східньої Європи й Азії.

7. Доручити розвідці (а також орг[анізаційній] сітці і СБ) якнайскоріше подати до політичного осередку поневолених народів Східньої Європи і Азії дані про місце розміщення на теренах України різних національних частин, що є в німецькій армії (згідно з формою № 2).

Також постійно зголошувати політ[ичному] осередку про прибуття на терен діяння певного військового відділу УПА, якої-будь національної частини при німецькій армії або відділів шуцполіції, згідно з формою № 2.

Слава Україні!

Героям Слава!

Постій, 2.XII.1943 року

Політ[ичний] осередок поневолених народів
Сходу Європи і Азії

Черник (тільки для власного вжитку)*

* *Надпис у титулі.*

Додаток [№] 1

ФОРМА № 1

(до пункту 6 тимчасової інструкції)

ч. п/п	Псевдо	Прізвище, ім'я та по батьк[ові]	Національність	Дата і місце народж[ення]	Освіта	Військ[ове] звання і цив[ільний] фах	Служба в чужих арміях, військ[ова] спец[іальність]	Род[инний] стан (жінка, діти)	Коли і звідки прийш[ов] до УПА	Як прояв[ив] себе в УПА		Коротка характеристика зверхників	Примітка
										в боях з нім[цями]	в боях з черв[оними]		

Додаток № 2

ФОРМА № 2

(до пункту 7 тимчасової інструкції)

ч. п/п	Назва національного від[ділу], або від[ділу] шуцполіції	Місце, де він знах[одився] (місто обласне, місто окруж[не], райцентр, село, хутір, адреса казарм)	Чисельність	Звідки прибув відділ	Куди направляється	Які старшини і скільки (німці чи ні)	Примітка

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 180-181. Копія.

№ 40–41

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УПА

25 вересня 1943 р. – 15 січня 1944 р.

№ 40

ПОВІДОМЛЕННЯ СБ ПРО ПРИСУД РЕВОЛЮЦІЙНОГО ТРИБУНАЛУ УПА

25 вересня 1943 р.

За зраду – смерть

Останнім часом і з ростом сили та авторитету Української Повстанчої Армії, як єдиного виразника волі Українського народу в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу, посилилися спроби ворожих агентур підірвати довір'я українського народу до УПА через своїх агентів.

Ці намагання московських більшовиків та німецького гестапо завчасу відомі Службі Безпеки, і вона їх успішно ліквідує.

На послугах ворожих агентур працюють ще до сьогодні деякі українці з походження та ведуть далі свою каїнову роботу.

Не маючи змоги, з добре зрозумілих причин, постійно повідомляти українське громадянство про тих зрадників і запроданців, Служба Безпеки подає до відома, що арештований на підставі зібраних матеріялів органами СБ Михайло Тарнавський з Володимира, останньо Ковельсько-Володимирський єпископ Мануїл Автономної Православної Церкви, був на послугах німецького гестапо, а до червня 1941 року на службі більшовицького НКВД, в якому працював під псевдом "Гром" та "розробляв" справи українських націоналістів, зокрема по обвинуваченні братів Пуксів, Шевченка, Денисюка і багатьох інших.

Під німецькою займанщиною доносив на свідомих українських громадян, останньо на відомих діячів з Володимира, які після попередження органом СБ мусіли завчасу втікати з міста.

Будучи в слідстві, арештований признався до закидуваних йому злочинів, підтвердив факт співпраці з ворожими агентурами та подав про свою агентурну діяльність широко. Показані йому оригінали або копії доносів визнав за свої і склав* ще до цього свої письмові заяви, які у свій час будуть подані до прилюдного відома.

* *В оригіналі:* склад

Революційний трибунал Української Повстанчої Армії на свому судовому засіданні від 11 вересня 1943 р. визнав згаданого Михайла Тарнавського з Володимира – єпископа Мануїла Автономної Православної Церкви, підпорядкованої Москві, винним у зраді українського народу та ворожій діяльності і засудив його на смерть через повішення.

Присуд революційного трибуналу затвердили відповідні чинники, і вирок виконано.

Постій, 25 вересня 1943 р. Служба Безпеки УПА

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 43.

№ 41

ІНСТРУКЦІЯ КЕРІВНИКАМ УПА, ЗАПІЛЛЯ ТА СБ У СПРАВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ

15 січня 1944 р.

І Н С Т Р У К Ц І Я ч. 1

Командантам самостійних ділянок при головному штабі УПА, група Північ, командирам ВО та командантам СБ ВО

1. Здержати ведення агітації в чужих середовищах (шуцмани, козаки, добровольчі відділи нацменів, воєннополонені червоноармійці, червоні партизани, німці, мадяри, червоноармійці) за переходом на сторону УПА.

Тих, що перейдуть самочинно, не включити до відділу УПА. Тримати їх подальше від осередків команд, зв'язків тощо. Особливу увагу звернути на перебігачів одинцем та малими групами (кілька, кільканадцять людей). Всіх обов'язково передати органам СБ для провірки.

2. Не зв'язатися з цивільними службовцями, що прийдуть за Червоною Армією порядкувати державно-суспільне життя, бо це надійний і вибраний большевицький елемент. З-поміж їх мусить рекрутуватись большевицькі провокатори.

3. Всім, що працювали в УПА, не вільно ставати до праці в державно-суспільно-господарських большевицьких інституціях. Всі ці люди є у великій мірі розконспіровані. Большевицькі органи безпеки в скорому часі і без труду здемаскують їхню діяльність в УПА і строго покарають або завербують до своєї агентурної роботи проти УПА. Треба пам'ятати, що в кожній большевицькій інституції при т. з. відділі кадрів є клітина НКГБ (до лютня 1941 р. цією роботою займалося НКВД), що називається спецвідділом. Спецвідділ займається докладною перевіркою працівників своєї інституції,

вербування агентів, за поміччю останніх розпрацьовуванням т. зв. вредителей та передаванням "вредителей" в руки слідчих органів НКГБ для остаточного розв'язання справи і покарання. В школах цією роботою займаються комсорги і директори.

4. Треба пам'ятати, що НКГБ (передше НКВД) заарештованих по політичній роботі звільнює тільки тоді, коли заарештований згодиться на агентурну працю в користь большевиків. Всіх таких людей (звільнених після заарештовання) не можна прийняти до праці [в] УПА. Сюди треба врахувати також всіх тих, що передше працювали в УПА, відтак пішли працювати в большевицькі інституції або школи, а згодом втікають перед репресіями* а рядами УПА – до дальшої праці. Всіх таких людей треба негайно передавати органам СБ для провірки. Хто не буде цього придержуватися, та значить буде приймати таких людей до праці [в] УПА без попередньої їх провірки органами СБ, буде покараний на рівні з тими, що свідомо діють на шкоду УПА.

5. Перед дорученням відповідальних обов'язків конечно є віддавати людей для провірки органам СБ.

6. На час большевицької окупації старатися якнайбільше обмежити вештання членів УПА по терені. Жодних приватних відпусток (до родини, знакомих тощо) не давати. По терені можуть тільки їздити в службових справах вибрані до цього люди і то не менше двох. Членів УПА тримати групами.

Навіть нечленам УПА (мешканцям сіл в терені УПА) старатися обмежити вештання по терені.

Особливо звернути увагу на шпекулянтів. Їх треба передавати до СБ. Така постановка конечна тому, щоб унеможливити зв'язки агентів з робітниками НКГБ.

7. Членів УПА старатися перекинути з їх родинних теренів в дальші терени. Це, як правило, примінювати до новомобілізованих в часі большевицької окупації.

8. За згоду співпрацювати з большевиками проти УПА – кара смерти.

9. За співпрацю з німецькими та з іншими розвідчими центрами – кара смерти.

10. Цю інструкцію подати до відома всім членам УПА та її симпатикам.

11. За занедбання 10-ї точки винні будуть потягнені до відповідальности.

12. Інструкція має обов'язуючий характер.

Постій, 15.І.44 р.

Командант осередку СБ
в головній кватирі УПА – група "Північ"
/–/ Каруспун

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 280. Копія. Рукопис.

* *У тексті:* пересіями

№ 42–48

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ГОСПОДАРЧОГО ВІДДІЛУ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ

Травень – 1 грудня 1943 р.

№ 42

ІНСТРУКЦІЯ ОУН ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ГОСПОДАРЧОГО АПАРАТУ

Травень 1943 р.

Організація господарчого апарату та його діяльності

Коли приступаємо до організації господарчого апарату то, перш усього, мусимо його організувати вміло, бо ділянка ця є неменш важна як інші. Не є практичним і доцільним, коли ще нема нічого, а той чи інший господарчий творить у великім маштабі апарат і люди бездільністю деморалізуються. Апарат треба розбудувати в міру розростання господарчої діяльності вперед. Коли ходить про підбір людей, то треба уважати, щоб до цієї ділянки праці увійшли люде ідейні.

Людина, яка могла б зайняти керівне становище в цій ділянці, мусить бути політично і ділово виробленою.

1. Ідейна, справедлива, рішуча, характерна і ніколи матеріяліст.

2. Підприємчива, яка має деякій досвід в цій праці (або любить цю працю – теоретичне знання). Яка зуміє зорганізувати кожну ділянку господарства і розуміється на цьому.

Перед нею стоять великі завдання. Під час зриву вона мусить створити апарат та наладнати господарче життя району чи більшого терену.

Для того, щоб в час зриву справа пішла легше, то треба її належно поставити під час підготовки до зриву.

Першим її кроком в праці це є вивчення економіки терену. Людина ця мусить знати всі подробиці терену, що відноситься до господарства. Знаючи економіку терену, мусить знати, де що є і скільки. При цьому належить взяти під увагу слідуюче:

А. 1) млини, 2) маєтки, 3) заготзерно, 4) бази, 5) кооперативи, 6) круподерні, 7) олійниці, 8) фабрики, 9) пекарні, 10) молочарні, 11) тартаки, 12) електровні, 13) вовночоски, 14) столярні, 15) бетонярні і цегольні і ряд інших більших чи менших підприємств.

На це треба звернути увагу.

Б. 1. Знати, де що знаходиться і скільки.

2. В якому стані.

3. Який оборот.

4. Який [шм]ат.

5. Які оборотні фонди.

6. Які запаси на складах.

7. Яка продуктивність при певнім т[...]у праці і т. д.

Також треба знати матеріальний стан [села].

1. Скільки пересічно припадає посівної площі, пасов[иськ], сінокосу, лісу на господаря та інші дані про село.

2. Що потрібно, щоб покращати життевий рівень селянина.

3. Статистичні дані щодо кількости: а) коней, б) свиней, в) корів і т. д.

4. Скільки чого забрали німці.

Господарчий веде реєстр всякого роду фахівців. 1) Місце замешкання, 2) ім'я і прізвище, 3) народження, 4) працездатність, 5) кваліфікація і т. д.

Всі дані, зв'язані з його діяльністю мусить мати завжди під рукою. Хотівши наладнати справу господарки зараз і в час зриву, до її організації треба приступити вже зараз, підбираючи заздалегідь керівний і технічний апарат.

Ці всі вказівки стануть більш зрозумілими, коли людина стринеться з ними в практичній роботі. Все, що вийде з практики, вважається за доцільніше. Набуті знання господарчий повинен використовувати цілковито в роботі.

Завданням господарчого апарату буде протиставитись німецькій колоніяльний політиці, зберегти уже маси перед голодом. Кожний працівник повинен старатись, щоб його праця була якнайбільш продуктивна і давала багато користі для справи. Стягнути і змагазинувати все, що потрібне в нашій боротьбі. Нище подається асортимент (спис потрібних річей), який здобувати якнайбільше.

1. Харчеві продукти

1. Хліб
2. сухарі
3. мука житня
4. " пшенична
5. крупи гречані
6. " ячмінні
7. " пшоняні
8. жито
9. пшениця
10. овес
11. ячмінь
12. сім'я льняне
13. сало
14. масло
15. смалиць
16. ковбаса
17. картопля
18. мило
19. сіль
20. сода
21. буряки
22. морква
23. капуста
24. мед
25. сушені овочі
26. черниці
27. цвіт липи
28. сир сухий
29. цибуля
30. часник
31. огірки
32. інше
33. горох
34. фасоля
35. оцет
36. кава
37. цукор і т. д.

2. Одяг і взуття

1. Сорочки чол.
2. " жін.
3. підштанці
4. рушники
6. хустинки
7. мундири
8. маринарки
9. штани
10. светри
11. шкарпетки
12. рукавички
13. шалі
14. шапки
15. сукно
16. полотно
17. вовна
18. простині
19. наволочки
20. коци
21. мануфактура
22. куртки
23. військові плащі
24. пальта
25. ожухи
26. чоботи
27. черевики
28. жіноча обув
29. підошви
30. верх на взуття
31. шнурівки
32. нитки до шиття
33. наплечники
34. гузики
35. голки
36. машини до шиття
37. постоли з всим
38. шапки

3. Транспорт

1. Ковші
2. упряж
3. вози
4. фураж (сіно, овес і т. д.)
5. посторонки
6. сідла

4. Канцприладдя

1. Папір в кг різний
2. зошити
3. олівці
4. чорнило
5. тасьма до машини
6. туш
7. пера
8. машини до писання
9. цикльостилі
10. матрачі
11. друкарні
12. черенки
13. спиначи
14. клей канциля-рійний
15. калька
16. книжки в чист[ий] папір
17. всяку літературу (стар[а] сов[ітська])
18. ляк (сургуч)
19. шапірографи
20. компаси

5. Тара

1. Мішки
2. бочки на нафту і бензину
3. бочки на збіжжя
4. бочки молочарські
5. скрині
6. дошки
7. кошики
8. бутлі
9. пляшки
10. шнурі шпагатові
11. ланцюги
12. ящики
13. папір до спаковання

6. Інші

1. Ровері
2. душі роверові
3. плащі
4. колеса
5. дрібні частини
6. вазелина
7.
8. олива
9. полеві пляшки
10. манашки
11. ложки
12. ножі
13. ножиці
14. " до дроту
15. ключи всякого роду

16. цвяхи
17. котли
18. полеві кухні
19. відра
20. палатки
21. бензина
22. нафта
23. сокири
24. пили
25. далековиди
26. машинки
27. течки
28. сірники
29. шльоми
30. дріт
31. олив'ярки
32. мотоциклі
33. самоходи
34. паста до взуття
35. бритви
36. " до машинок
37. відельця
38. ск[лянки]
39. кубки
40. тарилки
41. миски
42. лопатки
43. цвяхи до куття коней
44. підкови
45. літари
46. радия
47. батерії
48. апарат тель[єфон]
49. акумолятори
50. каблі
51.
52. електр[ичні] ляпки
53. фотоапарати
54. прибори до фотографуваня
55. бусолі

Ліки

56. йодина
57. спірт
58. бінт
59. вата
60. одеколон
61. сода до прання
62. мило тоалетне
63. " до прання
64. " до гоління
65. інши ліки
66. масть до корости і вошей
67. шкіри кінські
68. " коров'ячи
69. " овечи
70. " телячи.

Магазинування

Підбираючи пункти на магазини, треба, передовсім, вважати, які є люди, чи заїздне місце, чи не розконспіроване і т. д.

Не можна творити магазинів там, де є захвальні люди, говорливі і т. д. Про місце магазину, де знаходиться, ніхто не сміє знати, крім магазинера, за що він є відповідальний. Магазини робити в сухому місці.

Як провірити вогкість льоху.

Взяти два листи газети і склейити їх арабською гумою. Склеївши, вложити до льоху та після якогось часу провірити.

1. Коли склейлось і засохло – льох сухий.
2. Коли склейлось і легко можна розліпити – вогкість нормальна.
3. Коли розклейлось і газетний друк розплівся – льох завогкий.

Розміри довільні (залежно від потреби).

Магазинери мають умовлені клички і псевда.

Тара

В роботі господарчого потрібна велика кількість усякого роду тари, а саме:

1. Мішки
2. бочки квасні
3. " на збіжжя
4. баки молочарськи
5. ящики
6. дошки
7. кошики
8. бутлі
9. пляшки
10. шнурі шпагатові
11. ланцюги
12. вировки
13. папір до спаковання

Господарчий мусить мати достатню кількість тари, в противному разі він не зможе вив'язатись зі своїх завдань.

В цьому не може бути браку. Вся тара даного господарчого мусить мати якийсь знак.

Консервовання

Маючи відповідну кількість тари і місце переховування, приступаємо до самого зберігання товару. Найбільші труднощі в цьому випадку з харчовими продуктами. Одначе при вмілім консервованню і зберіганню вдається їх зберігти в доброму стані.

Вживаючи слідуючих способів консервовання:

1. сушення
2. квашення
3. солення
4. копчення
5. через перетоплювання і т. д.

Всі вище згадані способи є майже в селі відомі. Добре законсер[во]вати треба, що якийсь час перевірювати, що дасть змогу довше зберіг[ати] продукти.

Постачання повстанчих загонів

Задовільне ви[жи]влення та постачання повстанчих загонів залежить в значній міри від господарчого даного терену. Його завдання є в порозумінні з командиром і інтендантом потворити в терені пункти, де можна б було одержувати харч і білизну та здавати і складати до певного часу майно, здобуте на виправах. При цьому треба зберігати як найстислійшу конспірацію. З власниками пунктів умовити клички.

Нічого не можна робити без клички.

В роботі мусить бути послідовність і порядок, ніколи нічого не робити хаотично.

Джерела і способи здобування фондів

Грошеві суми можна здобувати різними способами. Найбільш простим способом – це будуть всякого роду збірки, імпрези і т. д.

Це все уже залежить від сприту і хисту самого господарчого.

При тому всьому мусить бути стисла контроля (особливо при грошевих операціях).

Бувають випадки, що населення дало б більш грошей одначе через те, що мають недовір'я до людей, які переводять збірки дають лиш мінімальні датки. Завданням господарчого є створити такий апарат, щоб в масах не було до них недовір'я.

Крім грошей, треба ще такі валюти та цінності:

1. Гроші: німецькі, совіцькі, доляри, німецькі марки, словацькі корони і т. д.

2. Шляхотні металі: золото, срібло, плятина, різні срібні і золоті гроші, золоті годинники, перстені і т. п. Все, що має якусь вартість.

Евіденція майна і каси та звітування

Кожний господарчий референт згідно усіх засад конспірації провадить точну евіденцію майна і каси, яку що якийсь час контролює гора.

Щодо майна, то ділимо його на: 1) те, що має зберігатися на довший час, 2) те, що є призначене на користування хвилеве. Змагазинованого майна без виразного наказу ділового зверхника употребляти не вільно. За це відповідає господарчий. Господарчий для ведення точних записів в книгах мусить орієнтуватись, як їх вести, а саме головне мусить знати, що це є облік. Облік (бухгалтерія) – це є запис різних господарчих і торговельних операцій в бухгалтерських книгах, з яких ми можимо кожночасно зорієнтуватись про вислід праці підприємства, про його прибутки чи страти. Облік є дуже важною справою і без нього не можим повести фінансової господарчої праці. Одначе, щоб облік був докладний, мусить бути докладна контроля. Без контролі облік не дасть нам бажаних наслідків. Облік і контроль треба провадити одночасно.

В нашій праці будемо послуговуватись книгою касовою і магазиновою та приходовим і розходовим документами. На випадок знищення або втрати продуктів складаємо ліквідаційний акт. Нище подається коротеньке поучення і взірці документів та книг, якими будемо послуговуватись.

Документи

Кожну якусь операцію, чи то торговельну, чи господарчу, чи видачу з магазину, чи прийняття до магазину, оформлюється завжди документом (розпискою). Це робимо тому, щоб потім мати підставу до запису в книгу. Кожна позиція в книзі магазиновій чи касовій мусить мати потвердження документом. В книгу не можна ніколи нічого записати без оправдуючого документу, цебто в повітря, записи в книгах повинні вестись формально і правильно.

Нище подається приходового і розходового документу та ліквідаційного акту.

Р О З П И С К А

В одержанні 1 кг смальцю від Чорного, мною "Василем" дня 25 квітня 1943 р.

Видав
Одержав

Таку ж саму розписку складається і при прийманню до магазину.

ЛІКВІДАЦІЙНИЙ АКТ

Складений дня____1943 р. в присутності______на норму цибулі, яка зіпсувалася з вини ____________. Присутні при складані акту ухвалили, що__________ за халатне збереженя продуктів покриває втрату в натурі

Підписали:

Касова книга

В касовій книзі записується всі грошеві операції, цебто прибутки грошей до каси і видатки грошей з каси.

Кожну видачу чи прийняття грошей в касу оформлюється прибутковим або видатковим документом. На підставі тих документів записуємо в касову книгу за порядковим числом.

ФОРМИ КАСОВОЇ КНИГИ

№п/п	Дата	Зміст	Приход		Розход		Сальдо	
		з переносу						
30	7.IV.	Одержано від "Жука"	300	–			550	–
31	10.IV.	На канц[елярське] приладдя	230	–	200	–	350	–

В рубриці приходу записуємо надходженя грошей в касу.

В рубриці розходу записуємо видачу грошей з каси.

В рубриці сальдо пишемо остаток грошей в касі, тобто книжковий стан каси (одержуємо це в той спосіб, що відіймаємо суму розходу від суми приходу). Після чого перелічуємо готівку в касі і стверджуємо фактичний стан з книжковим. В касі ніколи не повинно бути забагато або замало грошей. В районовій касі кожночасно мусить бути відповідна сума грошей, як сальдо. Це є потрібне для принагідного закупу деяких річей та на інші видатки.

Магазинова книга

ФОРМА МАГАЗИНОВОЇ КНИГИ

Назва товару: сало в (кг)

№п/п	Дата	Зміст	Приход		Розход		Решта	
		з переносу						
13	27.IV.	Від Трави	100	–			150	+
14	1.V.	Для Білого	50	–	30		120	–

В магазиновий книзі записується надходження і видачу товарів. Вона є побудована на взір касової, лише зміна є в веденні її.

На кожний товар, чи продукт, чи матеріял (хліб, сало, сорочки, сокири) відкривається іншу [кар]тку. Записи мусять бути точні і послідовні, не сміє бути [...].

Звітування

З цілої праці що деякий час складається в трох примірниках фінансово-господарчий звіт свого терену. З тих трох примірників один залишається в нього, другий відсилає до організаційного зверхника, а третій до ділового зверхника.

Звіти складається на те, щоб представити свому діловому і організаційному зверхникові стан своєї праці за певний час. Інакше говорячи, це є образ праці господарчої референтури на даному терені.

Звіт є тоді тільки вартісний, коли він точно виконаний, не писаний з повітря та надісланий точно на час до ділового зверхника.

Форму звіту подається окремо.

Звіти надсилати закодованими.

В дальшому веденню господарчої роботи кожний буде набирати життєвог[о] досвіду і розгорне свою діяльність в міру потреб терену і Української Національної Революції.

Слава Україні – Героям Слава!

Травень 1943 р. ГР.˙ ОП.˙ ОУН

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 353, арк.112-116. Копія.

№ 43

ІНСТРУКЦІЯ ГОСПОДАРЧОГО ВІДДІЛУ УПА ПРО ОБОВ'ЯЗКИ ІНТЕНДАНТІВ ВІДДІЛІВ

1[5] липня 1943 р.

Обов'язки інтенданта (господарчого) відділу (сотні) УПА

І Н С Т Р У К Ц І Я

Кожний найменший відділ, маючи певну кількість повстанців, має свій інвентар і інше потрібне для нього майно. На чолі кожного відділу стоїть командир. Для полегшення праці командира відділу, котрий занятий справами виключно військового характеру, кожний відділ має інтенданта (господарчого), котрий керує цілою господаркою і відповідає за його майно.

До обов'язків інтенданта належить:

1. Майно відділу і відповідальність,
2. Апелі і господарність,
3. Виживлення відділу,
4. Транспорт,
5. Побирання матеріялів і звітування,
6. Книговодство.

1. Майно відділу і відповідальність

Передовсім інтендант мусить знати стан своєї господарки. Який в його відділі мається інвентар, речі випосаження і в якому стані. Мусить мати повну, ясну картину, щоб кожної хвилини міг зорієнтуватись, скільки, чого в його мається і де воно знаходиться. Для того треба завести матеріялову і інвентарну книги, куди вписати ціле майно відділу. (Взірці в п. 6 книговодстві). Кожний стрілець, посідаючи видані йому речі, як одяг, білизна, обув, наплечники, прибори до їжі та інше, є за них відповідальний. Інтендант має їм це оголосити і відповідньо поучити щодо консервації цих речей. За цілість майна відділу відповідає інтендант особисто.

2. Апелі і господарність

Інтендант, як добрий господар, приймаючи під увагу воєнний час, знищення краю і обставини, при яких працюємо, мусить планово і доцільно використовувати доручений йому інвентар та інші матеріяли, щоб могли служити нам на якнайдовший час. При убою худоби обов'язково збирати лій і інш[і] відпадки в[...]іряючі в собі жир і відсилати разом з шкірою за відповідним поквитованням на господарчі пункти. Кишки шліфувати, сушити і рівно ж здавати на пункти.

Обов'язково один раз в тиждень робити апелі мундирові, інвентаря, випосаження військового та інші.

При апелях звертати увагу на:

а) Одежу – залойожені ковнірі і кишені обов'язково перепрати, малі дірки, брак гудзиків реперувати на місці.

б) На обув – малі реперації усувати на місці. Обув належить смарувати тлущом хоч два рази на місяць.

в) На білизну – завошивлену білизну виварювати. Взагалі слідити, щоб при пранні білизна добре виварювалась. Білизну міняти один раз тижнево.

г) На прибори до їжі. Мусить бути добре обмита і насухо витерта. Не сміє лишитись жодних слідів від їжі.

Не сміє бути допущено, щоб стрілець ходив обірваний або брудний. Малі реперації зараз же усувати на місці. Для того при кожнім відділі мусить бути свій швець, кравець і фризер. Потрібні матеріяли для реперації

запотрібовувати з баз господарчого відділу. Більші реперації відсилати до варштатів. За матеріялами, як нитка, голка, ґудзик і інші потрібні річі, які можна самому легко роздобути, в запотребованнях не звертатись. Тут інтендант мусить думати своїм здоровим розумом і бути самозарядним. Реперації, як пришиття ґудзика, стрілець мусить сам виконати. Неохайних і лінивих представляти командирам до укарання.

Біля кухні обов'язково мусить бути викопана яма, куди б скидались і засипались землею ріжні відпадки з їжі.

Обов'язково раз в тиждень (в порозумінні з командиром) робити з стрільцями одно або двохгодинну погаданку на господарчі теми. Пам'ятати, що інтендант є таким самим жовніром, як і кожний стрілець. Живе в тих самих умовинах, отже мусить бути завжди живим взірцем і служити прикладом у свойому відділі.

3. Виживлення відділу

Інтендант мусить знати стан людей свого відділу, на котрих згідно норми побирає і розходує провіянт. Передовсім мусить знати норму виживлення одного стрільця на один день, котра є господарчим відділом УПА вироблена і тут подається.

Норма виживлення одного стрільця на один день

1. Хліб	[8]00 г
2. Сухарі (замість хліба)	400 "
3. Картопля	1000 "
4. М'ясо волове	120-1[3]0 г
5. М'ясо свиняче (замість вол[ового])	100-1[2]0 "
6. Сало	[8]0 г
7. Масло, олій, смалець (замість сала)	[3]0 "
8. Крупа	[8]0 "
9. Горох-фасоля	[5]0 "
10. Сіль	20 "
11. Цукор	20 "
12. Ярина	20 "
13. Кава	[3]0 "

14. Мило – 100 г на одного стрільця на один місяць.

П р и м і т к и. Дві яйці замінює одноразову порцію м'яса.

В разі браку тлущу видається подвійна порція м'яса.

При побиранню на хліб муки треба знати, що з 100 кг муки виходить 120–125 кг хліба, то значить 20–25 % припіку.

Провіянт і інші матеріяли інтендант побирає безпосередньо з баз районних господарчих. Запотребовання на провіянт і інше інтендант мусить споряджувати пару днів наперед, щоб дати можність господарчим певних пунктів, в разі браку деяких продуктів, на час доставити їх з інших баз.

Для полегшення праці належить робити запотребовання і побирати провіянт один раз на тиждень, або щонайменше на 3-4 дні. Не сміє бути допущено, щоб щоденно варилась одна і та сама страва. Страва, чергуючись, мусить мінятись часто і бути різноманітною. Робити апелі кухонного начіння.

4. Транспорт

Обов'язково один раз в тиждень інтендант має робити апель транспорту. Звертати увагу на упряж. Котра починає рватись зараз реперувати. Упряж хоч час від часу мусить бути насмарована дьогтем або другим тлущом. (Дьоготь запотребувати в господарчих пунктах). При апелях добре оглядати вози. В разі потреби ремонтування, не чекати аж розсиплеться. Стежити за чищенням коней і кормінням їх, що є дуже важне. Приучити фірманів чистити, кормити і поїти коні в одну пору, і то збірно. Пам'ятати що ухід за кіньми, це є друга порція овса. Фураж, рівно ж як і провіянт, побирати по запотребованням згідно норми в господарчих пунктах.

Денна норма виживлення на одного коня

1. Овес 3 кг
2. Сіно 8 "

Для переховання м'яса в літню пору зробити на одному возі ящик (тару на піввоза), де б могло переховуватись м'ясо. Ящик мусить бути щільний, з вічком і по можності всередині оббитий бляхою. При транспорті обов'язково мати 3-4 запасові посторонки, відро для поєння коней, 4-5 м звичайного дроту і пару шнурків на ріжні випадки в дорозі.

5. Прибирання матеріялів і звітування

Побирання провіянту, фуража і матеріялів належить до інтенданта. Потрібні матеріяли інтендант побирає безпосередньо з районових господарчих баз по запотребованням. В запотребованнях вимінювати всі матеріяли, які запотребовуються, в якій кількості, на який час і для якого відділу. Запотребовання мають бути підписані командиром і господарчим даного відділу. Запотребовання споряджувати в двох примірниках, один з них віддається господарчим районовим, другий відпис лишається при документах відділу. Кожне побирання продуктів та інших матеріялів мусить бути поквитоване. Всі поквитовання стверджується двома підписами господарчого що видає і інтенданта, котр[ий] приймає запотребовані річі. Вразі потреби і з дозволу командира інтендант може мати при собі двох помічників – провіянтового і доставця, котрим розприділити працю по їх призначенню. Інтендант один раз в місяць (на кожног[о] 5-го числа наступного місяця) мусить споряджувати і присилати до господарчого відділу УПА місячні прибутково-розходові матеріялові звіти по долученому взірцю ч. 1.

В з і р е ц ь ч. 1.

Матеріяловий звіт за м-ць_______________ 43 р.

УПА відділ ___________ Стан стрільців _______ осіб
Стан коней_________ шт.

ч. п/п	Назва матеріялів	Вимір одиниці	Кількість				Примітки
			Лишилось на 1.VII.43	Прибуло в м-ць	Розход в м-ць	Лишилось на 1.VIII.43	

Командир відділу /-/
Інтендант /-/

6. Книговодство

Кожний відділ мусить провадити книговодство, за котре цілковито відповідає інтендант. Запровадити слідуючі книги.

а) Інвентарна книга (взірець ч. 2), в котрому вписати весь живий і мертвий інвентар.

В з і р е ц ь ч. 2.

ч. п/п	Назва інвентаря	Короткий опис	Вимір одиниці	Кількість			Замітки о вибуттю інвентаря
				В стані доброму	В стані посеред-ньому	Разом	

б) Матеріялова книга (взірець ч. 3) куди вписується прибуток і видаток провіянту, фураж[у] та інших матеріялів. В матеріяловій книзі на кожний вид матеріялу мусить бути запроваджена осібна картка (2-3 листки).

В з і р е ц ь ч. 3.

Картопля

ч. п/п	Дата	№ документу	Зміст	Вимір одиниці	Оборот			Примітки
					Прибут[ки]	Видат[ки]	Решта	
				Р а з о м				

Матеріялова книга підбивається і замикається щомісячно.

в) Спис випосаження військового виданого поодиноким стрільцям. Куди вписується псевдо стрільця і речі, які йому видані до ужитку. В списку стрілець у відповідній рубриці своїм підписом (псевдо) стверджує правдивість запису, чим і бере на себе відповідальність за видані йому річі (взірець ч. 4).

Взірець ч. 4.

ч. п/п	Дата видачі	Псевдо стрільця	Кількість																							Підпис в одержанні
			вимір одиниці	кожух	шинель – піджак	мундир	штани	черевики	сорочка-спідня	колісони	рушник	шапка	шалок	рукавиці	манашка, миска	ложка	баклажка	наплечник	хлібак	лопатка	патронташ	шолом	пасок	палатка	одіяло	светер	

З браку відповідних книг, книговодство може провадитись на звичайних зошитах відповідньо порубрикованих.

Для практичного виконання обов'язків інтенданта належить виробити собі тижневий план розподілу праці. Для прикладу подається взірець:

Понеділок – побирання провіянту, фуража та інше.

Вівторок –апель мундуровий і випосаження військового.

Середа – направа одягу, обуви та упряжі.

Четвер – апель транспорту, кухні.

П'ятниця – спорядити запотребовання на провіянт. фураж та інше на наступний тиждень.

Субота – зміна білизни – порядкування.

Неділя – упорядковання книговодства і документів, погаданка господарча з стрільцями.

План розподілу праці кожний інтендант укладає собі сам. Першим дорадником інтенданта в справах господарчих являється командир відділу. В разі потреби вказівок технічних звертатись до референтури господарчого відділу УПА.

Опрацьовано господарчим відділом УПА

Постій, дня 1[5].VII.43 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 74-77. Копія.

№ 44

ПРОЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-БУХГАЛТЕРСЬКИХ КУРСІВ ПРИ ГОСПОДАРЧОМУ РЕФЕРАТІ УПА

20 вересня 1943 р.

П Р О Е К Т

організації курсів адміністративно-бухгалтерийних при господарчому рефераті УПА

1. Ціль курсів: підготовити працівників для адміністративного апарату і рахівників для цивільних управ торгівельних і промислових організацій.

2. Предмет курсів: 1) Бухгалтерія торгівельна та промислова і бухгалтерія в районових та окружних управах. Організація праці. 2) Адміністрація військова і облік. 3) Організація цивільної адміністрації. Управи сільські, районові і окружні. Засяг діяльності кожної управи. Організація праці в управах.

3. На курси приймаються особи, які закінчили щонайменше 6–7 відділів народньої школи. Бажано приймати тих, що вже працювали в бухгалтерії або в адміністрації.

Термін вишколу мінімум – 6 тижнів.
Початок 20.IX.1943 р.

Предмети:
1) Бухгалтерія,
2) Адміністрація,
3) Математика,
4) Загально-освітні предмети (Історія Укр[аїни], ідеологічний вишкіл),
5) Впоряд.

ДЕННИЙ ПОРЯДОК

адмін[істративно]-бухгал[терійних] курсів господарчого відділу УПА

ч. п/п	Зміст	Години	
		від	до
1	Побудка	6	
2	Ранішня гімнастика, миття, чистка, збірка	6	7.30
3	Снідання	7.30	8
4	Лекції	8	12
5	Обід і післяобідній відпочинок	12	14
6	Лекції	14	15

ч. п/п	Зміст	Години	
		від	до
7	Впоряд	15	16
8	Вільний час для переробл[ення] завдань	16	20
9	Вечеря	20	20.30
10	Вечірня збірка	21	21.15
11	Відпочинок	22	6

РОЗПОДІЛ ГОДИН
при 6-ти тижневім вишколі

ч. п/п	Назва предметів	Кількість годин	Примітки
1	Бухгалтерія	72	
2	Адміністрація	36	
3	Математика	36	
4	Загально-освітні предмети	36	
5	Військовий вишкіл	36	

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 8-9. Копія.

№ 45

ПРАВИЛЬНИК ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА “ЗУБАТОГО” ПРАЦІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ ПРО РОБОТУ ЖІНОЧОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

№ 01 *20 листопада 1943 р.*

ПРАВЕЛЬНИК ч. 01

Господарчим референтам Воєнних округ і УЧХ до виконання, комендантам Воєнних округ, референтам пропаганди до відома

Згідно розпорядження проводу, для усунення тих недотягнень, які зайшли в господарці УПА, і для урегульовання співпраці з жіночою організацією Червоного Хреста, в господарській ділянці розмежовується співпраця в слідуючий спосіб:

1) Жіноча організація ЧХ працює в загальній господарці як окрема складова частина.

[2]) Перебирає на себе всі ткацькі вироби і широку пропаганду про масове вироблення селянського полотна, збирання того полотна та шиття білизни і верхнього убрання до стрільців.

3) Збирання вовни і вироби з неї, а саме: светрів, шаліків, рукавиць і шкарпеток.

4) Шиття теплих штанів і куфайок.

5) Прання і латання білизни.

6) Робіть заготівлю ниток: кравецьких, шевських, римарських,

7) Провадять консервацію городини, ярини і овочів, робіть макарони і сушіть сухарі.

8) Всю вище зазначену роботу ЖОЧХ проводить в порозумінні з районовими господарчими з допомогою комендантів та пропагандивної сітки.

9) Всю вироблену білизну, одяг і харчові перероблені продукти ЖОЧХ передає господарчим за поквітованням, а крім того у себе веде стислий облік і звітує перед проводом і господарчим округи.

10) Згідно наказу коменданта УПА з дня 10.XI.43 р. ч. 20 господарча сітка всіх воєнних округ має негайно передати ЖОЧХ жіночу верхню одежу, жіноче убрання, жіночу білизну, всі річі характеру шпітального разом з лікарствами та припаратами, зужиту білизну так перкалеву, як і полотняну і всі вироби тонких і марлевих матеріялів.

11) Розмежування праці треба вважати не як повне відділення ЖОЧХ від загальної господарки, а як складову частину за працю якої відповідає ЖОЧХ.

1[2]) Господарчі референти і жіноча організація Червоного Хреста мають негайно повідомити свої сітки і припильнувати, щоби наставити працю згідно цього правельника.

Постій, дня 20.XI.43 року

По уповноваженню проводу
/–/ Зубатий

За згідність

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 10А, арк. 1. Копія.

№ 46

ІНСТРУКЦІЯ ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА "ЗУБАТОГО" ГОСПОДАРНИКАМ ВО 002 У СПРАВІ ВИПІКАННЯ ХЛІБА

[Листопад – грудень 1943 р.]

П О У Ч Е Н Н Я

Приглядаючись до господарки у ВО 002, зауважив, що у випіканню хліба є великі недотягнення. Чому це так? А це тому, що печення хліба вважається звичайною річчю і особливої уваги ніхто не звертає.

Хліб є дуже цінним продуктом, а що ми цей продукт обезцінюємо і марнуємо – то лише тому, що його забагато маємо, але мусимо бути приготовлені до того, що кожний кусник хліба буде важити на нашому життю.

Ми видаємо муку господиням, які печуть з тої муки хліб, але часто з того печива виходить такий хліб, що більша половина йде до цебра, а стрільці не доїдають або мусять брати більше норми. Крім того недопечений хліб в шлунку збивається в клюцки, не використовується як слід організмом і від'ємно впливає на здоровля людини – і в той спосіб марнується мука. Господині часто ставляться до печіння хліба для нашої господарки неприхильно і відбувають те печиво будь-як.

Для усунення недотягнень в печенню хліба подаю слідуючі поучення:

1. Перед рощиною хліба діжа має бути обігріта в теплому приміщенні.

2. Коли робимо рощину, то мусимо дати більше кислого тіста. Рощину робимо на теплій воді. Добре є перед рощиною зварити 3-4 шт. картоплі, потовкти на сметану разом з тою водою, в якій варилась картопля, змішати з квасним тістом, вилити до якоїсь ринки чи горшка, поставити в теплому місці і дати підкиснути аж почне підходити – а тоді рощиняємо. Це робиться для того, щоби дати квасним бактеріям добре розмножитись.

3. Рощину робимо густоти рідкої сметани по кількости 1/3 діжі і квасимо до тої пори, пока рощина не піднесеться до 2/3 діжі і вище. Місити тісто починаємо лише тоді, коли рощина починає сідати (знижуватись). Довше рощини не вільно держати, бо тоді легкоквасні бактерії перетворюються в алькоголеві бактерії, а далі в гострожвасні, і хліб може вийти дуже кислий. Завчасно рощини також не вільно місити, бо тоді відстане в печі від верхньої шкарлупи (корки) і буде глевкий з солодкуватим смаком. Вимісювати хліб теж треба дуже добре, щоби бактерії рощини могли добре вмішатись з свіжою підсипаною мукою, бо хліб також вийде глевким і з великим закальцем.

4. Саджаємо хліб до печі лише тоді, коли замісяне тісто добре підійде, а саме: коли ми рощинили 1/3 діжі, то замісяного тіста буде 2/3 діжі, – коли маємо саджати до печі хліб, то діжа має бути повна, а тісто з діжі має вилазити. Піч має бути так напалена, щоби не була ані гаряча, ані холодна. Піч пробуємо мукою або грисом. Коли вигортаємо з печі вуголля (жар), то посипаємо по чирині трошки муки або грису. Коли з муки чи грису піде дим – то піч гаряча, коли мука чи грис стають швидко коричневими – то піч добра і хліб можна саджати негайно. Коли мука є біла – то піч мало напалена і треба ще підкинути якихось дрібних трісок – бо інакше хліб зіпсуємо.

Хліб держимо в печі від одної години 45 хвилин до 2-х годин, в залежності від величини бохонців.

5. Коли хліб печемо по вазі, то саджаємо бохонець, який має важити 2,35 кг, виймаємо з печі тоді, коли бохонець важить 2,05 кг – а коли вистигне, то буде важити 2 кг.

6. Змушений ще звернути увагу господарникам, що при печенню хліба не скрізь ведеться облік припьоку. На хліб видається мука – але скільки виходить хліба і скільки має вийти, більшість того не контролює, а часами і не знають, як то контролювати. Для того, щоби усунути недотягнення з припьоком хліба, подаю найнижчу норму припьоку, а саме: з 100 кг муки має вийти найменше 130 кг печеного доброго хліба.

7. Подаючи до відома господарчій сітці мої поучення, доручаю господарчому відділу УЧХ допильнувати і поучити через свою сітку всіх тих господинь, які постійно чи випадково печуть хліб для УПА.

Рівно ж господарчі референти через своїх довірених людей мають припильнувати, щоби не марнувати так цінного продукту – як хліб.

По уповноваженню УПА
/–/ Зубатий

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 96. Копія.

№ 47
ІНСТРУКЦІЯ У СПРАВАХ ЗАКОПУВАННЯ ЗБІЖЖЯ ТА КОНСЕРВУВАННЯ М'ЯСА

[1943 – 1944 рр.]

За Самостійну Україну! *Воля народам і людині!*

Стережись провокаторів!

Спосіб закопування збіжжя

1) Викопати на височині (де б не підходила вода) глубоку яму.

2) На спід положити чисту солому в околотах в грубості 50 см, тоді з боків класти ставляючи солому, придержувати тичками, щоби солома не падала, в грубости 40-50 см.

3) [По] поставлені соломи по боках, всипати на спід полови житньої, або ячмінної грубості 20 см.

4) В так приготовану яму сипати збіжжя. (Увага: перед висипанням старатись висушити на сонці, можна сипати 15-20 см в одну яму з таким розміром, щоб рівень землі рівнявся до 1,70 м.) Нове збіжжя сипати разом із половою.

5) По насипанні збіжжя сиплемо знова 20 см полови, а відтак даємо 50 см соломи такої самої, а тоді щойно землю в грубості одного метра, щоб не доходило повітря. Ями на збіжжя найкраще копати на стерні, а зараз ранком поорати, щоб не було сліду. Землю треба вивозити завжди в мильну сторону. Так замагазиноване збіжжя може переховатись цілий рік, а навіть і більше без зіпсуття.

Спосіб магазинування — консервування м'яса

1) Посуду (бочку) добре обмити, щоб не було нічим чути.

2) Треба зробити до бочки друге дно, щоб по наложенні було добре в[с]тавити його.

3) Приготовити соляник сік. Один кг соли на 3 л води. Воду брати чистоджерельну або переварену. На 100 кг мяса потрібно 25-30 л такого соку.

4) Свіжу забиту штуку розбирається, вирізуючи мясо від костей (не класти всяких жил), м'ясо рубати на куски не більше 1-2 кг класти один при другому тісн[о], щоби не було порожніх шпар. Так накладжене м'ясо поливаємо тим заздалегідь приготованим соком. Вливаємо його до м'яса поволі, щоб той входив у середину. Наколи вже перестане входити (заждати кілька годин), залити, щоб закрилось м'ясо, заднити бочку й так вставленим дном наверх закопати, при тім уважати, що[б] не перевернути на другу сторону і не зрушити того, що наложене.

Так законсервоване м'ясо може стояти около року і дуже критичний момент буде зліквідований. Вистарчить в такому моменті витягнути та вкинути 20-30 [кг] до горшка, не потрібно води, а борщ буде знаменитий, як на совітську дійсніст[ь] буде це оказія.

Подати до відома цілому населенню!

Слава Україні — Героям Слава!

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 63, арк. 106. Копія.

№ 48

ІНСТРУКЦІЯ ГОСПОДАРЧОГО ВІДДІЛУ УПА ПРО ПРОВЕДЕННЯ 1 ГРУДНЯ 1943 р. НОВОЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ВСЬОГО МАЙНА УПА

1 грудня 1943 р.

І Н С Т Р У К Ц І Я

По переведенні нової інвентаризації майна УПА на 1.XII.1943 року

1. За правильне і своєчасне переведення інвентаризації всього майна УПА на 1.XII.43 р. несуть відповідальність референти господарчих відділів.

2. Інвентаризацією охопити всі склади по станицях, підрайонах, районах і надрайонах, всі промислові підприємства і харчові пункти (остатки харчових продуктів, промислових товарів і матеріялів та сировини, що здані на виробництво).

3. До переведення інвентаризації створити інвентаризаційні комісії, в склад яких увійшли б:

1) По станицях: голова сіль[ської] управи, секретар та двох членів.

2) По районових магазинах: представник рай[онової] референтури, представник рай[онової] Управи та місцевий голова С/У.

3) По надрайонових магазинах: представник над[районової] госп[одарчої] референтури та по одному членові сільської і районної управи.

4. Інвентаризаційні списки виконати по такій формі:

Інвентаризаційний акт на день ______________________ 1943 року.
Станиця № ______________ Магазин № ____________________
Матеріяльно відповідальна особа ____________________ (псевдо)
Комісія в складі ____________________________________

(вимінити всіх членів комісії)

____

Перевела повну інвентаризацію майна по магазині друга __________
Дня 1 __________ 1943 року та виявила слідуючи остатки матеріяльно-грошевих цінностей рухомого та нерухомого майна та всього іншого майна УПА, що знаходиться на відповідальности цього друга.

ч. п.п.	Назва майна	Одиниця виміру	Кількість, вага або сума (крб)	Примітка (сорт, стан)

5. На підставі інвентаризаційних списків всіх станиць, підрайонів, промислових підприємств та харчових пунктів рай[онова] бухгалтерія виготовить зведений список остатків на ______________ 1943 року, розшифровуючи і по кожному пункті, складі тощо зокрема, що послужить до запровадження бухгалтерійних книг. Де вже такі заведені – узгіднити сальдо книжкової з сальдами, виявленими інвентаризаційними актами, і в випадку розходжень негайно виявити причини.

6. Надрайонова бухгалтерія поступить так, як районова (пункт 5), тобто – візи на облік всі свої магазини, книжкуючи кожний зокрема.

7. Копії зведених інвентаризаційних списків господарчи референти перешлють своєму діловому зверхнику до дня __________ 1943 року.

Господарчий відділ УПА

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 62. Копія.

Комендант запілля "Горбенко"
("Павленко", Ростислав Волошин).
Фото 1943 р.

Керівник політичного відділу
"Роман Галина" (Яків Бусел).
Фото 1943 р.

Керівник Служби Безпеки "Безрідний"
("Сіроманець",
Василь Макар)

Керівник господарчого відділу ВО "Заграва"
та ГК УПА, відділу зовнішніх зв'язків
команди УПА-Північ (1944 р.) "Омелько"
(Роман Петренко). Фото 1955 р.

Керівник оперативного відділу військового штабу "Поліщук" (полк. Микола Омелюсік)

ШРВ "Євшан" (полк. Іван Литвиненко)

Заступник керівника оперативного відділу ген.-хор. генерального штабу Сергій Кулжинський

Керівник господарчого відділу ВО "Заграва" та ГК УПА (від жовтня 1943 р.) "Зубатий" (Антін Мороз). Фото 1943 р.

Керівник відділу охорони проводу ОУН ПЗУЗ (1942 – 11 березня 1943 р.) "Остап" (Сергій Качинський)

Керівник відділу охорони проводу ОУН, ГК УПА (березень-липень 1943 р.) "Узбек" (Василь Павлонюк). Фото 1938 р.

Керівниця зв'язку проводу ОУН, ГК УПА на ПЗУЗ ("Ганін зв'язок") Ганна Козачок. Фото 1940 р.

Персональна друкарка провідника, командира Дмитра Клячківського в 1942-1944 рр. Ольга Козачок. Фото 1938 р.

№ 49–50

ДОКУМЕНТИ
УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

10 листопада 1943 р.

№ 49

ПРАВИЛЬНИК
УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

10 листопада 1943 р.

ПРАВИЛЬНИК
Українського Червоного Хреста

1. Медичний відділ, 2. Аптечний відділ,
3. Господарчий відділ, 4. Харитативний відділ.

Ад* 1. За медичний відділ відповідає медичний шеф, як референт УЧХ.

2. Медичний шеф відповідає за санітарну роботу у війську і запіллі та за санітарно-освітню роботу.

а) Опіка санітарна над військом

1. Організація медичної роботи в боєвих частинах нормує регулямін ч. 1.

2. Організація шпитальництва, медичних амбулаторій (сан[ітарних] пунктів).

б) Опіка санітарна запілля

1. Розбудова санпунктів для цивільного населення – регулямін ч. 1.

в) Санітарно-освітня робота

1. Медичний шеф відповідає за піднесення народнього здоровля (залучник ч. 3).

Ад а "1") За роботу санітарну в боєвих частинах відповідає лікар, фельдшер й санітар перед мед[ичним] шефом.

1) Лікар робить перегляд стрільців що 2-4 тижні й робить прийом хворих в амбулаторії.

---

* *Тут і далі вживається калька з лат. Ад – До.*

2) Фельдшер дає поміч в бою й в часі постою, відповідає за гігієну особисту вояка та за гігієну харчів, за санітарно-освітню роботу серед стрільців, за розбудову апаратів до дезинфекції й дезинсекції, побирає медикаменти для санітарів.

Фельдшер подає звіт зі своєї роботи медичному шефові два рази до місяця.

3) Санітар дає першу поміч: а) в бою, б) відставляє хворих на перев'язочний пункт, в) є помічною силою в роботі фельдшера. Медикаменти для відділів побирає фельдшер в аптечному відділі Українського Червоного Хреста згідно визначеної норми.

Ад а "2") Правильник санітарних пунктів військових і запілля.

1. Санпункт розбудовується зі оглядів воєнно-стратегічних (узглядніти безпеку терену) в порозумінні з командиром.
   а) шпиталі для тяжкоранених розміщається в безпечних місцях;
   б) шпиталі, які не вимагають опіки лікарської (догляд фельдшера, або сестри), час від часу лікар доїзжає;
   в) шпиталі для внутришньо хворих;
   г) шпиталі епідемічні;
   д) шпиталі реконвельсцентів;
   е) амбулаторії;
   є) медпунктів першої помочі.
2. а) Всі приміщеня для хворих, всі лікарні, медпункти, хати, приміщені на одному терені, це є об'єкти одного санпункту.
   б) Санпункт може бути приміщений в одному більшому будинку або розміщений в поодиноких хатах.
3. Санпунктом завідує завідуючий санпункту. Ним може бути лікар, медтехнік або людина, обзнайомлена з організацією шпитальництва.
4. Завідуючий санпункту відповідає за:
   а) приміщення санпункту й його забезпечення в харчі, паливо, білизну, урядження. (Ніхто інший в справи харчеві, фахово лікарські санпункту не сміє вмішуватись хиба контрольні чинники УЧХ).
   б) медикаменти,
   в) персонал,
   г) за гігієну на санпункті,
   д) за забезпечення санпункту перед небезпекою зі сторони ворога,
   е) за виховну сторінку на санпунктах, серед хворих і персоналу під оглядом організаційним – ділово відповідає політ[ичний] виховник,
   є) за транспорт при санпункті,
   ж) за прийомні як для війська так і цивільного населення (прийомна може бути підпорядкована безпосередньо мед[ичному] шефові).

Прийом хворих, як військових так і цивільних, відбувається в означених годинах.

Приміщення для прийомних мусить бути положене дальше від шпиталю.

Завідуючий санпункту відповідає перед мед[ичним] шефом.

Весь медичний персонал на санпункті (лікарі, мед[ичні] техніки, санітари) відповідають перед завідуючим санпункту (фахово перед лікарем).

5) Завідуючий санпункту має до помочі:

а) медичний персонал,

б) господарчого,

в) завідуючого аптекою,

г) відділ обезпечуючий санпункту.

6) За господарку на санпункті відповідає господарчий: (а) кухня, б) пральня, в) магазин харчевий).

Хворі дістають норму харчову, визначену для хворих в залучнику ч. 4.

З одягу шпитального хворі користають на час перебування в шпиталі.

7) Завідуючий аптекою і інструментарем на санпункті відповідає за господарку аптечними матеріалами, за книговедення, за звітування (що два тижні здає звіт до аптечного відділу).

Завідуючий аптекою не сміє більше передержувати медикаментів, як визначену норму. Держить що йому конечне, а решту здає до аптечного відділу УЧХ.

Лікарам не вільно передержувати у себе жодних аптек, ані непотрібного інструментаря.

Ад 5 "г") Охорона шпитальна на час повнення своєї функції організаційно належить до завідуючого санпункту, а ділово до своїх зверхників.

Життя хворих і персоналу і організація в нутрі санпункту регулюються залучником ч. 5.

Контроля на санпунктах належить до органів УЧХ, командирів, командантів за відомом завідуючого.

Санпункт мусить бути строго законспірований. Хворих перебирає санпункт через зв'язок, або амбулаторії через спецкур'єра.

Шпиталі цивільні обов'язує той самий правильник, що і військові з тим, що для цивільного населення організується в кожній станиці пункти першої помочі для легко хворих, де поміч дають гігієністки села.

Медикаменти для цивільного населення видаються в разі наглих випадків, інфекційних хворіб.

Ад 3 "в") В терені творяться групи пропагандисток-гігієністок в районі, які підпорядковані районовій гігієніс[т]ці і дбають за гігієну й здоровля населення засобами:

1) Влаштовують курси, відчити, реферати, промови, загальні курси для народа, відозви і т. д.

2) Влаштовують курси з практичними вправами в розбудові дез[инфекційних] камер і бань.

3) Відповідають за дезинфекцію й дезинсекцію терену.

4) Гігієністки відповідають перед мед[ичним] шефом й йому підлягають.

5) До гігієністок належать аптечки села. Опріч того, мобілізують медикаменти і перев'язочні матеріали для загальної аптеки.

6) Гігієністка села відповідає за поширення інфекційних недуг на її терені. В разі появи згаданих недуг – запобігає.

2. Аптечний відділ

За аптечний відділ відповідає шеф аптечного відділу. Аптечний відділ розбудовує свій апарат від станиці. В станиці за аптечку відповідає гігієністка села:

а) сортовання і збірка зел належить до гігієністок села.

б) гігієністка села мобілізує ліки і перев'язочний матеріал для загальної аптеки.

в) гігієністка села через районову гігієністку контактується з шефом аптечного відділу в районі.

В районі за аптечний відділ відповідає шеф аптечного відділу. Він також:

а) мобілізує ліки, б) керує збіркою зел, в) організує бази аптечні і аптеки і за них відповідає, причому кожна база і аптека має повний асортимент ліків, г) виготовляє рецепти для шпиталів і відділів, д) відповідає за магазиновання і перехування ліків, е) контролює аптечки шпитальні, є) виготовляє препарати аптечні, визначені контигентом згори.

Шеф аптечного відділу в районі відповідає перед своїм зверхником в надрайоні і перед комендантом УЧХ в районі.

В надрайоні за аптечний відділ відповідає шеф аптечного відділу. Йому підпорядкований цілий апарат аптечного відділу до надрайону. До шефа аптечного відділу належить: а) заготівля ліків з рослин, б) організація баз аптечних і аптек, в) виготовлення тінктур, мастей, рослиних мішанок і стерильного матеріалу по поданим переписам.

З виготовлених препаратів аптечних зел, уділюється від 20 до 30 % для аптек запілля.

В надрайоні організується ляборaторія аптечна, по пляні, виготовленому під ч. 7.

За ляборaторію відповідає керівник перед шефом аптечного відділу надрайону.

За книговедення в аптеках, ляборaторіях і за звітовання відповідає шеф аптечного відділу.

Шеф аптечного відділу відповідає за розділ медикаментів, за вишколення аптечного персоналу.

Шеф аптечного відділу при ВО очолює цілий аптечний відділ і безпосередньо підпорядкований комендантові УЧХ у ВО.

Шеф аптечного відділу при ВО організує бази аптечні і роздільнює на надрайони.

Шеф аптечного відділу при ВО і в надрайоні організує бази прилад лікарських і покриває запотребовання шпиталю.

Шеф аптечного відділу відповідає організаційно перед командантом УЧХ, а ділово – перед шефом аптечного відділу в горі.

3. Господарчий відділ

За допомічну роботу в загальній господарці відповідає господарча УЧХ зі своїм апаратом перед командантом УЧХ, а) за виготовлення наложеного контигенту, б) проявляє ініціятиву власну і подає свої проекти.

До неї належить організація: а) артілей трикотарських, б) праділень, в) пральнь, г) ткальнь, д) консервація ярини і овочів, е) роблення макаронів і сухарів, є) допомога в збірках.

Господарча веде книги виробу (прихід, розхід) від станиці і передає вироблене майно господарчому в районі – надрайоні за поквитованням.

Господарча УЧХ господарить майном УЧХ.

1) Перебирає від загальної господарки майно характеру: а) шпитального, б) аптечного, в) жіночу одежу, г) відповідає за виготовлення спеціальних продуктів для шпитальництва.

З а л у ч н и к ч. 4

Норма харчева для хворих

1) 200 г м'яса – 800 кальорій
2) 100 " товшу – 880 "
3) 50 " круп – 200 "
4) 50 " муки – "
5) 300 " хліба – 800 "
6) 0,5 л молока, 2 яйці, капуста, морква, овочі (овочі і деяку ярину давати в сирім стані як вітаміни).

Норма харчева може бути побільшена по припису лікаря.

З а л у ч н и к ч. 5

Торба санітарна

1. бандажі звичайні 5 штук по 5 м
2. один пакет стирильних серветок
3. вата біла 50 г
4. вата сіра 100 г
5. йодина 25 г
6. шини 3-4 штук
7. риванель 1 г
8. калій 2 г

Фельчерська торба

1. Вата гігроскопійна 100 г
2. вата сіра 200 г
3. йодина 50 г
4. спірт 100 г

5. бандажі стерильні 5 штук по 10 м
6. чотири пакети серветкові
7. шини дротяні
8. жгути гумові або полотняні
9. один шприц 2 см³ зі стереліза тором
10. п'ять штук голок до шприців
11. канфора в застриках 12 ампулок
12. кофеін в застриках 12 ампулок
13. морфіні або пантопон 5 ампулок
14. перекісь водня 0,5 л 3 %
15. мазь діхтілова 50 г
16. мазь цинкова 25 г
17. цинкові каплі 25 г з піпеткою термометр.
18. валіріяна 50 г
19. нашатирний спірт 100 г
20. аспірін 30 таблеток 0,5 грамових
21. сальоль з белядоною 20 таблеток
22. порамідон або когутики 15 порошків
23. кодеін з содою 0,015 + 0,3 соди 50 порошків
24. гірка сіль або рецина 100 г
25. каліюм гіперманганікум 5 г
26. риванель 3 г
27. скальпель, дві пенцетки, ножечки,

Залучник ч. 6

Гігієнічний вишкіл

1. Анатомія й фізіологія людини:
   а) Походження зародку і розвиток організму. Кістки. Поділ кісток і сполучення між собою. М'язи, як рухомий апарат. Органи травлення. Склад їжи. Органи кровообігу. Склад і кількість крови. Органи дихання. Органи виділення.
2. Мікроби – життя їх, розмноження, рух, форма.
3. а) Паразити людини: воші, блохи, блощиці – (спричинники тифу висипного, поворотного, чуми).
   б) Мухи, комари – спричинники тифу черевного, холери, дезинтерії й малярії.
4. Інфекційні хвороби:
   а) спосіб зараження,
   б) перебіг хвороби,
   в) лікування,
   г) профілактика.

5. Гігієна особиста, жінки-матері, гігієна дитини й виховання, приміщення, подвір'я. Гігієна харчування (діятетика*, загальне куховарство).

6. Венеричні хвороби: а) зараження, б) значення їх в суспільстві й в житті народу, в) об'яви, г) профілактика.

7. Перша поміч.

8. Газова війна й підготовка населення до самооборони.

9. Бактеріологічна війна і підготовка до неї.

10. Дезинфекція, дезенсокція, розбудова камер, бань – практично переводити вправи.

Плян ляборатоpiї

Виготовлення ліків на запас

Діли продукції: а) химічний, б) гальоновий, в) мішанки, г) масти.

Ад а) Вирамон, цибальгіна, піороноль, глюкоза, стерильні рощини, дистильована вода...

Ад б) Тінктури, екстракти.

Ад в) Мішанки рослинні (печінка, легені, надкіслоти, ниркові, сечегінні, поти, простуда).

Ад г) Масти (відмороження, ревматичні, короста)...

Стерелізація перев'язочних матеріалів і стерелізація шовку.

Регулямін санітарних пунктів

Весь персонал шпитальний зобов'язаний до безоглядного послуху і військової дисципліни перед своїми зверхниками.

1. Кожний працівник шпитальний дбає про скоре виздоровлення хворого.

2. Керівництво шпиталю належить до завідуючого (господарка, праця, персонал, безпека і т. д.).

   а) Сестра-господиня відповідає за працю персоналу (сестер-санітарок, за харчування хворих, фахово перед лікарем, адміністративно перед завідуючим).

   б) Охорона шпиталю відповідає за безпеку та перетранспортовання хворих.

3. Персонал шпитальний повинен дбати про здоров'я й гігієну особисту ранених і хворих, про чистоту в лікарні і оточенні:

   а) обов'язує безоглядна чистота,

   б) забороняється в салі хворих курити,

   в) передержування одягу в салі хворих забороняється,

   г) кожний хворий залишає одяг в лазні, по викупанні й стриженні одержує чисту білизну і переходить до салі хворих,

   д) одяг хворих і ранених повинен бути окремо приміщений і на кожній з них повинна бути картка з псевдом хворого,

   е) по зірці вечірній на залі обов'язує безоглядна тишина.

На салі хворих мусять дижурити дижурна сестра і санітарка. В часі дижурів денних і нічних дижурні сестри і санітарки не сміють опускати салі хворих, хиба в виняткових випадках. Години оглядин і перев'язок мусять бути змінені в наглих випадках (небезпека, операція нагла).

Персонал шпиталю не сміє віддалитися поза домівку шпиталю й своє приміщення без дозволу адміністратора або ком[анданта] ЧХ. За нарушення буде потягнений до строгої відповідальности.

На санпункті обов'язує безоглядна конспірація, за видавання тайн санпункту буде потягнено до строгої відповідальности.

Вступ на салю хворих і домівку шпитальну особам стороннім заборонений.

Порядок дня

1. Вставання	6	год.
2. Миття хворих	6. 30	"
3. Снідання	7. 30	"
4. Мірання температури	8	"
5. Огляд перев'язки	9	"
6. Обід	13	"
7. Мірання температури	16	"
8. Вечеря	18	"
9. Спання	19	"

За придержування приписів регуляміну відповідають, як персонал, так і хворі.

Ком[андант] УЧХ

Постій, 10.11.1943 р.

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 377, арк. 19-24. Копія.

№ 50

ІНСТРУКЦІЯ У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ САНІТАРНИХ СЛУЖБ УПА ТА ЗАПІЛЛЯ

[1943 р.]

І Н С Т Р У К Ц І Я

по організації санітарних служб

І. Санітарна служба лінійна у підвідділах, відділах і одиницях УПА, зорганізована після правильника регулярних військ. Санітарний персонал школиться, навчається і рекрутується із санітарних служб теренового запілля.

ІІ. Санітарна служба запілля підлягає провідним тереновим осередкам. Працю веде у трьох напрямках:

1. Організує санітарні пункти, що принимають і піклуються хворими та раненими.
2. Заготовляє і виробляє санітарні, медичні та фармацевтичні медикаменти.
3. Влаштовує і виробляє санітарні, чоловічо-жіночі курси носіїв хворих, санітарів та медсестер.

ІІІ. Санітарна служба знаходить своє завершення в окрузі, як окружний санітарний осередок. На його чолі стоїть лікар, що фахово кермує,

контролює і інетрує* санітарну службу в окрузі. До помочі має відповідний медично-санітарний персонал. Організаційно підлягає окружному провідникові, а обласному санітарному референтові-лікареві ділово. Нижчі санітарні служби на терені округи, практично санітарні пункти, отже: повітові полеві шпиталі, районові санітарні пункти, та місцеві санітарні пункти підлягають у всякому випадку своїм тереновим організаційним зверхникам. Ділово можуть і мусять бути контрольовані посередньо працівниками санітарних служб вищого щабля.

IV. Місцевий санітарний пункт

1) В кожному селі твориться не менше одної санітарної ланки, яка має за завдання бути завжди готовою нести в межах назначеного собі терену першу допомогу раненим і потерпілим. Санітарна ланка складається з одного ланкового, вишколеного на санітарному курсі, і двох носіїв, вишколених з черги ланковим. Носії конечно одного росту.

2) На інвентар санітарної ланки складається:

а) носилки (зроблені після нище поданих інструкцій),
б) ліхтар і елєктрична лямпка,
в) санітарна сумка (зроблена після нище поданих інструкцій).

За цілість і стан інвентаря санітарної ланки відповідає ланковий. Відповідне вишколення носіїв через ланкового:

а) зручне і скоре складання і розкладання носилок,
б) переношення хворого на носилках (1-2 особи),
в) хід з носилками,
г) переношення хворого з носилок на ліжко (1-2 особи).

При тому необхідні вправи 1-3 разів в тиждень і знання свого терену.

Санітарні носилки

а) Два міцні дрючки, довжини – 2 м 20 см, на котрих прибите полотно, зміцнене під сподом поясами. Дрючки лучаться двома залізними поперечками, які складаються, довгими на 60 см. Носилки стоять на ніжках, можливо таких складаних, високих на 15 см.
б) Носилки повинні бути весь час готовими до вжитку, в повній справності. Дрючки цілі і не потріскані, полотно сухе і чисте, всі металеві частини не поржавілі, намазані і добре рухомі.

Санітарна сумка (торба)

[а)] Зроблена з подвійного полотна, зладжена так, що можна носити її на спині або перевішену крізь плече. На покривці сан[ітарної] сумки нашити червоний хрест.
б) Всі вичислені предмети мають лежати завжди в повному порядку, кожна у відповідній переділці і опакуванню.
в) Крім вичислених матеріялів і ліків, не вільно нічого в сумці носити.
г) Розхід матеріялів і ліків із сумки дозволені тільки у випадках

дійсної потреби, причому за кожним разом записується розхід і подається запотребування на доповнення інвентаря сумки.

Інвентар санітарної сумки

1. індивідуальні пакети – 20 штук (або стерильна газа й хір[ургічні] ножиці)

2. дигут* Есмарха, або закрутка	
3. вата	50,0
4. йодина, або спірт, йодалькоголь	100,0
5. ріваноль (розпунений*)	100,0
6. амоняк	20,0
7. валеріанові каплі	30,0
8. пірамідон	20 шт.
9. каплі Іноземцова	20,0x30,0
10. шини мокливо-дротяні	
11. трикутні хустки до перев'язок	3 шт.

V. Районовий санітарний пункт

а) В кожному районі організується районовий санітарний пункт.

б) До цього пункту спрямовують ланкові місцевих санітарних пунктів раненого, чи потерпілого вже після першої допомоги.

в) В тій цілі слід підготовити окрему хату, суху, ясну, можливо з підлогою.

г) Службу в саніт[артому] пункту припоручається одній добре вишколеній санітарці.

г) На інвентар районового санітарного пункту складається:

1. ліжко – можливо залізне з добрим сінником,
2. 2 простирала,
3. 1 ператка,
4. 1 коц в простиралі,
5. 3 простиральця,
6. 1 подушка,
7. 2 парі білля,
8. аптечка,
9. 50 шт. баньки,
10. мішочок на лід,
11. тармофор (може бути фельфляша),
12. гагер,
13. носилки,
14. сплювачка,
15. лямпа,
16. мидниця, мило, рушник, збанок на воду, шклянка,
17. халат лікарський і хустка на голову.

д) Інвентар аптечки районового санітарного пункту:

1. йодина	100,0
2. ріваноль	10 паст[ильок]
3. калі* гіперманган	5,0
4. йодофори	5,0
5. пастильки на квасну воду	100 шт.
6. масть борова	50,0
7. " проципітатова	50,0
8. " дхтіольова*	20,0
9. масть цинкова	20,0
10. аспірина по 0,5	50,0
11. хінина по 0,25	50,0
12. амоняк	10,0
13 валеріянові каплі	50,0
14. камфора інілекції	20 шт.
15. кофеіна	20 шт.
16. кардіязоль	20 шт.
17. гірка сіль	50,0
18. пірамідон	40 шт.
19. порошки на біль голови	20 шт.
20. рициновий олійок	100,0
21. сода очищена	10,0
22. танальбіна	20 шт.,
23. каплі Інозенцова	30,0
24. белядоння	30,0
25. квас борний	10,0
26. піцетка (шприцка до ока)	
27. масть на коросту	20 шт.
28. перев'яски: широкі, середні і вуські по	10 шт.
29. стерильна газа по 0,5 см по	10 шт.
30. вата	100,0
31. лігніна	500,0
32. протитравнева* сироватка	5 шт.
33. хірургічні ножиці	
34. пінцета	
35. термометр	
36. церв[е]тка до обкладів	
37. шини	
38. стрикавка – 50 см	

е) Аптечка повинна знаходитися в окремій шафці з поличками упорядкована.

є) За цілість і стан інвентаря рай[онового] саніт[арного] пункту відповідає санітарка, приділена до санітарного пункту.

ж) Ліки з аптечки видається тільки у випадках дійсної потреби причому за кожним разом записується розхід і запотребовання подається на доповнення інвентаря аптечки.

VI. Повітовий полевий шпиталь

1. З рай[онового]' сан[ітарного] пункту спрямовується в разі потреби до повіт[ового] шпиталя.

а) Повітовий шпиталь діє до певної міри як самостійна одиниця.

б) Повітовий шпиталь має характер шпиталя полевого, тому інвентар повинен бути рухомий так, щоб можна було його розвинути і звинути протягом кількох годин.

в) В склад шпитального персоналу входять: 1 лікар, який є рівночасно керівником шпиталя, [8] сестер добре вишколених, з котрих одна обіймає становище начальної сестри. Начальна сестра відповідає за інвентар полевого шпиталя та безпосередньо підлягає провідникові шпиталя. Одну з сестер назначується, як сестру-приймачку. До обов'ясків сестри приймаючої належить стежити за станом чистоти тіла, одягу пацієнта, якого приймає шпиталь евентуально перевести в нього в тому напрямі відповідні заходи.

г) В склад полевого шпиталя входить:

1. 40 ліжок (можливо залізних),
2. 40 матераців (по три на одно ліжко і підпірки під голову),
3. 120 простиралів,
4. 40 коців в простиралах,
5. 40 подушок,
6. 10 цераток,
7. 20 малих простиралів,
8. 80 шт. білля,
9. 15 халатів лікарських і 8 чепків,
10. 40 сплювачок,
11. 5 басейнів,
12. аптека,
13. інструментар лікарський (хірургічний),
14. 5 термофорів,
15. 5 мішечків на лід,
16. гагер,
17. 10 баньок,
18. 1 ванна,
19. операцийний стіл,
20. 1 насидівка,

21. 10 мидниць, 10 збанків,
22. 30 рушників,
23. 20 відер,
24. 6 пар носилок,
25. дезинфектор.

г) Інструменти повітового шпиталя:

1. 1 стерилізатор нікльований 42x48 см з ручками,
2. 1 стерилізатор нікльований 22x[3]2 см,
3. 1 стерилізатор до голов* гірургічних,
4. 1 лям[п]ка 3-полумінева, лампа спіртова,
5. подушка жімельбута* 27x16 см,
6. 1 корицанга проста,
7. 1 " крива,
8. 2 жохери з подві[й]ним замком калінів,
10.* 1 мадло* Матвієва,
11. 1 ножиці прості,
12. 1 отвирач уст Розера Копіца,
13. 1 катетер металевий,
14. 5 катетером гумових,
15. 4 пінцети хірургічні,
16. 1 рефлектор чоловий з фіброю,
17. 1 зеркальце горляне число 1,
18. 1 " " " 5,
19. 1 ручка до зеркальців,
20. 1 стрикавка Шімельбута 150,
21. 2 кохери 18 см довгі,
22. 1 апарат до мірення тиску крови,
23. 1 маска до наркози,
24. 2 стрикавки по 10 см,
25. 2 " по 20 см,
26. 2 " по 5 см,
27. 2 " по 2 см,
28. 1 кліщі в'язива коліна,
29. 1 комплет для інфузії,
30. 1 комплет взорників ушних,
31. 1 взорник пасовий,
32. 1 фартух гумовий,
33. 1 нерківка омельнована*,
34. 5 шт. скальпелів,
35. 1 столик з пробірками,
36. гірургічні голки,

* *Так у тексті.*

37. голки до стрикавок,
38. денатурат.

Інвентар аптеки полевого шпиталя

1.	йодина	1000,0
2.	йодалькоголь	500,0
3.	ріваноль	100 паст[ильок]
4.	каплі гінерманган	20,0
5.	сублімат	50 паст[ильок]
6.	окиснена вода 3%	500,0
7.	борний квас	50,0
8.	лізоль	1000,0
9.	карболь	500,0
10.	йодоформ	20,0
11.	пастильки на квасну воду	200 шт.
12.	масть борова	500,0
13.	мась припепітатова	500,0
14.	мась іхтіольова	50,0
15.	мась цинкова	50,0
16.	аспірина по 0,5	200 шт.
17.	хініна по 0,25	200 шт.
18.	моняк	100,0
19.	валеріяна	200,0
20.	пірамідон	500 шт.
21.	порошки на біль голови	100 шт.
22.	рициновий олійок	500,0
23.	рідка сіль	200,0
24.	сода очищена	100,0
25.	вуголь	100 паст[ильок]
26.	танальгіна	100 паст[ильок]
27.	каплі Інозенцова	100,0
28.	белядона	100,0
29.	опієва налявка	100,0
30.	кофеіна (ініекції)	100 шт.
31.	камфора	100 "
32.	кардіезоль	100 "
33.	морфіна	100 "
34.	караспіна	50 "
35.	льобеліна	50 "
36.	афонтозіль	100 "
37.	срейтаціт або аптістрейтина	100 "
38.	бромураль	50 "
39.	льоміналь	50 "

40. гліцерина	100
41. мась на коросту	20 шт.
42. мась на відмороженн[я]	100,0
43. кетгут (різної грубости)	
44. шовк до шиття	
45. клямерки	
46. стер до наркози	1000,0
47. холоретиль	50 шт.
48. ковокоіна*	
49. " ініекції (скільки можна дістати)	
50. гази	5 м
51. гази стерильної по 0,5 м	50 пачок
52. вата якнайбільше	
53. лігніни "	
54. бандажів " з полотна	
55. " різної ширини	
56. гіпсові бандажі якнайбільше	
57. крохмальні бандажі	
58. шини	
59. цератки до обкладів	
60. 5 термометрів	
61. протитравневих ієкції	50 шт.

д) Аптека повинна бути весь час добре перехована, попакована в пачках і забеспечена перед вогкістю.

VII. За цілу роботу і організацію саніт[арних] служб відповідають окружні провідники та фахово начальні[й] лікар окружного осередка.

ДАРО, ф. Р-30, оп .2, спр.1 6, арк. 134-138. Копія.

DOCUMENTS AND MATERIALS OF THE UPA SUPREME COMMAND (UPA-NORTH) AND ITS DIVISIONS

The second chapter of documents and materials of the UPA (UPA-North) Supreme Command presents documents and materials of the UPA units. The first group of documents in the chapter are materials of the political section issued from June 10 to October 1943 (documents no. 30-38). They can provisionally be divided into the following categories: instructions regarding activities of political and social officers; instructions regarding political and propaganda activity in UPA units; instructions regarding the organization of propaganda work among OUN members and the population.

The first provisional category includes instructions: no. 1, dated June 10, 1943 (document no. 30), about the activity and reporting of propagandists-political officers; no. 2, dated 1943, regarding work organization, tasks and rights of social officers

(document no. 31); no. 3, dated 1943 (document no. 32), about reporting by social officers.

The second provisional category includes: an instruction, dated September 1943 (document no. 33), about the organization and work of the UPA Ukrainian Press Service; an instruction, dated October 18, 1943 (document no. 34), by the political division chief, "Halyna", about political education for members; a program for conducting educational talks, reports and lectures in the UPA, dated October 1943 (document no. 36); an instruction, dated 1943 (document no. 37), listing the tasks for social-jmoral and state-oriented political education.

The third provisional category includes: a directive by political division chief "Halyna" regarding distribution and reading of literature (document no. 35); quidelines for propaganda work among the population, dated 1943 (document no. 38).

Document no. 39 is an instruction, dated December 2, 1943, from the centre for other nationalities about the organization, use and provision of information about national units in the UPA and the German army. The instruction requires a temporary suspension of formation of units of other nationalities and of active military assignments for those already in existence.

The group of Security Service (SB) documents and materials includes: a Security Service notice, dated September 25, 1943 (document no. 40), about a sentence passed by the UPA revolutionary tribunal; an instruction to UPA, rear line and Security Service leaders, dated January 15, 1944 (document no. 41), about guaranteeing the security of UPA and rear line activities.

The documents and materials numbered 42-48 were issued by the UPA and rear line economic management division between May and December 1, 1943. The first two instructions, dated May 1943 (document no. 42) and July 15, 1943 (document no. 43), deal with the organization of the economic management apparatus and provide standards for the performance of duties by supply officers. Document no. 44 is a plan, dated September 1943, for the organization of management and accounting courses by the UPA economic management sections. Document no. 45, dated November 20, 1943, consists of regulations by UPA economic management section head "Zubatyi" for military region (VO) rear line workers regarding co-operation with the women's Red Cross organization. The next instruction by UPA economic management section head "Zubatyi", to VO 002 economic management officers about bread baking, was issued in November-December 1943 (document no. 46). Document no. 47 is an instruction from late 1943 informing about methods of grain storage and meat conservation. The last instruction, dated December 1, 1943 (document no. 48), specifies the performance of an inventory of UPA property on December 1, 1943 and the establishment for this purpose of inventory commissions.

The chapter of UPA (UPA-North) Supreme Command documents and materials ends with materials issued by the Ukrainian Red Cross: the Ukrainian Red Cross regulations, dated November 10, 1943 (document no. 49), which set out the activities of the medical, supply, pharmacy and charitable units; and an instruction dated 1943 (document no. 50) about the organization of UPA and rear line health services.

За Українську Самостійну Соборну Державу!

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "ЗАГРАВА"

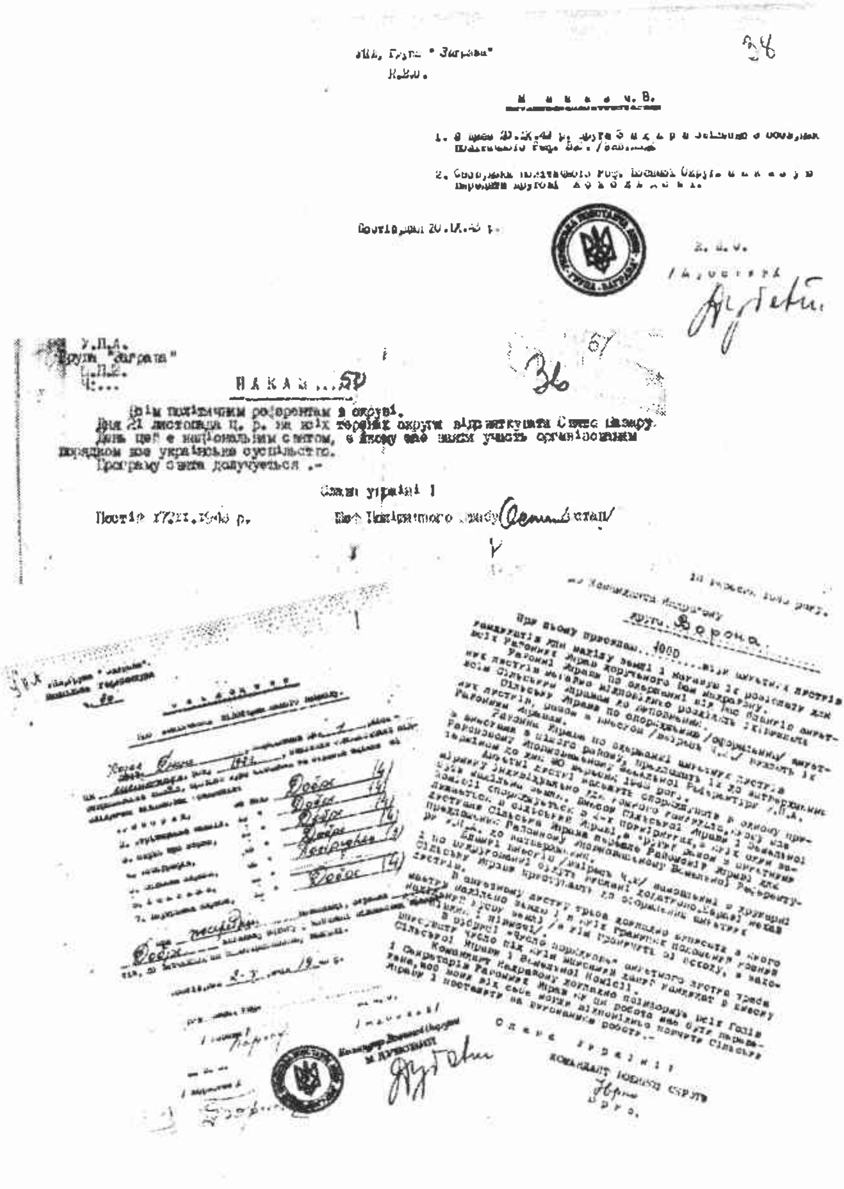

У.П.А.
Група "Заграва"

НАКАЗ ... 50

Всім політичним референтам в окрузі.
Дня 21 листопада ц. р. на всіх теренах округи відсвяткувати Свято Базару.
День цей є національним святом, в якому має взяти участь організованим порядком все українське суспільство.
Програму свята долучується.

Слава Україні!

Шеф Політичного штабу /.../ стап/

ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ УПА "ЗАГРАВА" (серп.-листопад 1943 р.)

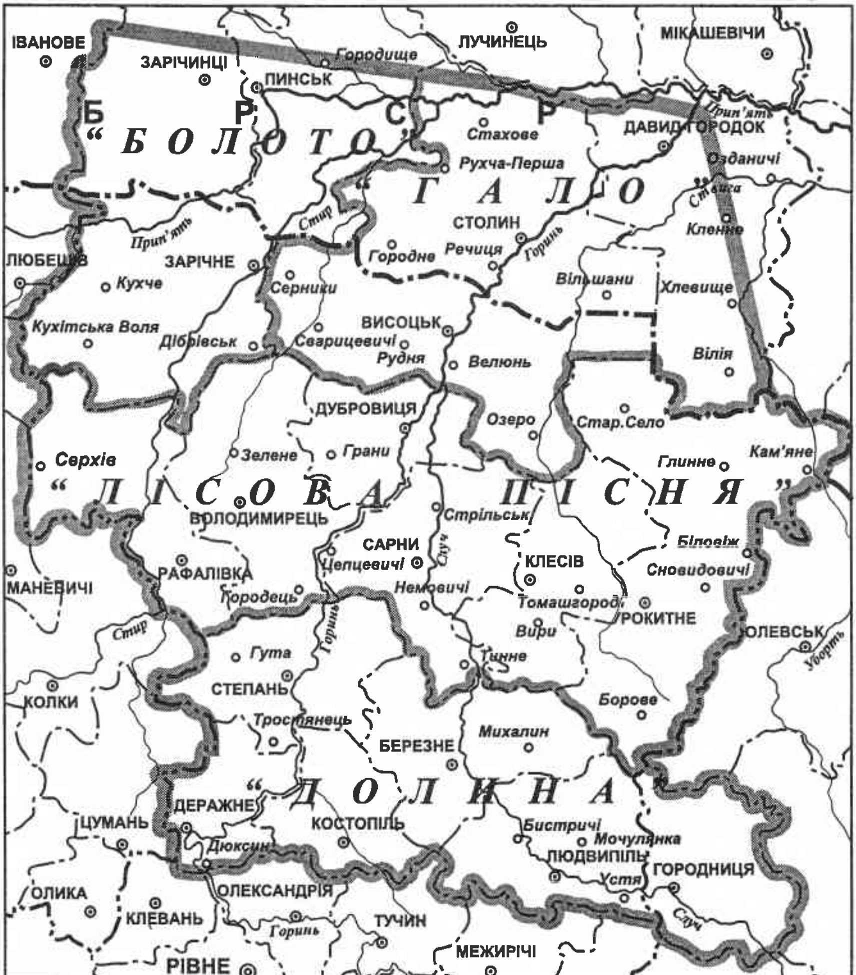

Центри областей — Припустимі межі ВО "Заграва"

Центри районів — Припустимі межі військових надрайонів

Інші населені пункти — "ГАЛО" Назви військових надрайонів

Адміністративний поділ подано на кінець 1939 р.

ДОКУМЕНТИ ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

❐

№51 – 55

НАКАЗИ КОМАНДУВАННЯ 1-ї ГРУПИ УПА

15 червня — 6 вересня 1943 р.

№ 51

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ, ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ЗВІТНИХ СПРАВАХ

№ 7 *15 червня 1943 р.*

УПА 1-а група
Постій: дня, 15.VI.1943 р.

Н А К А З ч. 7

1. Дня 26 травня згинув геройською смертю розвідчик Ігор, виконуючи боєве завдання.

2. З сьогоднішним днем призначую слідуючих чергових командирів: 16 червня – Верховинець, 17. Печериця, 18. Циган, 19. Бористен, 20. Ірха, 21. Корбан, 22. Горинь з цим самим порядком змінности в дальнійшому.

3. До окремих відділів призначую слідуючих інструкторів: Грабенко, Спартак, Громенко – відділ "Вовків", Морозенко – відділ ком[андира] Цигана, Кармелюк і Клименко – відділ "Оса".
Відповідальними чиню: а. протилетунської охорони – Спартак, кухня – Грабенко, табор – Громенко.

4. Зобов'язую командирів відділів подавати мені особисто писемний звіт про стан відділу, щоденно до год. 7-ої.

5. До дня 20 ц. м. подати списки про кількість стан зброї, набоїв і гранат тих відділів, котрі дотепер цього не зробили.

6. Про всякі зміни у відділах, як ранені, упавші, хворі, дезертири наказую подавати писемні звідомлення, безпосередньо після випадку.

7. Забороняю впроваджувати набої до цівки в крісах совітського типу.

8. Забороняю пити не переварену воду і молока та спати на голій землі. В кухні мусить бути стало запас перевареної води.

Командири відділів переведуть перевірку білля, взуття і верхнього одягу, враховуючи на кожного стрільця дві зміни билизни. Про кількісний брак білля, взуття і верхнього одягу зложать писемне звідомлення до дня 17 ц. м. 12-год. в полудне. Командири відділів мають зорганізувати потрібні мішки на брудну білизну.

9. Дня 13 ц. м. частина відділу ком[андира] Шавули зробила засідку на німців в кількості 60 чоловік.

Знищено авто і вбито 7 чолівік та 5 ранено. В бою згинув командир інструктор Манжура, котрий боровся в перших рядах, вказуючи іншим дорогу.

Згинув як Герой-Повстанець, кращий оборонець Батьківщини.

Наказ підписав /–/ Макаренко
Командир групи

Отримують ком[андири]: Корбан, Бористен, Циган,
Рудящий, Шавула, Ярема, Крук,
Комар, Бескід, Потап, Еней.

Приняли наказ до відома:
Шавула*

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 63, арк. 5. Копія.

№ 52

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ З НАГОДИ ДНЯ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 8 *30 червня 1943 р.*

Укр[аїнська] Повст[анча] Армія Постій, дня 30.VI.1943 р.
1-а група

Н А К А З ч. 8

30 червня залишиться в нашій історії днем, в якому український нарід устами Організації Українських Націоналістів Самостійників Державників висловив свою незломну волю і непереможне бажання жити самостійним життям на своїй землі.

Світ почув крицеве слово і довідався, що український нарід існує і всіма силами береться творити Самостійну Державу.

---

* *Надпис у титулі.*

Волі і моральних сил не бракувало. Бракувало лише мілітарної сили і згоди серед провідної верстви українського народу. Що ворог скоро здушив відкритий самостійницький рух, треба завдячувати частині провідної верстви, яка ще раз стала на шлях неслави і ганьби, віддаючи найкращих на знищення окупантам. Чин їх історія прокляне.

Друга частина продовжила боротьбу за самостійну державу, змінюючи тільки методи і засоби. У висліді цих змін повстала Українська Повстанча Армія, яка поставила в основу клич: "Здобути або вдома не бути".

Ви, командири і стрільці, являєтесь тими передовиками УПА – тими, що перші зріклись особистих вигод, тими, що перші постановили в потребі пролити кров свою для великої цілі. Тому Вам судилося записати нові сторінки української історії золотими буквами.

Ворог неминуче паде. Перед Вами тернистий і довгий шлях, але Вам судилося насолоду побіди відчути.

Віра в побіду, віра в слушність своєї боротьби нехай Вас кріпить та додає моральних і фізичних сил, боротьбу довести до кінця.

З вірою у величину перемогу йдемо, щоб знищити ворогів Великого Українського народу.

Вперед! До перемоги, геройства і слави!

2. Дня 10 червня згинув геройською смертю командир-інструктор др. Пугач. Друг Пугач був завжди взором для всіх повстанців і в найтяжчий час виконав свій обов'язок — згинувши, як Герой-Повстанець.

3. В бою з більшовиками згинули останньо ком[андир]-інстр[уктор] Сокіл з відділу Яреми та в інших боях др. Джеджалій, Чорнобай і сан[ітарка] Катя.
Всі знані і незнані друзі полягли зі зброєю в руках, стоячи на сторожі – в боротьбі за незалежність Нації.

4. За зразкову вояцьку поведінку виріжнюю стрільців: Ткача, Тарасенка і Святославича з відділу "Вовків".

5. З нагоди сьогоднішнього дня звільняю з карного відділу стрільців: Сокола, Невдачного, Щуку і Бистрого, які переходять до інших відділів.

Підписав /–/ Макаренко
Ком[андир] 1-ої групи УПА

Дістають: Бористен, Бескід, Потап, Корбан,
Рудящий, Еней, Шавула,
Комар, Циган

Шавула*

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 63, арк. 6. Копія.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 53

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 9 *29 липня 1943 р.*

УПА 1-а група
Постій, дня 29.VII.43 р.

Н А К А З ч. 9

§ 1

На час відсутности командира Дубового перебираю командування групою.

§ 2

Відділи УПА 1-ї групи в днях 17, 18 і 19 липня проводили операції в районах польських колоній: Гута-Степань, Селисько, Вирка, Виробки.

Завдання. Знищити узброєнні польські банди, які були сталою загрозою для місцевого українського населення та переводили на ньому морди і рабунки. Сили ворога складалися з більше 400 узброєних ляхів та відділу червоних.

Згідно плану операції наступ на дані села проводився з трьох пунктів: півдня, сходу і північного сходу, двома ударними групами.

Наступ першої групи був спрямований на Гуту і другої — на Селисько, Вирку і Виробки. Внаслідок переведених дій виконано цілковито положені завдання на окремі відділи.

Рівночасно зведено два бої з німцями, у висліді чого забито 16 німців, решта розбіглась. Здобуто 2 тяжкі кулемети, 2 легкі кулемети, 4 МП, 3 короткі пістолі, 11 крісів, 28 гранат та понад 2400 шт. амуніції, спалено два авта.

§ 3

В боях з польськими озброєними бандами полягли: ком[андири] інстр[уктори] Спартак, Галайда, Журавель, Довбуш. Стрільці Ліс, Одор, Веселий, Люшня, Петрик, Медвідь, Чорнота, Колос, Шуляк, Запорожець. Ці друзі своєю кров'ю записали нові сторінки української історії, а постаті їх стали дороговказом всім українським боєвикам.

§ 4

За примірне переведення бою з німцями відзначую ком[андира] Цигана, котрий положені на нього завдання виконав взірцево.

§ 5

Карою смерти покарано: Чубія Гриця — Чубія за дизерцію. Моха – " " [за дизерцію]. Стрільця Моха уласкавлено від покарання смертю заміною на призначення до карного відділу.

§ 6

За несолідне виконання наказу призначую до карного відділу: стр. Березу і Чуприну на протяг двох місяців.

§ 7

Наказую з днем 21 липня закінчити вишкіл відділу "Вовків". Інструкторів і виховників приділюю згідно листи призначень.

§ 8

Наказую: а) закінчити організацію нового вишкільного відділу на день 1 серпня ц. р.

[...] зорганізувати вишкіл санітарів

[...] зорганізувати вишкіл піонерів.

§ 9

Відділи запровадять в себе слідуючи книги: а) персональна книга людей (тільки по псевдах), б) книга узброєння (числа), в) книга військового виряду, г) книга кар.

§ 10

Всі подвійні мапи і ті, що не відносяться до данного терену, здати до канцелярії групи.

§ 11

Кожний самостійний відділ має завести в себе вартівничи книги.

§ 12

Почта до всіх і зі всіх відділів переходить тільки через канцелярію групи.

§ 13

Пригадується командирам окремих відділів, що всі звіти належить присилати точно до 5-го кожного місяця.

§ 14

Пригадується що всі здобуті річі так господарчого, як і військового характеру, належить передавати до центру групи.

§ 15

Пригадую, що відділи не мають права мобілізувати та приймати людей, а охотників та військових спеціалістів є зобов'язанні пересилати до центру групи, всі звідомлення та пересилки переводити своїми післанцями.

§ 16

Стрільці, котрі приходять до відділів та ті, що звільняються, є зобов'язані зголоситись у канцелярії.

§ 17

Всі відділи до дня 5 серпня мають подати списки: а) господарчого виряду возів і коней, б) обмундурування, взуття, та військового виряду. (Під увагу береться тільки військові річі: плащі, мундури, коци, взуття, хлібаки, наплечники і інш.).

§ 18

Господарчі частини відділів є зобов'язані здавати до господарчих пунктів: а) топлений лій, б) чищені сухи кішки.

Наказ підписав /–/ Славута
Ком[андир] групи

Одер[жано] 5.VIII.43*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 40, арк. 18-19. Копія.

№ 54
ІНСТРУКЦІЯ В СПРАВІ ЗВІТНОСТІ ПРО ПЕРСОНАЛЬНИЙ СТАН ВІДДІЛІВ

6 серпня 1943 р.

УПА 1-а група
Постій, дня 6.VIII.43 р.

ІНСТРУКЦІЯ
В справі персональних даних
та зміни у відділі

Пересилаємо Вам список командирів-інструкторів та стрільців Вашого Відділу, які є у канцелярії 1-ої групи УПА зареєстровані і рубрику-взірець, за якою списуватимете незареєстрованих.

Належить:

1. За поданим взірцем зібрати всі дані про командирів-інструкторів та стрільців Вашого відділу, яких нема поданих у залученому списку.

2. Якщо у залученому списку є такі люде, яких вже нема в Вашому відділі – подати, куди вони відійшли, або де знаходяться.

3. Кожноразову відпустку чи звільнення додому, або до санітарного відділу у випадку хвороби, чи перехід до іншого відділу, дизертирство,

* *Надпис у титулі. Підпис нерозбірливий.*

поранення, смерть, новоприбулих і про інші зміни у відділі — негайно зголошувати у канцелярії групи.

4. Подати персональний список відділу з підвідділами.

5. Списки виповнювати розборчиво та точно подавати всі дані про людей.

6. Правдиве ім'я й призвіще та адресу, шифрувати за поданим шифром (шифр, за яким відшифровуємо кличку).

7. Виконати до дня ______ і переслати до канцелярії групи.

За ком[андира] 1-ої групи
/Славута/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 40, арк. 20. Оригінал.

№ 55
НАКАЗ ВІДДІЛАМ КОМАНДИРА "БУЛЬБИ" ПРО ПІДПОРЯДКУВАННЯ ГК УПА

6 вересня 1943 р.

УПА
"Заграва"

Командирам
відділів Бульби

В імені Української Повстанчої Армії наказую:

До дня 8.9.1943 год. 12 — перейти зі зброєю у відділи УПА. По цім терміні уважатиму відділи Бульби за ворожі та буду змушений силою підпорядкувати наказам Головної Команди УПА.

Зголошуватись — місцевість Хмелівка — відділ Негуса.

6.9.1943, год. 8 /Славута Макаренко/

Експозиція краєзнавчого музею Рівненської області. Оригінал. Рукопис.*

---

* *На документі є відбиток печатки:* УПА Група "Заграва". Шеф військового штабу пор. Славута

№ 56

НАКАЗ РЕФЕРЕНТА ГОСПОДАРЧОГО ВІДДІЛУ 1-Ї ГРУПИ УПА

2 травня 1943 р.

№ 56

НАКАЗ У СПРАВАХ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ТА ЗВІТНОСТІ

№ 2 *2 травня 1943 р.*

УПА І-а група. Господарчий відділ До ______________
Дня 2.V.43 р. в ______________
ч. 2 Н А К А З ч. 2

Господарчий відділ Української Повстанчої Армії цім наказує:

1. На день 5.V.1943 р. перевести інвентаризацію, маючися в магазинах Вашого пункту (по району) інвентаря, матеріалів, продуктів і військового випосаження, узгіднюючи все з дотихчасовими Вашими записами.

2. Інвентаризаційний звіт спорядити згідно долученного взірця ч.3, заповнюючи всі рубрики.

3. Інвентаризаційний звіт спорядити в 2-х примірниках. Один примірник лишається при документах підрайону, другий дня 7.V ц. р. мусить бути висланий господарчому районному. Районний господарчий з одержаних документів робить загальний звіт майна свого району, також в 2-х примірниках, оден з котрих дня 8.V ц. р. висилає господарчому окружному. Окружний господарчий робить ту саму чинність і оден примірник інвентаризаційного звіту данної округи висилає дня 10.V.43 р. до головної канцелярії господарчого відділу УПА.

4. Інвентаризаційні звіти мають бути стверджені двома підписами (кличками) господарчого даного пункту і книговода-секретаря.

5. Надалі, після спорядження інвентаризаційних звітів обов'язково мусять подаватись підрайонними району і районними окрузі тижневі прибутково-видаткові звіти в термінах 7, 15, 21 і 30-го кожного місяця. Окружні господарчі до головної канцелярії госп[одарчого] відділу УПА висилають звіт[и] двотижневі, станом на 15 і 30 кожного місяця. Взірець тижневих звітів ч.4 долучається.

Тижневі звіти також споряджувати в двох примірниках.

Референт госп[одарчого] від[ділу] 1-ї групи УПА
/–/ Потап

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 39. Копія.

№ 57–75

НАКАЗИ КОМАНДИРА БОЙОВОЇ ГРУПИ "БОРИСТЕНА"

5 серпня – 17 вересня 1943 р.

№ 57

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНОГО ПРИСУДУ

№ 9 *5 серпня 1943 р.*

Бойова група ком[андира] Бористена Постій, дня 5.VIII.43 р.

Н А К А З ч. 9

1. За несубординацію та впроважування анархії в ряди УПА розстріляно фельчера Японця.

Японець уже раз був засуджений польовим судом на кару смерті. Дорогою ласки одержав можливість регабілітації, однак дальше своїм поступованням виявив свою вперту непоправність.

Командир /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 2. Оригінал. Рукопис.

№ 58

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 17 *12 серпня 1943 р.*

Бойова група
ком[андира] Бористена Постій, дн[я] 12.8.43 р.

Н А К А З ч. 17

1) Наказую відхід на північ відділів: Вороного, Шаули, Ярка і Тополі.

2) До відділу ком[андира] Тополі влучається боївка ком[андира] Змія.

3) Новостворений відділ ком[андира] Кори (з боївок Кори, Галайди, Хмеля) остається в свойому терені.

4) Сапери, прибувши з ком[андиром] Березюком, остають при ком[андирові] Корі.

5) Відділи ком[андирів] Ярка і Тополі на припоручення ком[андира] Дубового очолює ком[андир] Лайдака.

6) Карний рій відправляється до штабу УПА 1-а група.

7) Покликую ком[андира] Вороного на свойого заступника, бунчужного Остапа на інтенданта бойової групи. Рівночасно наказую упорядкувати і зорганізувати постачання для групи.

Др. Яворський являється лікарем бойової групи.

Наказую др. Яворському створення лікарсько-санітарного відділу.

Ком[андир] /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 3. Оригінал. Рукопис.

№ 59

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 19 *16 серпня 1943 р.*

Бойова група
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 16.8.43.

Н А К А З ч. 19

Як дотепер виступали ми законспіровано, щоб могти заскочити і здемаскувати ворога, так від сьогодні, тому що ворог утікає і оминає зустрічи з нами, а терен через який переходимо, опанований більшовицькою бандою, виступаємо демонстративно, ширючи пропаганду Визвольної Боротьби Українського Народу.

Відділ виховання й пропаганди робить зібрання населення з промовами, співами, молебном та роздає, розліплює і розкидає літературу УПА.

Більшовицька пропаганда своїми підлими методами не перебираючи в [...] застрашила нарід, що повіривши брехні, втікає перед нашими відділами в ліси, вважаючи нас за німців, або бандитів, що йдуть грабити, вбивати й палити.

Тому нам належить бути як найделікатнішими, скромними в поступованні з тим, що почувши українську пісню, пізнавши що це такі українці, а не сікачі, вертає, але все ж таки з недовір'ям з лісу додому.

Нашим завданням, не знайшовши ворога, буде перейти через села й бути не тільки вояком, а теж добрим пропагандистом і освідомити українське населення, пояснити завдання і цілі УПА.

К[оманди]р групи /Бористен/

Шаула

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 4. Оригінал. Рукопис.

№ 60
НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 20 *26 серпня 1943 р.*

Бойова група УПА Постій, дн[я] 26.8.43 р.
к[оманди]ра Бористена

Н А К А З ч. 20

До відома відділам

З кожним днем із просуванням нашої бойової групи в терен, опанований ворогом, виринають перед нами щораз то більші завдання, як технічно-тактичного так суспільно-політичного характеру.

З цього виходить необхідність деяких змін у військово-адміністративному апараті і тому теж заряджую реорганізацію бойової групи, що матиме характер тимчасовости.

На начальника штабу покликаю друга Вороного.

Командантами поодиноких відділів штабу друзі:

Довбуш – комендант жандармерії,

Байда – комендант зв'язку,

Кіт – комендант розвідки,

Др. Яворський — санітарний відділ,

Остап – інтендант,

Хмара – провідник відділу виховання та пропаганди.

Канцелярію очолить др. Калина.

На час відсутності к[омандира]ра Вороного, в відділі 1.

1. Командиром відділу назначую др. Ворона.

2. З сьогодняшним днем входить в стан бой[ової] групи відділ командира Кори на час спільної акції.

3. Кожний наказ, виданий к[оманди]ром групи, а призначений для відділів, к[оманди]ри відділів зобов'язані прочитати перед своїми відділами.

4. Служба на постоях і в підчас маршу кожного дня між 13.00–14.00 чергуються служби і варти.

По групі являється інспекційним старшина, що ним може бути чотовий, комендант варти – ройовий.

По принятті служби, по упорядкованні табору походу, по поході та по упорядкованню табору на постої, або теж по наказу в інших випадках. В інших випадках інспекційний зголошується до команданта групи та начальника штабу.

Щоб згармонізувати життя й охорону по відділам, належить інспекційному зголоситись в кожного командира відділу, та з черговими підстаршинами по відділам нормувати життя групи. З черговими

підстаршинами інспекційний підбирає місце постою, розпреділює місця для відділів і наглядає за порядком.

Теж інспекційний помагає командирові варти розставити застави і стійки. Черга відділів, що назначають інспекційних і командантів варти, слідуюча – відділи командантів: Ворона, Шаули, Тополі, Ярка, Кори.

Остільки на означений час відділ буде відсутній, тоді інспекційного і команданта варти назначує за чергою слідуючий відділ.

5. Пригадую наказ ч. 2 т. 7, 9, виданий КВО к[оманди]ром Дубовим з дня 14.8.43, де говориться:

Наказую суворо і точно придержуватись всіх правил убезпечення та вартової служби. За незнання цих правил та спання на стійках каратиметься страшними карами, включно до розстрілу, бо стрічаються випадки тяжкого карігідного занедбування обов'язків стійкового, а теж випадки, де стрільці забувають подані клички.

6. Здобуті речі стрільці мусять здати своїм командирам, а командири до канцелярії групи.

Запотребовання на потрібні стрільцям речи к[оманди]ри відділів подають на письмі. Самовільне присвоєння здобутих речей поодинокими стрільцями суворо каратиметься.

Командир групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 5. Оригінал. Рукопис.

№ 61

НАКАЗ ВІДДІЛАМ У СПРАВАХ СВЯТКУВАННЯ СВЯТА ЗБРОЇ, РОЗПРИДІЛЕННЯ ПОПОВНЕННЯ ТА ПОКАРАНЬ

№ 21 *31 серпня 1943 р.*

Бойова група УПА
к[оманди]ра Бористена

Постій, дня 31.VIII.43 р.

Н А К А З ч. 21

До відома відділам

1) Заряджую відсвяткування 24-річницю вмаршу Української Переможної Армії в Київ "Свято Зброї". Відповідальним за переведення назначую к[оманди]ра Хмару. Участь у святі беруть усі відділи, крім служби варти й кухарів. Належить також притягнути до участі в святі якнайбільше населення. Початок свята 17.00. На місцях мають усі бути 16.50.

2) Сьогодні прибуло доповнення відділів 56 чоловік. Доповнення дістають відділи: Тополі 41, Шаула 8, Ярок 4, Ворон 1.

3) Покарано дня 24.VIII.43 р. стрільців: Білого з відділу Шаули й Ярослава з відділу Ярка двомісячним карним відділом. Білого за те, що будучи на заставі, дався заскочити ворогові і стратив кріс. Ярослава, що свідомо ліг спати на заставі, лишивши заставу з ВСК* без стійки.

Дня 25.VIII.43 р., за занедбання обов'язків стійкового, стр. Березу й Лугового з відділу Ярка 100 долів. Наливайка з відділу Ярка 200 долів, Іскру з відділу Ярка 5-годинною стійкою під крісом.

Дня 26.VIII.43 р. стр. Окуня з відділу Шаули 200 долів за занедбання обов'язків стійкового.

Дня 28.VIII.43 р. стр. Муху, Люльку, Хвилю з відділу к[оманди]ра Ярка, Чайку з відділу к[оманди]ра Ворона на 200 долів за куріння вночі під час маршу.

Стр. Олексу, Шишку, Чумака 50 долів, Одуда 100 долів за незголошений вихід з відділу "Хортиця". Стр. Карлика з відділу "Хортиця" 50 долів у бігу, Короля з відділу к[оманди]ра Ворона 100 долів за неправильну їзду під час маршу.

Стр. Кругляка з відділу к[оманди]ра Ворона, 50 долів за те, що їхав без кріса, Мисливця з відділу к[оманди]ра Шаули 100 долів за незнання клички. Довбуша 1-годинною стійкою під крісом, Котика 100 долів за необережний стріл на стійці. Обидва з відділу к[оманди]ра Ярка.

Командир групи /Бористен/

Шаула

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 7. Оригінал. Рукопис.

№ 62

НАКАЗ У САНІТАРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 23 *2 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА Постій, дня 2.IX.43 р.
ком[андира] Бористена

Н А К А З ч. 23

1) До всіх санітарів групи:

Першим і головним обов'язком кожного санітара – давати поміч пораненим в часі бою і дбати про стан здоров'я і гігієнічний стан стрільців.

2) Другим важливим обов'язком санітарів є запобігання всіх хворіб, а головно пошестях. Для урегулювання першого обов'язку поділяється санітарів кожної сотні на старшого і молодших санітарів.

а) Старший санітар завідує сотенною аптечкою і дає всі вказівки для молодших санітарів, його призначує курінний лікар в порозумінні з курінним комендантом.

б) Старший санітар лишається в певній одлеглости від поля бою для того, щоб можна було ліпше дати допомогу.

Для урегулювання другого обов'язку заряджується:

1) Санітари відповідають за чистість і доброякісність обіду і чистоту кухонного посуду.
   а) Санітари провіряють споживи продукти, з котрих готується страва принаймі раз денно.
   б) Санітари вимагають від кухарів, щоб вони дбали про смак страви (додавали моркву, цибулю) і частіше міняли страви.
   в) Санітари провіряють щоденно чистоту кухонного посуду і чистоту кухарів.
   г) Без проби санітарів жодна страва не видається стрільцям.
2) В справі запобігання пошесних хвороб заряджується:
   а) При вході до кожного села з першою чотою йдуть всі санітари даного відділу провіряють хати, чи немає пошесних хворіб, вибірають відповідні крениці, з котрих стрільці можуть пити воду.
   б) При найкоротшому постої санітари дбають про помийні ями й клозети.
   в) Обов'язком санітарів є дбати про те, щоб при кухні стало була переварена вода для вжитку стрільців.
   г) Обов'язком санітарів є усвідомлювати стрільців відносно пошесних хворіб і боротьби з ним[и.]

3) Покарано дня 25.VIII.43 р. стрільців з відділу Ворона Березу – 3 год. стійки під крісом, Зубатого 1 годин[ною] стійкою під крісом і стр. Колка і Ластівку кожного по 100 долів.

Стрільця Чуприну з відділу Ярка 100 долів за несовісне повнення варти.

Дн[я] 28.VIII.43 р. стр. Ясеня з відділу Тополі 200 долів за тримання папероси в устах під час нічного маршу.

Ком[андир] групи /Бористен/

Шаула

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 8. Оригінал. Рукопис.

№ 63

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ АКЦІЇ

№ 24 *2 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 2.IX.43.

Н А К А З ч. 24

До відома відділам

Наказую для ліквідації останніх у цьому районі польських осель похід відділів Ярка і Тополі під командуванням к[оманди]ра Лайдаки з с. Луке на хутір Луке і Степангород, Гуту. Відділи к[оманди]рів Кори й Ворона, а з ним табори всіх відділів під охороною відділу к[оманди]ра Шаули на Добринь, Степангород, Гута, Дубов'є, Луком окружити ліс й зліквідувати стрінувшого ворога.

Відділ к[оманди]ра Ворона має зліквідувати польські оселі: Гурне, Острий Ріг, Згощ.

По скінченню згаданої акції відділ к[оманди]ра Кори відходить до самостійних акцій, а через те теж відходить з нашої групи.

За переведений спільний похід і співпрацю складаю к[оманди]рові Корі а рівно ж стрілецтву щиру подяку, а рівночасно бажаю якнайкращих успІХів у жертвенній службі для Батьківщини.

Команд[ир] групи
/Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 9. Оригінал. Рукопис.

№ 64

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 25 *4 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 4.IX.43 р.

Н А К А З ч. 25

(До відома відділам)

Покарано дня 29.VIII.43 р. з відділу Ворона стрільців: Зеленого 100 долів.

30.VIII 43 р. стр. Березового 50 долів в бігу і 200 на місті. З відділу Шаули стр. Гороха і Запорожця по 50 долів.

2.IX.43. покарано з відділу Тополі стрільців Мамута і Комаріка по 50 долів в бігу, всі за недодержання порядку під час маршу (Березовий крім того за обман).

31.VIII.43 р. покарано з відділу Ворона стрільців Кріса, Короля, Кожем'яку по 50 долів кожного за невиставлення стійки вночі при приміщенні, де вони закватерували. Стр. Губку 1 добу арешту за хлібом і водою за недодержання чистоти продуктів споживання стрільцям.

30.VIII.1943 р. з відділу Шаули стрільців: Дона 200 долів за недозволену їзду на фурі, стрільця Гороха 1 год. стійкою під крісом і Грома 500 долів за невиконання наказу. З відділу "Хортиця" — розвідчика Пугача 500 долів за спання на стійці.

2.IX.43 р. з відділу "Хортиця" розвідчиків Ніж і Пісок по 100 долів за самовільну відлучку від відділу. З відділу Ярка стрільц[ів] Буряка і Муху по 50 долів за незнання клички.

Командир групи

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 10. Копія. Рукопис.

№ 65
НАКАЗ ВІДДІЛАМ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПОХОРОНУ ЗАГИБЛОГО СТРІЛЬЦЯ

№ 26 *4 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 4.IX.43 р.

Н А К А З ч. 26

До відома відділам

Дня 3.IX.1943 р. ввечері помер стрілець з відділу к[оманди]ра Тополі Євген внаслідок одержання ран у бої з ляхами дня 3.IX-43 р.

Сьогодні в год. 16.00 відбудеться похорон при співучасті духовенства, відділів і громадянства.

Технічне переведення припоручаю відділові виховання та пропаганди.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 11. Оригінал. Рукопис.

№ 66
НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ КОМАНДИРАМ СОТЕНЬ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 27 *4 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 4.IX.43 р.

НАКАЗ ч. 27
(До відома сотенним)

Дня 24.VIII.43 р. покарано командирів відділів Ярка і Шаулу по 1 год. стійки. 27.VIII.43 р. ком[андирів] відділів Шаулу 40 хв. стійки, Ярка 5 хв. стійки і Тополю 20 хв. стійки за спізнення на відправу командирів.

28.VIII.1943 р. священника Мстислава за незголошений відхід з відділу – упомнення.

Прошу подати до відома своїм відділам наказ ч. 8, підписаний ком[андиром] УПА Климом Савуром.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 12. Оригінал. Рукопис.

№ 67
НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ КОМАНДИРАМ СОТЕНЬ І ЧОТ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 28 *4 вересня 1943 р.*

Бойова група
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 4.IX-43 р.

НАКАЗ ч. 28
(До відома сотенним і чотовим)

Покарано дн[я] 28.8-43 р. чотового Кармелюка з відділу Шаули. 2.IX-43 р. бунчужного Журбу з відділу Ярка, першого 4 год. стійкою під крісом і другого 5 год. стійкою під крісом за спізнене зголошення до канцелярії групи ранніх звітів і чот. Комара з відділу Тополі упомненням за непослух.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 13. Оригінал. Рукопис.

№ 68

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ КОМАНДИРАМ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 29 *4 вересня 1943 р.*

Бойова група
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 4.IX-43.

Н А К А З ч. 29

(До відома всім командирам)

Дня 25.8.43 р. покарано: з відділу Ярка рой. Сауляка за несовісне повнення варти 2 год. стійки під крісом.

27.8.43 р. рой. Сауляка 1 год. стійки під крісом.

28.8.43 р. Недопитальського наганою, рой. Махно упімненням.

З відділу Ворона ройового Гонту наганою.

2.9.43 р. з відділу Тополі ройового Голосного наганою рой. Шурика упімненням, всіх за недодержування порядку під час кожного маршу.

31.8.43 р. ройового Махно з відділу Ярка за незнання клички наганою.

25.8.43 р. ройового Березу з відділу Шаули за недодержання карности на заставі 2 год. стійкою під крісом, ройового Шинкаря за невиконання наказу 5 год. стійки під крісом.

Дня 25.8.43 р. з відділу Ворона рой. Бойовий за недопильнування варти 2 год. стійки під крісом. 2.IX.43 р. інтенданта кухні – нагана.

28.8.43 р. виховника Галку з відділу Тополі за виступлення з рядів під час маршу упімненням і 28.8.43 р., виховника Хмару з відділу "Хортиця" за недозволену відлучку з відділу — упімненням.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 14. Оригінал. Рукопис.

№ 69

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 30 *4 вересня 1943 р.*

Бойова група
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 4.9-43 р.

Н А К А З ч. 30

(До відома відділам)

В зв'язку з певними змінами в плянуванні, відложено похорон козака Євгена на день 5.IX-43 р.

В годині 9.00 Архірейська Служба Божа в с. Залишанах і відтам похід з тлінними останками на могилки с. Литвиця.

Кінна стежа УПА на Волині в 1943 р.

Участь беруть всі відділи, висилаючи по дві чоти к[оманди]р[и] Ворон і Шаула, Ярок і Тополя — по одній чоті. Відповідальним при таборах залишається к[оманди]р Ворон.

Збірка в год. 7.00 при канцелярії штабу.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 15. Оригінал. Рукопис.

№ 70

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ У ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ТА КАРНИХ СПРАВАХ

№ 33 *9 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА к[оманди]ра Бористена

Постій, дн[я] 9.IX.1943 р.

Н А К А З ч. 33

(До відома відділам)

1) Від сьогодня полагоджування всіх справ переводиться через канцелярію куреня; безпосередньо полагоджувати справи з вищими чинниками не вільно.

2) За наказом вищих чинників, залишаємо назву стрілець, замінюючи на "козак".

3) На місце раненого к[оманди]ра Шаули, назначую чот. Свірка.

4) На нічних і відпочинкових постоях вводиться дижурування. Дижур виконують за чергою командири: Ворон, Свірко, Тополя, Ярок, в разі їх неприсутності їх заступникі. Належить запровадити книгу дижурів а також книги інспекційного старшини і команданта варти по таборі. Відповідальним за це назначую к[оманди]ра Вороного.

5) Призначую до відділу к[оманди]ра Ярка козаків: Стрибуна, Свічку, Скупкаса, Огірка і Вихора. Козаків Гілляку і Котару до відділу к[оманди]ра Тополі.

6) Покарано при карному звіті дн[я] 3.IX козака Почайовця за недотримання порядку в стрілецькім ряді під час перемаршу, дня 5.IX.43 р. козаків Довбуша і Косара за пущення фалшивої вістки – упімненням. Дня 6.IX.43 р. козака Тонкого за те, що не питав клички при контролі – 2 год. стійки під крісом і коз. Довбуша за те, що зійшов з посту стійкового також 2 год стійки під крісом – всі з відділу Ярка. Дня 5.IX-43 р. коз. Кота 100 долів в бігу, Щупака 5 год. стійки під крісом, Зорю 2 год. стійки під кріс, за недбале повнення служби на стійці. Всі з відділу Тополі і коз. Токаря з того ж відділу за незголошення здобутих чобіт – 500 долів. Дня 6.IX.1943 р. з відділу Ворона коз. Щупака 3 год. стійки під крісом за недбале повнення служби на стійці і дн[я] 5.IX.43 р. з відділу Шаули козаків Гороха і Дона за лайку в стрілецькім ряді під час маршу – наганою.

Командир групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 16. Оригінал. Рукопис.

№ 71

НАКАЗ ВІДДІЛАМ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПОХОРОНУ ЗАГИБЛИХ КОЗАКІВ

№ 34 — *10 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 10.IX-43 р.

Н А К А З ч. 34

(До відома відділам)

В год. 10.00 відбудеться похорон трьох козаків: Воробея, Недолі з відділу к[оманди]ра Шаули й Хвилі з відділу к[оманди]ра Ярка, впавших у бої з червоними, дня 8.IX-43 р. в селі Кривиця.

Неустійнений повстанський відділ

Похорон відбудеться таким порядком як попередньо.
Відповідальним за цілість роблю к[оманди]ра Лайдаку.

Командир групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 17. Оригінал. Рукопис.

№ 72
НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ ПРО ВИСУНЕННЯ КОЗАКІВ НА ВІДЗНАЧЕННЯ ТА ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 36 *12 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
к[оманди]ра Бористена

Постій, дн[я] 12.IX.1943 р.

Н А К А З ч. 36
(До відома відділам)

1) Командири відділів подадуть найкращих козаків, що визначилися мужністю і відвагою в боях, а теж карністю у відділах, як кандидатів до відпусток. Козаки, що походять зі східних областей, теж могтимуть скористати з права відпусток. Місце відпусток вкаже їм Український Червоний Хрест.

2) Покарано при карному звіті дня 10.IX.43 р. з відділу Тополі коз. Граба 50 долів за обман, з відділу Ворона козаків Губку й Пильного по 200 долів за неприготовлення обіду на час козакам, з відділу Шаули коз. Клена за вистріл без потреби 300 долів. З відділу Ярка коз. Чумака за привлащення здобутих гранат – наганою і козаків з відділу "Хортиця" Колю за подавання в грипсі додому відомості, котрих не належало подавати 2 год. стійки під крісом і жанд[арма] Метелиця за згублення кріса – 5 год. стійки під крісом.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 18. Оригінал. Рукопис.

№ 73

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ У ОРГАНІЗАЦІЙНИХ, КАРНИХ ТА МАЙНОВИХ СПРАВАХ

№ 40 *14 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я]14.IX.43 р.

Н А К А З ч. 40
(До відома відділам)

1. Принимається в ряди бой[ової] групи козаків Підкову, Січку, Полову й Черейка. Підкова, Січка й Полова призначаю до відділу к[оманди]ра Тополі, Черейка до відд[ілу] Ярка.

2. Відійшли з групи козаки Ворожейкін, Чумак, Холодний з відділу "Хортиця", Клен, Грубий, Зелений, Копок, Овод з відділу к[оманди]ра Ворона, Нечай, Кваша, Дон з відд[ілу] к[оманди]ра Свірка, Люлька, Запорожець, Мо[...]р, Щедрий з відд[ілу] к[оманди]ра Ярка, Граб, Вигон, В'юн, Миш і Гриб з відділу к[оманди]ра Тополі, всі вони відійшли до кінноти.

Звільнені лікарем з причин хвороби чи недомагань фізичних козаки Кожумяка з відділу к[оманди]ра Ворона і Галайдуп з відд[ілу] к[оманди]ра Свірка. Згинули в боях з більшовиками, німцями й ляхами слідуючи козаки: дн[я] 8.IX.43 р. козаки Горобець і Недоля з відділу к[оманди]ра Свірка, Хвиля з відділу Ярка, Євген з відділу Тополі, дн[я] 12.IX.43 Нечай з відділу Кори і 14.IX.43 з того ж відділу козак Маркач, который згинув під час випадку.

Рівно ж відійшли по своїм призначенням козаки Тополя й Сливка з відд[ілу] "Хортиця".

В міжчасі (2-14.IX.43) прибули до відділу к[оманди]ра Кори 28 козаків Кустар, Борщ, Колос, Козаченко, Щербак, Лірник, Спартак, Миш, Кіт, Мірчук, Марень, Судак, Окунь, Соха, Кармелюк, Дорошенко, Сагайдачний, Гал[...], Шуткар, Ожина, Гора, Біда, Верч, Мул, Хвоя, Медяр, Бородач, Нюнок.

3. Покарано при карному звіті: дня 13.IX.43 р. козаків Ольхового, Косаря й Лебедя з відділу Ярка за самовільне затримання без потреби відділу в маршу по 50 долів кожного. З відд[ілу] "Хортиця" розв[ідника] Огонь за самовільну відлучку упімненням і з відд[ілу] Свірка козака Шерай за вистріл на варті без потреби 200 долів.

4. До дн[я] 16.IX.43 к[оманди]ри відділів мають здати всю непотрібну зброю, зложить попсуту, непотрібну до вжитку, чи то ж інші речи (вибухові речовини, муніцію й інше). К[оманди]ри, що є в службових подорожах, виконують це сей час по прибутті до табору. На будуче прошу таки речи здавати без осібного пригадування.

Дописано в пункті 1 принятих козаків Кінюка і Щеку і котрі призначені до відд[ілу] к[оманди]ра Ярка.

Ком[андир] групи /Бористен/

К[оманди]ру Свірку*

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 64, арк. 19. Оригінал. Рукопис.

№ 74

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ КОМАНДИРАМ СОТЕНЬ І ЧОТ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 42 *16 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 16.IX-43 р.

Н А К А З ч. 42

(До відома сотенним і чотовим)

Покарано при карному звіті з відділу Шаули дн[я] 10.IX.43 р. чот. Морозенка за спізнення і 13.IX-43 р. за стягнення без потреби застави [н]а 1.20 і за друге 3 год. стійки під крісом. З відділу "Хортиця" 4.IX-43 р. ком[андира] Довбуша за незголошення підлеглих козаків до карного звіту 1 год. стійки під крісом. Дн[я] 10.IX-43 р. священника Мстислава за спізнення на 3.1/2 год. до відділу – 1 год. стійки.

Дн[я] 4 і 15.IX-43 р. к[оманди]ра Байду за незголошення раннього звіту – 1 год. стійки під крісом і за недостарчення фурманок на стійку

* *Надпис у титулі.*

2 год. стійки під крісом. 4.IX-43 р. к[оманди]ра Кота за незголошення раньго звіту — упімненням і дн[я] 17.IX-43 р. покарано адміністративним порядком секретаря Калину за недогляд при прийманню ранніх звітів 50 долів. Дн[я] 5.IX-43 р. покарано при карному звіті з відділу Тополі чот. Крота за невиставлення стійки при таборі – упімненням, і з відділу Ворона бунчужного Остапа за несвоєчасне видання для відходящого відділу к[анди]ра Тополі харчевих продуктів 1 год. стійки під крісом.

Командир групи /Бористен/

Свірко*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 20. Оригінал. Рукопис.

№ 75

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВСІМ КОМАНДИРАМ ПРО ВИКОНАННЯ КАРНИХ ПРИСУДІВ

№ 43 *17 вересня 1943 р.*

Бойова група УПА
ком[андира] Бористена

Постій, дн[я] 17.IX-43 р.

НАКАЗ ч. 43

(До відома всім командирам)

Покарано при карному звіті дн[я] 6.IX-43 р. з відділу Шаули рой. Запорожця за лайку в стрілецькім рядку і 13.IX-43 р. рой. Морозька за вистріл без потреби – наганою.

Дн[я] 4.IX-43 р. з відділу "Хортиця" виховника Хмару за неповне виконання наказу 5 год. стійки під крісом. 5.IX-43 р. за незголошення раннього звіту 2 год. стійки під крісом. 10.IX-43 р. за невиконання наказу 3 год. стійки під крісом і дн[я] 15.IX-43 р. за незголошення своєчасного раннього звіту 1 год. стійки під крісом.

Дн[я] 5.IX-43 р. коз. Сваху за невиконання наказу 5 год. стійки. 6.IX-43 р. за незголошення до відбуття кари 1 год. стійки.

Дн[я] 4.IX-43 р. саніт[арку] Лялю за ухил від обов'язку наганою.

Дн[я] 10.IX-43 р. дяка Камертона за несумлінне виконання наказу 1 год. стійки під крісом, дн[я] 6.IX-43 р. з відділу Тополі рой. Вовка за невиставлення алярмової стійки – 2 год. стійки під крісом, 10.IX-43 р. саніт[ара] Крука за невластиве відношення до к[оманди]ра – упімнення і з відділу Ярка рой. Мороза за незголошення здобутого кріса – упімненням.

Ком[андир] групи /Бористен/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 21. Оригінал. Рукопис.

---

* *Надпис у титулі.*

DOCUMENTS OF UNITS AND SUBUNITS

This chapter of documents of units and subunits presents documents of the First UPA Group command, issued between June 15 and September 6, 1943, an order by the chief of the First Group economic management division, dated May 2, 1943, and orders for the period August 5 to September 17, 1943 by combat group commander "Borysten".

The First UPA Group command documents consist of orders to unit commanders on organizational-jinformation matters and an instruction for organizing reporting. Order no. 7, dated June 15, 1943 (document no. 51), informs commanders about new appointments and includes a requirement for reporting on the condition of units. Order no. 8, dated June 30, 1943 (document no. 52), was issued to mark the celebration of the Day of Declaration of Ukrainian Statehood and informs unit leaders about deaths and decorations of UPA fighters. The following order, no. 9, dated July 29, 1943 (document no. 53), informs about the military action of July 17, 18 and 19, 1943, deaths of soldiers on the battlefield, the decoration of commander "Tsyhan" and punishment of deserters. The next document in this group is an instruction dated September 6, 1943 (document no. 54) about organizing reporting on personnel. The last order in this group, dated September 6, 1943 (document no. 55), is addressed to commander "Bulba's" units, demanding that by 8.9.1943, they become part of the UPA.

A separate document is order no. 2, issued on May 2, 1943 (document no. 56), by the First UPA Group economic management section head, "Potap", about inventory performance and reporting.

The next group of documents and materials consists of orders of combat group commander "Borysten" for the period from August 5 to September 17, 1943.

Some of these orders inform about promotions and the administration of punitive sentences: no. 9, dated August 5, 1943 (document no. 57); no. 25, (document no. 64); no. 27 (document no. 66); no. 28 (document no. 67); no. 29 (document no. 68); no. 30 (document no. 69) all dated September 4, 1943; no. 33, dated September 9, 1943 (document no. 70); no 36, dated September 12 (document no. 72); no. 42, dated September 16, 1943 (document no. 74); no. 43, dated September 17 1943 (document no. 75).

Another set of orders deals with organizational-informational matters. Order no. 17, dated August 12, 1943 (document no. 58), includes a directive regarding the reorganization and stationing of units and new assignments. Order no. 19, dated August 16, 1943 (document no. 59), refers to the organization of propaganda activity among the population. Order no. 20,

dated August 26, 1943 (document no. 60), informs about changes of command personnel and the reorganization of the combat group.

Next come a set of orders regarding the organization of unit activities: no. 21, dated August 31, 1943 (document no. 61), about the celebration of Ukrainian Armed Forces Day, distribution of new recruits and determination of disciplinary measures; no. 24, dated September 2, 1943 (document no. 63), about carrying out a military action; no. 40, dated September 14, 1943 (document no. 73), regarding use of equipment in units.

Order no. 23, dated September 2, 1943 (document no. 62), regulates health-related activities and sets out the duties of group paramedical personnel and their distribution and duties.

The final set of documents consists of orders to units regarding funeral arrangements for fallen soldiers: no. 26, dated September 4, 1943 (document no. 65), and no. 34, dated September 10, 1943 (document no. 71).

ДОКУМЕНТИ КОМАНДУВАННЯ ГРУПИ

№ 76–81

НАКАЗИ КОМАНДИРА ГРУПИ

15 серпня – 24 листопада 1943 р.

№ 76

НАКАЗ У ОРГАНІЗАЦІЙНИХ І ДИСЦІПЛІНАРНИХ СПРАВАХ

№ 2 *15 серпня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КВО НАКАЗ ч. 2

1. Дотеперішнє керування працею спочивало в руках організаційних чинників. Мілітаризація, яку переведено в організації, має вплинути на революційний розмах й скріпити основи УССД, яки ми частинно побудували. На членів ОУН наложено ще більше праці. З вузьких рамець конспірації ми мусіли вилізти на ширшу площину й проблему визволення УССД інтенсивніше розробляти. Війна змушує людей в великій мірі рискувати, в ризку малодушність людей все вилазить наверх. І тому таки жорстоки часи будуть немилосердно розпорошувати авторитети, яки не відповідають дійсності. Люде не життєтворчі мусять уступити місце морально сильному елементові. Революційну мораль, котру ми створили в теперішнім часі, мусить скріпитися революційна організація. Це не є якесь товариство чи "Благатворительное общество", люде пов'яжуть себе слабими нитками товарискості чи якімість дрібномищанськими моралями і плісніють замість жити.

Вступивши в організацію, ми мусимо зірвати з усіма старими призвичаєнями, які нам шк[о]дили б в роботі. Теперішній член мусить стати на висоті завдань. Праця і оточення, серед якого живем, не все буває з членів й тому старих революціонерів не раз розтрипує морально і зводить на манівці. Стрічаєм в терені членів, які курять, п'ють та інші неморальні поступки роблять. Перед звичайними людьми виступають як апстиненти. Маси ми мусимо не тільки словом, але і прикладом виховувати і тому перед усіма ми все мусим бути світилом. При запиті членів нищих

щеблів організаційних, чому курять чи п'ють, відповідають: зверхник курить, а мені не можна! Отже, таким поступованням ми будем тільки деморалізувати підкомандних. Ми мусим бути увільнені від налогів, яки приносять нам шкоду.

Н А К А З У Ю!

Всім керівним складам воєнним, запілля, округи, надрайону, району та нищим організаційним клітинам перестати з дня 15 серпня 1943 року курити та пити. За невиконання наказу будеться потягати всіх до строгої відповідальності.

2. З переведенням мілітаризації в організації мусить скріпитися в нас дисципліна, точності, солідарності, бувають і такі компіляції, які треба не раз літами направляти.

Н А К А З У Ю!

Всім членам ОУН підтягнутись до висоти військової дисципліни та порядок, який нас в праці, зобов'язую точно перестерігати.

а) Всі накази своїх зверхників точно, солідно та чесно виконувать. Кожний наказ мусить бути звітований.

б) Зголошувати по-військовому своє прибуття найстаршому орг[анізаційному] членові, відхід рівно ж зголошувати.

в) До організації старших членів не вільно споухвалюватись та вульгарно відноситись. Організаційно старшим людям все треба віддавати належну пошану.

г) Критикувати своїх зверхників в присутності загону, або виявляти особисті антипатії і т. п. не вільно. Жалі свої виявляти в ч[о]тири [о]чі, аб[о] дорогою службовою до гори.

д) Не вільно присвоювати або розкрадати організаційного майна. За кожну де[гр]адацію орг[анізаційного] майна (грошей) буде каратися розстрілом.

е)* Не вільно членам ОУН без дозволу або службового поручення плентатись по чужому терені. Кожного, кого зловиться, чинники СБ мають провірити і коли, винен, надати організаційною дорогою покарання вищезгаданих.

є) Забороняється писати приватні листи та посилати організаційними штафетами. Це лишнє обтяження зв'язків.

3. Після збору сьогорічного урожаю люде стануть гнати самогон та затруюватись алькогольом.

Н А К А З У Ю!

Службі Безпеки зайнятись поборюванням алькоголізму та інших деморалізацій.

---

* *У тексті:* с)

4. Німецькі військові частини в зударі з загонами УПА, втікають зі своїх "штип-пунктів" і лишають терен адміністраційно неохопленим. Ті всі люки, що сьогодні лишають німці, ми мусимо своєю адміністрацією заповнювати. Наказую в районах Деражн[е], Стидинь та Степань організувати до дня 3.IX.43 р. районові та сільські Управи. На всі інші райони в[оєнної] округи підготовити адміністраторів до дня 3.X.43 р. Головним завданням буде охопити господарчу ділянку. Переведенням цього в життя займеться політреферат воєнної округи.

5. Всі орг[анізаційно-]мобілізаційні реф[еренти] займуться до дня 30.VIII.43 р. зорганізуванням в запіл[л]і військового зв'язку. При кожним орг[анізаційнім] зв'язку мусить бути пункт і військовий. Потворити рівно ж штафети військові.

а) На кожній штафетовій лінії мусить бути контрольний пункт (границі) ваших надрайонів, де контролюється всіх людей, котрі проходять по лінії.
Контрольні пункти на орг[анізаційних] штафетах та військових.

б) При переїзді штафетою вищих командирів або перевозі важних річей (амуніція і т. п.) лінія має бути обставлена вартою.

в) Всі залізничні переїзди, кудою переїзджають наші друзі, добре обставити вартою, щоб ворог нас не міг наскочити.

г) Всі зв'язкові пункти, що мають недалеко ріки, мають постаратися від 6-ти до 10-ти човнів. Човни мають служити до переправлення війська чи транспортів.

д) Кожний пункт зв'язку мусить мати 2 верховці та 2 фірманки службових.

е) Всіх людей, річі та пошта, яка переходить через зв'язок, з місця відставляти на слідуючий пункт.

є) Кожний зв'язок мусить мати книжку, де нотується всі грипси, котрі переходять через зв'язок. Кожний відбір та передачу грипсів зв'язкові квітують з зазначенням години.

ж) Від всіх зв'язкових вимагається точності, солідарності, справності та конспіративного поведення. За недотрімання всіх точок стро[го] каратиметься.

з) Не вільно по організаційних зв'язках відставляти людей до УПА, персонально неперевірених. Таких людей передавати на мобілізаційні пункти.

6. Весь папір, яким до цього часу розпоряджались поодиноки референтури, переходить до шефа політичного штабу в[оєнної] округи. Господарчі реф[еренти] мають видати зі своїх магазинів папір, чорнило, олівці та інші хемічні приладдя для ШПШВО.

7. Наказую всім політичним реф[ерентам] округи, надрайону та району до дня 15.X.43 р. зорганізувати в ВО народні школи, згідно інструкцій шк[ільного] реф[ерента] при ШПШ.

8. Організаційно-моб[ілізаційні] реф[еренти] округи, надрайону та району, потворять мобілізаційні пункти, де скупчуватимуть всіх людей, котрі йдуть в УПА. Моб[ілізаційні] пункти мусять бути зі собою пов'язані безпосередньо усі райони з надрайонами, надрайони з округою. Всі новозмобілізовані на моб[ілізаційних] пунктах мають бути персонально та лікарсько провірені. Кожний дістає ка[те]горію та опінію. Щойно на наказ ШВШ вони з моб[ілізаційних] пунктів виходять до УПА. Новобранців на зв'язок орг[анізаційний] не вільно пускати.

9. Наказую орг[анізаційно-]моб[ілізаційним] реф[ерентам] провести в запіллі реєстр зброї, список зробити по районах, надрайонах і округах: псевдо члена, становище, номер криса, пістолі, марка і кількість амуніції.

Постій, 15.VIII.43 р.

Слава Україні!

Командир военної округи
/–/ Дубовий

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 22-23. Копія.

№ 77
НАКАЗ ПРО ПРОВЕДЕННЯ СВЯТА УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЇ

№ 3 *25 серпня 1943 р.*

Военна округа "Заграва"
Дня 25.VIII.43 р.

Н А К А З ч. 3

В день Свята Української Зброї, т. є. 31.VIII.43 р., перевести святочні сходини по всіх відділах і запіллі УПА.

Свято відбути при широкій співучасті цілого суспільства за слідуючим порядком:

1. Збірка і звіт,
2. Вступне слово,
3. Наказ командира УПА Клима Савура,
4. Національний гимн.

В відділах УПА день 31.VIII.43 р. вважати за день святочний.

Командир военної округи
/–/ Дубовий

Струнко!*
Спочинь!
Струнко!

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 19. Копія.

* *Надпис у титулі.*

№ 78

НАКАЗ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ШЕФА ВІЙСЬКОВОГО ШТАБУ ГРУПИ

№ 3 *10 вересня 1943 р.*

УПА група "Заграва"

Н А К А З ч. 3*

З днем 10.IX.43 р. к[оманди]р Макаренко перестає бути шефом військового штабу.

К[оманди]ра Бористена назначую шефом військового штабу.

Обов'язки шефа обіймає з днем 10.IX.1943 р.

Постій 10.IX.43 р.

КВО
/Дубовий/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 40, арк. 22. Оригінал.

№ 79

НАКАЗ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО РЕФЕРЕНТА ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ

№ 8 *20 вересня 1943 р.*

УПА, група "Заграва"
КВО

Н А К А З ч. 8

1. З днем 20.IX.43 р. друга Захара звільняю з обов'язків політичного реф[ерента] ВО (запілля).
2. Обов'язки політичного реф[ерента] военної округи наказую передати другові Аскольдові.

Постій, дня 20.IX.43 р.

КВО
/Дубовий/

30.IX.1943 № 10

*ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 38. Оригінал***.

---

* *Так у тексті. Напевно, має бути:* 5

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Група "Заграва"

№ 80

НАКАЗ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ КОМЕНДАНТА ВІЙСЬКОВОГО НАДРАЙОНУ СТОЛИН

№ 9 *2[3] вересня 1943 р.*

УПА, група "Заграва"
КВО

Н А К А З ч. 9

1. З днем 2[3].IX.43 р. друга Крука звільняю з обов'язків команданта воєнного надрайону Столин.

2. Наказую другові Шепельові перебрати обов'язки КВН.

Постій, дня 2[3].IX.43 р. КВО
/Дубовий/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 31. Оригінал.*

№ 81

ВІДПИС НАКАЗУ КОМАНДИРА ВО ПРО ЗНИЩЕННЯ ВСІХ ЗАСОБІВ ЗВ'ЯЗКУ НА ТЕРИТОРІЇ ОКРУГИ

№ 12 *24 листопада 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КВО

Н А К А З ч. 12

Наказую по всій моїй воєнній окрузі знищити всі телефонічні і телеграфічні сполучення.

Дроти (телефонічні) змотати і заховати у криївках. Телефонічні стовпи порізати і попалити.

Постій, 24.XI** 1943 року. КВО
/–/ Дубовий

Друже Шепель!

Відпис наказу КВО ч.12 пересилаю до виконання.

Постій, дня 6.XI.1943 року. З доручення КЗВО
/Маяк/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 90. Копія.

---

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Група "Заграва"

** *Напевно, має бути:* X

№ 82–84

НАКАЗИ
ШЕФА ВІЙСЬКОВОГО ШТАБУ

5 жовтня – [листопад] 1943 р.

№ 82

НАКАЗ — КАРНИЙ ПРИСУД РОЙОВОМУ КОВАЛЕНКОВІ

№ 4 *5 жовтня 1943 р.*

УПА група "Заграва"
ШВШ
ч. 42/43

Н А К А З ч. 4

За несовісне і легковажне виконування припорученого завдання, як теж за крутійства в свойому оправдуванні, покарано ройового Коваленка 5-ти годинною стійкою під крісом.

За пискування і непотрібне говорення помимо заборони покарано 2-годинною стійкою під крісом. Ройовий Коваленко відмовився виконати кару.

Тому теж по перепровадженні слідства покарано рой. Коваленка за свідоме невиконання наказу по кількаразовому упімненні з зняттям з функції ройового на звичайного козака.

Без дозволу шефа військового штабу козак Коваленко не може обняти функції ройового.

Прошу подати до відома козацтву загону ім. Остапа.

Постій, 5.X.1943 р.

Командир /Бористен/

6.X.43 р.*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 25. Оригінал.

* *Підпис нерозбірливий.*

№ 83
НАКАЗ У СПРАВАХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРИЗНАЧЕНЬ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ПОЛІТИЧНИХ ВИХОВНИКІВ

№ 8 *30 жовтня 1943 р.*

УПА, група "Заграва"
ШВШ — відділ виховання
ч. 111/43

НАКАЗ ч. 8
По загонах і ВОП

I. Призначую:

1. К[оманди]рами виховання і політичними керівниками загонів:

а) К[оманди]р Хмара – загону ім. Богуна.

б) К[оманди]р Косач – загону ім. Остапа.

в) К[оманди]р Зубар – загону ім. Колодзінського.

г) К[оманди]р Галка – загону ім. Коновальця.

Виховники Загонів по власному визнанні призначають к[оманди]рів виховання на кожний відділ, які в свою чергу, підбирають пропагандистів в кожній чоті.

2. К[оманди]рами виховання і політичними керівниками ВОП:

а) К[оманди]р Журба – вишкільного відділу "Хорти".

б) К[оманди]р Вадим – вишкільного відділу "Везувій".

II. К[оманди]рам загонів і ВОП прислуговує право, в разі коли б виховники не відповідали на свої становища, зголосити через канцелярію ШВШ до відділу виховання і подати кандидатуру.

III. Зобов'язую к[оманди]рів і виховників загонів та ВОП взаємно співпрацювати.

а) Виховники вводять к[оманди]рів в курс політично-виховної роботи,

б) к[оманди]ри вводять виховників в курс своїх завдань,

в) к[оманди]ри є відповідальні за політично-виховну роботу в час відсутности виховників.

IV. На виховників накладаю відповідальність за:

а) піднесення національної і політичної свідомости козаків,

б) політичну лінію і ідейну підготовку загонів і ВОП,

в) моральний і духовий стан козацтва.

V. Виховники за свою роботу відповідальні перед своїм діловим верхником.

VI. К[оманди]рів виховання і політичних керівників називати: "Друже Виховник". При підписах виховники мають вживати: "Командир виховник" або "Виховник".

VII. За переведення у життя цього наказу роблю відповідальними як к[оманди]рів, так і виховників.

Виховник
/Зимний/ — Командир
/Бористен/

Постій, 30/X-43 р.

Галуза*

*ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 26, арк. 21. Оригінал***.

№ 84

НАКАЗ У МЕДИЧНО-САНІТАРНИХ СПРАВАХ

№ 9 — *[Листопад] 1943 р.*

ч. 121/43

Н А К А З ч. 9

1. До дня 20/XI-43 р. подати персональний спис санітарної обслуги загонів, як рівно ж санітарного майна після залученого взірця.

2. Не вільно командирам загонів приймати персональної санітарної обслуги без призначення начального лікаря групи "Заграва".

3. Хірургічні приладдя, аптечки чи аптеки, санітарний інвентар, здобутий після вислання звідомлення, негайно повідомляти начального лікаря.

Це саме відноситься й до втрат.

4. Коли б загинув хто з санітарного персоналу – негайно повідо[мити] начального лікаря.

Начальний лікар
/Бравий/ — Командир

№ 16 Принято дня 8.XI.43 р. Ком[андир] Свірко

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 64, арк. 34. Оригінал***.

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток печатки:* УПА Група "Заграва" Шеф військового штабу Бористен

№ 85 – 96

НАКАЗИ ШЕФА ПОЛІТИЧНОГО ШТАБУ

20 серпня – 17 листопада 1943 р.

№ 85

НАКАЗ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО РЕФЕРЕНТА ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ

№ 4-5 *20 серпня 1943 р.*

*⁻ УПА
Група "Заграва"
ШПШ
ч. ⁻*

НАКАЗ ч. 4–5

Друга Тиверця призначаю тимчасовим окружним шкільним референтом.

Постій 20.VIII.1943

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 170.

№ 86

НАКАЗ ПРО ПОЧАТОК НАВЧАННЯ ДІТЕЙ В НОВОМУ ШКІЛЬНОМУ РОЦІ

№ 14 *[20] вересня 1943 р.*

Для окр[ужного] шкільного інспекторату

НАКАЗ ч. 14

На всіх теренах, звільнених УПА від імперіялістів, дня 15.IX.1943 почати 1943/44 учб[овий] рік в школах, де можливо закінчити біжучий ремонт на цей термін і є педагогічні сили

Дня 1.X.1943 р. почати учбовий рік у всіх інших школах звільненого терену та забезпечити педагогічними силами.

⁻ *У наступних документах (№ 86–96) цю частину формуляра опущено.*

Навчання в школі є обов'язковим.

Медичний огляд дітей має відбутися до початку навчання. День, в котрім розпочинається навчання, є святочним днем для учнів, а тому наказую удекорувати шкільні приміщення і відповідно приготуватись. До декорації слід ужити портретів ви[з]начних людей, та [в] цей день на школах вивісити національний прапор.

Постій 20*.IX.1943.

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989.– Т. 1. С. 170-171.

№ 87

НАКАЗ ПРО ПОЧАТОК НАВЧАННЯ ДІТЕЙ У НОВОМУ ШКІЛЬНОМУ РОЦІ

№ 15 *3 вересня 1943 р.*

Надрайонним, районним і сільським управам

Н А К А З ч. 15

1. На теренах звільнених УПА від імперіялістів, перевести ремонт шкіл. Біжучий ремонт закінчити до 15.IX ц.р., а капітальний – до 30.IX.1943 р. В місцевостях, де шкільні будинки спалені, слід підібрати або приватний будинок, відповідний на шкільне приміщення, або державний.

2. Забезпечити школи паливом на зимовий сезон, на 30.IX.43 [та] технічним персоналом (вбиральники, сторожі).

3. Забезпечити школи паливом на зимовий сезон на день 30.IX.43 За нормами палива звертатися до відповідних лісних відділів.

4. Забезпечити інспекторів та вчителів транспортом в службових справах.

5. Всі господарчі справи шкіл та вчителів розв'язують відповідні надрайонні, районні та сільські управи.

Постій 3.IX.43

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 171.

---

* *Напевно, має бути:* 2

№ 88
НАКАЗ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ЗБОРУ КНИЖОК ДЛЯ ЦЕНЗУРИ

№ 19 *7 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 19

Зарядити збір книжок по теренах і надіслати їх до цензури. До переведення цензури нищення.

Постій 7.IX.1943 р. Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА.–Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 172.

№ 89
НАКАЗ КЕРІВНИКОВІ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕДИЧНИХ ОГЛЯДІВ ДІТЕЙ

7 вересня 1943 р.

До керівника Червоного Хреста

В цілях охорони здоров'я дітей пропоную:

1. Перевести медичний огляд дітей по всіх школах не пізніш, як до 20.IX.1943 р.

2. Назначити спеціяльні санітарні комісії, котрі б стало займалися санітарно-гігієнічним оглядом дітей.

Постій 7.IX.1943 р. Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА.. – Торонто, 1989. – Т. 1.– С. 172.

№ 90
НАКАЗ НАДРАЙОНОВИМ УПРАВАМ ПРО БУДІВНИЦТВО БАНЬ ТА ДЕЗИНФЕКЦІЙНИХ КАМЕР

№ 25 *15 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 25

В цілях охорони здоров'я та запобігання розповсюдження хворіб серед війська та цивільного населення наказую:

На терені кожного надрайону побудувати 3-4 бані з дезенфекційними камерами.

За проектами та калькуляціями звертатися до проект-бюра при окружній управі.

Постій 15.X.1943

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. –Т. 1. – С. 172-173.

№ 91
НАКАЗ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО НАДІНСПЕКТОРА ТА ІНСПЕКТОРА ОКРУГИ

№ 34 *7 жовтня 1943 р.*

НАКАЗ ч. 34

Окружним шкільним надінспектором призначую др. Тиверця.
Окружним шкільним інспектором призначую др. Єкіфа*.

Постій 7.X.1943

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 173.

№ 92
НАКАЗ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ШТАТІВ ОКРУЖНОГО ШКІЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

№ 35 *7 жовтня 1943 р.*

НАКАЗ ч. 35

Від дня 1.X.43 р. затверджую слідуючі штати окружного шкільного управління:

1. Окружний шк[ільний] надінспектор (1 чол.).

---

* *Так у тексті. Певно має бути:* Скіф *(Див. наказ № 49 від 12 листопада 1943 р.)*

2. Окружний шк[ільний] інспектор (2 чол.)
3. Інструктори метод[ичного] каб[інету] (7 чол.).
4. Діловод загальної канцелярії (1 чол.).

Постій 7.X.43 р.

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

Опубл.: Літопис УПА. – Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 173-174.

№ 93
НАКАЗ ГОЛОВІ СЕЛИЩА БЕРЕЖНИЦЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ БУДИНКУ ДЛЯ ШКІЛЬНОГО ІНСПЕКТОРАТУ

19 жовтня 1943 р.

Н А К А З ч.

На день 1.XI.43 р. бувший ксьондзівський будинок мусить бути звільнений від всіх інституцій, а переходить в користування шкільного інспекторату.

Дня 19.X.43 р.

Шеф політичного штабу
/Остап/

№ 22

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 109, арк. 22. Оригінал.

№ 94
НАКАЗ МІСЦЕВИМ УПРАВАМ ПРО ЗАКІНЧЕННЯ ВИМОЛОЧЕННЯ ЗБІЖЖЯ СЕЛЯНАМИ

№ 43 *22 жовтня 1943 р.*

Н А К А З № 43

Окружним, надрайонним, районним та сільським управам

У зв'язку з можливою загрозою наближення фронту, що загрожує масовому знищенню збіжжя і всіх харчових запасів з боку червоних, а також німаків.

Наказується всім селянам, які ще не вимолотили збіжжя, якнайскорше це зробити і відповідно його заховати, притягнути до цього всю свою родину.

В разі зволікання і невиконання цього наказу, протягом двох днів з дня його оголошення, винному буде сконфіскована частина його вимолоченого збіжжя.

Постій 22.10.1943 р. Шеф політичного штабу /Остап/

№ 37
До районної Управи Умань. До виконання Павло. 23.X.43 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 109, арк. 23. Оригінал.

№ 95

НАКАЗ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО ІНСПЕКТОРА

№ 49 *12 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 49

В зв'язку з хворобою шкільного інспектора др. Луга звільняю його з обов'язків та призначаю шкільним інспектором др. Скіфа.

Постій 12.11.1943 р.

Шеф політичного штабу
/–/ Остап

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 29. Копія.

№ 96

НАКАЗ ПОЛІТИЧНИМ РЕФЕРЕНТАМ ПРО СВЯТКУВАННЯ СВЯТА ГЕРОЇВ БАЗАРУ

№ 50 *17 листопада 1943 р.*

Н А К А З [ч.] 50

Всім політичним референтам в окрузі.

Дня 21 листопада ц. р. на всіх теренах округи відсвяткувати Свято Базару.

День цей є національним святом, в якому має взяти участь організованим порядком все українське суспільство.

Програма свята долучається.

Слава Україні!

Постій 17.XI.1943 р.

Шеф політичного штабу /Остап/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 63, арк. 36. Оригінал.

№ 97

НАКАЗ КЕРІВНИКА ВІДДІЛУ ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ

10 грудня 1943 р.

№ 97

НАКАЗ НАДРАЙОНОВИМ І РАЙОНОВИМ РЕФЕРЕНТАМ ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ В СПРАВІ ЗВІТНОСТІ ПРО СТАН ВОРОЖИХ СИЛ

№ 1 *10 грудня 1943 р.*

УДСБ Д[уже] таємно

Відділ: Військова розвідка Постій. Дня 10.XII.43 р.

ч. 1

Н А К А З

Референтам військової розвідки в надрайонах і районах УДСБ групи "Заграва" до дня 20 ц. м. усталити стан ворожих збройних сил в кождому районі за пляном, поданим нище.

Н і м ц і

1. Постій військових частин (село, місто, "штіцпункт").

2. Місце закватирування військових частин (намалювати шкіц приміщення війська).

3. Рід війська: піхота, кіннота, артилерія і інші роди зброї, як СС, СД і т. п.

4. Кількість війська в даній місцевості (старшин, підстаршин і рядовиків).

5. Національний склад війська (вказати кількість нац[іональних] мен[шин] старшини, підстаршин і рядовиків).

6. Узброєння. Вказати кількість: крісів, фінок, МП, скорострілів легки[х] – тяжких, гранатометів, мінометів, гармат і інше. (Додати кількість амуніції на кожний кріс, кулемет, міномет і т. п., як рівно ж залізний запас амуніції).

7. Табор, кількість: автомашин, возів, коней і іншої тяглої сили.

8. Підходи до місця розташовання війська (вказати перешкоди, природні і штучні та поля обстрілу).

9. Зв'язок між приміщеннями війська і які є можливості ушкодження зв'язку.

Командир групи (ВО) "Дубовий" (Іван Литвинчук)

ШВШ групи "Макаренко" ("Славута", Микола Левицький)

ШВШ групи "Бористен" (Дмитро Корінець). Фото 1941 р.

Політичний виховник групи "Зимний" (Степан Костецький)

10. Варта та застави. Розміщення вартівні і застав. Природні та штучні перешкоди вартівень. Кількість вартових: старшин, підстаршин і рядовиків, які перебувають на вартівні і на стійках, окремо в день і в ночі. Озброєння варти. Укріплення варти, засоби зв'язку варти. Можливості заскочення варти вдень і вночі. Намалювати шкіц розміщення варти і стійок, з узглядненням розміщенням кулеметів і іншої зброї.

11. Штаби військові, поліційні і інші. Місце розташовання такого штабу вказати докладно. Охорона штабу зовнішня і внутрішня, вдень і вночі. Кількість працівників штабу (старшин, підстаршин і рядовиків) і де вони мешкають. Можливості підходу до штабу (зазначивши на шкіцові всі перешкоди). Зв'язок штабу з підлеглими частинами штабу та які можливості ушкодження зв'язку. Озброєння штабу.

Ч е р в о н і

1. Кількість їх. Озброєння. Завдання тих "отрядів". Банда теріторіяльна і бродяча (бродячих банд вказати напрямки рухів, а теріторіяльних границі терену, на якому оперують, чи стоять постоєм). Прізвища і ранги проводирів банд як рівно ж назви банд (н[а]пр[иклад]: ім. Чапаєва, Кірова, Маліновськоє соєдінєніє і т. п.). Моральний стан.

Л я х и

Ті ж самі дані, що до червоних банд, лише відрізняти національно польську партизанку від червоної польської банди. Про зміни в залогах чи відділах і розташованню ворожих збройних сил, які можуть наступити, надсилати відомості 5, 15, 25 числа кожного місяця. То не виключає надсилання інформацій про ворога, які надсилаються щоденно.

Референтам військової розвідки надіслати звіти про виконану працю за минулий час до дня 15/12-43 р. і в майбутньому подібні звіти надсилати 1, 10 і 20 числа кождого місяця.

Розвідчі матеріяли і листування ділове з цієї ділянки слати лише зв'язком УДСБ.

/Немо/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 43, арк. 1. Оригінал.

DOCUMENTS OF THE GROUP COMMAND

The chapter of documents of group commands includes: orders of group commander "Dubovyi" for the period August 15 to November 24, 1943; orders of military chief of staff "Borysten", dated October 5 to November 30, 1943; orders of political chief of staff "Ostap", dated August 20 to November 17, 1943; an order by the chief of the military intelligence division "Nemo".

The first group of orders by commander "Dubovyi" includes documents regarding the organization of "Zahrava" group (VO) activities. Order no. 2, dated August 15, 1943 (document no. 76), demands that all military and rear line leaders respect the prohibition against alcohol consumption and smoking, as well as increase discipline and improve reporting. There are also directives about organizing communication and elementary schools and regulating the work of mobilization centres. Order no. 3, dated September 25, 1943 (document no. 77), deals with the celebration of Ukrainian Armed Forces Day. Order no. 3 (probably should be no. 5), dated September 10, 1943 (document no. 78), informs of the appointment of the group's new military chief of staff, "Borysten". Order no. 8, dated September 25 (document no. 79), speaks of the appointment of VO political section head "Askold". Order no. 9, dated September 23, 1943 (document no. 80), informs of the appointment of military nadraion rear line commander "Stolyn". Order no. 12, dated November 24, 1943 (document no. 81), requires that all of the enemy's means of telephone and telegraph communication in the VO be destroyed.

The second group of orders by military chief of staff "Borysten" include: a punitive order, a sentence against squadron leader Kovalenko, no. 4, dated October 5, 1943 (document no. 82); no. 8, dated October 30, 1943 (document no. 83), appointing political chiefs of divisions (zahony); no. 9, from November, 1943 (document no. 84), dealing with medical and health matters.

The third group of orders, by political chief of staff "Ostap", can be divided provisionally into several thematic sets. The first set deals with the organization of school management boards: order no. 4-5, dated August 20, 1943 (document no. 85), refers to the appointment of a school section head; no. 34, dated October 7, 1943 (document no. 91), deals with the appointment of a regional school superintendent and school inspector for the region; no. 35, dated October 7, 1943, confirms the staff of the okruha school management board (document no. 92); no. 49, dated November 12 (document no. 95), refers to the appointment of a school inspector.

The second set of documents sets out the tasks for work in the VO rear line. Orders no. 14, dated September 20, 1943 (probably should be

September, 2) (document no. 86), and no. 15, dated September 3, 1943 (document no. 87), contain a list of measures for the organization of children's education. Order no. 19, dated September 7, 1943 (document no. 88), contains a directive about collecting books in the VO for the purpose of censorship. An order dated September 7, 1943 (document no. 89), addressed to the director of the Red Cross, deals with conducting medical examinations of children. Order no. 25, dated September 15, 1943 (document no. 90), addressed to nadraion management boards, deals with the construction of baths and disinfection chambers. An order dated October 19, 1943 (document no. 93), requires that the head of the Berezhnystia town council provide a building for the school inspection office. An order dated October 22, 1943 (document no. 94) demands of local administrations that the peasants finish the threshing and store their grain. Order no. 50 dated November 17, 1943 (document no. 96), deals with arranging the celebration of the Day of the Bazar Heroes.

The chapter of group command documents ends with order no. 1, dated December 10, 1943 (document no. 97), by military intelligence division chief "Nemo" requiring that information be provided about the condition and location of enemy forces.

ЗВІТИ
ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

№ 98–100

ЗВІТИ 1-ї ГРУПИ УПА

5–27 липня 1943 р.

№ 98

ЗВІТ ЗА ТРАВЕНЬ 1943 р. ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРУПИ

№ 2/5 *5 липня 1943 р.*

УПА 1-а група
ч. 2/5

Постій, дня 5.VII.43 р.

З В І Т

За місяць травень 1943 р.

1. С т а н: відділ Яреми, відділ Шавули, вишкільний від[діл], II відділ і канцелярія.

2. Реорганізація центру – командир II відділу Верещака та військовик Вояк відходять з відділом на Схід. Зорганізовано слідуючи відділи: оперативний – Макаренко, розвідка – Печериця, Острий, моб[ілізаційний] – Бескід, госп[одарчий] – Потап, вишкіл – Корбан, виховно-пропагандивний – Рудящий, санітарний – Еней, зв'язок – Горний.

3. Б о й о в і д і ї. Вишкіл: 4.V-43 р. засідка та бій під місцевістю Яполоть, власні страти 3-х вбитих, 4-х ранених (всі з сотні Романа).

Ярема: Ліквідація кольоній, сіл, що співпрацюють з німцями і більшовиками. 21 травня зроблено засідку на німців коло місцевості Клесів, зліквідовано німецьку групу в числі 26-х людей, здобуто 2 скоростріли, 6 – МП, 18 крісів, 6 револьверів, 8 гранат і амуніцію. Власні страти 6 ранених.

29.V розпорошено під місцевістю Старинки більшовицьку групу в силі 16 людей, здобуто одну фінку. На відголос бою приїхали німці, з якими зведено бій, вбито 4-х німців, власні страти 3-х забитих.

Шавула: 1.V засідка на німців. Один німець убитий, власні стра-ти – один. 5.V засідка на польсько-більшовицьких партизан, вбито 16, здобуто один кріс, власних страт не було. 3, 4, 15, 19, 23 і 25 ліквідовано

кольонії, що співпрацюють з більшовиками та німцями, власних страт не було.

З II-го відділу загинув один розвідчик – Ігор.

4. Вишкільний відділ: переведено вишкіл молодших командирів в часі від 27.IV до 2.VI.43 р. Вишкіл закінчило 59 людей, яких вислано як інструкторів до відділів.

Санітарний відділ: переведно на 6-ть-тижневий санітарний вишкіл. 14 санітарів приділено до відділів.

5. Відчувається брак вишколених старшин та підстаршин, як також відповідної літератури.

6. Відділи не є забезпечені у взуття, одяг та виряд. Терен доставляє людей, нездібних до військової служби (30 до 50 % хворих). Постачання харчів недостаточчний.

7. Проектується дальша організація центру, перевишкіл відділів, організація нових відділів.

Командир
/Дубовий/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 40, арк. 16. Оригінал.

№ 99

ЗВІТ ЗА ЧЕРВЕНЬ 1943 р. ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРУПИ

№ 3/6 *5 липня 1943 р.*

УПА 1-а група
ч. 3/6

Постій, дня 5.VII.43 р.

ЗВІТ
За місяць червень 1943 р.

1. Стан: відділ Яреми, відділ Шавули, відділ Крука, від[діл] Цигана, від[діл] Чорноморця, розвідка, від[діл] господарчий, відділ вишкільний і від[діл] санітарний.

2. Ярема: 6.VI-43 зроблено наскок на залізну дорогу Клесів–Томашгород, наскок невдався. Вбито два німаки, власних втрат один ранений. 8.VI засідка на більшовиків, вбито двох людей, одного ранено. Здобуто 2 кріси, автомат, наших втрат не маємо. 9.VI бій з більшовиками, вбито 10 чоловік і 10 ранено. Наших втра́т немає, нічого не здобуто. 11.VI зловлено двох козаків і більшовицького лейтенанта. 12.VI зроблено засідку на козаків, зловлено два козаки і два німці, здобуто 4 кріси і 8 гранат, втрат жодних. 14.VI бій з більшовиками, вбито 30 більшовиків, 25 ранено, здобуто одного дьохтяра, 6 крісів, 5 гранат, втрат немає. 24.VI.43 р. наскок на німаків, вбито 30 німаків, багато ранених, не здобуто нічого.

Ш а в у л а: 20.VI.43 р. засідка на більшовиків, вбито 3-х начальників штаба, з нашої сторони втрат немає. 21.VI бій з більшовиками переважаючою силою, вбито 7 людей, з нашої сторони вбито 2-х людей. 22.VI Польська і більшовицька банда напала на с. Губків, де їм дано відсіч, втрат жодних. 24.VI зліквідовано цілковито польську колонію, де не було жодних наших страт.

К р у к: 16.VI Зроблено напад на більшовиків і розгромлено, вбито 80 осіб, велика кількість ранених, здобуто аптечку, радіо, гранатомет і списки, власних втрат один ранений. 17.VI зроблено напад на польську колонію Стахнівку, де вбито 60 ляхів, і спалено половину колонії, наших втрат 17 вбитих, 5 ранених.

Ц и г а н: Початок організації відділу, 11.VI.43 р. з 28 стрільців, протягом місяця зорганізовано частинно відділ та проведено полеві вправи.

Ч о р н о м о р е ць: 1.VI.43 р. бій з німаками, вбито одного німака, того ж самого дня в боротьбі з німаками згинуло 2 наших стрільців. 2.VI 19 стрільців зловили 9 совітських партизан і роззброїли.

3. Р о з в і д к а: дальша організація апаратів, створено карний відділ.

4. Г о с[п о д а р ч и й] в і д д і л: заготовлення та магазинування харчпродуктів і виряду умундурування.

5. В и ш к і л ь н и й в і д д і л: переведено вишкіл молодих командирів в часі від 10.VI.43 р. Вишкіл закінчило 56 стрільців, яких вислано на інструкторів і командирів по відділах.

6. С а н і т а р н и й в і д д і л: Розбудова саніт[арної] точки ч. 1 і створення точки ч. 2.

7. Відчувається брак фахових військових людей, які зреорганізували відділи на військовий лад. Частинно перепроваджено це через вишкіл інструкторів.

8. Проектується дальша реорганізація центру "Оси" та вишкіл нових інструкторів підстаршин і старшин.

Командир

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 39, арк. 24. Копія.

№ 100

ЗВІТ ПРО ВІЙСЬКОВУ АКЦІЮ ГРУПИ

27 липня 1943 р.

УПА 1-а група
Постій, дня 27.VII.43 р.

З В І Т
з акції (Гута)

З а в д а н н я: Знищити узброєні польськи банди, що містились в кол[оніях] Гута-Степань, Борок, Ляди, Омелянка, Ромашково, Темне-

Жондове, Темне-Степанське, Ломи, Борсуки, Мельніки, Гута Міцька, Мутвиця, Подселече, Поляни, Голинь, хут[о]р[и] Кам'янок і Мельниці, кол[онії] Селисько, Зівка, Островки, Осовичи, Вирка, Виробки, Шиманісько, Тур, Іваньче, Ужане, Гали, Переспа, Березувка, Каменне і були сталою загрозою місцевого українського населення та переводили на ньому морди і рабунки.

Дані про ворога:

Узброєні ворожи сили сконцентровані в Гуті, Сошниках, Вирці, Виробках та Галах. За отриманими данними їх знаходиться понад 500. Між ними рівно ж знаходиться відділ червоних. Озброєні в кріси, фінки і кулемети. Гута сильно укріплена та окопана.

1. Для виконання завдання створено дві окремі групи: Перша група сформована з відділу "Вовків", Ярмака і Узбека. Командир Корбан з нею утворено три відділи. 1-й Корбана, 2-й Спартака, 3-й Узбека. Друга група зложена з відділів Ярка, "Оси", "Кентаура", Кори і Чумака – командир Бористен. Створено три відділи: Ярка, Кори, Грабенка.

2. В цілі переведення акції і обезпечення терену завдання розподілено:

а) Перша група – ліквідація Гути-Степань, Борок, Ляди, Омелянки, Ромашково, Темне, Ломи, Борсуки, Мельніки, Гута Міцька, Подселече, Поляни, Голинь, хутор[и] Кам'янок і Мельниці.

б) Друга група – ліквідація кол[оній] Гали, Виробки, Островки, Осовичи, Вирка, Шимонісько, Тур, Ужане, Іваньче, Переспа, Березувка, Каменне, Селисько, Зівка.

в) Відділ Цигана – охорона запілля з півдня.

г) Частина відділу Вороного – охорона терену з сходу і півн[ічного] сходу.

Початок дій: год. 1-ша 17 липня.

3. Перша група: вихідне становище для всіх відділів с. Рудня. Дня 16.VII о год. 22-й відділи вирушили до наступу на с. Гута. Відділ перший в напрямі Борок, другий – Курорт, третій – на південу частину.

Наступ переведено, ліквідуючи кол[онії] Борок, Ляди і частину Курорту, відділи дійшли під укріплені становища. Заалярмований ворог сильним скорострільним вогнем задержує наступ. Бій триває до полудня. На місце бою притягнено garматку та переведено підготовку до слідуючого наступу. Ворожи страти цього дня понад 150 вбитих. Власних страт не було.

Слідуючого дня, 18.VII о год. 1-й відділ перший, зміцнений частиною відділу Вороного, поновлює наступ. Одній з груп вдалося вдертись в середину укріплених позицій та підпалити будинки. Власні страти 6-х вбитих та 3-х ранених. Бій триває до вечора, а ранком 19.VII здобувається укріплення. Будинки спалено та мури висаджено в повітря. Цивільне населення втікає з Гути та попадає в руки другої групи, розбиті частини ляхів та червоних використовуючи терен, втікають в ліси. Наші поодиноки стежи переслідують ворога та нищать всі кол[онії] і хутори.

4. Друга група: вихідне становище для першого і третього відділу Бутейки, для другого – Ромейки. Відділ перший вдарив головною силою на оселі: Островки, Вирка, Переспа, Ужане, Сошники і Тур, окружуючи Вирку від півночі. Відділ другий наступає на Гали. По першім сильнім вогні, зломивши опір ворога, переходить Гали, Тур, Березину, Шимонісько, вдаряючи від півночі на Сошники, доходить до Вирки і Виробок.

Відділ третій вдаряє на Селисько, стрічаючі невеликий опір, наступає на Вирку і Виробки, даючи поміч для відділу першого, в бистрому ударі* погнав ворога в напрямі Шимонісько, Вирка.

Відділ перший в наступі на Вирку своєю передовою охороною наткнувся на ворожу заставу. Ворог, відстрілюючись, відступив. Зліквідувавши Острівки о год. 3 25 мін., розпочинається бій за Вирку, який досягає своєї кульмінаційної точки о год. 4.

Ворог, загніздившись в мурованих будинках біля костела і костелі та умістивши на деревах кулемети, цільно спрямував вогонь по нашій лінії. Після двохгодинного бою цілий фронт першого відділу переходить до наступу. Своєю завзятістю середній відтинок фронту витіснює ворога з мурів і костела, підпалюючи село. Ворог залишив на полі бою безліч вбитих. За зібраними данними сили ворога перекрочували більше 250 узброєних людей. Зайнявши Вирку о год. 10-й, перший відділ займає Зівку та нищить. На поміч ляхам прибули автами німці. Відділ перший сильним наступом їх розбиває. Німці в паніці відступили, залишивши на полю бою 6-ть вбитих. Здобуто один скоростріл, одно МП, 4 кріси, 13 гранат, 400 штук амуніції. О год. 17 15 м[ін.] до першого відділу долучає "Кентаур" і "Оса" і спільними силами проводиться наступ на Виробки. 18.VII друга група ліквідує решту колоній. В часі акції захоплено ворожий табор, який втікає з Гути (150 фір з майном). Втрати ворога цього дня понад 300 вбитих.

5. Застава командира Цигана, виконуючи охорону, перевела бій з німцями біля місцевості Яполоть, бій тривав 45 хвилин. Розбитий ворог, втікаючи, залишив 10 власних трупів. Здобуто два тяжки кулемети, оден легкий, три МП, три коротки пістолі, 7 крісів, 15 гранат, понад 2000 амуніції та спалено два авта. Власні втрати двох легко ранених.

Висновки

1) В наслідок переведених дій, першою групою дня 17, 18 і 19 липня зліквідовано села і колонії: Гута-Степань, кол[онія] Борок, Омелянку, Ляди і хуторі Кам'янок, Ромашково, Подселече, Поляни, Голинь, Темне.

2) Другою групою зліквідовано села і колонії Вирку, Селисько, Сошники, Острівки, Переспа, Виробки, Гали, Шимонісько, Ужане, Зівка, Березина, Тур, Осовичи, Іваньче, Длуге, Поле, Березувка.

---

* *У тексті:* удари

3) Ворожі втрати понад 500 вбитих та неокреслена кількість ранених.

4) Видібрано зрабоване українському населенню домашнє майно, худобу, коні та вози.

5) Розбито німців Рафалівської станиці.

6) Розбито групу німців з Костополя.

7) В наслідок паніки яка витворилася в станиці Степань німці підпалили село і опустили його 18 липня.

Ніччю 19 липня відділ під командою Вороного знищив в Степані укріплені становища та спалив і висадив в повітря ті будинки, які були місцем постою і оборони для німців.

8) Власні втрати 18-ть вбитих і 17 ранених.

Завдання виконано цілковито. Розбивши польські озброєні банди, усунено загрозу, яка тяжила місцевому населенню. Одночасно звільнено терен від окупаційної влади.

Командир

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 39, арк. 25-26. Копія.

№ 101

ЗВІТ КЕРІВНИКА 2-ГО РОЗВІДУВАЛЬНОГО ВІДДІЛУ "ОСА"

30 червня 1943 р.

№ 101

ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ

30 червня 1943 р.

ІІ/зв. VI
УПА – І група
ІІ відділ
Дня 30.6.43 р.

З В І Т

Дня 12.6.43 р. перебрав я провід ІІ відділу "Оса". Стан слідуючий: 34 людей, з цього 23 присутні, 11 в службі й до сьогодні не вернулись.

Завдання на найблищу мету:

Тому що командир Дубовий того ж дня від'їзджав, поінформував мене коротко про характер моєї праці, а дотогочасний провідник Острий, що теж того ж дня від'їзджав, нічого не передав. З цього який-небудь образ упорядкування відносно справ ІІ відділу годі було собі уявити.

За вказівками к[оманди]ра Макаренка належить розбудувати апарат і працю II відділу [...] відділів й розбудовуючи сітку близької, а головно дальшої розвідки.

Хоча в праці одержав я вільну руку в реорганізації цілого відділу, [однак] мало що зроблено, а коли ходить про дальшу розвідку й наладнання справ у бойових відділах, не зроблено нічого. Причини: брак зв'язку.

В останніх днях одержав я зв'язок до окружного Костопіль[ської] округи, однак ще не зв'язався з ним. Друга причина — брак людей, не то фахівців, але пер[...] інтелігентних людей, щоб могли попровадити хоча б найменшу відповідальну працю.

Дня 19.6.43 р. створено карний відділ, стан 20, з цього 4-ох звільнено. В першій мірі є це люди, що самовільно повідходили з бойових відділів.

Переводжені слідства покарано карним відділом. Двох передано до військ[ового] пол[ьового] суду.

Попередний стан 37 л[юдей] зріс до 43+2 відійшло, карний відділ 16+3 арештованих, разом 60 людей. Контррозвідка в початках організовання.

Дня 25.6.43 р. частина відділу в силі 1 роя брала участь у сутичці з більшовиками, що по дорозі зі Сходу на Захід, розтаборились на теренах Лирова, Берестовці, Жильці, Корчина, в силі ок[оло] одного куріня. В сутичці загинув один з друзів під Берестовцем.

/Бористен/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 83. Оригінал. Рукопис.

№ 102

ЗВІТ КЕРІВНИКА САНІТАРНОГО ВІДДІЛУ

29 квітня 1943 р.

№ 102

ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ

29 квітня 1943 р.

ЗВІТ

З праці санітарного відділу, існуючого при відділі УПА

1. Санітарний апарат складається з лікаря-хірурга, 4-х мед[ичних] сестер і секретаря.

2. Від початку організації санітарного відділу перепроваджено 4 курси санітарок, в яких брало участь 55 слухачок. Всі вони тепер працюють в теренах при хворих.

3. Під опікою санітарного відділу від початку було:
а) 29 ранених з відділів,
б) 13 хворих поважно з відділів,
в) 11 ранених з організації (запілля, з боївок),
г) 3 тяжкоранених з цивільного населення,
д) багато амбулатирийно хворих якіх нотується.

Крім того, на постої уділяється поміч цивільному населенню. Більша половина ранених і хворих від 1.V.43 р. повернеться до своєї праці.

4. Від початку зроблено 2 ампутації, 1 ляпаратомія, 1 операція черепа (усунення осколків з твердих оболочок мозгу), 7 усунень куль і 10 менших операцій.

5. Жиноцтво широко співпрацює з санітарним відділом і тим самим виконує працю Укр[аїнського] Черв[оного] Хр[еста] (шиття і prання билизни, достарчення бинтів, приготовлення помешкань, харчи для хворих і т.п.).

Всі хворі мають взірцеву опіку, є забезпечені відповідними кватирами, харчами, і кожний поважніше хворий має прикріплену окрему санітарку.

6. Від дня 27.IV.43 р. організовано 2-хмісячну фельдшерську школу, в який бере участь 19 слухачів. Крім медичного вишколу, переходять виклади українознавства, ідеологічний вишкіл і вишкіл загальновійськовий (тактика, стратегія, партизанка, повстанча армія і регулярна армія).

29.IV.1943 р. /Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 9. Оригінал. Рукопис.

№ 103—106

ЗВІТ КОМАНДИРА ВІДДІЛУ "ЦИГАНА"

1—26 серпня 1943 р.

№ 103

ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ

1 серпня 1943 р.

УПА — група "Заграва"
Постій дня 1.VIII-43 р.
Відділ "Цигана"

БОЄВИЙ ЗВІТ

Від 1.VIII до 1.VIII—43 р.

Дня 18.VII—43 р. було зроблено засідку на німців, в якій здобуто 2 (два) тяжких і 1 (один) легкий кулемет, кріси, гранати, а також спалено 2 (дві) машини. З нашої сторони втрат не було жодних.

Командир загону ім. Хмельницького "Острий" (Ярослав Ждан). Фото 1941 р.

Командир загону ім. Дорошенка "Вороний" (Василь Левкович). Фото 1956 р.

Командир загону ім. Хмельницького "Боровий" (Василь Брилевський)

Командир загону ім. Богуна "Ярема" (Никон Семенюк)

З В І Т В И Ш К О Л У

План. Пероблено від 1.VII. до 1.VIII-43 р. слідуючі заняття:
1. Вполряд: збірки, звороти, марші, хвати крісом 15 год.
2. Вартівнича служба 5 "
3. Стрілецька постова 4 "
4. Політичний вишкіл 4 "
5. Картознавство 4 "
6. Решту часу витрачено на засідки та боєві марші.

К[оман]ир відділу /Циган/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 49. Оригінал. Рукопис.

№ 104
ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ

12 серпня 1943 р.

УПА – група "Заграва"
Постій дня 12.VIII-43 р.
Відділ "Цигана"

З В І Т
з діяльности і випадків

Дня 10.VIII–43 р. на засідці біля с. Д. стався випадок.

Вислано 2-ох стр[ільців], а саме стр. Члека і Колоска в розвідку. Незабаром на донесення місцевих людей вислано в цьому ж напрямку другу стежу (на скраю ліса діяла червона розвідка). Внаслідок непорозуміння розвідок між собою був відкритий вогонь, причому стр. Члек зістався вбитим, а стр. Колосок раненим. Вогонь відкрили стр. Дуб і стр. Береза.

Сталося при к[оманди]рові Приблуді.

К[оманд]ир відділу
/Циган/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 51. Оригінал. Рукопис.

Командир першої сотні УПА
"Коробка"
(Григорій Перегіняк)

Командир сотні загону
ім. Колодзінського "Ярок"
(Дмитро Калинюк)

Командир сотні загону
ім. Хмельницького "Циган"
(Павло Цинко). Фото 1936 р.

Командир сотні загону
ім. Хмельницького "Вихор"
(Роман Кернтопф-Завірюха)

№ 105
ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ

25 серпня 1943 р.

УПА – група "Заграва"
Постій, дня 19 25/VIII 43 р.
Число 25/V

БОЙОВИЙ ЗВІТ

Відділ "Цигана", дня 24.VIII.43 р.

Дня 23.VIII німці з поляками вирушили на порабовання довколишніх сіл. Група в кількости 150 людей посувалася в напрямку с. Коловерть – Велика Совпа. В околицях с. Воронухи чота наших стрільців на чолі з к[оманди]ром Граната вогнем скорострілів загородили ворогові дорогу. Ворог старався ставити опір, вкінці мусив відступити, залишаючи по собі вбитих коней, калюжі крові та трупів. Декотрих ранених та трупів ворог вспів забрати. Ворог в паніці відступив.

Наших втрат немає. Здобуто віз з порабованим.

Слава Україні!

Командир /Циган/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 48. Оригінал. Рукопис.

№ 106
ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ

26 серпня 1943 р.

УПА — група "Заграва"
Відділ "Цигана"

Постій дня 26.VIII-43 р.

ЗВІТ

з діяльности і випадків

Дня 17.VIII-43 р. о годині 3.15 на наш табір напали більшовики. Вони кількоразово переважаючою силою відбили охорону табору, вдерлися до середини і забрали табір (4-и фіри, 8-м коней, машинку до шиття, 5 пар обуви, 8 костюмів, кухню, харчеві продукти і багато річей щоденного вжитку). Зброя вся залишилася в наших руках, люди вицофались за Горинь, причому 2-ох людей – стр. [Д]ок і бончужний Терешко – втопились.

Сталося при командирові Терешкові.

К[оманд]ир /Циган/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 29, арк. 50. Оригінал. Рукопис.

REPORTS OF UNITS AND SUBUNITS

This chapter of reports of units and subunits includes: reports of the First UPA group, a report by the "Borysten," the chief of the 2nd intelligence unit "Osa", a report by the chief of the health unit, "Enei", and reports by unit commander "Tsyhan".

The First Group reports were prepared between July 5 and 27, 1943. The first report, no. 2/5, dated July 5, 1943 (document no. 98), describes the group's condition and military activity in May 1943. The next report, no. 3/6, dated July 5, 1943 (document no. 99) describes the group's activity in June 1943. The last report, dated July 27, 1943 (document no. 100), informs about the "Huta Stepanska" military action.

The next document, no. 101, is a report by "Borysten", the "Osa" 2nd intelligence unit chief, dated June 30, 1943, about the unit's condition, activity and tasks.

Document no. 102 is a report by health unit chief "Enei", dated April 29, 1943, about the unit's condition and activity, the organization of courses for paramedical personnel and schools for field paramedical workers.

The last group of documents are reports by commander "Tsyhan" about his unit's activity from July 1 to August 26 1943. They include: a report dated August 1, 1943 (document no. 103) about the unit's activities and training conducted in the unit between July 1 and August 1, 1943; a report dated August 12, 1943 (document no. 104) informing about an accident in the unit which resulted in the death of one soldier and the wounding of another; a report dated August 25, 1943 (document no. 105), which informs about the unit's combat actions; and a report dated August 26, 1943 (document no. 106), which informs about a "Bolshevik" attack on the camp and the unit's losses.

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ЗАПІЛЛЯ ВО

❐

№ 107 – 122

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ КОМЕНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ВО

11 вересня – 25 грудня 1943 р.

№ 107
НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ ВО ПРО ЗБИРАННЯ ТЕПЛОГО ОДЯГУ

11 вересня 1943 р.

Командант воєнної округи "Заграва"

Постій, дня 11 вересня 1943 року

Окружному господарчому комендантові, окружному політичному референтові, всім комендантам надрайонів, політичним надрайоновим референтам, комендантам районів, господарчим комендантам надрайонів і районів в окрузі "Заграва"

НАКАЗ

Наказую негайно по одержанні цього приступити до перепровадження серед населення теплого одягу (пінжаків, чемерок, шинель, кожухів, овечих шкірок, теплих штанів, рукавиць, шаліків, светрів, теплої билизни, валянок і т. п.).

До збірки теплого одягу заангажувати весь актив організаційний, а також районні і сільськи управи (там де вже вони є).

Перед перепровадженням збірки у селі треба скликати (там, де це можливо) громадське зібрання, на якому пояснити людям, що то є УПА, з кого складаються відділи УПА, за що вони борються та їх потребу у зв'язку із зближаючим холодом; що ми ще не маємо своїх магазинів і фабрик для виробу одягу, а вояки, які лишаються під голим небом, мусять бути відповідньо зодягнені, взуті і накормлені. Забезпечення всім необхідним нашого війська лежить на нас самих.

Справу ставити в той спосіб, щоб населення не давало будь-яких лахів, а щоб представляло собі справу реально і поважно, бо від цього залежить наша будучність.

Є родини що мають змогу дати більше, як одну або дві штукі. На таких треба звернути особливу увагу і старатися вдарити йому на патріотичну сторінку і дістати від нього якнайбільше.

Підобрати відповідні сили з нашого активу, якім приділити по дві-три селі, в якіх він має організувати при помочі місцевого активу поважних, старшого віку людей збірку. За акцію в приділених йому селах він відповідає.

До збірки приступити зараз і закінчити її до 1.X.1943 року. Зібрани речі переберуть надрайонові господарчі, які по актах передадуть їх військовому інтендантові Карому.

20 % всього зібраного, надрайонові господарчі залишать у себе, до розпорядимости краєвого провідника.

Слава Україні!

Командант воєнної округи

14.IX.43 /Юрко/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 35. Оригінал.

№ 108

НАКАЗ ДЛЯ КОМЕНДАНТА НАДРАЙОНУ "ВОРОНА" ТА ФОРМУЛЯРИ ДОКУМЕНТІВ У СПРАВІ НАДАННЯ СЕЛЯНАМ ЗЕМЛІ

16 вересня 1943 р.

Командант воєнної округи "Заграва"

Постій, дня 16 вересня 1943 року.

До команданта надрайону
друга Ворона

При цьому присилаю 1000 штук анкетних листків кандидатів для наділу землі і наказую їх розіслати для всіх районних Управ дорученого Вам надрайону.

Районні Управи по одержанні від Вас бланків анкетних листків, негайно відповідньо розділять їх і вишлють всім сільським Управам до виповнення.

Сільськи Управи по спорядженню (оформленню) анкетних листків, разом з внеском (взірець ч. 2) вишлють їх районним Управам.

Районна Управа по одержанні анкетних листків з внесками з цілого району, предложать їх до затвердження районовому уповноваженому земельної референтури УПА терміном до дня 30 вересня 1943 року.

Анкетні листкі належить споряджувати в одному примірнику індивідуально для кожного кандидата, якому має бути наділена земля. Внесок сільської Управи і земельної комісії споряджується в 2-х примірниках, з якіх один залишається в сільський Управі, а другий разом з анкетними листками сільська Управа перешле районовій Управі для предложення районному уповноваженому земельної референтури УПА до затвердження.

Бланкі внесків (взірець ч. 2) замовлені в друкарні і по видрукованні будуть вислані додатково. Наразі нехай сільськи Управи приступають до оформлення анкетних листків.

В анкетному листку треба докладно виписати, з якого маєтку наділено землю і в якіх границях положений кожний наділений кусок землі (з кім граничить зі всходу, з заходу, півдня і півночі).

В рубриці "Число порядкове" анкетного листка треба вписувати число, під якім виписаний даний кандидат в внеску сільської Управи і земельної комісії.

Командант надрайону докладно поінформує всіх голів і секретарів районних Управ, як ця робота має бути переведена, щоб вони від себе могли відповідньо повчити сільськи Управи і постежити за виконанням роботи.

Слава Україні!

Командант воєнної округи
/Юрко/

В з і р е ц ь ч. 1

А Н К Е Т Н И Й Л И С Т О К

кандидата для наділу землі в с. ________________
району ________________ округи ________________

Прізвище, ім'я і по батькові	Рік народження	Національність	Стан родинний осіб	В тому працездатних	Посідає власної землі, га	

Правдивість повищих даних стверджую.

Дня ____________ 1943 р. *Підпис кандидата* ________________

Наділено землі:

Орної, га	Сінокосу, га	Пасовиська і невжитків, га	Разом, га

З якого маєтку та в яких границях ______________________

____

Завваги Сільскої Управи ______________________

____

______________ дня ______________ 1943 р.

Голова Сільської Управи: ______________
Секретар: ______________

Взірець ч. 2.

ВНЕСОК

Сільської Управи і Земельної Комісії с. ______________ в справі наділу землі згідно зарядження Головного Командира УПА з дня 16.8.1943 р. в земельній справі.

Сільська Управа і Земельна Комісія в складі: Голови ______________ ______________ Секретаря ______________ члени Земельної Комісії 1) ______________ 2) ______________ 3) ______________ на спільному засіданню дня ______________ 1943 р. постановили наділити землею нижче вказаних мешканців с. ______________ і виступити з внеском до Районового Уповноваженого Земельної Референтури УПА про затвердження наділу.

	Прізвище, ім'я і по батькові	Загальна кількість наділу, га	В тому числі			Примітки
			орної, га	сінокосу, га	пасовиська і невж., га	
						безземельний
						має 1,3 га
	Разом					

Підписи:

Голова Сільської Управи ______________
Секретар Сільськ. Управи ______________
Члени Земельної Комісії:
1) ______________
2) ______________
3) ______________

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 10-12. Оригінал.

№ 109
НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ ПРО НАДАННЯ ДОПОМОГИ РОДИНАМ ВОЇНІВ УПА

№ 1 *30 вересня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 1

До всіх командантів запілля надрайонів в окрузі

Багато родин, яких опікуни (батьки, чоловіки, сини) знаходяться в УПА, потребують допомоги. До цього часу родинами цими ніхто не інтересувався, і це викликало наплив прохань (заяв) о поміч безпосередньо до штабу УПА.

Наказую командантам надрайонів наложити обов'язок на командантів районів та їх організаційно-мобілізаційних референтів взяти на облік всі родини, потребуючих допомоги, якіх члени знаходяться в УПА, та стало ними опікуватися.

Такім родинам належить при помочі допомогових комітетів і наших господарчих органів допомогти харчевими продуктами, зорганізувати підводи для привезення їм палива (якщо не мають своїх коней), допомогти в обрібці землі, забезпечити кватирами та уділити іншої можливої допомоги.

Зобов'язати командантів районів надсилати вам кожного місяця звіти: скільком родинам військових УПА уділено і якої допомоги.

Звіти в цій справі з надрайонів прошу надсилати мені до 10-го кожного місяця.

Слава Україні!

Постій, дня 30 вересня 1943 р.

КЗВО
/Юрко/

Полагоджено.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 2, спр. 59, арк. 55. Оригінал.

№ 110
НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ ПРО ПЕРЕПІДПОРЯДКУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ

№ 2 *30 вересня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО *До всіх комендантів надрайонів*
ч. 2 *запілля в окрузі*

Референти Служби Безпеки від тепер не є службово підпорядковані комендантам запілля, а тільки з ними співпрацюють.

Референти СБ є підпорядковані тільки своїм діловим зверхникам.

Слава Україні!

Постій, дня 30 вересня 1943 р. КЗВО
Беріг /–/ Юрко

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 37. Копія.

№ 111
НАКАЗ РЕФЕРЕНТАМ ЗАПІЛЛЯ ПРО ЗАБОРОНУ ПЕРЕПІДПОРЯДКУВАННЯ ПІДЛЕГЛИХ БЕЗ ПОГОДЖЕННЯ З КОМЕНДАНТАМИ ЗАПІЛЛЯ

№ 3 *[1943 р.]*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО *Всім референтам запілля*
ч. 3 *Воєнної округи*

Забороняється всім референтам в запіллі відкликати і переносити на іншу роботу діловопідпорядкованих їм людей без порозуміння в цій справі з комендантами запілля, яким люде ці є підлеглі і працюють в їх терені.

Слава Україні!

КЗВО
/Юрко/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 95. Оригінал.

№ 112
НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ УТРИМАННЯ ВЧИТЕЛІВ

№ 4 *2 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 4

До господарчого референта запілля ВО політичного референта запілля ВО та всіх командантів надрайонів в окрузі

Стверджено, що багато учителів звертається до господарчих органів УПА по харчові продукти.

В цій справі виясняю:

1) Всі учителі мають бути на утриманні громадянства тих сіл, в яких вони працюють.

2) Працівники шкільного інспекторату та учительський персонал середніх шкіл, є на утриманні районних та міських Управ.

В зв'язку з цим, державних харчевих продуктів, які є призначені для УПА, шкільному персоналові видавати не належиться.

Політичний реферат запілля про це повідомить всі районові і сільськи Управи, які мають занятися зорганізованням самооподаткування громад на утримання персоналу, затрудненого в шкільництві.

Тягар утримання працівників, зазначених в пункті 2-му, районні та міські Управи розложать на всіх громадян, що належать до даного шкільного терену.

При самооподаткованні кіруватися нормами харчових продуктів, усталеними господарчою референтурою для війська.

Постій, дня 2.X.1943 р.

КЗВО /Юрко/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 37, арк. 51. Оригінал.

№ 113
НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ В СПРАВІ ЗБОРУ ТА ВИМОЛОЧЕННЯ ЗБІЖЖЯ

№ 5 *3 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 5

Всім командантам надрайонів, командантам районів та головам районних управ в окрузі "Заграва"

До цього часу на полях лишається багато кіп збіжжа, якого селяни не звозять і не молотять.

Наказую оголосити всім селянам щоб негайно звезли з поля збіжжа, перемолотили його і відповідно сховали.

Голови районних Управ і команданти районів є особисто відповідальні за виконання цього наказу.

Слава Україні!

Постій, дня 3 жовтня 1943 року.

КЗВО
/Юрко/

Наказ цей негайно відбити і розіслати
для командантів районів та
голів районних Управ.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 95. Оригінал.

№ 114

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ ХАРЧУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА ШКІЛЬНИХ ІНСПЕКТОРІВ

№ 6 *3 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 6

До господарчого референта запілля ВО та всіх командантів надрайонів в окрузі

Нав'язуючи до дерективи КЗВО з дня 2.X.1943 року ч. 4 в справі харчування учительського персоналу, наказується узглянднити також працівників, затруднених в адміністрації і персонал надрайонових та окружних шкільних інспекторів.

Слава Україні!

Окр[ужний] політ[ичний] референт КЗВО
/–/ Аскольд /Юрко/

Постій, дня 3 жовтня 1943 року.

Полагоджено 6.X.43

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 59, арк. 61. Оригінал.

№ 115

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ ПРО ЗВІТУВАННЯ

№ 7 *4 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 7

До всіх комендантів надрайонів в окрузі "Заграва"

Нагадую, що звіт за місяць вересень 1943 року має бути надісланий мені найпізніше до дня 15 жовтня ц. р.

В звіті відповісти на слідуючі точки:

1. Загальний стан терену (які райони входять в склад надрайону).

2. Праця організаційної сітки (які терени охоплені організаційною сіткою, які частинно охоплені і які зовсім не охоплені).

3. Загальний стан населення і національні меншості (подати скільки є всього населення і скільки в тому числі українців, росіян, білорусів, поляків, німців, чехів і т. д.).

4. Політичні угруповання (подати всі існуючі в терені політичні організації і угруповання українські і неукраїнські).

5. Настрої суспільства (подати як населення наставлене до нас, як до німців, як до червоних і як до інших політичних угрупувань).

6. Вороги та їх діяльність (подати і скільки і де знаходиться німців, чехів, польської партизанки, що кожний з них в терені робить).

7. Події в терені (подати всі важнійші події, які сталися в терені за звітній місяць).

8. Релігія (подати скільки в терені є священників, яких, на якій мові відбуваються церковні служби, подати які є в терені релігійні секти, їх наставлення до нас).

9. Вимоги і внески команданта надрайону (подати коротко що в терені треба зробити для покращання праці).

Слава Україні!

Постій, дня 4.X.1943 року.

КЗВО
/–/ Юрко

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 97. Копія.

№ 116

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ У СПРАВІ НАДСИЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙ З ТЕРЕНУ

№ 8 *11 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 8

До всіх комендантів надрайонів в окрузі "Заграва"

Інформації з терену наказую надсилати мені що п'ять день, а саме:

перша інформація	за час від	1	до 5-го	
друга	"	за час від	6	до 10-го
третя	"	за час від	11	до 15-го
четверта	"	за час від	16	до 20-го
п'ята	"	за час від	21	до 25-го
шоста	"	за час від	26	до 30 чи 31-го кожного місяця.

П'ятиденна інформація має обіймати всі події, які сталися в терені в тій п'ятиденці.

Інформації подавати в розрізі районів і в порядку дат, причому подавати фактичні назви районів а не псевда.

Для прикладу в залучені надсилається взірець.

Інформації споряджувати і висилати з таким розрахунком, щоб найпізнійше на третій день після п'ятиденки вони були вже у мене.

Слава Україні!

Постій, дня 11 жовтня 1943 року.

КЗВО
/–/ Юрко

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 35. Копія.

№ 117

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ ПОКАРАННЯ РОЗКРАДАЧІВ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА ПРИВАТНОГО МАЙНА

№ 9 *12 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 9

До всіх командантів надрайонів і референтів запілля воєнної округи в окрузі "Заграва"

Стверджено, що деякі особи, затруднені в запіллі, занедбують доручену їм працю, робять ріжні надужиття, привлащують собі державне майно і т. п.

У зв'язку з цим, наказую подати до відома всім підлеглим Вам працівникам, що за ріжну крадіж і привлащування державного, а навіть і приватного чужого майна, а також за легковаження дорученої роботи, винні будуть тяжко карані (навіть карою смерті).

Слава Україні!

Постій, дня 12 жовтня 1943 року. КЗВО
/Юрко/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 92. Оригінал.

№ 118

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА ШКІЛЬНИЦТВА

№ 12 *17 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 12

Всім комендантам надрайонів запілля в окрузі "Заграва"

З наказу командира ВО Дубового з дня 9.X.1943 р. організація адміністрації і шкільництва в окрузі "Заграва" доручена шефові політичного штабу.

У зв'язку з цим наказую комендантам надрайонів і районів запілля не вмішуватись в організацію адміністрації і шкільництва.

Слава Україні!

Постій, дня 17.X.1943 року. Комендант ЗВО
/Юрко/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 91. Оригінал.

№ 119

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ У СПРАВІ ПОКАРАНЬ ЗА ПРОПАЖУ ПОШТИ

№ 13 *19 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 13

Всім комендантам надрайонів запілля в окрузі "Заграва"

Стверджено, що на зв'язках пропадає почта, гінуть ріжні річі, як обув, одяг та інше, а також гіне література, яку цілковито або частинно зв'язкові виймають з пачок.

У зв'язку з цим наказую оголосити всім командантам районів і шефам зв'язкових пунктів та їх підлеглим, що такі випадкі будуть уважатися злочином і винні будуть тяжко покарані.

Слава Україні!

Постій, дня 19.X.1943 року.

КЗВО /Юрко/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 59, арк. 104. Оригінал.

№ 120

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ГОСПОДАРЧОГО КОНТРОЛЕРА УПА ТА ЗАПІЛЛЯ

№ 14 *31 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 14 Н А К А З ч. 14

З наказу командира Дубового, ком[андант] Бескид призначений контролером господарки по загонах УПА група "Заграва" та у запіллі.

Обов'язки свої ком[андант] Бескид обняв з днем 25.X.1943 р.

Про це наказую повідомити всіх надрайонових і районових господарчих.

Постій, дня 31.X.1943 року.

КЗВО
/Юрко/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 93. Оригінал.

№ 121

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РОБОТИ ТА ЗВІТУВАННЯ

№ 17 *23 грудня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 17

Всім командантам запілля і політичним керівникам надрайонів, районів, підрайонів і станиць в окрузі "Заграва"

Перепроваджена контроля в терені виказала, що команданти запілля і політичні референти не роблять політичних відправ (сходин) з членами організації. Члени відстали під оглядом політичним і не знають політ[ичне] положення світу, тому що не читають і не переробляють літератури.

Карність підупала, члени не виконують положених на них обов'язків, невластиво відносяться до суспільства, багато членів веде себе неморально, помічається п'янство, неточність, недотримування конспірації і т. п.

В ЗВ'ЯЗКУ З ЦИМ НАКАЗУЮ:

1. Найменше один раз на тиждень робити організаційно-політичні сходини з членами організації. Сходини назначує (скликає) командант запілля спільно з політичними референтами, причому командант надрайону з своїм політ[ичним] референтом відбувають сходини з активом надрайону, командант надрайону зі своїм політ[ичним] референтом відбувають сходини з членами районового активу, підрайоновий командант зі своїм політ[ичним] референтом відбувають сходини з членами підрайонового активу, в станиці, з членами станиці сходини перепроваджує командант станиці зі своїм політ[ичним] референтом.

2. Команданти і політичні референти запілля повинні стежити, які відбуваються сходини в низах і контролювати їх.

3. На сходинах належить переробляти:

а) сьогоднішне політичне положення в світі,

б) наша зовнішня політика (відношення до інших народів Европи і Азії),

в) переробити програмові постанови III Великого Збору ОУН,

г) читати і переробляти всі видані нами летючки і відозви до українців і до інших поневолених (Москвою і Німеччиною) народів,

д) читати і переробляти всю нашу літературу.

4. Сходини можна робити в будинках і під голим небом, лише конспіративно.

5. Порядок сходин опрацьовує і матеріали, які мають перероблятися, підбирає і підготовляє політ[ичний] референт або командант запілля.

6. По відбутті сходин командант запілля, або в його заступстві політ[ичний] реф[ерент], кожноразово звітує на письмі свому зверхникові. В звіті подавати, коли і які (надрайонні, районні, чи станичні) сходини відбулися, скількі було присутніх і що проблено на сходинах.

7. На сходинах також треба обговорювати політичне положення даного терену (надрайону, району, підрайону, станиці) і подавати зверхникам свої внески.

8. На сходинах обсуджувати невластиве поводження окремих членів і в разі потреби витягати консеквенції і повідомляти про це своїх зверхників.

9. Члени мусять бути точні у виконанні своїх обов'язків. Кожне виконання наказу мусить бути звітоване.

10. Наказ цей обов'язує в окрузі "Заграва" з днем його отримання.

Слава Україні!

Постій 23 грудня 1943 року. КЗВО /–/ Юрко

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 49, арк. 25. Копія.

№ 122

ВІДПИС НАКАЗУ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ ЗВІТУВАННЯ ПРО ЗАГОТІВЛЮ СВИНИНИ, ВИКОНАНИЙ КОМЕНДАНТОМ НАДРАЙОНУ "ВОРОНОМ"

№ 20 *25 грудня 1943 р.*

УПА
Група "Заграва"
КЗВО
ч. 20

До командантів надрайонів запілля
і їх господарчих референтів
в окрузі "Заграва"

Наказую терміном до дня 15 січня 1944 року надіслати мені докладний список господарів, у яких взяті свині для УПА в часі до дня 31.XII.1943 року згідно наказу щодо збору свиней.

Список спорядити за такою формою: 1) Число порядкове, 2) Прізвище і ім'я господаря, 3) Село, 4) Район, 5) Вага свині в кілограмах.

Крім того, наказую надіслати мені загальне зведення в розрізі районів, скільки і чого одержано після убою і перебірки взятих у селян свиней. Зведення належить зробити по такій формі: 1) Назва району, 2) Взято свиней штук, 3) Загальна вага в кілограмах, 4) Забито свиней штук, 5) Після перебірки одержано кілограмів, а саме: а) сала, б) смальцю, в) м'яса, г) ковбаси, д) сальцесону, е) кішки.

Зокрема наказую подати, скільки і яких жирів одержано з убою държанних свиней.

За термінове і належне виконання цього наказу чиню відповідальних командантів надрайонів і їх референтів господарчих.

Слава Україні!

Постій, дня 25.XII.1943 року.

КЗВО
/–/ Юрко

Згідно:

УПА
Група "Заграва"
КВН "Долина"

До відома і стислого застосовання всім командантам воєнного н[адрайо]ну "Долина"

Слава Україні!

КВН /Ворон/

Отр[имано] 1.I.44 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 57. Копія.

№ 123

МАТЕРІАЛ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФЕРЕНТУРИ УПА

1943 р.

№ 123

ФОРМУЛЯР АКТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ НАДІЛУ ЗЕМЛІ СЕЛЯНАМ

1943 р.

А К Т Н А Д І Л У З Е М Л І

На підставі зарядження Головного Командира Української Повстанчої Армії з дня 15.3.1943 р. в справі наділу землі, Районовий Уповноважений Земельної Референтури УПА, на внесок Сільської Управи і Земельної Комісії с., ______________________ цим затверджує наділ землі гром, ______________________ мешкан. села ______________ району ______________ округи ______________ в загальній кількості ________ гектарів, а саме:

1) ________ га землі орної, положеної ______________________

____

2) ________ га сінокосу, положеного ______________________

____

3) ________ га пасовищ і невжитків, положених ______________________

____

Районовий Уповноважений Земельної
Референтури УПА

/М.П./

______________, дня __________ 1943 р. ______________________

(підпис)

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 14.

№ 124–127

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ВО

26–28 листопада 1943 р.

№ 124

НАКАЗ ДЛЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕФЕРЕНТІВ НАДРАЙОНІВ У СПРАВІ УНОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ

№ 1 *26 листопада 1943 р.*

УПА
Гр[упа] "Заграва"
ПРЗВО
ч:

Надрайонним політичним референтам в окрузі

Н А К А З № 1

З метою унормуваня справи звітування, наказую:

1) На день 8-го кожного місяця, політичні референти кожного надрайону присилають мені звіт з праці своєї політ[ичної] референтури за минулий місяць.

Взірець, за яким виготовляти місячний звіт, долучується.

2) На день 15-го, 23-го, 30-го, кожного місяця присилати докладні інформації про хід політичної роботи в надрайоні.

3) Керівники поодиноких відділів при надрайонових політ[ичних] референтурах звітують про працю свого відділу політичному референтові даного надрайону, та своїм безпосереднім діловим зверхникам в окрузі, згідно з їх вимогами.

Всі звіти та інформації виготовляти докладно, та своєчасно присилати без запізнень.

Слава Україні!

Окр[ужний] політ[ичний] реф[ерент]
/–/ Аскольд

Постій, 26 листопада 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 49, арк. 7. Копія.

№ 125

ВЗІРЕЦЬ МІСЯЧНОГО ЗВІТУ ТА ІНСТРУКЦІЯ ПРО ДОДАТКИ ДО НЬОГО ДЛЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕФЕРЕНТІВ НАДРАЙОНІВ

28 листопада 1943 р.

Взірець місячного звіту

МІСЯЧНИЙ ЗВІТ

За час від 1-го.......... 1943 р.

ч. п.	Псевдо р[айо]нів	Число підр[айо]нів	Станиць		Прац[юючих] політ[ичних] рефер[ентів] від р[айо]ну до надрай[ону] включно	Прибуло нових прац[івників]	Вибуло до іншої праці	Загинуло	Пішло до УПА	Покарано	Замітки
			охоплених	неохоплених							

Які станиці нами неохоплені, чому (подати причини). Який склад політичних реферерентур районів та надрайонів (подавати лише обов'язки, які виконує даний працівник). Згинув, де, коли, серед яких обставин. Покарано, кого, за що, якою карою.

Подавати коротко характеристику тих, що визначились.

II*. Відділ пропагандивний

1 а)

ч. п.	Псевдо р[айон]у	Кількість пропаган-дистів	Переведено відправ з пропагандистами	Переведено сходів з населенням		Висипано могил	Замітки
				святочних	пропагандивних		

Як є зорганізована пропагандивна сітка? Про що говорено на відправах з пропагандистами? Що постановлено зробити?

Подавати окремий звіт проведених святочних сходів з населенням. Де відбулись посвячення могил, подати програму свята. В яких місцевостях могил не висипано та чому?

* *Так у тексті.*

б)

ч. п.	Псевдо р[айо]ну	Дата	Назва місцевості, де переводились сходи	Псевдо пропагандиста	Приблизне число присутніх слухачів	Тема промови	Як реагувало населення	Які питання задавало	Замітки

Схарактеризувати докладно настрої населення (по районам і навіть по селам де заходить потреба). Подати їх наболілі питання. Про що говорять, чим інтересуються, як ходять на сходи, про що люблять слухати, що б їм говорить. Схарактеризувати (по районах) їх наставлення, зокрема, щодо національних меншин і наших ворогів німців, большевиків, поляків і т. п. Які бачите недотягнення та непорядки в інших ділянках праці (подати конкретні дані).

Насвітлювати населення національних меншин, як вони ставляться до нас та як реагують на наші політичні потягнення?

Н і м ц і. Де находяться, що роблять, з якими носяться думками, що говорять, які настрої серед них, де та який мають вплив на населення (подати докладно, щодо кожного села зокрема).

Б о л ь ш е в и к и і л я х и. Де оперують, в якій кількости (приблизно), які терени опанували, де створили свою адміністрацію. Які терени є під їх постійною загрозою, де мають свої впливи між населенням (подати щодо кожного села зокрема), повні, частинні (подати у відсотках або в числах), зовсім не мають. Про що говорять, який їх склад, якій настрій, з якими носяться думками, як працюють підпільно і т. п.

У к р а ї н с ь к і п о л і т и ч н і у г р у п о в а н н я (бульбівці, мельниківці і т. п.). Де находяться (подати села), в якій кількости (подати у відсотках або в числах), який мають вплив на населення (подати конкретно)?

в) Ворожа пропаганда.

Німецька, большевицька, польська, українських політичних угруповань і інших. Подавати зокрема, щодо кожної, де, коли, в якій формі (шептаній, агітації летючок і т. п.) виступала. Який зміст? Як реагує населення? Ворожу літературу в 2-х примірниках надсилати догори.

2. Культурно-освітня праця

ч. п.	Псевдо р[айо]ну	Товариств "Просвіти"	Гуртків			Бібліотек	Регіональних музеїв	Працівників по культурно-освітній роботі	Курсів для неграмотних	Замітка
			хорових	драматичних	музичних					

В яких місцевостях заложено т[оварист]ва "Просвіти". Схарактеризувати їх діяльність кожної зокрема. Подати працю самодіяльних гуртків (кожного зокрема), який їх склад, хто керує, чим розпоряджують, як працюють, що зробили і т. п.

Скільки книжок в поодиноких бібліотеках, яких, хто з них користає, скільки прочитано книжок і т. п. Що зроблено в справі організації регійональних музеїв, та який стан?

Подавати народню творчість нашого народу, як пісні, приказки, перекази, літературну творчість і т. п. Хто керує курсами для неграмотних?

Подати їх програму, [скільки] охоплює слухачів і т. п. Як ставиться населення до культурно-освітньої праці, що говорить, які перешкоди в праці, які маєте пропозиції до її покращення.

3. Розподіл літератури

Одержано: коли, скільки, якої.

Розіслано: кому, коли, скільки, якої.

III. Вишкільний відділ

ч. п.	Псевдо р[айо]ну	Вишкільних трійок	Скільки проведено вишколів		Якого ступеня	Проходили		Перешколено		Оцінки								Замітка
										відмінно		добре		посередньо		погано		
			для старших	для юнаків		від дня	до дня	старших	юнаків	старших	юнаків	ст[арших]	юн[аків]	ст[арших]	юн[аків]	ст[арших]	юн[аків]	

1. Характеристика, зокрема щодо кожного району:
   а) Як стоїть вишкільна праця в районі?
   б) Як вив'язується вишкільна трійка з своїх обов'язків?
   в) Як проходили вишколи, які були перешкоди?
   г) Хто з вишкільників був покараний і за що?
   д) Який був інтелектуальний рівень вишкільників?
   е) Куди розійшлися вишкільники по закінчені вишколу?
   є) Чи вишкіл осягнув намічену ціль? Якщо ні, то чому?
2. Характеристика вишкільної праці в надрайоні.
   а) Як працює надрайонова вишкільна трійка?
   б) Як проходить надрайоновий вишкіл?
   в) Подати окремий звіт (за нище поданими вимогами) з вишколів, які перепроваджувала надрайонова вишкільна трійка.
   г) подати свої думки та пропозиції до покращення вишкільної праці у Вашому терені.

IV. Відділ юнацтва

ч. п.	Псевдо р[айонів]	Станиць юнацтва		Загальна кількість юнацтв	З того		[П]рибуло з іншого терену	Вибуло в інший терен	Покарано	Згинуло	Пішло до УПА	Замітка
		охоплених	неохоп-лених		мужчин	жінок						

Схарактеризувати працю юнацтва докладно по районах. Подавати конкретно що зроблено (перероблено). Юнацтво в області військовій та виховній. Скільки разів переведено юнацьких сходин, що на них перероблено, про що говорено, що постановлено зробити? Яку участь бере юнацтво в суспільному житті, в пропагандивній роботі (подати конкретно) і т. п.

Кого покарано, за що, якою карою. Подавати юнаків, що визначились в роботі. Подавати характеристику загинувших юнаків. Де загинув, коли, серед яких обставин? На які труднощі натрапляє юнацтво в своїй праці. Які є недоліки, подавати свої пропозиції до покращення праці.

V. Відділ адміністрації

ч. п.	Псевдо р[айо]нів	Створено управ				Кількість працівників по всіх управах	Замітка
		сільських	міських	районових	надрайонових		

Який склад міських, районних, надрайонних Управ та окремих референтур. Схарактеризувати докладно працю адміністрації. Що зроблено за звітовий час, які зарядження видано? Скільки утворено пожежних сторож, хто ними керує, чим розпоряджають? Схарактеризувати докладно працю допомогових комітетів, кому і скільки уділено допомог? Як працюють земельні комісії? Скільки і кому розпреділено землі (подати в гектарах). Скільки не розділено та чому? Скільки переведено відправ з головами сільських, районових та міських управ? Що на них було обговорювано та що постановлено зробити? Як полагоджена справа льокомоції (транспорту)? Які зарядження в тій справі видано?

VI. Відділ вишкільний

чп	Псевдо р[айо]нів	Урухомлено всіх шкіл	З того				Кількість учнів по всіх школах	З того				Учнів у всіх школах	З того			Замітка
			початкових	вище-почат[кових]	середніх	фахових		початкових	вище-почат[кових]	середніх	фахових		початкових	вище-почат[кових]	фахових	

Як вчащають учні до школи? Якими підручниками послуговуються вчителі при навчан[н]і? Скільки створено шкільних та педагогічних бібліотек? Подати кількість книжок в них. Скільки переведено конференцій з вчителями, що на них обговорювано, та що постановлено зробити? Яку суспільно-громадську роботу ведуть вчителі між населенням (подати конкретно)?

Особисто

Скільки переведено відправ, з нищим складом політреферентур? Що проведено Вами особисто? Які останньо видано накази? Які недоліки в праці? Які маєте пропозиції та плани до покращення роботи в терені? Які недоліки в інших ділянках праці?

Дня ____ 194___ Підпис

ДО МІСЯЧНОГО ЗВІТУ

Обов'язково долучувати:

1. Події в терені та ворожі виступи: коли, де і серед яких обставин відбувались? Чим закінчились, які наслідки того, який вплив зробили на настрій населення (подавати конкретно).

2. Адміністративну картку свого терену з розподілом на райони та зазначенням всіх місцевостей. На цій мапі різними красками та роз'яснювальними знаками представити (нарисувати) докладно стан наших та ворожих впливів в терені. Зазначити, де находяться наші вороги. Зокрема німці, большевики, ляхи і т. п. По змозі подати їх кількість та склад. Які терени є опановані німцями, большевиками, ляхами (цілковито, частинно), або є під їх постійною загрозою. Зазначити, де наші вороги (кожного зокрема) та українські політичні угруповання (бульбівці, мельниківці і т. п.) мають вплив на населення цілковитий, частинний (подати у відсотках або числах), або цілком не мають.

Виготовити мапу так, щоби подивитись на її, можна було зор'єнтуватись про стан розміщення різних політичних сил в терені та їх вплив на населення.

Постій 28 листопада 1943 року

Окружний політ[ичний]
референт /–/ Аскольд

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 49, арк. 8-11. Копія.

№ 126

НАКАЗ ПРОВІДНИКАМ ВИШКІЛЬНИХ ВІДДІЛІВ У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЧЛЕНІВ ОУН ТА СИМПАТИКІВ

№ 2 *28 листопада 1943 р.*

УПА
Гр[упа] "Заграва"
ПРЗВО
Вишк[ільний] відділ
ч.

Політ[ичним] реф[ерентам], провідникам вишкільних відділів та вишкільним трійкам Воєнної округи "Заграва"

НАКАЗ ч. 2

В зв'язку з налагодженням та усистематизованням вишкільної праці на терені запілля ВО "Заграва" наказую додержуватись слідуючого:

1. Всі вишкільні, районові, трійки мають перепроваджувати вишкіл першого ступеня популярний для суспільства (старших і юнацтва).

2. На вишкіл брати елемент з усіх ділянок життя, більш активний, підготований, доброохочий та з усіх референтур запілля в порозумінню з провідниками тих референтур.

3. Друзі чи подруги, які закінчили вишкіл першого ступеня з оцінкою "добре" та мають охоту і здібности до навчання, брати їх на вишкіл другого ступеня.

4. Вишкіл другого ступеня перепроваджує надрайонова, вишкільна, трійка, яка має брати людей із цілого надрайону, які закінчили вишкіл першого ступеня популярний.

5. Одиниці, які закінчили вишкіл другого ступеня добре, а мають охоту і природні здібности та до того ще заходить потреба, присилати їх на вишкіл третього ступеня до округи.

6. По отриманню цього наказу, негайно приступити до організовання та перепровадження вишколів першого ступеня для суспільства.

Програма, диспозиції та взірець місячного звіту долучую.

(Програма і диспозиції для юнацького вишколу першого ступеня в найкоротшому часі будуть надіслані).

Слава Україні!

Політ[ичний] реф[ерент]
з[апілля] ВО "Заграва"
/Аскольд/

Провід[ник] вишк[ільного] відділу
при ПРЗВО "Заграва"
/Цемент/

Дня 28 листопада 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 49, арк. 12. Оригінал.

№ 127

НАКАЗ ПРОВІДНИКАМ ВИШКІЛЬНИХ ВІДДІЛІВ ПРО ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВИШКОЛІВ

№ 3 *28 листопада 1943 р.*

УПА
Гр[упа] "Заграва"
ПРЗВО
Вишкільн[ий] відд[іл]
ч:

Провідникам, командантам вишколу та вишкільним трійкам ВО "Заграва"

НАКАЗ ч. 3

Наказую додержуватися слідуючих порядків на вишколах:

1. Дотримуватись порядку та організаційної дисципліни.
2. Строго дотримуватись конспірації.
3. Жоден з вишкільників не сміє цікавитися місцем проходження,

замешкання, прізвищем, організаційним псевдом, оранізаційним становищем друзів. Може тільки знати вишкільне псевдо.

4. Забороняється всім вишкільникам без дозволу провідника вишколу писати грипси, ані не звільняти на нічліг, чи на залагодження особистих справ, а навіть організаційних поза вишкільним приміщенням

5. При нарушенні вишкільником організаційної дисципліни застосовувати відповідні міри стягнення та кари (нагана, долів, під кріс та звільнення з вишколу разом з представленням до карного звіту).

6. Вишкільник повинен пам'ятати про організаційну дисципліну і повинен себе вести, як вояк. Інструктор має вести себе супроти вишкільників, як друг, а не як "капраль".

7. На лекціях заховуватись спокійно і уважно. Бути чемним у відношенні до інструкторів.

8. В час перерв та у вільних хвилинах занятися собі відповідньою працею (читанням літератури та повторенням лекцій).

9. На вишколі має бути бадьорий настрій (але не гучний), і виховуючий.

10. Щоденно визначувати наказом вартових на цілу добу і дижурних на один день.

11. В разі якоїсь небезпеки алярму, чи ворожого нападу, не вільно нікому панічно розбігатися, ані горячкуватись, а спокійно зібравши всі свої річі, бігти на місце збірки й чекати на наказ командира.

12. Додержуватись слідуючого порядку дня:

1)	5		год.	ран[н]я зоря.
2)	5.05		"	збірка до руханки.
3)	5.05	– 5.25	год.	руханка.
4)	5.25	– 5.50	"	миття.
5)	5.50	– 6	"	ранній звіт, декалог.
6)	6	– 8	"	лекції.
7)	8	– 9	"	снідання.
8)	9	– 13	"	лекції.
9)	13	– 14	"	обід.
10)	14	– 16	"	військове заняття.
11)	16	– 16.10	"	денний наказ.
12)	16.10	– 18	"	дискусії та повторення матеріалу.
13)	18	– 19	"	вечеря.
14)	19	– 20	"	дискусії та засвоєння матеріалу.
15)	20	– 20.30	"	спів (оскільки можна).
16)	20.30	– 21	"	вечірній звіт і молитва.
17)	21		"	вечірня зоря.

13. За політичну лінію і ідейне витримання вишколу відповідає провідник вишколу.

14. За безпеку, конспірацію і військовий порядок відповідає командант вишколу.

За невиконання цих правил буде потягатися до відповідальності.

Слава Україні!

ПРЗВО "Заграва"
/Аскольд/

Провідник вишк[ільного] відділу
при ПРЗВО"Заграва"
/Цемент/

Дня 28.XI.1943 р.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 49, арк. 13. Оригінал.

№ 128

НАКАЗ КЕРІВНИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ВО

3 вересня 1943 р.

№ 128

НАКАЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНИМ РЕФЕРЕНТАМ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВІЙСЬКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ ДО УПА

№ 2 *3 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 2

В хвилині, коли ми з вузьких рам конспірації виступили зі зброєю в руці на ширшу площину боротьби за УССД, завдаючи ворогові перших болючих ударів, не забуваймо, що ворог-паразит лишається ще ним далі. Він буде старатися всіма способами, чи то силою ззовні, чи то дорогою розкладу та саботажу з нутра, параліжувати наш революційний організм.

Тому згідно наказу ч. 2 з дня 15.8.43 р. командира ВО.

Н А К А З У Ю:

1. Всім орг[анізаційно-]моб[ілізаційним] референтам до дня 10.IX.43 р. зорганізувати в запіллі військовий зв'язок. (При кожнім орг[анізаційнім] зв'язку має бути 1 пункт військовий). Потворити рівно ж штафети військові.
   а) На кожній штафетовій лінії мусить бути контрольний пункт (границя в[ійськових] надрайонів), де контролюється всіх людей, котрі переходять по лінії.

б) При переїзді штафетою вищих командирів або перевозі важних річей (амуніція і т. п.) лінія має бути обставлена вартою.

в) Всі залізничні переїзди, кудою переїзджають наші друзі, добре обставити вартою, щоб ворог нас не міг заскочити.

г) Всі зв'язкові пункти, що межують недалеко рік, мають постаратися [мати] від 6-ти до 10-ти човнів. Човни мають служити до переправлення війська чи транспортів.

д) Кожний пункт зв'язку мусить мати 2 (два) верховці та 2 (дві) фірманки службових.

е) Всіх людей, річи та почту, яка переходить через зв'язок, з місця відставляти на слідуючий пункт.

є) Кожний зв'язок мусить мати книжку, де нотується всі грипси, котрі переходять через зв'язок. Кожний відбір та передачу грипсів зв'язкові квітують з зазначенням години.

ж) Від всіх зв'язкових вимагається точності, солідарності, справності та конспіративного поведення. За недотримання ціх точок остро каратиметься.

з) Не вільно по організаційних зв'язках відставляти людей до УПА, персонально неперевірених. Таких людей передавати на мобілізаційні пункти.

2. Орг[анізаційно-]моб[ілізаційні] реф[ренти] надрайону та району потворять мобілізаційні пункти, де скупчуватимуть всіх людей, котрі йдуть в УПА. Моб[ілізаційні] пункти мусять бути зі собою пов'язані безпосередньо, себто райони з надрайоном, надрайони з округою. Всі новозмобілізовані на моб[ілізаційних] пунктах мають бути персонально та лікарсько провірені. Кожний дістає категорію та опінію. Щойно на наказ ШВШ вони з моб[ілізаційних] пунктів відходять до УПА. Новобранців на зв'язок орг[анізаційний] не вільно пускати.

3. Орг[анізаційно-]моб[ілізаційні] реф[еренти], спираючись на розвідчу сітку самооборони, мають звітувати про події в терені що 5 (п'ять) днів, себто 1, 5, 10, 15, 20 та 25 кожного місяця. Про події надзвичайні звітувати з місця.

Постій, дня 3.IX.1943 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційний] реф[ерент]
в[ійськової] округи
/Тарас/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 36. Оригінал.

№ 129 – 139

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ГОСПОДАРЧОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ВО

12 вересня – 23 жовтня 1943 р.

№ 129

ІНСТРУКЦІЇ ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА ВО "ЧЕРНИКА" ПРО ПЕРЕХОВУВАННЯ ЗБІЖЖЯ ТА ФУРАЖУ

12 вересня 1943 р.

Господарчий референт
воєнної округи ("Заграва")
Дня 12.9.1943 р.

ВКАЗІВКИ

про спосіб і методи магазинування збіжжя і фуражу

Сучасні воєнні дії вимагають конспіративного збереження, на коротший чи довший час, збіжевих запасів та фуражу, як резерву для прохарчування армії при наступних військових операціях. Отже бойовим завданням є всеціло зберегти і недопустити жодного псування та втрат хліба й фуражу, що здобутий в тяжкій боротьбі УПА при співпраці всього Українського Народу. Без хліба – немає перемоги.

Друзі-магазинери, підрайонові, районові і надрайонові господарчі, зрозумійте, що прохарчування довіренно вам, і будьте свідомі цього священного обов'язку перед Батьківщиною та стисло допровадьте такі фахові наступні вказівки:

І. Магазинування зерна

1. Місце для котловання магазину (ями) обирати найвище і найдалі від горизонту грунтової води, аби запобігти замокання.

2. Розміри магазину встановлювати більші чи менші – залежно від конкретних і місцевих умов, структури грунту та кількості збіжжя, призначеного для магазинування. Однак розмір магазину не може бути менший, як 4х4х2 м.

3. Стіни ями при можливості обов'язково обпалити соломою, дровами через піч, або просто накладом костра посеред ями.

4. Розмір простору між стінами ями а зрубом магазину 20-25 см. Цю порожнину заповнюється сухою кістрицею, яглицею, тирсою, стружками, жужелицею і т. п. сухим бадилям або сухою чистою соломою. Навколо добре втрамбувати.

5. Найкраще робити магазини на два засіки з наскрізьним коридором посередині 50 см. З коридору назовні виходить дерев'яний вентиляційний душник — один всмоктуючий – 10-15 см над дахом магазину, а вихідний (для зіпсутого повітря) 20-25 см. Помимо коридорного душника встановлюється вентиляційний душник безпосередньо в засік з зерном, засіткованими дірами із витяжками, вгору над зерно у порожній простір. Краще, коли всмоктуючий душник спрямований в бік переважно пануючих вітрів (тоді прискорується циркуляцію повітря у внутрішніх душках магазину).

6. Зерно сипати очищене і висушене. Становчо забороняється сипати неочищене зерно або змішане з половою.

7. Магазин зашивається зверху дошками так, аби між дошками і зерном був порожній простір на 50-80 см. Грубина зернового шару становитиме 1–1,25 см.

8. Дах магазину робиться у вигляді двохсхільної трапеції для стоку води. Обложити тим же матеріялом, що й навколо стін, грубиною до 15 см і засипається землею.

9. Душники систематично відкривати і закривати для [п]ровітрування зерна, а час[...] сльоти дощу і вологих днів – щільно закрити, аби зерно не збирало вологи.

10. Залежно від скупчення магазинів – призначається районовим господарчим магазинер (один на 3-5 магазинів), який відповідає за схорону, догляд, облік і сувору конспірацію магазину. Про місце магазинування мусить бути об'єднане* найвуще коло осіб. Зимою, щоб не загубити місце магазину при товстому насипі снігу – ставити прикметники – тичку тощо.

11. Магазинувати хліб треба в місцях, найдогіднійших до евакуації, перекиданні в інший не загрожений терен або для перерібки.

12. Магазинер веде облік магазинованого зерна, відповідає за його кількість і якість та підлягає безпосередній контролі своїм господарчим зверхником по діловій лінії.

II. Схорона фуражу

1. Для зернофуражу вимоги схорони ті, що і для зерна продовольчого (харчевого), зазначені в розділі першому.

2. Скиртування (магазинування) сіна і соломи провадиться в спосіб, що вживається селянами без жодних ріжниць для цілі законспірування від ворога.

3. Сіно, солома мусить бути добре просушена, заскиртована так, аби не замокла, не розвалилося, та в місцях зручних на годівлю.

---

* *Так у тексті. Певно, має бути:* обізнане

4. Поємність одної стирти (стожка) не повинна перевищувати 8-10 парокінних фур з міркувань конспіративних та протипожежних.

5. Магазинер веде облік сіна, соломи в зошиті фуражу – номирує стирти і обчислює кількість по фурах, беручи за середню вагу возові парокінні фури 5000 кг, санної 7000 кг.

6. Видачу фуражу по запотребованням боївками та відділами провадити так, аби не розпочинати кількох стирт, а забирати раніш розпочаті, з дотриманням цілковитої господарчої доцільности – запобігати втрат, від псування і замокання при дальшій схороні. Магазинер веде також облік виданого сіна – фуражу та облік змагазинованої решти, про що звітує свойому безпосередньому зверхникові.

П р и м і т к а. Ці вказівки не є вичерпуючими, а подаються як взірцеві. На місці можуть бути устосовані зручні догідні способи магазинування і схорони, за які господарча округова референтура не протидіятиме, коли це не йтиме всупереч основним вимогам доброї схорони.

/–/ Черник

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 3-4. Копія.

№ 130

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА ВО "ЗУБАТОГО" У СПРАВІ РОБОТИ МЛИНІВ, ОЛІЯРЕНЬ ТА КРУПОДЕРОК

№ 12 *20 вересня 1943 р.*

Господарчий реферат
воєнної округи "Заграва"
ч. 12
Дня 20.IX.1943 р.

При інспекції млинів і оліярень ствержено, що деякі оліярні, а також і млини, побирають неодномірний мірчук. Крім того, деякі господарі ріжними підступами і з ріжними протекціями потрапляють молоти одноразово по 8-10 ц метричних збіжжя. Такий ненормальний стан викликає обурення і вносить дезорганізацію в праці.

Для усунення вищезазначених негативних проявів – заряджую:

1) У всіх млинах ВО "Заграва" брати 8% збіжжя за перемол за разову 95% муку; 12% збіжжя за перемол 72-75% муку; за роблення ріжних круп 10% збіжжя; за роблення олію силою підприємства водною, газовою чи навіть кінною, брати 20% з неперероблених олійних культур, а при тягловій силі того господаря, котрий робить олій брати 15% з неперероблених олійних культур.

2) Норма перемолу має бути не більше 200 кг на одну родину за один раз. Норма роблення ріжних круп разом має бути не вища 100 кг на одну родину за один раз. Норма переробу олійних культур на олій має бути не більша як 20 кг на одну родину за один раз.

3) Першенство на чергу мають ті господарі, котрі привезуть смазочних матеріялів оливи або лою, або опалових матеріялів.

4) Настояще зарядження входить в силу з дня його одержання.

Зарядження вислати млинам, круподеркам і оліярням до стислого виконання, а до відома і контролі: команданту ВО "Заграва", начальнику промислового відділу і командантам господарських надрайонів і районів.

Слава Україні!

Господарчий референт
/Зубатий/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 43. Оригінал.

№ 131

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА ВО "ЗУБАТОГО" У СПРАВІ ВИПІКАННЯ ХЛІБА

№ 13 *20 вересня 1943 р.*

Господарчий реферат
воєнної округи
"Заграва"
ч. 13
Дня 20.IX.1943 р.

При інспекції пекарень установлено, що пекарні випікають гірший хліб, як господині, хоч мука до пекарні поступає добра, а це тому, що пекарні бажають випікати більше хліба і не дають добре підкиснути тістові, а крім того пекарі, бажаючи нагнати більший "припьок" стараються заскоро виймати хліб з печі і тому хліб буває невповні випечений.

Переведена практика показала, що з 2,30 кг тіста при печенню одної години і десяти хвилин випарувалось 250 г води і хліб виходив в середині сироватий, а при держанню хліба одної години і сорока хвилин випарувалось 300 г води і хліб виходив нормальної випічки.

Щоби одержати 2 кг бохонець хліба, треба важити тіста 2,35 кг, виймати з печі 2,05 кг, а коли хліб вистигне, то одержимо 2 кг чистої ваги.

Подаючи завідуючим і майстрам пекарень до відома переведену мною практику печення хліба заряджую:

1) При розчині звертати пильну увагу на чистоту муки;

2) дотримуватись відповідного квашення розчини на хліб;

3) старатись видержувати хліб у печі до нормального випечення;

4) спечений хліб не можна видавати теплим на фірманки, а треба видержати в пекарні від 6-ти до 12-ти годин, поки зовсім не вистигне;

5) при печенню хліба головну увагу треба звернути на якість випеченого хліба, а не на кількість випікання і "припьоку".

Слава Україні!

Господарчий референт
/Зубатий/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 40. Оригінал.

№ 132

ФОРМУЛЯР ПРИЙОМНОГО АРКУША У МЛИНІ

[1943 р.]

ПРИЙОМНИЙ АРКУШ У МЛИНІ

Дня ______________________________

№ п/п	Прізвище та ім'я	Назва збіжевої культури	Перемол		Мірчук					Отримано		Підписи
			На муку 95%	На муку 72%	Жито	Пшениця	Ячмінь	Гречка	Овес	Олійнафта	Дрова	

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 45.

№ 133

ФОРМУЛЯР РАПОРТУ ДЛЯ МЛИНА

[1943 р.]

РАПОРТ № __________

Млин № ________________ в __________ За день ______________
Зав. ______________________________

Назва збіжевих культур	Перемелено				Мірчук				Разом мірчука
	на 95%	на 72%	на крупу–пенсак	на олію	з перемолу 95%	з перемолу 72%	з крупи-пенсаку	з олію	

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 44.

№ 134

ФОРМУЛЯР ЗВІТУ ДЛЯ МЛИНА

[1943 р.]

З В І Т №________

про оборот перемеленого збіжжя в млині № ___ за час від ___ до ___

Назва збіжевих культур	Лишок з попереднього дня		Прибуло до перемолу		Разом до перемолу	Перемолено	Одержано мірчука	Решта мірчука з минулого звізу	Разом мірчука	Здано мірчука	Решта на кінець звізу	Належить до перемолу
	Кількість	Записано від № до №	Кількість	Записано від № до №								

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 47.

№ 135

ІНСТРУКЦІЯ КЕРІВНИКІВ ГОСПОДАРЧОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ВО У СПРАВІ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В КОМОРІ ТА ХЛІБОПЕКАРНІ

[1943 р.]

Облік матеріалів і тари в пекарні

Всі матеріали потрібно зберігати в магазині хлібопекарні під відповідальністю особи, яку призначає госп[одарчий] провідник — це у

великих пекарнях, а в невеликих пекарнях може заступати відповідальну особу за матеріял завідуючий пекарні, або й пекар, якщо він завідуючий пекарні. На матеріяли та паливо, що надійшли від постачальників, особи, які відповідають за зберігання цих матеріялів, виписують прибуткові накладні в трьох примірниках за формою № 1.

Один примірник прибуткової накладної дають особі, яка здала матеріяли, другий здають в бухгалтерію, а третій залишається у магазинера. На матеріяли, що надійшли від своїх господарчих ділянок, прибуткова накладна не виписується, її замінюють копією видаткової накладної, одержаної разом з матеріялами. Приймаючи матеріяли, потрібно перевірити вагу, кількість, звертаючи особливу увагу на якість. На нестачу, на невідповідність сорту зложити акт в присутності постачальника та зав[ідуючого] пекарні. Відпуск матеріялів та палива для випікання треба провадити з таким розрахунком, щоб не утворювати решти матеріялів у майстра, але в практиці все ж таки випадки можливі. Решта матеріялів, відходи та порожні мішки треба повертати негайно після закінчення в магазин-комору. Приймаючи в магазин-комору решту матеріялів, відходи, тару, потрібно перевіряти їх кількість і якість.

На відпуск матеріялів з магазину-комори в хлібопекарню складається акт в трьох примірниках за формою акт № 1. Перший примірник акта подається майстру, другий додається до звіту по коморі і третій залишається в магазинера-комірника. В пекарнях, де немає спеціяльної посади завідувача й магазинера-комірника, а всі операції з матеріялами проводяться через майстра (пекаря), акт на відпуск матеріялів для хлібопекарні не складається. Витрати матеріялів з магазину, чи комори на виробництво списується тільки на підставі виробничого аркуша. Акт заповнюється комірником, або особою, яка замінює його.

Коли відпускається матеріяли й паливо в пекарню, заповнюється верхня частина акта, колонка 1 "назва матеріялів", колонка 2 "одиниця виміру" та колонка 3, 4, 5 "відпущено". В цей же час відбирається підпис майстра в одержанні матеріялів і палива. Один примірник акта разом з матеріялами передається майстру. Останні колонки заповняють при повертанні решти матеріялів, відходів та порожніх мішків, при цьому майстер пред'являє одержаний ним примірник акта для остаточного оформлення. В колонці (3) "кількість" зазначається кількість мішків, відпущених майстру разом з мукою. В колонці 4 "вага" показується фактична вага брутто відпущеної муки. Вага нетто зазначається в колонці 9, яка доповнюється після повернення в комору мішків, відходів та решти. В колонці 5 "нетто" показується чиста вага (нетто) відпущених матеріялів, крім муки, яка показується в колонці 4 вагою брутто. В колонці 6 "кількість" показується кількість порожних мішків, повернутих до комори. В колонці 7 "вага" показується фактична вага повернутих до

комори матеріялів, порожніх мішків і відходів. В колонках 8-9 "витрачено на випікання" всі матеріяли показуються чистою вагою (нетто). Заповнення колонок по інших матеріялах не вимагає труднощів. Кількість та вага, показані в колонках 3 і 4, мусять дорівнювати кількості і вазі, показаним в колонках 6 і 7, плюс колонки 8 і 9.

Облік та звітність по коморі

Для обліку руху матеріялів, палива й тари комірник веде книгу, в яку він записує на підставі документів прибуток і видаток по кожному виду і сорту матеріялів. Записи проводяться негайно з одержанням документа. Для кожного виду матеріялів відкривається окремий рахунок по кількости й вазі.

Записавши до книги, робить звіт та подає в бухгалтерію. Звіт по коморі складається в двох примірниках, один з яких здається щодня в бухгалтерію з прикладеними виправдовуючими документами (прибутковими й видатковими), під розписку на другому примірнику. Одержуючи звіт, робітник обліку перевіряє його з прикладеними документами. Видаток матеріялів мусить бути підтверджений: актами при відпуску матеріялів в хлібопекарню, видатковими накладними при відпуску матеріялів іншим чинникам. Видаткова накладна може заступати акт при передачі матеріялів в хлібопекарню, тоді акт на відпуск не робиться.

Виробничі матеріяли (муки, сіль, масло, дріжджі і інші) обліковуються на рахунку "сировина та матеріяли для виробництва". Готовий вихід продукції з хлібопекарні записують в залежності, де вона буде магазинуватися. Різниця, яка повстане на цьому рахунку в кінці місяця чи року, належить списати на рахунок прибутків та збитків.

Облік виробництва в хлібопекарні

Для обліку витрачених матеріялів та палива на хлібозабезпечення, а також вихід готової продукції заповнюється виробничий аркуш. Виробничий аркуш заповнюється майстром в двох примірниках по закінченні роботи. Перший примірник з прикладеними документами (акт приймання матеріялів і палива в магазинера та накладні на відпуск готових виробів, або по накладній, яка заступає акт), не пізніше наступного після випікання дня здається в бухгальтерію, другий залишається в майстра. Виробничі аркуші нумеруються порядковими номерами до кінця року (по кожній бригаді окремо). Виробничий аркуш заповнюється на роботу тільки однієї зміни і на кожний вид хліба окремо. Облік готових виробів в хлібопекарні ведеться кількістю і сумою. Відпуск готових виробів з магазина оформляється додатковими накладними. Крім сумового і кількісного обліку в кілограмах, по хлібу належить вести облік по кількости булок.

В допоміжній книжці обліку готових виробів хліба колонка "Кількість" поділяється на дві частини: перша для обліку кількості штук і друга для обліку кількості хліба вагою в кільограмах. Магазин при пекарні випускає готові вироби своїм їдальням і іншим чинникам тільки за спеціяльним розпорядженням господарчого референта. Звіт по готових виробах магазинер подає за встановленою формою звіту по коморі. Вищезгаданий нарис про облік руху матеріялів і тари в хлібопекарні належить застосувати з днем його одержання.

Господарчий референт
воєнної округи запілля
/Зубатий /

Бухгальтер
/Чорноморець/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 41-42. Оригінал.

№ 136

НАКАЗ ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА ВО "ЗУБАТОГО" КЕРІВНИКАМ ГОСПОДАРЧОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ПРО ОБЛІК ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В РОБОТІ

№ 27 *18 жовтня 1943 р.*

Господарчий референт
Військової округи
"Заграва"
Дня 18.Х.43 р.

НАКАЗ ч. 27

При інспекціях перевірки* господарки УПА по воєнній окрузі "Заграва" стверджено, що господарчі керівники брали продукти і матеріали з складів господарських і часом не видавали поквитовань своїм підлеглим.

Крім того, частина персоналу господарчої обслуги не завше чується до відповідальности при виконанні своїх господарчих обов'язків.

На підставі вищенаведених зауваг, наказу проводу та наказу командира Дубового – наказую:

1. Нікому, нічого не видавати з складів УПА без поквітовання і нічого не брати у населення без порозуміння з адміністративними чинниками і без поквітовання.

2. Всі особи, працюючі в господарчій ділянці воєнної округи "Заграва", будуть каратись найсуворішою карою воєнного часу за крадіж, саботаж, недогляд, ріжні комбінації і надужиття влади.

* *У тексті:* перевірити

3. Наказ входить в силу з дня його одержання за поквітованням тої особи, яка його одержує і яка йому підлягає.

4. Всі господарчі надрайонів мають цей наказ негайно розмножити і розіслати всім своїм підлеглим до найнижчої господарчої клітини за поквітованням.

Господарчий референт
/–/ Зубатий

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 29. Копія.

№ 137

НАКАЗ ГОСПОДАРЧОГО РЕФЕРЕНТА ВО "ЗУБАТОГО" КЕРІВНИКАМ ГОСПОДАРЧОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ПРО ВИДАЧУ ХАРЧІВ УЧИТЕЛЯМ ТА ПРАЦІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ

№ 32 *[Жовтень] 1943 р.*

Н А К А З ч. 32

Згідно розпорядження коменданта Дубового в порозумінні з проводом і комендантом запілля воєнної округи "Заграва" в справі унормування видачі продуктів і ощадності їх заряджую слідуюче:

1. Учителі, які учителюють по селах, дістають продукти від управ тих громад, до яких діти приписані і ходять до тої школи, в який учителі працюють.

2. Учителі, які учителюють в районних містах, дістають продукти від рай[онних] Управ.

3. Всі зв'язкі надрайонові і їх референтури, організаційної сітки і всі зв'язкі військові, а також зв'язкі пере[хідних] пунктів, як Борщівка і Любашівка, район "Іскра"; "Березне", район "Скаля"; зв'язок М[...], район "Камінь" дістають продукти від бази УПА.

Всі артільни працівникі виробничих підприємств, які працюють виключно на УПА, дістають продукти з баз УПА по нормах.

Працівникі млинів, круподерок, оліярень дістають харчовий пайок, установлений наказом моїм ч. 31 з 13.Х.43 р.

Всі працівникі, працюючи при спеціяльніх умовах праці, одержують додатковий пайок по припису проводу або лікаря.

Позбавлені одержання продуктів з баз УПА всі станичні, кущові, підрайонові і районові організаційні зв'язкі, а також працівникі організаційної сітки станиці, куща, підрайону і району.

/–/ Зубатий

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 109, арк. 155. Копія. Рукопис.

№ 138

МАТЕРІАЛИ, ЩО НОРМУЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ ГОСПОДАРЧОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ*

[31 серпня] – 23 жовтня 1943 р.

ОБРАХУНКОВИЙ ПЛЯН

I. Збіжжя та живий провіант

1. жито
2. пшениця
3. ячмінь
4. гречка
5. просо
6. корови і молодняк від 1 року
7. телята до 1 року
8. свіні
9. вівци
10. птиця

II. Провіант

1. мука житня
2. пшенна вальцова
3. пшенна разова
4. крупа гречана
5. крупа ячна
6. крупа пшенна
7. горох-фасоля
8. сухари житні
9. сухари пшенічни
10. макарон сушений
11. картопля
12. сало
13. масло-смалєц
14. олій
15. сушени ягоди
16. " овочи
17. " гриби
18. " риба
19. цукор
20. сіль
21. буряки, морква
22. капуста
23. огіркі
24. кава
25. консерви

III. Фураж

1. овес
2. сіно, конюшина
3. грис
4. солома

---

* *Матеріалам передує супровідна записка такого змісту:*

"Найдено среди документов националистической организации, объединявшей 3 села: Занемировка, Деражненский р[айон], Берестяны, Цуманский р[айо]н, Затишье, Деражненский р[айон] Волынской и Ровенской областей. Вероятно, принадлежало Юхиму Громику, жителю села Занемировка. Дата нахождения: январь 1944 г."

IV. Обмундирования

1. кожух довгий
2. " короткій
3. плащ, пальто, шинеля
4. пінжак, кухвайка
5. сведер без рукави
6. маринарка мундур
7. штани
8. шапка
9. шалік
10. рукавіці
11. суконка
12. хустка
13. скарпеткі, панчох[и], онуч[і]
14. сорочка мущинська
15. хусточкі до носа
16. калісони
17. сорочка жиноча
18. простині
19. рушнікі
20. одіяла
21. пощевкі
22. чоботи
23. черевикі
24. туфлі
25. валянкі

V. Випосаження войскове

1. наплечникі,
2. сумкі бокови
3. паси головни
4. " до штанів
5. " тропі
6. міскі, лопаткі, кварти
7. манеркі, боплаткі
8. палаткі
9. лоткі

VI. Транспорт

1. коні
2. вози
3. сані
4. тачанкі двуколісни
5. шлеї
6. півшори
7. нашильнікі
8. постронкі
9. л[ії]ці-виткі пароконни
10. " одноконни
11. каптори
12. сідла

VII. Матеріали готови

1. безина
2. нафта
3. вазелін
4. шлир до воза
5. гвозді

і так далі.

VIII. Матеріали до перерибкі

1. сукно
2. полотно перкаль
3. паси шкірани,
4. шкіри викроїти на кошухи
5. " " на обув

і так далі.

IX. Інвентар

1. пішучи машини
2. апарати радіови
3. апарати телефон
4. автомашини

і так далі.

X. Готівка і дор[огі] метали

1. доляри Американскі
2. карбованці емісі[й]ни
3. карбованці РССР
4. німецькі маркі
5. золото
6. серебло
   і так далі.

Корови і молодняк вище одного року, пересична вага 250 кг.
телята і молодняк до 1 року 50 кг
вивці пересічно 1 шт. 30 кг
свіні худи вище 100 кг
поросята 8 кг
гусі 3 кг, кури 1,5 кг
шкіри сири 10 кг — виправлени 8 кг

ТАБЛІЦА
для класификаціонної групи
товарів та матеріалів

Згідно цеї табліци належить подавати загальни звіти.

1. Зернові культури	Жито Ячминь Ґречка	Пшениця Овес Просо
2. Бобови культури	Горох	Фасоля
3. Олійні культури	Ріпак Льон Соняшні	[...] Коноплі Мак
4. Городовина	Картопля Морква Цибуля Капуста Огирки	Буракі кухонни Петрушка Часник Капуста квашена Огирки квашени
5. Каша, крупа	Крупа ячм[інна] ([...]). " греч[ана] (["]) Пшоно	Пенсак ячменний " пшенічний " гречан[ий] ціл[ий]
6. Мука	Мука житня 95% " пшен[ична] 95%	Мука пшен[ична] 75% " греч[ана] 50%

7. Мучни вироби	Хліб житній разовий " пшеніч[ний] разовий Макарон	Сухари житні " пшенічни Галєти
8. Фураж	Грис пшенічний " ячний Макуха	Сіно лугове Конюшина Солома різна
9. М'ясни продукти	М'ясо свиняче " волове " овече	Ковбаса М'ясо копченноє
10. Товщ	Сало Смалец Лій	Масло Олій
11. Худоба жива	Коні Воли Ялівнік від 1-3 років Вівці Свіні від 50-100 кг " " 100 [кг] і вище	Лошата до 2 років Корови Телята до 1 року Ягнята Свіні до 50 кг
12. Птіци домаш[ні]	Кури Качкі	Гуси Індики
13. Харчови продук[ти]	Яйця Гриби сушени Черніци сушени Мед Кава	Риба сира " сушена Цукор Сіль
14. У[ті]ль сировина	Шкіри сухи " сири " кинскі " овечи	Вовна Волокна льону " конопель
15. Шкіри виправл[ені]	Шкіри грубі на підош[ви] " півгруб[і] на стел[ьку] " юхт[ові] на верх " овечи виправл[ені]	Кинська сіромятна
16. Химични вироби	Мило	Дьоготь

17. Одяг і взуття	Полотно Мундир полотняний " суконний Штани ватні Фуфайка Кожух довгий " короткій " покритий Гетри суконни " [...]ачи Шалік теплий Наушникі Шкарпеткі тепли Півштанікі (каліс[они]) Черевикі Постоли з волоками Ручнікі Пояс шкіраний Одияло (коц) Ковдри Чохли на ковдру	Сукно свого виробу Штани полотняни " суконни Куртка тепла Пальто Шинеля Шапка літня " зимова Бурка Сведер з рукавами " без рукавів Рукавіци Сорочка натільна Чоботи Валянкі набити Онучи Хусточкі до носа Пояс портний Простині Пошевкі на подушки і т. д.
18. Випос[аження] військове	Хлібак Ложка Баклажка Шоломи Компас Шпори Нарти Сокіри Кухня Мидниця	Наплечнікі Малажка Котьолок (ман) Палатки Маскі протівгаз[ові] Пантронташи Бандажи Вили Бритви і т. д.
19. Господар[чий] інв[ентар] і інш.	Віз Упряж	
20. Машини пар[ові] і прост[і]	Машина цепівка " простомолотка Триєри Машини пар[ові] на кол[есах]	Керати Січкарні Комбайни і т. д.
21. Готови матер[іяли]	Бензина Різні смари	Нафта Бочкі

	Скрині Виронкі Депетур Медикаменти	Гвозді Спірт і т. д.
22. Різні готови товари	Папір до писан[ня] " курильний " машиновий Комбинзони Мирографи Чайнікі Ваги десятіричні " столови Годинники Лопати Каструлі	Шпагат Нитки Настільніки Фонари Патефони Сковороди Депаратори Акомулятори Сірникі Долота і багато інших товарів

Примітка. Товари і матеріали, що служать як інвентар, подаются в окремому звіті.

/Пекун/

НОРМИ

Видачи продуктів на одну особу на один день
по Воєнний окрузі "Заграва"

ч.	Назва продуктів	Кількість	Приміткі
1	Хліба	800 г	або сухарив 400 г
2	М'яса волового чи бар[анячого]	150 г	або свінячого 120 г чи ковбаси або бочку 100 г
3	Крупи	30 г	
4	Гороху або фасоли	50 г	
5	Товщу (масло) сало або олій	50 г	товщу заміняє: 150 г волового м'яса, або 100 г свінячого м'яса, або 2 яйци
6	Цукор	20 г	цукор можна замінити одною літрою
7	Кави	10 г	пісного молока або літрою повного
8	Соли	20 г	молока
9	Цибулі, моркві та петрушки	30 г	
10	Картоплі	1 000 г	
11	Буряка чи капус[ти]	200 г	на один місяц
12	Мила сухого	100 г	

Н О Р М А (*на одного коня на один день*)

1. Вивса 3 кг
2. Сіна чи конюш[ини] 8 кг
3. Соломи 4 кг

Господарчий референт
воєнної округи запілля
Дня 31.8.1943 року.

П Р О Е К Т

Дня 31 серпня 1943 року комісія по установленію цін для господарчого реферату воєнної округи ч. 1 в складі друзів: коменданта о[круги] запілля – Юрка, секретаря – Я. Маяка, господарчого референта – Зубатого, референта заготівельного підреферату – Потапа, референта промислового відділу – Васіля і бухгальтера господарчого реферату – Чорноморця – постановіли уставіти ціни на господарські продукти, перероби тих продуктив, живий інвентар і інших фабрикати, для введення обрахунку всього майна, яке має і буде мати в свойому распорядженню УПА.

Цю постанову негайно вислати на узгиднення і затверження командіра воєнної округи ч. 1 – Дубовому і командірови воєнної округи запілля – Юркови.

ч.	Назва	Вимір одиниці	Ціна
I	*Зернови культур[и]*		
	Жито	за 100 кг	90 крб.
	Пшеница	" " "	110 "
	Ячмінь	" " "	90 "
	Овес	" " "	90 "
	Гречка	" " "	110 "
	Просо	" " "	100 "
II	*Бобови культури*		
	Горох	за 100 кг	110 крб.
	Фасоля	" " "	110 "
III	*Олійні культури*		
	Рипак	за 100 кг	230 крб.
	Ри[т]ей (ляпка)	" " "	210 "
	Льон	" " "	230 "
	Коноплі	" " "	110 "
	Соняшнік	" " "	170 "
	Мак	" " "	600 "

ч.	Назва			Вимір одиниці		Ціна
IV	*Городовина*					
	Картопля		за	100	кг	25 крб.
	Бураки кухонни		"	"	"	30 "
	Морква		"	"	"	40 "
	Петрушка		"	"	"	40 "
	Цибуля		"	"	"	100 "
	Часник		"	"	"	150 "
	Капуста		"	"	"	25 "
	Капуста кваш[ена]		"	"	"	50 "
	Огіркі		"	"	"	25 "
	Огіркі квашени		"	"	"	50 "
V	*Каша (крупа)*					
	Крупа ячминна (др)		за	100	кг	140 крб.
	" гречана (др)		"			200 "
	пшоно		"	"	"	170 "
	Пенсак ячминний		"	"	"	150 "
	" ячминний		"	"	"	160 "
	" гречаний ціл[ий]		"	"	"	[" "]
VI	*Мука*					
	Мука житня	95%	за	100	кг	110 крб.
	" пшенічна	95%	"	"	"	130 "
	" "	72%	"	"	"	160 "
	" гречка	50%	"	"	"	190 "
VII	*Мучни вироби*					
	Хліб житній роз.		за	100	кг	120 крб.
	Хліб пшенич[ий] роз.		"	"	"	150 "
	Макарон		"	"	"	240 "
	Сухари житні		"	"	"	240 "
	" пшенічни		"	"	"	300 "
	Галети		"	"	"	400 "
VIII	*Фураж*					
	Грис пшенічний		за	100	кг	60 крб.
	" ячний		"	"	"	50 "
	Макуха		"	"	"	90 "
	Сіно лугове		"	"	"	15 крб.
	Конюшина		"	"	"	20 "
	Солома різна		"	"	"	8 "
IX	*М'ясни продукти*					
	М'ясо свиняче		за	100	кг	1500

ч.	Назва	Вимір одиниці			Ціна	
	М'ясо волове	за	100	кг	1000	крб.
	" овече	"	"	"	1000	"
	Ковбаса	"	"	"	1500	"
	М'ясо копчене	"	"	"	1200	"
X	*Товщ*					
	Сало	за	100	кг	2500	"
	Масло	"	"	"	3000	"
	Смалец	"	"	"	3000	"
	Олій	"	"	"	2200	"
	Лій	"	"	"	1500	"
XI	*Худоба жива*	за	100	кг		
	Коні	за	1	шт.	1000	крб.
	Лошата до 2 років	"	"	"	200-500	"
	Воли	"	"	"	500	"
	Корови	"	"	"	500	"
	Ялівнік від 1-3 років	"	"	"	600	"
	Телята до 1 року	"	"	"	600	"
	Вивці	"	"	"	500	"
	Ягнята	"	"	"	500	"
	Свіні до 50 кг	за	100	кг	1200	"
	Свіні від 50–100 кг	"	"	"	1400	"
	" 100 кг і вище	"	"	"	1600	"
XII	*Птици домашніє*					
	Кури	за	100	кг	2000	крб.
	Гусі	"	"	"	1800	"
	Качкі	"	"	"	1800	"
	Індикі	"	"	"	2200	"
XIII	*Харчови продукти*	"	"	"		
	Яйця	за	1	шт	1	крб.
	Риба сира	за	100	кг	1000	"
	" сушена	"	"	"	2000	"
	Гриби сушени	"	"	"	1000	"
	Черніци сушени	"	"	"	3500	"
	Цукор	"	"	"	2500	"
	Мед	"	"	"	3000	"
	Сіль	"	"	"	500	"
	Кава	"	"	"	400	"
XIV	*Утіль сировина*					
	Шкіри сухи	за	100	кг	2800	крб.

ч.	Назва	Вимір одиниці			Ціна	
	Шкіри сири	за	100	кг	1400	крб.
	" кинські	за	1	шт.	120	"
	" овечи	"	"	"	40	"
	Вовна	за	100	кг	3000	"
	Волокна льону	"	"	"	1000	"
	" конопель	"	"	"	800	"
XV	*Шкіри виправлени*					
	Шкіри груби на підош[ви]	"	"	"	10000	крб.
	" півгруби на стел.	за	100	кг	8000	"
	" юхт на верх	"	"	"	8000	"
	" овечи виправлени	за	1	шт.	80	"
	Кінська сіром'ятна	"	"	"	250	"
XVI	*Химични вироби*					
	Мило	за	100	кг	6000	крб.
	Дьоготь	"	"	"	800	"
XVII	*Одяг і взуття*					
	Полотно	за	1	м	8	крб.
	Сукно свого виробу	"	"	"	24	"
	Мундир полотняний	за	1	шт.	65	"
	" суконний	"	"	"	110	"
	Штани полотняни	"	"	"	30	"
	" суконни	"	"	"	40	"
	" ватні	"	"	"	60	"
	Куртка тепла	"	"	"	120	"
	Фуфайка	"	"	"	90	"
	Пальто	"	"	"	160	"
	Кожух довгий	"	"	"	310	"
	" короткій	"	"	"	250	"
	" покритий	"	"	"	250	"
	Шинеля	"	"	"	240	"
	Шапка літня	"	"	"	12	"
	" зимова	"	"	"	25	"
	Гетри суконни	за	1	пару	5	крб.
	" шпіначи	"	"	"	5	"
	Бурка	за	1	штуку	240	"
	Светер з рукавами	"	"	"	100	"
	" без рукавів	"	"	"	80	"
	Шалік теплий	"	"	"	20	"
	Наушнікі	за	1	пару	5	"

ч.	Назва	Вимір одиниці	Ціна
	Рукавиці	за 1 пару	30 крб.
	Шкарпеткі тепли	" " "	25 "
	Сорочка натільна	за 1 штуку	40 "
	Півштанікі (калісони)	" " "	30 "
	Чоботи	за 1 пару	250 "
	Черевикі	" " "	190 "
	Валянкі набити	за 1 пару	220 "
	" обшити	" " "	260 "
	Постоли з волокамі	" " "	10 "
	Онучи	" " "	6 "
	Ручнікі	за 1 штуку	8 "
	Хусточкі до носа	" " "	3 "
	Пояс шкіраний	" " "	35 "
	" портний	" " "	15 "
	Хлібак	" " "	18 "
	Наплечникі	" " "	40 "
	Одіяло (коц)	" " "	60 "
	Простинь	за 1 штуку	40 "
	Ковдри	" " "	90 "
	Пошевка на подушку	" " "	25 "
	Чехол на подушку	" " "	55 "
	Ложка	" " "	10 "
	" дерев'яна	" " "	5 "
	Манажка	" " "	10 "
	Баклажка	" " "	25 "
	Котелок (манірка)	" " "	35 "
XVIII	*Господарський інвентар*		
	Віз	за 1 штуку	1000 крб.
	Упряж	за комплєкт	450 "
	Упряж англійська	" " "	900 "
	" з хомутами	" " "	900 "
	Уздечка з поводом	за 1 штуку	150 "
	Кантар	" " "	60 "
	Віжкі параконни	за 1 пару	350 "
	Нашильнікі	" " "	100 "
	Постронькі портні	" " "	20 "
	Шлеї портні	" " "	40 "
	Шлея англійська	за 1 штуку	200 "
	Хомут	" " "	200 "

ч.	Назва	Вимір одиниці			Ціна	
	Сідло	за	1	штуку	800	крб.
	Тютюн	за	100	кг	1500	"
	Півхусткі	за	1	штуку	10	крб
	Берети	"	"	"	10	"
	Блюзкі	"	"	"	30	"
	Сорочкі верхні	"	"	"	50	"
	Сіткі до вікон	"	"	"	10	"
	Сачкі жиночи	"	"	"	100	"
	Пальто жиноче	"	"	"	150	"
	Радна білі	"	"	"	50	"
	Холявкі до черевик	"	"	"	30	"
	Шоломи	"	"	"	10	"
	Маскі протів газови	"	"	"	10	"
	Шпори	"	"	"	10	"
	Патронташи шкір[яні]	"	"	"	10	"
	Шклянкі кубкі	"	"	"	5	"
	Палаткі	"	"	"	50	"
	Компас до літака	"	"	"	10	"
	Брезент	"	"	"	100	"
	Бензина	за	1	л	10	"
	Нарти	за	1	пару	8	"
	Олійнафта	за	1	л	6	"
	Гвозді	за	1	кг	10	"
	Папір до писання	за	1	кг	5	"
	Сірникі	за	1	штуку	0,50	"
	Зода	за	1	кг	3	крб.
	Ніткі	за	1	клубок	10	"
	Пера канцелярийни	за	1	штуку	0,10	"
	Шпагат	за	1	моток	10	"
	Бандажи	"	"	"	1	"
	Бандажи	за	1	кг	40	"
	Папірці курільни	за	1	штуку	1	"
	Свічкі великі	"	"	"	5	"
	Ніткі кольорови	за	1	тесьмо	5	"
	" машинкови	за	1	штуку	20	"
	Гуми до обшивкі	за	1	м	2	"
	Мишкі	за	1	штуку	10	"
	Бочкі ризні	"	"	"	50	"
	Паси шкірани	"	"	"	100	"

ч.	Назва	Вимір одиниці			Ціна	
	Сукно на вальонкі	за	1	штуку	100	крб.
	Гума на підошви	за	1	кг	50	"
	Спірт	за	1	л	70	"
	Денатур	"	"	"	30	"
	Батарейкі	за	1	штуку	10	"
	Машина до пісання	"	"	"	1000	"
	Апарат радіови	"	"	"	500	"
	" телефонічни	"	"	"	100	"
	Машина до шиття	"	"	"	1000	"
	Крисла гнуті	за	1	штуку	30	крб.
	Молотарні	"	"	"	500	"
	Січкарні	"	"	"	500	"
	Пілкі подовжни	"	"	"	200	"
	" поперечни	"	"	"	100	"
	Сокири	"	"	"	40	"
	Вилки	"	"	"	20	"
	Станок	"	"	"	10	"
	Лінви дротяни	за	1	штуку	20	крб.
	Хустки жиночи (перкал)	"	"	"	15	"
	Сорочкі жиночи	"	"	"	30	"
	Настільнікі	"	"	"	30	"
	Боти, калоши	за	1	пару	90	"
	Комбінезони	за	1	штуку	60	"
	Матраци до лижок пруж	"	"	"	150	"
	Спідниці	"	"	"	50	"
	Фартухи	"	"	"	20	"
	Серветкі	"	"	"	5	"
	Макеткі	"	"	"	15	"
	Сорочкі діточи	"	"	"	15	"
	Купальний убір	"	"	"	20	"
	Подушкі	"	"	"	80	"
	Майткі	за	1	штуку	10	крб.
	Фіранкі	"	"	"	10-200	"
	Пуховинкі	"	"	"	200	"
	Нагруднікі	"	"	"	60	"
	Килими	"	"	"	150	"
	Фартухи кухонни	"	"	"	15	"
	Камізелька	"	"	"	30	"
	Капі	"	"	"	40	"

ч.	Назва	Вимір одиниці			Ціна	
	Кіркі	за	1	штуку	20	крб.
	Струг столярські	"	"	"	20	"
	Пілкі столярскі	"	"	"	30	"
	Свердли	"	"	"	20	"
	Колесо плив	"	"	"	30	"
	Станок слесарські	"	"	"	800	"
	Кухня польова	"	"	"	10	"
	Фонари нафтови	"	"	"	20	"
	" електрични	"	"	"	20	"
	Мирограф	"	"	"	10	"
	Манометр	"	"	"	50	"
	Пухири	"	"	"	10	"
	Машинка до голенія	"	"	"	10	"
	" до м'яса	"	"	"	30	"
	Патефон	"	"	"	200	"
	Окуляри	"	"	"	10	"
	Чайнікі	за	1	штуку	10	крб.
	Мидниці	"	"	"	40	"
	Сковороди	"	"	"	10	"
	Кілішкі	"	"	"	5	"
	Цукорнічкі	"	"	"	5	"
	Сільнічкі	"	"	"	3	"
	Коси	"	"	"	20	"
	Мантачкі	"	"	"	5	"
	Копанічкі	"	"	"	5	"
	Ваги столови	"	"	"	30	"
	" десятиричні	"	"	"	100	"
	Щитки до підлоги	"	"	"	10	"
	Видро	"	"	"	15	"
	Гиркі до ваги	за	ціли	компл[єкт]	20	"
	Плити до патефона	за	1	штуку	5	"
	Рахивниця	"	"	"	10	"
	Динамо	"	"	"	500	"
	Основа до ткання	за	1	м	5	"
	Годиннік	за	1	штуку	150	"
	Завіси	за	1	пару	15	"
	Клямкі	за	1	штуку	5	"
	Дверці до груб	"	"	"	35	"

ч.	Назва	Вимір одиниці			Ціна	
	Лійкі	за	1	штуку	5	крб
	Бруси	"	"	"	5	"
	Зеркало	"	"	"	20-100	крб.
	Примус	"	"	"	40	"
	Коструля	"	"	"	30	"
	Банячкі	"	"	"	20	"
	Санітарні ноши	"	"	"	15	"
	Долота	"	"	"	15	"
	Вимкачі	"	"	"	3	"
	Васервага	"	"	"	25	"
	Підсвічнікі	"	"	"	5	"
	Централя телефонічна	"	"	"	1000	"
	Фотелі	"	"	"	150	"
	Ставкі на вазони	"	"	"	5	"
	Вишакі	"	"	"	5	"
	Медникі	"	"	"	20	"
	Ножиці	"	"	"	40	"
	Течка шкірана	"	"	"	60	"
	Витроген ковальскі	"	"	"	80	"
	Ковадло	"	"	"	150	"
	Молоток	"	"	"	20	"
	Сепаратор	"	"	"	350	"
	Лопата залізнякі	"	"	"	20	"
	Апарат фотограф[ічний]	"	"	"	250	"
	Акомулятор	"	"	"	150	"

23.X.1943 р.

Ніва. Бухг[алтер]
/Пекун/

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 366, арк. 1-21. Копія. Рукопис.

№ 139

ФОРМУЛЯР СТАТИСТИЧНОГО ЗВІТУ НАДРАЙОНУ ПРО ДОБРОВІЛЬНЕ ЗБИРАННЯ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ ВІД СЕЛЯН

[1943 р.]

С Т А Т И С Т И Ч Н И Й З В І Т № ____

про добровільну збірку одягу та взуття з селян

по Надрайоні ____________ за час від ____ до ______

Назва предмету	Зібрано в селян	Вироблено артілями	Разом	Видано для війська	Лишок на ___
Одяг					
кожухи довгі					
" короткі					
" безрукавки					
пінжаки короткі					
" довгі					
штани теплі					
" холодні					
куфайки					
мундури					
сорочки верхні					
" спідні					
шаліки					
шапки					
рукавиці					
шкіри овечі вироблені					
шкіри овечі невиробл.					
і т. д.					
Взуття					
чоботи					
черевики					
валянки					
постоли					
волоки					
і т. д.					

П р и м і т к а. Статистичні зведення належить подавати що 10-го, 20-го і 30-го кожного місяця. Статистичні зведення є окремі від загального звіту.

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 46.

№ 140 – 142

ДОКУМЕНТИ КЕРІВНИКА ТЕХНІЧНОГО ВІДДІЛУ ВО

25 листопада 1943 р.

№ 140

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАПІЛЛЯ НАДРАЙОНІВ І РАЙОНІВ ПРО ПОБУДОВУ ПІДЗЕМНИХ ПОМЕШКАНЬ

25 листопада 1943 р.

Тайне

Н А К А З

Командирам запілля надрайонів і районів

В зв'язку з недалеким зближенням фронтових дій, а з тим і з приходом голодної червоної банди, наказую слідуюче:

1. До 15.XII кожний з вищезгаданих командирів викопає мешканеве приміщення в підземеллі з обчисленням на весь перзональний склад своєї егзекутиви враз з харчевими нормами на 3-5 місяців.

2. При викопанню будови стисло придержуватись залученого правильника.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій, дня 25.XI.43 р. ШТВ

/О. Лебідь/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 41, арк. 1. Оригінал.*

№ 141

ПРАВИЛЬНИК БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ ПІДЗЕМНИХ ПОМЕШКАНЬ

[25 листопада] 1943 р.

Тайне

П Р А В И Л Ь Н И К

будівляних робіт

1. До організації пункту брати людей певних, членів ОУН.

2. Мобілізацію робочих на самим пункті виконання проводити в порозумінні з СБ.

* *На документі є відбиток печатки:* УПА Група "Заграва". Шеф технічного відділу Лебідь

Військовий інструктор
"Громенко" (Михайло Дуда)

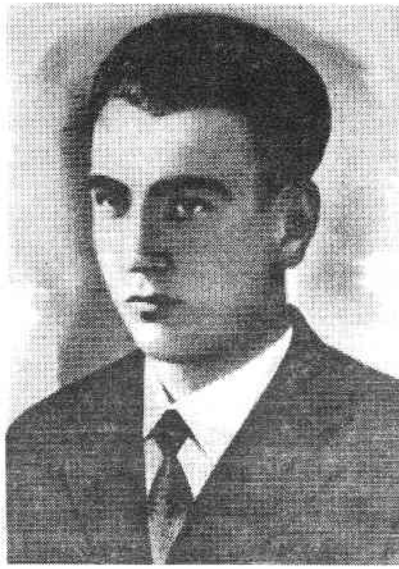

Керівник СБ ВО
"Юрій" (Степан Янишевський)

Комендант УЧХ ВО
"Мотря" (Поліна Стельмащук).
Фото 1942 р.

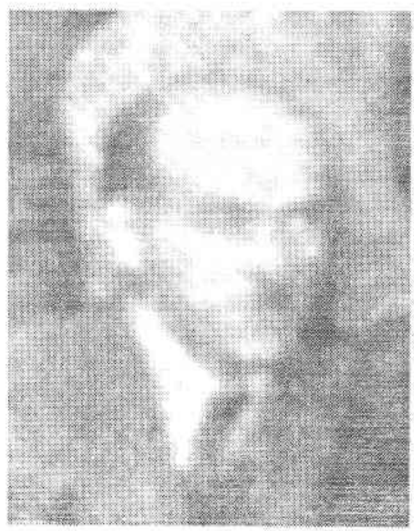

Начальний лікар групи (ВО)
"Бравий" ("Еней",
Дмитро Сагайко)

3. При заготівлі матеріалу брати людей-фахівців.

4. Людей не змінювати аж до закінчення роботи.

5. В часі щоденної праці мусить бути присутний один з організаторів.

6. В число робочих при виконанню пункту дати одного довіреного розвідчика, обсерватора, котрий слідкуватиме за поведінкою і розмовою робітників. Все нотувати.

7. На час виконання роботи дати одного виховника, котрий вильні хвилини користовуватиме для балачок і дискусій на пекучі проблеми тих же робітників. Він разом з ними працює.

8. Визначити одного господарчого, котрий дбатиме за точне і солідне доставлення харчових норм.

9. При організації робітників згори зазначити, на який протяг їх забирається.

10. Робітник забирає з собою: 1) зимовий робочий одяг, 2) коц, 3) 4 пар[и] билля, 4) миску, лошку, 5) рушник, мило, 6) прибори до голення, 7) лопату (а фахівці потрібні інструменти).

11. Довіз робітників на пункт і вивіз з пункту з зав'язаними очима.

12. Робітників брати з далеких теренів.

13. Визначити терен, поза котрий робітникам не вильно виходити.

14. Не усталюється годин праці, тягнути скільки є сил, закінчити якнайскорше.

15. Матеріял заготовляти у віддалі 10 до 15 км.

16. Довіз матеріялу на МОБ пункт і на пункт виконання тільки вночі, довозять тільки організатори.

17. Кругом на всіх доступних шляхах і стежках виставити вартівників з зброєю.

18. Визначити МОБ пункт для підвід у віддалі 3-4 км від пункту виконання.

19. Підводи організувати на протяг трьох день, разом з повним забезпеченням для коней.

20. Підводи достарчають на місце тільки організатори.

21. Відпускаючи людей, належить відібрати присягу, згідно з поданим текстом і порядком.

22. Точно придержуватись вищезгаданих точок.

23. Після закінчення будови правильник вівісити в канцелярії.

ШТВ /О. Лебідь/

КВО /–/ Дубовий

*ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 88. Оригінал**.

---

* *На документі є відбиток печатки:* УПА Група "Заграва". Шеф технічного відділу Лебідь

Невідомі повстанські командири

№ 142

ПРИСЯГА ПРО ДОТРИМАННЯ ТАЙНИ ПІДЗЕМНОГО ПОМЕШКАННЯ

[25 листопада] 1943 р.

(Додаток до правильника, точка 21)

П Р И С Я Г А

На кров мою припечатано мною на отцім документі. Перед маєстатом моєї Батьківщини України. Перед Хрестом Святим. Перед символом сьогоднішної доби "зброєю" я присягаю: що ані словом, ані ділом, ані іншим потягненням я не зраджу порученої мені тайни, хоч би за це чекала мене найбільш жорстока смерть.

Я свідомий цього, що за зраду воєнної тайни чекає мене пекольна кара від своїх братів.

ч. п.	Ім'я, прізвище та по батькові	Рік народжен[ня]	Місце народжен[ня]	Підпис
1	Корінь Іван Степанів	1921	Кур[ин]	Корень Іван
2	Свищевський Михайло Дмитров	1921	"	Свищевскі Михаіл
3	Селезіон Василь Іго[...]	1910	"	Селезіон Василь
4	Свищевський Омелько Ва[...]	1924	"	Свищевски Омелько
5	Мельник Іван Климів	1919	"	Мельник Іван

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 41, арк. 3. Оригінал.*

№ 143

ДОКУМЕНТ КЕРІВНИКА ВІДДІЛУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ВО

25 вересня 1943 р.

№ 143

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ГОЛОВІ РАЙОНУ ПРО ВИДАННЯ НАКАЗУ ДЛЯ ГОЛІВ СІЛЬСЬКИХ УПРАВ У СПРАВІ УТРИМАННЯ НАСЕЛЕННЯМ МІСЦЬ ПРОЖИВАННЯ В ПОРЯДКУ

25 вересня 1943 р.

Воєнна округа "Заграва"
Відділ Червоного Хреста

До голови району —

З А Р Я Д Ж Е Н Н Я

Негайно дати наказ головам сільських Управ побудувати убікації (виходки) і удержувати подвір'я, криниці і приміщення в порядку.

Командант Червоного Хреста
/Мотря/

Постій, 25/IX-43 р.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 59, арк. 42. Оригінал.

* *На документі є відбиток печатки:* УПА Група "Заграва". Шеф технічного відділу Лебідь

DOCUMENTS AND MATERIALS OF THE VO REAR LINE

The chapter of documents and materials of the military okruha rear line includes: documents of the military okruha rear line, "Yurko", for the period from September 11 to December 25, 1943; materials of the UPA land section for 1943; documents and materials of the military okruha political section chief, "Askold", dated November 26-28, 1943; an order by the military okruha organizational-mobilization section chief, "Taras", dated September 3, 1943; documents and materials of the military okruha economic management section, dated September 12 to October 23, 1943; documents of the military okruha technical division, O. Lebed, dated November 25; a directive by the Red Cross division chief, "Motria", dated September 25, 1943.

The first group of documents, by rear line commander "Yurko", can provisionally be divided into several thematic sets. The first set covers the organization of rear line leadership activity. It includes: order no. 2, dated September 30, 1943 (document no. 110), about altering the line of authority with regard to the Security Service, which obliged to work only with local leaders; order no. 3, dated 1943 (document no. 111), forbidding rear line section heads to assign personnel under their authority to other duties without the consent of their leaders; orders no. 7, dated October 4, 1943 (document no. 115), no. 8, dated October 11, 1943 (document no. 116), and no. 17, dated December 23, 1943 (document no. 121), addressed to leaders under his authority, dealing with reporting about conditions and activity in the area; order no. 12, dated October 17, 1943 (document no. 118), requiring that leaders under his authority refrain from interfering in the political chief of staff's work of organizing the okruha's administration and schooling; order no. 14, dated October 31, 1943 (document no. 120), informing about the appointment of a new UPA and rear line economic management controller.

The next thematic set of documents by rear line commander "Yurko" deals with rear line leaders' tasks. They include: an order, dated September 11, 1943 (document no. 107), about collecting warm clothing for the UPA; an order and forms relating to land distribution to peasants, dated September 16 (document no. 108); order no. 1, dated September 30 (document no. 109), about providing help to families of UPA soldiers; order no. 4, dated October 2 (document no. 112), about supporting teachers; order no. 5, dated October 3 (document no. 113), about the harvest and threshing of grain; order no. 6, dated October 3 (document no. 114), about organizing food supplies for administration workers and school inspectors; order no. 20, dated December 25 (document no. 122), about procurement of pork. The last thematic set of dokuments contains order no. 9, dated October 12 (docu-

ment no. 117), about punishment for theft of organizational or private property; and order no. 13, dated October 19 (document no. 119), about punishment for theft of mail.

Also in this chapter is a form of a document for distribution of land to peasants issued in 1943 by the UPA land section (document no. 123).

The next group of documents and materials was issued by the VO political section chief, "Askold", and includes order no. 1, dated November 26, 1943 (document no. 124), to the personnel under his authority about systemizing reporting, a sample of a monthly report, dated November 28, 1943 (document no. 125), and an instruction. The chapter also includes order. no. 2, dated November 28 (document no. 126), and order no. 3, dated November 28 (document no. 127), to training unit leaders about organizing political training.

On September 3, 1943 (document no. 128), the chief of the VO organizational-mobilization section, "Taras", issued an order no. 2 to organizational-mobilization section heads, including a directive about organizing rear line military communication and mobilization centres. He also required the section heads regularly to send reports about events in the field.

The next group of documents consists of documents and materials of the VO economic management section. These include: an instruction by the VO economic management section head, "Chernyk", regarding storage of grain and forage, dated September 12, 1943 (document no. 129); order no. 12, dated September 20, 1943 (document no. 130), and no. 13, dated September 20, 1943 (document no. 131), by VO economic management section head "Zubatyi" regarding the work of flour mills, oil presses and groat mills (no. 12) and bread baking (no. 13). Also in this group are forms dated 1943: form for reception of grain by the mill (document no. 132); mill report (document no. 133); mill report (document no. 134). The next document dated 1943 (no. 135) contains an instruction from the military district economic management section about counting and reporting in the storage room and bakery. Next come orders by economic management section head "Zubatyi" to economic management section leaders, which include directives regarding counting and work responsibility (order no. 27, dated October 18, document no. 136) and a directive about issuing food rations to teachers and rear line workers (order no. 32, dated October 1943, document no. 137). Document no. 138 consists of materials issued between August 31 and October 23, 1943, regulating the activity of the VO economic management section. Last in this group is a form, dated 1943 (document no. 139), of the nadraion statistical report about collecting clothing and footwear from the public.

The next set of documents was issued by the chief of the VO technical division, "O. Lebed", on November 25, 1943, dealing with the construction of underground hide-outs. The documents include: an order to rear line leaders regarding construction of hide-outs (document no. 140); a construction work instruction (document no. 141); an oath of secrecy regarding hide-out construction (document no. 142).

Ending this chapter is an order dated September 25, 1943 (document no. 143) by the Ukrainian Red Cross division chief, "Motria", to the raion head about issuing an order to the heads of village councils regarding maintenance by the population of home hygiene standards.

ЗВІТИ КЕРІВНИКІВ ЗАПІЛЛЯ ВО

№ 144–145

ЗВІТИ КОМЕНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ВО

18 вересня – 25 грудня 1943 р.

№ 144

МІСЯЧНИЙ ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПІЛЛЯ ВО В СЕРПНІ 1943 р.

18 вересня 1943 р.

Друже Командир!

Зголошую Вам слідуючий звіт з запілля воєнної округи "Заграва" за місяць серпень 1943 року.

1. Стан членства в окрузі: членів – 1449, членок – 382, юнацтва – 777.

2. Загальний стан терену, праця організаційної сітки, національні меншості, політичні угруповання, відношення суспільства до нас, наші вороги та їх відношення до нас, релігійні секти і їх наставлення.

а) К о с т о п і л ь щ и н а. Костопільський надрайон: райони Деражно, Стидень і Степань є цілковито очищені від ворогів та опановані нами. Німців в цих районах зовсім немає. Червоні до цих трьох районів також не мають доступу. Червоні партизани знаходяться в Цуманських і Оржевських лісах і звідтам час до часу роблять напади на західні села Деражненського району, виключно в цілях грабунку. Червоні бояться наших відділів і тому нападають на якесь село, провадять дуже старанну розвідку, щоб довідатись про наші сили. Населення до червоних ставиться ворожо і негайно повідомляє про всякий ворожий помічений рух. Від червоних населення так само тікає, як і від німців. До нас населення ставиться дуже прихильно. В цих районах зорганізовані районні Управи і по всіх селах сіл[ь]ські Управи, які розпочинають своє нормальне урядування. При сільських Управах створені допомогові комітети і земельні комісії. В звітньому місяці допомогові комітети роботи жодної ще не провадили, натомість земельні комісії занялись наділом безземельним і малоземельним

селянам бувшої фільваркової і ляцької землі. Ця праця продовжується. Національних меншостей в цих трьох районах немає, за винятком кількох жидів, що в останньому часі зголосилися до нас добровільно до праці. Інших політичних угруповань немає. Бульбівці, які прокидались в Степанщині, розчарувалися Бульбою і зголошуються до нас до праці. З релігійних сект на цьому терені є "штундисти", які до нас ставляться вороже, але більшість з них співпрацює з нами, одначе є випадки, що деякі "штундисти" не хотять брати в руки зброї. Поза тим всі розпорядження виконують.

Райони Костопіль, Березно і Людвіполь опановані цілковито нашими впливами. Німці знаходяться в слідуючих місцевостях: м. Костопіль, Іванова Долина, Берестовець – на фільварку, в с. Почалівці, Моквині на станції і на папірній фабриці, в Малинську, Березному і Бистричах. Німців в цих пунктах є небагато, але вони держать при собі польську поліцію і козаків. На села німці вже не виїзджають, лише контактуються зі собою, переїзджаючи машинами з пункту до пункту. Переїзджаючи, німаки нападають на села і граблять, а людей, що не вспівають втікати — стріляють. Населення німецьких заряджень не виконує, за винятком тих місцевостей, в яких є німці. Ляхи з цілого терену повтікали до пунктів, де перебувають німці. Частина ляхів втекла за Случ Людвіпольського району і там створила свою партизанку, як подають, в числі 1000 осіб. Партизанка ця співпрацює з червоними, час до часу нападають і грабують мирне населення, палять окремі хати і без розбору вбивають зловлених людей. В цих районах також є потворені сільські управи, які працюють в міру можливості.

Зорганізовані районні управи. Земельні комісії приступили до розділу землі. Допомогові комітети розпочинають свою роботу. Населення ставиться до нас дуже прихильно і орієнтується виключно на УПА.

В Людвіпольщині прокидаються Бульбівці. Населення, одначе, їх не любить і ставиться до них неприхильно. Сам Бульба серед населення не має жодного авторитету, хиба лиш в Бистричах (родинному селі Бульби), та ще деяких селах, де бульбівці мають опертя в своїх родинах. Бульбівці займаються тільки тим, що гонять і п'ють самогон та граблять дятьків. Мають вони контакт з ляхами, а тим самим співпрацюють з червоними.

Городинський район, який останньо долучений до Костопільського надрайону, представляється слідуюче: частина району опанована нашим рухом, є зорганізована сітка. Населення чекає на прибуття відділів УПА. Німці знаходяться в Городниці і держать зв'язок з Корцем. Німці наложили на населення контингент поставок і населення старається їх виконати, бо боїться німецького терору. Німці дуже бояться і є вістки, що хотять тікати з Городниці до Корця. Червоні в цьому районі мають свою сітку і через те, що там немає УПА, щоб опанувати цілковито терен. Є наша боївка, яка в міру можливості боронить населення від нападу червоних і ляхів.

б) С а р н е н с ь к и й   н а д р а й о н в більшості охоплений нашими впливами і нашою сіткою, а саме: Сарненський район опанований цілковито, Добровицький охоплений нашою сіткою – 38 сіл, неохоплених два села, Володимирський район –39 сіл, опанована в цілости, 19 сіл слабо опанованих, Рокітнянський район – 9 сіл опанованих, Рафалівський – 8 сіл і Клесівський район – опанований частинно. Населення в цьому надрайоні ставиться до нас дуже прихильно. Інших політичних угруповань немає, крім комунарів, – час від часу появляються в терені та грабують населення. Національних меншостей в надрайоні нараховується: поляків около 50000 (скупчуються в тих пунктах, де є німці, а частина в червоній партизанці), русских около 5000, білорусів около 3000.

Німці (узброєна сила) знаходяться: Сарни – 2000 чоловік, Рокітно – 200, Клесів – 150, Володимирець – 100, Антонівка – 70, Рафаловка – 200, Добровиця – 30, Сташиво – 70, Лишинець – 40 чоловік. Населення частинно виконує німецькі накази (це ті села, які знаходяться близько пунктів, в яких перебувають німці).

З сект релігійних в терені є "штундисти", що ставляться до нас неворожо, але трапляються випадки, що не хотять брати в руки зброї.

В охоплених нами селах потворено сільські управи, земельні комісії, та допомогові комітети. Установи приступили вже до виконання своїх завдань.

в) С т о л и н с ь к и й   н а д р а й о н представляється слідуюче.

1. Березівський район і надалі в цілости опанований большевиками, їхня сільрада вже безпосередньо підпорядковується найбільшим партизанським штабам. В кожному селі існує озброєна міліція, що складається по кількох чоловіків, які слідять за рухами переходячих людей. Підозрілих людей міліція придержує і відставляє до штабів. Червоні наложили на населення контингент поставки збіжжя по три пуди від кожного багатого господаря, від середнього два пуди, від бідного господаря один пуд.

Цілий район є спалений німцями. Люди починають будуватися в лісних пущах, які є багнисті і недоступні. Про наш рух населення не знає майже нічого і наставлені до нас ворожо. Знають тільки про Бульбу, розпропагованого большевиками, котрий, як кажуть, "ріже і вбиває невинних людей і нападає на червоних партизан, які йдуть за народню справу." Недавно червоні перевели лікарський перегляд воєнно зобов'язаних і мобілізують багато людей в червону партизанку. Німці в цей район зовсім не заглядають. Район цей є бідний на збіжжя, умовини життя людей є жахливі. Большевики не допускають, щоб населення цього району контактувалося з сусідними районами. Партизанський табор стоїть в лісах біля села Войтович, недалеко від бувшої польсько-совітської границі. Тут же зараз за б[увшою] польсько-совітською границею є велика

лікарня, але де саме – не відомо, бо цю лікарню будували самі партизани й нікого недопускають. Туди звозять ранених старшин і парашутистів. Час до часу над цим районом пролітають німецькі літаки, що бомблять ці терени, та стріляють з кулеметів.

2. Давидгородецький район. Населення вважає себе білорусами. За українців мають себе тільки одиниці. До цього спричинилися за німецької окупації ляхи, ведучи пропаганду, мовляв, якщо запишуться білорусами, приділять їх до Білорусії і будуть платити менші контингенти, бо Україна є багатша і платять більші контингенти. Поляки мають в тому свою ціль. Щодо большовицьких партизан – то населення їм активно протиставляється. Одначе большевики, маючи тут свобідну руку, бо не мають загрози від німців, роблять собі що тільки їм завгодно, а тому що населення їм протиставляється, грабують і терором змушують їх підпорядковуватися. В цьому районі є російська організація молоді РОМ, провідним активом якої є духовенство. Це теж спричинилось до того, що населення ворожо наставлене до большевицької партизанки.

Організація РОМ пропагує "єдину неделимую матушку Россию". Про наш рух населення тут знає, доходить і тут наша література. До нас відносяться різно. Говорять, що на Україні добре жити, бо Україна багата і т. п. Раніше в деяких селах була наша сітка, яка, одначе, під натиском большевиків і РОМ-у перестала існувати. До цього спричинились ще й німці, що на початку місяця липня вбили нашого районового провідника, його заступника та підрайонового. В селах, положених на захід від річки Горинь, часто бувають німці, які грабують населення, а також ловлять молодь та вивозять до Німеччини. Частина молоді втікає. Села, положені на захід від Горині, є всеціло під терором бол[ь]шевиків (червоних партизан). В Давидгородку по лівій стороні річки Горинь стоять окопані німці.

3. Столинський район майже цілковито є окопаний німцями. Урядування майже по всіх селах нормальне. В столиці міститься "Гебіт", є жандармерія і польська поліція. Військо тільки переходове. За те, що населення всіх німецьких розпоряджень як слід не виконує (не їдуть в Німеччину, не виконують в 100 % контингенту і т. п.), німці стосують терор, грабують, палять окремі хати та вбивають деяких людей, часто теж відбуваються арешти деяких людей (політичного характеру). В селі Теребіжові є німецька поліційна станиця (німці й козаки в числі до 50 чоловік). На залізничній станції Горинь (Ричиця) є теж німці, як охорона. На залізничній станції Видибор німців нараховується до 150 чоловік, що служать, як охорона залізниці. На станції Прип'ять стоять німці, що охороняють залізничні мости. Для охорони залізничного шляху зобов'язують теж селян, кладуть на них сувору відповідальність. В цьому відтинку бувають майже щоденні ушкодження залізниці підривними групами большевицьких партизан.

Район цей є охоплений нашим впливом. Є зорганізована сітка. Деякі села ще не охоплені, але наша література читається по всіх селах. Населення ставиться до нас прихильно. Большевицьких партизан, які грабують, населення сильно ненавидить. Большевицька сітка існує майже по всіх селах, працює дуже законспіровано, як це відомо з допитів зловлених місцевих комуністів.

4. Висоцький район: Німці знаходяться тільки в Висоцьку, в числі 100-110 чоловік, мають бункри і на села не виїзджають. Деякі голови сіл контактуються з районами і одержують зарядження, яких, одначе, населення не виконує. Половина району сіл німцями спалена. Населення в цьому районі виключно українське. Один табор червоних партизан стоїть в лісах поміж селами Жадинь, Хочин, Будимля і Переброди. Червоні партизани є місцеві з тих же спалених сіл Жадин, Хочин, Будимля і Переброди та інших сіл. Командирами є парашутисти. Узброєних є около 100 чоловік. Зброя: один "Максим", кілька фінок, кілька легких кулеметів, решта кріси.

Другий штаб ім. Котовського є в селі Велюги. Відділ його складається з приблизно 50 чоловік, з цього ж села. Командиром є місцевий, а політруком парашутист. Зброя: один дьогтяр, одна чи дві фінки, решта кріси. Амуніці[ї] в них досить. На день розходяться по хатах і працюють в господарках, а зброю ховає собі кожний окремо. Ніччю збираються в одно місце. Тоді виконують різні накази, подані вгорі і служать при зв'язку. Ця група дуже грабує населення, через що її люди дуже ненавидять, як грабіжників і п'яниць.

Третій штаб є місцевий, має відділ з 300 чоловік. Сталого осідку не має, переїзджає з місця на місце, переважно по селах та лісах західньої частини району.

В більшій частині сіл цього району існує наша сітка. Населення ставиться до нас прихильно, а ненавидять червоних, що терором змушують їх підпорядковуватись. Червоні партизани мобілізують місцевих людей примусом. З найбільшого відділу ім. Ворошилова втікає багато дезертирів, що ходять "самопас". В цьому ж відділі є помітний моральний розклад. Командир цього відділу є теж місцевий, але між населенням тішиться вельми поганою опінією. Населення, знаючи його зі сторони, погано ставиться до нього і до його відділу. Червоні мають тут майже по всіх селах свою сітку. В тих селах, де є наша сітка, вони є сильно законспіровані. Люди з червоної сітки нас бояться, бо не про все доносять своїм відділам.

В деяких селах Столинського і Висоцького районів, де стояли наші відділи, по їх відході большевики тероризували населення. Н[а]пр[иклад], в селі Бутові прив'язали людей до кінських сідел й тягали по полі, говорячи: "то за те, що кормили сікачів".

г) П і н с ь к и й н а д р а й о н. Звіту не одержано.

3. Діяльність окремих референтур в окрузі

Організаційно-мобілізаційна референтура

1. С а м о о б о р о н а. (Надрайон Костопіль)
В цьому напрямі скрізь зорганізовані самооборони. Поставлено нічні і денні варти, в деяких місцях , залежно від теренових вимог, потворено обсерваційні пункти. В кожному селі установлено алярмові знаки (рейса, дзвін, серена). Крім цього, в кожному селі призначено командирів самооборони.

В інших надрайонах справа самооборони представляється гірше, тому що терен безпосередньо загрожений зо сторони німців та червоних.

2. В і й с ь к о в а п і д г о т о в к а в з а п і л л і

В надрайоні Костопіль скрізь проходять військові вишколи. В теренах незагрожених вишколи відбуваються двічі в тиждень, а то й частіше. В загрожених теренах вишколи провадяться один або два рази і то тільки ніччю. Число тих, що вишколюються, в даному районі виносить около 5770 людей.

В надрайоні Сарни також зорганізовані військови школи в запіллі. Число школених доходить до 4700 чоловік. В інших надрайонах справа йде гірше. Н[а]пр[иклад], в надрайоні Столинському вишколи в стадії початкової організації, а до Пінська призначений орг[анізаційно-] моб[ілізаційний] референт не доїхав.

3. В і й с ь к о в і з в' я з к и

В надрайоні Костопіль військові зв'язки вже зорганізовані. В Сарненському надрайоні військовий зв'язок теж існує, але ще не пов'язаний з округою.

4. М о б і л і з а ц і й н і п у н к т и

В надрайоні Костопіль повністю зорганізовані моб[ілізаційні] пункти, готові до урядування. Про інші надрайони поки що брак даних.

5. В місяці серпні відбулася в і й с ь к о в а к о м і с і я для трьох річників (1919-20-21). З надрайону Костопіль вислід комісії такий: 150 осіб з кат[егорії] "А" охотників з місця змобілізовано в УПА, 50 осіб середньошкільників забрано на санітарний вишкіл. Решта пішла додому, до окремого зарядження.

Референтура Служби Безпеки

В Костопільському і Сарненському надрайонах СБ має зорганізовану свою сітку і працює нормально. В Столинському надрайоні СБ зорганізована частинно. В Пінському надрайоні СБ зовсім незорганізована.

Політична референтура

Костопільський надрайон

1. При політичній референтурі зорганізований в і д д і л к а д р і в, який розпочав свою діяльність з днем 18.VIII.1943 року.

2. П р о п а г а н д а. В кожньому підрайоні підібрано відповідних пропагандистів, що перепроваджують пропагандивні ґутірки і збори на теми політичні, жнивної акції, антибольшевицькі і антинімецькі. Крім того, примітивно вишколюють місцевих пропагандистів. В жнивній акції брали участь, крім пропагандистів — вишкільні трійки.

Де населення вільніше від праці впроваджується акція сипання могил "Борцям за Волю України". Запроектовано могили в кожнім селі. В селі Дюксині така могила на викінченні.

3. В и ш к і л ь н и й в і д д і л. До кожного району приділено вишкільну трійку, завданням якої є перепроваджувати жіночі і мужеські вишколи в даному терені.

4. В і д д і л ю н а ц ь к и й м у ж е с ь к и й. По всіх районах створено юнацькі загони. Найкраще поставлено працю в Дераженському, Стидинському, Степанському та Костопільському районах. В цих районах юнацькі загони вже перепроваджують вправи військового характеру. Охоплені річники від 1922–1927 року. Молодь горнеться охочо до цієї акції. Перепроваджено списки річників, які на збірки майже всі зголошуються. Поділяно їх на рої, чоти, сотні, курені і полки. Поставлено провідників цих військових клітин. В районах Березне і Людвіполь цією працею частинно охоплено терен. Не охоплено тільки теренів, загрожених німаками, ляхами і червоними. Праця наладнається там по очищенні терену від вище згаданих зайдів. Городнянський район не охоплений цілком.

На будуче проектується вишколити юнацьких провідників, перепроваджувати систематично військові вправи, запізнатися зо всіма родами зброї, перепроваджувати політичні, ідеологічні та актуальні бесіди й лекції, та святкувати організовані наші національні свята. Здібніших юнаків покликати на районові вишколи і доручити їм певну працю.

5. В і д д і л и ю н а ц т в а ж і н о ч о г о. Жіночим юнацтвом охоплено Дераженський, Стидинський, Степанський та частинно Костопільський, Березненський і Людвіпольський райони. Зараз відбуваються збірки військового характеру і ґутірки на теми пропагандивні, санітарні, гігієнічні і т. п.Назагал жіноцтво в стані організації. Зараз вивчають і ширять в маси наші революційні пісні.

Про працю політичної референтури в інших надрайонах – звіту немає.

Референтура Червоного Хреста

Зорганізовано 9 шпиталів, в тому числі 2 епідемічні, 7 хірургічних. Аптека розділена на 8 частин і розкинена по цілому терені. Лабораторія не пущена в рух з причин браку лабораторійного урядження. Сили аптекарські: 8 лікарів, в тому числі 2 хірурги. Кромі того, є шість фельдшерів, одинадцять сестер, причому три хірургічні.

Провадяться вишколи: один фармацевтичний, на якому є 21 курсантів, 2 медсестерські, які числять 95 осіб, з них лише 34 особи буде санітарами.

Перепроваджено два трикотарські* вишколи. На одному було 5 учасників, на другому [1]1. Всі ці люди затруднені і роблять светри та прядуть вовну. Сушиться ярину і робиться повила з брусниць.

Зв'язок

Існують лінії: Рівне–Костопіль–Сарни–Столин. По надрайонах є надрайонові, районові та станичні зв'язки. При кожному зв'язковому пункті, там, де того вимагає потреба, є стійки підвод.

Господарча референтура

Звіт з господарчої референтури буде надісланий додатково.

Слава Україні!

Командант воєнної округи
/–/ Юрко

18 вересня 1943

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 50, арк. 34-38. Копія.

№ 145
ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПІЛЛЯ ВО

25 грудня 1943 р.

ЗВІТ
з округи "Заграва"

Округа "Заграва" складається з чотирьох надрайонів: Костопільський, Сарненський, Столинський і Пінський.

а) Костопільський надрайон

Складається з шістьох районів: Деражно, Стидинь, Степань, Березно, Людвіполь, Костопіль.

Деражєнський район складається з 24-ох сіл та 10 колоній і одного містечка. Організаційною сіткою охоплено цілість терену. Населення начислюється 17 778 осіб, в тому числі 26 поляків, 11 москалів, 3 грузини, 1 білорус, 5 татарів.

В терені велика кількість штундів. До нашого руху не втручаються, лише мала кількість ставиться до нас [при]хильно. Населення до нашого руху ставиться прихильно в 75%, 5% – ворожо, а решта хоче невідомо чого.

* *У тексті:* трикртарські

В деяких селах унеможливлюють роботу німців. В Олександрії начислюється 300 озброєних німців, які приїзджають до села Волошки, Коптовити, Святтє, де стягають поставку і беруть населення до праці. Населення не втікає. На станції Клевань нараховується 250 німців, які часто приїзджають до с. Олешва та граблять населення.

З Оржева німці часто доїзджають до с. Муська, привозять сіль та спекулюють в селі. Населення від них не втікає, а навпаки, входить з ними в контакт, щоб виміняти за сільськогосподарські продукти сіль і інші товари.

Червоні часто нападають на село Руда-Красна, Жобринь, кол[онії] Михайлівку і Перелисянку. Вони також граблять населення. Сталий осідок червоних в Цуманських лісах, з яких останньо нападають на села групами по 30 осіб.

Населення здеморалізоване акціями, але ставиться до нас добре.

В терені є дві церкви і чотирьох священників, з яких один править служби по-українськи.

В селах Волошки, Святтє, Коптовичі і Олешва працює німецька адміністрація. Наша адміністрація припинена. Шкільництво урухомлене лише в деяких селах. Населення приготовляється до приходу червоних, все скриває.

Німці дня 3.XI під час акції замордували 250 душ цивільного населення, забрали 145 коней, 32 корови, спалили в селі Звізджи 50 хат, 25 клунь, спалили колонію Соломки, в деяких селах палили стирти збіжжя і стіжки сіна, грабили одяг і ін.

В цьому районі німці стало не перебувають.

Стидинський район складається з 15 осель, всі села охоплені організаційною сіткою. Загальний стан населення 13201, в тому числі 7 росіян.

Під час акції[1] німці спалили 249 осіб, забрали 19 пар коней та 25 свиней. Населення під час акції втікло в ліс.

В цьому районі політичних угруповань нема, лише в селах Золотолин, Тростенець і в Великому Мидску діє шептана пропаганда Бульби, яка частинно перешкоджає в роботі. В цьому районі є до 300 штундистів, частина з них ставиться до нас добре. В цьому районі є 7 церков православних та 4-ох священиків, які відправляють частинно по-старослав'янськи, частинно по-українськи, тому що не мають підручників на українській мові.

---

[1] *Напевно, йдеться про німецьку військово-поліційну акцію в першій половині листопада 1943 р. проти партизанських рухів та цивільного населення в поліських районах на межі Рівненської та Волинської областей.*

По селах скрізь працює цивільна адміністрація, районної адміністрації нема. Шкільництво не працює. Населення готується до приходу більшовиків, копає криївки, ховає збіжжя та одяг.

В районі жодних підприємств нема, було кілька вітряків, які німці спалили. В цьому районі німці не перебувають.

С т е п а н с ь к и й р а й о н. Цей район складається з 17 осель і одного містечка. Організаційною сіткою охоплено 15 сіл. Загальний стан населення 16480 осіб, в тому числі 4 поляки, 3 росіяни і одна француженка.

Німці з станції Антонівка роблять часті випади на Кричильск і Велике Вербче силою 50 осіб, які грабують населення. Населення втікає від них. В цьому терені діє ворожа пропаганда Бульби, а також можна відчути прихильність до більшовиків. В районі є 854 штундистів, частина з них ставиться до нашого руху прихильно. В районі є 6 церков і 6 священників. Богослуження у всіх церквах правиться на українській мові.

В районі працює цивільна адміністрація. Шкільництво припинило свою діяльність з причини ворожих наскоків.

50% населення приготовляється до приходу більшовиків, покопало криївки, поховало збіжжя.

Дня 2.XI.4[3] німецькі літаки бомбардували м. Степань. Понад 30 будинків згоріло. Втікаючих обстрілювано в леті з кулеметів. Жертв в людях було відносно небагато. Рівночасно до міста прибули німці і ограбили його. Зараз німців тут немає.

Б е р е з е н с ь к и й р а й о н. Цей район складається з 29 сіл українських і 13 польських і одного містечка. Поляки живуть в сс. Малинськ, Карачун, Рудні, Князьсело, Ленчині, Боброві, в Ільниках 7 господарств, в Березному 1 фільварок Зурно.

В терені німці створили 4 штіцпункти: в Березному, Зурному, Малинську і Яринівці. Села, які є за річкою Случ, весь час турбують більшовицько-польські банди.

В Березному нараховується 100 німців та до 300 кацапів-фольксдойчів з СРСР. Вони добре озброєні. В маєтку Зурна і станції Моквін нараховується також по 100 озброєних людей.

В Березному є командатура СД, яка займається розвідкою та арештами наших людей. Виїзджають на села та граблять людей, наказуючи, щоб здавали поставку. З осель, ближче положених до Березна, населення частинно здало поставку.

В цьому районі є 3000 штундистів, які до нас ставляться ворожо. В терені є 8 священиків та 6 церков. 4 священики відправляють Богослуження по-українськи. Адміністрація в терені (крім штіцпунктів) є і виконує свою роботу. В цьому районі нараховується 32307 українців, 12000 поляків (число неточне).

Район цей частинно знищений. Нема такого села, щоб не було кількадесять господарств зруйнованих. Села по правий бік Случа, як Линчин, Михалин і Білашівка, цілком спалені.

Л ю д в і п о л ь с ь к и й р а й о н складається з 43 сіл. Організаційною сіткою охоплені не всі села, тому що вони положені по правій стороні ріки Случ і опановані польською і більшовицькою партизанкою.

Загальний стан населення в районі 34044 осіб, з того українців приблизно 22000, росіян 2 особи, інших національностей 42 особи, а щодо поляків, то докладно обчислити не можна тому, що вони находяться в неопанованому терені.

Більшовицькі банди часто нападають на села Хотинь, Бистрічи, Великі Селища, Маренін, Більчаки, Усте, Поташня, Антолін і Білашівка. Вони палять господарства, граблять та палять людей.

Більшовицько-польські банди мають сталий осідок в селах Стара Гута, Новини, Мачулянка, Граня, Глушків, Нова Гута і по всіх інших селах за річкою Случ, з яких роблять випади на наші села.

Випадки в терені були слідуючі:

Дня 5.XI польська банда напала на с. Бадашівку й там звела бій з відділом Шаули. З нашої сторони впав один стрілець, з ворожої двох і один ранений. Здобуто 5 фір.

Дня 9.XI якась банда забрала громадянина Герука Юхима з Бистріч й нічого про його долю не знати.

Дня 13.XI на село Хотинь напала банда поляків. Забрала 5 осіб та одну пару коней.

Дня 22.XI поляки напали на село Бистрічи, вбили п'ять осіб, забрали 20 шт. корів, 5 коней та пару волів з возом.

Бульбівська діяльність в терені завмирає. Інших політичних угруповань в терені нема.

Населення обурене на польсько-більшовицькі банди, а також ворожо ставляться до німців. До нас назагал населення ставиться прихильно, однак 5% симпатизує з більшовиками.

В районі є до 300 осіб штундів, більшість їх до нашого руху ставиться прихильно.

Православних священиків в районі є сімох, з них тільки двох відправляє по-українськи.

В 27-ох селах працює наша сільська адміністрація. Німецької адміністрації в районі нема.

Населення зайняте зараз підготовкою до зими.

На 1.XII в районі нараховується 18 сіл спалених, в тому числі: 7 сіл спалено німцями, 9 — поляками, а два — червоними.

К о с т о п і л ь с ь к и й р а й о н складається з 57 сіл і одного міста Костопіль. Цілий терен є охоплений нашою організаційною сіткою,

одначе в деяких селах, як Пісків, Рокітно, Борщівка, Маща, Хмізополь та Корчіве унеможливлюють працю німці своїми, майже щоденними наскоками.

Біля 1000 німців стаціонує в Костополі, в Піскові 60 чоловік і в Моквині 60 чоловік.

Німці поставили собі за завдання стягнути якнайбільше поставки і якнайбільше населення вивезти до Німеччини. Для цих цілей виїзджають часто на села, положені близько Костополя, мордують, палять та граблять населення. Населення ставиться до німців ворожо.

В районі нема жодних політичних угруповань.

Від ворожих репресій потерпіли такі села: Трубиці, Космачів, Олександрівка, Янкевичі, Маша, Головин, Рокітно.

До нашого руху населення ставиться назагал добре.

В районі нараховується 20445 осіб населення.

Штундів в терені є досить багато, до нас не ставляться ворожо. Церков є 1[0], священиків 12, богослуження відправляють переважно по-українськи.

В цілому районі працює тільки наша адміністрація, за виїмком міста Костополя. Шкільництво наразі своєї діяльності не проявляє.

До Костополя прибуло німецьке військо для охорони залізниці. Воно виглядає дуже нужденно, морально підупале. Блокують залізницю на переїзді в Рокітному і на мості в Піскові. В розпуці говорять ті німці, що їм обіцяли землю (маєтки), а воно не так виходить. Говорять: "Ми згинемо тут, а наші жінки і діти вдома". До населення говорять: "Давайте горілку, гуси, сало, будемо їсти і пити, тому що Німеччині і так капут".

б) Сарненський надрайон

Складається з 5-ти районів: Сарни, Рокітно, Домбровиця, Володимирець і Рафалівка.

Район Сарни начислює 19 сіл і два міста (Сарни і Клесів*). Організаційною сіткою охоплено цілість терену. В селах Ельне, Сихи, Крута Слобода часто перебувають комуністичні і польські банди, які стоять в лісі між с. Ельне і Сихи в числі 150 чоловік, в польських колоніях Лядо і Тинне в числі 100 чоловік. Вони нападають на сусідні села та грабують населення, а тому організаційну роботу ведеться законспіровано. В селах Німовичі, Доротичі, Сарни і Клесів рівно ж робота наша ведеться підпільно тому, що села загрожені від сторони німців. В районі є приблизно 3000 німців. В Сарнах стоїть біля 2000 солдатів, в Страшеві 80 чол., на мосту на Горині 70 чол., на мосту Рудня 30 чол., роз'їзд в околицях мосту 60 чол., місто Клесів має б. 500 чоловік і Осжицьк 50 чоловік. Населення села Клесів* зі страху перед німцями вибралося в ліс. Німовичі, Доротичі і Сарни дають німцям зернопоставку і людей до робіт.

* *У тексті:* Клосів

Загальний стан населення в районі — 33000 укаїнців і 7000 поляків. Частина населення ставиться до нашого руху прихильно, а коло 30% орієнтується на червоних, в тому числі і штундисти, бо наші беруть їх до УПА і заставляють брати зброю в руки, а червоні їх не рухають.

В селах Тинне, Зносичі, Німовічі і Сарни німецький літак розкидав летючки "В лісах оселилася смерть" і "Матері, бороніть своїх дітей".

В терені нараховується 8 пропагандистів. В звітовому місяці проведено з населенням 13 святочних сходин і 16 пропагандивних.

В районі зорганізовано три "Просвіти", два хорові гуртки. Є рівно ж три бібліотеки.

В терені працює 7 шкіл. З навчання користується 470 учнів. В школах працює 13 учителів. Вони працюють виключно в рамках свойого фаху. Участі в культурно-освітній праці не беруть.

В 15-тьох селах є наші сільські Управи.

В звітовому місяці занотовано такі випадки:

Дня 1.XI до Сарн прибуло 2 баталіони українців у німецьких військових уніформах. Декотрі з них питали людей, чи в околиці є українські повстанці.

З німецької шуцполіції в Сарнах втікло 26 ляхів. Решту ляхів, які остались, німці арештували.

На дослідній станції під Сарнами німці збільшили свою залогу.

В половині місяця листопада з м. Клесова* втікло 50 ляхів до польської партизанки.

Дня 12.XI німці окружили село Крута Слобода. В селі замітили кількох наших друзів і відкрили по них стрілянину. Зловили одного француза, що був у нашій боївці.

Дня 13.XI німці почали вивозити з м. Сарн і Клесова* залізо, шини, хліб і ін. До Сарн приїхали перші транспорти евакуйованих з Олевська.

Більшовицька банда напала на село Ясногорку, вбила двох людей, чотирьох ранила, забрала 10 шт. худоби та 5 коней. Банда прибула з кол[онії] Старики.

В Ельному більшовики організували сільраду.

Група ляхів напала на село Вирі, ограбила його і зарубала голову села.

15.XI на станцію Сарни прибули евакуовані з Коростеня.

17.XI німці провіряли по хатах документи мешканців села Яринівка. Людей без документів забирали зі собою.

Дня 24.XI німецька жандармерія була готова до евакуації.

Цього дня в с. Сарни і Доротичі німці копали окопи і протитанкові рови.

В м. Клесові німці роззброїли частину баталіонців українців.

---

* *У тексті:* Клосова

Район Рокітно. Організаційною сіткою охоплені такі села: Карпилівка, Кісорічі, Дерть, Буди, Рокітне і Масевичі. Частинно охоплені села Борове, Остки, Галич. Неохоплені села Сновидовичі, Біловіж і Залав'є. Організаційну роботу ведеться підпільно, тому що в терені перебуває велика сила комуністів, які нападають часто на села, палять поодинокі господарства і вбивають людей. Села Сновидовичі, Біловіж, Залав'є та хутора Галич і Блажево зовсім опановані комуністами, яких начислюється около 1500 чоловік. На села Карпилівку, Кісорічі, Дерть і Борове часто нападають комуністи з району Олевськ, граблять і тоді вертають на свої вихідні місця.

В південній частині терену комунарі перебувають в с. Стариках і Рудні Льва. Нараховується їх там коло 150 чоловік.

Німці стаціонують в м. Рокітно, є їх біля 600 чоловік. В Остках — 150 чол. і Будках Сновидовицьких коло 100 чоловік. На села не виїзджають. До населення ставляться досить можливо.

Загальний стан населення в районі 24000, в тому числі 4000 поляків, 100 білорусів, 100 русинів. Населення не вірить в наші сили тому що в терені є багато комуністів.

Адміністрації і шкільництва не урухомлено в цьому районі. Пропаганду ведеться шептану. Для цього використовується вечорниці і ведеться бесіди з невеликими групами населення.

Жіноча сітка зорганізована в 6-ох селах.

В звітовому часі занотовано такі випадки:

14.XI польська група переходила з напряму села Олександрівки в сторону с. Довгаль.

В Рокітному німці роззброїли всіх ляхів.

19.XI червоні партизани зайняли села Тювковічі і Білу, селян вигнали з їхніх хат та зайняли мешкання.

Повідомили з Рокітнянщини, що поляки організують там національну партизанку.

25.XI одержано інформації, що в с. Нетреба (район Рокітно) міститься штаб червоних партизан Фйодорова і що на день 25.XI в районі нараховувалося до 6000 червоних партизан.

Район Дубровиця. Організаційною сіткою охоплено 35 сіл. Не охоплено 2 села: Ковки і Карасін. Селяни з Ковк проганяють наших людей тому, що бояться німців і більшовиків. В Карасіні чарвоні знищили нашу сітку. Комуністичні банди часто нападають на села Берестє, Солець, Залужже, Мар'янівка, Карпилівка, Рудня, Карасін, граблять населення. Стало в терені не перебувають. Нападають з Висоцького району. В Карасіні є місцева червона банда, яка складається приблизно з 20 чоловіків.

Німців начислюється в районі около 400 чоловік. В місті Дубровиця –250 ос[іб] і в трьох пунктах по шляху Дубровиця–Сарни 150 осіб. Часто нападають на села Берестє, Люхче, Белятичі, Глушицю, Ромчиці і

Яринівку. В згаданих селах стягають поставку, збирають закладників, палять господарства і переводять поодинокі арешти.

В районі живе біля 45000 українців. Населення ставиться до нашого руху прихильно, в північній частині на 55%, а в південній – 75%.

В районі є 35 пропагандистів. В звітовому часі переведено 12 святочних сходин, а 24 пропагандивних. В 14-ох селах висипано Могили Героїв.

В районі зорганізовано 27 сільських управ. В 20 селах працюють школи. Зорганізовано 26 "Просвіт" та 2 драмгуртки. В "Просвітах" проводиться читання літератури вголос.

Юнацькою сіткою охоплено 37 сіл, юначками – 27. Зорганізовано 37 сотень, в яких вишколюється 1691 юнаків і 848 юначок.

Вільнокозачий рух проводить 1-2 рази тижнево військові вправи. Перерабляється впоряд, польова служба і внутрішня служба.

В районі є два цивільні шпиталики.

В звітовому часі занотовано такі випадки:

Дня 1.XI більшовицька банда, зложена переважно з жидів, напала на село Мар'янівку, ограбила його, забрала худобу, вівці. Між ними були й жидівки, які забирали у селян постіль.

Німці видали наказ мешканцям Церковної вулиці міста Дубровиці перенести свої хати в інше місце. Їм потрібне це місце зі стратегічного боку.

В с. Карпилівка більшовицька банда зловила трьох юнаків, пов'язала їм руки дротом і повезла в напрямі Карасіна.

6.XI приїхав автом німець до Ремниці, щоб набрати людей до робіт в м. Сарни. Його зловила СБ, відобрала кріса і пістолю та відпустила назад з автом.

В Дубровиці німці переслідували людей, яких діти відійшли до УПА.

Червона банда знов ограбила село Мар'янівку, в селі Залужне спалили хати наших людей, 2-ох чоловіків вбили та пограбували худобу.

Дня 24.XI червона банда в силі 70 осіб узброєних і 100 без зброї пробувала напасти на село Оселець. Місцева самооборона, маючи 6 крісів, відбила червоних. Внаслідок стрілянини згинуло 15 осіб, цивільних.

До Дубровиці прибули німці з двома гарматками та автомашинами.

Р а й о н В о л о д и м и р е ц ь. Організаційною сіткою охоплено цілий терен. Роботу ведеться підпільно, бо туди часто нападають німці.

Більшовицькі банди перебувають біля села Хіночі. Крім місцевої банди, на села нападають переходові банди. Населення сильно пограбоване. Появляються заразливі недуги.

Німці укріпились у Володимирці – 100 осіб, Антоновці – 150, міст Антонівка – 80, перестанок Міяжка – 30, переїзд біля Тотович – 50 осіб.

В районі є приблизно 40000 українців. До нашого руху ставиться прихильно приблизно 70%, а решта – до більшовиків.

В терені є 15 пропагандистів. Переведено 5 зібрань святочних і 20 пропагандивних. Висипано 3 могили.

Німці розкидали по селах відозви, закликаючи населення до співпраці. Це не викликало жодного враження.

В районі зорганізовано 6 "Просвіт", 6 хорових гуртків та 1 драмгурток. Зорганізовано 30 сільських управ і урухомлено 16 шкіл. Дітвора відвідує школу з великою охотою.

Юнацькою сіткою охоплено 31 сіл. Зорганізовано 3 полки, в якій* вишколюється 1755 юнаків.

Військова підготовка (вільнокозачий рух) проходить в цілому терені. Самооборона зорганізована п'ятковою системою.

Занотовано такі випадки в звітовому часі:

4.XI німці сильно ограбили село Городець.

В напрямі Лукова їхав партизанський червоний відділ, складався з 50 фір, 80 осіб. Мав 1 герматку, "Максима", 4 легкі кулемети, 3 фінки і решта кріси.

Червоні, підшиваючись під марку УПА, перебували в селі Половля.

10.XI німці ограбили село Нетреба, зловили 50 осіб, зв'язали їм руки і вивезли в незнаному напрямі.

Сексот в селі Нетреба видав німцям станичний провід, якого арештували.

16.XI німці вбили 2-ох наших зв'язкових.

Більшовицькі банди нападають на довколишні села, грабують та тероризують населення, палять господарства, вбивають поодиноких людей.

Р а й о н Р а ф а л і в к а. В районі нараховується 28 сіл. Організаційною сіткою охоплено 21 сіл. Роботу ведеться законспіровано тому, що терен загрожений більшовицькими партизанами і німцями. Ціле Застир'я опановане більшовиками, яких нараховується там біля 3000 осіб. Їхній штаб міститься в Озерці. Комунарі нападають на села, граблять та палять господарства. 30% населення ставиться до нас прихильно.

Німці стаціонують в Рафалівці Новій – 150 осіб, Желудську – 30, Будка-Заболоття – 20, Плонне – 70. Вони нападають на поблизькі села та граблять їх.

В звітовому часі проведено в терені 10 зібрань з населенням. Подано, як повинні заховуватись селяне в час переходу фронту.

Юнацькою сіткою охоплено 15 сіл. В деяких селах переводиться вишкіл сотня[ми]. В п'ятьох селах зорганізовано вільнокозачий рух, 17 наших сільських управ, шкіл не урухомлено тому, що обставини не дозволяють.

В терені панує черевний тиф.

В звітовому місяці занотовано такі випадки.

2.XI німці спалили село Великі Осинці.

---

* *Так у тексті.*

По селах оголосили німці, що через терен буде переходити велика сила війська, але воно не буде чіпати населення, бо має спеціяльне завдання.

В селі Полиці німці з поляками ограбили населення, спалили хату та забрали 50 чоловіків як закладників.

Більшовицька розвідка вбила в селі Бабки нашого станичного та стрільця.

1.XI на станцію Рафалівку прибуло 3000 німців в цілі, як говорять, поборювання бандитів.

В с. В. Желудськ прибули німці в цілі грабунку. Вив'язався бій з нашою боївкою, яка під той час була в селі. Вбито двох німців. З нашої сторони один легко ранений.

На хут. Березник більшовики замордували нашого зв'язкового.

[в)] Столинський надрайон

Цей надрайон складається з 4-ох районів: Столинський, Висоцький, Давидгородський та Березівський.

Райони Столинський та Висоцький частинно охоплені нашою орг[анізаційною] сіткою. Останні два не охоплені зовсім.

В Столинському районі 9 сіл є слабо охоплених нашою сіткою, а решта терену охоплена добре. Слабо охоплено такі села: Теребежів, Столинські хутори, Деревня, Городка, Глинка, хут. Лука, хут. Лучиця, Столин і Горинь.

У Висоцькому районі з чотирьох підрайонів, один район є зовсім охоплений (Висоцький), два слабо охоплені (Золотинський, Вичевський) та один зовсім ні. [Це] села, які лежать за рікою Горинем.

В терені є комуністичні банди, які співпрацюють з польськими бандами. Німецька адміністрація є в Столині, Висоцьку і Давидгородку.

Населення в селах, охоплених нами, ставиться до нас прихильно, в неохоплених наставлене проти нас. Великий страх викликає в населення зближення фронту.

Комуністи, які проїзджають охопленими нами селами, примінюють сильний терор.

В Столинському районі є до 50 німців, 5000 мадяр. До штундистів відносяться німці добре.

У Висоцькому районі начислюється до 300 німців. Є рівно ж досить комунарів. Вони переважно перебувають за р. Горинь.

У звітовому часі до 80 комунарів розбіглось і сидить тепер по корчах, б[о] бояться комуністів, своїх співтоваришів.

В Столині поляки зорганізувались, збирають харчі та речі для своєї партизанки. В день 11 листопада торжественно святкували своє національне свято, вивішували при тому свої прапори.

г) Пинський надрайон

Цей надрайон складається з 6-ти районів: Пинський, Морочанський, Янівський, Жабчицький, Логишинський і Лунинецький.

Праця започаткована нами в районах Пинському і Морочанському.

П и н с ь к и й р а й о н. Підготовлено нами двох симпатиків, кандидатів у члени. Кількість симпатиків — 6 осіб. Всі вони в минулому були зав'язані з нашим рухом і всі проживають в одній місцевості. Тому, що терен охоплений більшовиками, населення ставиться до нас пасивно. Зв'язки діють принагідні (по знайомості).

Неохоплене нами і покривджене більшовиками населення ставиться до нас прихильно, однак від наших людей старається держатись осторонь, ждучи на прибуття реальної сили. Прихильність до більшовиків основується на тому, що вони 1) дають матеріяльну допомогу, 2) насильно мобілізують і держать під тимчасовою охороною, 3) впроваджують накази, а на випадок непослуху застосовують терор, 4) одна особа, зв'язана з більшовиками, тим самим зв'язує і заангажовує до їхньої роботи цілу свою сім'ю, 5) переважаюча збройна сила. Пропаганди їхньої поки що не помічається ні в чому. Нас характеризують загально як буржуїв, куркулів, панів та попів, що відновлюють поміщицьку Самостійну Україну. Головних їхніх сил в районі не помічається. Діють тут місцеві банди і проходять окремі групи для нищення націоналістів.

Німці не мають жодного впливу на населення, хоч трапляється, що потерпілі від більшовиків стають прислужниками німців. Села біля Пинська виконують їхні накази, бо є наражені на адміністративні кари. Масового терору не примінюють, але часто бомбардують села, що являють собою більшовицькі гнізда.

В перших днях листопада районом Пінська проходило мадярське військо в силі до 2000 осіб, добре узброєне, з 6 гарматками. Ціллю їхньою був збір поставки. З більшовиками сутичок не мали, а якщо прийшло до чогось подібного, так нищили гарматнім вогнем ціле село. З населенням поводились мадяри різно. Були випадки грабунків та насилування жінок.

Серед місцевого насел[е]ння є багато т. зв. "шляхетських родів українських", які ставлять себе вище від решти, "хлопів". Їх не треба вважати "загродовою шляхтою", бо це шляхта українська.

М о р о ч а н с ь к и й р а й о н. Нами охоплено до 2/3 району. Членів нараховується 34-ох. Охоплений терен не поділено адміністративно, а лише пов'язано зв'язками. Організаційна робота ведеться розвідкою і пропагандою. Більшість членів покинула район і належить до боївки. Поширювання сітки та охоплення терену неможливе покищо. Весь район загрожений більшовиками, яких начислюється до 2000 чоловік. На зиму вони примістились по обох берегах річки Стир, де окопались та побудували бараки. Правдоподібно розібрали школу в с. Тьольковичі-В. та розбирають

будинки наших працівників на будову своїх бараків. Граблять населення, їхня розвідка роз'їзджає навіть поза межі району. Розбудовують сітку донощиків, женуть та п'ють з дядьками самогонку.

При кінці листопада німці бомбардували місця осідку комуністичних банд — Озірці та інші місцевості цього району.

По довшій відсутності УПА населення зневірилось в її сили, відмовляється від помочі і праці. Навіть серед симпатиків помічається нехіть, а бувають випадки, що дехто, щоб замаскувати співпрацю з нами, п'є з комуністами. Під час перебування боївки в цьому районі, втікло двох козаків до комуністів, після чого почались переслідування боївки червоними. Останньо пускають слухи, що підуть наступом на південь. Місцями мобілізують добровольців.

Крім згаданих налетів німці не застосовували жодних репресій.

Праця організаційно-мобілізаційної референтури

Надрайон Костопіль

а) На цей район в початках листопада німці повели широку акцію. В деяких місцях, прим[іром] Степань, наскоки були несподівані, бо вживали не тільки сил наземних, але й повітряних. Найбільше потерпіли м. Степань, де спалено 143 будинки, 17 осіб вбито і 6 ранено, с. Збуж, Тростенець, Мидзк (Стидин[ський] р[айо]н), Дюксин (Дераж[ненський]) і цілий ряд інших сіл. Перед німецькими військами все тікало до ліса, залишаючи села порожніми.

б) Щодо самооборони, то в вільнокозачому русі в найближчому часі має пройти реорганізація.

в) На основі останнього спису військово зобов'язаних в цьому районі нараховується 16805 осіб, в цьому 10483 рядовиків, 355 підстаршин та 9 старшин.

г) У звітовому місяці щодо нової мобілізації жодних наказів не було. Проходить підготовка до приходу червоних

Надрайон Сарни

а) У звітовому часі більших акцій зі сторони німців не було. Більше дошкульно відчулось червоних. До кінця цього місяця нараховується 79 осель, пограбованих червоними, 14 спалених. Помічається останньо непорозуміння і сутички між червоними і поляками. В німців помітне приготування до евакуації.

б) Самооборона діє слабо і тому в найближчому часі переведеться реорганізацію.

в) В районі начислюється військово зобов'язаних 12906, в тому числі 3323 рядовиків, 112 підстаршин та 10 старшин.

г) Щодо мобілізації не було жодних наказів.

Надрайон Столин

Праця в цьому надрайоні перейшла в повне підпілля. Терен зайнятий червоними, які творять вже свою адміністрацію.

Військово зобов'язаних в надрайоні 5667, в тому числі 195 рядовиків, 14 підстаршин.

Референтура Червоного Хреста

В терені зорганізовано 4 шпиталі, в тому один епідемічний, три амбуляторії (для війська).

У звітовому часі відбулись такі вишколи: два вишколи санітарів, на яких брали участь 58 осіб, двотижневий вишкіл санітарок, на якому було 18 осіб, п'ятиденний вишкіл гігієністок, на якому було 62 особи. Крім того в запіллі зорганізовано 5 епідемічних шпиталів (для тифозних) і 5 амбуляторій.

В терені завважується випадки захворіння на тиф, коросту і частинно на венеричні недуги.

У звітовому часі лабораторія виробила 1000 бинтів, 5 л валеріяни, 60 л вератри*, 150 л дестильованої води, 16 кг сірої масті, 12 кг іхтьольової масті, $1^1/_2$ кг цинкової масті.

Із зібраного полотна пошито 65 куфайок, вироблено 1573 светри, 770 рукавиць, 473 пар скарпеток. 15 дівчат стало пряде нитки до артілі. Артілі трикотарські розпущено, тепер роблять светри, рукавиці і скарпитки поодиноко. Пошито 65 санітарних торб.

Переведено два політичні вишколи, на яких було 45 присутних. Відбулось 3 відправи з районовими провідницями та 5 відправ надрайонових.

Земельна референтура УПА
(в запіллі)

Земельна референтура УПА (в запіллі) у звітовому місяці видала безземельним і малоземельним селянам 1106 актів наділу землі з фільварків і бувших [по]льських колоній, в тому числі 483 акти наділу видано в Костопільському надрайоні та 623 в Сар[н]енському надрайоні.

25 грудня 1943

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 128, арк. 13-21. Копія.

№ 146–148

ЗВІТИ ПОЛІТИЧНОГО РЕФЕРЕНТА ВО

14 жовтня – 28 листопада 1943 р.

№ 146

ЗВІТ ПРО РОБОТУ РЕФЕРЕНТУРИ ЗА ЖОВТЕНЬ 1943 р.

14 жовтня 1943 р.

ЗВІТ ПРАЦІ

Окружної політ[ичної] референтури запілля ВО група "Заграва" за місяць жовтень 1943 р.

1. Відділ кадрів

Кількість		З того		Зареєстровано фахівців	Замітки
надрайонів	районів	охоплених	неохоплених		
4	22	15	7	1754	

Відділ кадрів був утворений в надрайонах "Долина", "Лісова Пісня" та "Гало". В надрайоні "Болото" відділ кадрів як такий не був утворений, тому що терен цей є опанований ворогами. Праця відділу кадрів велась в 2-х напрямках:

1. В цілі упорядкування, зорганізовання, піднесення карности дисципліни серед кадрів ОУН.

2. Ведення обліку фахових сил.

Ад* 1. Другом Захаром (був політ[ичний] рефер[ент] з ВО "Заграва") був виданий наказ, за яким мав перевестись реєстр друзів (членів та кандидатів ОУН).

Ад 2. Переведено реєстр фахових сил, який подано в звіті за місяць вересень.

* *Тут і далі вживається калька з лат. Ad – До.*

2. Суспільна пропаганда

[Псевдо надрайонів]	Псевдо р[айо]нів	Кількість пропагандистів	Проведено сходів	Приблизна кількість слухачів	Тема промови
Надрайон "Долина"	"Лісний"	10	8		Політ[ичний] огляд. Алькоголь ворог людини. Земельна реформа. Значіння шкільництва. Підготовка до приходу більшовиків
	"Камінь"	4	3		Підготовка населення до приходу більшовиків
	"Керч"	12	13		Політ[ичні] події. Значіння шкільництва. Потреби орг[анізації] самодіяльних гуртків. Підготовка населення до приходу більшовиків. Боротьба укр[аїнського] народу з Москвою
	"Беріг"	4	5		Міжнародне положення. Збірка теплого одягу. Земельна реформа. Посівна компанія. Значіння шкільництва
	"Іскра"	2	2	Не подано	Збірка теплого одягу. Посівна компанія. Політ[ичний] огляд. Дії УПА
	"Скеля"	3	10		Збірка теплого одягу. Підготовка до можливого приходу більшовиків. Загарбницька політика Москви
	"Пекло"	Терен загрожений сильно ворогами			
Надрайон "Лісова Пісня	"Рай"	5	34	2825	Обсів землі. Збір врожаю. Збірка одягу. Значіння шкільництва. Підготовка до можливого приходу більшовиків
	"Умань"	12	43	7145	Підготовка до приходу більшовиків. Політ[ичний] огляд. Збірка одягу. Значіння шкільництва
	"Замок"	2	8	1570	" "
	"Дунай"	1	8	1200	Дії УПА. Земельна реформа. Значіння шкільництва. Збірка зимового одягу. Підготовка до приходу більшовиків
	"Роса"	9	42	8500	Земельна реформа. Дії УПА. Політ[ичний] огляд. Підготовка до приходу більшовиків

<table>
<tr><th>[Псевдо надрайонів]</th><th>Псевдо р[айо]нів</th><th>Кількість пропагандистів</th><th>Проведено сходів</th><th>Приблизна кількість слухачів</th><th>Тема промови</th></tr>
<tr><td rowspan="4">Надрайон “Гало”</td><td>“Луг”</td><td rowspan="4">Пропаганду ведуть всі пращ[юючі] політ[ичні] референ[ти]</td><td>19</td><td rowspan="2">Не подано</td><td rowspan="2">Як Москва нищить народи. Політика більшовиків на Україні. Міжнародне положення. Дії УПА. Збірка зимового одягу. Підготовка до можливого приходу більшовиків</td></tr>
<tr><td>“Дубник”</td><td>7</td></tr>
<tr><td>“Глинськ”</td><td colspan="3">Терен загрожений більшовиками</td></tr>
<tr><td>“Яр”</td><td colspan="3">Терен загрожений більшовиками</td></tr>
<tr><td colspan="2">Надрайон “Болото”</td><td colspan="4">Терен загрожений більшовиками.
Працю того надрайону схарактеризую дальше</td></tr>
</table>

По цілому терені перепроваджувано бесіди та гутірки на актуальні теми, читалось та пояснювалось під час сходів нашу літературу.

Населення під час сходів, по більший части старається питань не задавати. В загальному ставиться до нас досить прихильно та вповні нам симпатизує. Бояться сильно приходу більшовиків. Населення в теренах, які бувають під постійною загрозою більшовицьких банд, ставиться до нас з резервою. В зв'язку з приближенням фронту непомітно взростають симпатії пробольшовицькі. Питають, як буде виглядати перехід фронту. Чи німці будуть заходити в кожне село і будуть нищити все, що тільки попаде їм під руки, чи відходитимуть тільки головними дорогами та залізничними шляхами. Як буде виглядати сама окупація теренів більшовиками. Чи більшовики будуть нищити всіх та вся хто піддержує УПА? Як що так, то що робити чи копати землянки, чи сидіти по своїх господарствах. Села, що лежать біля міст та залізниць є під постійною загрозою німецьких та ляцьких грабіжників, які [a-]майже[-a] щоденно виїздять грабувати населення. Жадають здачі поставок. Грозять, що коли поставок не здадуть, то спалять та знищать села. Населення з страху поставку здає. Всюди питають про УПА та її дії. Радіють, коли чують про нашу

перемогу, але коли потерпемо поразку скоро падають духом. Горять жадобою боротьби з ворогами. Хотять зброї говорячи "Дайте нам хоч трохи зброї, то ми вижинемо геть всіх наїзників". "Погорілі" села просять допомоги (с. Луко, р-н "Рай"), а не одержавши її, ставляться до нас з резервою. Населення питає (с. Ясногорці р-н "Замок"), чи скоро буде мобілізація. Хочуть іти до УПА. З розумінням ставляться до справи шкільництва. Багато дітей не ходить до школи, тому що не мають в що взутись та вдягнутись. Трапляється чимало випадків, де не хочуть посилати дітей до школи говорячи: "Хто буде худобу пасти", "Зі школи не будеш хліба їсти" і т. п. Населення є переобтяжене транспортом. Не мають часу обробити своїх господарських робіт.

Більшовики стараються розбудувати свою сітку, неопанованих нами теренах. Маскуються під назвою УПА (с. Воронки р-н "Роса"). Випадковими базами у них є ще неспалені польські кольонії (на північних теренах). Поляки більшовиків піддержують. Більшовики на опанованих теренах закладають свою адміністрацію, в якій по більший части працюють поляки.

В р-ні "Дунай" зловлено 2-х більшовицьких розвідчиків, які були без зброї, та мали біля себе Євангелію. Говорили, що більшовики в більшості нас називають бульбівцями, [б-]говорять[-б] що вся наша боротьба іде на марно, бо коли прийде Червона Армія, то нас всіх винищать геть до ноги. Подивляють наше завзяття в боротьбі, говорячи:"Бульбовци такіє смелиє, что прямо йдуть на огонь".

В р-ні "Пекло" до большевицьких рядів попала наша література. Після її прочитання багато червоних бійців почало кричати на своїх командирів. Після того випадку відбулись в рядах червоних сильні арешти. Більшовики уникають боїв з нами. Стараються лише вдержати опановані ними терени та розбудувати свою сітку на теренах опанованих нами. Очікують скорого приходу Червоної Армії. В Городниці більшовики зробили свій аеродром. Стараються винищити людей, що працюють з нами. В цій цілі забирають з кожного села від 20-30 людей, з якими перепроваджують слідства.

Між німцями є повне пригноблення. Свою програну вже відчувають. Посилюють терор супроти цивільного населення. Виїзджають разом з ляхами в поблизькі села, де палять, грабують та нищать українське населення. Чимало німців хоче перейти до нас, але боїться щоб їх не знищили.

Поляків в опанованих нами теренах нема. Находяться по містах на службі німців, або пішли до червоної партизанки. Грабуючи наші села, стосують сильний терор супроти цивільного населення, яке їх сильно боїться. Національних меншостей нема. В північних теренах трапляються білоруси, які нам с[и]мпатизують.

Терен “Гало”

Обнімає 4 райони. Всіх сіл — 148.

Нами опановані р-н “Луг” та р-н “Дубник” по лівій стороні ріки Горині. Райони “Глинськ” та “Яр” опановані більшовиками.

В опанованих нами теренах населення цілковито піддержує нас. Німців ненавидять, більшовиків не хочуть. В разі ворожого наскоку втікають в ліса. Хочуть захисту від большовицьких банд, які невиликими відділами нападають на наші села, граблять, людей що з нами працюють, вбивають. Німці сидять у Висоцьку, та роблять що деякій час наскоки на села в цілях грабункових. Дають наказ здавати поставку. Населення зі страху здає (Речиця, Городець, Тумань).

Села Лудинь, Пузьня та Велюнь є сильно скомунізовані. Люди живуть тут бідно. Вони радо допомагають більшевикам рабувати населення, бо мають з того особисту користь. Населення є за тим, щоби ти села знищити. Наша праця пропагандивна дає свої наслідки. Населення, яке було заагітоване большевицькою пропагандою до т[ої] міри, що нас називало сокирниками, говорило, що ми не тільки що рубаємо живих людей, але пилою ріжемо, втікало перед нами в ліса, — сьогодні зрозуміли нас, та цілковито піддержують. Коли не бачуть збройної сили падають на дусі, зневірюються, а тим самим ростуть симпатії пробольшевицькі.

Проведено по селах ряд сходів, де в першу чергу вдарялось по пропаганді противольшевицький. Перепроваджувано гутірки на актуальні теми, читалось та пояснювалось літературу. Щоби опанувати той терен, є потрібна збройна сила яка захистила б цивільне населення від ворожих нападів, а тим самим піднесла б населення на дусі, та повела б до боротьби за УССД.

Терен “Болото”

В зв’язку з тим, що цей терен є загрожений більшовицькою партизанкою, не вдалося до тих пір як слід поставити працю в терені. Населення, залякане більшовицьким терором, старається стояти осторонь. Бачучи в терені перевагу більшовицької сили, не проявляє жодної активної діяльности, хоч в душі переконане, що тільки шляхом боротьби з наїздниками український нарід може здобути державу, а тим самим краще життя. Зі страху перед більшовицькою партизанкою та місцевою сексотнею боїться збиратись на сход, який перепроваджують наші люди. Подекуди вдається говорити тільки з старшими чоловіками та жінками. Молодь та взагалі активний елемент ворог старається захопити до себе, записуючи їх в комуністи і даючи їм в деяких селах, як Ласицьк, Вишня і Острів, платню в натурі (сало, м’ясо).

Села, що находяться довкруги м. Пінська, є цілком пограбовані. Вдень наскакують німці, вночі – більшовицькі банди. Люди хочуть бачити

в себе УПА, надіються оборони з її сторони, а через те що давний час її немає, зроджується зневіра. Ворог старається розповсюджувати чутки, що УПА є мало, що вона бореться разом з німцями за поміщиків.

Населення в деяких місцевостях в зустрічі з нашими відділами говорить, що ми мусимо мати зв'язок з німцями, бо не маючи своїх фабрик, де могли б набрати стільки зброї, що коли ми стоїмо по селах, чому німці не бомблять і т. п. Помимо труднощів, які на кожному кроці натрапляється, нами ведеться пропагандивна робота. Говориться з окремими людьми і групами. В с. Жовкіні проведено 2 сходи на тему "Боротьба українського народу", "Дії УПА", "Наше ставлення до німців та більшовиків як окупантів". Населення переконується про правдивість нашої ідеї, але не вірить в нашу перемогу. В с. Острів і Вишня роздано нашу літературу. Зустрічається старих працівників, зневірених до дальшої праці. Скрізь в терені помічається більшовицькі зв'язки. Сексоти щораз більше проявляють свою діяльність.

Брак реальної і мілітарної сили є причиною зневіри населення.

Культурно-освітня праця

При окружній політ[ичній] референтурі засновано два гуртки: драматичний та хоровий. Загальний стан обох гуртків 25 осіб, з того драматичний гурток числить 15 осіб, а хоровий 24 особи (в склад хорового гуртка входять всі артисти драматичного гуртка, крім суфльорки). 24.10 відіграно виставу "Україна в крови" причому хоровий гурток дав низку революційних українських пісень. Створено окружну бібліотеку, в якій зараз іде упорядкування та сортування книжок.

Надрайон "Долина"

В р-ні "Керч" створено два гуртки: драматичний та струнний. 3.10 драматичний гурток відограв в с. Вербче виставу "Україна в крови". Присутніх було 1500 осіб. Струнний оркестр приступив до підготовки репертуару.

Створено тоже бібліотеки. Але скільки їх є, та який їх склад не подано.

Надрайон "Лісова пісня"

В р-ні "Рай" утворено 4 співочі та 2 драматичні гуртки. Про їх працю не подано нічого. В р-ні "Рай" утворено 20, а в р-ні "Умань" 18 товариств "Просвіти". Про їх діяльність нічого не подано. В надрайоні діють 2 бібліотеки, а саме в районах: "Рай" та "Умань". Каталоги бібліотек долучую.

В надрайонах "Гало" та "Болото" культурно-освітня праця з огляду на сильно загрожений терен не може проявити відповідно своєї діяльности.

Ворожі виступи

1. Надрайон “Долина”

1) Р-н “Лісний”

Б і л ь ш о в и к и

2.10 червоні банди напали на м. Деражне, де находилась навелика частина відділу Цигана. Наступ червоних два рази відбито, але з огляду на перевагу ворожої сили, наша частина відділу змушена була відступити. В цьому бою згинуло наших 8 козаків і 2 особи з цивільного населення. 6.10 червоні банди напали на село Углище і Жобринь. Пограбували багато худоби та спалили одну хату.

18.10 напали на с. Дюксин, де ограбили місцеве населення.

2) Район “Іскра”

Н і м ц і

В часі від 1-8 жовтня німаки з ляхами кілька разів нападали та грабували такі села: М. Любашка, Борщівка і Корчів. Весь час ляхи з німаками виїзджають в найближчі села м. Костополя, грабують селян копають картоплю, забирають збіжжя і т. п.

12.10 напали на село Борщівку, заатакували з сторони ліса, де було багато населення. По дорозі розкидали і палили селянам будки, які собі населення поробило в лісах. Замордовано 8 осіб з цивільного населення. 15.10 вдруге напали на с. Борщівку. Пограбували та цілковито спалили село. Того ж дня відбувся бій з нашими відділами. Висліду бою не подано.

16.10 німці з поляками наскочили на с. Мащу, де спалили 15 будинків, за привезеним з собою списком. З цивільного населення вбито одну особу.

3) Р-н “Керч”

Німаки напали на с. Лядо і пограбували населення.

4) Р-н “Беріг”

Німаки з ляхами укріплюють м. Березне. 14.10 8 автомашин німців з ляхами їхали до м. Березно. Вертаючи назад замордували нашого одного друга.

5) Р-н “Камінь”

Б і л ь ш о в и к и

18.10 червона розвідка з ляхами наскочила на с. Майдан, де забрали з собою 3-х людей.

6) Р-н “Скеля”

Л я х и

Ляхи, що находяться на правому березі Случа, майже щодня переходять

річку і грабують наше населення. Сила озброєних ляхів щораз збільшується. За річкою Случ розбирають будинки наших селян, з яких роблять для себе сховища.

7) Р-н "Пекло"

Б і л ь ш о в и к и

З 2-3 жовтня над цілим районом літали більшовицькі літаки. [в-]Ціль льоту невідома. 2-ох більшовиків прийшло до с. Устє.[-в] Хотіли [г-]забрати[г] від селян худобу. Наша боївка їх заатакувала, в результаті бою один з них втік, а другий зістав ранений.

14.10 до с. Лучиці прибуло 100 червоних. Про їх грабіжницьку роботу нічого не подано. 17.10 червоні банди в числі 30 осіб напали на с. Устє з ціллю грабунку населення. Наша боївка вступила в бій, який тривав 2 години. В результаті бою червоні втратили 3-х вбитими, одного раненого і змушені були відступити. Здобуто 2 коні і сідло. По нашій стороні втрат не було.

2. Надрайон "Лісова Пісня"

1) Р-н "Рай"

[а)] Н і м ц і

16.10 наскочили на с. Тутовичі, де забрали у селян худобу. 21.10 ограбили с. Довговолю. 23.10 40 німців ограбили Кононічі. Дали наказ про здачу худоби та збіжжя таким селам: Кононичі, Дубівка, Озеро, Довговоля, Жовкині та Острівці.

б) Л я х и

26.10 замордували трьох селян і одну жінку з сіл Луко і Воронки.

в) Б і л ь ш о в и к и

26.10 червоні банди ограбили с. Лукі і Воронкі. Входили до села під маркою УПА.

2) Район "Умань"

1) Н і м ц і

18.10 на кількости до 300 чоловік напали на с. Стрильськ, де забрали 10 закладників. Змусили селян здати поставку картоплі і збіжжя. В Дубровиці арештували німаки — 11 осіб, в с. Крупові — 8. Вивезено їх в лагер.

3) Район "Замок"

Б о л ь ш е в и к и

17.10 ограбили села: Крута Слобода, Клесів, Сехи. В цьому останньому вбили 10 осіб.

19.10 спалили наново с. Чудель і більшу частину с. Кам'янне. Замордували при тому 10 осіб.

Н і м ц і

Напали на с. Теодорівку, спалили 4 хати, забрали 230 штук худоби, та 15 чоловік.

13.10 окружили і ограбили с. Німовичі. При тому забрали поставку з сіл Сарни і Доротичі. В Сарнах розтріляно німцями 30 козаків.

4) Район "Роса"

а) Н і м ц і

Ограбили с. Іваничі.

б) Б о л ь ш е в и к и

Зробили наскок на Стару Рафалівку, яку спалили. Вбили 60 осіб, з того 8-х з рай[онового] активу. Вбито політ[ичного] референта Тетерю (Бугай). Грозили карою смерти за підтримку УПА.

5) Район "Дунай"

а) Н і м ц і

4.10 забрали з м. Рокитна всіх мадяр та вивезли в невідомому напрямку.

5.10 Гестапо перевело арешти між шуцманами-українцями.

Ворожа пропаганда

[1.] Надрайон "Долина"

1) Район "Скеля"

а) Н і м ц і

В с. Хотинь були розкидані летючки Українського Допомогового Комітету, в яких закликається українське населення до співпраці з ляхами.

б) Б о л ь ш е в и к и

За Случем в теренах, опанованих червоними та ляхами, розкидано листівки "К руским военнопленним" — заклик до повороту в ряди Червоної Армії.

2) Район "Пекло"

а) Н і м ц і

Розкидано летючки "До населення областей, що находяться під загрозою бандитів" та "Галя в Німеччині – лист на Україну". Змісту летючок не подано.

2. Надрайон "Лісова Пісня"

1) Район "Рай"

Б о л ь ш е в и к и

Біля М[алих] Цепцевич розкидано листівки: "Немецкиє поєзда под укос". Зміст: скидайте ворожі поєзди, як комсомолець Мартинов.

[3.] Надрайон “Гало”

Б і л ь ш о в и к и

Розкидали газетку “От советского інформбюро”. Оперативна сводка за 26 октября 1943 р. Зміст: звідомлення з фронту. Повідомлення про заняття Дніпропетровська. Дії більшовицької партизанки на Рівенщині та Кам’янець-Подільщині.

Одержана література

ч. п. п.	Назва літератури	Кількість отрим[аних]	Дата отрим[ання]	Примітка
1.	До зброї	15000	3.10	+ 300
2.	Донцов “Хвильовий”	12	“	
3.	Україна і Росія	150	“	
4.	Історія України	100	“	
5.	Ідея і чин ч. 2	24	“	
6.	Ідея і чин ч. 3	32	“	
7.	Розпорядження	10000	“	
8.	Ідея і чин ч. 1	23	7.10	
9.	Інформатор ч. 19	1000	“	
10.	Український народе	2400	10.10	
11.	Добровольці	500	“	
12.	Козаки, Башкири, Колмики, Адмудти	500	12.10	
13.	Вільна Україна	2850	15.10	+ 500
14.	Ціль і методика німець[кої] імперіяліст[ичної] політ[ики] на окупованих теренах	400	“	
15.	Сини Туркменії	500	“	
16.	Поборювання партизан регулярною армією	23	18.10	
17.	Постанови ВЗОУН	35	21.10	
18.	Інформатор ч. 20	1100	24.10	
19.	Симон Петлюра	80	“	
20.	Боротьба з Москвою	165	“	
21.	Де шукати нашої істор[ичної] традиції	59	“	
22.	Добровольци	500	29.10	
23.	До зброї ч. 4	1600	31.10	
	Красноармейци	800	1.11	

Розіслано літературу

Адреса	4.10 До зброї	4.10 Донцов "Хвильов[ий]"	4.10 Істор[ія] України	4.10 Украї[а] і Росія	4.10 Ідея і чин ч. 3	4.10 Розпорядження	8.10 Інформатор ч. 19	4.10 Ідея і чин ч. 2	8.10 Ідея і чин ч. 1	11.10 Народ	13.10 Добровольці
1. Осаул	500	3	40	20	-	7	3000	270	5	500	75
2. Хвильовий	-	-	-	50	-	-	300	-	-	-	-
3. Вер[н]иволя	300	2	30	5	3	5	1500	200	2	500	75
4. Карлик	100	1	10	3	2	2	1000	150	2	500	75
5. Шворний	10	-	5	1	1	1	50	20	1	40	10
6. Карпо	20	-	10	2	-	1	100	40	-	100	20
7. Марко	50	2	25	35	7	5	50	40	5	50	10
8. Зимний	300	-	30	12	6	6	35	60	3	300	135
9. Ярина	100	-	20	3	1	1	400	60	1	30	10
10. Архів	4	4	5	5	4	4	4	4	4	4	4
11. Сайгор	-	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-
12. Зена	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	10
13. Біб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Дубровиця	-	-	-	-	-	-	30	25	-	40	10
15. Сарни	-	-	-	-	-	-	50	30	-	30	20
16. Володимирець	-	-	-	-	-	-	- 35	30	-	50	10
17. Клесів	-	-	-	-	-	-	30	30	-	50	10
18. Рокітно	-	-	-		-	-	45	30	-	50	10

Адреса	13.10	11.10	[Назви видань]								
	К.Б.* К.У.*		Вільна Укр[аїна]	Ціль і мет[а] нім[ців	Сини Туркменії	Побор[ювання] парт[изанки]	Пост[анови] III 3б[ору]	Інформації ч. 20	Симон Петлюра	Де шукати наших традицій	Добровольці
1. Осаул	90	170	500	90	90	1	5	300	10	7	50
2. Хвильовий											
3. Ве[р]ниволя	80	130	500	55	80	1	4	300	10	5	50
4 Карлик	80	100	500	50	80	1	3	50	3	3	30
5. Шворний	10	-	40	10	10	7	1	30	3	2	20
6. Карпо	10	-	100	10	10	-	1	20	2	2	8
7. Марко	15	-	50	30	15	-	1	20	10	10	3
8. Зимний	90	-	300	60	100	9	5	250	10	10	50
9. Ярина	20	-	90	20	20	-	1	50	5	3	3
10. Зена	15	-	4	10	10	-	3	50	7	5	2
11. Архів	1	-	4	4	4	4	4	4	4	4	4
12. Сайгор											
13. Дубровиця	10	10	40	10	10	-	-	15	-	-	5
14. Сарни	20	10	50	20	20	-	-	15	-	-	15
15. Володимирець	10	10	50	10	10	-	-	15	-	-	15
16. Клесів	10	10	50	10	10	-	-	15	-	-	15
17. Рокітно	10	10	50	10	10	-	-	15	-	-	15
18. Біб	-	-	-	-	-	-	-	15	3	-	2

3. Вишкільний відділ

а) В р-ні "Умань" відбувся окружний 23-х денний вишкіл злученого характеру, політично-ідеологічного та пропагандивно-конспіративного. Вишкіл розпочався 14.10, на котрому було присутніх 40 слухачів, з того 16 подруг та 24-х друзів. На повищому вишколі було подано інструкторами слідуючі дисципліни:

1. Українська мова – 20 год. подр. Вірка
2. Історія України – 37 " " Горинь
3. Географія – 20 " " Зена
4. Політ[ичний] вишкіл – 30 " друг Беркут
5. Роз[виток] політ[ичної] нац[іональної] думки – 14 " " Подібний

6. Ідеологія	–	5	"	"	Осаул
7. Історія доктрин	–	5	"	"	"
8. Пропаганда	–	24	"	"	Лютий
9. Конспірація	–	2	"	"	Беркут
10. Література	–	2	"	"	Остап
11. Військовість	–	23	"	"	Лимон
Разом		192	години		

Розіслано літературу

ч. п.	Адреса	27. X Боротьба з Москвою	31. X До зброї	
1	Осаул	30	500	300
2	Хвильовий			
3	Верниволя	20	100	150
4	Носій	–	–	30
5	Карлик	5	80	30
6	Шворний	5	20	
7	Карпо	5	30	
8	Марко	20	30	
9	Зимний	25	250	
10	Ярина	10	50	
11	Зена	15	50	
12	Архів	4	4	
13	Сайгор			
14	Дубровиця		10	
15	Сарни		10	
16	Володимирець		10	
17	Клесів		10	
18	Рокітно		10	
19	Біб			

<table>
<tr><th rowspan="2"></th><th rowspan="2">Псевдо р[айонів]</th><th rowspan="2">Вишкільних трійок</th><th rowspan="2">Переведено вишколів</th><th rowspan="2">Якого характеру проходили вишколи</th><th rowspan="2">Скільки денні</th><th colspan="2">Скільки вишколено</th><th rowspan="2">Примітка</th></tr>
<tr><th>старших</th><th>юнаків</th></tr>
<tr><td rowspan="4">б) Надрайон "Долина"</td><td>"Лісний" "Камінь"</td><td>1</td><td rowspan="4">Не подано</td><td rowspan="4">Вишколи проходили а) політично-пропагандивні б) політично-ідеологічні</td><td rowspan="4">п'ять і шести денні</td><td rowspan="4">разом 45 осіб</td><td rowspan="4"></td><td rowspan="4">Звіт складено з тижневих звітів від 1–21 жовтня
Місячного звіту не одержано з невідомих причин</td></tr>
<tr><td>"Керч" "Беріг"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Іскра"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Скеля" "Пекло"</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="5">в) Надрайон "Лісова Пісня"</td><td>"Рай"</td><td>1</td><td>2</td><td rowspan="5">Політ[ично]-ідеолог[ічні]</td><td>10</td><td>44</td><td>42</td><td rowspan="5">В районі Дунай вишкільної трійки нема
Вишколює одна трійка два райони</td></tr>
<tr><td>"Умань"</td><td>1</td><td>3</td><td>10</td><td>73</td><td>39</td></tr>
<tr><td>"Замок"</td><td>1</td><td>2</td><td>10</td><td>34</td><td>38</td></tr>
<tr><td>"Дунай"</td><td></td><td></td><td>10</td><td>31</td><td></td></tr>
<tr><td>"Роса"</td><td>1</td><td>2</td><td></td><td></td><td>26</td></tr>
<tr><td rowspan="3">г) Надрайон "Гало"</td><td>"Луг"</td><td></td><td>1</td><td rowspan="3">Політ[ично-] ідеологічна пропаганда</td><td rowspan="3">10</td><td rowspan="3">36</td><td rowspan="3"></td><td rowspan="3">Вишкіл перед 3-х-денним закінченням розпущено, з причини наглого походу большевиків</td></tr>
<tr><td>"Дубник" "Глинськ"</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td>"Яр"</td><td colspan="2">не було</td></tr>
<tr><td colspan="2">д) Над[район] "Болото"</td><td></td><td></td><td colspan="5">Не відбувались вишколи</td></tr>
</table>

Ад а) Вишкіл закінчено дня 6.11 з слідуючими оцінками:

Відмінно – 5-ох
Добре – 8-ох
Посередньо – 20-ох
Погано – 5-ох

Всі інструктори з своїх обов'язків вив'язались добре. Наза[га]л вишкіл закінчено добре, але поміченої нами цілі не осягнув з слідуючих причин:

а) авдиторія низько стояла під оглядом націонал-політичної свідомости,
б) частина була фізично хвора.

в) демонстративне ставлення до навчання.

По закінченні вишколу курсанти розійшлись в терен до праці.

Ад б) В надрайоні "Долина" вишкільна праця стоїть посередньо. Вишкільні трійки добре вив'язуються з своїх завдань. Праця припинилася тому, що проходила реорганізація вишкільних трійок.

Ад в) Вишкільна праця в тому надрайоні стоїть непогано.

Ад г) Вишкільна праця охотно починається.

5. Адміністративний відділ

<table>
<tr><th rowspan="2"></th><th rowspan="2"></th><th colspan="3">Створено управ</th><th rowspan="2">Праця адміністрації</th><th rowspan="2">Примітки</th></tr>
<tr><th>сільських</th><th>міських</th><th>районових</th></tr>
<tr><td rowspan="7">Надрайон "Долина"</td><td>"Лісний"</td><td rowspan="7">в надрайоні створено 140 управ</td><td rowspan="7">створено 2 міські управи</td><td>1</td><td rowspan="7">Районова адміністрація упорядковує у себе міську адміністрацію. Продовжує збірки теплого одягу для УПА. Розпоряджає транспортом та робочою силою. Забезпечує матеріяльно шкільництво та працівників адміністрації</td><td rowspan="7">В р[айо]ні "Пекло" адміністрація не створена, тому що цей район є опанований большевиками.</td></tr>
<tr><td>"Камінь"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Керч"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Беріг"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Іскра"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Скеля"</td><td>1</td></tr>
<tr><td>"Пекло"</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="5">Надрайон "Лісова Пісня"</td><td>"Рай"</td><td>не подано</td><td rowspan="5">діє одна міська управа</td><td rowspan="5">діє 3 районні управи</td><td rowspan="5">Адміністрація виконує працю, як в повизшому надрайоні.

Утворено санітарну комісію.

Останньо видано накази про:
а) обмолот збіжжя, чистоту сіл,
в) створення пожежних сторож і т. п.</td><td rowspan="5">В р[айо]ні "Рай" загрожено 10 осель
В р[айо]ні "Замок" загрожений цілий терен з боку німців і большевиків. В р[айо]ні "Роса" і "Умань" загрожено 17 осель</td></tr>
<tr><td>"Умань"</td><td>33</td></tr>
<tr><td>"Замок"</td><td>11</td></tr>
<tr><td>"Роса"</td><td>не подано</td></tr>
<tr><td>"Дунай"</td><td>6</td></tr>
<tr><td>Над[район] "Гало"</td><td colspan="4">не подано</td><td>В надрайоні "Гало" адміністрація на охоплених нами теренах створена. Діє законспіровано. Відремонтовано 10 шкіл</td><td>"</td></tr>
<tr><td colspan="2">Надрайон "Болото"</td><td colspan="5">Не створено адміністрації</td></tr>
</table>

6. Шкільництво

Надрайони	Число вищепочат-[кових] шкіл	Початкових шкіл	Разом	Число вчителів
"Долина"	21	98	119	185
"Лісова Пісня"	3	39	42	86
Разом	24	137	161	271

Надрайон "Долина"

Навчання по школах розпочалось в цілому терені. Шкільна праця утруднена, брак паперу, олівців та підручників. В Деражненському районі погане відвідування дітьми шкіл, томущо терен загрожений червоними бандами.

Надрайон "Лісова Пісня"

24.10 і 26.10 відбулись конференції вчителів в районах "Рай" та "Умань". В районі "Замок" кінчається учительський курс, який має 24-х слухачів.

В надрайоні "Гало" і "Болото" шкільництво не діє. Терен загрожений ворогами.

Юнацтво

Надрайони	Райони	Загальна кількість юнацтва	З того: юнаків	З того: юначок	Юнацьких сходів	Вишколів	Вишколено юнацтва	Охоплених сіл юнацтвом	Перероблено
Надрайон "Долина"	"Лісний"	Не подано	В загальному 3831	451	25				Літературу, впоряд, гутірки на актуальні теми
	"Камінь"			646	49			14	Впоряд, читка літератури, рев[олюційні] пісні
	"Керч"			802	35			15	Впоряд, література
	"Беріг"			503	44				Впоряд, література
	"Скеля"			518		1 військовий вишкіл			Зорганізовано вишкільну трійку

<table>
<tr><th rowspan="2">Надрайони</th><th rowspan="2">Райони</th><th rowspan="2">Загальна кількість юнацтва</th><th colspan="2">З того</th><th rowspan="2">Юнацьких сходів</th><th rowspan="2">Вишколів</th><th rowspan="2">Вишколено юнацтва</th><th rowspan="2">Охоплених сіл юнацтвом</th><th rowspan="2">Перероблено</th></tr>
<tr><th>юнаків</th><th>юначок</th></tr>
<tr><td rowspan="2">["Долина"]</td><td>"Іскра"</td><td></td><td></td><td>944</td><td>10</td><td></td><td></td><td></td><td>Впоряд, література</td></tr>
<tr><td>"Пекло"</td><td colspan="8">Загрожений червоними бандами</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Над[район] "Лісова Пісня"</td><td>"Рай"</td><td>1808</td><td rowspan="3" colspan="2">Переведено реорганізацію юнацтва, злучено юнаків і юначок разом</td><td>99</td><td>2</td><td>69</td><td>31</td><td rowspan="3">Впоряд, література, історія</td></tr>
<tr><td>"Умань"</td><td>2035</td><td>82</td><td>2</td><td>73</td><td>36</td></tr>
<tr><td>"Замок"</td><td>777</td><td>52</td><td>1</td><td>25</td><td>15</td></tr>
<tr><td>"Дунай"</td><td colspan="8">Загрожений червоними</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Над[район] "Гало"</td><td>"Луг"</td><td colspan="4"></td><td rowspan="4">2 рази тижнево</td><td rowspan="4"></td><td rowspan="4"></td><td rowspan="4">Вивчили марші, біги, марші з співом, звороти</td></tr>
<tr><td>"Дубник"</td><td colspan="4">207</td></tr>
<tr><td>"Глинськ"</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>"Яр"</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Над[район] "Болото"</td><td colspan="8">Терен загрожений більшовицькими бандами</td></tr>
</table>

Надрайон "Долина"

Юнаки в цілому терені провели 110 юнацьких сходів, а юначки 169 сходів.

Сходи відбуваються від 1-2 рази тижнево. Вправляють фізкультуру, вивчають впоряд, проробляють літературу і т.п.

Надрайон “Лісова Пісня”

Проведено 7 юнацьких вишколів 1-го ступеня, на яких брало участь 215 юнаків. Всі сотенні є вишколені. В днях від 13.10 — 1.11 відбувся надрайоновий вишкіл ідеол[огочно-]політ[ичного] характеру, в якому брало участь (прослухало) 26 юнаків.

Вишкіл осягнув свою ціль. До праці пішло 22-х. Кожний район дістав 5 юнаків до організаційної праці в ділянці юнацтва.

Слава Ураїні!

14 жовтня 1943 року

Окружний політ[ичний] референт
/–/ Аскольд

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 50, арк. 1-13. Копія.

№ 147
ЗВІТ ПРО СТАН ТА РОБОТУ ВІДДІЛІВ ЗАПІЛЛЯ

27 жовтня 1943 р.

1. Відділ кадрів

Список реєстру фахової сили

№ п/п	Назва	“Лісова Пісня”					“Долина”						
		“Умань”	“Гай”	“Роса”	“Дунай”	“Замок”	“Лісний”	“Камінь”	“Керч”	“Іскра”	“Беріг”	“Скеля”	“Пекло”
1	Кравці	110	63				9	58	40	40			
2	Шапкарі	4	9							9			
3	Шевці	96	29				18	30	12	50			
4	Римарі	1											
5	Гарбар	56	27				3	11	24	9			
6	Столярі	100	36				8	29	34	62			
7	Теслярі	101	34										
8	Слюсарі	19	7				3	3					
9	Ковалі	37	26				18	21	18	46			

№ п/п	Назва	"Лісова Пісня"					"Долина"						
		"Умань"	"Гай"	"Роса"	"Дунай"	"Замок"	"Лісний"	"Камінь"	"Керч"	"Іскра"	"Беріг"	"Скеля"	"Пекло"
10	Бляхарі	5											
11	Агрономи		3				1						
12	Огородники	1											
13	Масарі						3		2				
14	Молочарі						2	1	2	3			
15	Мулярі	25	12				5	20	10	30			
16	Малярі		3										
17	Лікарі						2						
18	Зуб[ні] лікарі	2											
19	Фельдшері						1	1		5			
20	Фарманологи		1				3		2	5			
21	Ветеринарі		3										
22	Стельмахи	54	17				1		13	27			
23	Гончарі	61											
24	Механіки	1											
25	Інжинері	2	1					2	2				
26	Механіе[р]и	1											
27	Машиністів	4	4										
28	Шоферів	3	3				3		2	5			
29	Трактористів	6	3					1	4	8			
30	Кіномехан[іків]	1											
31	Телеграф	5											
32	Електромон.•	1											
33	Годинникарів	5	5										
34	Шклярі		4										
35	Голярі	2											
36	Капельмейстрів	4	9										
37	Вчителів	9											
38	Бухгальтерів		2										
39	Млинарі	2											
40	Майстер[ів] трикот[ажу]	1											
41	Кондукторі	4	9										
[Р а з о м]		723	310				80	177	165	299			

2. Суспільно-пропагандивний відділ

№	Надрайон	Район	Загальна кількість сходів	Загальна приблизна кіль[кість] людей на сходах	Кількість пропаганд[истів]	Тема промови	Як реагує населення	Які задає питання населення	Ворожа пропаганда	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Сарненський надрайон	Дубровецький	25	5500	4	Огляд політ[ичних] подій. Що таке УПА та за що бореться УПА? Збірка зимового вбрання. Засів землі. Самооборона. Необхідність навчання для дітей в школі. Соціальне забезпечення	Назагал населення приймає досить прихильно, але є цілий ряд сіл, котрі тають про-більшовицький настрій (Дубровиця, Бережки, Бересте). Населення є неоднорідне по всіх селах. З бігом часу пробільшовицькі настрої більшають	Що буде, коли прийдуть більшовики (Крупово)? Що робити, коли німці приїзджають за ставкою (Бересте, Яринівка)? Коли прийде наше військо (Любіковичи, Вілятичі)?	Розкидано німцями летючки: "Тарас Бульба", "Політичні Недорослі". В селах Рудня, Мар'яновка, Карпилівка вист[упили] більшов[ики] з загрозою спалити села	Відбулось 2 конц[ерти], які дав оркестр. Ст[ворено] драм[атичний] гурток. В Сарнах переглянуто карти праці. Арешт[овано] 30 укр[аїнців]

№	Надрайон	Район	Загальна кількість сходів	Загальна приблизна кіль[кість] людей на сходах	Кількість пропаганд[истів]	Тема промови	Як реагує населення	Які задає питання населення	Ворожа пропаганда	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	Сарненський надрайон	Рафалецький	20	5000	9		В селах при залізниці дуже бояться німців, а на півночі р-ну більшовиків. Через це саме люди не хочуть себе визволяти. Є села, в яких до нас неприхильно ставиться частина селян. (Болоховичі). Більшість ставиться досить прихильно, особливо після знищення ляхів УПА	Населення залякане. Стараються питань не задавати	Розкидано совєц[ький] журнал "Огоньок". Летючок ворожих не було. Шептана проп[аганда], загожування прих[ильників] більшовиків	Більшовики послуговують нашого інформ.* пічер.* мов самі укр[аїнці] кажуть, що ми виграємо
3		Володимирецький	19	коло 5000	3		В більшості населення приймає досить прихильно. Є села, які не виявляють себе прих[ильниками], ні на	Чи скрізь знищиться ляхів (Хіночі)? Хто буде пасти	Більшовицьких летючок та газет не було. Німці говорять про співпраці укр[аїнців] з	Населення просить збройної допомоги УПА. Брак літер[атури]

	Сарненський надрайон	Володимирецький					шими, ні більш[овицькими] (Половля і північні села р-ну). Населення наставлення протинімецького	худ[обу], коли діти підуть до школи (Кідри)? Чи багато є у нас війська і чи скоро гнатимемо німців? (Німці обстрелюють людей, є жертви)	німцями. Населення сміється	
4		Клесівський	18	не раховано	2		Є села, в котрих штунди ставл[яться] неприхильно до нас (Тинне). Зі сходу бояться більшовиків. (З сіл Озери і ін.)			
5		Рокитнянський	В цьому районі праця є дуже утруднена через окупацію більшовицькими партизанами. Охоплено всього 5 сіл. Звіту з цього терену не надіслано							
6		Костопільський	16	1500			Назагал добре. Але тероризоване нападами німців з ляхами дня 10.9.43. (Каменка,		Розкидано нім[ецькі] лет[ючки]“Українці в лісах”.	

№	Надрайон	Район	Загальна кількість сходів	Загальна приблизна кіль[кість] людей на сходах	Кількість пропаганд[истів]	Тема промови	Як реагує населення	Які задає питання населення	Ворожа пропаганда	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	Костопільський надрайон	Костопільський			В пропаганді брало участь 11 пропагандистів + 21 чол. з вишкільних трійок		Рокитне), 18.9.43 (Янковичі, Рубка, Майдан), спаленням Юзефівки і Рудки населення поляканe, розгублене		17.9.43 роздані плак[ати] "Красне життя в Німеччині"	
7		Степанський	30	6500		Збірка хліба в Гуті і ін. місцях	Сам Степань є частково підвпливом "бульбеників". Селяни не слухають нашої адм[іністрації]. Саботують транспорт. Деякі прямо в вічі заявляють свою приналеж[ність] до бульбівців. Казимірка також під їхн[ім] вплив[ом]		Розкидано слід[уючу] літер[атуру] – "Вісті з Радянської Бать[ківщини]", "Радянська Укр[аїна]", "Слухай, "брате", "Українськ[і] дівч[ата]",	На теренах іноді навідуються більш[овицькі] парти з[ани], прикл[адом] 22.9.43 околиць Переспи [...] і

	Костопільський надрайон	Степанський					Містами селяни бойкотують школу		“Совєцька Укр[аїна]”, “Перчиця”, “Хто такі Укр[аїнські] Націон[алісти]”	розповсюдж[ено] літер[атуру].
8		Стидинський	18	2000			Ставлення людей до нас добре. Нарікають тільки на великий розгон транспорту. Налети більш[овицьких] парт[изан] (10.9.43, 23.9.43, с.Стидинь). Результат бою: 17 більш[овиків] вбитих, багато ранених. Пограбано трохи збіжжя та забрано лікаря-жида з помічником	На цю графу не звертається уваги	Літератури не розкидали	

№	Надрайон	Район	Загальна кількість сходів	Загальна приблизна кіль[кість] людей на сходах	Кількість пропаганд[истів]	Тема промови	Як реагує населення	Які задає питання населення	Ворожа пропаганда	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9	Костопільський надрайон	Березненський	12	1500			Населення ставиться прихильно. Просить, щоб УПА вибило поляків і німців з їхнього терену. Настр[ої] в Березному нам не відповідають (застр[ашені] поляками)	На цю графу не звертається уваги	Німці робили уроч[исті] дожинки (в с. Моквин, Городище, Вілк) з метою здобути в населення симпатії	Поляків розб[роїли] німц[і] (Костопіль, 20 душ). Поляки (150 душ) тікають до польської партизанки. Поляки палять села (Моквин)
10		Деражненський	25	2000			Терен тероризують німці і більш[овицькі] партиз[ани]. Приклади: 6.9.43 червоні спалили Радом'янку, Жобринь, 4.9.43 німці бомбили		Літератури німці не розкидали. За більш[овиків] невідомо	

							с. Ставок. Спалено 50 хат, є малі жертви. Населення в жахл[ивому] вигляді: босе, голе і голодне, але тримається добре			
11	Костопільський надрайон	Людвипольський	15	2000			З правого б[ерега] Случа селяни ховаються в лісах або тікають на ліву сторону Случа. Німці ведуть сильний терор. 12.9.43 поляки і німці пограбували с. Бистричі, 20.9.43 розб[или] і спалили Грушівку. Селяни палають ненавістю до німців і поляків	На цю графу не звертається уваги	Невідомо	
12		Городницький	Цей район є неохоплений нами. Німці 14.9.43 опустили м. Городницю. Дня 14.9.43 Городницю заняли червоні парт[изани]. Створили свою адміністрацію. Посилили свою пропаганду. Частину населення змобілізували до своєї партизанки. На цьому терені діє коло 500 осіб польської партизанки. Між польською а совіцькою партизанками до конфлікту доходить факт – одного дня ляхи напали на с. Лучицю. Більшовики напали на них і розбили їх							

Спис літератури, котру було одержано за місяць вересень 1943 р., та куди розіслано по військовій окрузі "Заграва"

№ п.п	Назва літератури	"Лісова Пісня"							"Долина"	"Гало"	Пінськ	Примітки
		"Умань"	"Гай"	"Роса"	"Замок"	"Дунай"	На 4.10 СБ господар[ча] і ін.	Всього	Всього	Всього	Всього	
1	"Вільна Укр[аїна]" за серпень	150	150	150	150	170	65	835	500	Не подано відомостей	Не подано відомостей	
2	"Інформатор" 15.8.43	300	300	300	300	300	300	1500	400			
3	Летючка "Боротьба за хліб"	200	200	200	200	200	300	1300	800			
4	"До зброї" № 2 (вересень)	160	160	180	170	180	50	900	400			
5	Земельне зарядження	200	200	250	200	250	100	1200	800			
6	Летючка "Українці"	200	200	300	200	300	100	1300	не подано			
7	Летючка "До воєннополєнних"	300	200	450	300	400	150	1800				
8	"Інформатор" 1.9.43	200	200	220	210	220	50	1100				
9	"Інформації" №№ 49-55	1	1	1	1	1	9	14	416	5	3	
10	"До зброї" № 3	не встигли дійти							300	не встигли дійти		

3. Адміністраційний відділ

Спис потворених управ по надрайонах військ[ової] окр[уги] "Заграва" за вересень місяць 1943 р.

№№	Надрайони	Сільськ[их] управ	Міськ[их] управ	Р[айон]них управ	Надр[айонних] управ	Референт[ів] при р[айон]них та міських управах	Примітки	Штати адміністрації
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	"Долина"	140	2	6	–	Не подано	Р[айоно]ві управи чинні в "Керчі", "Камені" та "Лісному"	В сільських управах укомплектовані. В міських та р[айо]нових управах не повністю. Склад най-менш[их] адмін[істративних] одиниць: 1. Голова 2. Заступник 3. Секретар
2	"Лісова Пісня"	86	1	3	1	Лісних 2, господ[арчих] 1, соц[іального] заб[езпечення] 2	Р[айо]ни укр[аїнські] чинні "Умань" "Гай"	
3 4	"Гало" Пінський	Адмін[істрація] не творилася – не відповідає терен						
	Всього упр[ав] по окрузі	226	3	9	1			

В загрожених теренах адміністрація нечинна.
Там, де адміністрація була чинна зроблено слідуюче:

а) Переведено капітальний [ремонт] (в одній шк[олі]) та біжучий (в 43 шк[олах]) школах.
б) Обсаджено урухомлені школи тех[нічним] персоналом.
в) Переведено замір ляшської і панської земель та розподілено їх серед селян.
г) Адміністрація перебрала на себе справу транспорту та регулює ним.
д) Завезено паливо на зиму для 14 шкіл.
е) Пороблено в кожному селі агітдоски для розклеювання літер[атури].
є) Почато будувати баню (надр[айон] "Лісова Пісня").

4. Шкільництво

1. В надрайоні "Долина" окрім підгот[овчих] робіт не зроблено нічого.
2. В надрайоні "Лісова Пісня":
   а) Урухомлено 17 шкіл початкових.
   б) Переведено 3-х-тижневий вчительський вишкіл.
   Слухачів було 40.
   в) Створено педагогічну бібліотеку.
   г) Переведено 2 педагогічні конференції з загальною кількостю вчителів 25 осіб.
   д) Пересстровано вчителів і учнів по школах.
3. В надр[айоні] "Гало". Терен загрожений. Шкіл творити не можна.
4. В надр[айоні] Пінськ. Терен загрожений. Шкіл творити не можна.

5. Вишкільний відділ

Спис вишколів, кільк[ість] слухачів та програм вишколів, які були переведені по військ[овій] окр[узі] "Заграва" за місяць вересень 1943 р.

[ч. п. п.]	[Вишколи]	"Лісова Пісня"						"Долина"								"Гало"				Термін вишколу	Програма вишколу	Примітка
		"Умань"	"Гай"	"Роса"	"Замок"	"Дунай"	Всього	"Лісний"	"Камінь"	"Беріг"	І"скра"	"Пекло"	"Керч"	"Скеля"	Всього	"Луг"	"Дубник"	Інші р[айо]ни	Всього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1	Ідеол[огічно]-політич[них] дорослих	21	38	14			73				9	10		11	30					64 год.	Історія Укр[аїни] 18, географія 9, політ[ичний] вишкіл 19, ідеолог[ічний] 18, військові год. поза програм[ою]	В Пінському надрайоні нічого не зроблено. Терен зайнятий більшов[иць-ками] партизан[а-ми]. Результати вишкольних іспитів посередні
2	Пропагандив[ний] розпоч[авcя] закінчиться 3–5.10.43	27	26				53													64 год.	Історія 22, геогр[афія] 9, пропаг[анда] 24, політ[ика] 9	

[ч. п. п.]	[Вишколи]	"Лісова Пісня"						"Долина"								"Гало"				Термін вишколу	Програма вишколу	Примітка
		"Умань"	"Гай"	"Роса"	"Замок"	"Дунай"	Всього	"Лісний"	"Камінь"	"Беріг"	"Іскра"	"Пекло"	"Керч"	"Скеля"	Всього	"Луг"	"Дубник"	Інші р[айо]ни	Всього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
3	Юнацький вишкіл	37	28	15			80													72 год.	Історія Укр[аїни] 30, геогр[афія], політ[ика] та ідеол[огія] 40, фізкульт[ура] 40 поза прогр[амою]	
4	Політична пропаганда							19	22	не подано	16	11	39	14	121	13	8		21	40 г[од.] і 168 г[од.] Столін	Не подано	
	Всього по р[айо]нах, надр[айонах] школен[их] людей	85	92	29			206	19	22		25	21	39	25	151	13	8		21			

На терені надр[айону] "Ліс[ова] Пісня" відбувався фельдшерсько-сестерський вишкіл (2-х-місяч[ний]) при 40 слух[ачах], на якому за міс[яць] вересень прочитано 60 год. політ[ично]-пропаганд[ивних] лекцій.

На такому ж вишколі в надр[айоні] "Долина" відчитано 58 лекцій політ[ично]-ідеол[огічного] вишколу при 44 слухачах.

На фармокологічному – 30 [лекцій] політ[ично]-пропаг[андивного] виш[колу]. Крім цього, вишкільні трійки приймали активну участь і в інших вишколах, де господарчі, санітарні, різні артілі.

6. Юнацтво

Спис реєстру юнаків і юначок
по військ[овій] окр[узі] "Заграва"
за вересень місяць 1943 р.

		"Лісова Пісня"						"Долина"							
		"Умань"	"Гай"	"Роса"	"Замок"	"Дунай"	Всього	"Керч"	"Скеля"	"Іскра"	"Камінь"	"Беріг"	"Лісний"	"Пекло"	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Юнаків	2035	1396	86			3517	не подано							3831
2	Юначок	Видан[о] наказ про реєстр													3933

"Гало"	"Пінськ"	Примітка
17	18	19
Юнаків і юначок дуже мало. Майже всі[х] вивез[ено] до Німеч[чини]. Юнацтвом охопл[ено] 10 сіл	Терен окупований больш[овиками] і німц[ями]	Серед юнацтва помічається великий потяг до шкільн[ої] науки війська. Справа з юначками в порівняні з юнаками дуже тяжка і має мало успіхів, заважають "кресна" і "товар"

Юнаків і юначок поділено в юнацькі загони за військовою системою. Поставлено командний склад від роєвих вгору. Юнацтво озброєне в дерев'яну (макети) зброю. За звітовий час опрацьовано: 1. збірка, 2. звіти, 3. вітання, 4. звороти, 5. марші, 6. вправи з крісом, 7. частинно польові вправи, 8. фізкультуру з юнаками; з юначками: 1. збірка, 2. звіти, 3. вітання, 4. марші, з піснями, сан[ітарна] гігієна.

Крім цього, систематично велися лекції виховання, читки політ[ичної]

літератури. Юнацькі сходини відбуваються один раз на тиждень несистематично. Серед юнацтва бракує свідомості, здисциплінованості.

27.10.1943 р.

Окружний політ[ичний] реф[ерент] ВО"Заграва"
/–/ Аскольд

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 50, арк. 23-30. Копія.

№ 148

ЗВІТ ТА ДОДАТОК ДО ЗВІТУ ПРО РОБОТУ РЕФЕРЕНТУРИ ЗА ПЕРІОД ВІД 1 ДО 15 ЛИСТОПАДА 1943 р.

28 листопада 1943 р.

Друже провідник!

Звіту з надрайону "Долина" не одержано. Вияснення в тій справі подаю дальше. Комендантами запілля [a-]надрайонів[-a] "Гало" та "Болото", були відкликані працівники політ[ичних] референтур тих надрайонів. Політична робота, яку вели ті працівники в обох надрайонів, за звітовий час не велась.

Звіт з праці подаю лише з надрайону "Лісова Пісня".

Слава Україні!

Постій 28 листопада 1943 року.

Окружний політ[ичний] референт
/–/ Аскольд

З В І Т П Р А Ц І

Окружної політ[ичної] рефер[ентури] запілля ВО "Заграва" за час від 1-15 листопада

І. Відділ кадрів

Відділ кадрів на наказ ШПШ з днем .... припинив свою роботу.

ІІ. Відділ суспільно-пропагандивний

1. Пропаганда

Надрайон "Лісова Пісня"

Р а й о н "Г а й". Проведено 23 пропагандивні сходи з населенням. Роботу ту провадили пропагандисти району в числі 5 осіб, та вишкільна трійка.

Теми промов: міжнародне положення, ховання збіжжя, одягу, т. п.

Р а й о н "У м а н ь". Проведено між населенням 16 сходів. Сходи провадили пропагандисти району та районова вишкільна трійка.

Теми промови: підготовка населення до приходу большевиків.

Р а й о н "Д у н а й" загрожено цілковито московсько-польськими бандами.

З р а й о н і в "Р о с а" т а "З а м о к" відомостей не одержано.

В теренах, опанованих УПА, населення відсвяткувало день 1 листопада. Звіт з проведеного свята подан в звіті за місяць листопад.

2. Культурно-освітня праця

Бібліотека зорганізована при окружній політ[ичній] референтурі числить ..... книжок. Каталог бібліотеки долучую.

Драматичний гурток при окружній політ[ичній] референтурі дня 7.XI.43 р. відіграв п'єсу "Ми ідемо в бій" та хор дав низку українських революційних пісень.

Культурно-освітнє життя планується зорганізувати в т[овариств]ах "Просвіти".

Приступається до видавання журналу під назвою "Наш клич", якій буде носити політично-виховний характер. Статті вже готуються. Біля 10 грудня вийде його перший номер. Добре було б щоби нав'язати контакт з відділами УПА, щоби одержати кореспондентів. Вони присилали б до журналу статті, в яких описували б військові події та життя у відділах. Приступлено до організації сітки кореспондентів в запіллі, яка буде подавати народню творчість нашого народу.

В районі "Умань" зорганізовано для надрайону "Лісова Пісня" курс неписьменних, а бажаючих вчитись. Курс цей начислює 30 осіб.

3. Ворожа пропаганда

а) Б о л ь ш е в и к и

Большевики на опанованих теренах по селах засновують клуби (с. Тьолковичи, р-ну "Гай"), уставляють радія та трансмітують передачі з большевицького запілля. На все горло гукають, що найдальше до 2-х тижнів буде тут фронт. Мають добре розвинену усну пропаганду. Пускають неймовірні чутки про досягнення та мілітарну силу червоних партизан. Стараються населення залякати своєю брехливою пропагандою. Говорять, що коли прийде сюди фронт, то для людей, що з ними не співпрацюють, не буде місця. Де це не помагає, стосують терор. Стараються з'єднати собі маси, уділяючі їм частину награбованого майна (Велюнь, Пузня, Озерськ). Друкованої пропаганди в терені не помічається.

б) Н і м ц і

В надрайоні "Лісова Пісня" були розкинені листівки п[ід] н[азвою] "Українські селяни й українські селянки Волині та Полісся"*. В летючках тих стараються залякати українське населення приходом большевиків на Україну. Українську Повстанчу Армію називають витвором Москви, якої головним завданням є грабити, мордувати та все безчестити. Командирів

* *Так у тексті.*

УПА називають львівськими жидами та поплечниками Сталіна. Закликають українців до боротьби за "Нову Европу", в якій і Україна найде собі місце.

Листівка "Матері, застерігайте ваших дітей від впливу бандитів" на одній сторонці представляє образ української жінки з пригорненим до грудей дитям. Позаду неї з-за дерев виглядає голова, подібна до черепа з шапкою та п'ятираменною зіркою на ній. На другій сторінці листівки є заклик до матерей, щоби не посилали своїх дітей в ліс.

Летючка "Дивні борці за волю" написане в формі розмови, яку вів мешканець якогось міста в обороні "Нової Европи" з стрільцями УПА, яких випадково зустрів в лісі. В розмові тій "новоєвропеєць" хоче доказати, що українці самі не знають за що боряться. Ці люди, що пішли в ліса — говорить він — насліпо борючись проти німців, допомагають большевикам грабити, нищити та катувати "Матір Україну".

4. Розподіл одержаної літератури

За звітовий час не одержано жодної літератури.

III. Відділ вишкільний

Перепроваджується реорганізацію вишкільних трійок. В теренах, опанованих УПА, на кожний район є призначена районова вишкільна трійка, яка має переводити вишколи І-го ступеня.

В надрайонах буде створено по одній надрайоновій вишкільній трійці, яка має переводити вишколи ІІ-го ступеня.

Працівники окружної політ[ичної] референтури переводимуть вишколи ІІІ-го ступеня.

В надрайоні "Лісова Пісня" район "Замок" та "Дунай" обслуговує одна районова вишкільна трійка, томущо терен "Дунай" є загрожений, де вишкільну працю є тяжко вести.

В районах "Гай", "Умань", "Роса" діють по одній вишкільній трійці. В надрайоні "Лісова Пісня" створено надрайонову вишкільну трійку.

В надрайоні "Гало" з огляду на терен, загрожений большевиками, вишкільну працю є тяжко провадити. Вишкільна трійка того надрайону тимчасово перебуває в надрайоні "Лісова Пісня". Згодом, коли відповідно наладнається працю в тому терені вона на дальше перейде в свій терен, щоби вести там вишкільну роботу.

В надрайоні "Болото" працівники вишкільної трійки ведуть пропагандивну роботу.

[IV]. Відділ юнацтва

Юнацтво приготовляється до приходу большевиків. Є поділене на військовий лад слідуючо: в селі – сотня, в кущі – курінь, в підрайоні – полк, в районі – кіш. Розробляється план праці для юнацтва окремо в області виховній та військовій. Підготовляється програму юнацьких вишколів.

Стан юнацтва в надрайоні
"Лісова Пісня"

Ч. п.	Псевдо р[айо]нів	Сіл		Полків	Курінів	Сотень	Загальна кількість юнацтва
		охоплених	неохоплених				
1	"Умань"	38	2	3	9	38	2035
2	"Роса"	15	12	2	5	15	628
3	"Гай"	30	1	3	9	30	1803
4	"Замок"	16		1	4	16	777
	Разом у надрайоні	99	15	9	27	99	5243

За звітовий час відбулись 2 надрайонові юнацькі відправи, які вів надрайоновий провідник юнацтва. На відправах подано напрямні до дальшої праці та з'ясованно, як має виглядати праця юнацької сітки, коли прийдуть большевики.

За звітовий час сотенні переводили з юнаками своїх сіл від 1-го 2 рази сходини тижнево, на яких перероблювано військову муштру та ведено виховну роботу.

– § –

6 листопада ц. р. зголосилось до мене працівники політ[ичної] референ[тури] надр[айонів] "Гало" та "Болото". На наказ ШПШ друга Остапа вони вернули дня 11.XI назад до праці в свої терени. В міжчасі зроблено з ними відправу, де вони дістали напрямні до дальшої праці. Напрямні праці слідуючі: на опанованих нами теренах роботи не звужувати, а поглиблювати. Старатись працю оперти на місцевому елементі. В теренах нами не опанованих працювати підпільно.

В надрайоні "Гало" повернули до праці; надрайоновий політ[ичний] референт та одна подруга до праці в юнацтві.

Інші працівники того ж надрайону зістали приділені до різних ділянок праці в надрайоні "Лісова Пісня" з тим, що якщо зайде потреба, то вертають назад в свій терен.

До праці "Болото" пішли в двох напрямках такі друзі:

1. надрайоновий політ[ичний] референт,
2. політ[ичний] референт на р-н "Болото",
3. 2 пропагандисти,
4. 2 по вишкільній роботі, як[і] зараз занялись пропагандою,
5. 4-х по організації юнацтва.

Слава Україні!

Дня 28 листопада 1943 року.

Окружний політ[ичний] референт
/–/ Аскольд

ДОДАТОК ДО ЗВІТУ

З надрайону "Долина" на протязі цілого місяця не одержано жодних повідомлень. Щойно 24.XI надр[айоновий] політ[ичний] референт того надрайону дав про себе знати.

Повідомляє, що у нього зв'язки як слід не діють. Всю коресподенцію, яку висилано під час акції[1], то є від 1 – 10 листопада, одержує щойно тепер. Звітів, зглядно повідомлень, до того часу не висилав тому що:

1. Все було заховане (надр[айоновий] архів) в одному місці, а акція його зостала в іншому місці, тим самим відокремила від гурту.

2. Надр[айоновий] політ[ичний] актив, також очутився на окремих теренах, а щойно зараз з ним сконтактовується.

3. Звітовий матеріал з районів не одержав. Загинув під час акції або зараз надходить. Звіти виготовляє, які на днях маю одержати. Політична робота в надрайоні полагоджується. Німецька акція в тому терені була досить сильна. Населення в більшости є пригноблене. В терені відчувається розхлябаність та байдужість до праці. З тим почали вже боротись. Посилилось пропагандивну роботу.

Надрайон "Лісова Пісня"

Зайшла зміна в політ[ичній] референтурі. Друг Осавул зістав звільнений з обов'язків політ[ичного] референта того ж надрайону, а на його місце зістав призначений друг Подібний, який щойно входить в курс всіх справ. В зв'язку з тим праця, в тому терені до деякої міри припинилась. Райони "Роса" та "Замок" взагалі звітів не прислали. В районі* "Дунай" політ[ичний] референт в праці [а]-себе-[а] не оправдує. Він сам є з східних українських земель, [б]-Слободянщина-[б], та при зустрічі з большевизмом може підпасти під їх вплив. Підшукується нового працівника на його місце. Надрайоновий провідник пропаганди др. Громило захворів, а на його місце зістав призначений др. Чорний. Військові чинники забрали тимчасово до війська політ[ичного] референта на район "Гай" без згоди надр[айонового] політ[ичного] референта. В майбутньому в таких випадках військо повинно порозуміватись з запіллям та потребувати його згоди.

Після пограбовання большевиками північних сіл району "Гай" настрій населення сильно підупав. Ловлять та вбивають місцевий активний елемент, який мусить скриватись по лісах. Причиною того є то, що коли большевики грабили населення того терену, не одержало військової допомоги від к[оманди]ра Гука, що з чотою війська перебував в тому терені. Большевики,

[1] *Напевно, йдеться про німецьку військово-поліційну акцію у першій половині листопада 1943 р. проти партизанських рухів і цивільного населення в поліських районах на межі Рівненської та Волинської областей.*

* *У тексті:* надрайоні

що грабили не було більше як до 50 чоловік. В часі большевицького наскоку на села, люди прибігали до к[оманди]ра Гука, цілували в ноги та просили, що б він їм допоміг вигнати червоних. Гук відмовився від допомоги, говорячи: "Я відповідаю за людей". Зараз в ті села є тяжко працювати нашим працівникам. Люди що до Гука говорять: "Ми його кормили і він обіцяв, а коли ті прийшли то сказав: я знав що вони прийдуть, але я відповідаю за людей". В тих селах стоять большевицькі відділи в кількості кількасот чоловік. Заложили лікарню, де є до 200 хворих та ранених. Загосподарились на добре. В школах роблять мітінги, говорять, що будуть іти на с. Кидри і Озеро. В них брак амуніції, бо коли ідуть на варту, то позичають один від другого.

В районі "Умань" створено драматичний гурток при окружній політ[ичній] референтурі. Комендант запілля того району часто приїзджає на коні та в часі, коли перепроваджуються проби, впадає з криком на салю, мов навіжений, зриває електричні проводи, називає різними словами працівників того гуртка і т. п. Своєю поведінкою в терені він відвертає людей від себе та деморалізує їх.

Господарські чинники забирають по селах різні продукти, не даючи на це жодного поквитовання. Пр[икладом], в с. Рудні населення бачило, як працівники господарчого відділу, зібрани продукти брали для свого особистого вжитку. В с. Рудні до одного господара вночі прийшли озброєні стрільці, вибили з рамами вікно, влізли до кімнати, господарів позганяли в куток та почали робити ревізію в формі рабунку. В часі ревізії забрали господареву його власну білизну, слюсарське приладдя, мед, віск, в кишені напхали сала і т. п. Після ревізії, не лишивши жодного поквитовання, відійшли з погрозою.

В с. Цепцевичах р-ну "Умань" господарчі чинники допускаються грабунку, забираючи вночі від населення останню худобу. Станичний с. Осови, р-н "Умань", ширить деморалізації між населенням. П'є горілку, ставиться з погордою до людей, різно їх називаючи. Чимало є інших справ, яких зараз описувати не буду, що впливають погано на настрій населення, та відвертають його від загальної справи.

Потрібно, щоби відповідні чиники занялися прислідженням тих справ та відповідно їх полагодити.

Ворожі виступи

Район "Гай"

а) Н і м ц і. В частині району, що лежить на південь від залізниці Сарни–Ковель безпощадно грабльять населення, забираючи живий інвентар та сільськогосподарські продукти.

б) Б о л ь ш е в и к и. В іншій частині району (с. Воронки, Довговоля) перебувають большевики, які роблять те саме, що і німці.

Рабують, але не вбивають. Пропагують свої ідеї, а населення не слухає, втікає в ліса.

Район "Дунай"

а) Н і м ц і. В с. Масевичах заграбили 40 шт. худоби

б) Б о л ь ш е в и к и. 31.X червоні напали на села Борове, Карпилівка та Дерть. На Борове нападало 60 червоних, з того половина була без зброї. Наших 13 друзів їх відігнали, відібравши від них пограбоване майно, та вбивши їхнього командира. При тому здобуто 1 фінку та наган. На село Карпилівку напали вночі червоні банди в більшій кількості ограбили, спалили і вбили притому 183 наших селян. Між ними загинув і др. Коник – член надрайонового пропагандивного відділу. Село Дерть окружили, ограбили (забрали до 300 шт. худоби). Тут зловили одного селянина, посадили на могилу і підірвали її. 3.XI знов напали на с. Борове, допалили господарства, які залишились ще німцями не спалені, та вбили до 20 селян. 5 XI червоні зробили наскок на Рокітно, забрали німецьку базу та вартових з села. З ними пішло 12 озброєних ляхів. Після того німці всіх ляхів-шуцманів роззброїли.

Район "Умань"

а) Н і м ц і. Села, положені недалеко Дубровиці і Сарн, під натиском німаків змушені є здавати контингент. 11.XI зробили наскок на с. Любиковичі (за те що не здали поставки), де забрали 9 селян, як закладників, та одного вбили на місці.

б) Б о л ь ш е в и к и. В селах за Случом (Карпилівка, Мар'янівка, Залужжя і др[угі]) червоні майже щоденно невеликими групами нападають та грабують села.

Надрайон "Гало"

Політ[ичний] референт того надрайону, дня 11.XI щойно повернув до праці в свій терен. Повідомляє, що комендант того надрайону не дозволяє йому виконувати припоручену роботу. Хоче сам все робити та держати в своїх руках. У всіх справах радиться з місцевим одним другом, який є ненадійним елементом. Ту справу просив би прослідити та відповідно її полагодити.

Ворожі виступи

а) Н і м ц і. Стягають поставку. Населення здає. Хто не хоче здавати, забирають силою та терорезують села. По селах (Колодно, Нечатово і Ласицькі і т. п.) стоять мадяри, які допомагають німакам стягати поставки.

б) Б о л ь ш е в и к и. Посилили свої дії. Заманюють людей, що от-от прийде фронт. Населення сильно боїться. 15.XI були в самому Століні.

Німці сиділи в геті, не вистріливши ні разу. Проїзджають часто по шляху Велюнь–Пузня–Озерськ.

– § –

В зв'язку з наступом большевиків на Східньому фронті, взростають помітно по селах настрої пробольшевицькі. Найбільше то дається відчути в теренах, які є під постійною загрозою червоних банд. Населення тих теренів, залякане большевицькою брехливою пропагандою, ставиться до нас з розервою або песимістично. Не хоче активно працювати, бо боїться місцевих сексотів, які починають щораз то сміливіше підносити голови. Коли хтось явно, в загрожених теренах, працює, то большевики стараються їх знищити. Коли переходять через поодинокі села, населення старається допомагати. Коли про це дізнаються большевики, то після відходу наших військових частин, нападають на ті села і їх нищать. Розконспірування поодиноких людей, та творення т. з. "республик" на теренах, де немає реальної мілітарної сили, є одною з головних причин, наших недоліків праці. Населення, яке нам симпатизує і є під терором большевиків, хоче допомагати та боротись. Говорить: "Дайте нам хоч трохи зброї а ми самі собі решту добудемо, та виженемо геть всіх зайдів з нашої землі." Населення де не бачило нас (пр[икладом], в північних теренах), а чуло від большевиків, що ми рубаємо та нищимо всіх та вся, є ворожо до нас наставлене.

Поліщуки до деякої міри є матеріалістами, які задля свого особистого матеріального добра готові виконати найнебезпечніші та найпоганіші вчинки. Конкретний примір подам з теренів північних двох надрайонів в с. Пузня, Велюнь і т. п. надр[айон] "Гало", де большевики організують населення одних сіл проти других, щоби їх грабити. Маси живуть настроями дня. Коли ми маємо успіхи в боротьбі, то вони нам вповні симпатизують та помагають. З хвилиною, коли ми потерпимо невдачу, і побідоносно виходять наші вороги, тоді стає песимистичним, а навіть "коли має з того особисту корість" вороже нам.

Зараз, коли не можемо тих теренів очистити від ворогів, та лишити збройної сили, ми повинні грунт здобувати не поверховно, а послідовно викристалізувати та зорганізувати сильний народній хребет, який не жив би настроями хвилини дня, а твердо був переконаний в перемозі нашої ідеї. Щоправда, що та справа вимагає довшого часу діяння, щоби її зреалізувати, а що це є певна. Взявши під увагу події, які заіснували в різних теренах, та події які можуть наступити, щоби не бути заскоченим, нам треба відповідно підготовитись щоби в майбутньому ще більш посилено вести боротьбу до успішного кінця.

Щоби не відокремлюватись від народніх мас загально населення, під

оглядом їх ставлення до праці в теперешній момент, добре було б поділити на три верстви:

1. провідний актив,
2. актив,
3. загальне суспільство.

Провідний актив має керувати всім життям. Дія законспірована. В очах мас мало виступає, щоби в часі окупації терену большевиками не підпали під перший нищивний удар з їх сторони. Творять законспіровано свою сітку, не виділяючись на зовні. Проходять вишколи членськи І-го, ІІ-го та ІІІ-го ступеня. Коли прийдуть большевики, творять організаційну сітку членів. В перши дні приходу большевиків, що б не було всип та провокацій, повинні зв'язки згори до долини перерватись. Контактуватись при помочі мертвих пунктів, які треба зазделегідь приготовити. Старатись, щоби до провідного активу зараз втягнути якнайменшу кількість осіб.

Актив – це в часі приходу большевиків, вірни симпатики та кандидати ОУН. Зараз творять сітку державного будівництва, та на зверх керують всім життям. Стараються працю між суспільством не тільки поширити, а тоже і поглибити. Втягають до себе та зактивізовують якнайширши маси суспільства. Переходять вишколи І-го та ІІ-го ступеня.

Загальне суспільство зактивізувати та зреволюціонізувати дорогою пропаганди, агітації та іншими можливими засобами. Зорганізувати його суспільно-творчому та культурному житті села, якими будуть т[оварист]ва "Просвіти". При них організувати бібліотеки, драматични, музични та хорові гуртки. Робити пропагандивни виступи, перепроваджувати різні свята і т. п. Тут найкраще буде можна відчути, чим дише наш нарід, пізнати його наболіли питання та в пари з тим відповідно зорганізовати та повести до боротьби за остаточне здобуття УССД.

Слава Україні!

Постій 28 листопада 1943 року.

Окружний політ[ичний] референт
/–/ Аскольд

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 50, арк. 47-54. Копія.

№ 149

ЗВІТ РЕФЕРЕНТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ ВО

3 вересня 1943 р.*

№ 149

ЗВІТ ПРО РОБОТУ РЕФЕРЕНТУРИ ЗА ПЕРІОД ВІД 15 ВЕРЕСНЯ ДО 15 ЖОВТНЯ 1943 р.

3 вересня 1943 р.*

ЗВІТ

з діяльності Служби Безпеки
за час від 15/9 до 15/10 1943 р.

1. Організаційні справи

Сітки СБ досі нема в н[ад]районі Пинськ. В н[ад]районі Столин охоплено сіткою СБ 2 райони. Праця СБ в Столинщині дуже недомагає. Терен загрожений комуністами, бракує людей до праці, передовсім місцевих. В інших н[ад]районах СБ існує по всіх районах за винятком окраін, як північна частина Клесівського і Рокитнянського районів, західна частина Рафалівського р-ну (Застир'я), східна частина Людвипольського р-ну та Городницький р-н. У згаданих вище теренах або цілком нема органів СБ, або існуючі органи не проявляють задовільнюючої діяльності; терени ці або безпосередньо опановані більшовиками чи польськими бандами, або ті банди мають там впливи.

Праця Безпеки навіть цілком у охоплених теренах має багато недомагань. Поза браком людей політично і фахово вишколених, згадані недомагання лежать в: 1. Організаційній схемі СБ, 2. ізольованості СБ, 3. слабому нав'язані органів СБ від низу догори і 4. перевантаженні працею низових клітин СБ.

Ад** 1. Основ[н]ою адміністр[ативною] одиницею, в якій діє Безпека, являється район. Районний СБ сам рішає, хто в його терені ворог, шкідник чи противник. Рішення районного СБ про те, кого і як покарати (до кари смерті включно) є в подавляючій більшості випадків безконтрольне.

Надрайонний СБ не є в стані вести особисто важніші справи по районах чи хоч обзнайомлюватись [з] тими справами перед остаточним

* *Напевно, має бути:* листопада
** *Тут і далі вживається калька з лат. Ad — До.*

рішенням про вину і кару. З огляду на брак арештів (приміщень), справи мусять рішатися швидко і на місці; тому районний СБ, коли навіть предложить свому зверхникові документи, які стверджують вину, то це тільки формальність, бо ті документи, як правило, предложуються вже після вимірання кари і тому не можуть служити як спосіб контролі, а надаються радше для статистики.

Крім вищесказаного, н[ад]районний може провірити доцільність чи правильність поступовання районного у відношенні до злочинців тільки на місці, а це є фізичною неможливістю з огляду на чисельність справ, віддаль і комунікаційні труднощі.

Нема поділу компетенцій районного і н[ад]районного СБ, тому часто н[ад]районний займається слідствами у дрібних справах а навіть полагоджує дрібні приватні спори між цивільним населенням, а районний рішає важні політичні справи.

Ад 2. Районний СБ ділово не підлягає рай[онному] ком[енданту] запілля і практично може закривати від останнього всі справи. Це саме відноситься до н[ад]району.

Співпраця між комендантами запілля і референтами СБ району і н[ад]району зумовлюються взаїмним довір'ям цих двох людей; ділове їх взаємовідношення не є, по-перше, жодною санкцією.

Команданти запілля районів і н[ад]районів, котрі відповідають за терен, не знають, що робиться у найважнішому рефераті в Безпеці. Праця Безпеки має суто політичний характер, а політичні чинники знають про діяльність Безпеки ще менше ніж команданти запілля. Політичні чинники повинні надавати політичний тон, цебто давати вказівки щодо праці СБ, зглядно контролювати під політ[ичним] оглядом діяльність СБ, а цього політичні органи ніяк не можуть робити, будучи ізольованими від СБ.

Досі не відбулося ні одної відправи чи конференції з метою устійнити відношення політичних чинників і СБ.

Політичний провід повинен орудувати Безпекою, досі це було майже відворотно.

Ад 3. Районний СБ, ізольований правною рамкою від інших провідників у терені і зданий майже цілком на власні сили, дуже часто звертається за вказівками до свого зверхника; останній або сам рішає (бо він також зданий на себе), або питає що вищо. Тому, що як сказано, справи знаходили скоре рішення, а шукання вказівок, по ієрархічній драбині вимагає багато часу — справи рішаються одиницею в районі, або (рідше) в н[ад]районі.

Дуже часто рішення районного або н[ад]районного СБ повне сумніву. Ті люди повинні б у цьому випадкові спертися на політичну лінію, а тієї лінії вони не бачать.

Реалізуючи, можна б сказати, в запіллі основну політичну роботу, веде самочинно, неподільно і безконтрольно районний реф[ерент] СБ. Н[ад]районний робить це у важніших справах, але рідше.

Ад 4. Зорганізована розвідча сітка дає великі послуги. Розвідча праця належить до обов'язків районного СБ, забираючи від останнього багато часу і людей, що від'ємно впливає на його основну працю – викривання і карання злочинів.

З огляду на вищесказане вважаю необхідним б[уло] [б]:

1. Щоб СБ заняла властиве їй місце, цебто щоб вона була інструментом в руках політичного проводу, для цього треба:

а) щоб команданти запіля району і надрайону були можливо найчастіше інформовані про працю СБ,
б) щоб районний СБ сам не рішав про вину і кару,
в) збільшити контролю зі сторони політ[ичних] чинників над працею СБ,
г) щоб політичні чинники мали змогу і обов'язок надавати політ[ичний] тон роботі СБ,
д) щоб право рішати про вину і кару в запіллі належало без винятків до одного стисло окресленого органу.

Для того, щоб районний і н[ад]районний [референти] СБ були вільні від сумнівів щодо правильності їх поступовання, щоб політичні чинники мали взгляд до праці СБ і щоб збільшити контролю над СБ належало б створити районний суд, зложений з представників політичного проводу і СБ для розглядання і виконання присудів у всіх політичних справах.

Для важніших справ належало б ствердити подібний суд у н[ад]районі. При наявності такого суду, праця СБ зводилася б до приготування матеріялів для розправи. СБ діяло б безпосередньо без суду у відношенні до шпіонів і емісарів ворожих збройних сил, цебто у відношенні до немісцевих, котрих тотожності не можна ствердити, а також у різних спец[іальних] дорученнях, наказаних згори.

2. Необхідно опрацювати нову схему організ[ації] СБ, у котрій були б поділені компетенції районного і н[ад]районного СБ, а також по котрій люди, відповідальні за цілість роботи в терені (від н[ад]району вгору) були завжди і вичерпуючо інформовані про працю Безпеки, що дало б можність тим людям давати вказівки органам СБ.

3. Необхідно часто скликати політ[ичні] конференції у н[ад]районі і окрузі з участю представників СБ для викривання недотягнень у поодиноких рефератах.

4. Необхідно перевести вишколи низових працівників СБ (до районного включно) особливо на відсталих теренах – Столинщина, Пин[щина], загрожені частини Сарненщини і Костопільщини.

5. Необхідно, можливо часто, відбувати відправи з активом СБ н[ад]району і п[ід]району.

6. Районний і надрайонний СБ повинні мати окремого чоловіка, що відповідав би виключно за розвідку.

Більша пов'язанність СБ з політичним проводом і звільнення органів СБ від виношення вироків:

1) збільшила б співвідповідальність активу в районі і н[ад]районі за цілість праці,
2) збільшила б можливість контролі не тільки Безпеки, але і інших ресортів, бо праці різних ресортів зазублюються з собою,
3) дала б можність органам СБ занятися більше викриванням злочинів.

2. Стан збройної ворожої сили в терені

1. Н і м ц і (кругло)		3500	чол.
поляки на нім[ецькій] службі		1500	чол.
азіяти " "		360	"
грузинів " "		85	"
українців " "		50	"
Р а з о м		5400	"

2. Б і л ь ш о в и к и			
"мєстних отрядов" (північно-східна частина Сарненщини)	біля	400	чол.
"коренниє отряди" (терен від залізниці Сарни–Столин до бувшого польського кордону)	біля	1400	чол.
на захід від Стиру		1500	чол.
на схід від Случі (Кост[о]п[ільщина])		2000	чол
Р а з о м більшовиків	б.	5300	чол.

Дані про чисельний стан більшовиків не точні. Обчислення пороблені при перемарші червоних відділів через опановані нами терени. У подані цифри не враховано черв[оних] відділів у Цуманському лісі.

3. П о л я к и: 600 до 800 чол. за Случею у Костопільщині. В Сарненщині не стверджено окремих польських банд, зате поляки становлять до 40% людського складу большевицьких відділів.

Даних про ворожі збройні сили в Столинщині і Пинщині не подано. В н[ад]районі Сарни німецької збройної сили в терені більше, ніж на Костопільщині. Пояснюється це тим, що в Сарненщині німці мають охорони[ти] залізничний вузол Сарни та 4 залізничні лінії.

3. Сила ворогів та їх тактика в поборюванні нашого руху

1. Н і м ц і: представляють небезпеку тільки як фізична сила, вони не мають жодного іншого впливу в масах.

Необхідно вжити всіх заходів, щоб населення в селах, положених біля опорних пунктів, поховало, чи вивезло хліб і худобу.

В днях 24–30/10 німці арештували в Сарнах 40 українців (арештованих вивезено в невідомим напрямку).

Клесів, Рокитно, Рафалівка — разом 23-х українців, з чого розстріляли 9 чоловік.

За час від 1 до 15/10 в н[ад]районах Сарн[и] і Костопіль німці виїзджали кругло 50 разів на села біля своїх опорних пунктів, вбили при тих виїздах 7 чоловік. Кожний раз грабували хліб, худобу, свині, городовину, одежу і т. п.

Села, положені біля нім[ецьких] опорних пунктів, здають поставку (віддають поставку, коли приїзджають німці в село, або везуть до міста самі).

Німці не вимагають спочатку великої кількості хліба одноразово, а тим, що самі привозять поставку, видають премії (сіль, цукор, мазуту і т. п.). Опортуністично наставлені селяне бачать у здаванні поставки запоруку, що "німці не спалять села".

[2.] Б і л ь ш о в и к и: від першої половини жовтня червоні почали стосувати у відношенні до українського населення безоглядний терор. Таке [поступовання] можна пояснити:

1) участю в червоних бандах поважного числа поляків,
2) співпрацю з бандами місцевих комуністів, які ведуть розвідку, показують червоним наших людей, домівки і т. п.
3) браком харчів, одежі і фуражу в червоних відділах.

Досі червоні змобілізували поважне число укр[аїнського] населення до своїх банд (переважно до "мєсних отрядов"). Мобілізацію провели червоні частинно добровільно і під примусом. Як добровільці пішли до червоних в основному люди, що в минулому мали дещо спільного з совурядами чи установами та боялися, що рано чи пізно їх націоналісти* зліквідують. Примусово пішли в червоні відділи люди з теренів, опанованих червоними.

В червоній партизанці знайшли притулок всі політично переслідувані німцями чи українцями як поляки, жиди, козаки, цигани і т. д.

Належить ствердити, що з нашого боку не було досі поважніших спроб розложити червоних з нутра (лістівки до червоних партизан не принесли жодних конкретних вислідів). Необхідно приготовити стисло законспірованих місцевих людей (так як мають червоні), котрі б то люди

* *У тексті:* національності

не лишали терену в разі нападу червоних. В теренах, загрожених червоними, необхідно втягнути до боротьби з більшовиками також неукраїнців.

В загрожених теренах (Столинщина, Пинщина) повинні стало перебувати відділи, зложені з місцевих людей.

За час від 1 до 15/10 червоні зробили в н[ад]районі Сарни і Костопіль 8 нападів на наші села. Вбили при тому 62 людей, з чого зорганізованих 8-х, в тому 1 з СБ (одного ранили). При нападах забрали понад 500 шт. худоби, багато харчевих продуктів, одежі, фуражу, біля 200 кіп жита спалили. (Ст[анція] Рафалівка 13/10-43 р.) Сюди не враховано акції червоних банд з Цуманського лісу.

3. П о л я к и: виступають як 1. німецькі вислужники, як 2. червоні партизани, 3. як незалежна збройна сила. Фактом є, що ці три групи мають зі собою спільну мову. Досі не стверд[ж]ено поважніших виступів поляків проти червоних, чи відворотно, а також польських шуцманів проти польських банд чи проти червоних. Звідси внесок, що так німці, як і більшовики, використовують поляків як знаряддя проти нас, причому поляки ніяк не готові гинути разом з німцями, чи віддати себе без решти більшовикам. Німцям вдалося використати червоноармійців для боротьби з червоноармійцями; більшовикам – використати поляків проти німців і нас для евентуальної пізнішої окупації Польщі. Ми досі не використали у більшому масштабі жодної нац[іональної] меншини на нашій території для боротьби з ворогами, передовсім з червоними.

Акція нищення поляків не принесла очікуваних наслідків. Польський активний елемент в основному зберігся і з одного боку використовує німецько-більшовицьку окупацію Західної України, щоб помститися на українцях, а з другого боку підготовляється до більшого самостійного виступу в слушний час.

Вважаю політичнодоцільним звернутися до компетентних чинників із внеском про ревізію нашого відношення до поляків і дорогою перетрактації з польськими провідниками відірвати їх від німців і більшовиків, що позбавило б одних і других поважної кількості живої сили та морально їх розложило. Скрутне положення поляків під сучасну пору дає підставу думати про успіх такого потягнення.

4. Моральний стан ворожої сили

Німці не скриваються з думкою, що їм прийдеться покинути Україну.

З УПА і з запілля втікають поодинокі люди до червоних, це свідчить про покращання ситуації червоних в зв'язку з приближенням фронту.

5. Противники та їх діяльність

1. Бульбівці в Степанському і Людвипольському р-нах поховали зброю і сидять безчинно. У Степанщині ведуть пропаганду між населенням, щоб останнє не давалося змобілізувати до УПА. Згадана пропаганда має послух.

Невідомий повстанський командир

2. Штунди в кількох селах Клесівського р-ну стосують пасивний спротив до нападів, розпоряджень УПА.

6. Внутрішні справи. Недотягнення в наших рядах.

В низових орган[ізаційних] клітинах (станиці, кущі) помітна розхлябаність. Трапляється, що станичні і кущеві полагоджують різні не свої справи, а навіть арештовують людей і ведуть слідство. За різні ділові послуги вимагають заплати в формі сала, горілки і т. п. Неоднократно стверджено, що рядове членство по селах п'є горілку.

Терен цілком розконспірований. Необхідно перевести основну чистку і скріпити дисципліну серед членства.

В зв'язку з тим, що прибувають і можливо будуть прибувати люди з міст, необхідно перевіряти тих людей перед преділенням їх до якоїсь праці. Досі в ці справи СБ не встрявало тому, що прибуваючими людьми займалися інші ресорти.

7. Загальні справи

Села, загрожені німцями, або більшовиками чекають на УПА. Досі забагато обіцялося зі сторони УПА для таких загрожених теренів. Дуже часто при нападі ворогів УПА не могло поставити спротиву, в результаті покривджені люди зневірялися, сумніваючись в існуванні більшої нашої збройної сили взагалі. Таке ставлення справи має ще ту від'ємну сторону, що маси населення, почувши, що УПА їх оборонить перед усіма ворогами, спокійно жде і не виявляє жодного стремління до власного активного виступу проти ворогів.

Краще населенню нічого не обіцяти, чого не можна виконати, а навпаки, вказувати завжди і всюди, що населення повинно саме обороняти себе і своє майно. Уважаю доцільним скоротити до мінімум число працівників, які не зв'язані безпосередньо з УПА. Маю на думці цивільну адміністрацію і шкільництво.

8. Скільки і яких справ залагодила СБ. Кого і як покарано в звітовому часі

Покарано смертю	110	чол.,
з того	50	українців: перехрестів і сиксотів
	18	" комуністів
	5	нім[ецьких] конфідентів
	33	поляків
	2	німців
	1	голандця
	1	жида

У поданому числі 110 чол. не подано числа зліквідованих у н[ад]районі Сарни за час від 15/9 до 1/10, тому що за місяць вересень був виготовлений звіт від 1/9 до 30/9 включно.

Також взагалі не подано числа зліквідованих в н[ад]районах Столин і Пинськ. Инших справ карних полагоджених – 141. На які склалися: дисциплінарні кари членів СБ і сітки, фізичні кари, вимірювані цивіль[ному] населенню за непослух наказам представників УПА, за виріб горілки і т. п.

10*. Запити і побажання

В терені є перехрести, цебто люди, що за б[увшої] Польщі перейшли на католицьку віру, так спольщилися і ті, що в останньому часі з католицької віри перейшли на православну.

* *Так у тексті.*

З огляду на те, що справа віросповідання відіграє не таку ролю для окреслення національної приналежності, необхідно в основному рішити, до якої національності причисляти перехрестів.

Слава Україні!

Постій 3/9*–43 р.

/–/ Третій

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 55, арк. 1-5. Копія.

ВІДБИТКИ ПЕЧАТОК ГРУПИ "ЗАГРАВА"

Командир Воєнної Округи
М. ДУБОВИЙ

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
Шеф Військового Штабу
Пор. СЛАВУТА.

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
Шеф Військового Штабу
БОРИСТЕН

УПА
ГР. „ЗАГРАВА"
Інтендатура.

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
Шеф Технічного Відділу
ЛЕБІДЬ

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
Начальний лікар
Др. БРАВИЙ.

---

* *Так у тексті. Напевно, має бути:* 11

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
ЗАГІН ІМ. „КОНОВАЛЬЦЯ"
Дня ______________ 194 _ р.
№ ______________

Ком Загону
КОРА

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
ЗАГІН ІМ. „ХМЕЛЬНИЦЬКОГО"
Дня ______________ 194 _ р.
№ ______________

Ком. Загону
БОРОВИЙ.

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
ЗАГІН ІМ. „БОГУНА"
Дня ______________ 194 _ р.
№ ______________

Ком. Загону
ЯРЕМА.

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
ЗАГІН ІМ. „ДОРОШЕНКА"
Дня ______________ 194 _ р.
№ ______________

Ком. Загону
ВОРОНИЙ.

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА
ЗАГІН ІМ. „КОЛОДЗІНСЬКОГО"
Дня ______________ 194 _ р.
№ ______________

Ком. Загону
ЛАЙДАКА

УПА
ГРУПА „ЗАГРАВА"
ЗАГІН ІМ. „ОСТАПА"
Дня ______________ 194 _ р.
№ ______________

Ком. Загону
ШАВУЛА

REPORTS OF VO REAR LINE LEADERS

This chapter of reports of VO rear line leaders includes reports by the VO rear line commander, "Yurko", reports by the VO political section head, "Askold", and a report by the VO Security Service section head, "Tretiy".

The chapter opens with a monthly report by "Zahrava" VO rear line commander, "Yurko", dated September 18, 1943, about the condition and activity of the VO rear line in August 1943 (document no. 144). The next report, dated December 25, 1943 (document no. 145), describes the condition and activity of the "Zahrava" VO rear line in November-December 1943.

The following set of documents consists of reports by VO political section head "Askold". They include a report dated October 14, 1943 (document no. 146) about the section's work in October 1943; a report dated October 27, 1943 (document no. 147) about the condition and rear line work of the personnel, social-propaganda, administrative, school, training and youth divisions; a report dated November 28, 1943 (document no. 148) and an annex to it about the section's work between November 1 and 15, 1943. The report provides information about the activities of several divisions.

The last document in this chapter is no. 149, dated September 3, 1943 (this is the date on the original; most likely it should be October 30). It is a report by the VO Security Service section head, "Tretiy", about the section's work for the period September 15 to October 15, 1943. The first part of the document deals with the organization of Security Service work in the area, establishment of the service's structure, organization of an intelligence network, etc. The second part informs about the state of the Soviet, German and Polish forces in the area, their numbers and their activity.

Ми стали волі на сторожі. Дереворит Н. Хасевича

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "БОГУН"

Українська Повстанча Армія.
Група Києв.
Ч.................. 88

МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ ЛИСТОК. 57

Прізвище....................Ім'я....................ур....................

село....................район....................

Покликую Вас в ряди УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ АРМІЇ /УПА/ з дня..........194 р. [illegible] в призначене місце предявником цього письма.

За не виконання цього зарядження підпадаєте Революційному Судові /УПА/.

Постій 22 ...43

Слава Україні
Героям Слава.

Командир групи У.П.А.
/Києв/.

Додаток до наказу ч. 6. .... 24/219

9. Призначаю до відзнаки [illegible] бунчужного Польового буду У.П.А. [illegible] стрільця Явора на кару смерти через розстріл.

Примітка:
[illegible] на протяг 2-ох тижнів.
Приказ [illegible] в днем 14.7.43р.

Слава Україні!
Героям Слава!

Командир Відділу У.П.А.
/Ч[illegible]К/.

Дня 14.7.43р.

У.П.А.
Група Києв

НАКАЗ ч.15.
до Командирів і Комендантів В.О.

НАГОРОДЖУЮ [illegible]

1. [illegible] УПА:
а/ [illegible] в відділах – 2 шт.
б/ [illegible] /в разі потреби/ в запасі/ – 4 шт.
2. [illegible]:
а/ [illegible]
б/ [illegible] /в запасі/
3. [illegible] УПА:
а/ [illegible] /в відділах/ – 1 шт. – 2 шт.
4. [illegible] /Сахно/:
а/ [illegible] /в відділах/
б/ [illegible] /в разі потреби/ – 3 шт.
5. [illegible]:
а/ [illegible] /в відділах/ – 4 шт.
б/ [illegible] /в разі потреби/ в запасі/ – 6 шт.
6. [illegible] наказу ч.14 [illegible] в наказу [illegible] /ч.15./ – 1 шт. – 2 шт.

Постій, [illegible]/9.43 р.

P.S. [illegible]

Слава Україні!

Командир групи УПА
/Києв/

ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ УПА "БОГУН" у 1943 р.

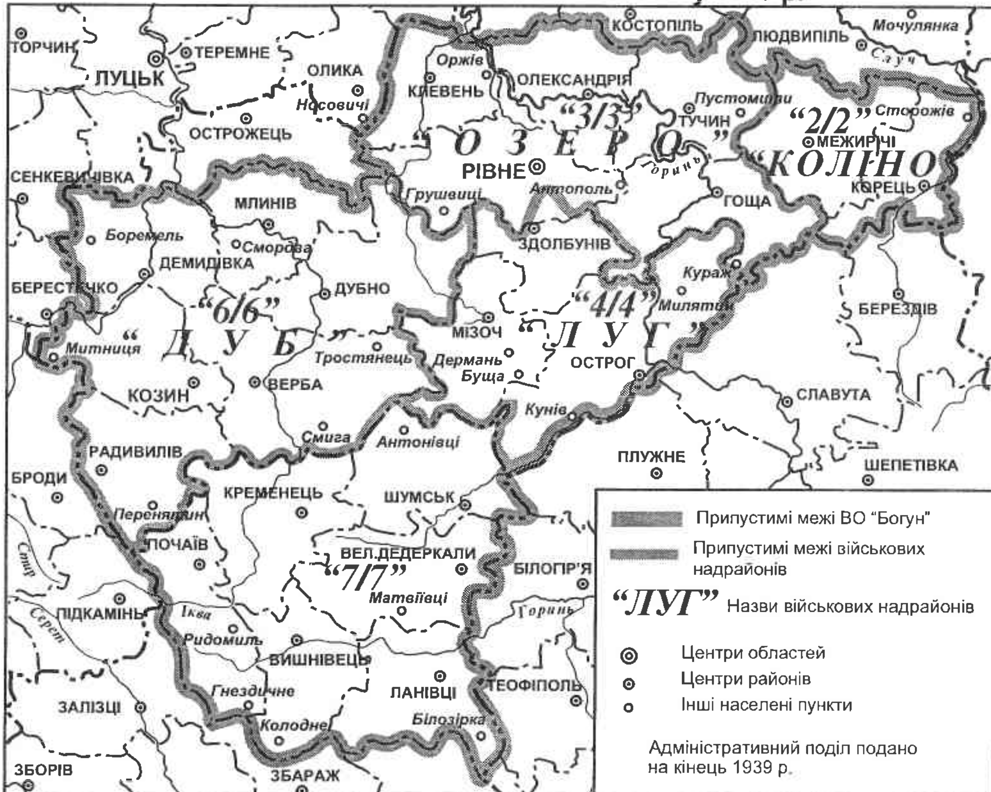

ДОКУМЕНТИ КОМАНДУВАННЯ ГРУПИ

№ 150 – 166

НАКАЗИ
КОМАНДИРА ГРУПИ

9 липня 1943 р. – 22 січня 1944 р.

№ 150

НАКАЗ
ПРО НОРМУВАННЯ ХАРЧУВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ГРУПИ

№ 37 *9 липня 1943 р.*

Командир групи УПА

Н А К А З № 37

До загонів і сотень УПА

Запровадити по відділах таки норми харчування на одного стрільця (на один день):

1. Хліб – 80 дк[г]*
2. М'ясо – 40 дк[г] (при відкиданні кісток може бути 30 дк[г])
3. Тлуш чистий (смалець або масло) – 6 дк[г], або
4. Тлуш сирівець (сало) – 10 дк[г]
5. Крупи – 6 дк[г]
6. Цибуля
7. Капуста (потрібну кількість)
8. Морква (")
9. Петрушка (")
10. Інши ярини та овочі

Норми на одного стрільця на один день (під час походу):

1. Сухарі – 25 дк[г]
2. Ковбаса – 15 дк[г]

---

* *1 дкг = 10 г*

3. Цукор – 10 дк[г]
4. Галети (праники, печиво) – 28 дк[г]

Постій, 9 липня 1943 р.

Командир групи УПА
/–/ Еней

З оригіналом згідно /Вернигора/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 34, арк. 155. Копія.

№ 151

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ І РАЙОНІВ ПРО ДОПОМОГУ ДЛЯ УЧХ

12 серпня 1943 р.

Українська Повстанча Армія

Н А К А З

До комендантів надрайонів і районів

Зауважую, що в терені невідповідньо трактується працівників Червоного Хреста і не дається його працівникам помочі там, де треба, тому наказую:

1. Давати поміч працівникам Червоного Хреста – підводи чи охорону і в кожному випадку йти їм на зустріч.
2. В розплануванні праці в терені брати під увагу ті завдання, які видвигне Червоний Хрест.
3. Про виконання завдань негайно повідомляти своїх зверхників.

Постій, 12.8.43 р.

Командир групи УПА
/Еней/

Для Матроса*

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 1. Оригінал.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 152

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ КОМЕНДАНТА ВО ТА ПОДАЛЬШУ ДІЯЛЬНІСТЬ КОМАНДИРА ГРУПИ

№ 1 *15 серпня 1943 р.*

УПА
Група Енея

Н А К А З ч. 1

До комендантів надрайонів

1. Подаю до відома, що комендантом в[оєнної] округи назначений друг Пташка. Він керує безпосередньо всіми тереновими справами і за працю відповідає перед командиром групи УПА.

2. З огляду на специфічні наші умовини в багатьох випадках видаватиму накази і безпосередньо до поодиноких організаційних одиниць.

3. Будуть випадки, що по спеціальним завданням висилатиму в терен уповноважених мною людей.

Постій, 15.8.43

Командир групи УПА
/Еней/

Матрос*

ДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 2. Оригінал.

№ 153

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ І РАЙОНІВ З ПРИВОДУ УСУНЕННЯ НЕЗДОРОВИХ ПРОЯВІВ

№ 2 *15 серпня 1943 р.*

УПА
Група Енея

Н А К А З ч. 2

До комендантів надрайонів і районів

Звертаю увагу всім комендантам запілля, що в терені існують нездорові прояви, які треба усунути.

1. Поодинокі люди, що поставлені на відповідні становища – втручаються у не свої справи і їх полагоджують, чим роблять тільки замішання.

---

* *Надпис у титулі.*

2. Висилають і мобілізують людей до УПА ті, яких завданням пильнувати цілком інших справ.

3. Висилається до УПА (до ліса) людей без зброї. Є випадки, що тими людьми бувають якраз ті, яких страх відігнав від праці в окупанта. Своєю втечею вони ще не зобов'язують команди УПА, щоб ця їх прийняла та ще й озброїла.

4. Тому з'ясовую ці справи і наказую полагоджувати кожному свою працю, а другому не мішати.

5. Мобілізування людей до УПА переводить орг[анізаційно]-мобілізаційний, а не СБ чи господарчий, або і інший орг[анізаційний] член.

6. До УПА (ліс) відсилається тільки озброєних людей – і то на жадання команди УПА, і це полагоджує орг[анізаційно]-мобілізаційний.

Постій, 15.8.1943 р.

Командир групи УПА

Матрос* /Еней/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 3. Оригінал.

№ 154

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ І РАЙОНІВ У ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 3 *15 серпня 1943 р.*

УПА
Група Енея

Н А К А З ч. 3

До комендантів надрайонів і районів

1. До 25 серпня ц. р. вишлю до теренових сотень до надрайонів по кількох військових інструкторів, що розпочнуть свою роботу на місцях призначення.

2. Теренові сотні, якими керують команданти теренових сотень, підлягають команді УПА.

3. СБ мусить доложити всіх старань, щоб своїми докладними інформаціями уможливити успіх у згаданих завданнях.

4. Всі накази до надрайонів, що видаватимуть поодинокі референти, мусять бути затверджені командиром групи УПА.

5. Від всіх осіб, що працюють в УПА (лісі) чи в запіллю, вимагаю

* *Надпис у титулі.*

точного виконання своїх обов'язків. Тих, що не поступають згідно наших потреб воєнного часу, потягнути до відповідальности.

6. Про всі недомагання зголошувати своїм зверхникам, а коли ці не зроблять з цього відповідних висновків, щойно тоді треба зголосити вищим їх зверхникам.

Слава Україні! — Героям Слава!

Постій, 15.8.43 р.

Командир групи УПА
/Еней/

Матрос*

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 4. Оригінал.

№ 155

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ І РАЙОНІВ У СПРАВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ КІННОТИ ТА ПЕРЕДАЧІ МАЙНА

№ 4 *15 серпня 1943 р.*

УПА
Група Енея

Н А К А З ч. 4

До комендантів надрайонів і районів

1. На днях висилається в терен уповноважених мною людей в цілі організування кінноти УПА.

2. Всі сідла і верхові коні (без виїмку) зорганізовані чи такі, що ще знаходяться у поодиноких селян, будуть в свойому часі включені до загону кінноти УПА.

3. Цім організаторам належить в кожному випадку допомогти виконати список сідел, верхових коней і в означеному ними дні все це їм передати за поквітуванням.

4. Накладаю контингент коців (одіял) на поодинокі надрайони:

Дубенщина	140	шт.	I рата	– 50	II рата	– 90
Крем'янеччина	100	"	"	30	"	70
Здолбунівщина	100	"	"	30	"	70
Рівне	120	"	"	30	"	90
Корець	50	"	"	15	"	35
Р а з о м	510	"	"	155	"	355

* *Надпис у титулі.*

Перша рата здачі коців назначена на 28.8.43. В тій цілі вийшлю своїх відпоручників до поодиноких надрайонів. Друга рата здачі 10.9.43.

Зазначую, що запотребування коців буде ще більше, тому треба Вам це мати на увазі, щоб контигент коців по свойому відповідньо розложити вже тепер.

5. Передати висланим мною відпоручникам такі військові речі:
   а) шинелі, плащі-палатки, наплечники, сумки до набоїв, ладівниці, паски,
   б) далековиди, мапи, мапники, польові сумки, компаси, арт[илерійські] прилади (стереотруби, бусолі, панорами),
   в) телефонічні апарати, телеф[онічні] дроти, військові радія, автомашини, мотоциклі й частини до них.
6. В запіллі можуть мати:
   а) при теренових сотнях далековидів – 2, пол[ьових] сумок – 1, компасів – 2.
   б) зв'язок (лінія) [далековидів] – 4, [польових сумок] – , [компасів] – 4. Інших винятків нема.
7. За невиконання повищих наказів відповідають поодинокі референти в запіллю, а саме: за сідла, коні і військові предмети орг[анізаційно-] мобілізаційний, а за коци – господарчий запілля.

Слава Україні! – Героям Слава!

Постій, 15.8.43 р.

Командир групи УПА
/Еней/

Матрос*
Одержано 21.8.43 р.*

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 5. Оригінал.

№ 156

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВАХ ПРИЗНАЧЕНЬ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

№ 8 *25 серпня 1943 р.*

УПА
Група Енея

НАКАЗ ч. 8

До комендантів запілля воєнної округи

1. Інформую комендантів запілля що друга [Чорн]ого звільнено від обов'язків господарчого групи УПА, а на його місце призначую друга

* *Надпис у титулі.*

Середу. Він має контролю над цілою господаркою воєнної округи. Всі накази господарчі затверджує командир групи УПА по представлені йому їх другом Середою.

2. Друга Тимка звільняю зі становища політвиховника групи УПА, а на його місце призначую друга Нестора. Він керує політвиховною роботою по відділах УПА групи Енея.

3. Питання шосейних доріг, залізниць (крім залізниць і доріг Здолбунів, Рівне–Остріг) продовжувати аж до відкликання.

Розкручувати рейки, висаджувати, або палити мости, перекопувати дороги, робити вовчі ями, безнастанно шкодити ворожому рухові в терені.

4. З огляду на важні справи, що зв'язані з майбутніми завданнями УПА [...] інструкторів зі школи підстаршин не висилаю в терен зараз. Тіх що підуть, [...] їх на місце призначення до 29.VIII.43 року, а де ще пізніше.

Слава Україні – Героям Слава!

Постій, дня 25.VIII-43 року

Командир групи УПА
/Еней/

Одержано – 1.IX.43 р.

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 6. Оригінал.

№ 157

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ТА КОМЕНДАНТАМ У СПРАВАХ КОРИСТУВАННЯ КІНЬМИ

№ 14 *29 вересня 1943 р.*

УПА група "Енея"

Н А К А З ч. 14

До командирів УПА
і комендантів запілля воєнної округи

Завважую, що в відділах УПА, як також в запіллі ВО, майже всі, що послуговуються верховими кіньми, не ознайомлені з засадами їзди на коні (на сідлі) і тому дуже часто відпарюють і калічать коней.

З огляду на те наказую:

1. Здати негайно всі сідла і верхові коні до розпорядимости полк. Данька, евентуально ним назначеного козака.

2. Наказ обов'язує всіх, що повнять службу в цій ВО УПА і запіллях (зв'язок, жандармерія і інші).

3. Їздити верховими кіньми (на сідлі) зможуть тільки ті, що матимуть дозвіл від полковника Данька, який їх проіспитує.

4. Поодинокі військові одиниці УПА і запіллі ВО можуть мати тільки точну означену кількість верхових коней і таборових, а не як це буває довільно. Ближче про це додатковим наказом повідомляю кожного командира і команданта відповідної одиниці.

5. Після здачі сідел кожна військова одиниця УПА чи запілля, що потребує верхових коней з сідлами має поступити так:

а) Порозумітись з орг[анізаційно-]мобілізаційним в справі верхових коней, який повинен їх достарчити. Запотребовання зголосити своїм зверхникам.

б) Сідла можна і треба відновляти в власній ініціативи, але з них користати, то значить на них їздити, на конях можна тільки за дозволом полк. Данька.

6. Мобілізувати коней від селян на власну руку забороняю, бо це робити мають право тільки орг[анізаційно-]мобілізаційні, з дорученням штабу групи УПА.

7. Також забороняю на власну руку обмінювати коней.

8. Хто не виконає цього наказу, підлягає революційному судові УПА.

9. Контролю над виконанням наказу доручаю органам СБ.

10. Наказ входить в життя з днем його проголошення.

Постій, 29.IX.43 р.

Слава Україні!
Героям Слава! Командир групи УПА
/–/ Еней

За згідність /Корній/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 26. Копія.

№ 158

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ТА КОМЕНДАНТАМ У СПРАВАХ ПРИКРІПЛЕННЯ КОНЕЙ

№ 15 *30 вересня 1943 р.*

УПА
Група Енея

Н А К А З ч. 15

До командирів і командантів ВО

Н А К А З У Ю:

1. Прикріпити до кожної сотні УПА:

а) верхових коней з сідлами – 2 шт.

б) таборових коней (з возами) (в разі потреби) – 4 шт.

2. Коли чота має самостійно:
   а) верхових коней – 1 шт.
   б) таборових коней (з возами) – 2 шт.
3. Зв'язок УПА:
   а) верхових коней (з сідлами) – 2 шт.
4. Зв'язок запілля (Славко[1]):
   а) верхових коней (з сідлами) – 4 шт.
   б) таборових коней (в разі потреби) – 8 шт.
5. Станиця жандармерії.
   а) верхових коней (з сідлами) – 1 шт.
   б) таборових коней (з возами) (в разі потреби) – 2 шт.
6. Після виконання наказу ч. 14 можна користати з наказу повищого (ч. 15).

Постій, 30/9.43 р.

Слава Україні!

Командир групи УПА
/Еней/

П. С. Дати прочитати орг[анізаційно]-мобіл[ізаційним]

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 79. Оригінал.*

№ 159

НАКАЗ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНИМ РЕФЕРЕНТАМ У СПРАВІ ЗБИРАННЯ ЗБРОЇ

№ 16 *30 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 1 6

До орг[анізаційно]-мобілізаційних ВО

Наказую орг[анізаційно]-мобілізаційним ВО до дня 10 жовтня 1943 р. стягнути з терену таку зброю:
1. Фінок (автоматів) або МП – 20 шт.
2. Пістолів (токарів, наганів) – 80 шт.
3. Гранат – 80 шт.
4. Контролю за виконанням наказу доручаю СБ.

---

[1] *Йдеться про керівника зв'язку ВО Петра Звараха.*

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Група Енея

5. За невиконання повищого наказу винні відповідатимуть перед революційним судом УПА.

Постій, 30/9.43 р.

Слава Україні!

Командир групи УПА
/Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 155. Оригінал.*

№ 160

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВОЇНАМ УПА ПРО ПЕРЕХІД ДО НИХ ВЕЛИКОГО ВІДДІЛУ АЗЕРБАЙДЖАНЦІВ

№ 20 *5 жовтня 1943 р.*

УПА
Група Енея

Н А К А З ч. 20

До командирів і козаків УПА

День 3 жовтня 1943 р. стає історичним днем. В цьому дні більший відділ азербайджанців зголосився добровільно до УПА, покидаючи службу в німаків. Команда групи УПА радо приймає азербайджанців у свої ряди і визнає їхню рішучу наставу супроти обманств німаків, де вони одверто перед цілим світом сказали – досить наруги і знущань, хочемо жити вільним, самостійним життям.

Своїх братів по ідеї бачили вони український нарід, який бореться в рядах УПА, тому азербайджанці рішили вступити в УПА, щоб тут спільно з українцями і іншими поневоленими народами боротися проти дикої Німеччини і голодної більшовицької Москви.

Як один так і другий імперіялісти мріють тільки одне, щоб нас обманути і запродати, як робочу силу для себе, зробити нас рабами і трактувати за щось гірше від себе.

Гідність людська і бажання поневолених народів жити вільним життям не дозволяє на таке поневолення, тому всі ми, як один, ідемо до УПА, стаємо в одні лави до боротьби проти імперіялістів, побірників світа.

Вже від більшого часу в наших рядах хоробро борються грузини, узбеки, черкеси, осетини, вірменці, а перед кількома днями ми є свідками геройської постави азербайджан, де вони вже на початку мужньо виявили себе і зв'язалися кров'ю з нами, виступаючи спільно проти наших спільних ворогів.

---

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Група Енея

Цей геройський чин азербайджанців стане взірцем для нас і інших народів, що борються за свою ідею, за створення власної самостійної держави.

Слава азербайджанцям!
Слава Україні!

Постій, 5.10.43

Командир
/– /Еней

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 154. Копія.

№ 161
НАКАЗ
У СПРАВАХ ПРИЗНАЧЕНЬ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ПРИЗНАЧЕНИХ

№ 22 *26 жовтня 1943 р.*

УПА

Постій, 26/10-43 р.

Група Енея

Н А К А З ч. 22

1. Інспектором збройних сил УПА – групи Енея – назначаю ком[андира] Юрка. Він має контролю над військом і над самообороною ВО. Йому підлягають орг[анізаційно-]мобіл[ізаційні] в ділянці самооборони.

2. Контролю над землянками і криївками у ВО – доручаю другові Каменеві. Його завданням подбати, щоб і військо і населення мали своєчасно для себе землянки і криївки.

Наказ обов'язує з днем його оголошення.

Слава Україні!

Шеф штабу
/–/ Черник

Командир
/Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 153. Оригінал.*

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Група Енея

№ 162

НАКАЗ КЕРІВНИКАМ УПА, ЗАПІЛЛЯ І УЧХ У СПРАВАХ ГІГІЄНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ

№ 24 *30 жовтня 1943 р.*

УПА

Постій, 30/10-43 р.

Група Енея

НАКАЗ ч. 24

Командирам і козакам УПА, комендантам ВО, Червоному Хрестові

Завважую, що гігієна по відділах УПА і в запіллі – знаходиться в жахливому стані. Командири і козаки не дбають про особисту чистоту. В наслідок цього шириться короста і інші заразливі хвороби, проти яких треба з місця ужити всіх середників, щоб не допустити до подальшого поширення.

НАКАЗУЮ:

1. Кожного дня ранку митися до половини.
2. Раз на тиждень зміняти брудну на чисту білизну.
3. Командирі і інтенданти поодиноких відділів подбають, щоб козаки не ходили в подертій, пошарпаній одежі.
4. Раз на місяць мусить бути основний перегляд козаків. Про це подбає Червоний Хрест в порозумінні з командирами відділів УПА.
5. Хворих на коросту відокремлювати від здорових і призначити їм спеціяльне приміщення для вилікування. Червоний Хрест подбає про достаточну кількість масті до лічення від корости.
6. Строго забороняю командирам відділів відсилати хворих на коросту людей безпосередньо до військових шпиталів (лікарень), а керівникам шпиталів забороняю таких же приймати.
7. До військових шпиталів забороняю приймати цивільних людей, натомість Червоний Хрест подбає, щоби цивільне населення мало також лікарську опіку, а в разі потреби і шпиталі.
8. Командирам відділів забороняю відсилати козаків на лікарські оглядини безпосередньо до наших шпиталів. Хворих козаків зібрати в одному, умовленному місці, і про це повідомити лікарню. Не розконспіровувати наших пунктів.
9. Червоний Хрест подбає, щоб ранені мали відповідне тепле приміщення, матеріяльне забезпечення і добре прохарчування.

Відпустки

1. Забороняю командирам відділів і лікарям УПА видавати які-небудь відпустки до дому. Відпустки без мого підпису неважні.

2. Всіх козаків, що вештаються по терені без спеціяльного письмового доручення, наказую полевій жандармерії УПА і СБ – арештувати і повідомити їхніх командирів, натомість забороняю робити меж ними суд без їхніх зверхників.

Одяг і взуття

1. В зв'язку з надходячою зимою відчувається брак теплого одягу і взуття серед козаків по відділах УПА. Багато з тих потребуючих має такий одяг і взуття дома, часто закопане в землі.

2. Кожний козак, що має можність одержати потрібні речі з дому, повинен це зголосити своєму командирові. Після зголошення певної групи козаків з даної місцевості, командир відділу висилає спеціяльного гінця поладнати ці справи. При тому гінець дістає командировку, де зазначено: куди, за чим направляється і час полагодження (від – до).

3. Всі матеріальні затребовання для відділів полагоджує – друг Столяр. [...] – Середи.

4. Господарчий ВО виконує безпосередньо, або через своїх господарчих запотребовання інтенданта – Столяра. З огляду на специфічність наших умовин зобов'язую господарчих у ВО виконувати кожночасно запотребовання, предложене Столяром не чекаючи на доручення своїх зверхників, при чому про виконання цього повідомити негайно своїх зверхників.

Фірманки

З огляду на ненормальне й шкідливе явище, яке часто стрічається по селах в зв'язку з реквірацією підвод у населення наказую:

1. Мобілізувати підводи в селі має право станичний або староста села (нами наставлений), евентуально військо УПА – вразі [...] у наглих випадках.

2. В одиничних випадках на коротку віддаль (1-5 км) забороняю реквірувати підводи у селян, хіба у наглих службових справах і це полагоджує станичний, й не цей, що требує підводи.

3. Польовій жандармерії УПА і СБ доручаю контролю за виконанням цього наказу.

Слава Україні!

Шеф штабу
/–/ Черник

Командир
/Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 156. Оригінал.*

---

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Група Енея

№ 163

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ У ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СПРАВАХ

[Грудень] 1943 р.

НАКАЗ

Командирам відділів

1. На день 10.XII.43 р. год. 800 вислати по 4 кандидати з сотні і по 2 із самост[ійної] чоти на старш[инську] школу.

Вимоги: бойовість, осв[іта] не нижче 5-ти кл[асів], фізично і морально видержливий.

Вивінування: кріс, 50 шт. амуніції, комплект одягу.

Зголоситися до Беркута. Долучити подрібну характеристику.

2. Дня 13.XII відбудеться відправа. Обов'язкова присутність командирів: Ярбей, Юрко, Макс, Цимбал, Певний, В'юн, Докс, Вороний, Столяр. Зголоситися 12.XII у Беркута про напрямок.

3. Командири усіх відділів. На день 10.XII год. 8.00 кур'єром прислати виповнений формуляр про наявність у відділі нацменів (груз[инів], татарів, азербайдж[анців] і т. д.).

4. Переслати звіт про кількість машинок до писання і подати розмір їх шрифту.

5. Впровадження евід[енційних] карток. З днем 8.XII впроваджується у відділах евіденційні картки, для обліку козаків, підстаршин і старшин. Примірник долучаю. До ведення евід[енційних] справ призначую др. Жука. При об'їздах усіх відділів оказати поміч. Допильнувати точного виконання. Картки передаються до штабу групи.

6. На 10.XII год. 8 пред'явити звіт про стан відділів на долученім зразку.

7. Карний відділ. Подається до відома усіх командирів про створення з днем 10.XII карного відділу. Командантом карного відділу призначається друга сот. Галайду. Елемент непоправний (не брати під уваги політично-ненадійний) спрямовувати через др. Вороного туди на перевишкіл.

8. На день 13.XII вислати усіх фельдш[ерів] і санітарів на інструктаж фельдшера – подр. Аніченко, через Беркута.

9. Повідомляється, що по протикоростневу масть висилати гінців до Беркута.

10. Призначення. Друга Юрка із функції інспектора переводжу до боєвої роботи на дорученому відтинку.

11. Контрольно-вишкільним старшиною по групі призначаю др. Кропиву. Висланих ним старшин вважати компетентними до перевірки роботи у відділах і інструктажів для командирів.

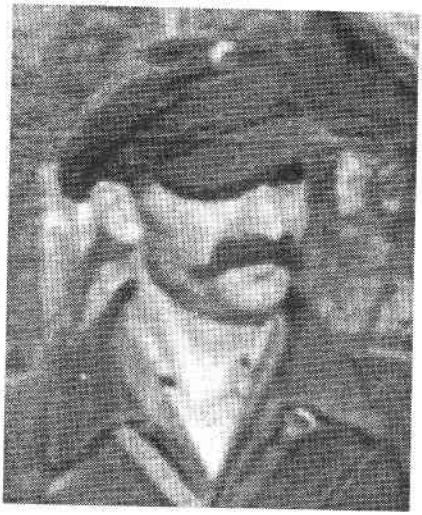

Командир групи (ВО) "Еней" (Петро Олійник). Фото 1943 р.

ШВШ групи (курінний) "Черник" (Дмитро Казван). Фото 1943 р.

Керівник політичного відділу "Максим" (Василь Булавський). Фото 1942 р.

ШРВ групи "Немо" ("Голубенко", Андрій Кисіль). Фото 1946 р.

12. Функцію медшефа групи виконує подр. Аніченко.

13. Секретарем військ[ового] штабу призначаю друга Ничипора.

14. Вилучених по військ[овій] непридатності козаків направляти на пункт до Беркута.

(Відділ Ярема, Крук, Певний) Долучити характеристику, поіменний мундуровий і зброєвий спис.

Шеф штабу /Черник/	Командир групи УПА /Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 140. Оригінал.

№ 164

НАКАЗ-ПОЗДОРОВЛЕННЯ З НАГОДИ СВЯТА РІЗДВА ХРИСТОВОГО

5 січня 1944 р.

Н А К А З

Повстанцям УПА – групи "Богун"
з нагоди традиційного свята
Різдва Христового

У цей традиційний день, коли розспівані дзвони сповіщатимуть про народження Христа, коли Вифлиємська зоря правди веде народи до світлого Ранку, згадаємо всіх тих, що йшли з нами і кому доля судила вмерти геройською смертю в непереможньому ході до кращого завтра; згадаємо тих, що їх насильно вивезено в далекі каторги Німеччини, тих, що відірвані від рідних місць мусіли скитатись по безмежних просторах Сибіру, тих, що їх кров'ю жорстока рука Гестапа обризкала мури понурих тюрем, напоїла нею наш таки чорнозем; згадаймо тих всіх, що їх закатовано в нелюдський спосіб в підвалах, льохах, казематах НКВД.

Згадаймо тих людей, дорост, молодь, матерей, батьків, старих дідусів та бабусь, що так багато витерпіли й терплять ще від вислужників сталінського й гітлерівського імперіялізмів, що виступили разом з нами, повстанцями, як одна неподільна сім'я, самі як повстанці, що на вівтар Батьківщини складають усе найдорожче.

В цей день, коли лучаться спогадами, побажаннями всі рідні, близькі – будьмо і ми думками-побажаннями разом з тими всіма поневоленими, як і ми, народами, що йдуть пліч-о пліч з нами, що їм і нам дороговказом стало: на румовищах імперіялістичних – загарбницьких держав збудувати свої власні незалежні держави!

Будьмо горді тим, що нам судилось стати переємниками боротьби княжих дружинників, безстрашного козацтва, лицарів Крут, героїв повстань, що їх очолював отаман Симон Петлюра!

Віримо, що за рік зустрічатимемо Різдво Христове під спів дзвонів Святої Софії неповторного у своїй красі Золотоверхого Київа. А на наш традиційний Йордань підемо величавою процесією на Дніпро-Славутицю, щоб святити нашу перемогу!

Друзі!

Для осягнення гордо поставлених ідеалів, бажаю всім Вам сил, здоров'я, витривалости і крицевої віри в остаточну перемогу!

Слава Україні!

5.I.1944 р.

К[оманди]р групи УПА /Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 137. Оригінал.

№ 165

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ ТА УЧХ ПРО РЕОРГАНІЗАЦІЮ ГОСПІТАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

15 січня 1944 р.

НАКАЗ

Командантам надрайонів, командантам УЧХ

В зв'язку з сьогоднішньою дійсністю перевести реорганізацію шпитальництва.

I. В порозумінню з командантками УЧХ та медшефами надрайону розмістити хворих та ранених поодиноко в різних теренах меньше розконспірованих, та догідних, причому кожного хворого чи раненого, приділити по одному до родини і зобов'язати родини під карою смерти, за збереження їх та сумлінний догляд.

II. Родини, де будуть перебувати хворі, мають бути забезпечені харчами і потрібними речами, аж до повного вилікування.

III. В часі фронтових дій використовувати криївки господарів, де перебувають хворі, та криївки УЧХ, якщо близько розміщені. В разі браку таких, негайно зробити.

IV. До тяжко хворих прикріпити сестер чи санітарок, забезпечивши їх ліками, які відповідають за їх лікування та догляд.

V. Видати ком[андантам] УЧХ запаси харчів для шпиталів та активу УЧХ на декілька місяців та забезпечити відповідними сховищами для них.

VI. Перевірити розміщення аптечних магазинів зі взглядів конспіративних, подбати про забезпечення їх.

VII. Аптечні магазини розкидати дрібними частинами по терені.

VIII. Спірт замагазинувати окремо та передати команданткам УЧХ.

IX. Шпитальне майно, яке не є в ужитку і не буде потрібне тепер, негайно замагазинувати в новозбудованих магазинах, та передати команданткам УЧХ.

X. Лікарські та хірургічні приладдя негайно перебрати від медперсоналу та замагазинувати в магазинах аптечного відділу.

XI. Наказ цей виконати на протязі 48 годин від одержання.

Постій, дня 15/I-44

Командир групи "Богун"/Еней/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 10. Оригінал.

№ 166

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНИХ У ВИРІШУВАННІ СПРАВ ВІЙСЬКОВИХ, ЗАПІЛЛЯ ТА САМООБОРОНИ

№ 27 *16 січня 1944 р.*

Н А К А З ч. 27

Командантам надрайонів ВО

В зв'язку з приближенням фронту і більшовицької дійсності наказую:

1) Другові Пташці підпорядкувати самооборону в цілій ВО – доручаю справу розподілу зброї серед членства і населення на терені ВО.

2) Назначаю командантом самооборони:

на терен 6/6 – Лиха
7/7 – Назара
4/4 – Самсона
3/3 – Матвія
2/2 –

3) Узгляднюючи можливості дій у відірваному від центру положенні, до вирішування справ військових і запілля призначую до відкликання:

В надрайоні 6/6 – ком[андира] Гриця
7/7 – Кропиву
4/4 – Ясена
3/3 – ком[андан]та Матвія
2/2 –

Контактуватися з референтом СБ і ком[андантом] Пташкою – звітувати своїм організаційним зверхникам, важніші дані шифрувати.

Постій, 16.I.44 Командир групи "Богун"/Еней/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 11. Оригінал.

Інспектор групи
(курінний) "Юрко"
(Юрій Чуйковський)

Контрольно-вишкільний старшина групи
(курінний) "Кропива" (Василь Процюк).
Фото 1937 р.

Командир Кременецького куреня
"Крук" (Іван Климишин)

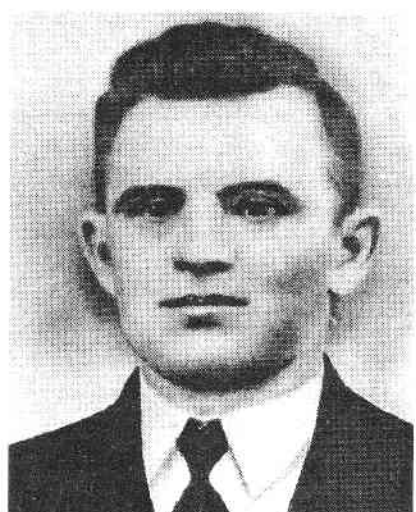

Командир Дубенського куреня
"Осип" (Антон Мичковський)

№ 167

НАКАЗ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНОГО ВІДДІЛУ

23 серпня 1943 р.

№ 167

НАКАЗ НАДРАЙОНОВИМ ПОЛІТИЧНИМ РЕФЕРЕНТАМ З ПРИВОДУ ВОРОЖОЇ ПРОПАГАНДИ

№ 2 *23 серпня 1943 р.*

УПА
Група Енея — *До надрайонових*
Політичний відділ — *політичних референтів*

Н А К А З ч. 2

В зв'язку з посиленою ворожою пропагандою через радіо наказую:

1. Слухати радіо може тільки політичний референт або лише той, кому він доручить.

2. Забороняється пускати в терен "найновіші вістки" без наших коментарів. Треба взяти під увагу, що надійшов кульмінаційний пункт боротьби між Москвою і Берліном за наш хліб та ще треба рахуватись з посиленою ворожою пропагандою, яка не буде ні з чим числитися, щоб здезорганізувати маси.

Не розполітиковувати людей частим подаванням дрібних вісток без насвітлення. Мусимо виробляти політичну думку, а не займатися сухим інформуванням мас.

Контролю над виконанням наказу переймає СБ і жандармерія.

23.8.43 р.

Слава Україні! /–/ Максим/

Згідність з оригіналом стверджує
/Гамалія/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 18. Копія.

DOCUMENTS AND MATERIALS OF THE GROUP COMMAND

This chapter of group command documents and materials presents documents of the command of commander "Enei's" UPA group, which in second half of Summer 1943 was given the name "Bohun".

The chapter consists of orders of the group's commander, "Enei",

issued between July 9, 1943 and January 16, 1944, and an order by political division chief "Maksym", dated August 23, 1943.

The first set of documents by commander "Enei" can provisionally be divided by their content into several thematic groups. One group includes documents regulating the organization of UPA and rear line activity. This group includes the following orders: no. 37, dated July 9, 1943 (document no. 150), which sets out food ration standards for UPA group units; no. 2, dated August 15, 1943 (document no. 153), to rear line leaders, requiring that appointed officials perform their assigned duties and not interfere in matters that do not come under their jurisdiction; no. 3, dated August 15, 1943 (document no. 154), about the organization of UPA and rear line activity; no. 4, dated August 15, 1943 (document no. 155), about the organization of the cavalry and transfer of property.

Order no. 14, dated September 29, 1943 (document no. 157), addressed to commanders and rear line leaders, includes a directive about the use of horses and horse trappings. This is also the subject of order no. 15, dated September 30, 1943 (document no. 158), which specifies the assignment of horses to UPA units, and the rear line.

Order no. 16, dated September 30 (document no. 159), is addressed to organizational-jmobilization section heads and deals with collecting weapons in the territory under their authority. The next order, dated December 1943 (document no. 163), addresed to unit commanders, relates to sending personnel to the officers' school, discharges and reporting.

The second thematic group of documents consists of orders relating to the organization of Ukrainian Red Cross activity. This group includes: an order dated August 12, 1943 (document no. 151) addressed to rear line leaders and requiring them to help in the work of the Red Cross; order no. 24, dated October 30, 1943 (document no. 162), about organizing Ukrainian Red Cross work and maintaining hygiene standards in the units; an order dated January 15, 1944 (document no. 165) to rear line leaders and the Ukrainian Red Cross, containing a plan for reorganizing hospital services.

The next thematic group includes information about new appointments and activity in the UPA and rear line. Here belong order, dated August 15, 1943 (document no. 152), order, no. 8, dated August 25, 1943 (document no. 156), order no. 22, dated October 26, 1943 (document no. 161), order no. 27, dated January 16, 1943 (document no. 166), A separate document, order no. 20, dated October 5, 1943 (document no. 160), informs about the move from the German side to the UPA of an Azerbaidzhan unit. Group commander "Enei's" orders end with an order-Christmas greeting dated January 5, 1944 (document no. 164).

The activity of the VO political division is presented in order No. 2, dated August 23, 1943 (document no. 167), by political section chief "Maksym". The order is addressed to local section heads and deals with work organization in relation to increased enemy propaganda.

ЗВІТИ ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

№ 168–169

ЗВІТИ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ ГРУПИ

11 липня 1943 р.

№ 168

ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ

№ 2 *11 липня 1943 р.*

З В І Т ч. 2

За час від 11 червня до 10 липня 1943 р.

І. Праця по відділах

1. Відділ К[рука]

Зараз ситуація в терені дій відділу є краща для УПА, ніж для німців. Завдячувати це можна прихильності населення й переведенню чистки* сексотів та ворогів нації, головно поляків, що використовують кожну можливість, щоб пошкодити справі визволення України або взагалі українському населенню. Після чистки поляків в терені рідко можна зустрінути якогось ляшка. Вони, так як і німці, згуртувались в більші округні міста та по районих центрах і тільки час від часу роблять напади в теренах.

За звітовий час відділ провів цілий ряд успішних акцій, котрі ще більше здеморалізували спокій ворога. Слід відмітити такі дії:

12.VI в с. Оришківці розбито Шумський відділ німців, котрих заскочено під час рабування ними села. По стороні німців 9 вбитих, кількох ранених, а решта втекла в паніці, гублячи по дорозі зброю. По стороні відділу один легко ранений.

20.VI розбито німців в Бережцях. Один німець перейшов на сторону відділу. Він заявив, що партія й уряд провадять Німеччину до згуби й тому він, уважає їх за своїх ворогів. Хоче боротися проти них. Казав, що у краю партія й гештапо так само, як тут українців, трактує його родину

* *В тексті:* частки

й сірих німецьких громадян. Він власноручно кидав гранати крізь вікно до мешкання ляндвірта.

23.VI одна чота пішла на Лановеччину* для спровадження лікаря. Доставлено трьох лікарів, здобуто багато медикаментів, білля коців і т. д.

29.VI відділ з 6 чоловік при помочі місцевих боївок, на дорозі Шкроботівка–Ямпіль розбив дві автомашини з німцями. По нашій стороні втрат в людях не було.

Населення в терені ставиться до УПА дуже прихильно зі зрозумінням для справи.

Політвиховна праця. У відділі провадиться політвиховна та пропагандивна праця, ціллю якої є виховати стрільців на ідейних людей, в націоналістичному дусі, які з гідністю будуть виконувати обов'язки Українського Повстанця та станутъ прикладом для широких українських мас, а також пропагувати ідею боротьби за УССД серед населення. Працю цю провадить політвиховник відділу при допомозі сотенних політвиховників. Ведеться ряд політлекцій, гутірок та бесід зо стрільцями. Кромі цього, в відділі існують драматичний, хоровий музичний та спортовний гуртки.

Дня 30 червня три чоти відділу провадили на східніх теренах Свято Української Державности. Це було пропагандивне свято Ідеї Української Державности та Української Збройної Сили. Роздавано літературу і переводжено мітинги. Населення зустрічало наші відділи з великим зацікавленням.

2. Відділ Ч[ерника]

Цілий час відділ провадить акції, що мають на ціль очищення терену від ворожих УПА елементів і сексотів, а також нищення сил німців в терені, деморалізування їх та здобуття зброї.

Дня 30.VI розброєно 10 мадярів. Здобуто 9 крісів, 1 кулемет, 56 гранат, 4000 амуніції й весь військовий виряд.

Політвиховну працю в відділі провадить політвиховник відділу та сотенні виховники. Відділ брав участь в переведенню Свята Української Державности на Сході.

Дня 6.VII.43. відділ[и] К[рука] і Ч[ерника] по наказу команди УПА, роззброїли монархістичний дикий відділ мельниківців, що оперували в Крем'янеччині під назвою: "Український Партизанський Відділ ч. 21". Майже всі старшини та стрільці УПВ без спротиву зложили зброю й підпорядкувалися УПА.

Були, однак, випадки, що підбурювані деякими осібняками (Гарячий і Вусатий) стрільці пробували ставити опір, частина старшин та стрільців з місця заявили бажання ввійти в ряди УПА. Інші дістали дозвіл іти до дому, з тим, що дано їм змогу ввійти в склад УПА, але організаційною

---

* *В тексті:* Ловеччину

дорогою. По переведенню слідства, старшини остались під спеціяльним надзором. Були й жертви. По стороні мельниківців – один вбитий та один важко ранений, що помер. По стороні УПА – один легко ранений. Здобуто багато зброї та амуніції.

3. Відділ П.

З причин реорганізації відділу О., переведено до жандармерії дві чоти, від 3.VIII ц. р. включено до новоствореної сотні під командою П. Завданням відділу є перевести чистку Мізоччини та Остріжчини від шкідницьких елементів та ворогів нації й УПА. В часі постою, у відділі провадиться вишкільна праця. Відділ провів уже чистку лісових теренів при б[увшому] кордоні що граничить зі Східними теренами. Винищено від сексотів та інших шкідницьких елементів села Майдан, Гута, Валярня, Постави та ін. Акції переводить відділ успішно.

З приводу постійного переношення відділу з місця на місце політвиховна праця є утруднена, але виконується. Дня 30 червня відділ, спільно з населенням, провів академію з нагоди Свята Української Державності. Свято відбулося з великим одушевленням стрільців та населення.

II. Жандармерія

При відділах існують станиці жандармерії, завданням яких є пильнувати порядку в відділах, боротися з дезерцією та полагоджувати цивільні справи стрільців та населення.

Жандармерія УПА користується популярністю й авторитетом серед населення. З рамени жандармереї при відділі К[рука] в селах Антонівці і Іловиці існують жандармерські станиці. Населення звертається до них з великим довір'ям у всіх цивільних та карних справах.

III. Розвідка

В терені акцій відділів існує розвідочна сітка. Назагал справа розвідки стоїть добре. Звичайно користуються робітничими імформаціями населення, по містах, одначе має спеціяльних людей-агентів, що збирають точні інформації різних справ.

За останній місяць праця розвідки позначилася: зловленням 4 розвідчиків Рівенського СД, від яких добуто деякі відомості щодо замірів німців, а також ліквідацію 10 розвідчиків совітської партизанки та поверх 35 сексотів-донощиків.

IV. Школи підстаршин

При відділах К[рука] і Ч[ерника] існують школи підстаршин, завданням яких є виховати свої, а заразом ідейні кадри підстаршин. Праця по школах іде по планах, курсанти роблять гарні поступи.

11 липня 1943

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 8-9. Копія.

№ 169
ЗВІТ ПРО РЕЙД ВІДДІЛІВ НА СХІД

11 липня 1943 р.

З В І Т
З пропаг[ан]дивного рейду
повстанських відділів на Схід
дня 30.VI.1943 р.

Відділи УПА відсвяткували треті роковини Дня Української Державности.

Дня 30 червня 1943 р. відділи перейшли в кількох пунктах б[увший] польсько-радянський кордон для проведення там Свята Української Державности, в формі мітингів та гутірок з населенням по селах. Кожна чота мала окремий маршрут, при кожній чоті був пропагандист, що одержав відповідні інструкції для переведення пропагандивного свята. Всі були "узброєні" в відповідну літературу і листівки, зв'язані з тим святом.

Населення спочатку зустріло наших стрільців байдуже, думаючи, що це шуцмани. Вони не уявляли цобі, щоб "бандерівські партизани", як на сході називають УПА, появилися в селі в білий день. Коли ж довідались, хто ми є, на їх обличчях відмалювалося здивування й жах. Як виявилось, причиною цього переляку було вкорінено в населення ворожою пропагандою переконання, що УПА нищить села й ріже людей. Все ж таки, наши стрільці скоро ввійшли в добру комітиву з населенням. Роздавали їм літературу, пояснювали хто ми є, за що боремося, нагадували про події в 1941 році, пояснювали значення проголошення незалежности Української Держави і т. п. По деяких місцевостях удалося зібрати мітинги, на яких пропагандисти виголошували короткі доповіді.

Назагал населення поставилося до наших стрільців, пропагандистів і до того, що вони говорили, зовсім непогано. Дуже гарно віднеслось населення Ляховеччини. Воно приймало численну участь в мітингах та живо реагувало на слова промовця. Селяни пращали стрільців зі сльозами в очах.

В селі Плужне стрільці довідались з населення деякі цікаві речі. Люди оповідали таке: Після бою відділу Крука з німцями й козаками під Плужними, німці зловили живцем одного раненого в очі повстанця. Мучений німцями на запит де табір і хто в ньому провідником, стрілець відповів: "На це не хочу відповісти". На питання, що він зробив би, якби його вилічили й випустили на волю, цей відповів: "Пішов би назад в Українську Повстанчу Армію". Щоби ти там робив? – питали знова німці. "Забив би перед смертю ще пару німецьких гадів!" – сказав повстанець. Після цього його німці розстріляли. "Це був справжній герой", – говорили селяни.

Найбільш ворожу пропаганду на Сході пускають шуцмани. Натомість козаки говорять, що партизани є їхніми братами й вони воювати проти них не будуть.

Назагал населення на відвіданих теренах, за винятком Ляховеччини, є мало національно свідоме. По селах багато сексотів і донощиків, які тероризують свідомих українців. Серед стрілецтва говорилось, що добре було б зробити в цій прикордонній зоні чистку всього поганого елементу.

Слід відмітити, що цей пропагандивний рейд зробив на населення східніх теренів справді велике враження. Ти[м] не менше зробив він враження на наших ворогів. Німці по містечках почали окопуватись. Вони були вже певні, що це гасло до загального зриву.

Як стрільці над'їзджали, населення деяких сіл казало: "Заїзджайте частіше".

11 липня 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 7. Копія.

№ 170–174

ЗВІТИ ШЕФА ШТАБУ ГРУПИ

15 листопада — 31 грудня 1943 р.

№ 170

ЛИСТ-ЗВІТ ДО КОМАНДИРА ГРУПИ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СПРАВАХ

[Грудень] 1943 р.

Друже командир!

Пересилаю місячний звіт про роботу та стан відділів на день 1.XII.43. В зв'язку з підготовкою відділів до самостійного діяння чотами та роями і вибуттям з рядів командирів (в Крука 5) та з ростом, внаслідок здобуваної зброї, відділів, плянованою мобілізацією нової сотні, відсиланням на Схід самостійних роїв, є великий брак середніх командирів.

Прошу про вислання випускників старшинської і підстаршинської школи на поповнення. Потрібно 60 осіб.

Перебуваючий разово в нашому терені друг Горбенко[1] висловив думку про конечність зміни для сотні Босоти.

[1] *Йдеться про коменданта запілля УПА на ПЗУЗ Ростислава Волошина.*

Приступлено до підготовки нової сотні і її вислання враз з надходячим транспортом з Галичини, використавши її одночасно як охорону.

Дня 3.XII надходить до мене просьба від козаків із сотні Босоти, з якої я довідуюся, що 54 козаки здезертирували і тепер є в терені Лиха. (Просьбу долучаю.) До них разово я приділив чотового і підтягаю їх до терену Клима.

Дня 4.XII одержую грипс від сот. Босоти, де він подрібно списує перебіг дизерції. Прошу повідомити, як маю поступати з ними в дальшому. Взамін, незалежно від їх повороту, направлятиму 1 сотню.

Справа Мочулянки[1] для мене, на підставі звітів, залучених Очеретенком, і переслухання Крука є неясною, тому не вважаю за доцільне частково обнародувати цю справу, бо вона мусить бути полагоджена в загальному і відповідно вияснена. На мою думку тут є дуже болюча справа.

Акти цієї справи передаю Михайлові[2] – порозумівшись з Горбенком.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 108. Оригінал. Рукопис.

№ 171
ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ ГРУПИ ВІД 1 ДО 15 ЛИСТОПАДА 1943 р.

15 листопада 1943 р.

З В І Т
про працю відділів групи Еней
від 1-15.XI.43

І. Рейд схід

До відмаршу призначено три основні групи:

а) Кропива – напрям півн[ічні] Шепетівські ліси до Житомира і півд[енна] част[ина] Гриців, Лагунь, Бердичів.

б) Гордієнко – Проскурів, Летичів.

в) Олег – Старокостянтинів, Летичів, Вінниця.

Перед відмаршем Кропива розділив сотні на ударні частини Бульба, Бистрий та Буланий. Послав їх трьома трасами: півн[ічніше] від Коростева і півд[енніше] від Шумська та Ляховець.

---

[1] *Про невдалий наступ відділів УПА на с. Мочулянка див. в історичній частині вступу до цього тому.*

[2] *Йдеться про головного керівника Служби Безпеки Миколу Арсенича.*

Результати слідуючі:

Кропива, йдучи з чотою у визначене для своєї групи центральне місце, попав на нім[ецьку] засідку, де був ранений. Було чотирох вбитими, решта протягом двох неділь вертали, порозбігавшись, одинцем.

Бульба зайшов на вказане місце (Баранівка), але через брак харчів, зв'язку з ком[андиром] Кропивою дня 2/XI.43 вернув у вихідну місцевість. В дорозі звів два бої з червоними і нім[ецькими] шуцманами. Здобув 1 фінку, 2 піст[олі], 4 кріси. Втрати – 1 вбитий, один ранений.

Бистрий, розбившись по чотах, з однією чотою пішов у вказану місцевість, дві чоти повернулись під командою чот. Довбуша в Крем'янеччину. Вертаючи, Довбуш звів три бої з німцями і мадярами та мав кілька сутичок з червоними. Здобув 1 фінку, 1 МП, 1 чеський скоростріл, 9 крісів та два пістолі. Стратив 5 вбитими і 3 пропало без вісті.

Сотенний Бистрий пописався найкраще із своєю чотою. Зайшов у наказану місцевість, вів пропаганд[ивну] роботу серед населення, але не зв'язавшись з Кропивою в днях 14/XI вернув у вихідну місцевість.

Козаки з частин Буланого в перший день походу почали масово дезертирувати додому. Буланий цьому потурав і, нарікаючи на провід, сам вернув додому. Дезертирів суджено і 24-ох розстріляно враз і[з] самим сотенним і бунчужним Жуком.

Відділи, виключаючи Бистрого і Бульбу, повернулися в безладі з масою дезертирів, хворих і нарікаючих. Причиною цього, як подають командири, є густота німецьких опорних пунктів, концентрація в прилісових селах перемашеровуючих військ, тяжке прохарчування (особливо околиці Шепетівки), маса сексотів, холодна пора, слабий виряд (муніція і карти).

Рішено, поповнивши необхідні мат[еріяльні] браки, перевівши політ[ичні] заняття, відділи відправити вдруге у наказані місцевості. Відмарш призначено на 15/XI.43.

Гордієнко вирушив в дорогу хворим (чирачність). Після двохденного маршу, здавши групу на сот. Ярему, вернув до лікарні. Дня 27/XI відділ, попавши в окруження в районі Купель, прийняв з німаками одноденний бій. В бою здобуто 1 фінку, 3 кріси, 3 пістолі, муніцію до МП, спалено 3 автомашини, вбито понад 30 німаків – обійшлося без власних втрат. Користаючи з ночі, відділ прорвався з окруження, але, переслідуваний ворогом, дня 28/XI мусів знову прийняти бій в селі Заруддя, при переїзді шосе Старокостянтинів–Проскурів. Після поновного бою, відділ внаслідок подібних як у Бульби причин, плюс до цього не маючи вказаних місцевостей зв'язку, залишивши фіри, вернув в околиці Білозірки. Група залишилася часово в терені Ланівці-Білозірка.

Олег із сотнею зайшов в намічену місцевість, сконтактувавсь із Батьком[1],

---

[1] *Йдеться про провідника ГО на ОСУЗ Омеляна Грабця.*

розділив козаків чотами по районах. Одна чота, не мігши вдержатися, повернула повністю, з другої десятка (рій). Решта враз з Олегом і сот. Саблюком залишилася на своїх місцях. Зв'язку не мається з ними до сього часу.

Рейд не вдався. Сотні, частинно розгубившись по терені, стратили для нас вартість боєвих одиниць. (Сотня Олега, Буланого, Бистрого) вернулись однако ж з переконанням, що робота на сході дає широкі перспективи на майбутне. Причиною повороту є безперечно наведені вище чинники, але основою є слабі командири. Аналізуючи окремі бої, відношення населення до повстанців, можливості здобування зброї, можна сказати: вернули тільки через низький ідейний та боєвий рівень козаків та командирів.

II. Робота стаціонуючих відділів

Дня 1/XI відділ Довбенка атакував охорону залізниці коло Оженина – знищив, ліквідувавши майно та живий реманент, штатгут у Стадниках.

На залізничному відтинку Оженин – Остріг проведено Чорноморцем ряд мінувань і засідок. Знищено кілька транспортів, здобуто 1 скоростріл і 3 кріси.

Беручи під увагу слабі здобутки, на цього роду акціях – диверсійну роботу припинено.

Дня 3/XI.43 проведено акцію на Мізоч. Здобуто 1063 ц цукру і багато різного майна. Роззброєно і взято в полон 190 шуцманів. Здобуто 130 крісів, 1500 шт. муніції, 1 фінку, 20 гранат. Вбито 10 німаків. Власні втрати 1 вбитий, 7 ранених.

Сотня Калини (терен Лиха) ліквідувала переходячу з Д. сов[ітську] банду в силі 120 осіб. Здобуто 60 крісів, понад 2000 муніції. Втрачено 2-ох вбитими. 5/XI чота цього ж відділу в околиці Ужинець знищила одну автомашину ляХІв. Здобуто кріс, 300 шт. муніції.

6/XI відділ Корута знищив Аннополь – здобуто медикаменти і різне майно (сіль, одяг і взуття).

10/XI відділ кур. Бурсака знищив місто Катербург. Здобуто кілька крісів і багато медикаментів.

13/XI користаючи з відсутности сот. Іскри, червоні у відділі на Ланівеччині вбили заступника сот. (Кармелюка), перейшли на сторону червоних партизан. Перебуваючі недалеко відділи Яреми і Великана, зробивши облаву, знищили 8 головарів і решту роззброїли.

Підсумки здобутків у зброї та муніції від 1-15.XI.43. Фінок 4, 2 легкі скоростріли, 1 МП, 7 пістолів, 216 крісів, 3800 шт. муніції, 20 гранат.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 115-116. Оригінал. Рукопис.

№ 172
ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ ГРУПИ ВІД 15 ДО 30 ЛИСТОПАДА 1943 р.

30 листопада 1943 р.

З В І Т
від 15–30.XI.43

Готовлені до повного відмаршу, відділи "схід" були задержані і частково вжиті з наказу ком[андира] Тура[1] до акції по роззброюванні козаків (кубанців) в пунктах Носовичі, Метельно, Олика (перебіг акції долучаю). Одночасно формується із повернувших і стаціонуючих відділів курінь "Бистрий" до відмаршу на Винничину.

Дня 27.XI відходять чотами 2 сотні – Буян та Довбуш. Сотня Яреми через взяття участі в роззброюванні козаків Носовичі, для необхідної підготовки і дезинфекції, задержується до 8.XII.43. Відісланий курінь вивіновано повністю, під кожним поглядом.

До операції по здобуванні зброї над магістралями виділено курені Ярбей і Юрко. Відтинок Шепетівка–Рівне і Рівне–Дубно–Броди. Співпрацюючи з тереновими боївками та місцевим населенням в днях 25-30.XI.43. на відтинку Дубно–Броди роззброєно понад 400 евакуйованих із східних областей поліцаїв. Акція триває далі. Для справ полонених створено осередок. Очолює відпоручник СБ друг Клим. Під час роззброювання відзначився політвих[овник] куреня др. Гнат. Змобілізовавши місцевих селян та імпровізуючи у них зброю, з шістьома повстанцями роззброїв коло 120 поліцаїв.

Дня 23.XI відділ кінноти і чота грузинів приняли з німцями, в селі Болотківці, бій. Вислід: перед переважаючими силами ворога відділ відступив. Втрачено трьох полоненими (нацм[ени]).

Дня 27.XI.43. прибули в терен Марка і Лиха відділи Крука, Макса і Тополі після акції на Мочулянку[2]. Відділи прибули в дуже пошарпаному стані з браком в людях, зброї. Причин втрат не подаю, позаяк вони відомі Вам із звіту керуючого акцією. Відділи зразу відвошивлюються і позбуваються короси.

Крукові, згідно наказу поповнюється відділ до двох сотень, він у вказаний час відправиться (12.XII.43) в Трансністрію.

Вслід за Максом прибула скарга від теренових про звільнення із сотні, перед поворотом в наші терени, п'ятьдесяти козаків із східних областей. В тракті просліджувань виявилося, що Макс звільнив 27 осіб, в

---

[1] *Йдеться про головного командира УПА Романа Шухевича.*

[2] *Про наступ відділів УПА на с. Мочулянка див. в історичному вступі до цього тому.*

тім двох східняків. Два східняки, по його словах, хотіли піти за приміром трьох попередньо дезертируючих східняків, і він рішив пустити їх без зброї, куди волють іти. З 25 осіб були більшість без зброї, а ті, що носили, виказалися тягарем в акціях.

В світлі сьогоднішнього наказу про очищування рядів від балясту прийшлось сот. Максові вимір кари обмежити до нагани, проведеної наказом.

На озброєння кращих, на думку теренових, із числа звільнених передано в терен Ворона 12 крісів.

За звітний час здобуто в акціях:

ч.	Місцевість	крісів	скоро-стрілів	фінок МП	пістолів	гранат	муніції	Прим[ітки]
1	Носовичі	56	1	–	–	5	2000	
2	Ярославичі	3	–	–	1	2	300	20 % магазинуються
[3]	при роззброєнні поліції	208	2	2	–	–	4000	для "гори" (2020 шт.)
	Всього	267						
	За звітн[ий] час від 1-15.XI.43	210	2	5	7	20	3800	
	Всього за місяць листопад	477	5	7	8	27	10100	

Здобута зброя частково передана ком[анданту] запілля, частково задержана для збільшення УПА.

Числовий стан відділу на 1.XII.43

ч.п.	назва частини	ч[исло] повст[анців]
1	кур[інь] Ярбей	260
2	" Юрко	350
3	" Крук	160
4	сот[ня] Макс	70

ч. п.	назва частини	ч[исло] повст[анців]
5	сот[ня] Тополя	80
6	" Певний	120
7	" Цимбал	150
8	" Докс	90
9	Данька (кінна сотня)	105 шабель
10	азербайдж[анців]	160
11	грузинів	39
12	узбеків	26
	[Р а з о м]	1605
	+ кошова сотня В'юн	105

Фронт УПА – короткий огляд

В першій і другій половині звітного періоду до зустрічів з ворогом доходило в різних місцевостях ВО. Більшість боїв була наступального характеру. Частини наші мали ініціятиву в своїх руках, і майже у всіх випадках бої попереджувано сильною розвідкою, веденою в співпраці з тереновою СБ (наскок на Мізоч). Командири частин, навіть менших, стараються провадити свої "спецрозвідки", часто підсилаючи жінок для здобуття розвідчих даних.

Фронт частин УПА в нашому терені не обмежувався за певних теренів, не льокалізувався, – бої велися у всіх закутках ВО – там, де нам хотілося, де ми бачили безпосередню користь. Однако ж слід подати про реакцію за Мізоч. Тут було певне зацікавлення комплексом сіл – "гніздом бандитів". Палення сіл Бущі, Мости, Борщівки, було проведено із співділанням авіації при нечисленій піхоті і кінних роз'їздах. Проводилось наскоки блискавично, в певному відступі часу. Ворог був докладно поінформований. Оборону сіл було тяжко провести, так як відділи були на цей час широко розкидані по терені.

Під кінець місяця центром зацікавлення усіх відділів, боївок, селян з дерев'яшками-дубинами стає асфальт і дooколичні пришосейні села. Тут здобувається зброя. Різним способом, а найчастіше договорами при помочі горілки, переводиться роззброювання фольксдойчів та шуцманів. Більшість українці з Чернігівщини. Ненавидять німців, а ще більше бояться більшовиків. Виявляють охоту воювати, просять дозволу лишитися із зброєю в рядах УПА.

Створено пропагандивні 3 чоти, розміщено понад асфальтом для покращання роботи. Решту розділено по селах. Для нас реальна користь – зброя і підірвання сили ворога в запіллі. Та може бути й на майбутнє, бо

повівши серед них належну політвиховну роботу і приєднавши до себе хоч 30%, можемо кинути їх до роботи після приходу червоних у їх матірні терени.

Поруч із корисним постає проблема залиття чужим елементом наших сіл, харчування, – напевне, і сексотів серед них не бракує. (Прошу думку Проводу.) А все-таки зброя прибуває щоденно.

Настрої ворога можна поділити

Німці, коли поставлені в конечність битися, б'ються добре, але боїв уникають. Партизанів бояться. Прикладом був бій під Ярославичами, де німці панічно втікали, залишивши навіть кількох вбитих на полі бою.

Ворог, бачучи, як щоденно тає його опора – військо в запіллі, останньо майже занімів. В цілій ВО від тижня не чути жодної акції. (Можливо занятий на фронтах).

Ляхи б'ються запекло (Мізоч і Долина).

Настрій німецького солдата нам є тяжко підірвати своєю пропагандою, вона є для нього незрозумілою і недоступною. Найбільш податливим матеріялом для нашої пропаганди і заломаним духово елементом є шуцмани і кубанські козаки. Це для нас просто сезон!

За звітний місяць відділи пройшли досить важкі моральні і боєві проби. Майже два курені кинено із легких "пшеничних" умов в тяжчі – Схід. Незнані терени, брак харчів, бої і часті небезпеки стали дійсним мірилом боєвої і моральної вартості нашого повстанця. Тільки в тяжких умовинах і завданнях пізнаємо себе. Такий різкий поворот виказав що у відділах поряд із стійкими, відданними справі людьми є коло 30% слабодухів, панікерів. Дезертири із сотні Буланого були наявним доказом цього.

Причини

1. Ми не приділяли належної уваги підборові людей до УПА (оргмоби, станичні),
2. У відділах мало велося політ[ично-]виховної роботи,
3. Брак боєвих, революційних кадрів.

Тому цей рейд, поза значенням пропагандивним, дав нам стимул для проведення чистки, позбавлення відділів від "примкнувших" для збереження себе для себе, або випадкового елементу.

Шляхом лікарських оглядин, наказом, переводимо після відповідної індивідуальної характеристики людей в запілля, залишаючи цей елемент на час всенародної мобілізації.

Козаки цікавляться ходом світових подій, вірять в перемогу. У бій йдуть радо, коли бачать біля себе командирів – у самостійних діях роями і чотами є дуже неповоротні. У всіх козаків є сильне бажання йти на

відпустки, що є виявом нашої "споконвічної" слабості, воювати у своїх місцевостях. Часом до цього бувають і поважніші причини (незабезпечена родина). На грунті відпусток зустрічається найбільш випадків дезерції.

Бувають спорадичні випадки похмелення самогоном, ради товариства на кватеруванні і тільки через те що господар "примусив" – насправді через приклад командирів (кіннота).

Загально настрій у відділах є здоровий, відділи готові виконувати поставлені боєві завдання.

Виховна робота серед козаків не набрала ще належного розмаху і правильної постановки. У відділах бракувало живого слова, літератури, радієвих інформацій. За мало було систематичних скликань сотенних, виховників, подавання методів у праці.

З командирами майже не проводжено політ[ичних] відправ. Словом виховна робота у відділах не була охоплена рукою центрального виховника – радше була здана цілковито на сотенних і чотових виховників, що кожний по-свойому як умів і що хотів, говорив.

(В першій половині місяця вих[овник] був майже цілком відірваний від відділів і за винятком двохденної відправи відходячим відділам на схід, у відділах майже не був.)

Тому не диво, що командири і козаки часто випивають самогон, та ще бувають випадки, де козаки б'ють селян.

Приклад: відділ Яреми прийшов у село Уїздці без зв'язку, перед кількома днями тудою проходила большев[ицька] партизанка. Грабила. Населення налякане. Підійшовшим козаком під хату, станичний села боявся відчинити двері і на їх "інтенсивне" домагання втік через вікно. Стрільці виважили двері і збили (що не відчиняв) шомполом батька станичного. Із сотнею був сотенний політвиховник! І ллється вода на червоний млин. Кульганні виховної роботи належить частково приписати і дезерції.

Потрібно впертої, систематичної і конкретної виховної роботи, підносити ідейно-політ[ичний] рівень командирів, йти в щоденну поміч під кожним поглядом сотенним і чотовим виховникам.

Справи виховної роботи під кінець листопада покращали. Відділи в час постоїв школяться. Вишколи провадять сотенні старшини, залежно від ініціятиви, рівня сотенного командира, його вимог і характеру. Під кінець місяця справу вишколів доручено др. Кропиві – збільшено контрольний апарат до трьох осіб. Спеціяльних вишколів не проводжено. В кошовій сотні (на поповнення) проходило вивчення, автоматично-теоретичну частину закінчено.

При мові на розбудову роботи, слід подати про урухомлення картографічного відділу. Керує інженер Козак. Виготовлено карту Здолбунівського терену. Гальмом в роботі є брак амоняку, ро[...] відповідного паперу і двох креслярів-каліографів. Після належної допомоги до приходу червоних необхідно мати запас карт із необхідних теренів.

Забезпечення одягом і взуттям з невеликими перебоями проходить майже задовільно. Господарка постачає усе потрібне, хоч часто більше числом, ніж якістю. Кожухами і шинелями (піджаками) військо є обеспечене в 90%. Теплої обуви бракує до 30%. Чоботи і черевики свого виробу дуже скоро зношуються. Тому слід відмітити безвідповідальну роботу в деяких шевських артілях. Шиють недбало і весь час малу обув. На недомагання артілів звернено увагу.

Загально вояк бачить жертвеність свого населення і в тому напрямку, спеціяльних нарікань не чується.

Поглядаючи на наш військ[ово-]госп[одарчий] апарат, помічається брак контролі над виданим, над його вживанням, направою. Слабо стоїть в сотнях облік госп[одарчих] речей. Командири не чуються відповідальними за річі кожного козака. Заходи прийняті.

Харчами військо забезпечене. Бракує лише вмілого технічного переведення від госп[одарчого] пункту до миски. Усе в головній мірі залежить від дбайливого командира і його господарника. При тому відчувається брак господарників і кухарів. Часто на харч[ових] пунктах бракує [...].

Приготовлення харчів під цю пору проходить головно по хатам, господині часом додають свого, часом (в бідніших околицях) "оставляють на горшку". Скарг на прохарчування за малими винятками не помічається.

Робота служби здоров'я у відділах стоїть на досить низькому рівні, що грозить нам в обличчі розповсюдження інфекційних хворіб, поважним ударом. По відділах є до 35% коростявих козаків. Воші на порядку деннім. До кінця місяця Ч[ервоний] Хрест не спромігся на достатню кількість протикоростявої масті.

По сотнях бракує фельдшерів, санітарів, належного мед[ичного] вивінування (приміром, відходячим першим сотням на схід, не дано медикаментів, ані належну кількість санкадрів), козакам конкретних порад на місцях, та пропагування особистої гігієни вояка. Через холодну пору і постійні перемарші частин, козакам утруднене цілковите миття, звідси завшивлення. Був уже у відділі один випадок сипного тифу.

Медшеф взявся з великим запалом до боротьби за покращання роботи, але зустрічаючи на кожному кроці наслідки попередної шкідницької роботи і часті перешкоди господарників з запілля, та поважний брак кадрів, не була в стані належно протиставитися потребам.

В днях 29, 30.XI створено осередок по боротьбі і профілактиці перед тифом. Створено комісію до перегляду війська, яка на жаль, крім ствердження певних хоробових станів, конкретної помочі не дає.

Шпиталі вели свою роботу задовільно. Проектується на місяць грудень створення санвишколу. Конечним є протитифозні застрики. Для правильної розв'язки питання служби здоров'я в місяці грудні прикладатимемо максимум уваги, пам'ятаючи про 1918 рік. Конкретні пляни намічено.

По підготовці до приходу червоних – ведення пропагандивної роботи, копання криївок, очищування. Копання криївок проходить досить повільно, не у всіх частинах, через постійне пересування з терену в терен. Копання започатковане в Юрковому курені і азербаджан[ців].

Очищування рядів ведеться від 25.XI по цей час.

Відпущено в запілля на день 1.XII – 34 чоти.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр.3 2, арк. 112-114. Оригінал. Рукопис.

№ 173
ЗВІТ ПРО РОЗЗБРОЄННЯ КОЗАКІВ

30 листопада 1943 р.

КОРОТКИЙ ОПИС АКЦІЇ РОЗЗБРОЄННЯ КОЗАКІВ

Донесено, що кубанські козаки в пунктах Олика (600 осіб) Метельно (100) і Носовичі (100) виявили місцевим нашим людям охоту роззброїти німаків і перейти в УПА.

Дня 16.XI від ком[андира] Тура[1] (часово перебуваючого на терені ВО) одержав наказ перевести потрібну акцію. Приділено 5 стрілецьких сотень та кінну чоту. На місцях розвідкою усталено, що в даних трьох пунктах стаціонує 103-й козачий батальон, призначений для поборювання місцевих "банд". Одна сотня була на акції північ, друга поміщалася в Олиці, третя була розділена на пункти Носовичі (60 осіб) і Метельно. Крім сотні козаків в Олиці було ще на ту пору 240 німців. Порозуміння було лише з одним командиром роти Кравцовим і його зводним ком[андиром] Ковальом (Носовичі) і то в дуже підозрілій формі. По кількаразових переговорах (18 і 20.XI), зваживши усі обставини (сітку шосейних доріг, розміщення нім[ецьких] частин понад залізницею Луцьк–Клевань, Клеванський гарнізон 600 осіб і в дооколичних селах Воротнів, Хорлупи, брак належного місця відступу, нашим частинам – до 600 осіб) рішено, і то тому що уже надійшли призначені сотні, заатакувати лише пункт Носовичі, без огляду на різні переговори (ясно по можливості їх використати).

Дня 21.XI однією сотнею забезпечивши відворот (шосе Луцьк–Дубно, місц[евість] Начиці), двома сотнями обставившись від Олики, Клеваня і Метельно, двома сотнями проведено наступ в год. 21 на Носовичі.

Обійшлось без жертв і бою. Знявши вартового, призначена група автоматчиків вдерлась в середину і 56 козаків обезброєно. Штатгут знищено (здобута зброя подана у звіті).

---

[1] *Певно, йдеться про головного командира УПА Романа Шухевича.*

Головний командир УПА "Тур" (Роман Шухевич)
під час перебування на Волині. Фото 1943 р.

Відділи відступили в околиці Боремського лісу. Після одноденного відпочинку рішено дня 23.XI провести очистку ліса на північ, захід і південь від ляцького гнізда, П[анської] Долини. Знищити побудовані шалаші для цивільного населення, розвідати про силу ворога, тому що населення подавало неймовірне число – 600 озброєних ляхів.

В год. 15 розпочали наступ і до год. 22 прочищено ліски, вбито 7 ляхів, прийнято 5 боїв-сутичок – відділи підтягнулися під самі укріплення (бункри і муровані будинки,пристроєні до оборони). Із браку сил (три сотні стояли на обезпеченні від шосе і Млинова) та бронебійних снарядів, штурму не розпочинали. Відділи відступили в год. 23 у вихідні місцевості без власних втрат.

Дня 24.XI донесено, що 25 автомашин німців палять село Ярославичі. Дві сотні (Птах і Докс плюс батарея легких арматок) в год. 8 прийняли бій. Вбито 25 німців, відібрано усе награбоване (м[іж] іншим визволені і [гуси] з мішків). З нашої сторони 1 тяжко ранений. Цілковито знищити не вдалося через спізнення, замикаючої відступ німцям, сотні Птаха (2-ох чот). Німці панічно втікали, залишивши на полі бою кількох [...] вбитих і ранених.

Прекрасно вив'язалися арматки і чота Панаса. Прикриваючися сильним огнем, німці відступили до авт на шосейну дорогу Луцьк–Млинів. Горіючі хати населення загасило. Із цивільного населення були 3 жертви.

На 26.XI доручені мені відділи, прибули у вказану місцевість.

С[лава] У[країні!]
Г[ероям] С[лава!]

Дня 30.XI.43 /Черник/

Шеф штабу групи "Богун"

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 110. Оригінал. Рукопис.

№ 174

ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ ВІД 1 ДО 31 ГРУДНЯ 1943 р.

31 грудня 1943 р.

УПА
Група "Богун"

З В І Т

про роботу відділів за час від 1–31.XII.43

I. Після кількатижневої приготовки в підборі людей, поповненні взуття, одягу, відділи, призначені в східні терени – відмаршерували. Курінь

"Бистрий" сформовано із повернувших з першого рейду сотень "Довбуша" та стаціонуючих в терені 7/7 відділів куреня "Бурсак". Курінь "Крук" – із повернувших з терену Ворона сотень: Тополі, Хмари, Запорожця. Курінь "Олег" з відділів "Ярема", відбувших листопадовий рейд і з відлучених у різних обставинах козаків, сотні Саблюка, що оперували в терені "Батька". Відділи відійшли першорядно озброєні, середньо вивінувані в одяг і взуття та з добрим запасом харчевих продуктів (залізний запас – 1 кг цукру, 1 кг сала, 2 кг сухарів на козака).

Курінь "Бистрий", за винятком чоти Одисея, що вистріляла в першім з німцями бою амуніцію, зайшов у вказані місцевості, провадив наказану роботу.

Крук в дорозі. Донесено, що провівши кілька зустрічних боїв з нім[ецькою] граничною сторожею, посувається в бажаному напрямку.

Час відмаршу, стан відділів і стан озброєння подаю в залучнику ч. 1*.

[II]. Стаціонуючі відділи проводили слідуючі акції:

Курінь "Ясен"

Дня 1/XII спалено в Куневі будинки, призначені до кватерування німців.

2/XII відділ Цимбала перевів наскок на Нове Містечко – Остріг. Знищено 4 ляцькі пункти, здобуто богато різного майна (втім фіру шкір), забрано худобу.

3/XII відділ проводив засідку на черв[оних] партизан – не вдалася. Ворог, обстрілявши ззаду наш відділ, відступив. Черв[оні] були повідомлені.

Дня 10/XII відділ Тимошенка, закватерований в селі Михайлівці внаслідок донесення сексотів, попав в окруження козаків з Колоденки – прорвався. Вбито 20 козаків – страчено трьох своїх вбитими. Здобуто 2 фінки і 3 кріси.

Дня 13/XII під час нім[ецької] акції на села Ляхів і Малин, було влаштовано засідки. Принагідно спалено розвідувальний літак, що невдало приземлившись, загруз в болоті.

17/XII відділ Степ перевів наскок на містечко Аннополь – здобуто багато рогатої худоби, коней, медикаментів іншого майна.

27/XII знищено ляцьку оселю Вітольдівку – вбито кільканадцять ляхів. Наші втрати – 4 вбитих, 2 ранених.

Курінь "Птаха"

Дня 5/XII відділ Тура роззброїв 30 шуцманів. Здобуто 30 крісів, 1500 шт. амуніції.

** Залучник ч. 1, напевне, представляють док. № 175–176 цього збірника.*

Командування групи "Богун" разом з прибулими гостями в грудні 1943 р.
Нижній ряд (зліва направо): ШРВ "Немо" (Андрій Кисіль),
член головного Проводу ОУН "Іванів" (Омелян Логуш),
керівник угорської місії до УПА підполк. Ференц Мартон,
комендант запілля УПА-Північ "Горбенко" (Ростислав Волошин),
командир групи "Еней" (Петро Олійник),
керівник охорони делегації "Кропива" (Василь Процюк).
Верхній ряд: заступник ШРВ "Палій" (Василь Коренюк),
господарчий референт УПА-Північ "Зубатий" (Антін Мороз),
ШВШ "Черник" (Дмитро Казван).

10/XII під час палення німцями с. Ситно відділ Гірняка знищив 4 автомашини і 20 німців.

11/XII цей же відділ на шосе Дубно–Радивилів знищив 3 машини. Вбито понад 30 німців.

12/XII в час акції на село Білогородку вбито 4 німців. В поданих боях відділ Гірняка здобув 1 л[егкий] ск[о]р[остріл], 5 крісів, 300 шт. амуніції.

22/XII знищено ляцьку оселю Бортниця (б. Дубна). Вбито понад 25 ляхів, багато згоріло в хатах. Власні втрати 1 вбитий.

Протягом тижня відділ Гірняка і Берези був зайнятий при висліджуванні і засідках на мельниківську банду (з перервами від 8–20).

8/XII кошовий відділ "В'юн" спільно з азербайджанською чотою прийняв з німцями бій, за село Півче. Село здобуто – німці з ляхами спаливши кілька хат, відступили. Впало 8 німців – наш 1 ранений.

23/XII ворог напав на с. Мізочек. Цей же відділ заставив ворога відступити, вбито трьох – без власних втрат.

15/XII відділ Крука, що готовився до відмаршу "схід", прийняв з німцями і ляхами (коло 200) в с. Тилявці 7/7 бій. Спалено 5 автомашин, вбито понад 20 ляхів і німців – здобуто 1 "максим", 1 легк[ий] міномет, 100 шт. мін, 500 шт. амуніції і 2 МП. Наші втрати – 1 ранений.

2/XII відділ Великана (заст[упник] Сірко і 5 козаків) роззброїв 35 шуцманів. Здобуто 1 фінку, 1 скоростр[іл], 34 кріси, 2000 шт. амуніції.

При охороні транспортів, протягом місяця з невеликими перервами в часі, було зайнято коло 200 козаків, з різних частин. При охороні Проводу і перебуваючих в терені "гостей"[1] від 15/XII було прикріплено 2 чоті з відділів В'юна, Докса і Данька.

Відділ кінноти, поза охороною "гостей", брав участь в протинімецьких засідках коло Малина і Ляхова, вів розвідчу роботу в півд[енній] частині прилісової полоси.

Слід згадати про непляновість у запотребовуванні війська до охорони транспорту. Відділи командерують чоти з даного терену в другий (де є також наші частини), котрі там чекають по два тижні, вирвавшись з-під нагляду зверхників, тратять, розпиваючись, військову дисципліну, не школяться, дармують. Необхідним є припинити доривче брання роїв, чот з любої сотні, назначити командира транспорту, доручити йому відділ і ним послуговуватися при того роду завданнях.

Протягом звітного часу здобуто: 1 тяж[кий] скоростр[іл], 2 л[егкі] скоростр[іли], 72 кріси, 4300 шт. амуніції, 1 міномет, 100 шт. мін, 3 фінки і 2 МП.

---

[1] *Напевно, йдеться про перебування на Волині членів головного Проводу ОУН і командування УПА Романа Шухевича, Ростислава Волошина й інших та місії від командування угорської армії до УПА.*

III. Північно-східня частина ВО (Рівненщина), Здолбунівщина стали протягом місяця грудня предметом посилених ворожих наскоків-грабунків. Ворогові сприяла в тому відкрита місцевість, поперетинана залізницею і шляхами. Німці тут послуговуються вислужницьким елементом – козаками, що розмістилися в ряді сіл (Колоденка, Гільча) і понад залізницею. Діють енкавд[івським] способом, множать сексотів, видають відозви в сенсі "України не було і не буде."

Діючий в тих теренах курінь Ясена був в стадії реорганізації і постійного доповнення, не був спроможний зліквідувати ворожі опорні пункти, розгорнути належну бойову роботу, було мало сили і ту треба було оздоровлювати (Тимошенкова сотня), брак тяжкої зброї і найголовніше вбогий стан амуніції (15-20 шт. на кріс). Одночасно виринає в даному терені питання боротьби з червоною партизанкою, розміщеною на Півневій горі (на півд[енний] сх[ід] від Острога), що останньо опанувала дооколичні села і починає проникати розвідкою в Суразький ліс.

В зв'язку з цим потрібно дати підсилення куреневі "Ясен", обсадити своїми частинами Суразький ліс, робити кінні рейди на схід, звернути увагу на осідок червоних, вести розвідку, виловлювати менші групи, бльокувати.

Акції на асфальті Рівне–Радивилів припинено до поновної нагоди (відступ шуцманів, адміністрації, війська), що в зв'язку з посуванням фронту на захід повинно наступити. Шуцмани із східних областей, що залишилися з листопада у селах понад асфальтом, частково перейшли до нас або від'їхали в Німеччину.

Аналізуючи проведені бої, можна сказати, бої були короткі, наступального характеру, втрат мало, але й здобутків не багато. Відділи реагували на всі спроби німаків грабити села, майже у всіх випадках відганяли їх, відбиваючи награбоване, і частково здобували зброю.

IV. Відсиланням відділів на схід, курсантів на старш[инську] і підстаршинські школи, творенням нових відділів, щораз зменшується число старих загартованих повстанців-добровільців.

Напливає елемент змобілізований, хоч і після військової служби, але в партизанському житті новий, не бувалий в боях. Замітний брак кадрів. Командири бути повинні в наступаючім місяці для очолення належного морально-бойового стану школи, військового і політичного новозмобілізованих. Найнижчим морально, відділом оказався відділ Тимошенка, сформований в переважаючий кількості із людей непевних, що вели свою окрему лінію з девізом: їж, пий з черні, за що битися.

Відділ розформовано і переведено в кошову сотню, звідки поступово розіслано групками в інші відділи.

В інших відділах панує вповні здорова вояцька мораль і дисципліна, хоч зустрічаються випадки дезерції та п'янки.

Досконалим засобом для вилікування від горілки, фартушків, недисциплінованих козаків оказався карний відділ. Подвоєний робочий день, зменшені до половини харчі, карні вправи, земляні роботи добре впливають і є вихід із проступками, що не підлягають карі смерті.

В звітному покарано смертю 10 козаків (за дезерцію і грабіж), карним відділом 42 козаки.

Апарат п[ольової] ж[андармерії] діє досить справно. Козаки жандармерії стоять на належній висоті, бувають, поряд із основною роботою, в акціях, боях. До боротьби із гестапівсько-мельниківською бандою, сконцентровано відділ жандармерії, що весь час шахував їх рухи, не давав показатися на село, у висліді чого німці роззброїли їх як непотрібну використану групу. Поміж козаками і старшинами у відділах є кількадесят бувших мельниківців. В перших днях появлення банди, трьох з них зрадили – втік бувший командир м[ельниківсь]кого табору – Хрін. Селяни бачили його враз з німцями при акції на село Сапанів. Решта працюють бездоганно. Загроза розкладового мельниківського впливу у відділах є цілковито перекреслена виразною співпрацею з німцями.

Моральний стан німців є дуже заломаний. Виходять на село найчастіш ради підбурювань ляхів в чисто грабіжницькому характері. Найбільш шкідливими і зухвалими є козаки, маючи до винищування нас ідейний найчастіш більшовицький чи білогвардійський підклад.

В порівнянні із станом вишкільної роботи в м[ісяці] листопаді, в тій ділянці є деякий поступ. Школення козаків взяте уже в певну систему, вишколи ведуться більш пляново. Зорганізовано саперську підст[аршинську] школу, вишкільний референт провадив в деяких відділах контрольну роботу над школенням. Гальмою в роботі є брак потрібних інструкторських кадрів, сталого правильника, відповідної військової літератури відповідної нашим вояцьким масам. Положена надія у вишк[ільній] роботі на абсольвентів старш[инської] школи "Дружинників" до сього часу себе не оправдала. Від'їхавши на семиденну відпустку 12 осіб з 20-ти не зголосилися до приділених частин. В наступаючім місяці плянується урухомлення стрілецької підстаршинської школи, курсів технічного зв'язку, і тяжкої зброї піхоти. Слід відмітити, що часте пересування відділів Макса, Докса і Великана не дозволили на плянову вишкільну роботу. Використання зимового періоду у вишкільній роботі є серед відділів відповідно трактоване старшинами і тому вишкільний осередок і робота є далі в стадії організування, удосконалення, росту.

Виховна робота у відділах за місяць грудень є в порівнянні з листопадовою багато краща, але все-таки далі кульга* не йде в парі:

а) З військово-вишкільною роботою. У відділах зустрічається багато слабших (поза бойовим) – освітнім, культурним рівнем, виховників від середовища, в котрому ведуть роботу. Примір відділ Великана, Тимошенка

з куреня "Ясен", де виховник був підданий рев[олюційному] судові. Виховник такий не має довір'я стрілецтва, не осягає потрібних нам наслідків, в роботі.

б) З подіями в терені – виховники не реагують сейчас після актів-подій в терені чи навіть у відділі. В час коли появилася мельниківська банда, належало провести широку роз'яснювальну роботу серед козаків, розбудити ненавість, призирство до зрадників, серед менш освічених і політично вироблених людей, бо ж не всі орєнтуються однаково, в таких грах гестапо. Повстанець, йдучи в бій, мусить знати з ким і за що воює.

Стверджено мною особисто, що належно цієї роботи не проведено. Вправді саме життя і відверта вислужницька робота, викликали в рядах потрібний настрій, але це наступило стихійно. Розвідка у відділах не дає належних попереджень перед карними фактами.

в) [З] розбудовою відділів – при творенні нових відділів майже завше бракує виховника. Новозмобілізований мусить відразу почути сильне слово, бути підданім належній виховній роботі. В напрямку збільшення політвиховніх кадрів вчинено заходи, але виразних наслідків, ще не було видно до сього часу.

Робота служби здоров'я у відділах головно проходила над:

а) лікуванням хворих у медпунктах

б) школенням санітарів

в) популяризацією і контролею сангіг[і]єнічного стану.

На день 1/1-44 ліковано:

ранених	58
внутр[ішньо] хв[орих]	44
тифозно хв[орих]	15
реконвалесцентів	24.

Санпункти функціонують добре. Замітний порядок і тверду руку медшефа. Слід відмітити сумлінну працю серед тифозно хворих, де постійно медперсонал є під загрозою інфекції. Бракує протитифозної сиривини і хворим і лікарям. Бувають перебої в прохарчуванні хворих, це виключно вина господарників, на що слід зарегувати. При тім бувають випадки образливого відношення до медшефа (терен Самсона). Медперсоналові бракує засобів транспорту. Лікарі дуже часто тратять цінний час на піші ходи і чекання фір, полагоджування формальностей з адміністрацією запілля. У звітному часі переведено випуск школ санітарів (23) – розіслано по відділах. Санітарно-гігієнічний стан у відділах є на досить низькому рівні, але за останній час помітно покращав. Коростявих помічається до [5]%. У відділах пройшли лікарські обмеження. Для війська в терені 6/6 і 7/7 влаштовано бані і дезкамери.

Забезпечення одягом проходило задовільно. Бракує частинно теплих шапок, рукавиць, маскувальних плащів в числі 1600 шт. Частково одержані

виявилися дуже практичним маскувальним засобом. Потрібно шити дещо довших і ширших розмірів. Стан взуття козаків дуже обнизився. Взуття власної роботи при частих перемаршах, земляних роботах – витопталося, понищилося. Потрібно 600 пар обуви. Відділи відмашеровують на сХІд, зростають – водночас з цим і росте потреба матеріяльного забезпечення.

Завважено, що новозмобілізовані з терену не прибувають належно одягнені і взуті, найчастійше через брак часу (людей беруть раптово), або через "малоруську хи́трість" не буде одягу – завернуть домів. Наші оргмобкомісії мусять дивитися ширше на справу моб[ілізації], до людей підходити індивідуально, враховуючи специфічні умовини творення нашого війська. В останньому часі поступали скарги команд[ирів] відділів на труднощі, при побіранні харчевих продуктів, чинені господарчими референтами, на брак належних продуктів, поданих в правильнику. При цьому помітно брак правильного розподілу тягару харчування, війська по окремих теренах.

Військові частини збільшуються тільки шляхом одержування людей з мобілізаційного апарату ВО. Подаю кілька завваг що до його функціонування:

а) Над підбором людей до УПА довго не задумуються,

б) Рішаючим чинником бувають низи, (опираємося на низах, але мусить бути спец[іальна] комісія з нашим кругозором), що часто керуються особистими мотивами, беруть людей раптово, не дають змоги забрати одяг.

в) Бояться признатись новозмобілізованим, що беруть їх в УПА.

г) Не піддають покликаних лікарському обстеженню.

З огляду на повище заборонено брати людей на місцях в курені, встановлено кошеву сотню ч. 223. Долучаю звіт про стан відділів.

Необхідним є в наст[упному] місяці поповнити амуніцію. Помимо заборони вести некорисні бої, амуніція вичерпалася. Здобутою на шуцманах, озброєно новосформовані відділи, частину віддано відділам, відійшовшим на схід, різним курсантам і т. д. В запас нічого не оставлено.

Останньо створений бойопостачальний відділ, належної роботи ще не розвинув, та й здається він скорше постачатиме частійш зброєю, але проблеми амуніції він не вирішить, бо по селах амуніції уже не зустрічається. Потрібно мінімум 30 000 шт.

Шеф штабу УПА
/Черник/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 150-153. Оригінал.

№ 175 – 176

ЗВІТИ ПРО СТАН ГРУПИ

23 грудня 1943 р. – 4 січня 1944 р.

№ 175

ЗВІТ ПРО СТАН ВІДХОДЯЧИХ В РЕЙД ВІДДІЛІВ ГРУПИ "КОДАК" [1]

23 грудня 1943 р.

Текст звіту розташовано на с. 365.

№ 176

ЗВІТИ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ТА ДЕМОБІЛІЗАЦІЮ В ГРУПІ[2]

4 січня 1944 р.

Новозмобілізовані, разом 167

До відділу	Старш[инський] вишкіл	Стрілецького	Саперів	Кінноти	Других праць
Кількість	15	75	60	11	6

Звільнені з УПА

Дата	18/12-43	23/12-43	24/12-43	4/1-44	Разом
Кільк[ість]	47	10	8	1	66

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 156. Копія. Рукопис.

---

[1] *Цей звіт, мабуть, є залучником ч. 1 до звіту шефа штабу групи "Богун" "Черника" (Дмитро Казван) про роботу відділів групи від 1 до 31 грудня 1943 р.*

[2] *Ці звіти, напевно, є залучником ч. 1 до звіту шефа штабу групи "Богун" "Черника" (Дмитро Казван) про роботу відділів групи від 1 до 31 грудня 1943 р. Викладена в них інформація стосується всієї групи "Богун".*

"КОДАК"

Дата відмаршу	Ком[андир] куреня	Командир сотні (відділу)	Загальний стан людей	Стан озброєння					Стан амуніції			Стан кінноти	Стан таборових возів
				Кулемети	Кріси	Міномети	Фінки МП	Пістолі	До кулеметів крісів	Фінок МП	Мінометів		
5.12. 1943	Бистрий	Довбуш	100+1	9	95		3	5	5506	390			3
		Борун	95+1	8	85	1	2	4	5510	300	20		2
		Одисей	42+1	3	39		1	2	2940	150			1
		Разом	240+1	20	219	1	6	11	13856	840	20	4	6
23.12. 1943	Крук	Хмара	67+1	9	49	2	9	4	3760	1200	100		2
		Запорожець	35+1	5	25		5	4	1670	650			1
		Тополя	57+1	7	7		6	5	3830	760			3
		Разом	162+1	21	121	2	20	13	8260	2610	100	6	6
23.12. 1943	Олег	Ярема	82+1	9	71		3	19	6435	450			4
		Разом	82+1	9	71		3	19	6435	450		5	4
Загальний стан			485+3	50	411	3	29	43	28651	3900	120	15	16

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33 арк. 155. Копія.

№ 177–178

ЗВІТИ ПОЛІТИЧНОГО ВИХОВНИКА ГРУПИ

10–31 грудня 1943 р.

№ 177

ЗВІТ ПРО ПОЛІТВИХОВНУ РОБОТУ У ВІДДІЛАХ ГРУПИ В ЛИСТОПАДІ 1943 р.

10 грудня 1943 р.

З В І Т

з політвиховної роботи у відділах УПА – групи Енея за місяць листопад 1943 р.

1. Організація політвиховного апарату

а) Політвиховний, керівний і плановий осередок групи Енея складається з 4 осіб:

1. Окружний політвиховник.
2. Заступник окружного політвиховника.
3. Інструктор політнавчання.
4. Кореспондент Української Пресової Служби при УПА.

б) Склад політвиховного персоналу в куренях і сотнях:

1. Існує 4 курінних політвиховників.
2. " 16 сотенних.

Всі сотні мають сотенних політвиховників.

В чотах політвиховників ще немає.

2. Праця політвиховного осередка групи

а) Переведено 2 політичні відправи з курінними політвиховниками.

б) Переведено 2 політичні відправи з курінними і сотенними командирами.

в) Переведено контролю політвиховної роботи в сотнях і дано інструкції політвиховникам сотень; при тому прочитано стрільцям 12 лекцій, проведено 8 гутірок із стрільцями та 6 відправ із старшинами та підстаршинами сотень.

г) Переведено 6 мітингів з населенням у різних селах на теми:

1. Міжнародне політичне положення і наше місце в ході сучасних подій.
2. Наше завдання під сучасну пору.
3. Підготовка до приходу совітів.

д) Зібрано кільканадцять прозових і кілька віршових творів стрілецтва до Укр[аїнської] Пресової Служби.

3. Праця політвиховників у куренях і сотнях

Сотенні політвиховники проводили свою роботу в той спосіб, що прочитували стрільцям лекції на політичні та виховні теми, виголошували і прочитували доклади, проводили гутірки, влаштовували стрілецькі вечорі, переводили мітинги з населенням.

В тоці своєї роботи давали політичні відправи старшинам і підстаршинам сотень.

а) Кількість лекцій, відправ, гутірок, тощо – проведених в окремих сотнях:

1. Сотня Данька – 5 лекцій, 2 доклади
2. Сотня Яреми – 6 лекцій, 3 гутірки, 2 стрілецькі вечорі
3. Сотня Крука – 8 лекцій, 3 відправи з старшинами і підстаршинами.

Подібне число відправ, лекцій, гутірок переведено і в інших сотнях.

б) Пророблений матеріял та окремі теми, порушені в ході політвиховної роботи:

I. Сотня Данька

1. Військове виховання.
2. Відношення УПА до населення.
3. Прочитано статтю з журналу "До зброї" – під наголівком: "Ростуть герої".
4. Теми зі щоденного життя в УПА.
5. Доклад: "Україна, якою була , якою є, якою буде".
6. На яких умовинах закінчилася перша світова війна та які викликала повоєнні наслідки.
7. До чого змагала і змагає Німеччина?
8. До чого стреміла і стремить СССР?
9. Як переждати хвилю фронту і знайтися в запіллю більшовиків та як там заховуватись?
10. Чи може дійти до зудару між СССР та Англією?
11. Цілі й завдання УПА.
12. Що це таке нація? Україна як нація.
13. Цілі й методи німецької окупаційної політики на Україні.
14. Національна політика червоної Москви в Україні.
15. Постанови III-ої Конференції ОУН.
16. Прочитано: "Український перець".
17. Устійнення назви "Україна-Русь".
18. Перші початки життя в Україні.
19. Картини з життя за княжої доби.

II. Сотня Яреми

1. Статті з журналу: "Ідея і чин".
2. " брошури: "Вільна Україна".
3. " підручника: "Лицем до Сходу".
4. Лекції про військове виховання і дисципліну.
5. Гутірки на теми: – "Як використовувати вільний час поза службою" та інші теми з щоденного життя в УПА.
6. Читання і пояснювання радієвих звідомлень.

III. Сотня Крука

1. Матеріяли з журналу "До зброї".
2. " брошурки: "Прапор українського націоналіста" та іншої літератури.
3. Читання і пояснювання радієвих звідомлень.

П р и м і т к а: Сотня перебувала на півночі в безустанних боях з червоними. Брак було літератури і часу на систематичне проведення політнавчання.

IV. Сотня Цимбала

1. Лекції:
   а) Боротьба українського народу в 1918 р. за свою незалежність.
   б) Відносини українців до нацменів.
   в) Український повстанець як пропагандист серед укр[аїнського] населення і серед нацменів.
2. Читання інформаторів, радієвих звідомлень та іншої літератури.
3. Виховні гутірки:
   а) Як повинен заховуватись український повстанець серед цивільного населення.
   б) Повстанець як політично грамотна людина.
   в) Дисципліна в рядах УПА.
4. Матеріяли з історії України.
   а) Від початку аж до розділу: кінець княжої доби, Галицько-Волинська держава.
   Подібний матеріял, як в наведених сотнях пророблений і в решті сотень.
   б) Цікаві питання, що виникли під час політроботи з боку стрільців та з боку населення.

1. Запити стрільців (сот[ня] Бурсака) подав заступник окружного політвиховника – Ган.

а) Запит одного східняка, що попав у німецький полон, пізніше втік з полону і служив у нашого ж господаря, а останньо вступив в УПА:

– Як з наємною силою в Укр[аїнській] Державі?

– Що робити, як два господарі мають по 10 га землі і один хоче наняти другого до роботи?

В і д п о в і д ь: Якщо вони обидва будуть мати по 10 га, то не буде потреби наймати. Коли одначе зайде випадок, що один господар буде потребувати помочі другого, то це не будуть найми, а звичайна сусідська прислуга, за яку треба буде відплатити такою ж самою прислугою.

б) Що робитимуть в Укр[аїнській] Державі – з тими господарями, що буде мати 10 га і нездібний буде повести належно господарства, а все буде її руйнувати.

В і д п о в і д ь: Забирається господарку для держави, а господаря дається на таку ділянку праці, до якої він здібний.

в) Справа тяглової сили і сільськогосподарських знарядь при обробці землі в Укр[аїнській] Державі. Чи будуть застосовані при обработку землі машини і чию вони становлимуть власність?

В і д п о в і д ь: Машини при обробітку землі будуть застосовані, але вони становитимуть власність держави або кооперативну.

Чи зможе господар купити трактора?

В і д п о в і д ь: Трактор задорога річ, щоб господар міг його купити. Але оскільки розвинеться настільки промисловість і господарка, що господар зможе купити трактора, то йому це вільно буде зробити.

Хто буде оплачувати трактористів?

В і д п о в і д ь: Держава або кооперація.

г) Справа торгівлі.

Чи буде допущена дрібна торгівля і наскільки буде мати свою ініціятиву?

В і д п о в і д ь: Дрібна торгівля буде, але держава буде її контролювати, щоб не було спекуляції.

д) Земельні справи.

Чи буде допущена велика приватна земельна власність?

В і д п о в і д ь: Не буде. Земля дається селянам за принципом, щоб господар міг її власними силами обробити і виживити родину.

Як справа з продажею землі?

В і д п о в і д ь: Продажі і купівлі землі не буде, щоб не творилось великих земельних господарок з одного, а малоземельних з другого боку.

2. Запити стрільців (сот[ня] Данька). (Подав сот[енний] політвиховник Блакитний.)

а) Чи живе провідник ОУН Ст[епан] Бандера?

б) Чи будемо битися з Червоною Армією після її приходу на нашу територію?

в) Запит грузина: Чи ми дістанемось в свої терени, коли через терени цілої України пересунеться більшовицький фронт?

3. Запити населення. (Подав виховник сот[ні] Данька.)

а) Яке наше становище до тих поляків, що на сході?

б) Як буде поставлена справа церкви в УССД?

в) Чи чехи мають свою партизанку на нашій території?

г) Чому слабо поставлена справа Червоного Хреста? (Ширення тифу.)

На всі ці питання виховник сот[ні] Данька – Блакитний давав відповіді, але які саме – цього він у своєму звіті не зазначив.

4. Як сприймають стрільці викладовий матеріял та як читають і розуміють літературу

а) Стрілецтво дуже цікавиться політичним життям. Дуже охоче читають у відділах радієві звідомлення, "Інформатора", всякі летючки та іншу нашу літературу. Стрільці радо ходять на виклади політвиховника і дуже скоро засвоюють викладовий матеріял. Беруть активну участь у дискусії і дають виховникові ряд запитів з ділянки пророблюваного матеріялу та із щоденного життя.

Заінтересовання політичною роботою залежить у великій мірі від особи самого політвиховника, від його авторитету і здібностей цікаво подавати навчальний матеріял.

Політвиховники, що не мають бойових прикмет характеру, не тішаться серед стрільців пошаною і на їх лекції не хочуть стрільці ходити, або йдуть під примусом, і навпаки: бойові та революційні одиниці – політвиховники дуже скоро зживаються з стрільцями і на їх лекції збираються дуже охоче, радо їх слухають і з довір'ям відносяться до лектора, хоча він буває часом і не дуже красномовний.

б) Стан політичної роботи у великій мірі залежить також від самих командирів. Оскільки командири самі заінтерисовані політичним життям бувають присутні на лекціях, беруть участь в дискусії, гутірках, висловлюють свої думки щодо світових подій і наших завдань під сучасну пору, – то це заохочує стрільців до праці в ділянці політнавчання і розгорнення власної ініціятиви в ідейній і політичній роботі.

Коли ж командири не інтересуються політичною роботою, або навіть її легковажать – не ходять ніколи на лекції, гутірки, не беруть участи в дискусіях, тоді і стрільці не прикладають більшої ваги до політнавчання.

в) Доказом заінтересовання стрільців політичним життям та признакою їх ідейного росту є стрілецька творчість у відділах: описи боїв, вірші на патріотичні теми, оповідання та гуморески із щоденного життя, в яких пробивається революційне завзяття, любов до України та життєрадісність Українських повстанців.

5. Настрої стрільців у відділах

а) *Чим цікавляться і чого прагнуть.*

Переважаюча більшість нашого стрілецтва у відділах УПА – це бойовий-

революційний елемент, який все пр[а]гне боїв, вічного руху та нових подій.

Коли часом приходиться з чисто тактичних причин задержатись на одному місці або уникати боїв з німцями, тоді часто стрільці нарікають, що нема жодних акцій і просяться в бій.

Тут також слід сказати, що боєздатність і революційність окремих відділів залежить в першу чергу від командирів та їх особистого прикладу.

Одначе характеристика наша була б неповною, колиб ми не згадали тих хиб і недоліків наших стрільців у відділах спричинених рядом обставин історичного, а то і психологічного характеру:

1. Наша армія молода. Ми з нічого створили і зброїли військо. Умовини нашої боротьби багато тяжчі, як у державних народів, що мають свої фабрики, всі роди зброї та боєприпасів, фаховий кадр старих командирів і стратегічний досвід регулярної боротьби попередніх воєн. Тому то ми в боротьбі проти наших ворогів-імперіялістів мусимо їх перевищувати своїми геройством, посвятою, витривалістю, загартованністю. Геройства і посвяти нам не бракує, але брак загартованности і витривалости.

Коли стрільці побувають довше в більших боях, часто в холоді і голоді, зараз починаються нарікання, що не можливо видержати треба відпочинку, що їх невпинно кидають у найгірші місця і т. п.

2. Стрільці вразливі на воші і коросту, роблять з того велику трагедію і часто непотрібно зневірюються запал до дальшої боротьби.

3. Дуже прив'язані до своїх районів і сіл і бояться вийти у ширший світ, не раз у межі іншої округи – ще гірше на Полісся і на Східні Українські землі, а коли вже й підуть, то всіма силами рвуться до[...].

4. Хворобливо часто зголошуються по відпустки, немов би в них лежала ціль їхнього життя.

Всі ті недоліки виправляються: стрільці починають думати ширшими категоріями, але повне усунення недоліків та виправлення хиб – це проблема часу, подій і наполегливої праці командирів та політвиховників.

5. Порушується у відділах питання про забезпечення родин повстанців.

б) *Відношення до командирів.*

Стрільці відносяться до командирів з пошаною і довір'ям і часто в переломних моментах втримує їх не так ідея, як прив'язання до особи самого командира.

1. Стрільці люблять, коли командир сам переживає таку саму долю, як усі стрільці.

Коли командир не є зарозумілий, а товариський і потрапить відчути всі потреби стрілецтва.

2. Не люблять стрільці таких командирів, що свої обов'язки виконують тільки сухо і формально, відсепаровуються від стрільців і не потрафлять до них зблизитись.

3. Простих, щирих, бойових і рішучих командирів люблять стрільці найбільше і за ними йдуть хоч і в огонь.

4. Помічається невдоволення стрілецтва на деяких командирів, що краще живуть і краще відживляються від решти повстанців.

в) Відношення повстанців до українського населення.

1. Повстанці відносяться до українського населення прихильно. Завжди хочуть боронити села під час нищення їх німцями, співчувають тим селянам, що під час ворожих акцій втратили свої будинки і майно, або в який інший спосіб потерпіли від ворога.

2. Стрільці зживаються з населенням в одну нерозривну сімю. Населення радо вітає і приймає повстанців; не боїться, що німці можуть спалити село, де стояли повстанці; не жаліє теплої хати, ліжка, вкриття, гарячої страви. Повстанці часто вечорами розказують про бої, про свої пригоди, оповідають гуморески, співають гарних пісень.

Населення так тим захоплюється, що при відході повстанців часто жаль витискає з очей сльозу розлуки; селя[ни] просять повстанців, щоб вони ще заходили, сумує як у селі нема повстанців і з нетерпливістю чекає на їх приходу.

3. Бувають окремі випадки нетактовного поведення повстанців супроти населення, чи то з огляду на фірманки, чи як і інші повинності, але такі випадки дуже рідкі і в свої[основі вони все ж таки зводяться до загального порозуміння.

г) Відношення до працівників запілля.

Загально помічається невдоволення повстанців з роботи і поведінки працівників запілля, а особливо СБ, теренових боївок та господарчої референтури.

Стрільці говорять, що СБ і теренові боївки добре вдягнуті, добре взуті, добре їдять, спокійно роз'їзджають по теренах, а до того всього зарозумілі, грубо відносяться до населення і до стрілецтва, часто невинно карають населення, в той час як повстанці гірше одягнуті, гірше взуті, відживлюванні і весь час наражені на небезпеку.

Про господарників запілля говорять, що вони все найкраще поїдають, мають найкращі чоботи і кожухи, в той час, як повстанці часто не забезпечені доброю обув'ю і теплою одіжжю.

І одних і других називають повстанці "териновими панами", або "тереновими птахами".

Такі настрої спричинені частинно браком політичного вироблення стрілецтва, а частинно певними недоліками в роботі і поведінці працівників запілля.

Не треба забувати, що основний тягар у революційній боротьбі несе військо і в першу чергу звернути увагу на його матеріяльну і моральну підтримку.

6. Побажання політвиховника і плани на майбутнє

Для покращення політвиховної роботи у відділах, піднесення морального рівня повстанців та покращення відносин між стрілецтвом і працівниками запілля, необхідно:

1. На політвиховників сотень призначити бойові та ідейні одиниці.
2. Зобов'язати командирів, щоб вони цікавились політичною роботою у відділах і її підтримували.
3. Добирати таких командирів, що під оглядом бойовим і моральним були б добрим прикладом для повстанців.
4. Порозумітися з працівниками запілля в спільних справах, щоб з обох сторін усунути браки в роботі та поведінці.

Слава Україні!

Дня, 10.12.43

Політвиховник групи
/Нестор/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 2-9. Оригінал.

№ 178
ЗВІТ
ПРО ПОЛІТВИХОВНУ РОБОТУ У ВІДДІЛАХ ГРУПИ В ГРУДНІ 1943 р.

31 грудня 1943 р.

З В І Т

з політвиховної роботи у відділах УПА – групи Енея за місяць грудень 1943 р.

1. Організація політвиховного апарату

а) Вишкільно-плановий осередок групи:

Складається з 5 осіб:

1. Окружний політвиховник.
2. Його заступник.
3. Вишкільний референт.
4. Машиніст тех[нічного] звена.
5. Завідуючий архівом і розповсюджуванням літератури.

Керівний осередок групи – окружний виховник, заступник і референт, обіймають у своїй роботі виховання і навчання в УПА, військову кореспонденцію УПС та деякі спеціяльні завдання.

б) Політвиховний апарат у куренях і сотнях:

Існує	4 курінних	виховники
"	12 сотенних	"
"	18 чотових	"

Новим досягненням у цьому місяці в ділянці розбудови політвиховного апарату у відділах є впровадження чотових виховників у сотнях і самостійно діючих бойових одиницях, що зв'язане з потребами вишкільного та навчального характеру, а також з організацією і завданням наших відділів. Із загального числа відділів сотень і бойових одиниць половина вже обсаджена чотовими політвиховниками.

За цей місяць деякі відділи вийшли територіяльно з обсягу контролі нашого політвиховного осередка групи; зате створились на нашому терені нові відділи і формації.

При всіх відділах є політвиховники; при новостворених одиницях політвиховники призначені недавно і вони ще не розвинули своєї роботи.

Призначено курінного політвиховника до жандармерії, який має наладнати політвиховний апарат у всіх станницях.

2. Праця політвиховного апарату

а) Праця політвиховного осередка групи

1. Переведено 1 політичну відправу з курінними командирами і командирами самостійно діючих сотень.

2. Переведено політичну і ділову відправу з курінними і сотенними політвиховниками.

3. Переведено два вишколи людей з терену, призначених до політвиховної роботи у відділах (присутніх 10-15 осіб).

4. Під час контролі політвиховної роботи у відділах переведено 6 відправ із старшинами та підстаршинами сотень, 9 лекцій із стрільцями, дано ділові вказівки політвиховникам тих відділів.

б) Праця політвиховників у куренях, сотнях і самостійно діючих одиницях

1. Число переведених лекцій, гутірок, відправ тощо в окремих відділах.

Інтенсивність праці політвиховників у відділах значно збільшилась. Піднеслося число лекцій і рознородність засобів у подаванні виховного та навчального матеріялу, як гутірки, стрілецькі вечорі, збори населення і інше.

За місяць грудень переведено у окремих відділах:

Відділ	Лекцій	Гутірок	Зборів населення	Інші
Ярбея	20	4	5	2 відправи ком[андирів] і вихов[ників], 1 свят[кові] сходини

Відділ	Лекцій	Гутірок	Зборів населення	Інші
Бурсака	11	23	–	1 стр[ілецький] вечір
Птаха	17	5	3	–
Данька	7	8	2	4 стр[ілецьких] вечорі
Докса	18	–	–	–
Макса	13	–	5	–

2. Пророблений матеріял і порушувані теми – з ділянки політвиховання і навчання.

I. Відд[іл] Ярбея

а) теми на відправі командирів і виховників

1. Огляд світових подій
2. Захoвання командирів та стрільців по відношенні до селян під час постою на селі.

б) теми на зборах населення

1. Платформа УПА.
2. Співпраця УПА з населенням.
3. Світові, воєнні і політичні події.

в) теми лекцій і гутірок із стрільцями

1. Наша визвольна боротьба і її цілі.
2. Як повинен заховуватись стрілець на селі.
3. III НВЗ ОУН і його значення.
4. З історії України:
   а) Слов'яне
   б) Перші українські князі – до Володимира Великого.
5. З географії України:
   а) Поділ земної кулі на частини світу.
   б) Положення України.
   в) Етнографічні границі України.
   г) Рельєф України.

Крім тих тем були пророблювані радієві звідомлення і прочитувана наша література, як "До зброї" та інша.

II. Відділ Бурсака

Теми лекцій і гутірок

1. Міжнароднє положення під сучасну пору.
2. Сили Німеччини і СССР під сучасну пору.
3. Можливості закінчення війни.

4. Постанови III НВЗ ОУН.
5. Яким повинен бути вояк-революціонер.
6. Повстанець як пропагандист.

На гутірках прочитувано "Новини", "Тижневе звідомлення" та іншу літературу. Політвиховник на гутірках і бесідах провадив розмови на актуальні теми з стрільцями та старшинами. Розмова йшла про світлі моменти з історії України, про багатства українських земель, про блок поневолених народів. Політвиховник найбільше звертав увагу, щоб виробити з стрільців добрих пропагандистів, підготовити їх до приходу більшовиків та ознайомити стрільців з нашою політичною лінією.

III. Відділ Птаха

а) Пророблено зі стрільцями такі теми:

1. Перегляд воєнно-політичних подій від початку Другої імперіялістичної війни до сьогоднішнього дня.
2. До чого стреміла і стремить СССР.
3. Німецька "Нова Європа" і сталінський імперіялізм.
4. Журнал "До зброї".
5. Україна як самовистарчальна країна.
6. Постанови III НВЗ ОУН.
7. Радієві звідомлення.
8. Повстанець як пропагандист визвольної ідеї.
9. На яких умовинах закінчилася Перша світова війна та які викликала повоєнні наслідки.
10. Пошана командира і послух його.
11. Цілі і методи німецької імперіялістичної політики на окупованих теренах.
12. Перспективи повоєнної побудови світу.

б) З населенням пророблено такі теми:

1. Перегляд воєнно-політичних подій за час від початку Другої імперіялістичної війни до цього часу.
2. Радієві тижневі звідомлення.

IV. Відділ Данька

а) Теми, пророблені з стрільцями

1. Чому нам потрібна у війську точність?
2. Як повинен заховуватись повстанець супроти ворожого національного і скомунізованого українського населення.
3. Відношення УПА до населення.
4. Відношення польського імперіялізму до України.
5. До чого стреміла і стремить Німеччина.

6. Національна політика Червоної Москви в Україні.
7. Постанови III ВНЗ ОУН.
8. "Україна понад усе" – чого ми хочемо і в що ми віримо.
9. Зірвання польсько-совітських дипломатичних взаємин та їх мотиви.
10. Прочитано Ф. Кальби "Як вони (більшовики) виглядають зараз".
11. Визвольна боротьба сербів.
12. Про колоніяльну політику більшовиків в Україні.
13. Чужі дивізії чи власна армія.
14. Наша визвольна боротьба.
15. Як зродилась УПА.
16. Крім того прочитувано радієві звідомлення.

б) Теми, порушувані на зборах населення

1. "Борітеся-поборите" (промова).
2. Міжнародне положення та наші завдання.
3. Чому ми за УССД.

V. Відділ Докса

Теми, пророблені з стрільцями

1. Виховні теми й політичні:
   а) Завдання повстанця у вихованні суспільства.
   б) До чого стреміла і стремить Німеччина і стремить СССР?
   в) Егоїзм і альтруїзм одиниці в суспільно громадському житті.
   г) Що робитиму в своїй державі? Чи приготовлений до цього.
   д) Людина досконала і її прикмети. Людина сильної волі.
   е) Політичні стремління Англо-Америки.
   є) Радієві "Новинки".
2. Теми з історії України:
   а) Об'єднання земель за Володимира Великого.
   б) Походи Святослава Завойовника. Тип вояка.
   в) Хмельницький – Гетьман України.
   г) Причини й наслідки упадку Княжої Держави.
   д) Причини й цілі заснування Запорізької Січі.
   е) Суспільний, військовий і політичний устрій Запорізької Січі.
   є) Державно-політичні плани Мазепи.
   ж) На яких умовинах закінчилася Перша імперіялістична війна світова та її повоєнні наслідки.
3. Теми з географії України:
   а) Простір. Назва земель України.
   б) Будова краю. Наводнення.

в) Багатства надземні і підземні в Україні. Можливості розвитку і добробуту в Україні.

VI. Відділ Макса

а) Теми, порушувані з стрільцями

1. Україна, Москва і Польща.
2. Козацька мораль.
3. Світові події.
4. Відношення стрільців до населення.
5. Основи Українського націоналізму.
6. Хмельниччина.
7. Відношення стрільців до командирів; розуміння і значення дисципліни.
8. Історична боротьба українського народу за своє визволення.
9. Пророблювання радієвих "Новинок".

б) Теми, порушувані на зборах населення

1. Міжнароднє положення.
2. Платформа УПА.

в) Запити, що виникли під час ведення політвиховної роботи з боку стрільців та з боку населення

1. Запити стрільців:
   а) Відношення Туреччини до воюючих держав.
   б) Становище Еспанії.
   в) Як дивиться Англія та Америка на наші змагання?
   г) Що діється в Галичині, на Закарпатті, в Румунії?
   д) Наше ставлення до поляків. Чи поляки мають підмогу із сторони аліянтів? Що сталось з більшовицькими військами, які творились на більшовицькій стороні?
   е) Як розв'язуємо питання Криму і Дону?
   є) Як довго потриває війна?
2. Запити населення:
   а) Чи чехи мають свої національні відділи при УПА.
   б) Яке відношення УПА до тих поляків, що на Сході?
   в) Як довго ще потриває війна?
   г) Що має робити населення, коли прийдуть більшовики? Що робити, коли наблизиться фронт?

г) Як сприймають стрільці викладений матеріял та як читають нашу літературу

Загальний рівень політичного вироблення стрільців доволі низький. Це залежить від самого політвиховника даного відділу, командира і самого елементу стрілецтва. Молодші річники, які добровільно зголосились

до УПА, ще з самих її початків, – більше політично вироблені і більше цікавляться нашою літературою. Старші мобілізовані річники (кіннота) думають більше категоріями власної родини і господарства. Політичні питання їх менше цікавлять. Для них важне питання – коли закінчиться війна і вони зможуть повернути до мирної праці.

Одначе наполеглива робота політвиховників і командирів має свій вплив, і стрілецтво починає думати все більше державницькими категоріями. Щораз більше зростає зацікавлення політичними і воєнними подіями та нашою політичною лінією – нашими цілями, нашою ролею в ході сучасних подій, нашою внутрішньою і зовнішньою поставкою.

Помічається, що стрільці більше зацікавлені викладами як самою літературою, бо більшість стрільців є замало політично вироблена, щоб могла розуміти без пояснень нашу літературу. Зацікавлення лекціями, а особливо гутірками дуже велике. Часто нав'язується оживлена дискусія на актуальні і політичні теми. Сама література становить лише доповнення викладів. Стрільці прагнуть белетристичної літератури, історичних повістей і романів.

Велику популярність серед стрілецтва має "Український перець" і газета "За Самостійну Україну", а також журнал "До зброї".

3. Настрої стрілецтва у відділах

а) *Чим стрільці найбільше цікавляться, чого прагнуть, як проводять час поза службою*

Найбільше прагнення стрільців – це бій. Вони просто рвуться до бою. Часто просять командирів своїх, щоб їх вели в якусь акцію. Діями УПА на цілій Україні стрільці дуже зацікавлені. Люблять слухати про бої УПА і читати про ті бої в літературі. Особливо захоплюються, якщо в літературі перечитають описи або лише згадку про бої, в яких вони самі були учасниками. Це їх загартовує і загріває до дальшої боротьби. Росте зацікавлення світовими та воєнними подіями. Нездорові настрої, як загумінкове прив'язання до власної стріхи, хворобливі мрії про відпустки, страх перед сходом і незнаними теренами, – щораз менше помітні. Боєвий дух і віра у власні сили і в доцільність нашої боротьби збільшується. Пр[и]єднання до нашої визвольної боротьби інших національностей і слабість німецької армії ще більше скріплює віру в перемогу і в слушність нашої справи.

Можливість повороту совітів викликує лише зацікавлення і оживлення, але не розбуджує страху, зневіри, чи панічних настроїв. Повстанці з зацікавленням слідкують за ходом воєнних подій, особливо на східньому фронті і живуть думкою, що скоро прийде день революції і весь нарід встане до боротьби за УССД із усіма її ворогами.

Відділ артилерії командира "Берези" (перший на коні) в марші через с. Вовковию Млинівського р-ну Рівненської обл. в грудні 1943 р.

Відділ артилерії командира "Берези" в марші

Відділ артилерії командира "Берези" (позаду на коні).
В напрямку до фотографа рухається "Черник" (Дмитро Казван)

Поза службою стрільці проводять час на читанні літератури, гутірках з населенням, займаються музикою, співають революційних пісень, оповідають про бої та про свої пригоди. Загальний настрій бадьорий, є багато веселих, гумористичних моментів.

б) Відношення стрільців до командирів і до політвиховників

Коли розглянемо відношення стрільців до командирів і до виховників, то поза винятками ненормального ставлення, ми помітимо кілька типів людей і кілька родів авторитету. Є командири суворі в своїй поведінці, ніколи до стрільців не зближуються, але справедливі. Вони вимагають від стрільців великого послуху і дисципліни, але за стрільців дбають і стараються, щоб кожний стрілець мав усе те, що повинен мати кожний вояк. Такі командири мають авторитет у стрілецтва. Їх стрільці шанують і бояться, але не дуже люблять.

Другий тип командирів – це люди в службі і бою дуже суворі і енергійні, але поза службою живуть із стрільцями по-товариськи*, люблять поговорити зі стрільцями, щось їм розказати, разом поспівати чи посміятись. Тих командирів стрільці шанують, дуже люблять і цінять – з ними готові йти в найтяжчі бої і не можуть без жалю розстатися.

Третій тип командирів – це такі люди, що не потрафлять бути суворі і енергійні, але живуть добре з стрільцями і стараються все робити по просьбі. Вони також мають деякий авторитет у стрілецтва, їх стрільці люблять, але не шанують, і тому такі командири не можуть вдержати належної дисципліни.

Вимоги щодо політвиховника дещо відмінні: він не сміє бути гордий і зарозумілий, мусить зживатися з стрільцями, вміти їх зацікавити і впливати на них на товариській площині своїм особистим прикладом і поведінкою.

в) Відношення стрільців до населення

Стрільці відносяться до населення прихильно. Часто ведуть гутірки з населенням на щоденні і політичні теми, оповідають про свої бої, співають революційних пісень, розказують про ріжні поважні і смішні пригоди.

Населення любить українських повстанців, нічого для них не жаліє і відчуває до них кровну і духову єдність. Коли повстанці покидають якесь село, то люде плачуть, сумують; кажуть, що в їхньому селі стало непривітно, бо немає війська. Бувають окремі випадки ненормального відношення стрільців до населення, але це винятки і їх відразу полагоджується.

г) Як розвивається стрілецька творчість у відділах

Боєвий дух стрілецтва, геройські вчинки окремих повстанців, їх настрої і прагнення знаходять свій вияв у стрілецькій творчості. Повстають вірші

---

* *У тексті:* по товариській

і спогади в честь героїв, нові революційні пісні, сміховинки, навіть цілі малі драматичні дії з стрілецького життя і з побуту. Стихійно організуються хори і драматичні гуртки.

Всі ті форми і вияви стрілецької творчості мають покищо характер усної народньої творчості. Тільки деякі вірші і спогади записані. Решта кружляє усно поміж повстанцями.

Сходяться стрільці на вечоринки – тут і хор, який співає власної композиції пісні, тут і гуморески, що розказують власного помислу сміховинки, тут і артисти, які наглядно показують різні пригоди і картини сучасного життя, також оригінального помислу, тут і карикатуристи, і художники.

Коли б те все закріпити на папері, то був би багатий матеріял до історії наших визвольних змагань і художні картини з життя і боротьби українського народу в рядах Української Повстанчої Армії.

На жаль не було ще змоги організувати відповідного апарату Пресової Служби, який би цю творчисть збирав і нормував у належні рямця. Політвиховники в сотнях ще не всі настільки політично вироблені, щоб могли покерувати цю ділянку, а стрільці думають, що до Пресової Служби треба писати якісь научні, фільософічні мудрості і тому більша частина творчості залишається поза рямцями Пресової Служби.

4. Зауваження щодо загального стану політвиховної роботи і побажання на майбутнє

Загальний рівень політичного вироблення стрілецтва значно підвищився в порівнані з попереднім місяцем. Наклад на політвиховний апарат по чотах на 50 %, замінено деяких невідповідних політвиховників іншими людьми, наладнано постачання відділів літературою. Залишається перешколити весь політвиховний апарат, робити часті відправи, доповнити політвиховний апарат виховниками у всіх чотах, нав'язати добрий зв'язок з усіма виховниками і працювати над піднесенням загального політичного рівня стрілецтва і командирів та посилити свою пропаганду серед населення.

Одночасно з політичною роботою треба розвинути діяльність Української Пресової Служби у відділах УПА, щоб не тільки підносити боєвий дух і загріти до боротьби сучасне покоління, але піднести культ героїв і закріпити нашу боротьбу на майбутнє на сторінках української історії і передати її майбутнім поколінням в повній красі і силі.

Слава Україні!

Дня 31.XII.43

/Нестор/

З м і с т

1. Організація політвиховного апарату:
   а) Вишкільно-плановий осередок групи.
   б) Політвиховний апарат у сотнях і куренях.
2. Праця політвиховного апарату:
   а) Праця політвиховного осередка групи.
   б) Праця політвиховників у куренях, сотнях і самостійно діючих одиницях:
      1. Число переведених лекцій, гутірок, відправ, тощо в окремих одиницях.
      2. Перероблений матеріял і порушувані теми з ділянки політвиховання і навчання.
      3. Запити, що виникли під час ведення політвиховної роботи, з боку стрільців і населення.
      4. Як сп[р]иймають стрільці викладовий матеріял та як читають нашу літературу.
3. Настрої стрілецтва у відділах:
   а) Чим стрільці найбільше цікавляться, чого прагнуть, як проводять час поза службою.
   б) Відношення стрільців до командирів і до політвиховників.
   в) Відношення стрільців до населення.
   г) Як розвивається стрілецька творчість у відділах.
4. Зауваження щодо загального стану політвиховної роботи і побажання на майбутнє.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 10-16; спр. 35, арк. 50. Оригінал.

№ 179 – 181

ЗВІТИ КОМЕНДАНТА ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛЬОВОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ ГРУПИ (ВО)

21 грудня 1943 р. – 12 січня 1944 р.

№ 179

ЗВІТ ПРО РОБОТУ У ВІДДІЛАХ ГРУПИ ВІД 10 ДО 20 ГРУДНЯ 1943 р.

21 грудня 1943 р.

З діяльности ПЖ за час від 10-12 до 20-12.43 р.

З В І Т

11-12.43 р. Заарештовано коз. Бурого з куріня Ясена за деморалізацію, пиятику в відділу. По переведенню слідства, засуджено через рев[олюційний] суд УПА при ПЖ на кару смерти. Беручи під увагу його попередні заслуги, присуд – кару смерти замінено на 7 день по 150 долів.

12-12.43 р. Заарештовано коз. Гріма з сотні Тополі за те, що по хоробі не старавсь долучити до сотні, а пішов додому.

13-12.43 р. Задержано в терені коз. Борака з відділу Чорноморця зі східних обл[астей], якого в порозумінні з самим Чорноморцем, відставлено до кадрової сот[ні] В'юна.

13-12.43 р. Заарештовано коз. Лютого з сотн[і] Гука, за те, що маючи перепустку від лікаря термінову, не зголосився на час до сотні.

14-12.43 р. Через ПЖ покарано коз. Булавко з Мізоч[ської] теренової боївки, за піятику на селі, карою 100 долів в повному військовому виряді.

14-12.43 р. Заарештовано коз. Стрибуна з сотні Докса за дезерцію. Далі, стягнено з терену слідуючих дезертирів: Чорненького, Зеленого, Долото, Незломного, Лося, Очерета, Тріску, Спартака та Буруна, всі з сотні Тополі.

15-12.43 р. Переведено слідство в с. Новосілках в справі крадіжі та відрізування холяв по селянських хатах нібито через козаків з відділу Крука. Показалось що ніхто не може ствердити, чи це члени УПА зробили, чи мадяри, які переходили в той сам час через село.

15-12.43 р. Переведено слідство в справі коз[аків] Спартака, Буруна, Тріскі, Лося, Очерета, Незломного, Долото, Зеленого, Чорненького. Далі 4-ох ще як: Лішенка, Льоха, Пшеницю та Молота, які працювали від дня 6-12.43 р. біля машини, всі з сотні Тополі. Рев[олюційний] суд УПА постановив: коз. Лося, Зеленого, Молота та Пшеницю засудити на кару

смерти. Решті коз. як Чорненькому, Незломному, Долото, Очеретові, Трісці, Спартакові, Бурунові, Льохові та Лішенкові кару смерти замінено на 2-ох місячний карний відділ.

Далі переведено слідство в справі коз. Стрибуна з сотні Докса за самовільне опущення відділу. Рев[олюційний] суд УПА при ПЖ засудив на кару смерти. Одначе беручи під увагу те, що він є анальфабетом, кару смерти замінено на 2 місяці карного відділу з певним застереженням.

15-12.43 р. Задержано в терені коз. Явіра з сотні Цимбала, який був з перепусткою від сот[енного] Цимбала, але помилково була написана дата. По вияснению через 48 год. Явіра направлено до сотні.

16-12.43 р. Заарештовано коз. Кручу з сотні Довбуша, останньо ком[андира] боївки, та керівника курсу телефоністів Вітра. По переведенню слідства рев[олюційний] суд УПА при ПЖ засудив Вітра на 2 тижні карного відділу, та відібранням права на ношення зброї в протязі 1-го міс[яця] часу. Кручу задержано в слідстві.

18-12.43 р. По переведенні слідства, рев[олюційний] суд УПА при ПЖ постановив укарати козаків, які до сього часу перебували в слідстві: Заграничного з кавалерії, Зарічного з боївки Холодного, Кручу з сотні Довбуша, за деморалізацію відділів покарано на 1 місяць карним відділом. Чорноту з сотні Правдивого, за те що не старавсь до відділу долучити, на 1 місяць карного відділу. Лютого з сотні Гука, за надужиття лікарської відпустки, на 2 місяці карного відділу. Коз. Гріма з сотні Тополі за те, що не старавсь долучити до своєї сотні на 2 тижні карного відділу. Коз. Кармелюка з сотні Хмари, відділ Крука, за дезерцію та за те що покинув кріса, на кару смерти через розстріл.

Всіх висше засуджених на кару смерти, кару виконано з датою на постанові. Ті що до карного відділу, зараз після вироку відставлено до сотні Галайди.

В міжчасі від 10-12. до 20-12.43 р. роззброєно через ПЖ 14 шуцманів. Від яких відібрано зброї: крісів – 14, набоїв – 250 шт., патронташів – 1шт. Все здано за поквитованням ч[ерез] Беркута до оргмоба*.

Стан ПЖ на день 20-12.43 р. слідуючий: загально 112 осіб. З того: при курині Ярбея – 4, при сотні Докса – 4, виділено комісію на чолі з Клином до шуцманів разом – 3, в терені Матроса на чолі з Залізом один рій разом – 11, в терені Клима – 19, та в терені Тараса – Дубн[о] – на чолі з Вовком – 5, решта в числі 70 осіб на чолі з Залізняком в акції. Хорий – 1. Зв'язок – 1.

С[лава] У[країні!] – Г[ероям] С[лава!]

Постій, дня 21-12.1943 р.

КПЖВО /Вороний/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 295. Оригінал.

---

* *У тексті:* Орг. Моба

№ 180

ЗВІТ ПРО РОБОТУ У ВІДДІЛАХ ГРУПИ В ГРУДНІ 1943 р.

28 грудня 1943 р.

З діяльності ПЖ за час від 1-12.
до 31-12.1943 р.

З В І Т

1-12.43 р. Заарештовано і покарано Мура – члена ПЖ, за неморальне поступовання, карою: виключенням з ПЖ та двох-тижневою карною муштрою в сотні В'юна. Куди й відставлено до укарання. Заарештовано трьох дезертирів: Орла, Буйного та Крилатого з сотні Дереша, півн[ічна] група, та Дубового з сотні Правдивого. Всіх відставлено до праці на час слідства.

3-12.43 р. Переловлено дезертирів: коз. Смілого та Веселого з сотні Довбуша, яких відставлено до праці.

5-12.43 р. Зліквідовано двох комуністів-сексотів: Волкова Гната і Граба Михайла.

6-12.43 р. Переловлено дезертирів: Ліщенка, Молота, Пшеницю та Льоха, всі з сотні Тополі. Справа в слідстві, а арештованих відставлено до праці.

7-12.43 р. Задержано двох козаків: Чорноту з сотні Правдивого за те, що не старавсь долучити до відділу. Заграничного з кавалерії за непідпорадкування. Справа в слідстві, а заарештованих відставлено до праці.

10-12.43 р. Покарано козаків: Смілого та Жуліка з сотні Довбуша, Ліщину та Хому з сотні Яворенка, Веселого з сотні Гука, Когута з сотні Тура, Шпака з сотні Діброви і Дубового з чоти Правдивого. Постановлено рев[олюційним] судом УПА: коз. Жуліка, Ліщину, Хому, Шпака, Когута, Смілого та Веселого за те, що маючи відпустки від лікара та сотенних, на час не зголосилися до відділу, а козака Дубового за авантуру в сотні – вирівнання особ[истих] порахунків. Перших 7-ох карається на один міс[яць] карного відділу, а Дубового на 2 місяці.

Козака Каміня з кавалєрії, в порозумінні з полк. Даньком звільнено до дому як не здібного до військової служби. В слідстві задержано при праці 12 козаків.

11-12.43 р. Заарештовано коз. Бурого з куріня Ясена, за деморалізацію та піятику. По переведенню слідства, засуджено через рев[олюційний] суд УПА при ПЖ на кару смерти. Одначе беручи під увагу його по[п]ередні заслуги, кару смерти замінено на 7 день по 150 долів.

12-12.43 р. Заарештовано коз. Гріма з сотні Тополі за те, що по хоробі не старавсь долучити до сотні, а пішов додому.

13-12.43 р. Задержано в терені козака Борака з відділу Чорноморця, якого в порозумінню з Чорноморцем відставлено до кадрової сотні В'юна.

Заарештовано коз. Лютого з сотні Гука, за те, що маючи перепустку від лікара терміново не зголосився на час до сотні.

14-12.43 р. Через ПЖ покарано коз. Булавка з Мізочської теренової боївки, за піятику на селі, карою 100 долів в повному військовому виряді.

Заарештовано коз. Стрибуна з сотні Докса за дезерцію. Далі, стягнено з терену слідуючих дезертирів: Чорненького, Зеленого, Долото, Незломного, Лося, Очерета, Тріску, Спартака та Буруна всі з сотні Тополі.

15-12.43 р. Переведено слідство в с. Новосілках в справі крадіжі та відрізування холяв по селянських хатах нібито через козаків з відділу Крука. Показалось що ніхто не може ствердити, чи це члени УПА зробили, чи мадяри які переходили в той сами[й] час через село.

Переведено слідство в справі козака Спартака, Буруна, Тріски, Лося, Очерета, Незломного, Долото, Зеленого, Чорненького. Далі чотирьох як: Лішенка, Льоха, Пшеницю та Молота, які працювали від дня 6-12.43 р. біля машини, всі з сотні Тополі. Яких рев[олюційний] суд УПА постановив коз. Лося, Зеленого, Молота та Пшеницю засудити на кару смерти. Решті козаків, як: Чорненькому, Незломному, Долото, Очеретові, Трісці, Спартакові, Бурунові, Льохові та Лішенкові, кару смерти замінити на 2 міс[яці] карного відділу.

Далі переведено слідство в справі коз. Стрибуна з сотні Докса за самовільне опущення відділу. Рев[олюційний] суд УПА коз. Стрибуна засудив на кару смерти, одначе беручи під увагу його неписьменність, кару смерти замінено на 2 міс[яці] карного відділу з певним застереженням.

Задержано в терені коз. Явіра з сотні Цимбала, який був з перепусткою від сот. Цимбала, але помилково була не написана дата. По вияснению через 48 год. Явіра направлено до сотні.

16-12.43 р. Заарештовано коз. Кручу з сотні Довбуша, останньо комендант боївки, та керівника курсу телефоністів Вітра. По переведенні слідства рев[олюційний] суд УПА засудив Вітра на два тижні карного відділу, та відібранням права на ношення зброї в протязі одного місяця часу. Кручу задержано в слідстві.

18-12.43 р. По переведенні слідства, рев[олюційний] суд УПА при ПЖ постановив покарати козаків, які перебували в слідстві: Заграничного з кавалерії, Зарічного з боївк[и] Холодного, Кручу з сот[ні] Довбуша, всіх трох за деморалізацію в відділах покарано на один місяць карного відділу. Чорноту з сотні Правдивого, за те що не старавсь долучити до відділу – на один місяць карного відділу. Лютого з сотні Гука за надужиття

лікарської відпустки на два місяці карного відділу. Козака Гріма з сотні Тополі за те, що не старавсь долучити до сотні на два тижні карного відділу. Коз. Кармелюка з сотні Хмари з відділу Крука за дезерцію та за те що покинув кріса на кару смерти через розстріл.

23-12.43 р. По переведенню слідства в справі козаків: Хвилі, чот[ового] Квітку з сотні Саблюка, Тріску, Солов'я, Огня та Чара з сотні Дереша, півн[ічна] група, Козла з сотні Беркута, Пройдисвіта, Рися з сотні Калини, Зірка, Шуляк, та Білий з сотні Яреми. Постановлено: Зірку, Шуляка, Білого, Тріску, Солов'я, Огня та Чара за самовільне опущення відділу – на кару смерти з заміною на 3 місяці карного відділу. Хвилю та Козла – за самовільне опущення першого, за подвійну дезерцію другого. На кару смерти обох. Відносно чотового, то беручи під увагу ранення, замінено кару смерти на 3 міс[яці] карного відділу. Пройдисвіта, Рися та Квітку, які, маючи термінові перепустки, на час не зголосились до відділу – на 2 місяці карного відділу.

24-12.43 р. Переведено слідство в справі козака Гонти з сотні Саблюка за опущення відділу, за що покарано на кару смерти. Одначе, беручи під увагу його молодий вік, кару смерти замінено на 3 місяці карного відділу.

26-12.43 р. Закінчено слідство в справі господарчого з сотні Довбенка – Комара, якого оскаржено за: а) за піятику та деморалізацію відділів УПА, б) за грабі[ж] свиней в укр[аїнських] селян, в) за розтрату майна УПА – вимінювання солі на самогон. Рев[олюційний] суд УПА засудив Комара на кару смерти, після чого передано засудженого до СБ, до дальшого ведення слідства.

27-12.43 р. Переведено слідство і укарано козаків: Ворону з сотні Одисея за те, що відстав від відділу і не старавсь долучити до сотні, а перебував три тижні в терені – на три місяці карного відділу. Коз. Кармелюка з сотні Макса за самовільне опущення відділу на п'ять місяців карного відділу.

Всіх висше засуджених на кару смерти, після чого кару зараз виконано згідно з постановою. Ті, що покарані карним відділом, зараз після вироку відставлено до сотні Галайди – карного відділу.

В міжчасі від 1-12. до 28-12.43 р. роззброєно через ПЖ шуцманів: 62 особи, від яких відібрано зброї: крісів – 57, амуніції – 1710, короткої зброї – 2, гранат – 5, патронташів – 8. З того лише доручено для СБ: крісів – 5, амуніції – 200, для боївки в Обгові – крісів – 4, амуніції – 180. Чотовому Нечаєві 1 кріса і 50 набоїв, та пропагандистові Дніпровому – одного кріса і 60 набоїв. Решта зброї здана через Беркута для оргмоба*, за поквитованням.

---

* *У тексті:* орг. моба

Від 9-12. до 22-12.43 р. ПЖ в числі 70 осіб переводила на мельниківців акцію. В наслідках – всю банду мельниківсько-гестапівську розігнано, яка остала роззброєна через Гестапо, та запражена до примусових робіт. Розвідку повниться в тому напрамку далі по цілому терені, загроженому мельниківцями. Найменші прояви будуть ліквідуватись в зародку.

Стан ПЖ з днем 28-12.43 р. слідуючий. В терені Дубенщ[ини] – 33 ос[особи] на чолі з чот. Тарасом. На Крем['янеччині] – 23 ос[особи] на чолі з чот. Круком. В терені Клима – 23 ос[оби] на чолі з чот. Сизим. При курені Ярбея – 7 ос[іб] на чолі з ройовим Довбнею. При сотні Докса 3-ох. При сотні Тура – 3-ох. Відділ слідчий – 5 осіб на чолі з Недолею. Виделеговано комісію на чолі з Климом до шуцманів – 3-ох. Зв'язок ПЖ к[омендант] Берк[ут] – 1. В терені Матроса 11 осіб на чолі з чотовим Залізом.

Стан зброї: крісів – 73 шт., автоматів крісів – 29, кулеметів ручних – 5, фінок – 3, МП-і – 2, короткої зброї – 48, гранат – 60, багнетів -15, амуніції до крісів – 7800.

С[лава] У[країні!] – Г[ероям] С[лава!]

Постій, дня 28-12.1943 р.

КПЖВО /Вороний/

П. С. Задержано в слідстві: справу сот. Довбенка та політвих[овника] Ігора.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 296-297. Оригінал.

№ 181

ЗВІТ ПРО РОБОТУ У ВІДДІЛАХ ГРУПИ ВІД 1 ДО 10 СІЧНЯ 1944 р.

12 січня 1944 р.

З В І Т

з діяльности ПЖ від 1.1.1944 р до 10.1.1944 р.

1.1.1944. Направлено на зв'язок до Беркута 4-ох козаків: Співака, Пшеничного, Березу та Корнія, всі з сот[ні] Шуляка, котрі звільнені зі шпиталя та направлялися до сотні. Заарештовано коз. Інтересного з сот[ні] Запорожця, підозрілого в співпраці з мельник[івцями]. Під час відпровадження до арешту втікав. Під час втечі його смертельно ранено.

Відставлено до карного відділу 3-ох коз[аків]: Сікору та Герца з сот[ні] Великана і Яструба з сот[ні] Саблюка. Першого на 2 м[ісяці] кар[ного] від[ділу], а два другі: по 1 місяцеві за те, що не старались долучити до свого відділу.

2.1.1944. Задержано 10-ть козаків з сотні Тополі що прибули з теренів Галичини як: Чорноморець, Верба, Олег, Крук, Святослав, Новак, Орлик, Кубанець, Хвиля та Грома. По розсліджені їхньої справи та відшуканні зв'язку відіслано до їхньої сотні.

Роззброєно 4-ох ляхів та 6-ох мадярів, котрі приїхали з м. Дубно в с. Грядки для грабунку.

Заарештовано дезертира Зеленого з сот[ні] Саблюка, коз. Грома з сот[ні] Макса, підозрілого в комунізмі, та коз. В'юна з ПЖ за те, що не дозволив для СБ заарештовати свого брата.

Задержано громад[янина] Довгалюка Григора мешк[анця] м. Дубна, котрого направлено до СБ.

4.1.1944. Зліквідовано 4-ох ляхів, що були зловлені в с. Грядках під час грабунку.

Коз. В'юна з ПЖ покарано на 2 тижні кар[ного] від[ділу] та виключено з ПЖ за те що не дозволив арештувати брата через СБ.

Коз. Грома по нац[іональності] чеха, по переслуханню звільнено додому.

Мадярів в числі 6-ох осіб, роззброєних в с. Грядках, відставлено на їхню станицю та повернуто їм зброю.

5.1.1944. Направлено до кадр[ової] сотні В'юна двох козаків з підстаршинської школи "Північ"*, Вітра та Хому.

Затримано одного мадяра, котрий втік з Крем'янця.

Козака Ракету з сот[ні] Саблюка звільнено додому як хорого.

Доручено для сотенного Докса три кріси і 100 шт. амуніції, здобутої від ляхів на Грядках.

6.1.1944. Козака Свистуна з сот[ні] Цимбала направлено до курінного Ясена.

Задержано коз. Шило з сот[ні] Сокола, підозрілого в комунізмі та втечі з УПА.

Коз. Пташка з ПЖ зістав ранений в ногу через німаків. Котрий їхав службово і зустрів 4 авті німаків. Під час перестрілки забив одного німака, а два ранив.

Затримано 7-ох коз[аків] з сот[ні] Яструба (з схід[них] обл[астей]) слідуючих: Недоля, Живолуб, Галайда, Капітан, Невідомий, Максим та Пшеничний.

Стягнено з терену чот. Кагана з сот[ні] Тополі. По розслідженні справи чот. Каган зістав відісланий до його сотні.

7.1.1944. Задержано 3-ох коз[аків] з від[ділу] Каменя як: Голуба, Лисицю та Буряка. По переслуханні звільнено.

---

* *У тексті:* "північ"

Зловлено фольксдойча Ясвайна Германа. По переслуханню зліквід[овано].

Задержано 6-ох коз[аків]: Кривоноса, Березу, Білку, Професора, Дуба та Будяка. Всі з сот[ні] Саблюка.

Коз. Степана з сот[ні] Великана покарано на один місяць кар[ного] відділу за крадіж годинника.

8.1.1944. Відставлено на СБ Вербу Бориса, котрий по його словах, ішов з Німеччини, та трьох осіб з Людвищ як підозрілих мельниківців. Двох втікло, побачивши наших козаків, залишивши в хаті 2 кріси і 60 наб[оїв].

Покарано коз. Ниву з сот[ні] Борового. Кодака з сот[ні] Летуна та Залізняка з сот[ні] Великана по одному міс[яцю] кар[ного] відділу за те, що не старались долучити до своїх відділів.

9.1.1944. Коз[аків] Дуба та Будяка, по розгляненні справи направлено до сот[ні] В'юна.

Відіслано до сот[ні] В'юна 7-ох коз[аків] з сот[ні] Яструба: Недолю, Живолупа, Галайду, Капітана, Невідомого, Максима та Пшеничного.

Направлено додому на лікування коз. Незломного з кар[ного] відділу Галайди. Направлено коз. Рака з сот[ні] Босоти на зв'[язок] до Беркута, котрий по вилікуванні хороби, зголосився.

9.1.1944. Стягнуто з терену двох козаків: Калину та Жуліка з сот[ні] Макса. По розслідженню направлено до сотні.

Покарано коз[аків] Ниву, Кодака та Залізняка по одному міс[яцю] карного відділу за те, що не старались долучити до своїх відділів.

Задержано коз[аків] Чубатого та Дрота з сот[ні] Саблюка за дезерцію.

Покарано коз. Гриба з сот[ні] Хмари на 2 тижні кар[ного] від[ділу] за надужиття перепустки.

Заарештовано німця з вермахту Лаквіцта Макса та його любку польку Саган Рома[нн]у. Обоє з Дубна.

10.1.44. Покарано коз. Нечая з відділу Горностая на один місяць карного відділу за пиятику та стріляння в п'яному виді.

Зліквідовано по переслуханню німця та польку.

Задержано коз. Дрозда з відділу Горностая.

ДОДАТОК ДО ЗВІТУ

(З огляду на загрожений певний терен додається тепер)

24.12.1943 р. Арештовано Пелипенка Миколу шуцмана за шпигунську працю на користь німців. Арештованого направлено до СБ через Байду.

25.12.1943 р. Переловлено і знищено ляха з Житомирської обл. Карпінського Болєслава, котрий був висланий червоними партизанами в розвідку на ці терени (Тучинський р-н).

28.12.1943 р. Покарано двох козаків: Нечая та Києва з кур[еня] Недолі за зв'язки з червоними партизанами, та за непідпорядкування своїм зверхникам – карою смерти.

30.12.1943 р. Покарано 3-ох козаків: Сікору та Герца з сотні Великана та коз. Яструба з сотні Саблюка. Коз[аків] Герца та Яструба за надужиття лікарських перепусток на 1 міс[яць] кар[ного] відділу. Коз. Сікору за дезерцію на кару смерти, з заміною на 2 міс[яці] кар[ного] відділу.

31.12.1943 р. Покáрано козака Борця з сот[ні] Тополі за те, що відставши від відділу, не старавсь долучити – на 1 місяць карного відділу. Козака Фидоренка з сотні Гордієнка, Гриценка з сотні Цимбала за надужиття лікарської перепустки та незголошення на час до відділу.

С[лава] У[країні!]

Постій, дня 12.1.1944 р.

/Вороний/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 241. Оригінал. Рукопис.

№ 182

ЗВІТ СОТЕННОГО "ОДИСЕЯ"

11 грудня 1943 р.

№ 182

ЗВІТ ПРО РЕЙД ТА ПРИЧИНИ ПОВЕРНЕННЯ

11 грудня 1943 р.

ЗВІТ ТА ПРИЧИНИ ПОВОРОТУ
ЧОТИ ОДИСЕЯ ЗІ СХОДУ

Дня 5.11.43 р. чота Одисея около 50 стрільців з сотнею Бистрого та Довбуша виїхала із терену "55" Б на Схід. Зпочатку їхали разом, а[ж] до села Манучинець, де в школі стояли німці, скільки їх було – ніхто не знав. Провідник, який був з нами "східняк" рівно ж не знав, що там стоять німаки.

Попри школу проїхало около 13 фір, німці не звернули уваги, бо, мабуть, незорієнтовані були, хто в цю пору може їхати. Коли проїзжала чотирнадцята фіра, німці почали стріляти по відділах. Там ранили одну жінку, яка їхала разом, та одного друга з розвідки. Чота Одисея їхала спереду і тому його чотири фіри лишилося зі заду. Сотенний Одисей задержав передні фіри, а стрільці поскакували, щоб вирятувати решту фір.

За[р]аз же послано зв'язкового до Бистрого, який затримався зі своїми людьми перед школою, а Одисея про це не повідомив. Бистрий сказав, – виходьте з тієї ситуації сами, я в бій вступати не можу і почав оминати те село іншою стороною. Зібравши свої люди, фір вже не було, бо під час стрілянини повтікали хто куди. Вирушили в дальшу дорогу пішаком. Не пройшовши двісті метрів на п[р]оти нас, над'їхало три авта німаків.

Яка мета була у їх, про це знати не можна бу[л]о. Стрільці скрилися, авта проїхали і чота подалася в трьох напрямках. Одні за зв'язковим – другі за фірами друга Бистрого, які вже оминули село. Стрільці, що подалися до Бистрого, знаючи, що наш маршрут до місця постою однаковий, поїхали з ним, решта стрільців майже слідом за Бистрим пішла також до місця постою.

Дня 6.12 ранком о годині 7-ій дійшли до Гаївки, де недалеко мав бути Бистрий. В тому ліску наша чота затрималася днювати. Вдень довідалися своїми зв'язковими, які були вмисне послані, що повстанці Бистрого розташувались в селі Остапівці на 2 км від нас. Зв'язкові донесли, що фіри, які не проскочили біля школи, лишилися при Бистрому. Найголовніше, що лишилася література і пров'янт. З політвиховником поїхали трьох людей до Остапковець, щоб провірити, що при Бистрому є річі.

Література була, про пров'янт не допиталися. Одні говорили, що в третій чоті, інші – в першій і т. п. З літературою вже мали вертати назад до своєї чоти стрільці, які прибули до Бистрого, в кількости тринадцять вислано долучити до своєї чоти. Повертавши на місце "13" почули стріли, але пішли дальше. Незабаром стрінули шуцманів і німців, які йшли на проти них. Негайно вернулися назад і дали знати сотенному Довбушові, який післав напроти них одну чоту. Чота обстріляла їх і ці відступили, втративши чотирьох шуцманів та трьох німаків вбитими. Кріси та мундури з убитих забрано.

Бій почався надвечір о годині третій. 13 людей і до того ще трьох людей, які при[ї]хали до Бистрого, лишилися при відділі разом з літературою. Ввечорі Бистрий відійшов в своїм напрямку, а люди Одисея лишилися без жодного зв'язку від [сотенного Одисея]. Зв'язку від Одисея не було і що з ним сталося ніхто не знав.

Нам "16" із Бистрим [не]ма чого іти, про що він сам сказав. Треба нам долучити до своїх людей. Маючи при собі маршрут, а думаючи, що Одисей пішов дальше по маршруті, рушили ми дальше в дорогу. До того, що Одисей пішов дальше, догадували "16" по торбі політвиховника, яка була при вбитому шуцманові, який забрав її в Гаївці. Беручи людей від села до села "16" добралися аж до Тернівки. По дорозі в селі Балакіри над'їхала за нами фіра, яку ми затримали. Двох людей втікло, а жінка

лишилася. Це була ця, яка їхала з нами, а двох що втікло – це Гордієнко і ще один з терену наш чоловік. Тут ми довідалися, що сталося з Одисеєм. Ми поїхали дальше, вертати було задалеко, а до кінця маршруту ще 9 км. Коли вже почало світати, рішили ми біля Тернівки днювати в малому лісі. До лісу приїзжали люде по дрова, яких ми затримували.

О годині 2.30 мін. почулися стріли з одної сторони. Це наступали німаки. Куди відступати – сами не знали. Не вспівши далеко віднести літератури, бо стріли зближалися, почали відступати на чисте поле, лишаючи три фіри і літературу. Відстрілюючись з того місця, подалися у відворотному напрямку. За ніч дісталися до лісу біля Остапковець, де днювали під деревами. Ніхто про це не знав, кудою ми йшли і де затрималися, бо не брали вже з собою селян. Дня 9.12 добилася група до своєї частини в терені "55" М.

Друга Одися, після того як трьох людей поїхало до друга Бистрого, оточили німаки в такий спосіб, що треба було вести неминучий бій, щоб рятувати людей. Амуніції було брак і після бою мусіли вертати назад. В стрільців набоїв вже не було, бо від'їзджаючи ва схід, стрілець пересічно мав по 30 шт. набоїв і то непевних.

У бою втратили двох людей, які стояли на стійці. Чи вони вбиті, чи попали живими – невідомо. Після бою було провірено будинок, в якому була тільки кров і по подвірі також. Багато людей було затримувано для запевнення, щоб не могли доносити німакам про постій відділу.

Подано дн[я] 11.12.43

Сотенний /–/ Одисей

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33 арк. 159. Копія.

REPORTS OF UNITS AND SUBUNITS

This chapter of reports of units and subunits includes: reports on the group's unit activities, reports of the group's chief of staff, "Chernyk", reports of the "Kodak" group, reports of the group's political officer, "Nestor", reports of the commander of the field military police, of "Vorona" group and report of commander "Odysei".

The first set of documents consists of reports dated July 11, 1943. They include order no. 2 (document no. 168), about the condition and activities of UPA units between June 11 and July 10, 1943. This report contains information about work done in the units, the condition and activities of the military police, intelligence and the non-commissioned officers' school. The next report informs about a propaganda raid to the east conducted as of June 30, 1943 by UPA units (document no. 169).

The second set of documents is composed of reports of group chief of staff "Chernyk" for the period November 15 to December 31, 1943. They discuss the condition and activities of units during specific periods. The reports are dated: December 1943 (document no. 170); November 15, 1943 (document no. 171), covering the period November 1 to 15, 1943; November 30, 1943 (document no. 172), covering the period November 15 to 30, 1943; December 31, 1943 (document no. 174), covering the period December 1 - 31, 1943. A report dated November 30, 1943 (document no. 173) contains a description of the disarmament of Kuban Kozaks who were fighting on the side of the Germans.

The third set of documents is probably an annex to the reports by group chief of staff "Chernyk". It consists of tabular reports, dated December 23, 1943 (document no. 175), about the condition of "Kodak" group units setting out on a raid, and January 4, 1944 (document no. 176), about the mobilization and demobilization of the "Bohun" group.

The next set of documents includes reports by group political officer "Nestor", dated December 10, 1943 (document no. 177), about political education conducted in the group's units in November 1943; and December 31, 1943 (document no. 178), about political education conducted in December 1943.

The final set of documents are reports by military police commander, "Vorona", prepared between December 21, 1943 and January 12, 1944. The reports contain information about work conducted with the group's units during a specific period. The report dated December 21, 1943 (document no. 179) covers the period December 10 to 20, 1943. The report dated December 28, 1943 (document no. 180) covers the month of December. The report dated January 12, 1944 (document no. 181) covers the period January 1 to 10, 1944.

The chapter ends with a report by commander "Odysei", dated December 11, 1943 (document no. 182), which informs about his unit's raid to the east.

ДОКУМЕНТИ ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

№ 183 – 185

НАКАЗИ КОМАНДИРА ВІДДІЛУ "ЧЕРНИКА"

10–13 липня 1943 р.

№ 183

НАКАЗ ВІДДІЛУ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 2 *10 липня 1943 р.*

Н А К А З ч. 2

1. Подається до відома, що між окремими групами, що висилається в терен, а місцевими організаційними людьми мусить бути визначена кличка – умовлений знак. Зустрічаються по селах банди ляхів, злодіїв, що підкрадаються хитро під наш рух. Місцеві боївки, легковажно відносячись, тратять людей у підступній боротьбі.

Дня 15.5.43 р. в селі Бондарах селянин доніс місцевій боївці, що в клуні закватерувалося вісім ляхів-бандитів. Провідник боївки почав провадити переговори, бо бандити притворилися українцями, що заблукались в терені не мають зв'язку. Зброї не відібрав. Бандити, вичекавши відповідну хвилину, вночі кинувсь зі зброєю на боївку. У наслідi рукопашної боротьби вбито шістьох бандитів, решта втікли, наших сім ранених. Зброю здобуто.

Забороняю без мойого дозволу вести будь-які переговори з ворогом, з чужинцями в поліції (узбеками, кацапами і т. д.) Ворог старається нас прозуновати* всіма засобами, як останній засіб – переговори. Винні перекрочення каратимуться як за зраду.

2. В часі проведення акцій обмежуватись стягненям таборових возів за відділами. Наша тактика боротьби вимагає блискавичних наскоків, за[хопи]ти, знищити і відступити. Таборові вози спиняють пружність наших відділів перед тереновими акціями і небезпечною [зон]ою є майно відділів залишати в окремих пунктах під охороною боївок. Забороняю везти амуніцію та зброю. Зброя і амуніція на руках у повстанців. Дозволеним числом набоїв на кріс є 90, скоростріл 400 шт.

3. Під час перегляду відділів помічено недбайливе ставлення повстанців до зброї. Кріси, амуніція часто брудна повстанці Очерет, Сокіл і Лебідь спускають кріси на землю, під час постою залишають зброю в соломі, часто перше лігши спати, ніж взятись за чищення. При крісах причіплені шнури. Повстанці не дбають про прибори до чищення. Найбільшою гордістю кожного Українця в цей час – держати зброю в руках. Повстанці здобувають дорученою зброєю зброю друзям, що ждуть на неї.

Наказую безоглядно карати за брудну зброю, за недбайливе ношення. За ушкодження зброї командир відділу передає справу до полевої жандармерії. Провести роз'яснюючі бесіди, повсякчасно звертати увагу на точне уведення [подано]го в життя відділів.

4. У відділі Докса стрілець Монах здезертирував і пішов до Гестапа, де зрадив тайну свойого відділу. При спільній постанові членів СБ Верхового, Коромисло, а також повстанця Зуба, зловлено було зрадника і перед обличам відділу, після переслухання розстріляно.

5. В селі Копані з'єднані відділи Саблюка і Докса під час постою перед акцією в Дранчі Польській, були випереджені повідомленням однієї жінки через поляків німці[в] про суть відділів. Німці за короткий час підтягнули свої війська для знищення наших відділів. Після проведеної акції в Дранчі Польській, німці поробили застави так, що наші відділи мусіли залишити 3 фури таборів власних і 11 фур здобутих. Наші відділи при денному світлі війшли в ліс, де ворог, переслідуючи, натрапив на наш відділ о год. 18. Почався, нерівний бій.

Німці в складі 800 осіб почали наступати з чотирьох сторін. На зустріч німцям відізвались наші чотири скоростріли, після чого впало 45 німців вбитих і невідоме число ранених. З нашої сторони вбитий один повстанець і один повстанець ранений. Бій відбувся при кінці травня.

6. Покарані повстанці Перепелюк, Гайдук, Проскурина, Ворон, Байда, Сокіл, Чубатий, Явір, Гайдамака, Волиняк, Тихий, кару відбули. Командирам сотень – доручити зброю.

7. Уживаний до цього часу націоналістичний привіт піднесенням правої руки до гори є знесений, а впроваджений привіт військовий через піднесення правої руки до накриття.

8. Подається до відома, що суд УПА засудив на кару смерти двох бандитів, що на терені Козинського району крали, грабували і тероризували мирне населення. Бандити ці замешкували в селі Березині цього ж району. Їх призвища Міщук Михайло та Міщук Андрій гомоніли вже навіть в дальших околицях. Вони діяли на шкоду Українського народу, а тому присуд смерти був виконаний дня 3 липня 1943 р. через розстріл.

Суд УПА буде карати кожного злодія чи бандита карою смерти.

9. З днем 10 липня 1943 р. призначаю друга Сурму на становище телефоніста при почоті куреня.

10. З днем 10 липня друга Вихора призначаю до почоту куреня як вишкільного до ройових.

11. На інструктора куреня призначаю друга Барвінка від дня 10.7.43 р.

Слава Україні!
Героям Слава!

Командант відділу УПА
/Черник/

Постій, дня 10 липня 1943 р.

Саблюк*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 248. Оригінал.

№ 184
НАКАЗ ВІДДІЛУ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СПРАВАХ

№ 5 *13 липня 1943 р.*

Н А К А З ч. 5

Дня 13.7.1943 р.

1. Вахту на охороні табору визначає від залоги табору.

Комендантом варти – Чубатого, а його заступником – Крука. [Розв]ідниками – Карася та Шолома.

2. Командирам усіх відділів подати до дня 18.7 б.р. списи старшин для несення інспекційної служби по таборах.

Черговість встановлюватиму я.

3. Стрільця III роя III чоти сотні Юрка за симуляцію до хвороби командирові по сотні притягнути до карного звіту.

4. Стрільців сотні Юрка Байду та Біловуса звільнено на безтермінову відпустку по хворобі. Підстава: Рішення лікаря від 13.7.43 р. Вище згаданих стрільців скреслити з списків сотні та харчування від 13.7.43 р.

5. Починаючи від дня видачі цього розпорядження, встановлено слідуючий розподіл дня:

а) Рання зоря о год	6
б) Прибирання по наметах	6 – 6.30
в) Фізичні вправи та миття	6.30 – 7
г) Рання молитва	7 – 7.15

* *Надпис у титулі.*

д)	Снідання	7.15 – 8
е)	Ранній звіт	8 – 8.30
є)	Передобідні зайняття	8.30 – 12
з)	Обідня перерва	12 – 14
ж)	Пообідні зайняття	14 – 17
і)	Денний наказ	17.20. – 17.45
и)	Вільний час	17.45. – 18.45
й)	Вечеря	18.45 – 19.45
к)	Вечірня перекличка і молитва	19.45 – 20.30
л)	Вечірня зоря	21

6. Революційний суд УПА, розглянувши справу дезерції стрільців Трачука Андрія (Крука) та Котовського Івана (Борулі), засудив їх на кари смерти через розстріл.

Беручи під увагу їхню бойовість і політичну невиробленість, командир УПА кари смерти відмінив, а включив вище згаданих стрільців до карного відділу УПА.

7. Закликаю всіх перебуваючих в таборі стрільців до прийняття найактивнішої участи при копанні оборонних валів довкола табору, не чекаючи на спеціальний наказ з моєї сторони.

Слава Україні!
Героям Слава!

Командир групи УПА
/Черник/

Саблюк*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 250. Оригінал.

№ 185

ДОДАТОК ДО НАКАЗУ № 6 ПРО ПРИСУД ПОЛЬОВОГО СУДУ

№ 6 *14 липня 1943 р.*

ДОДАТОК
до наказу ч. 6

9. Подається до відома повстанців, що присудом польового суду УПА засуджено стрільця Явора на кару смерти через розстріл.

Провина:

---

* *Надпис у титулі.*

Покинувши вартовий пост, здезертирував на протяг 2-ох тижнів. Присуд виконано з днем 14.7.43 р.

Слава Україні! Героям Слава!

Командир відділу УПА
/Черник/

Дня 14.7.43 р.

Саблюк

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 249. Оригінал.

№ 186 – 189

ДОКУМЕНТИ КОМАНДУВАННЯ КУРЕНЯ "ЯСЕНА"

1–17 грудня 1943 р.

№ 186

НАКАЗ У СПРАВАХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ, ДИСЦИПЛІНАРНИХ ТА ПОКАРАНЬ

№ 1 *1 грудня 1943 р.*

Н А К А З ч. 1

Повстанці! Тверде і невмолиме життя, яке зустріли Ви на шляху нашої визвольної боротьби за Волю – Сам[остійну] Соб[орну] Укр[аїнську] Держ[аву], за краще завтра, не зламало і не зіпхнуло Вас з ясного вибраного нам шляху.

Правда: що багато легкодухів-трусів не видержали першої повстанчої проби, затишні запічки перемогли, але [для] трусів немає місця між нами.

Ви осталися незломними, твердо стоїте на своїх постах, першу пробу вже пройшли, доказуючи своїми геройськими чинами, що Ви правдиві Укр[аїнські] Повстанці. Але багато ще недоліків і залишків колишнього життя відзивається в Вас і ставить Вам великі перепони на Вашому шляху. Щоб усунути всі труднощі й щоб вийти в повній готовности назустріч новій може ще труднійшій дійсності, наказую.

I. а) Завести в повстанчих рядах чисто військове життя.
   б) Поглибити карність, дисципліну й самопосвяту.
   в) Вказати ясний шлях і ціль, до якої мандруємо.
   г) Звернути увагу на дружнє відношення до населення (Повстанець це взір, друг і оборонець населення).

д) Не держати в безділлю і застою повстанців, а лише в дусі активності. Дух, активність це життя, а застій, безділля холодна смерть.

е) Звернути увагу на ком[андирів] чот, роїв, дати їм змогу проявити їхню ініціятиву.

є) Всі блискотни медалі і відзнаки ворожі негайно усунути (носити вільно лише тризуб, синьо-жовту стяжку, а нацменам їхні національні відзнаки).

II. За допущення злочину:

а) Зради.

б) Дезерція. Самовільне опущення повст[анчих] рядів.

в) Зневіра-деморалізація.

г) П'янство (пиття горілки, самогону і ріжних спіртів).

д) Підірвання авторитету команд[ирів] і УПА.

К а р а н і   б у д у т ь   к а р о ю   с м е р т и.

Карати має право повстанчі[й] трибунал, зложений з трьох повстанців, якщо* обставини не дозволяють на перегляд справи рішає сам командир.

Командири! Будьте безоглядні, але справедливі у відношенню до своїх повстанців, не жалійте себе й їх.

Повстанці! Не жалійте труду й зусиль, йдіть за приміром своїх найкращих друзів, які зложили свої буйні голови на великім жертівнику Укр[аїнської] Нації, а своїми грудьми й своєю святою кров'ю зцементували наш повстанчий шлях.

З вірою в серцях йдіть сміло вперід до перемоги.

Слава Україні!
Героям Слава!
Слава борцям за Волю!

Ком[андир] куріня /–/ Ясен

Постій, 1.XII.43 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 141. Копія.

№ 187
ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПЕРЕБУВАННЯ ВІДДІЛІВ У СЕЛАХ

1 грудня 1943 р.

Повстанці на селі

I. Приближенню до села повстанчої групи першим обов'язком ком[андира] є:

* *В тексті:* які що

Командир
Здолбунівського куреня "Ярбей"
("Ясен", Микола Свистун)

Командир сотні, ШВШ
Здолбунівського куреня
"Чорноморець" (Євген Басюк).
Фото 1945 р.

Командир куреня "Негус"
(Сергій Олеськів)

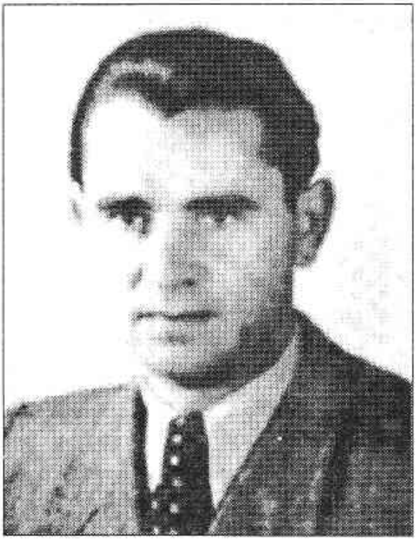

Командир сотні (курінний) "Макс"
(Максим Скорупський)

а) розвідати чи в селі й околиці немає ворожих частин;
б) нав'язати зв'язок з пров[одом] запілля (зв'язковий, станичний, СБ).

Їх обов'язком є:

а) Вказати місце для розміщення відділу, якщо в селі немає спец[іального] місця чи школи, де б міг поміститися цілий відділ.
б) Обезпечити село зі всіх сторін цивільною вартою.
в) Повести безперервну розвідку в селі й околиці до 15 км.
г) Забезпечити харчами відділ.

II. Відділ входить в село лише під прикриттям ночі, спокійно, без гамору, криків, не світити, не курити папіросів, строго придержуватися засаднічного маршу.

Ком[андир] груп[и] дбає про:

а) розміщення чот, роїв,
б) визначує службового старшину,
в) видає кличку,
г) визначує місце збірки в разі алярму.

III. Постій:

а) Розмістити пов[станців] по роєві в хату – рій не сміє бути розділений. Він мусить бути під опікою ройового, який дбає про його чистоту, порядок і вічливе відношення до хазяїв.
б) Служб[овий] старш[ина] дбає про внутрішнє й зовнішнє обез печення села повстанчими стійками.
в) Відпочино[к] (сон) не сміє довше тривати, як 6-8 год.
г) День мусимо використати на військові й політ[ичні] заняття (безділля не сміє тривати, ані одної хвилини, тому що воно родить зневіру, жене в розшуки за самогоном чи фартушками і т. п.).
д) Вдень ніхто не сміє крутитися по селі, поза службовими справами. Якщо в селі є змога викупати повстанців подбати про це.
е) Для хворих шукати окремі хати. Командири подбайте, щоб Ваші відділи були найкращі – взірцем для других.

Слава Україні!
Героям Слава!
Слава борцям за волю!

Ком[андир] кур[еня] /–/ Ясен

Постій, 1.XII.43 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 142. Копія.

№ 188

НАКАЗ ПРО ПОВЕДІНКУ ПОВСТАНЦІВ ТА ЇХ СТАВЛЕННЯ ДО СЕЛЯН

№ 2 *17 грудня 1943 р.*

Н А К А З ч. 2

Повстанці:

В багатьох випадках далось зауважити нетактовне, а навіть брутальне відношення до селян.

Дуже часто повстанці побивають селян, це трапляється при побиранню фірманок, чи при самовільному забиранню харчів, паші для коней і т. ін.

Зазначую:

а) За нетактовне поводження з селянами,

б) За самовільне побирання харчів, за визначеною нормою гос-п[одарчим] відділом,

в) За крадіж,

г) За розтрачування військового майна –

карати буду суворо, включно до кари смерти.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій 17.XII.43 р.

Курінний
/Ясен/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 118. Оригінал. Рукопис.

№ 189

ЗВІТ ПРО ВІДПРАВУ СТАРШИН КУРЕНЯ

№ 1 *17 грудня 1943 р.*

З В І Т ч. 1

Друже командир, голошу слухняно!

Дня 17/XII-1943 р. о годині 15 по обіді скликано на відправу старшин і підстаршин куріня Ясена.

1. На відправі з'ясовано теперішне міжнародне положення.

2. Дано вказівки щодо політвиховної роботи серед повстанців.

3. Обговорено і подано в наказі для старшин і підстаршин військово-вишкільну роботу стрільців:

а) Тактичний вишкіл стрілецтва.

б) Індивідуальний вишкіл стрільця.

в) Поведінка стрільця внутрі і поміж населенням.

4. Переведено коротку нараду щодо сучасних операцій в терені, дано відповідні вказівки.

5. Лікар зі своєї сторони сказав декілька слів щодо сучасної хемічної і бактеріологійної війни.

6. Товариський суд осудив бунчужного Яструба до карного відділу. Відправа закінчилася о годині 17 вечором, при[су]тніх було 25 старшин і підстаршин.

Слава Україні!

17/XII -1943 р.

/Чорноморець/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 1, спр. 33, арк. 117. Оригінал. Рукопис.

№ 190

ДОКУМЕНТ ГРУПИ "САБЛЮКА"

16 січня 1944 р.

№ 190

ПРАВИЛА ВІЙСКОВОЇ ПОЛЬОВОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ У СПРАВАХ ОБОВ'ЯЗКІВ ТА ПОКАРАНЬ

16 січня 1944 р.

ПРАВИЛА ПОЛЬОВОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ ПРИ УПА

Польова жандармерія підлягає командирові УПА і виконує його накази. Діяльність її сягає не тільки в межах УПА, але й поза тим в терені.

1. Жандармерія перевірює і перепитує всіх осіб, замічених у шкідливій діяльності серед війська, як тих, що сіють паніку, підірвують довір'я до проводу і командирів, поповнюють вчинки шкідливі для населення, для війська і т. д.

2. Переловлюють дезертирів і видають відповідні кари, що встановлені командуванням УПА.

3. Допильновують порядку під час постою. Уважають, щоби повстанці після зазначених годин не вештались поза своїми кватирами. Таких переловлювати і відставляти до к[оманди]ра сотні, вимагаючи при цьому відповідної кари, яку вимірює сама жандармерія.

Командир сотні (групи)
"Саблюк" (Остап Качан).
Фото 1938 р.

Командир сотні (курінний)
"Бистрий" (Ярослав Білинський).
Фото 1944 р.

Командир сотні "Босота"
(Матвій Токар)

Командир сотні "Великан"
(Михайло Кондрас)

4. П'яних і тих, що не відповідно заховуються серед населення, жандармерія має право притримати і відповідно покарати.

5. Переслуховує всіх притриманих, цивільних і військових осіб. Рішає чи придержаного відпустити, чи покарати.

6. Розглядає справи цивільних одиниць, які поповнили щось на шкоду іншого. Карає винних.

7. Кари стосувати відповідно до провини. До військових стосувати всі роди кар, що застосовуються в рядах УПА, включно до кари смерти.

Карою смерти карати:

а) За дезерцію, б) За зраду військової тайни, в) За страчену зброю, г) За розкладову роботу та сіяння паніки серед війська, д) За крадіж, е) За свідоме діяння на шкоду населення, є) За надмірне вживання алкоголю, ж) За невиконання наказів.

Кари до цивільних:

Змусити винного винагородити покривдженого (грішми або госп[одарськими] продуктами) [...] карою смерти.

8. При кожному розглянені справи уважати, щоб підстави для кари були дійсними, щоб не були видуманими. Для цього треба опиратись на зізнанні кількох свідків. Особливу увагу приділювати при розглядуванні справ цивільного населення.

Командир групи

УПА /Саблюк/

Дня 16 січня 1944 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 15, арк. 241. Оригінал.

DOCUMENTS OF UNITS AND SUBUNITS

This chapter of documents of units and subunits includes orders of unit commander "Chernyk" and documents of "Yasen's" battalion's (kurin) and "Sabliuk's" group's commands.

The first group consists of orders by unit commander "Chernyk" relating to informational and organizational matters. These include: order no. 2, dated July 10, 1943 (document no. 183), order no. 5, dated July 13, 1943 (document no. 184), and the annex to order no. 6, dated July 14, 1943 (document no. 185).

The second group, documents of "Yasen's" battalion's (kurin) command for the period December 1 to 17, 1943, begins with order no. 1, dated December 1 (document no. 186), requiring the maintenance of discipline.

Next comes an instruction, dated December 1, 1943 (document no. 187), specifying insurgent behaviour during occupation of villages. Order no. 2, dated December 17, 1943 (document no. 188), requires proper behaviour towards villagers. The last document, no. 189, is a report, dated December 17, 1943, regarding a consultation among the battalion's officers and non-commissioned officers.

The chapter ends with the regulations of commander "Sabliuk's" group's field military police, dated January 16, 1944 (document no. 190). The regulations include a list of the duties of police force members and set out the manner for establishing and administering disciplinary measures.

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ЗАПІЛЛЯ ВО

№ 191—197

НАКАЗИ КОМЕНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ВО

8 вересня 1943 р. — 16 січня 1944 р.

№ 191

НАКАЗ ПРО ОПОДАТКУВАННЯ СЕЛЯН ЗБІЖЖЯМ

№ 3 *8 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 3

Згідно з подіями в терені видаю наказ на оподаткування селян збіжжям для УПА. Оподаткування таке: оден м з га (тільки жито). Селяни зараз мусять це здати.

Заставити людей до молочення збіжжя ціпом, якщо нема молотилок. Коли німці перешкоджають вдень, робити це вночі. Оподаткування мусить бути здане і змагазиноване до 20.IX.1943 р.

Цею роботою ми змусимо людей молотити хліб для нас і для їхніх родин. В ту роботу всі втягаються, всі до помочи, а відповідальним є господарчий.

Постій 8.IX.43 р.

Сл[ава] Укр[аїні!]

Командант запілля
/–/ Пташка

Матрос*

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 7. Копія. Рукопис.

* *Надпис у титулі.*

№ 192
ІНСТРУКЦІЯ НАДРАЙОНОВИМ І РАЙОНОВИМ РЕФЕРЕНТАМ СБ У СПРАВІ РОЗВІДКИ

9 вересня 1943 р.

До надрайонових і районових СБ

Мало помітно тихої розвідки. Ви мусите наладнати справу так, щоб в найменшій закутині був наш розвідчик-інформатор. Помітне в терені те, що СБ дуже часто сходить тільки до одної боївки і в руки СБ попадають лишень припадково якісь "невдачник[и]", що своїм поступованням звернули увагу на себе.

СБ дуже часто не провадить докладного обшуку, і трапляються випадки, що чоловіка пускають в трубу тоді, коли після смерти в його убранню знаходять дорогоцінні записки-шифри.

Трапляється й таке, що вбивають чоловіка, а навіть не доглянуть, що в його кишені залишився портмонет – збігом обставин той портмонет достається в руки дядька, а в ньому важні папери. СБ мусить поставити розвідку так, що зорганізує селянство, яке сьогодні йде за нами і хоче робити.

Завдання СБ використати самооборону*, запрягаючи її і до розвідчої роботи. Поставити справу так, щоб ріжні чагарники, що є довкола села, були контрольовані рано і [в]вечір – це має робити селянство, очолене дедективами СБ.

Втягати жіноцтво до роботи, давати їм напрямні. Безперервно наставляти селянство на дорогу, яка принесе Вам улегшення у розвідці.

Слава Україні!

Постій, дня 9.9-43 року

Командант запілля
/–/ Пташка

9.9.43

Державний архів СБУ, арк. 264. Копія.

* *В тексті:* саму оборону

№ 193

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ САМООБОРОНИ НАСЕЛЕННЯ

№ 4 *15 жовтня 1943 р.*

До командантів надрайонів, районів і сіл

Н А К А З ч. 4

1. Наказую негайно приступити до копання землянок і криївок для людей і худоби.

2. Забарикадувати всі дороги, щоб ворог не дістався в наші села автами.

3. Перешкоди підмінувати, до цього можна вжити артилерійних стрілен.

4. Скошарований рій самооборони мусить повнити варту вдень і вночі.

5. Переформувати зв'язки, звернути головну увагу на конспірацію в терені і вже намітити мертві пункти.

6. Все збіжжя вимолотити, певну кількість, яка належить до нас, заховати в криївках УПА.

7. Скріпити роз'яснювальну роботу серед мас. Ворог палить села і вбиває населення, ми всі мусимо відповісти за збереження моральне і фізичне нашого народу, за збереження хліба.

За самооборону села, за мінування доріг і роблення барикад відповість орг[анізаційно-]моб[ілізаційний] і команданти самооборони сіл.

За фізичне збереження народу відповість ціла реф[ерентура] надрайону і команданти сіл. За ховання збіжжя [а-]в магазинах[-а] УПА – відповість годподарча реф[ерентура].

За моральне збереження, за роз'яснювальну роботу в масах відповість політична реф[ерентура].

Наказ цей є важний з днем його випуску, хто не пе[ре]веде його в життя, каратиметься смертю.

Слава Україні! – Героям Слава!

15.10.1943 р.

Політ[ичний] керівник ВО /Дмитро/

Командант ВО /Пташка/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 155. Оригінал.

№ 194

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ НАДРАЙОНІВ У СПРАВАХ ВІЙСЬКОВИХ ВИШКОЛІВ ТА ВІДПУСТОК

№ 8 *13 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 8

Згідно наказу командира Укр[аїнської] П[овстанчої] Арм[ії] Клима Савури наказую:

В терені воєнного надр[айону] провадити сталі вишколи воєнно зобовязаних. Також жіночі військові вишколи.

Організаційні люди воєнного надрайону займуться сейчас школенням спеціяльних теренових невеличких боївок для спеціяльного призначення. Про стан вишколу боївок стало подавати.

Забороняється видавати які-небудь відпусток. Лише в наглих випадках, коли умотивована конечність, можна на коротко відпустити військовика домів. Але тут може йти військовик тільки морально сильний і вироблений. Уважати, що військовики, що йдуть на відпустку, не вміють задержувати військової і орг[анізаційної] тайни. Вчити цього від гори до долу.

Якщо органи СБ потрібуватимуть людей узброєних до боївок – виділити.

Тримаймо військову і організаційну тайну.

Слава Україні!

Постій, 13.11.1943 р. Командант запілля ВО
Еней* /Пташка/
Командантам надрайону*
Це вам шлю як взірець

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 142. Оригінал.

№ 195

НАКАЗ ГОСПОДАРЧИМ РЕФЕРЕНТАМ У СПРАВАХ ЗАВЕДЕННЯ ХАРЧОВИХ КНИЖЕЧОК ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛЬНИКА НОРМИ

№ 9 *30 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 9

В терені дальше помічаю безконтрольну господарку.

На харчових пунктах можна брати харчі без жодної наглядности, тому наказую:

---

* *Надпис у титулі.*

Вже завести харч[ові] книжечки, на котрі видавалися б харч[ові] продукти.

Харч[ові] книжечки мусять мати всі, як відділи УПА так і працівники запілля.

На харч[ових] пунктах притримуватися правильника норми. Забороняю на харч[ових] пунктах видавати цукор. Цукор переходить до розпорядимости УЧХ і тільки Укр[аїнський Ч[ервоний] Хр[ест] має право ним розпоряджати.

Наказую всім пристосуватися до правильника норми.

На сан[ітарних] пунктах-шпиталях норма не обов'язує хорих-ранених, решта всі мусять мати харчкнижечки, на котрі будуть брати харч[ові] продукти.

Господарчим реф[ерентам] наказую, зараз приступити до роботи і видати харч[ові] книжечки для всіх працівників запілля, так і для частин УПА.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій, 30.11.1943 р.
Год. 10.30 хвилин

Командант запілля
/Пташка/

Ко[...]*
Харчові книжечки мусять бути, бо є зловживання.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 141. Оригінал.

№ 196

НАКАЗ ПРАЦІВНИКАМ УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ПРО РОБОТУ ХАРИТАТИВНОГО ВІДДІЛУ

№ 10 *30 листопада 1943 р.*

До Українського Червоного Хреста

Н А К А З ч. 10

Від довшого часу Укр[аїнський] Ч[е]р[воний] Х[рест] веде свою роботу в дуже вузьких рямцях. Деякі підреферентури Ч[е]р[воного] Хр[еста] є досить знемічні, або й цілком їх нема – завмерли.

Від довшого часу я не стрічаю в терені з діяльністю підреферентури Укр[аїнського] Ч[ервоного] Хр[еста] – харитативного відділу.

---

* *Надпис у титулі.*

Харитативний відділ мав нести поміч потерпівшим родинам, завданням харитативного відділу є опіка, в першу чергу, над дітьми.

До сього часу харитативни[й] відділ майже не зробив нічого, а з усіх сторін люди благають помочи.

Харитативний відділ при Укр[аїнському] Ч[ервоному] Хр[естові] має стати – вилонити з себе отой допомоговий комітет, який займеться опікою над потерпівшими від акцій німецько-польскіх вандалів.

Звернути головну ўвагу на дітей. Улекште матери в так трудний час. Переберіть частину тягару на себе в догляді дітей.

Харитативний відділ Укр[аїнського] Ч[ервоного] Хр[еста] в співпраці господарки і всіх референтур вповні виконає свою роботу.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій, 30.11.1943 р.

Командант запілля
/Пташка/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 143. Оригінал.

№ 197

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ ПРО ДІЇ ПІСЛЯ ПРИХОДУ РАДЯНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

16 січня 1944 р.

НАКАЗ

1) Команданти в[оєнних] надрайонів і районів під час приходу більшовиків організують і перебирають на себе самооборону. Всі працівники запілля належать до самооборони.

2) Команданти тримають стислий контакт з референтурами і подають місячний звіт з роботи всіх референтур.

3) Перевірити стан зброї в надрайоні і відповідньо озброїти актив.

4) Широкі господарчі апарати під час приходу більшовиків звузяться і тому команданти негайно переберуть тих людей, які відійдуть від господарчого апарату, тих людей треба мати під свою опікою. Невільно пускати в терен людей, хто куди хоче, команданти організують самооборону і за всіх людей відповідають.

5) Звернути увагу на жінок, щоб вони були забезпечені в схо[...], ніхто не smі[є] блукати в терені без нашого відома.

6) Намітити сильних, щоб виконували службу зв'язку, їх треба відповідньо озброїти і забезпечити взуття і одяг.

7) Уможливити підбір людей до СБ і тісну співпрацю з СБ.

8) Йти широкою допомогою організації Укр[аїнського] Червоного Хреста.

9) Озброїти жінок-кур'єрок, що служать рухатись в терені, крім пістоля кур'єрка повинна мати гранату.

10) Всі надрайони мусять мати стислий контакт між собою.

11) Негайно подати мені відомість про зміну свого псевда.

12) Змінити назву районів, лінії зв'язку.

13) Актив, що знаний є для загалу, мусить зійти до боївок самооборони.

14) Притримуватися нашої політичної лінії.

15) Повести широку акцію ховання зброї.

16) Не йти на мобілізацію, хіба з наказу проводу.

17) Вести роботу конспіративно.

Слава Україні! — Героям Слава!

Постій 16.1.1944 р.

/–/ Пташка

З оригіналом згідно
/Мокій/

Дунай*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 10-А, арк. 2. Копія.

№ 198

ДОКУМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ВІДДІЛУ ВО

12 жовтня 1943 р.

№ 198

ІНСТРУКЦІЯ ПРАЦІВНИКАМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ВІДДІЛУ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СПРАВАХ

12 жовтня 1943 р.

І Н С Т Р У К Ц І Я

Для працівників адміністративного відділу Рівенської воєнної округи

На чолі адміністративного відділу Рівенської ВО стоїть інж[енер] Чорний. Крім нього зарядження мають право видавати Мг-ри* Невідомий

---

* *Надпис у титулі.*

і Хвиля. В кожному надрайоні – адміністратор, його заступник і секретар. В районі – нач[альник] району, його заступник і секретар. В селі – нач[альник] громади і секретар. Адміністраторів надрайонів в порозумінні політреферента визначає інж[енер] Чорний або його заступник. Начальників районів – надрайоновий адміністратор, в порозумінні політ[ичного] референта. Начальників громад – начальник району.

Заподані відділи одсаджуються дорогою підпільної роботи, а тому конспірація обов'язує. Нашим завданням це підібрати таких людей, які цілковито відповідали б своєму призначенню не лише в умовах підпілля, але й в умовах державного життя. Правда по устабілізованню громадського життя по всіх населених пунктах, визволених від окупантів, пройдуть вибори людей на вищезгадані становища дорогою якнайширшої демократії, згідно вказівок командира УПА від вересня 1943 р.

Всім адміністраторам в[оєнних] надрайонів заряджую слідуюче:

1) перевести розподіл землі серед населення; 2) подбати про обсів розділених участків; 3) з огляду на труднощі в переведенню розподілу землі стало після зарядження командира УПА від 15/VII-43 р. в основу розподілу повинно лягти передовсім загосподарювання, себто зем[л]і наділяти лишень тим селянам, котрі є в стані приділений участок обробити; 4) через сітку сільських старостів перевести роботу так, щоб озиминою було засіяно як найбільше рільо-площі; 5) до кінця жовтня б. р. надісляти адміністраторам надрайонів в розрізі районів і сіл слідуючі відомості: 1) скільки га розділено землі, 2) скільки га, землі по окрузі, 3) скільки га засіяно озиминою (окремо під багаторічними травами), 4) який становить % до ріллі.

По лісній господарці

1) Скільки га всього лісу в надрайоні по видам: а) [с]основий, б) дубовий, в) мішаний. Чи обсаджено лісною адміністрацією. Подати псевда і прізвища включно до лісничих; 2) скіль[ки] кому заготовлено дров матеріалів; 3) скіль[ки] мінімум потрібно для населення. Які є труднощі в веденню лісної адміністрації. Матеріал видавати лишень в обмеженій кількості для криївок.

По лінії самооборони населення

Через старостів в формі наказу подати і подбати про його виконання, слідуюче: 1) вимолотити все збіжжя, в першу чергу озимину; [2)] подбати про макс[и]мум [з]асіяної площі. Решту вимолоченого зерна селяне ховають в криївках в різних місцях, щоб ворог не міг відшукати. Приспішити вимолочення збіжжя хоч би дорогою обкалачування. Рівно ж обов'язує криївки для тварин, по лісах, ярах, де вже тепер змагазиновувати харчі в поблизу води. Безрогі [тварини] підготувати на випадок зближення ворога (більшовики), забити і змагазинувати.

Криївки для людей мають відповідати мінімальним вимогам житлової кімнати. В криївці має бути все – мінімум на 2 тижні вудженого м'яса, овочі і т. п. Зерно найкраще переховувати в перемеленому виді, в холод[н]ій воді. Всі тварини тримати так довго, доки можна, в останню годину бити, м'ясо вудити і заховувати. Криївки мають бути так побудовані, щоб на випадок алярму туди можна б було дістатися якнайскоріше. В криївках подбати про добру вентиляцію. В помешканню кожний мусить тримати харч в готовому до спожиття виді принаймній на 10–14 день.

Ще раз наказую слідкувати спеціально за більшовицькими симпатиками і голосити до найблищої станиці СБ. Пропагувати серед населення в формі осторожній можливість приходу більшовиків. Спеціально теплу одежу, як кожухи, взуття, перини, подушки і т. п. в міру можливости заховати. Всю роботу вести так, щоб населення бачило в нас [с]воїх приятелів.

Адміністративний відділ надрайону і району операє всю свою роботу на сільських старостах, а тому вже тепер кожний нач[альник] району повинен добре придивлятися до кожного старости. Коли б якийсь староста села пробував висл[о]влюватися і у німців і в нас, то такого старосту краще лишити в спокою. [...] підібрати на його місце більше чесного і соліднішого чоловіка. Нач[альники] район[ів] [по]винні в найскорішому часі провести зі старостами нараду та передати їм [в]сі зарядження. Всі фірманки має визначувати староста села. Коли б в якомусь населеному пункті перебував відділ і сильно обтяжував фірманки, тоді сусідній староста повинен допомогти йому.

Нач[альник] району в пор[оз]умінні з нач[альником] села повинен наладити соц[іальну] опіку над бідними, сиротами, вдовами, в першу чергу село повинен забезпечити матеріально т. з. харчами. Місцевих вчителів в міру потреби священників, оскільки ці священники на це заслуговують.

Вся адміністрація повинна стояти на сторожі прав та закону. Всі суди, які були розпочаті при німецькій владі, а не викінчені, адміністратори повинні їх полагоджувати на місцях. Непослушних віддавати на покарання до СБ, яке є під тим оглядом підчинене адміністрації. Адміністративний відділ повинен тепер виготовити слідуючі дані, кількість населення, окремо мужчин, окремо жінки, окремо діти до 14 років, кількість господарств та скільки га землі прип[а]дає на одно господарство. Стан та якість учителів і духовенства.

Тут лишень заподаю коротенько перебіг робіт. На деякі моменти багато уваги, а може й ряд випадків опущено, але ще раз пригадую, що адміністраторами надрайонів і районів мають бути люде інтелігентні, мудрі, з організаційним хистом, які добро України ставили б понад усе. Такі люде безумовно зорентуються, який на них лежить обов'язок. Вони є відповідальні за долю мирного українського населення в так[ий] трудний

час. Кожний працівник адміністрації є зобов'язаний слідити за порядком, за добрим поведення[м] всіх громадян України, незалежно від цього, де він працює, чи в УПА чи в СБ. Оскільки зауважилося б, що хтось навіть в службі робить надужиття, подати його до вищої адміністративної інстанції з заподанням точних даних* і свідків. Всякі випадки більш важного характеру голосити негайно до гори.

Слава Україні!

Дня, 12.X.-43 р.

Зав[ідуючий] адм[іністративним] відділом ВО Рівне
/–/ інж[енер] Чорний

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 46, арк. 10-11. Копія.

№ 199–203

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ РЕФЕРЕНТУРИ СБ ВО

10 вересня – 12 жовтня 1943 р.

№ 199

НАКАЗ РЕФЕРЕНТАМ ПРО ПОДІЛ СТРУКТУРИ СБ НА ДВА ВІДДІЛИ ТА ПРО ЇХНІ ФУНКЦІЇ

№ 1 *10 вересня 1943 р.*

РСБВО

Н А К А З ч.1

Отцим подаю до відома референтів СБ** ВН, що СБ** ділиться на два відділи:

1. Відділ розвідчо-інформаційний.
2. Відділ поліційно-виконавчий.

На чолі обох тих відділів стоїть референт СБ. Йому безпосередньо підпор[яд]ковані шефи обох відділів, які рівночасно входять у склад справового звен[а] референтури СБ. Для виконання тих завдань кожний референт СБ по[кликує] собі до помочі заступника та технічне звено (машиністка, гінці та канцелярійний персонал).

---

* *У тексті:* денних
** *У тексті:* ЗВ

1. Відділ розвідчо-інформаційний референти СБ ВН мають в своюму те[ре]ні розбудувати до кінця місяця вересня 1943 р. Шеф розвідчо-інформаційного відділу, який рівночасно являється членом справового звена референтури СБ, покликує собі до помочі СЗ розвідчо-інформаційного відділу.

В склад справового звена розвідчо-інформаційного відділу ВН і ВР мусить увійти найменше одна жінка. Жінка може стати також шефом розвідчо-інформаційного відділу, якщо своєю відданістю і спритністю в праці на цей пост надається. До СЗ розвідчо-інформаційного відділу покликати найменше трьох осіб плюс гінці і кур'єри. Сітку розвідчо-інформаційного відділу розбудувати аж до станиць. До цієї праці стягнути мущин і жінок. Великі резерви кадрів до цієї праці знаходяться між юнацтвом, тому на юнацтво звернути пильну увагу. Розвідчиком розвідчо-інформаційного відділу мусить бути кожний член ОУНСД та чесний українець, поминувши це, яку працю він виконує.

Не сміє бути ані одного місця, де не діяв би наш розвідчик. При розбудованню розвідчо-інформаційної сітки звернути пильну увагу на міста, міські управи, уряди, сільські управи, кооперації, школи, церкви, теренові сотні УПА, санітарні станиці і шпиталі. Розвідчо-інформаційний відділ при помочі своїх розвідчиків і інформаторів слідкує за кожним рухом і подіями в терені, та має всецільний огляд про стан в терені.

Інформації з терену висилає розвідчо-інформаційний відділ референтури СБ ВН до розвідчо-інформаційного відділу референтури СБ ВО раз в тиждень, а у важних справах безпосередньо по одержанню такої інформації. Інформації подавати коротко, але ясно, даючи на кожну інформацію відповідь на п'ять основних питань: 1. Коли, 2. Де, 3. Хто, 4. Що, 5. Як.

Розвідчо-інформаційний відділ подає інформації про:

1. Ворожі підпільні організації в терені.
2. Провідників тих організацій.
3. Вплив тих організацій на населення.
4. Моральну і бойову вартість тих організацій.
5. Спосіб ведення пропаганди тих організацій серед населення.
6. Збройну ворожу силу в терені та їх узброєння.
7. Переведені акції тих сил супроти українського населення.
8. Тактику тих сил в поборюванні українського повстанчого руху.
9. Моральну і бойову вартість тих сил.
10. Стале місце перебування тих сил.
11. Німецькі адміністраційні приписи і зарядження.
12. Зміну документів і переїздних перепусток.
13. Рух по залізниці та побитих комунікаційних шляхах.
14. Примінювання засобів відносно стягнення контингентів.
15. Спосіб ведення пропаганди німецького уряду серед населення.

16. Ворожу розвідку в терені, яка стоїть на услугах, як ворожих підпільних організацій, так і німецької поліції.

17. Сиксотів і ворожих вислужників (виготовляти докладні списки сиксоті[в]).

18. Непевних одиниць, які можуть шкодіти УПА.

19. Політичні українські партії в терені.

20. Провідну верхівку тих партій.

21. Діяння українських диких груп в терені.

22. Місце перебування, узброєння, моральну і бойову вартість тих груп.

23. Кожночасні арешти чи розстріли українців німецькою поліцією.

24. Настрої і домагання населення.

25. Вплив УПА серед населення.

26. Організації населення.

27. Недомагання нашої праці в терені.

28. Причини тих недомагань.

29. Розтрата і розбазарування організаційного майна.

30. Пиття самогону і моральний занепад в терені.

31. Непорозуміння між провідним активом а населенням.

32. Про осіб з провідного активу, які ведуть себе нетактовно та стратили авторитет серед українського населення.

33. Непевних осіб, які попали в ряди УПА.

Завданням розвідчо-інформаційного відділу є збирання в терені різних летючок, як німецьких, так і комуністичних, висилати їх разом з інформаціями. Всі інформації шеф розвідчо-інформаційного відділу референтури СБ ВН висилає до розвідчо-інформаційного відділу референтури СБ ВО на друга Корнія, передаючи рівночасно копію тих інформацій референтові СБ ВН. Розвідчики і інформатори в терені діють незамітно, примінюючи себе до терену та не носять довгої зброї.

Референт СБ ВН по перегляненню інформацій витягає з них матеріали про осіб супроти яких треба провести слідство, і передає ті матеріали пол[іційно-]вик[онавчому] відділові. Схема сітки пол[іційно-]вик[онавчого] відділу залишається та сама, яка була розбудована, як референтура СБ. До пол[іційно-]вик[онавчого] відділу втягати лише мущин та підібрати добре розвинених людей до справового звена, які до кожної справи зуміють примінити національно-революційний підхід і справедливість.

Шеф пол[іційно]-вик[онавчого] відділу референтури СБ ВН покличе собі до помочі до справового звена найменше трьох людей. До кожного справового звена мусить увійти людина, яка займе пост слідчого і буде в тій ділянці себе вишколювати. До помочі справового звена пол[іційно-]вик[онавчого] відділу референтури СБ ВН має 6 до 8 узброєних жандармів (боївка). Справове звено пол[іційно-]вик[онавчого] відділу референтури СБ ВР 3 до

5 жандармів (боївка), а справове звено ВП 2 до 3 жандармів (боївка) плюс гінці і кур'єри.

По станицях діє лише шеф і заступник пол[іційно-]вик[онавчого] відділу. Всі важніші справи по станицях розглядає пол[іційно-]вик[онавчий] відділ підрайону.

Компетенції пол[іційно-]вик[онавчого] відділу лиша[ю]ть ті самі, які до сього часу мала референтура СБ.

Звіти пол[іційно-]вик[онавчий] відділ референтури СБ ВН висилає до пол[іційно-]вик[онавчого] відділу референтури СБ ВО на друга Смока, три рази в місяць, а саме: 10, 20 і 30 кожного місяця.

ФОРМА ЗВІТУ

1. Які справи розглянув пол[іційно-]вик[онавчий] відділ.
2. Кого, як і за що арештовано.
3. Кого, як і за що покарано.
4. Які справи розпочато, а ще не викінчено.
5. Які конфіскати зброї і військових річей перевів пол[іційно-]вик[онавчий] відділ, та де здав ті речі.
6. Які акції перевела жандармерія пол[іційно-]вик[онавчого] відділу відносно очистки терену від ляхів.

Всі запити відносно праці обох відділів писати на окремих записках та не мішати разом з інформаціями в звіті.

Постій, дня 10.ІХ.43 р.

Слава Україні!
Героям Слава!

РСБВО
/Смок/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 22-23. Оригінал.

№ 200

НАКАЗ РЕФЕРЕНТАМ ВІЙСЬКОВИХ НАДРАЙОНІВ ПРО ЇХНІ ФУНКЦІЇ

№ 2 *10 вересня 1943 р.*

РСБВО

НАКАЗ ч. 2

До референтів СБ ВН

Пригадую ще раз всім референтам СБ ВН, що пол[іційно-]вик[онавчий] відділ референтур СБ ВР і В підрайонів мають право видавання смертних присудів лише ворогам українського народу. За ворогів українського

народу уважаємо всіх комуністів, без огляду на їх національність, ляхів, всіх співпрацівників німецької поліції без огляду на їх національність. Тих українців, які працюють з нашими ворогами, виступають проти наказів УПА та стараються розбити єдність серед українського народу, тих, які вступили в ряди УПА з зрадливою думкою як ворожі розвідчики та працюють не для УПА, але як зрадники для користи ворогів українського народу.

Видавати смертні присуди для українців, які працюють в рядах УПА, та провиною, яку не можна трактувати як зраду, а лише нарушення порядку – і приписів УПА, має право лише революційний трибунал при референтурі СБ ВН (до пояснення подаю, що тут ходить надужиття організаційного майна, невиконання наказу і т. д.).

Компетенції рев[олюційного] трибуналу референтури СБ ВН сягають тільки до членів підрайонових екзекутив включно. Для провідного активу районових екзекутив смертний присуд мусить бути затверджений рев[олюційним] триб[уналом] реф[ерентури] СБ ВО. При референтурі СБ ВН референти постараються якнайскорше створити революційний трибунал. В склад революційного трибуналу входить комендант ВН, реф[ерент] СБ, реф[ерент] політичний, реф[ерент] господарчий та один правник, а коли звинуваченою являється жінка, то до рев[олюційного] триб[уналу] входить також провідниця жінок (себто реф[ерентка] Червоного Хреста). Слідство в кожній справі веде поліційно-виконавчий відділ.

Постій, дня 10.IX.43 р.

Слава Україні!
Героям Слава!

РСБВО
/Смок/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 24. Оригінал.

№ 201

НАКАЗ РЕФЕРЕНТУ “ЗЕНОНУ” В СПРАВАХ РОЗВІДКИ ТА ЗМІН ПРИ СКЛАДАННІ ЗВІТІВ

9 жовтня 1943 р.

Друже Зенон!

Подаю Вам до відома про зміну складання звітів.

ФОРМА ЗВІТУ

1. Подавати збройні ворожі сили в терені:
   а) місце перебування,
   б) скільки,

в) національний склад,

г) стан зброї,

д) рід зброї.

П р и м і т к а: збройні ворожі сили подавати в окремому звіті.

2. Подавати села якого району на окремому звіті.

3. Внутрішня праця організації на окремому звіті.

Ворожі збройні сили старатися за всяку ціну, щоб в терені охоплені всі "шціцпункти" розвідки.

В зв'язку посунення фронту більшовиками на наших теренах спускають парашутистів червоної "холери". Щоб нам уникнути ворожих елементів, наказую: скріпити сітку розвідки так щоб не одна ворожа особа не пронизалася в села. Коли завважите незнайомих осіб, негайно інформувати поліційно-виконавчий відділ з тим, щоб його не згубити, передати на слідуючу особу (особи будуть зі сходу мати документи евакуації, це всі ті, що випущені з тюрем до провокації нашого руху).

Розвідка мусить так функціонувати, коли переходить акція в даному терені і там мусить діяти. Примінювати до терену так, щоб ворог не довідався (перебиратися, гримируватися і т. п.).

У містах потрібно охопити як всю поліцію, СД, Кріпо. Кожен розвідчик мусить пролізти в кожну ворожу організацію, а не то, що коли працює в розвідці Українського Повстаньчого руху, то він вже обмежився. Власне на тому полягає розвідка, щоб кругом ворога перебігти і заскочити його пляни. Основне звернути увагу на військову розвідку, виготовляти пляни як: а) магазини зі зброєю та амуніцією, б) військових приладь (манашки, шинелі, коци і т. п.).

Подавати склад охорони по національности. Скільки осіб тієї охорони та яку мають зброю. В пляні зазначувати місце тяжкої протиоборонної зброї.

П р и м і т к а: то подавати в окремому звіті.

Кожноденний рух залізниці за формою

Приклад: рух по залізниці 1.9 Дубно

зі сходу на захід		**з заходу на схід**	
війська	2 шалони	ранених	2 шалони
бензина	3 шалони	битих літаків	5 шалонів
і т. д.		і т. д.	

Постій, 9.X.1943 *Слава Україні!*

/Корній[1]/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 28. Оригінал.

[1] *Працівник референтури СБ ВО "Богун" Микола Кравчук.*

№ 202

НАКАЗ ПОЛІЦІЙНО-ВИКОНАВЧОМУ ВІДДІЛОВІ СБ НАДРАЙОНУ КОЛІНО ПРО ЗВІТНІСТЬ

№ 1 *15 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 1

До поліційно-виконавчого відділу СБ ВН Коліно

До сьогодні пол[іційно-]вик[онавчий] відділ не висилає точних звітів зі своєї роботи.

На будуче звіти мусять бути вислані точно, що десять днів, після нищеподаного взірця.

З В І Т

Пол[іційно]-вик[онавчий] відділ СБ ВН
(подати псевдо надрайону)
за час від ... до ... 1943 р.

1. Розглянено справу	... осіб
З того:	
а) за комунізм	"
б) за шпіонаж	"
в) за сиксотство	"
г) виступи проти УПА	"
д) за невиконання наказу	"
є) за злодійство	"
е) за піянство	"
ж) за побої	"
з) за убивство	"
і) за грабіж	"
ї) за анархістичні виступи	"
и) за підпал	"
й) за спекуляцію	"
к) за сварки і образи	"
л) ...	"
м) ...	"
н) ...	"
Р а з о м: ...	"

2. Покарано:... ... ... осіб.

За що покарано	Кара смерті	Конфіскат майна	Фізичних робіт	До карного відділу
1. за комунізм 2. за шпіонаж 3. за сиксотство 4. виступи проти УПА 5. за невиконання наказу 6. за злодійство 7. за піянство 8. за побої 9. за вбивство 10. за грабіж 11. за анархістичні виступи 12. за підпал 13. за спекуляцію 14. за сварки і образи 15. ... 16. ...				
Р а з о м: ...				

3. Арештовано осіб:...
4. Ліквідовано осіб: ...
5. Випущено з-під арешту осіб: ...
6. Залишилося під арештом осіб: ...

Слава Україні!
Героям Слава!

КВНСБ /... /
підпис

До розглянення справ подавати під а), б), в), г) і д), долучувати протоколи допитів. Долучувати також списки здобутих річей і зазначувати, де і коли ті речі здобуто.

Всі дорогоцінні речі, як золото, годинники, гроші, коротку зброю, амуніцію і документи, висилати вгору.

Постій, дня 15.Х.1943 р.

За КСБВО
/–/ Смок /Корній/

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 2, арк. 31-32. Оригінал.

№ 203

НАКАЗ ПРО СТВОРЕННЯ ДИВЕРСІЙНИХ ГРУП У МІСТАХ

№ 4 *18 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 4

В зв'язку посунеńня більшовицько-німецького фронту, наказую створити підготовчі на міста так зв. диверсийні групи.

До їхньої компетенції при відході німців з міст є:

I. Нищення архіву по всіх урядах як:

а) Уряд Праці;

б) Гебітскомісар;

в) Міська Управа;

г) Харчевий відділ при Гебітскомісаріаті і ряд інших урядів.

II. Здобування зброї. (В магазинах, при ліквідації німців і ін.)

III. Ліквідація комуністів.

IV. Ліквідація сиксотів.

Слава Україні!

Постій: дня 18.11.1943 р.

За КСБВО /Корній/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 15, арк. 244. Оригінал.

№ 204–205

ДОКУМЕНТИ ГОСПОДАРЧОГО ВІДДІЛУ ВО

24 листопада 1943 р.

№ 204

ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПЕРЕХОВУВАННЯ ХАРЧІВ

24 листопада 1943 р.

Господарчий відділ
Рівенської воєнної
округи

До друга господарчого району ч. [a]Всі[a]

Тому, що сухарі і мука швидко псуються у підземних сховищах, зберігаємо в сильно законспірованих сховищах такі речі, які можуть

лежати довго, а для сухарів, муки та інших легко псуючих товарів робити окремі сховища, біля яких ці артикули переховувалибся на поверхні.

В разі зближення небезпеки (треба, щоб добре працювала варта і алярмові зв'язки між селами) треба при помочі місцевого СБ ті товари швидко внести в сховища і тримати, поки небезпека минеться.

Після того винести їх знову на поверхню до найближчих будівель. Отже, мимоволі про ці сховища мала б знати більша скількість людей.

Відносно муки раджу робити проби переховування її в воді (криниці, сажавки, стави), а в підземних сховищах заготовляти якнайбільше крупи і пенцаку, які порівнюючи псується найменше.

Практика показала, що в добре випалених сховищах в глинянім грунті, стіни яких попередньо втовкалися з водою, як тік, вище згадані продукти переховуються значно краще.

Постій, дня 24.XI.43 р.

Господарчий ВО /–/ Швед
За згідність /–/ Харко
/Лебідь/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 35. Копія.

№ 205

ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПІДГОТУВАННЯ І ПЕРЕХОВУВАННЯ ГОСПОДАРЧИХ ТА ХАРЧОВИХ ПРИПАСІВ

24 листопада 1943 р.

Господарчий відділ
Рівенської воєнної
округи

До друга господарчого району ч. <“30”> [а-]Всі[-а]

Справа змагазинування господарчих припасів є надзвичайно важлива з огляду на сподівані зміни воєнного стану на наших теренах. Уся наша робота увінчається успіхом, коли з неї буде користуватися дійсно тільки УПА, а не зближаючийся голодний ворог, який вже через своїх агентів старається слідкувати за ходом нашої господарки та розконспірувати змагазиновані припаси.

Контигент в одежі, взутті та харчевих консервових продуктів, доведен[ий] на останній окружній господарчій відправі, є досить поважний, але сховищ відповідно до його кількости, як стверджено на місцях, в районах немає.

Наявні сховища є вже досить розконспіровані, бо виготовлялися місцевими, часто непевними робітниками (практикувалося давати цю роботу перевинимшис[я] як кару) і користувалося сховищами досить відкрито, запізнаючи мимоволі з їх місцем різних інтересантів.

Стан цей треба негайно і радикально змінити. Для копання сховищ підрайонового, районового та надрайонового значіння мобілізуються спеціаль[ні] робітничі групи [з] віддалених теренів. На кожний район призначається 10–15 осіб. Справу цю регулює господарчий відділ ВО. Змобілізовані робітники з одного надрайону пересилаються в інший, де вони мають зголоситися з відпоручником ГВ ВО до надрайонового зв'язку.

В нічну пору забірає відповідальний за копання сховищ (технік) дан[ого] району призначену групу йому робітників в можливо законспірований спосіб для них і місцевих людей, копає з ними потрібну скількість сховищ. Коли копаються вдень, то їм на місці роботи привозить їжу втаємничений магаз[и]нер, коли працюють вночі, то на місце відпочинку відвозять їх з зав'язаними очима. Варту в часі копання має СБ, розташована на певній віддалі від місця копання. Коні, потрібні для роботи, мобілізується без фурманів. Після закін[чен]ня роботи в данім районі робітників відсилається вночі і після попереднього порозуміння, в інший віддалений (несусідній) район, або надрайоновий зв'язок, через який висилається їх на місце роботи.

Відповідальними за коп[ан]ня сховищ в районі є технік по будові сховищ (людина, обізнана з будівельни[ми] і земельними роботами). Відповідальним за конспірування сховищ є технік, господарчий і комірник районового значення. В підрайоні цей же технік, підр[айоновий] господарчий і комірник сховищ підрайонового значення. Крім цих людей, ніхто не повинен знати в районі про місце і зміст сховища.

Заповнювати сховища і видавати з них тільки в нічну пору, ставлючи на віддалі варту, яка не повинна знати про місце сховища. В сховищах районового значення повинно бути змагазиновано, як наказувалося на останній окр[ужній] госп[одарчій] нараді. Одежі і взуття на 250 козаків, та харчів на ту ж скількість осіб на три місяці, фуражу на 100 коней. Упряж, возів і саней на 25 пар коней. Вози і сані можуть бути законспіровані на поверхні. Крім того, мають бути спеціальні сховища ЧХ на товари і продукти для 25 хворих. В підрайонових сховищах має бути зібрано 25-30 % готових продуктів та товарів, зібраних з станиць підрайону, та 50 % сирівцю (шкіра, волокно, вовна, полотно), призначеного для артілей. Районові і підрайонові сховища творяться для швидкого полагодження запотребовань. Вибрані з них потрібні річі, треба негайно заповнювати із сховищ станиць, за які відповідають станичні, господарчі і комірник.

Коли ми в швидкім темпі зможемо стягнути запотребовання безпосередн[ьо] із станиць, тоді районові і надрайонові сховища будемо

трактувати, як залізний запас. Сирівець, який збираємо до підрайонових сховищ, треба завж[ди] спішити видати на перерібку.

Постій, дня 24.XI.43 р.

Господарчий ВО /–/ Швед
За згідність /–/ Харко
/Лебідь/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 53, арк. 36. Копія.

№ 206–207

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ РЕФЕРЕНТУРИ ВО

24 листопада 1943 р.

№ 206

НАКАЗ У СПРАВАХ ДІЯЛЬНОСТІ РЕФЕРЕНТУРИ

№ 1 *24 листопада 1943 р.*

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційна]
референтура ВО

Н А К А З ч. 1

1. Творити в терені невеликі боєві одиниці, деверсійні боївки, добре їх озброювати і постійно школити. В праці пристосовувати їх систематично до совітської дійсности.

2. Вподлизу міст творити деверсійні групи з завданням підготовки їх до опанування міст під час переходового безладдя. Завчасу підібрати до цього бойовиків і, озброївши їх, безустанно школити і ознайомлювати з умовами уличної боротьби в середині міст.

3. Найдалі до 20 грудня приготовити по всіх надрайонах ВО відповідні криївки, призначені до окремого розпорядження [о]рганізаційно-мобілізаційних, за розрахунком 10 криївок на воєнний район. Криївки мають бути просторі, сухі і добре законспіровані. Зв'язатись з містами, творити криївки по містах, які будуть нашими базами в боротьбі за опанування їх. Відповідальними за виконання повищого будуть являтись надрайонові орг[анізаційно]-мобілізаційні.

4. Нападати на розпорошені відділи відступаючої німецької армії, бити їх безоглядно і таким чином здобувати зброю.

5. Вести безперервно в терені заготівлю сідел. Підготовляти стало новий контингент до кавалерії, щоб в кожній хвилині бути готовому дати його на наказ зверхників.

6. Скріпити в найвищій мірі самооборону серед населення. Розвинути всебічно національну чуйність. Викривати і передавати до СБ всіх слабодухів, панікерів, сиксотів, які могли б шкодити справі. Комунарів, німоту і ляхів безоглядно нищити.

7. Створити чіткий і справний мобілізаційний апарат по надрайонах і районах. Приняти до відома, що мобілізовані люди, які відходять з надрайонів, мусять бути цілком здорові. Тому негайно потворити по надрайонах лікарські пункти, на яких підлягали б обстеженні всі мобілізовані. Кожен мобілізований має являтись на місце з лікарською посвідкою, має [a]бути[a] добре одягнений і взутий, а в окремих випадках, оскільки цього вимагає наказ, також озброєний. Мобілізація в умовах воєнних є справою негайною, тому заборон[яю] категорично не додержувати визначених термінів. За проведення цього в життя відповідальними є надрайонові організаційно-мобілізаційні референти.

8. Вести по надрайонах сталий облік мобілізованих до УПА. Негайно подати дані про кількість мобілізованих за станом на 1.12.43 р.

9. Вести облік попалених сіл і жертв цивільного населення за весь час німецької окупації.

10. Сьогоднішня історична хвилина вимагає від усіх найбільше того, що ми є спроможні з себе дати. Тому без огляду на всі труднощі і перешкоди зі сторони ворога, мусимо покращити свою роботу, оперти її твердо на основах військової дисципліни і відповідальності. Мобілізаційний апарат, на який спадає велике і відповідальне завдання, мусить працювати дуже справно. Стисло придержуватись в усьому зазначених термінів. Треба вжити всіх заходів, а терміновий наказ мусить бути своєчасно виконаний. Цього вимагає військова дисципліна, цього вимагає добро справи.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій. 24.XI.43 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційний] ВО
/Тирса/

Ком[андир] Еней*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 158. Оригінал.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 207

ФОРМУЛЯР МОБІЛІЗАЦІЙНОГО ЛИСТКА

1943 р.

Українська Повстанча Армія
Група Енея
ч. ______

МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ ЛИСТОК

Прізвище ______ Ім'я ______ ур.______
село________ район______

Покликую Вас в ряди Української Повстанчої Армії (УПА) дня ____ 1943 р. Маєте зголоситися в призначене місце пред'явником цього письма.

За невиконання цього зарядження підлягаєте Революційному Судові (УПА).

Слава Україні! Героям Слава!

Постій, дня ______ 1943 Командир групи УПА
/Еней/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 15, арк. 51.

№ 208

ДОКУМЕНТ ШКІЛЬНОГО ВІДДІЛУ

27 вересня 1943 р.

№ 208

НАКАЗ ПОЛІТИЧНОМУ РЕФЕРЕНТУ "ГРЕБЛІ" ПРО ПІДБІР ТА РОБОТУ ШКІЛЬНИХ ІНСПЕКТОРІВ

27 вересня 1943 р.

УПА
Група Енея
Шкільний відділ

До політичного референта воєнного надрайону Греблі

Надсилаючи при цьому зарядження шкільному інспекторові Вашого надрайону, прошу його призначити, якщо такого ще нема, та поручити

Референт СБ ВО
"Смок" (Микола Козак).
З дереворита Н. Хасевича

Шкільний надінспектор ВО "Будяк"
(Олексій Скоропада)

Командир сотні "Гірняк"
(Микола Казван)

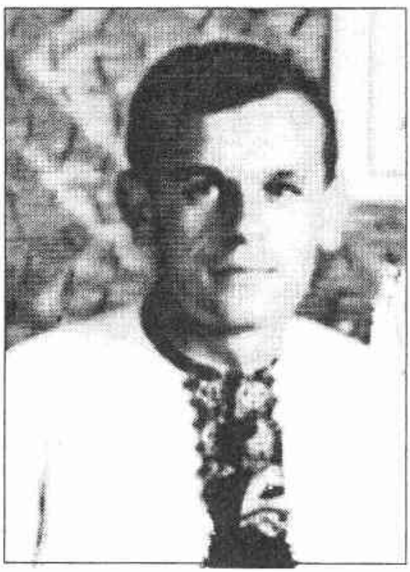

Провідник ГО на ОСУЗ "Батько"
(Омелян Грабець). Фото 1939 р.

йому ведення всіх шкіл. Керуватися при виборі його слідуючим: мусить він бути добрим педагогом, дуже добрим організатором та людиною, відданою справі виховання молодого покоління в державницькому дусі. Всі районні інструкторі мусять також відповідати згаданим прикметам.

На становища директорів та завідуючих шкіл треба підбирати людей обов'язково педагогів з практикою, які могтимуть кожної хвилини дати поміч та вказівки тим допоміжним силам, що будуть їм призначені районовими інспекторами до ведення шкіл.

Передати надрайонному та районним інспекторам, щоб вони призначення на завідуючих шкіл та призначення вчителів узгіднили з СБ перед тим, коли завідуючі та вчителі ще не приступили до праці.

Постій, дня 27.9.1943 року.

Слава Україні!
Героям Слава!
Шкільний надінспектор воєнної округи
/Будяк/

Прибуло 1.Х.43

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 35, арк. 9. Оригінал.

MILITARY REGION REAR LINE DOCUMENTS

The chapter of documents of the VO rear line includes orders of VO rear line commander "Ptashka" for the period September 8, 1943 to January 16, 1944, a document of the administrative division dated October 12, 1943, documents of the Security Service section, dated September 10 to October 12, 1943, documents of the okruha economic management division, dated November 24, 1943, documents of the VO organizational-mobilization section, dated November 24, 1943, and a document of the school division, dated September 27, 1943.

The first set of documents consists of orders of rear line commander "Ptashka", which can provisionally be divided by their content into several thematic groups. The first group includes orders about organizing UPA rear line work. Order no. 3, dated September 8, 1943 (document no. 191), establishes the manner and amounts of taxes in the form of grain to be collected from peasants. Order no. 4, dated October 15, 1943 (document no. 193), relates to the organization of self-defense by the population. Order no. 8, dated November 13, 1943 (document no. 194), addressed to rear line leaders, deals with the organization of permanent training of persons eligible for military service. Order no. 9, dated November 30, 1943 (document no. 195), speaks of the introduction of ration books.

The next thematic group of documents relates to improvements and changes of rear line activities. An instruction dated September 9, 1943 (document no. 192) to Security Service section heads contains a directive about improving intelligence work. Order no. 10, dated November 30, 1943 (document no. 196), to Ukrainian Red Cross section heads, requires broadening and intensification of their work. An order dated January 16, 1944 (document no. 197), to rear line leaders, sets out their actions after the arrival of Soviet rule on insurgent territory.

The activity of the military region administrative division is presented in an instruction dated October 12, 1943 (document no. 198) to workers of the Rivne military okruha administrative division. The instruction contains a directive regarding the tasks of organizing the division's activities and reporting.

The third set of documents presents the activities of the military okruha Security Service section. Order no. 1, dated September 10, 1943 (document no. 199), relates to the section's structure and setting out of functions. It specifies the division of the Security Service into intelligence-informational and police-executive divisions. Order no. 2, dated September 10, 1943 (document no. 200), sets out the Security Service's functions. An order dated October 9, 1943 (document no. 201), to section head "Zenon", sets out the reporting of Security Service units.

Order no. 1, dated October 15, 1943 (document no. 202), to the "Kolino" nadraion Security Service police-executive division, sets out the reporting of the nadraion leadership. Order no. 4, dated November 18, 1943 (document no. 203), relates to the movement of the Soviet-German front; it requires the creation of sabotage groups and sets out their spheres of activity and competence.

The next set of documents consists of instructions of the military okruha economic management division, dated November 24, 1943 (documents no. 204 and 205). Both instructions relate to the procurement and storage of supplies.

Next come documents presenting the activities of the VO organizational-jmobilization section. Order no. 1, dated November 24, 1943 (document no. 206), deals with matters relating to the section's activities. The next document, no. 207, dated 1943, is a mobilization form used by commander "Enei's" UPA group.

The chapter ends with an order, dated September 27, 1943 (document no. 208), by military okruha school superintendent "Budiak" to the section head under his authority regarding the selection and organization of work of school inspectors.

ЗВІТИ КЕРІВНИКІВ ЗАПІЛЛЯ ВО

❐

№ 209–210

ЗВІТИ КОМЕНДАНТА ЗАПІЛЛЯ ВО

9 листопада – 4 грудня 1943 р.

№ 209

ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПІЛЛЯ ВО ВІД 28 ЖОВТНЯ ДО 9 ЛИСТОПАДА 1943 р.

9 листопада 1943 р.

З В І Т В О Р І В Н Е

Звіт від 28.X до 9.XI.1943 р.

Звітує командант запілля

ВО зад[и]млена д[и]мом, в кожній закутині ВО чути вибухи бомб, і полом'яні язики сягають під небо. Ворог грабить, палить і бомбить.

Населення не є приготоване до ворожого удару, воно дальше шукає захисту по лісах і чагарниках. Всі села сподіваються каждої хвилини летунського нападу. З посиленням ворожої акції посилено роботу над збереженням наших селян і їхнього майна. Переходячи селом, можна зобачити, як селяни на скору руку порпають ями, роблять криївки. Це спричинився ворог до того, що наш дядько почав копати яму. Коли ввійдете в розмову з селянином, то тут зобачите його безрадність. Він розводить руками і питає: "Якже її робити, тож німці знайдуть!" Випадки, що ляхи чи німці знаходили криївки в дядька, то тільки тому, що дядько невміло замаскував. Тут повстала потреба дати одну людину, щоб її завданням було пильнувати тої роботи і навіть навчити дядька маскувати таку криївку. Випадки викриття криївок ляхами, розійшовся досить далеко і селяни покликаються на ті факти, з словами: "Копай чи не копай, як має[ш] пропасти, то пропадеш".

Тут треба було посилити агітативну роботу, бо ті наші накази є засухі і, щоб той наказ був виконаний, то треба його перевести з агітативною роботою. Бо як ми поступимо згідно з наказом, то нам прийдеться більшу частину вистріляти нашого населення. Є випадки, де самі члени доказують недоцільність криївок, то що ми будемо карати селян.

Я тільки хочу тут сказати, що наші кореспонденти і багато инших в терені не вбачають тої роботи, яка належить до їх. Робота йде завше спізнено, а коли йде, то так тяжко, що чоловік махає рукою і каже, я не в силі зробити нічого. Коли я говорив про членів, що вони ставлять роботу не по-нацьо[на]лістичному, то тут стає низький рівень моралі [...] тих членів. Ті люди, що опинилися в наших рядах під час приходу німців, вони не можуть бути членами, їх треба навчити безоглядної роботи, вони найбільше допускаються дискусій над наказом. В терені стає щораз тіснійше, тут відчувається брак людей, які робили б роботу в глубокому підпіллю. Щодень, щотиждень, то в нас є більше марудерів. Є потреба шукати людей, які будуть маширувати в першім авангарді.

Господарка

Господарка вимагала доброго господаря, і я мусів замінити. Гната осунув, на його місце дав друга Шведа з надрайону 2/2. З заміною я брав під увагу всі можливости і тому зайшла потреба створити експедитора-магазинера, який займався б виключно магазинами. Експедитора ВО займе друг Білявий.

Дня 3 на 4.XI.1943 р. наші частини робили наскок на м. Мізоч. Наскок був вдалий, але в погоні за тим ворог повів акцію. Вже 4.XI година 10-11 ворог заповів свою акцію літаками. Бомблення доказало нам, що ворог має своїх робітників серед нас. Перший налет був спрямований на с. Мости. 5.XI.1943 р. між годинами десятою а одинадцятою в[оро]г посунув з Мізоч на с. Бущу. Невелику частину ворожого війська супроваджали два літаки. Недовго треба було чекати, як клуби диму показалися над Бущою. Літаки бомбили село, ворог грабив і нищив все, що приставляло собою вартість. Ворог чувся безпечно, бо навіть пішов в ліс, де був наш шпиталь. Шпиталь був збомблений, вбито два ранених, що не вспіли тікти. Там загинула також мед[ична] сестра Самітна. Вона одна із тіх, що хотіла вратувати ранених, які безсильні лишалися і благали ратунку. Вона впала на подвір'ю від бомби. Всі ранені її жаліють, як свою матір. Бачимо, що й тут ворог мав докладні відімості про наш шпиталь.

Ранені з шпиталю "Кудрин" подалися на терен 7/7. Крім ранених, що ворог поколов, попало багато ріжних медикаментів. Тут вина не провідниць Ч[ервоного] Хр[еста], що попалися медикаменти. Ми й тут невміло ставили роботу, бо слухали ріжних лікарів. Наприклад. Я сам чув, як лікарша домагалася залізного запасу з медикаментів, і вона тут мала рацію, і обіцяли дати. Я одно скажу, що робім так як можна. Провідниці Ч[ервоного] Хр[еста] говорили, що це непрактично, що ті ріжні медикаменти можуть пропасти, і тут вони вповні говорили правду. Коло Черв[оного] Х[реста] повин[на] [бу]ти стійка з наши[х] державних

фір, бо селяни викривають наші шпиталі (що так гучно називаються, [...]ють є назвою шпитальний то зветься санпунктом). Охорона при шпиталях є до нічого. М[и] мусимо подбати, щоб охорона була відповідна коло наших шпиталів. Охорона мусить нести той тягар, ратовання ранених. Вона не сміє перша тікати. Охорона має також вести розвідку. В охороні мусить бути матеріял не найгірший, бо треба пам'ятати, що там лежать дуже часто дорогі нам люди.

Охорона, коло ЧХ лишень ледачіє, добре відживлення спричинюється до надмірного полового гону, а в парі з тим річа з жінками і онанізм.

Червоний Хрест

Роботи не наладнав так, як потрібно. [Є] місцевости, де в терені нема санпунктів, так що ранені не можуть дістати першої помочі. Таке сталося в терені 7/7. Я на це зверну увагу. Ранені, які виходять з сан[ітарного] пункту, мусять в шпиталі навчитися тримати таємниці, за це подбають санітарки, їхнім завданням є навчити, щоб ранений, вийшовши на світ, вмів тримати таємницю.

Допомога Ч[ервоному] Хр[естові]. Всі ми повинні йти з допомогою для Ч[е]рв[оного] Хр[еста]. Треба пам'ятати, що жінкам треба тут допомогти, бо вони топляться в великій роботі. Команданти і решта референтур не мають того зрозуміння, щоб допомогти Ч[е]рв[оному] Хр[естові]. Черв[оний] Хр[ест] є лишений тільки на руки наших жінок, воно повинно бути трохи інакше.

Орг[анізаційна] моб[ілізація] в терені

В цілій ВО провадяться вишколи. Селянам вже надокучило бавитися в військо, і їх треба гонити силою, а навіть карати.

В військовій підготовці беруть участь також жінки. Останнім часом до самооборони почали заглядати полі[тичні] робітники, де вони провадять пояснювальню роботу і дають підложжя конспіративне. В терені повстає дуже часто непорозуміння тільки тому, що командир наказує безпосередно районовим чи надрайоновим. Такі накази часто стрічаються аж в підрайоні. Є випадки, де підрайоновий не слухає районового, говорячи, мені Еней пише робити так, а не інакше. Варто, щоб так не робити, бо тім самим ми підірвуємо авторитет зверхників в запіллю.

Частини УПА в терені

Частини УПА в терені п'ють, коли їм звертається увагу, то вони говорять, що нам не забороняє Еней, а ви не маєте до нас права. Майбуть, що п'янство є допомічником ворожим розвідчикам в терені, і тому ми не дивуймося, що ворог знає докладно про наш рух. Наприклад, ворог знає, що наші відділи вимаширували з терену. Німці на Дубенщині

і Крем'янеччині ідуть на село і говорять: "Бандитів гір нікс"*, говорять, що бандити поїхали на Київ і на Львів. Тут бачимо, що ми ту роботу, відходу наших відділів робили, або дуже гучно, або причина язиків. Варто посилити розвідчу роботу в терені. Пиятика шириться і в терені особливо на Крем'янеччині.

Схід

Домагається зброї. Просять, щоб СБ не робило – не ставило роботи так, як воно ставило до сіх пір, бо цим ми відпихаємо людей. Там треба тяжкої праці, скритої праці, бо комуністи повели проти нас сильну роботу, так, що нас називають сокірниками. Просять, щоб наші відділи хоч пройшли через ті околиці, щоб люди бачили нашу силу, бо комуністи говорять, що нас є мало, а коли пройде невеличка частина наших, то комуністи говорять, що то їх боївк[а].

Говорять, що роботу треба робити дуже скрито.

Слава Україні!
Героям Слава!

Командант запілля ВО */Пташка/*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 76-77. Оригінал.

№ 210

ЗВІТ ПРО СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПІЛЛЯ ВО

4 грудня 1943 р.

З В І Т
інформативного характеру ВО
Від 1.XII.1943 р.

Звітний час проходить в інтензивній роботі, підготовці. Терен ВО входить в нову фазу боротьби.

Скрізь звернено головну увагу на господарчий відтинок фронту, всі мусять допомагати в господарчій роботі.

В цілому терені звернено увагу на господарчі магазини. До сьогодня господарча робота була заборбана легальщиною і тому ряд наших магазинів є відомі для загалу, а тим самим і буде знати й ворог.

Щоб не дати вдоритися* по господарці, створено експедиторо-магазинера ВО, який розконспіровані магазини перебере в свої руки і все з тих магазинів винесе до магазинів, зроблених в глибокій таємниці.

До цього магазинера будуть належати всі магазини ВО, до помочі йому дасця (ряд) певних людей, які були б тею інспекцією, що контролювало б магазини в надрайонах.

---

* Hier nichts – *тут немає (нім.).*

Ця інспекція контактується безпосередньо зо мною, це дасть мені можливість не втаємничувати в роботі наших магазинів, тут мусимо в 100% застерегтися.

До магазинера ВО передаю ввесь цукор, це роблю тому, що цукор є порозкидуваний по різних магазинах, по селах, де ми не маємо наглядности, де ним шастають навіть станичні. Цукор має бути збережений по той час, коли Україна буде кровавитися в боротьбі, коли наші сан[ітарні] пункти перетворються в дійсний шпиталь, коли число ранених збільшиться, щоб ми тоді мали мізерну давку цукру для наших ранених-хорих вояків.За це маємо подбати ми, бо коли ми поступимо так, як до сіх пір, то я відразу заявляю, що ми робимо злочин, за який повинні нас судити.

Готуємося до боротьби – до революції, пам'ятаймо, що будуть жертви і тисячи ранених, мусимо дати їм те, що необхідне.

Червоний Хрест

Червоний Хрест є досить анемічний, свою роботу веде в дуже вузьких рамцях. Червоний Хрест навіть не вив'язується навіть з тої роботи, яку вже повинен виконати.

Коли говорю сьогодні за цукор, то обов'язком Ч[ервоного] Хр[еста] це все зробити. Я бачу, що коли ми пустимося на Ч[ервоний] Хр[ест], то нас споткає фіяско. Моя відправова контроля в терені дала то, що я мушу тут алярмувати – звернути на це увагу. Звітування Ч[ервоного] Хр[еста] проходило марудно, провідниці Ч[ервоного] Хреста, жодної роботи не тримаючи в руках, і не мають евіденції.

Запаси для ранених є досить мізерні, або провідниці Ч[ервоного] Хреста цілком не знають чи є, бо відповідь я отримав таку: "Там пекли досить". Я тут починаю боятися за те "досить".

Скільки то ми зробили б запасів, якби наше жіноцтво було взялось до роботи. Муку випечену в тісті можемо переховати, а самої муки в наших обставинах не переховаємо.

Ч[ервоний] Хр[ест] зробив досить мало, провідниці Ч[ервоного] Хр[еста] спрямували свою енергію чомусь тільки на сан[ітарні] пункти. Варто заглянути до всіх підр[еферентур] Укр[аїнського] Ч[ервоного] Хр[еста], тоді ми зобачимо, що ті підреф[ерентури] копають, або вже покопали. Допоміжна господарка борсається в смертній агонії*, добродійний відділ таки пропав, політ[ична] робота також не діє (хоч воно скрізь та представляється).

Моя думка така: Ч[ервоний] Хр[ест] безумовно потребує помочі від всіх референтур, але мусить сам робити. Укр[аїнський] Ч[ервоний] Хр[ест], це є орг[анізоване] укр[аїнське] жіноцтво, тут мають рости матері Революції, тут мають виховати жінку, Націоналістку-робітницю. Добродійний відділ

* *В тексті:* абонії

мав допомогти всім родинам. В першу чергу переняти частину тягару з материнських рук в догляді дітей. Охотники, що пішли в ряди УПА, покидали жінок і дітей, чи хто цим цікавиться?

Це малі винятки, де Ч[ервоний] Хр[ест], може, комусь допоміг. Допомога для наших матерей, для потерпілих від пожару є дуже потрібна, там повинні являтися першими наші жінки.

Вони з Укр[аїнським] Ч[ервоним] Хр[естом] повинні скрізь бути, про їх нарід повинен говорити. Я тепер видав наказ до Ч[ервоного] Хр[еста], щоб Укр[аїнський] Ч[ервоний] Хр[ест] приступив зараз до тої роботи, конечно в співпраці з іншими референтурами.

Безконтрольна господарка в відділах УПА і в запіллю

Тут хочу представити такі харч[ові] пункти і побірання харч[ових] продуктів. В цілій ВО повстали харч[ові] пункти, де обов'язує всіх правильник норми.

Перебуваючи в терені, я відвідав такі харч[ові] пункти і тут зобачив те, що до сіх пір нема харчових книжечок, на котрі б видавалося продукти. Видається тільки на запотребовання. На такі запотребовання можна брати харч[ові] продукти по кількох харчевих пунктах, що й роблять. Робить це військо і роблять це теренові ошуканці, яких буду суворо карати.

Я видав наказ, щоб господарчі зараз видали харч[ові] книжечки для всіх. Військо також мусить мати книжечки, пай цей обговорить інтендант з частини УПА і господарчий запілля. Всі мають притримуватися правельника норми, крім ранених.

Зміни в терені

Зміни в терені в реф[ерентурах] повстали такі: зміна господарчого апарату ВО. Зміна господарчих реф[ерентів] в надрайонах: в надр[айоні] 3/3 і над[районі] 2/2, в надр[айоні] 6/6 і в надр[айоні] 7/7. В надр[айоні] 7/7 слідувало 30.XI.43 зміна команданта надр[айону], його місце заступив районовий командант Шумська Зорич. На місце команданта рай[оновий] Зорич прийшов з зміною свого псевда на Назар.

СБ в терені

СБ в терені зробило багато, але ще більше зробило б, коли б його поставили як належиться. Стрічаюся з страшними фактами в терені, де СБ на низах розстрілює на право і на ліво. Я сам виступлю проти того, якщо робота СБ буде йти в такому напрямі, як воно йде. Є терени, де туди ніхто не заглядає, де бродять чорні духи і роблять свою чорну роботу. Чи повинно так бути, щоб поза углами розстрілювали наших кадровиків якісь станичні чи підрайонові. Щоб розстріляти члена, то мусить його судити вища інстанція.

Лановецький район є досить голосний з роботи СБ. Сам командант СБ Л[ановецького] р[айо]ну є людина, яка не сміє стояти на сьому пості.

Тут я не хочу описувати про так голосну роботу того команданта. Досить навіть подивитися і оцінити, хоч би і по таку дрібницю. Розтріляно двох людей невинних ніби через помилку. Друге, якраз в Лановецькому р[айо]ні гуляє Яворенко, і до сіх пір вони його не взяли, треба було аж Зеленого, котрий здається що і Яворенка зловив, бо його пачку виловив.

Я тільки скажу, що така робота є нам на шкоду. Не штука дістати відповідь, коли я це зголосив, що остро покараю. Тут треба змін, тут треба поусовувати дітваків, які не можуть тієї роботи тягти. Там, де шаліє така робота СБ, що не втримається жодна робота, туди з політичною роботою нема чого пхатися, бо така робота СБ зводить це все в папірець. Я тут тримаюся думки, що ряди СБ треба пересіяти і в терені вишукати людей відданих.

Зв'язок

І зв'язок потребує основних змін. Я сьогодні на зв'язок дивлюся як і на СБ, що туди треба найбільш відповідного матеріалу. Там мусять бути затруднені наші кадровики.

Політична робота

Політроботу тільки говоримо, а вона досить слабенько проявляється. Я вже попередньо писав, але і дальше то саме помітно. Деякі терени мають сліди тої роботи, а в деяких теренах обмежилися тільки на вишколах. Не шкодить провадити і вишколи, але треба ще більше дивитись на терен, треба спішити між нарід, бо політробота може чи не той більш опізнено. В терені часто стрічаєш тільки звичайних "говорунів", які нарікають, що зле роботу ставляють, що нема інструкцій, що треба робити так, отак і по тому кінчається. Це все треба запрягти до конкретної роботи. Брак політроботи в містах і в підміських селах.

Відділи УПА в терені

Поважніших акцій непомітно, крім нападу на Мізоч.

Приготовлення відділів УПА до приходу більшовиків

Це йде також досить мляво. Відділи в терені не дуже з охотою копають собі землянки. Відділи вже могли собі поробити такі землянки, а навіть багато запасних.

Самооборона по селах

Самооборона по селах вже стала більш тугою, крім військової підготовки самооборона ще й прийняла до себе копання землянок, криївок – протилетунська охорона. Всі села вже не будуть заскочені бо вони приготовалися.

Настрій населення

Чути тривожні голоси, що буде, як "ті" прийдуть? ("ті" це є червоні). Одні говорять, хіба це гірші від "сіх"? (від німців). Треті говорять, щоб Господь не допустив, може, вони обидва разом пропадуть... Дуже часто звертаються до нас дядьки з запитами. Що ж, хлопці, буде, як ті червоні прийдуть? З такими запитами можна часто зустрітися. Тут є нагода вести кореспондентам розмову з цікавими дядьками. Кожний член мусить вміти відповісти на такі питання. Нарід дивиться на нас і цікавий, що з нами станеться, не розпитують, де ми дінемося? Тут є досить тепер до роботи, тільки вміти вичути.

Я помічаю в терені дуже хворобливе явище в політреферентурі. Як я вже сказав, що в терені політреферентура обмежується тільки до вишколів, підготовляє людей-пропагандистів. Хто б мені відповів на це, коли ж ми підемо між нарід? З вишколами нас заскочуть більшовики і все одно нас заскочуть невишколених і нарід непідготовлений. Моя думка йти – спішити в нарід, там школитися, бо коли ми будемо провадити тільки вишколи, то народові з того така користь, що тих вишколів цілком може не бути. Я тут підкреслюю, що як так ми будемо провадити політ[ичну] роботу, то це можемо робити і без політ[ичної] референтури. Це тому, що бачу мертву цілину*, яку треба спішитися, щоб перегорати і засіяти, тоді буде і врожай.

Ворожі групи

Ворожі групи починають зростати. На надрайоні 7/7 оживає Мельник і до 1.XII.43 р. група мельниківських коришників переходила через село надрайону 7/7 і розкидала летючки. В тій летючці закликають селян проти нашого руху і УПА. Цікаве те, що вже не кличуть укр[аїнського] народу, а тільки жалібним голоском благають селян щоб ті дивилися, що роблять бандерівці і інше. Наша розвідка не вміє ділати проти цеї групи. Моя заувага така, що ріст цих груп уможливлює наша розвідка, бо не вміє чистити терену. Орентуймось дальше. 1.XII.43 р. год. 12 дня на передмістю Крем'янець мельниківська група в складі коло 80 людей, (ніби) добре озброєних працівників декількох зловили, в тім одну жінку з допоміжної господарки УЧХ. В утечі наш один є ранений в руку. Наша боївка в складі одного роя наскочила вночі з 1.XII.43 р. на ті будинки, де закватирувалися м[ельниківці]. В тім нападі м[ельниківці] розпитували одного нашого бойовика, которого облатали шомполами. Дістав 200 шомполів. Решти не випустили. Люди, що були в руках мельниківців, головно жінка з допоміжної господарки, котру пустили, розказує, що багато знають наших людей, за котрими питали. Знають всі наші пункти, навіть магазини.

* *У тексті:* щілину

Я змушений сам занятися цею роботою і визначу людей до слідження тої групи. Буду вести розвідку по селах і головачів їх визнаю. Той відділ розіб'ю тереновими боївками. Буду слати боївки на схід. Вже одна відходить. Спритних хлопців стягну з терену і пішлю в слід за тею. Роблю відправи в терені. Першу роблю в терені 7/7.

В останньому звіті подам про перехід відправ.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій
4.XII.43 р.

Командант запілля
/–/ Пташка

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 146-148. Копія.

№ 211–212

ЗВІТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РЕФЕРЕНТА ЗАПІЛЛЯ ВО

31 жовтня – 30 листопада 1943 р.

№ 211

ЗВІТ ПРО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ СТАН У ВО

31 жовтня 1943 р.

Суспільно-політичний огляд південної частини Рівенської области за місяць жовтень

Н і м е ц ь к а а д м і н і с т р а ц і я і надалі є сконцентрована по районних центрах (очевидно, що в повітових і т. д. також). Над залізницями, по більших маєтках західних та більщих колгоспах східних теренів стоять німецькі залоги. Тут можна зустрінути, крім німців, мадярів, вірменів, "козаків", б[увших] польських колоністів і т. д.

Нім[ецька] адміністрація в районних центрах держить собі до помочі жандармерію та польських, а навіть українських щуцманів. Щодо останніх, то це переважно елемент із східних областей – фольксдойчі, що їх особливо німці багато сюди вивезли, враз із їхніми родинами, за останній місяць. Всіх їх німці використовують до терористичних нападів на мирне

українське населення, до чого ще сьогодні їх змушує голод, що вже панує по містах (особливо серед елементу, зданого на ласку і неласку німців), бо в селах мають можливість "дещо" пограбувати.

В загальному, в західних районах німецька адміністрація, за винятком сіл, положених ближче міст та залізниць, втратила панування над теренами у відношенні престіжевому та адміністративному, населення не сприймає німецьких наказів та ворожо ставиться до їх вимог. Щодо опанування цього терену мілітарно, то це явище є сьогодні переходовим. В загальному в теренах панує УПА, про те часто і німці наводять "свої порядки", це особливо тоді, коли виїжджають в терен з більшою збройною силою.

Є часті випадки, що під час таких виправ німці попадають в засідки укр[аїнських] повстанців (або повстанців інших поневолених народів), при чому поносять великі втрати. Після таких випадків, річ очевидна, німці своїх виправ не припиняють, але тим більше хочуть показати, що вони тут ще є влада. І так, нападають на села, в околиці яких стався даний випадок, палять їх, а людей, кого зловлять, розстрілюють або прямо палять живцем на пожарищі запалених будинків. Напр[иклад], в с. Точивики (Острізького р-ну) 1.X німці приїхали, щоб примусити людей здати поставку, але попали там на засідку повстанців, що несподівано заатакували німців. У висліді цього бою німці лишили на полі вбитими 21, 5 взято в полон, 8 ранено, решта втекли. У відповідь на те німці зібрали більші сили і 12.X о 2 год. ночі заатаку[ва]ли багато сіл того району, у висліді чого спалено (цілком) 15 сіл, а саме: Завидів, Лючин, Грозів, Грем'яче, Галівка, Точивики, Грем'яцькі та Завидівські хуторі, Озера, Михайлівка, Новомалин, Дерев'янче-Мале і Велике, Попівці. При цьому нараховується до 500 людей вбити[ми] і спаленими живцем у вогні. Палили і нищили все, що не могли заграбувати. У нападі брали участь не тільки німці, але й поляки (що є на службі німців), які особливо відзначалися садизмом.

Можна ствердити, що німці подібними акціями намагаються осягнути дві цілі: першу – спараліжувати укр[аїнський] повстанчий рух і другу – заздалегідь приготовити терен до здачі його більшовикам. Про це свідчить факт, що там же німці попалили скрізь по полях і сіножатях збіжжя, що не було помолочене і стояло в копах та сіно в стіжках. Після попалення тих сіл селяне кількакратно намагалися покопати на пожарищах землянки, але їх розганяли (кулями) німці.

Починаючи від першого жовтня, німці почали масово розстрілювати по в'язницях укр[аїнських] в'язнів. До вбивання в'язнів гестапо ще примінює іншу зброю – вбивають гумовими молотками. Н[а]пр[иклад], в Крем'янці до в'язниці 2.X прибули гестапівці та у в'язничім будинку вбивали в'язнів від рано аж до 15 години. В'язні[в] після їх вбивства того роду способом правдоподібно спалили, бо з вязниці йшов дим. Під час переведення гестапівцями цієї екзекуції до в'язниці не впускали нікого, навіть тих, що раніше помагали їм розстрілювати.

У пропаганді, що її ведуть німці серед укр[аїнського] населення, не зайшло жодних змін, без огляду на те, що вона не має в терені жодного успіху. Здається, що і вона не зміниться тут, – тим для нас і краще. На кожному кроці намагаються застрашити населення своєю силою і спроможністю боротьби з непокірним собі [...] не приписують цього українським "бандитам", але підкреслюють, що це зробили вони (німці) за те, що населення даного терену не здає німцям визначених поставок та дає пристановище укр[аїнським] повстанцям. Часто також "доказують", що причиною походу більшовиків на захід є укр[аїнські] повстанці, при чому "журяться" про долю нашого народу під більшовиками тепер і в майбутньому.

Між німецьким військом й адміністрацією та партійцями антагонізм зростає, проте це ще не значить, що військо в ситуації, у якій опинилася Німеччина, охоче кине зброю (хоч поодинокі такі випадки є); німецький вояк в обличчі походу більшовиків на Европу жертвує себе в обороні своєї батьківщини і родини. Тут треба ствердити, що наша пропаганда серед німців є слабою. Задуже ми насторожили сіру вояцьку масу проти себе. Нема належного тонкого підходу до нім. вояків, а все ставиться справу "руба". І це від'ємно відіб'ється на нас під час відступу німців при здобуванні зброї і збереженні цивільного населення (передовсім по містах). Тут треба було б замість помсти брати момент політичної доцільности. Щоб помститися німцям за кривди, спричинені ними нашому народові, здається – буде час.

Українське населення терену хиба щонайбільше відчуло у м-ці жовтні удари, нанесені йому німцями. Багато сіл спалено, багато селян лишилося без хліба, землянок собі ще не встигли покопати, а тут вже підходять морози і щораз більше стверджується в терені випадки тифу, червінки, дезентирії і т. п. Очевидно, що в дальшому це збільшиться. Сьогодні нема й дня, щоб не було десь в терені випаду німців на укр[аїнські] села для грабежів, або нищення їх, проте стан матеріяльного забезпечення укр[аїнського] населення, назагал, ще є можливий, голоду в терені ще не відчувається, тому що родини позбавлені усякого майна і засобів прохарчування знаходять притулок у селах не знищених. Якщо б скінчилося на тому, що населення ще потерпить стільки, скільки потерпіло, було б ще не зле. Населення все, що може, ховає і є вже належне зрозуміння цієї справи.

Моральний стан населення терену є поки ще посередній, але схиляється до упадку. Найбільше підупало на дусі населення там, де ніби через зв'язки з українськими повстанцями воно потерпіло. Є навіть нарікання, мовляв, "коли б не те повстання, то й ми так не бідували б", або вже подекуди люди пояснюють собі це як загальну загибіль. Причиною цього є в деякій мірі брак відповідної політ[ичної] роботи серед населення, а в

найбільшій мірі причиною цього є самі повстанці, точніше – командири повстанчих відділів. Бо хай буде найкращою наша пропаганда, то коли поступовання війська йдуть в розріз із нею – нас це не [...]лює. У пропаганді повстанців і їх роботу звеличається, а в дійсності населення бачить у них тих, що тільки хочуть зберегти себе для себе.

У війську відчувається брак духа боротьби, в першу чергу брак його у командирів. У великій мірі серед війська відчувається також брак відповідної політичної роботи. Є часті випадки дезерції тих, що колись до УПА зголосилися добровільно, і це морально прибиває маси. І тепер, коли ми ще в терені менше-більше пануємо, великих наслідків цього не спостерігається, але коли дістанемо (що є цілком можливе) поважніший удар, – не знати чи легко нам вдасться опанувати ту ситуацію, яка витвориться.

Хоча вироблення мас є слабе, проте національна свідомість пройшла процес свойого дозрівання. Населення німців ненавидить і більшовиків також. Взагалі є велика ненавість до всякого роду "визволителів", хоч за старим польсько-більшовицьким кордоном є велика частина тих, що не знаходять іншого виходу, як повернення влади більшовиків. У нас вони не бачать сили, що могла б їх потягнути за собою, і тому не вірять в Україну. Назагал українське населення цілого терену хоче Української Держави і готове за неї боротися.

Від часу, коли ми знайшлися у другій фазі підготовки до революції, цебто – коли ми перейшли до активних дій проти окупантів, що оформилися в повстанчий рух, різного роду політичні угруповання почали щораз то більше завмирати. Так, як довкола УПА почали об'єднуватися всі народні сили, а навіть ті, що досі ще спали, знайшлися тут також здоровші сили (низи) з різних політичних угруповань, що на цьому терені діяли. Проте деякі одиниці чи то по своїй вподобі, чи "з привички", продовжують далі свою роботу, яка, річ ясна, є виключно спрямована проти нашої сили і розрахована на розбиття нас знутра. До діла маємо тут з "мельниківцями" і "бульбовцями". Сьогодні, коли приходиться розглядати ці два "рухи", можемо їх цілком не різнити щодо їх цілей і методів "роботи", тим більше, що у змаганні до розбиття одноцілого фронту революційної боротьби укр[аїнського] народу, вони знайшли спільну мову. Для кращої і успішнішої боротьби проти нас (точніше – проти укр[аїнської] революції) рішилися вони піти навіть у "глибоке підпілля".

Стрінути їх можна на Рівенщині, Остріжчині і Кореччині, (в північних р[айо]нах цих повітів), є навіть вони у самому Рівному.

У своїй пропаганді зводяться до того, що після палення німцями укр[аїнських] сіл, ходять по селах і "доказують", що цьому всьому винна УПА і бандерівці, бо коли б вони не виступали так, то й німці нікого не чіпали б. Річ ясна, що при цьому подають себе за одиноких мойсеїв.

Мельниківці навіть видають "військову" газету п[ід] н[азвою] "За волю", "орган української військової підпільної організації" (яка в дійсності не існує) і у ній закликають укр[аїнський] нарід до активної боротьби проти окупантів, бо іншого виходу нема. Такий "єдиний вихід" вказали вони на сторінках "свого органу" в м[ісяц]ці липні, не згадуючи про силу, що вже до того часу змобілізувала укр[аїнське] населення, якою є УПА.

Отже все це виключно розраховане на боротьбу за роз'єднання і дезорентацію укр[аїнського] народу. Деякі з них (бульбівці) на запит, чому не йдуть вони до УПА і спільно не боряться проти окупантів, відповіли: "Краще підемо до німців, або червоних, як до бандерівців". Політичної сили на цьому терені вони не представляють сьогодні жодної, проте їх робота від'ємно впливає на політично-моральний стан укр[аїнського] населення. Є ще одне побоювання, щодо їх, або вже використовують, або можуть використати проти наші вороги.

В терені ще маємо до діла з одною "політ[ичною] силою" на Кореччині, а саме з РПУ ("Революційний Провід України"). Ця "організація" повстала на місце згинувшої – "УННФ" – Золоторукого. На чолі її стоїть Джура Кость з с. Тудорів. Маю враження, що крім "проводу", що складається (можливо) з кількох людей, до цієї "організації" ніхто більш не належить. Цей "Провід України" навіть видав "відозву" до українців п[ід] з[аголовком] "Болюча справа". Із змісту цієї "відозви" можна висновувати, що цей "провід", шляхом повалення бандерівців та всяких укр[аїнських] політ[ичних] угруповань і запевнення у своє "післанництво", також має на меті впливати на опінію громадянства і тим самим його роз'єднувати. Хоч населення сміється з таких "провідників", все ж таки на такі випадки треба буде звернути увагу і ліквідувати всі ці "проводи" в зародку, бо тут мусить діятися з чиєсь намови, а якщо ні, то "хтось" це ще може використати проти нас. (Подібно ж розвивався "рух" І. Б. Волошина).

З національних меншин, що замешкують цей терен і з якими знаходимо спільну мову, є чехи. Вони до нас, як господарів на цьому терені і до визвольної боротьби українського народу відносяться лояльно. Щоправда, то вони стараються асекуруватися скрізь – і з нами добрі і німцям годять. Хоч як ненавидять німців, все ж таки воліють жити в спокої.

З польським елементом, що замешкував ці терени, мабуть, порвано назавжди. Сьогодні вони всі знаходяться під "опікою" німців по містах і разом з ними виїжджають нищити укр[аїнське] цивільне населення і палити села. Поляки сьогодні знайшлися особливо в тяжкому положенні: голод, холод, собача служба німецьким імперіялістам і те, що до колишніх своїх осель не мають вороття. Не менше поважно задумуються вони над тим, що будуть вони робити, коли відступатимуть звідсіля німці і йтимуть більшовики. Надію на панування на цих теренах втратили. Поки що, скільки можуть, грабують і палять укр[аїнські] села та нищать укр[аїнське] цивільне населення.

У м[ися]ці жовтні перейшло до УПА багато від німців із зброєю азербайджанців, татар, грузинів і вірменів (цих двох останніх національних меншин – менше). Щоб у їх переході до нас відіграв політичний момент, – це тяжче ствердити. Перейшли, звичайно, до нас тому, що не було їм іншого виходу. Проте ці події набирають великого політичного значення: це може стати початком практичного об'єднання поневолених народів Сходу до боротьби проти імперіялізмів за вільні національні держави.

Червона партизанка на нашому терені майже не діє, за винятком теренів, що до 1939 р. належали до СССР. Часто прориваються із східних теренів у східну частину нашої области, пограбують що зможуть і вертають назад. Кілька місяців тому назад переходили сх[ідною] частиною терену на північ недобитки з відділу Колпака. Цього місяця (жовтень) на Дубенщині (Млинівський і Демидівський р[айо]ни) розбили сотню ч[ервоних] партизан, що вже навіть довший час гасала по терені і тероризувала укр[аїнське] населення. Діють також ч[ервоні] п[артизани] в північній частині Рівенського повіту. Населення тут до них відноситься вороже, як до представників московського терору і тому в цих теренах їм тяжче перебувати. Про це, хоч би свідчить факт, що коли проходили через Кореччину (на початку жовтня), почипляли до шапок тризубці і проходили під маскою укр[аїнських] повстанців.

В терені нама[га]ються затягнути орг[анізаційну] сітку, що є для них конечним у розвідці та ширенні пропаганди. В деяких теренах навіть відбуваються їхні систематичні сходини (н[а]пр[иклад]: у Радивилівському р-ні – Дубенщина).

Як у східній, так і в західній частинах терену боїв з німцями уникають, хиба що перешкодять деякому нім[ецькому] транспортові. Боєздатність слаба. Серед них є дуже багато поляків, є також й українці; це передусім із сх[ідних] областей, що, отуманені більшовицькими агентами, не знайшли іншого виходу, як піти в ч[ервону] п[артизанку] і місцеві всякого роду б[ільшовицькі] "активісти", "агітатори" і т. п., що їм вже нема повороту до зраджених ними громад, є і жиди. Командирами є переважно парашутисти – москалі.

У своїй пропаганді ввесь час говорять про п[р]ихід більшовиків, і хто не піде з ними, того страшать, що відповідатиме перед радянським судом. Намагаються використати невдоволених і ненавість до німців, українських мас, щоб зактивізувати їх при собі у боротьбі проти німців. Вбивають також в терені свідомих українців н[а]пр[иклад]: Олександрівський р-н Рівенського повіту.

Слава Україні!

31.X.43 р. /Микола/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 63-66. Оригінал.

№ 212

ЗВІТ ПРО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ СТАН У ВО

30 листопада 1943 р.

*Суспільно-політичний огляд
південної частини Рівенської области
за м[ісяць] листопад 1943 р.*

1. За останній звітовий період німецька адміністрація не змінилася в нічому. Ті самі люди її очолюють і таку ж саму, як і перед тим, проводять політику (національну і господарчу). Своїх грабункових акцій не припиняють, а навпаки – посилюють. Напр[иклад] 5/XI ц. р. німці з "козаками" (усякого роду "зброд") та поляками (що пішли на службу до німців), в загальному числі біля 200 чоловік, при співучасті 2-ох німаків, напали на Бущу Мізоцького р-ну, пограбили його і майже цілком спалили. При тому вбили 4-ох людей з цив[ільного] населення, 2-ох азербайджанців, що перебували в тому селі та 4-ох працівників запілля (орг[анізація]), що через свою необережність наскочили на ворожу кінноту і прийняли її за свою.

Дня 11/XI німці зі своїми вислужниками – поляками заатакували села: Колодежі, Жабче і Михню, Демидівського р-ну, села пограбили, при чому н[а]пр[иклад] у с. Михні 28 осіб вбили і 14 ранили (з цив[ільного] нас[елення]).

В деяких теренах (передусім там, де слабо проявляють свою діяльність відділи УПА) розухвалюються і роблять напади на села навіть уночі. Н[а]пр[иклад], в ніч з 13 на 14 листопада 50 чоловік (німці, козаки і поляки) напали на село Дермань II Здолбунівського р-ну. Село (частинно) пограбили та спалили 60 господарств, причому 6-ох вбили і 3-ох ранили (з цив[ільного] нас[елення]).

Замітним в цьому нападі є те, що напасники підійшли до села такими дорогами і стежками, що їх не всі мешканці села знають. Як видно, німці мають у терені не зле зорганізовану розвідку, а також помагають їм у цьому поляки, що колись жили по наших селах, а тепер пішли до німців "під опіку". Щодо останніх, тут ще виринає болюча справа мішаних подруж. Не один поляк, що пішов до німців, має по наших селах свояків, з якими живе у згоді й до сьогодні.

Найбільшою таки причиною, що таємниці наших сіл стають відомими ворогові, є слабе вироблення нашого населення, що ще не навчилося держати "язик за зубами". В багатьох випадках про сховища, які собі роблять селяни (або й навіть орг[анізаційні] сховища), знає усе село. А в селі є різні люди. Тут також у великій (а навіть в найбільшій) мірі винні наші кадри, що самі не вміють зберігати таємниць і так виховали населення.

Є випадки в терені, де німці пускаються на підступи. Н[а]пр[иклад], до села Пирятина, Вербівського р-ну, приїхало 8-ох нім[ецьких] вислужників (поляків) верхи і представились селянам за укр[аїнських] повстанців. Вони зустріли одного молодого хлопця і запитали, де мешкає станичний. Цей їм показав. Поляки заїхали до станичного, арештували його, потім арештували голову нової сіль[ської] управи, змобілізували підводу і завезли арештованих до Верби. Цей факт знову свідчить про слабе вироблення населення та сільського активу, що не зуміє себе належно законспірувати.

Німці у боротьбі проти укр[аїнського] населення і повстанців примінюють ще одну зброю, а саме – ширення паніки. Таким чином, вони намагаються держати постійно населення в напруженні і тривозі, що в наслідках викликує в населенні недовір'я до всякого рода вісток, щоб пізніше несподівано напасти на нього й осягнути бажані успіхи.

Упродовж цього місяця німці навезли сюди із СУЗ велику силу шуцманів, яких посилають тут грабувати села і тероризувати населення. Проте велика частина шуцманів, завдяки нашій пропаганді і не маючи іншого виходу перейшла зі зброєю до нас. З тієї причини, німці решту шуцманів під кінець цього місяця роззброїли. При зброї лишили тільки своїх вірних (благонадійних) служаків. При роззброюванні шуцманів німці провели серед них арешти. Часто також доводять до арештів німцями шуцманів і наші люди, при чому тратимо можливість здобування зброї. Н[а]пр[иклад], шеф Млинівського СБ – К. (Дубенщина) договорився з 6-ма шуцманами (із СУЗ), що вони прийдуть зі зброєю до нас ввечері 24.XI. Баталіонці умовленого вечора вивезли 4 гармати та біля 20 кулеметів і на знак готовности пустили вгору ракету. Але від сторони наших ніхто не показався. Внаслідках – німці роззброїли та арештували 70 укр[аїнських] шуцманів.

Шуцмани із СУЗ, це, в більшості, елемент звихнений – здеморалізований і політично непевний. Вислуговуватися може кожному, хто пообіцяє їм вигідне життя. Ще частинно можливі і більше свідомі шуцмани з Донбасу, що рекрутуються з донбаських робітників. Найгіршим елементом з шуцманів являються донці. Вони особливо відзначаються грабіжництвом і садизмом.

Також втікають шуцмани і до червоних партизан, але їх бояться, щоб не порозстрілювали за службу німцям. Німці, щоб забезпечитись перед втечею шуцманів до нас, а також і до червоних, роблять усі заходи. Н[а]пр[иклад], під Острогом загородили з міста до лісу дорогу панциркою. Там же само роблять засідки, в які попало 10 козаків і 2 полонених. З тієї причини, що полонені (яких ще тут, по містах, держать) хочуть тікати до червоних, німці переводять серед них арешти також.

Німці держать тут до помочі собі також і мадярів, але ті останньо до протиукраїнських акцій майже не приступають. Є навіть випадки, де мадяри бачать озброєних укр[аїнських] повстанців і не зачіпають їх.

Останньо стало помітним між німцями і мадярами тертя. Німці до мадярів відносяться з недовір'ям і трактуючи їх, як щось нижче, і це у висліді дає поважні конфлікти. Н[а]пр[иклад], 14.XI (на Кореччині) німецький офіцер під час суперечки з мадярським офіцером ударив останнього в лице. У відповідь на те мад[ярський] офіцер кинув між німців гранату, що розірвалася і вбила 4-ох німців. Німці за те арештували 25 мадярів враз із полковником. На другий день заїхали мадяри бронемашиною, розброїли нім[ецьку] варту, забрали своїх арештованих і від'їхали. Подібні випадки в терені частішають.

В той час, коли більшовики були зайняли Житомир і була безпосередня загроза, що вони могли швидко бути тут, усякого роду ляндвірти і працівники нім[ецьких] адміністрацій були у великій паніці. Усе було в них спаковане і заздалегідь приготоване до втечі. Н[а]пр[иклад], у Рівному всі уряди зібралися виїжджати. Банк навіть частинно вже переїхав до Г[енерального] Г[убернаторства].

Німці – фронтовики, що зайняли частинно наш терен (Кореччина, Рівенщина) до населення відносяться не зле, а навіть в деяких випадках прихильно і до протиукраїнських акцій не включаються. Надію на кращу будучність втратили. П'ють горілку, і то п'ють офіцери із рядовиками. За горілку міняють одяг, взуття. Населенню дораджують, щоб все ховали, бо остання лінія (перша) (її назвав один німець "чорною мітлою") нищить усе, людей так само, а тому і населення мусить скриватися. Теренової нім[ецької] адміністрації ненавидять. Один німецький вояк сказав таке (Кореччина): "... Коли б не ляндвірти і Гестапо, ми чулися б тут безпечніше".

Є, знов, випадки (Кореччина), де німецькі вояки (старші віком) продають за сало, хліб і самогон свою зброю.

Факти антагонізмів між нім[ецьким] військом й адміністрацією стають щораз частішими. Н[а]пр[иклад], на базарі у м. Корці, де ляндвірт, своїм звичаєм, реквірував селянам продукти, один нім[ецький] старшина, що в той час товаришив ляндвіртові, зробив йому заввагу за таку поведінку, причому назвав ляндвірта бандитом. За цю образу цього старшину покарали 3-денним арештом.

Поскільки всякого рода ляндвірти панічно втікають ще далеко перед приходом фронту, постільки (за словами очевидців) нім[ецькі] війська рішуче борються на фронті і не падають у паніку. Очевидці (евакуовані) оповідають, що німці евакуують населення і палять села, будучи 2 км перед фронтом. Евакуацію і палення сіл переводять відділи СД.

Цікавими є випадки, що тепер часто трапляються у Рівному. Н[а]пр[иклад], з 15 на 16 листопада невідомі люди вкрали німецького генерала. Тієї ж самої ночі хтось, на станції в почекальні для німців, підложив пакунок з вибуховим матеріялом, що біля 2-ої год. ночі вибух. Внаслідок цього вибуху було 70 осіб вбитими і багато раненими та

вирвано в будинку стелю й дах. Знов, цієї ж самої ночі хтось до "Soldatenhaim"-у* (біля кіна "Делі") вкинув гранату, при чому було кілька осіб вбитими і раненими. 16.XI біля год. 9 ранку вбито (на вулиці) президента німецького суду при РКУ. Замаховець був в уніформі німецького офіцера. Атентат виконано 3-ма револьверовими пострілами.

Після цих фактів, дня 18.XI SS und Polizei Fihrer** зарядив, що в зв'язку з поповненими атентатами буде розстріляно (німцями) більшу частину політ[ичних] в'язнів рівенської в'язниці (що негайно виконано). При тому встановив поліційні години: від 5-ої ранку – до 6-ої вечора (18.00). На стінах усіх мешкальних будинків міста мають висіти таблички з листою жителів (один прим[ірник] такої листи треба дати на поліцію, другий треба прибити на стіні помешкання).

Хто є майстром вищезгаданих атентатів, – це загадка. Всі факти говорять за тим, що це є робота сов[ітської] партизанки, хоч дехто говорить, що це робота Гестапо.

Пропаганда німецька в нічому не змінилася. Наш виступ і надалі "зв'язують" з походом (на захід) більшовиків.

2. Українське населення терену під впливом останніх фронтових дій, хоч дещо застрашене приходом більшовиків, проте на самостійницькі шляхи стає рішуче і готове боротися. Треба ствердити, що до цього допровадив наш збройний виступ, що зворушив з місця населення і втягнув його до активної боротьби проти окупантів. Якщо є нарікання населення на повстанців чи працівників запілля (що то є труси, або що зле відносяться до населення), то це роблять в більшості, не зі злими думками, бо хочуть, щоб цей стан покращати. Є, щоправда, й такі, що вже зневірилися у можливість нашої виграної, але тут не їх вина, тільки наша, бо не проробили серед населення належної політ[ичної] роботи, або що роботу (навіть часто) замінювали на "шомполи" і кличі "вішати", "стріляти!", що залюбки вигукують ще й тепер наші господарники, коли не йде гаразд справа зі стяганням від селян контингентів. Або візмім ще один прикрий факт, що мав місце на Крем'янеччині. Один повстанець запримітив, що в "дядька" нова шапка, здер йому її з голови та взяв собі, а йому дав свою, подерту. Це річ ясна, "дядька" не то що не поставить прихильно до повстанців, але може навіть (не виробленого) наставити вороже. Є цілком можливо, що це робиться спеціяльно на те, щоб підірвати в населенні авторитет УПА й організації.

Назагал, населення є змобілізоване при нас, тільки ще треба тісніше його з собою пов'язати і виробити політично.

---

* Soldatenhaim – *солдатський дім (нім.).*
** SS und Polizei Fuhrer – *керівник СС і поліції (нім.).*

Дуже характерним є факт постави одного селянина з с. Литовищі (Крем'янеччина), у якому (селі) німці спалили 19 господарств та замордували 7 осіб, а самі втікли. Коли його зустріли наші хлопці і запитали, що у нього згоріло, відповів: "У мене все згоріло ... Але почекайте! Я вам винесу одного запального набоя, що німці загубили, а потім розкажу ..." Це свідчить про те, що потребу боротьби український селянин ставить вище від ціни власних втрат.

Серед населення (Кореччини) про УПА поширюється біблійна ворожба. Говорять, що УПА, – це "... Боже (Михайлове) військо, що колись виступить із лісу, вилізе з-під листу ... і розіб'є всіх наших ворогів".

Позитивним також явищем в населенні є – безмежне хотіння мати зброю. Є випадки, де "дядьки" кидаються на німців або фольксдойчів з дрючками, щоб її здобути. І це замітне скрізь, по всьому терені. Тепер, якщо буде нагода здобувати на ворогах зброю, населення її не пропустить. Дуже протиставиться населення, коли йому повстанці або організація відбирають здобуту зброю. Погоджуються самі піти зі зброєю, але щоб без неї не лишитись.

Моральний стан населення – посередній.

Можна тут також зустрінути багато українців, евакуованих німцями із СУЗ. Вони, назагал, ненавидять і німців і більшовиків, проте тяжче їм сьогодні рішитися на активну боротьбу проти одних і других (не вірять у власні сили). За всяку ціну хочуть продістатися до своїх домів. Нижче передаю розмову, що мав наш пропагандист з українцем Барвінського р-ну Харківської області (він подавав себе за доцента):

– Які сьогодні настрої на Лівобережній, а які на Правобережній Україні?

– На Лівобережжі населення настроєне вороже до німців і до більшовикі[в]: "Щоб скорше мир. Чорт бери, хай будуть тут турки чи англійці, щоб тільки був кінець війни ..." Населення Правобережжя в загальному говорить: "Ми евакуватися не будемо. Краще підемо в ліси і там перебудемо, але зістанемося на своїй землі".

На його погляд, населення Правобережжя більше революційне, ніж Лівобережжя, і його легше включити до нашого руху.

На запит про стан у червоній армії відповів таке: "Коли більшовики були в Харкові (в лютому), червона армія під оглядом харчевим була цілком не забезпечена, бійці не мали своїх кухонь і ходили по хатах та просили або силою забирали хліб. Тоді один боєць сказав таке: "Да мне не нравится комунистической строй, не нравится и германской. Если бы пришли сюда англичане, мы, конечно, поддержали б ...".

3. З українських угруповань – партій діє тут дві – бульбівці та мельниківці. Щодо Бульби, то цей цілковито вступив на

зрадницько-руїнницьку площину. З відозви “Українці!” (що залучаю), виданою ним 11.XI ц. р., видно, що Бульба свою роботу спрямовує виключно на поборювання укр[аїнського] рев[олюційного] руху (в який би то спосіб не було), причому всякі авторитетні виступи УПА (а навіть саму назву) намагається присвоїти собі.

З фактів видно, що Бульба є зв’язаний з УНР-івцями. Про це свідчить хоч би слідуючий факт, що мав місце на Крем’янеччині ще 24.X ц. р. По дорозі з Борщівки в Горанці був задержаний один хлопчина, у якого знайдено “грипс” від Кондратюка Йосипа до Козіцкого Михайла. В “грипсі” згадує він про бульбівську літературу і радить Козіцкому нав’язати зв’язки з бувшими петлюрівськими вояками, причому обіцює скорий прихід Бульби. Він наводить дві течії укр[аїнського] рев[олюційного] руху: 1. – це ОУН, що має партизанські загони й 2. – це УПА на чолі з “полк[овником]” Бульбою або УНР.

Цей “грипс” також свідчить про те, що бульбівці в терені в’яжуть свою “сіть”.

Останньо прийшла вістка (перевірена), що Бульба зголосився до німців і спільно з Дяченком мають організувати (в Рівному) “Українську Армію”. Бульба в цій справі поїхав з Рівного у Варшаву. Говорять в Рівному, що Дяченко ніби шукає зв’язку з УПА і проводом ОУН, щоб у тій справі порозумітися.

Щодо мельниківців, велика частина з них працює у нас. Одні прийшли до нас з переконання, знов другі – з “математичного” вирахування. Підозрівається, що є і такі, що прийшли до нас (ніби з переконання) на те, щоб вести тут розкладову роботу.

Ті мельниківці (бувші), що зараз знаходяться в УПА, дуже обурилися, коли їм піднесли підписати заяву Мисечка (і не підписали). Кажуть, що це не з’єднає українців, але навпаки – роз’єднає і що тут знов висувається момент партійної боротьби.

Останніми часами підносять знов голову ті, що “непохитно” залишились “вірними своєму проводові”. При кінці цього місяця переловлено кілька відозв, виданих ними, а саме: “Націоналісти!” (від 18.IX), “Український селянине!” (від 19.IX) і “Український народе!” (від 5.XI.43 р.). Друковані на циклостилі (відпис залучаю). Змістом вони є цілком подібні ді відозви Бульби “Українці!” і написані вони для цієї ж самої цілі. Політ[ичну] лінію видержують ту саму, що була (в них) ще в 1941 р., хіба з тією різницею, що тут вже “сипляться громи” і на німців.

Поза пропагандою, що її ведуть “непримиримі” мельниківці, мають вони ще невеличкі збройні відділи, що замість того, щоб бити ворогів, виступають проти нас. Н[а]пр[иклад], 23.XI в с. Сапанові (Крем’янеччина) така групка напала на 4-ох укр[аїнських] повстанців, що в той час були в хаті одного господаря, причому одного повстанця вбили (якого самі

похоронили на городі) й одного ранили. Раненого враз із повстанцем, що піддався напасникам, забрали з собою. Що з ним є – невідомо. Четвертому повстанцеві вдалося втекти.

Ця "група" начислює біля 60 людей (під проводом Красевича Федора із села Сапанова), що під час роззброєння (в літі) крем'янецького мельн[иківського] табору втікли і переховались до сьогодні та тепер розпочинають свої "дії".

Ціль їхньої роботи можна окреслити кількома словами. Роблять роботу для роботи і для розбиття одноцілого рев[олюційного] фронту укр[аїнського] народу.

На населення, як бульбівці так і мельниківці, впливу не мають, проте знаходять одиниць, з якими і в'яжуться. Найбільше вони шкодять тим, що у своїй пропаганді "б'ють" на слабі моменти нашої роботи (яких у нас є чимало), а це є найкращий гачок, на який легко можна взяти легковірний і невдоволений з нашого поступовання елемент.

4. П р о м и с л і т о р г і в л я. Сьогодні ці ділянки цілком занепали. Промисл (що тут існував) звівся до кустарництва. Торговлею займаються тільки спекулянти. Існують також ще й базари, але вони підлягають "контролі" ляндвіртів, що часто всякі товари і продукти реквірують, і тому населення не дуже на базари спішиться. Щоб окреслити, хто сьогодні спекулює, то треба сказати, що спекулюють усі і скрізь існують лише спекулятивні ціни. За гроші купують і продають неохоче, найбільше вимінюють продукти на товари і навпаки.

Щоб можна було зорієнтуватися про дорожнечу, яка тут існує на товари в порівнянні до сіль[сько]-госп[одарських] продуктів, подаю ціни (в марках) одного й другого:

1. 1 пуд разової муки	60–70	марок
2. 1 " петльової муки	150	"
3. 1 кг сала	50	"
4. 1 л молока	4	"
5. 1 яйце (куряче)	1	"
6. 1 "вінок" (середній) цибулі	10–12	"
7. 1 кг горіхів	10	"
8. 1 пуд яблук	70–80	"
9. 1 кг солі	25	"
10. 1 л нафти	70–80	"
11. 1 костюм (гірший)	600–1000	"
12. 1 штани	350	"
13. 1 пальто на дитину 10 років	300	"
14. 1 пальто на дорослого	650	"
15. 1 пара черевик або чобіт	460	"

Останньо дуже взялися за спекуляцію чехи, що, використовуючи труднощі доступу укр[аїнських] селян до міст, здирають (із укр[аїнського] населення) за товари скажені ціни.

Посередниками між німцями (головними спекулянтами) і дрібними спекулянтами в більшій мірі є поляки. Велика сила спекулянтів при своїй фаховій роботі одночасно повнять службу німецькій розвідці. На це вказує хоч би факт, що багато спекулянтів свобідно продають такі товари, як, н[а]пр[иклад], нафту, що є заборонена німецькою владою під загрозою розстрілу.

5. Червона партизанка. За звітовий період особливих змін щодо ді[й] червоної партизанки не помічалося. Щоправда, якщо випадки в Рівному є роботи червоної партизанки, то це вже досить поважні дії. Найбільші дії червоної партизанки нотується в східній частині терену, бо найбільші їх сили є за р. Случчю (біля 2000). На інших теренах (на захід ві[д] Случі) діють лише малими відділами. Вся їхня робота є спрямована на диверсію у нім[ецькому] запіллі та на боротьбу з ними. Ведуть пропаганду проти УПА, що ніби УПА грабує і мордує цив[ільне] населення, що в УПА є тільки "западники", а "східняків" стріляють, що УПА винищує інші (не українців) національності і т. д. Занотовано навіть ряд інших провокативних виступів, н[а]пр[иклад] на початку ц[ього] місяця зайшли до одного села (Плужанський р-н), пограбували селян, а тоді звернувся їхній командир до селян: "Вы видели Бандеру? Вот он сам, стоит перед Вами", – і показав на себе рукою. Є також вони на Рівенщині (Олександрієвський р-н) і таку ж саму ведуть там роботу. Н[а]пр[иклад], на Крем'янеччині і Дубенщині в продовж останнього місяця таких-то дій червоної партизанки не помічалося. Є, щоправда, поодинокі випадки, де їхня розвідка заганяється аж в глиб тих теренів. Найбільше шкідливою їх роботою в цих теренах є в'язання сітки з місцевого, збольшевизованого елементу, що має завдання вести в терені просовітську пропаганду і розвідку.

Великого також шуму наробив тут перехід одної сотні УПА (сотня Іскри), що була зложена з самих тільки "східняків" до Міши (останній втік до червоних ще раніше). Сталось це з 8 на 9 листопада ц. р. в с. Лисогірці, Теофіпольського р-ну. Як показалося пізніше, більша частина людей сотні Іскри була зв'язана з червоною партизанкою (мали свою "сіть").

В усьому терені червоні партизани, ані у своєму поступованні до населення, ані в пропаганді, не змінилися. В той час, коли Червона Армія осягала на фронтах великі успіхи (зайняття Житомира і Коростеня), було замітно у червоних партизан велике піднесення та пожвавлення дій. Хоч, очевидно, сподівалися вони скорого приходу сюди більшовиків. Орієнтуються

червоні партизани виключно на силу Червоної Армії, ідейного підложжя у своїй боротьбі не мають. Тим більше, усякого роду грабежі і розпуста розклали їх до решти. Проте, завдяки умілому керуванні спец[іально] вишколених парашутистів, держаться "купи".

Щодо боротьби в їх із своїми ворогами (на цьому терені уважають вони за таких – німців і нас), підходять вони до цього з більшим досвідом, ніж ми (більше є вони від нас агресивні). Боїв з нами хоч не приймають, зате намагаються розложити нас ізсередини, що в деяких випадках їм вдається. Найбільшою зброєю проти них на цих теренах є негативне ставлення до них мас, (тоді коли маси наш рух спомагають чим і як можуть) і тому вони не можуть на цьому терені вдержатися.

Є підозріння, що більшовики, прийшовши сюди, ужиють червоних партизан (тих, що діють на наших теренах, бо вони для них певніші, ніж [з] півн[ічно]-східних теренів) до поборювання українського повстання. Тому треба було б заздалегідь повести всесторонню підготовку серед нашого кадру та населення, а навіть серед самих червоних партизанів.

6. Ц е р к о в н е п и т а н н я. Сьогодні йому майже ніхто не прив'язує уваги, а також духовні "ліца" не мають в терені належного авторитету. Хіба, що треба охрестити дитя, або когось звінчати чи похоронити, або відправити молебінь, тоді, звичайно, беруть священника, хоч назагал населення терену є вірююче і молиться Богу, як і колись.

До цього стану допровадили самі ж головарі Православної Церкви своєю взаїмною гризнею (до чого приглядається громадянство) та, навипередки, вислугуванням зненавидженому народом окупантові і зв'язуванням ними невільничих кайданів нашого народу з "Божою благодаттю" (точніше – поставленням церкви на службу ворожій агентурі). Тепер вже і німці переконалися, що в своїй пропаганді вже не вдається їм використати "авторитетів" православних єпископів і облишили це.

Є ще в терені різні секти, як, н[а]пр[иклад], "баптисти". Вони вже сьогодні для нас є менше шкідливі, ніж колись, бо вже тільки деякі з них голосять пас[и]візм, а решта свідомі того, що на всяку зброю треба відповідати такою ж самою зброєю. Повстали вони на грунті невдоволення безпорядками Православної Церкви, що спритно використали агенти різних сект. Були тут випадки, що наші друзі хотіли їх "навернути до правовір'я" шомполами, але це не то, що їх не переінакшало, але до того ще – викликало обурення проти нас і нашого руху.

Сьогодні не слушно буде вести боротьбу (якої б форми вона не була) проти сект (очевидно, коли вони не голосять пасивізму серед нашого населення), бо й так Православна Церква (а також і католицька) не може сьогодні стати мобілізуючим чинником нашого народу (з багатьох причин), але навпаки – треба використовувати для нашої політичної (масової) роботи усі [ф]орми їхніх масових зборів.

7. В терені сьогодні дуже поширюються епідемічні хвороби. Майже в кожному р[айо]ні є села, де хворіють люди на тиф. Останньо занотувалося ще одну, дуже загрозливу хворобу (с. Новожуків), з якою лікарі не можуть дати ради. Це є рани, на руках і ногах, що течуть і не гояться.

Слава Україні!

30.XI.1943 р.

/Микола/

Еней*

Додаток 1

УКРАЇНЦІ!

Починаючи революцію в 1917 році, Ви кріваво боретесь за свою свободу. Мільйони жертв поклали Ви в бою проти різних диктатур над Вами.

Понад 20 років не припиняли Ви боротьби проти жахливої диктатури Сталіна. Вже третій рік крівавитеся проти скаженої диктатури Гітлера.

Чи на це трудовий народ України положив стільки жертв, щоб на його очах вилуплювалась з зозулиного яйця, яке знесло на нашій землі німецьке Гештапо у вигляді так званих "бандерівців" – нова диктатура.

Вони називають себе націоналістами, вони називають себе революціонерами та визволителями народу.

Не слухайте облудної брехні! Націоналіст – це той, що виріс з народу, з його змагань. Це той, що бореться з народом і за народ. Чи можна визволити когось проти його волі? Чи можна взагалі когось "визволити" без того, щоб його не поневолити?

Хто вже нас не визволив. Татари "визволяли" від наших князів і бояр, литовські князі від татар. Московські царі "визволяли" від наших гетьманів, московські більшовики – від царів. Гітлерівські собаки "визволили" від більшовиків. При кожному "визволенні" ллється кров, горять людські оселі, падають гори трупів, плачуть вдови та сироти.

Кінець цьому всьому може покласти лише народна революція. Коли народ повстане сам, коли трудящі самі вхоплять за зброю і станут на кордонах своєї держави. Держави трудящих. Держави демократії. Держави рівних прав і рівних обов'язків. В тій державі сам народ установить собі лад і життя без концтаборів, без нагая і без розстрілів "визволителя".

Але тепер, коли ми ще непозбулися ні гітлерівських ні сталінських "визволителів" – появляються "визволителі" бандерівські. Приходять з шомполом і путом та кулею. Знов покари, побої, шибениці і розстріли. Знов провокації і пролиття братньої крові в ім'я диктатури. Знов проти

---

* *Надпис у титулі.*

волі народу "влада", передчасні мобілізації і наряди та поставки. Знов вибрики, за які народ платить своїм майном, кров'ю і життям.

Що спільного з українською народною революцією мають всі бандерівські витівки з копанням ровів, завалюванням доріг, різанням телеграфних стовпів, мордуванням жінок і дітей, паленням хат, шомполуванням і вішанням невинних людей? Що приносить нам шомполування чи повішення голови села, або бувшого комсомольця. Приносить те, що потрібне ворогові. Приносить фізичне винищування українського народу. Це прикмета всякої диктатури. Це прикмета всякої влади проти волі народу. Але й кожна така влада кінчає однаково. Кінчає ганебною загибіллю.

Де подівся крівавий Скоропадський з шомполами і карними відділами? Його розгромив гнів трудящих України під проводом свого великого вождя Симона Петлюри. Так скінчать Гітлер і Сталін. Так скінчать і бандерівці. Українці!

Женіть їх з наших сіл і міст! Нехай не ганблять імені українських націоналістів, бо так звались чесні борці за волю України, що тисячами гинули в підвалах НКВД і на Соловках. Хай не ганблять маєстату української народної влади, бо вона несе свободу, а не шомпол, путо і шибеницю!

Вид. Відділ Пропаганди Головного Штабу УНРА

Додаток 2

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Для того, щоб знищити життєву силу Української Нації та обезсилити її державну творчість, Москва видала два накази: Перший – фізично винищити провідний національно-свідомий елемент.

Другий – фізично винищити провідний актив Українського Націоналістичного Руху – кадри ОУН.

Перший – виконала сама при помочі ЧК і НКВД, – розстрілами тисячів української інтелігенції, вивозом соток тисяч на далекий Сибір і врешті атентатом, що його доконала в Парижі, вбиваючи Головного Отамана Симона Петлюру. Другий наказ виконати їй самій трудніше, бо Організація Українських Націоналістів є організацією підпільною і доступу до неї не мають москалі, тому вона шукає каїнових рук з-поміж українців і членів ОУН. І вперше знаходить людину-звіра з нелюдським серцем, який вбиває Вождя Основоположника Євгена Коновальця на вулиці Ротердаму, думаючи, що, вбивши Вождя, вб'є ідею Українського Націоналізму.

Але помилилась! Смерть Є. Коновальця ще більше посилила боротьбу Українського Народу, ще більше наповнила душі ненавистю до Москви, та ще більше зміцнила лави ОУН довкола його заступника А. Мельника. Побачивши Москва, що Український Націоналістичний Рух по смерті Є. Коновальця не підупав, а навпаки – ще більше зміцнився, вона починає

шукати інших способів нищення організації і знаходить їх у Бандери і Лебідьові (Рубан) та їх товаришах, створюючи з них опозиційну групу ОУН. І не зважаючи на те, що ще чути було стогони катуваних НКВД-истами українців, бандерівці почали свій подлий терор. Просякнуті наскрізь близькими до більшовизму ідеями, перебрали злочинні засоби більшовиків, вбиваючи своїми руками найкращих синів України – Провідників Українського Націоналістичного Руху, Сеника, Сціборського, Куца, Шульгу, Шумського, Пришляків та сотки інших ... Так бандерівці перестали бути організацією революційно-державницькою, а стали групою опозиційно-терористичною! Для маски ж виставила ОУНСД!

І сьогодні, коли вороги знову винищують тисячі найкращих синів Українського Народу по тюрмах НКВД і Гестапо, то бандерівські ватажки далі провадять свою братовбивчу роботу, пробуючи нищити актив Організації Українських Націоналістів, національно найбільш свідомі та політично і державно найбільш цінні елементи Української Нації! Хто має інтерес в цьому? Україна? Ні! Революція? Тричі ні! Але старий, вічний ворог України, Москва, по вуха зацікавлена в такій "роботі"! Хто пропонує братовбивчу війну – той агент Москви!

А що коли б т. зв. мельниківці почали б і собі стріляти Націоналістичний актив, який несвідомо опинився в рядах бандерівської організації? Чи у тій взаїмній боротьбі не впав би по обох сторонах найкращий провідний актив, без якого Український Нарід не був би здібний до державної творчости, а Україна надалі залишилабся в неволі?

Хиба щирий Українець, що хоче бачити вільну Україну буде винищувати українську провідну еліту та провідний актив Українського Націоналістичного Руху? Ні! І ще раз ні! Це може робити тільки ворог українського народу, який хоче нашої смерти але ніколи дійсні "Самостійники-державники".

Москва! І вся це робота, яку провадять бандерівці сьогодні, йде на користь більшовикам, і тому вони за ці корисні вчинки називають Бандеру в своїх летючках "старим більшовиком". Та хай не тішиться Москва, що під кулями та ножами бандерівців лється українська кров!

Бо жертви крови за правду родять когорти нових борців, що своєю вірою і завзяттям доведуть велику Ідею до перемоги! А кров невинних братів, що впали останньо з рук бандерівських ч[е]кістів, Тарасевича, Щирського, Мосіюка, Демчука, Денисюка, Вегери, Приймака, Столярчука та інших, лишиться на віки на руках каїнів Лебедів-Рубанів, Бусолів, та Закоштуїв!

Смерть Москві й московським мурзам!

Слава Україні! Вождеві Слава!

Постій, 5.11.43 ПК Організації Укр. Нац.*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 162-170. Оригінал.

---

* *Так у тексті.*

№ 213–215

ЗВІТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНОГО РЕФЕРЕНТА ЗАПІЛЛЯ ВО

22 листопада – 28 грудня 1943 р.

№ 213

ЗВІТ ПРО РОБОТУ РЕФЕРЕНТУРИ В ЖОВТНІ 1943 р.

22 листопада 1943 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційна]
референтура ВО

З В І Т

за місяць жовтень

1. Праця організаційно-мобілізаційно[го] апарату.
2. Власні сили в терені.
3. Воєнна господарка.
4. Вишкільна робота.
5. Самооборона.

1. Протягом жовтня сконтрольовано мною роботу надрайонових і районових орг[анізаційно]-мобіл[ізаційних] апаратів на терені Грозного, Тараса, Місяця і Самари. Оказалось, що всюди на згаданих теренах орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] апарат працює справно. Створено орг[анізаційно]-мобіл[ізаційний] персонал, якій стисло має окреслений обсяг своїх завдань.

Крім організаційно-мобілізаційного відповідального за цілість роботи, існують по надрайонах коменданти самооборони, яким доручена справа проведення в життя інструкцій щодо самооборони, військовий вишкільний, відповідальний завишкіл всіх військовозобов'язаних. Орг[анізаційно-]моб[ілізаційним] апаратом охоплений весь терен, аж до станиць включно. Місцеві недомагання в праці мобілізаційного апарату є в стадії ліквідації.

2. На терені цілої ВО твориться озброєні рої і чоти, причому зброя частинно витягається з терену, частинно здобувається в боєвих акціях. Крім теренових озброєних чот і роїв, організуються всюди особисті боївки, яких поступово узброюється і школиться. Також при СБ в необмеженій кількості творяться боївки, які, крім роботи поліційної, виконують боєві акції. При наїздах німців вони беруть активну участь в обороні населення. Акція ця зросла від часу стягнення в терену військових відділів. Таким чином творяться диверсійні групи, які разом з цивільним населенням

Кінна стежа УПА на Волині. 1943 р.

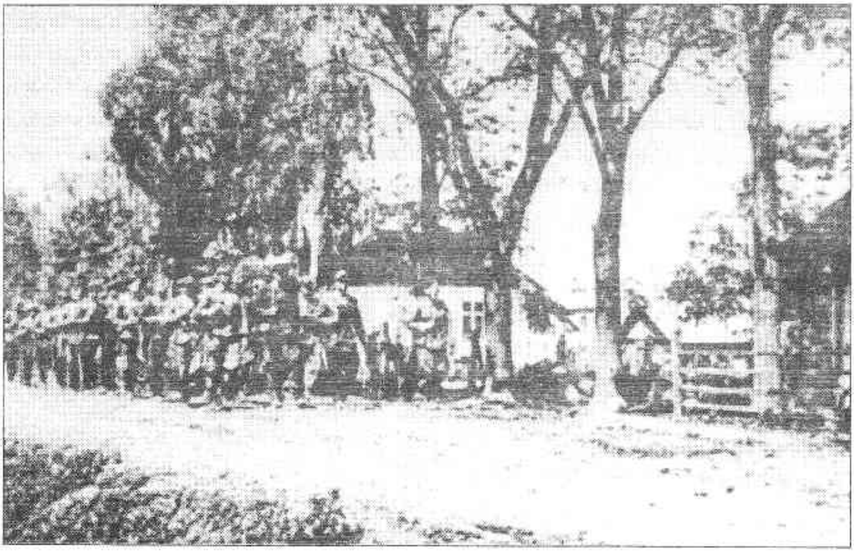

Неустійнений відділ групи "Богун" повертається з бойової операції на постій в селі. 1943 р.

нападають на відступаючі відділи німецької армії і їх роззброюють. На терені Самари зорганізовано вже чотири диверсійні групи, по 25 бойовиків кожна. Подібні групи творяться і на інших теренах. Рівночасно зростає свідоме вороже ставлення до німаків нашого селянства. Свідчить про це характерний випадок, який мав місце на терені Самари в с. Бугрині, де селяни з холодною зброєю здобули 2 фінки, 10 крісів, кілька пістолів, і 1000 шт. амуніції до крісів.

3. Воєнна господарка терену розвивається поступово. По всіх надрайонах творяться майстерні зброї і сідел, які з зібраних з терену частин виробляють справну зброю і заготовляють сідла. В зв'язку з цим розгорнена жива акція збірки амуніції, зброї і військових річей. Приміром, на терені Тараса в кожному районі є зорганізовані майстерні, які займаються направою кулеметів, крісів та іншої зброї.

В цьому ж надрайоні виробили майстерні за місяць жовтень 36 крісів, 4 автомати, 8 скорострілів, "Токар", 9 дисок до кулемета і 1 "Максима". Крім того в майстернях кожноразово направляється зброю для відділів та всіх теренових боївок. В зазначеному терені працює 2 майстерні сідел.

В терені Самари урухомлено 2 майстерні зброї і одну майстерню сідел.

4. Рівночасно проводиться поступово на терені цілої ВО вишкільна робота. По всіх надрайонах проводиться вишкіл військових комендантів самооборони, які в свою чергу займаються školенням цивільного населення. Всі військовозобов'язані охоплені є в рої і чоти і регулярно підлягають вишколові. Започатковується також по всіх теренах ВО військовий вишкіл жіноцтва, яке ставиться до цієї справи з увагою. В терені зроблено багато заходів в справі підготовки військових фахівців. З тією метою створено ряд спеціальних курсів, на яких школяться фахівці в усіх галузях військової техніки. В районі Ланівці на Крем'янеччині провадиться вишкіл мінерський, яким охоплено 20 осіб. На терені Тараса дня 27.X.43 р. закінчився курс телефоністів, в якому брало участь 22 курсантів. На цьому ж терені зорганізовано вишкіл шоферський. Бере в ньому участь 60 бойовиків. Курсанти мають до своєї диспозиції в навчанні 2 автомашини. Вишколом керує 2-ох інструкторів. Час курсу 2-ох місячний.

5. Самооборона, як одна з основних ліній нашої сьогодні військової тактики, проводиться на терені ВО в широкому масштабі. На терені всіх надрайонів діє в 80% справно служба обсерваційно-алярмова вдень і вночі. В кожній станиці виставляються варти на пунктах найбільше загрожених, з завданням алярмувати село на випадок наїзду ворога.

Рівно ж акція криївок набирає щораз більшої популярности. Власна пропаганда в цьому напрямі, палення сіл, грабунок – все це в великій мірі активізувало нашого селянина. Збіжжя і інші вартісні харчові продукти

вже в 90 % закопані. Селяни роблять криївки для себе і для захований свого майна.

Менше криївок робиться для захований живого інвентаря, однак і в цій ділянці останньо наступило покращання. На терені кожного надрайону існують криївки, призначені до окремого розпорядження орг[анізаційно]-моб[ілізайного] апарату. На терені Тараса, приміром, організаційно-мобілізаційний має до свого розпорядження 50 криївок. Щодо кількости криївок на інших теренах не маю ще точних даних. Так само акція зривання мостів, мінування і перекопування доріг, знімання телефонічних дротів, нищення польських пам'ятників по всій воєнній окрузі є в повному розгарі.

На терені Кореччини в найбільше загрожених пунктах селяни день і ніч в порозумінні з місцевими відділами копають рови, ставлять барикади з дроту і зрізаних дерев. Всі мости важнішого значення знищено. Дня 9.X.43 р. на терені Тараса знище[но] всі телефонічні дроти на допоміжних лініях за винятком однієї лінії Радивилів–Почаїв. Рівночасно, в цей сам день, знищено тут всі костели, пам'ятники – все, щоб вказувало на існування поляків на наших землях. Будинки, які могли б служити німцям за пункти опертя, всюди попалено. Одночасно з акцією перекопування доріг і сош проводиться поволі нищення залізниць місцевого значення. І так на терені Тараса розібрано 80 м залізничного шляху на лінії Дубно–Мизич.

Також на терені Ріве[н]щини згадані акції проходять в широкому обсязі. Зірвано мости, поперекопувано дороги, знято телефонічні дроти. В с. Кустині Александрійського району висаджено в повітря палац, який мав служити німцям за штіцпункт.

На терені Здолбунівщини і Крем'янеччини вище зазначені заходи щодо самооборони в повному розгарі.

Слава Україні!
Героям Слава!

Постій. 22.XI.43 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційний] ВО
/Тирса/

Ком[андир] Еней*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 68-69. Оригінал.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 214
ЗВІТ ПРО РОБОТУ РЕФЕРЕНТУРИ В ЛИСТОПАДІ 1943 р.

11 грудня 1943 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційна]
референтура ВО

ЗВІТ

за місяць листопад

1. Праця орг[анізаційно]-моб[ілізаційного] апарату.
2. Організаційно-військова і вишкільна робота.
3. Військова господарка терену.
4. Загроження терену.
5. Самооборона.

1. Орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] апарат знаходиться в стадії систематичної розбудови в залежності від вимог, які ставить життєва дійсність. Особливу увагу протягом останнього місяця звернено на розбудову мобілізаційного апарату, який до цієї пор[и] не стояв на висоті своїх завдань і не вив'язувався повністю з накладених на нього обов'язків. З метою усунення всіх недоліків в його роботі і повного його усправнення створено по всіх надрайонах спеціяльний мобілізаційний апарат в особі мобілізаційних інспекторів кількістю пропорціонально до числа районів з розрахунку 1 інспектор на район. Безпосереднім обов'язком моб[ілізаційних] інспекторів являється ведення обліку всіх військовозобов'язаних, проведення всіх моб[ілізаційних] акцій і стеження за додержанням всіх принципів мобілізації, поданих до відома по всіх надрайонах окремим зарядженням.

Створення повищих органів при орг[анізаційно-]моб[ілізаційних] референтурах надрайонів збільшує контролю в мобілізаційній справі, усправнює її і усуває ті недоліки, які особливо в б[іжучому] місяці мали місце на терені ВО. Рівночасно дано наказ створити при всіх надрайонах і районах ВО мобілізаційні пункти, які становлять місця збірні і заразом контрольні всіх мобілізованих. Крім того, при надрайонових моб[ілізаційних] пунктах дано наказ створити постійні мед[ичні] пункти для кожноразового лікарського обстеження мобілізованих.

2. На цілому терені ВО продовжується творення боївок, деверсійних груп і боївок з спеціяльним завданням. На терені Тараса створено вже по селах скошаровані рої, які мають завдання стежити за ворожими рухами, нападати на нього в міру можливості і здобувати зброю. Скошаровані рої систематично школяться. Військовий вишкіл роїв провадиться і на інших теренах. Рівночасно з тим вишколюється підстаршин і сільських інструкторів. З роями проробляються основні розділи полевої служби. Слабше стоїть

в цій ділянці робота в загорожених теренах і в окремих місцевостях, де находяться постійно ворожі сили. В першу чергу відноситься до терену Самари, де постійні наїзди козаків і фольксдойчів в великій мірі утруднюють вишкільну роботу. Без огляду на це створено тут 4-ри деверсійні групи по 25 людей кожна.

Одну таку ж групу вже створено на Кореччині. Призначена вона є на східні терени.

3. Військова господарка терену дедалі кращає. По всіх надрайонах організуються майстерні зброї, які постійно направляють стару зброю. На терені Понурого (Крем'янеччина) згадані майстерні існують в кожному районі. Загалом направляється в них 56 крісів, один міномет, один "Максим". Загалом вироблено в майстернях таку зброю: 10 крісів, 2 скоростріли, 1 арматку 44 мм, 1 ротний міномет, 10 лож до крісів.

В майстернях виробляються їдунки, ложки і інші військові річі. На терені Місяця створено, крім існуючої майстерні зброї Комара, нову майстерню, в якій, крім біжучого ремонту зброї виробляються гранати типу "Комар".

В цілій ВО працюють майстерні сідел і заготовляються лещата. В Понурого заготовлено вже 200 пар лещат. В майстернях Тараса удосконалено виріб сідел, які заготовляються тут повністю. Протягом б. м. в Тараса заготовлено 25 сідел, у Понурого – 30. Праця в цьому напрямі проходить і на інших теренах.

4. Терен на загал є досить загрожений. Відноситься це особливо до терену Самари і Грозного. В Корецькому районі є багато німецьких обозів, які останньо зменшуються з огляду на поворот німців до Житомира.

В Корці розбіглась українська поліція, причому в наші руки попала така зброя: 1 фінка, 1 МП і 2 пістолі. На терені діє червона партизанка в околиці Малої Совпи і Хмелівки. Вжиті заходи щодо її ліквідації.

Рівно ж появилась червона партизанка на терені Крем'янеччини в районі Ланівці. Начислює вона до 30 осіб. В районі Бережці і на передмісті Крем'янця концентруються банди мельниківців, разом в силі* до 80 осіб. Поведінкою своєю і ширенням пропаганди роблять заколот серед населення. На терені Тараса проходить акція переходу до нас шуцманів-східняків.

Дня 18.XI б. м. коло Лисивина, р-он Дубно роззброєно 12 східняків, які відбились від німців і хотіли долучити до УПА. Взято 2 скоростріли, 4 фінки, решта кріси.

Дня 18.XI б. м. роззброєно 16 східняків, причому взято 1 скоростріл, 2 фінки та 13 крісів.

20.XI б. м. роззброєно в цьому ж терені 9 східняків. Взято 9 крісів.

28.XI перейшло до нас 38 шуцманів східняків. Взято 38 крісів, 2 ЛС.

В районі Верба на Дубеньщині з с. Тараканів, де були закватировані

---

* *У тексті:* селі

шуцмани, до нас прибуло 20 озброєних людей. Також в с. Дитиничі згаданого району кватируючі шуцмани внаслідок контакту з місцевим населенням в 80 % перейшли до нас. Рівночасно на цьому терені провадиться пропагандивна робота зі східняками, які закватировані по селах вздовж залізниці Київ–Львів і соші Дубно–Крем'янець. Внаслідок її число наших співробітників збільшується.

Більша концентрація ворожих сил позначається в районі Млинів. В пунктах Млинів і Смордва находяться німці. В Панській Долині – поляки. Найбільш загрожена сьогодні є Рівенщина, як терен відступаючих та транспортованих відділів на східній фронт. Особливо сильне загроження йде від соші Рівне–Корець, а також Рівне–Броди.

Вздовж обох сош по околичних селах кватируються німці і звідси роблять часті випади в терен. Крім комунікаційних ліній, від яких іде загроження терену, існують чисельні бази ворожі, розкидані по цілому терені, обсаджені німаками, ляхами або козаками. В Тучині, приміром, є 80 німців і поляків, на терені Александрії є 5 ворожих станиць, які разом начислюють до 2000 ворожого війська. В районі Рівне знаходиться 10 ворожих станиць, а саме: Гуменники – німці і поляки, Плоска – 40 німаків, Глинськ – 250 німаків, Тинне – 40 німаків, Басів Кут – 200 німаків, Новий Двір – 50 німаків, Александрія – 70, Шпанів – німаки з козаками, Золотіїв – німаки.

Останьо прибуло до с. Колоденки (коло Рівного) 150 козаків-комунарів, дуже добре озброєних, які щоденно виїжджають на села, граблять, палять, ловлять людей і забирають їх з собою або розстрілюють. При цьому вишукують організованих. Група ця сильно тероризує населення, примушує його до здачі контингенту, викопує і забирає з собою збіжжя.

Подібні випади на села роблять німаки з козаками і на інших теренах. Чисельні мадярські сили, розташовані по окремих пунктах терену, відносяться пасивно.

5. Самооборона на терені цілої ВО щораз далі усправнюється. Всюде проводиться вишкіл, творяться рої, боївки, деверсійні групи. Кращає служба вартівнича і обсерваційно-алярмова. Позривано мости, поперекопувано дороги, знято телефонічні дроти. В пунктах загрожених заміновується дороги. Акція копання криївок вже в 80 % пройшла успішно. Систематично вживаються заходи до покращення самооборони у всіх її ділянках.

Слава Україні!

Постій *Героям Слава!*

11.XII.1943 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційний] ВО

/Тирса/

Ком[андир] Черник*

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 143-144. Оригінал.

* *Надпис у титулі.*

№ 215
ЗВІТ ПРО РОБОТУ РЕФЕРЕНТУРИ В ГРУДНІ 1943 р.

28 грудня 1943 р.

Орг[анізаційно-]моб[ілізаційна] референтура ВО

Постій 28/XII-43

ЗВІТ

за місяць грудень 1943 р.

1. Праця орг[анізаційно]-моб[ілізаційного] апарату.
2. Характеристика терену.
3. Воєнна господарка.
4. Самооборона.

1. Протягом підзвітного місяця орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] апарат на терені цілої ВО підлягає дальшій розбудові. Відноситься це особливо до мобілізаційної і вишкільної лінії. На терені всіх н[адрайо]нів потворені моб[ілізаційні] пункти, районові і надрайонові. Покликано до праці при орг[анізаційно]-моб[ілізаційних] референтурах н[адрайо]нів моб[ілізаційних] референтів і ознайомлено їх з мобілізаційними обов'язками. Створено при всіх моб[ілізаційних] пунктах н[адрайо]нів, а також при моб[ілізаційному] пункті ВО лікарські пункти для лікарського обстеження змобілізованого елементу. Зорганізовано орг[анізаційно-]моб[ілізаційну] сітку на терені Кореччини і Здолбунівщини створенням канцелярійного апарату і чіткої вишкільної сітки. Рівночасно поширено число працівників ВО, створюючи впоряд з існуючим рефератом зброї, окремий мобілізаційний апарат, який очолює д[ру]г Вишня.

Протягом місяця докладно сконтрольовано мною орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] апарат на терені Понурого (Крем'янеччина) і Місяця (Здолбунівщина). В обох випадках роз'яснено багато питань щоденної праці орг[анізаційно]-моб[ілізаційного] референта і уділено вказівок щодо їх компетенцій і обов'язків. В зв'язку з акцією мобілізації постійно робляться заходи до її усправнення. За біжучий місяць змобілізовано загалом 100 осіб. З наложених моб[ілізаційних] обов'язків не вив'язався повністю орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] Самара (Рівенщина), не висилаючи призначеного йому контингенту людей (сапери), а також орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] Тарас (Дубенщина), який до цієї пори не зреалізував дорученого йому завдання (сапери). Від обох зазначених орг[анізаційно]-моб[ілізаційних] референтів прибули люди, більшістю погано скомплетовані, з невідповідним вирядом і в 40 % хворі.

Свідчить це що вказані орг[анізаційно-]моб[ілізаційні] референти не провели особисто належної контролі, а також не сконтролювали в ділянці

мобілізаційній роботи своїх районових орг[анізаційно]-моб[ілізаційних] референтів. Недовиконання обов'язків оправдую лише в випадку Самари. За мотив повищого беру велике загроження терену і зв'язані з цим труднощі в праці.

2. Найбільша концентрація ворожих сил позначається в біжучому місяці на терені Самари і Місяця. Обидва ці терени є тяжкі до праці з огляду на постійні ворожі наскоки. Щодо розташовання ворожих сил на терені Самари не зайшли істотні зміни в порівнянні зі станом, який фігурує в звіті за м-ць листопад.

Центром загроження Здолбунівщини є с. Гільча Чеська, де находиться 80 німаків. З цієї бази роблять вони постійно невеликими групами (10–30 чол.) випади в околичні села, грабують і тероризують населення. Крім того, загроження йде від залізниць і шляхів. Терплять особливо на цьому розташовані вроблизу них села. Власні сили в терені: відділ УПА, зв'язкові частини і боївки самооборони.

На терені Понурого (Крем'янеччина) знаходиться 12 пунктів, населених ворожими силами, разом в кількості 1850 осіб. В згаданому числі є 380 мадярів, 505 німців, 250 ляхів, 800 козаків і 80 мельниківців. Власні збройні сили в терені: сотня Певного, 6 боївок самооборони в складі 68 осіб і 6 боївок при СБ в складі 60 осіб.

На терені Кореччини ворожі сили конце[н]труються в таких місцевостях: Корець – німаки і 46 польських поліцаїв, Мижирич – 120 німців, с. Невірків – 63 польських поліцаїв і 25 козаків, с. Буда – 20 бульбівців. Від часу до часу зі східного р-ну Яруна прибувають малими групами червоні партизани, які свій штаб мають в Камінці. Від міста Корця вздовж асфальту по селах стоять козаки (по 50 козаків на село), які вдень роз'їжджають по селах, а вночі роблять засідки. Власні сили в цьому терені: 4 боївки самооборони (озброєні) і 1 боївка СБ.

Стан ворожих акцій в терені протягом біжучого місяця виглядає слідуюче:

З д о л б у н і в щ и н а. В другій третині б. м. зробили німаки наскок на с. Плоску. Пограбовано 20 корів і багато іншого живого інвентаря. В наслідок сутички з місцевої боївкою 5 корів відбито. Під кінець б. м. зробили німаки напад на с. Новомалин, який однак був відбитий нашими відділами (теренова боївка і чота азербайджан). Під час бою влучним вогнем примушено один ворожий літак приземлитись. В останніх днях місяця німецькі банди, які оперували на терені Гощанського р-ну, почали врізуватись в північну частину Острізького р-ну. Несподівано зроблений був ними напад на с. Бухарів, у с[елі] викрито нашу беконярню і забрано 40 кг ковбаси. Рівно ж зроблений був німаками напад на с. Півче. Прибулий вчасно відділ УПА відігнав ворога, який залишив на пляцу бою кілька вбитих та ранених. 23/XII б. р. наскочили ляхи на с. Мизочок. Внаслідок бою з чотою УПА ворог відступив, втративши 3-ох убитими.

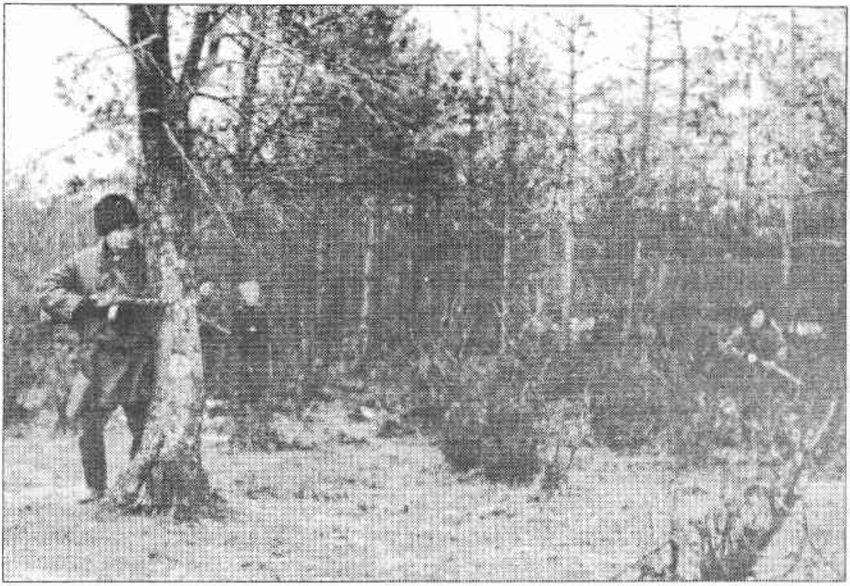

Повстанці з Острозького відділу в Суразьких лісах у грудні 1943 р.

К р е м ' я н е ч ч и н а. 15.XII б. р. німаки разом з козаками і ляхами напали на с. Тилявку. Внаслідок бою з нашим відділом (Крук) ворог був цілковито розбитий. Спалено 5 ворожих автомашин. Втрати ворога – коло 40 людей вбитими та раненими. Наші втрати: 1 ранений. Під час акції в наші руки попало багато зброї і амуніції. В Бережецькому р-ні боївкою самооборони було роззброєно 4-ох сов[ітських] партизан. Здобуто: 1 скоростріл "Дьогтяр" і 3 обрізи "Мавзер".

Р і в е н щ и н а. Під кінець другої третини б. м. несподівано наскочили німаки і окружили с. Пустомити Тучинського р-ну. Зібравши всіх людей, які не встигли втекти або сховатись, в два будинки, запалили їх. Начислюється до 200 трупів. Назагал цілий цей терен є сильно загрожений. Особливо тероризують населення банди козаків. Вся робота проводиться вночі.

К о р е ч ч и н а. 2.XII б. р. з міста Мижирича виїхали всі німці. В місті залишилось лише 13 козаків, 58 польської поліції, ляндвірт і 2 німці. Власні боївки, користаючи з цього, забрали з міста багато продуктів, а головно ліків.

4.XII б. р. боївка ком[андира] Верещаки зробила засідку на ляндвірта, який з ляхами і поліцією виїхав на села грабувати. В висліді бою 8 ляхів забито 6 ранено. Пограбоване майно відбито.

7.XII б. р. боївка Вовка, яка оперує на східних теренах, розбила сов[ітську] розвідку. Здобуто: 1 фінку, 4 кріси.

Що торкається більшої кількості даних про власні і ворожі акції, не маю ще повідомлень з терену (зокрема Дубенщини). Залучу їх до слідуючого звіту.

3. Воєнна господарка терену в загальному, як в попередньому звіті. Що торкається амуніції і військових речей, дано мною наказ надрайоновим орг[анізаційно]-моб[ілізаційним] референтам зібрати це все і змагазинувати у себе. Згадані речі в майбутньому будуть видаватися лише на моє запотребовання. Зокрема, заборонено тереновим майстерням виробляти вибухову зброю. Права до цього застережено лише для Комара. Про вислід праці майстерень повідомлю в слідуючому звіті.

4. На цілому терені ВО проводиться інтензивно вишкільна робота. На терені Крем'янеччини вже проведено вишколи телефоністів та саперів. По районах проводиться вишкіл військових інструкторів і жіночих інструкторок. Проектується створення курсу для старшин і підстаршин, які входять в склад організації військової сітки, а також курсу кулеметників по системах "Дьогтярова" і "Максима".

На Кореччині 6.XII розпочався десятиденний військовий курс. Охоплено ним 87 людей. 8.XII б. р. розпочався тут вишкіл санітарний, в якому бере участь 45 осіб.

Також на Рівенщині проведено вже підстаршинській вишкіл для жіноцтва. Проектується зорганізувати в найближчому часі ще один такий курс. Школення населення триває безперервно по всіх теренах ВО. Певного роду труднощі, які тут зустрічаються, зумовлені льокальними загроженнями терену, браком одягу і взуття.

В повищому звіті бракує даних з Дубенщини і деяких повідомлень з інших теренів. Сталось це через прискорення терміну мого місячного звіту.

Бракуючі дані заміщу в наступному звіті.

Слава Україні!
Героям Слава!
/Тирса/
Орг[анізаційно]-моб[ілізаційний] ВО

При цьому долучаю місячний звіт про стан мал[ої] зброї і списки моб[ілізаційні].

/Тирса/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 89-93. Оригінал. Рукопис.

REPORTS OF VO REAR LINE LEADERS

This chapter of reports by military okruha rear line leaders includes reports by military okruha rear line commander "Ptashka", prepared between November 9 and December 4, 1943, reports by military okruha social-political section head dated October 31 to November 30, 1943 and reports by the military okruha rear line organizational-mobilization section head "Tyrsa", dated November 22 to December 28, 1943.

The first group of documents consists of reports of rear line commander "Ptashka" about the condition and activity of the Rivne military okruha rear line. They begin with an order dated November 9, 1943, covering the period from October 28 to November 9, 1943 (document no. 209), in which the rear line commander informs about military actions, the public mood and the military okruha rear line administration's work in the economic management, organizational-mobilization and other spheres. In addition, information is given about Ukrainian Red Cross and UPA unit activity in the area. The next report, dated December 4, 1943 (document no. 210), contains information about the condition and activities of the military okruha rear line on December 1, 1943. In addition to matters reported on earlier, information is provided about the activities of the Security Service and "hostile groupings" (Melnyk's organization) in the area, the state of communication, political work conducted and the organization of popular self-defense against enemy attacks.

The next group of documents presents the activities of the VO social-political section head, "Mykola". Both reports are social-political overviews of the southern part of the Rivne oblast. The first report, dated October 31, 1943 (document no. 211), for the month of October 1943, contains information about the German administration in the area, the situation and mood of the Ukrainian population, national minorities and Red partisan activities. The second report, for the month of November, dated November 30, 1943 (document no. 212), informs about the activity of the German administration, Red partisans, the condition of the Ukrainian population, the industry and trade situation, church life, the spread of epidemics and the work of Ukrainian groups in the area (Bulba's and Melnyk's organizations). The activities of the latter two groups are evidenced by the leaflets-jproclamation attached to the report as annexes Nos. 1 and 2.

The chapter ends with reports by section head "Tyrsa" about the work of the military okruha organizational-mobilization section during the months of: October (report dated November 22, 1943, document no. 213), November (report dated December 11, 1943, document no. 214), and December (report dated December 28, 1943, document no. 215). The reports discuss the following matters: the work of the organizational-mobilization apparatus, the condition of UPA forces in the area, military supplies, training activities, self-defense.

Волинь в боротьбі. Дереворит Н. Хасевича

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "ТУРІВ"

ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ УПА “ТУРІВ” (серпень-листопад 1943 р.)

Центри областей

Центри районів

Інші населені пункти

Припустимі межі ВО “Турів”

Припустимі межі військових надрайонів

“СТЕП” Назви військових надрайонів

Адміністративний поділ подано на кінець 1939 р.

ДОКУМЕНТИ КОМАНДУВАННЯ ГРУПИ

№ 216–265

НАКАЗИ ТА ІНСТРУКЦІЇ КОМАНДУВАННЯ ГРУПИ

16 серпня 1943 р. – 22 січня 1944 р.

№ 216

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ ПРО ПІДГОТОВКУ ДО БОРОТЬБИ З ПРОТИВНИКАМИ

№ 2 *16 серпня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
зн: 4/03

Н А К А З ч. 2

Підготовка до боротьби з польськими бандами та німецькими відділами СС

Наказую підготовити Ваші відділи до акції проти ворожих сил на терені, в якому знаходяться Ваші відділи.

Для того:

а) посилити розвідчу та пропагандивну акцію; б) розташувати відповідно до потреб свої відділи; в) дати свої погляди та розрахунки щодо переведення наміченої Вами роботи; г) подати плян операції, який пришлете спец[іальним] кур'єром з посиленням боївкою.

Плян доставити до 24.8 б. р. год. 12.

Організація сил

Вислати по 3 зв'язкових від кожної сотні. Повстанці мають бути як мога найбільше розгорнені, з них один кінний і два піших. Вони зголосяться дня ..... б. р. до год. 12 до с. С. коло Колок.

Пункт зголошення – .....

Забороняю безцілево зміняти постій. Коли би така потреба заіснувала зараз зголошувати.

Тактична розвідка

Зформувати при кожній сотні чоту розвідчиків з вибраних з сотні людей, котрі мали б розвідчий хист. Люди мають бути очайдушні, з добрим зором, слухом та фізично кріпкі, для справи посвячені. Ця чота є першою, другою або третьою чотою Вашої сотні (не творити 4-ої чоти). В кожній сотні в другій чоті 2-ий рій підготовляти на рій протигазової оборони.

Підготовки вести по програмах, що їх Вам вишлеться.

Розвідка

Подати докладно розміщення ворожих сил з поданням

1. Національність вор[ожої] групи (черв[оні], поль[ські], нім[ецькі], дикі гр.)
2. Число.
3. Зброя.
4. Будинок, в якому скошаровані (мурований, дерев'яний).
5. Укріплення (закопи, точки вогню).
6. Можливі підходи до об'єкту для його зліквідовання.
7. Шкіци розміщення ворога та його укріплення.
8. Назва місцевости та район.
9. Командний склад.
10. Настрій та пляни на будуче.

Ці відомості подати до дня 24.8 год. 12.

За точність відповідаєте Ви особисто.

Застерігаю, що робота при пункті 1 і 2 мусять пройти особливо скрито, щоби ворог не розгадав нашої праці.

Зв'язок

Прислати на вишкіл по п'ять людей з загонів, які будуть у Вас чотовими та ройовими Вашої чоти зв'язку. До чоти зв'язку дістанете людей з терену. На вишкіл слати до 1.9 б. р. З людьми вислати: 2 полевих апарати і одно надавчо-відборче радіо, 2 катушки телеф[онічного] кабля.

Вишкільне

Зараз же приступити [a-]до вивчення повстанцями військового діла по висланих[-a] Вам вишкільним програмам по розписам, призначеним для всіх стрілецьких сотень.

Санітарне

Наказується всім командирам відділів відремонтувати все взуття та одяг стрільців по розмірам.

Заборонити спати стрільцям на сирій землі розділтими.

Вимагати:
а) щоб унучі в чоботях були сухі, не пити сирої води, де попадає, бо може бути затрояна ворогом.
б) Не їсти сирих овочів, бо можуть бути заражені черевним тифом, холерою, різачкою.
в) Стрільці мусять кожний день обов'язково обезвошивлювати свою одежу. Командир мусить провіряти.
г) Білизну міняти один раз на тиждень після миття в бані. Перепроваджувати дезинфекцію одягу.
д) Заборонити стрільцям відвідувати хати, а особливо спати на чужих ліжках, не знаючи стану родини.
є) Кожний ранок провадити вмивання до пояса та так розділим фіззарядку.
ж) Кухню приміщати в чистих місцях, обгородити жердями чи линвою та назначувати службових на кухні. До кухні не вільно підходити.
е) 20-30 м від кухні покопати ями на кості та відпадки. Ями при зміні постою засипати.
є) Покопати в місцях постою рівчаки для кльозетів.
к) Подбати про будову бань.
л) Добрати на кожну сотню фризерів і зобов'язати їх до затримування гігієни при стрижені. Допускаєма довжина волосся 5 см.

Господарче

Вибрати з-поміж повстанців (по одному на район з вашого терену) на вишкіл господарчих контролерів запілля вислати на 1.9 б. р. по зв'язку з відповідним письмом.

Виховне

Відібрати присягу по залученим тексті, добираючи відповідний момент настрою. Щоденно перед молитвою пригадувати про зберігання військової тайни.

Передати для виховників (для світлиць) радіо і телефони.

До пункту "Організація сил"

Організувати чуженаціональні відділи, а спеціяльно з узбеків. Негайно почати робити засідки проти ворога.

Загальне

Забороняю:
[а)] уживати назв по ступеням вгору від сотенного;
б) вживати назви "штаб";

в) в розмовах, кореспонденції не вживати місцевости, де стояли чи стоять відділи УПА. Не впускати в місце постою цивільних людей;
г) до праці внутрі табору уживати людей з відділів;
д) не звільняти людей на урльопи;
е) кожний загін створить господарчо-транспортну колону (50 запряжок);
є) брички і сідла на возах віддати до сан[ітарної] служби. Не вільно уживати бричок та сідел на віз навіть при службових поїздках. Забороняю командирам їздити з жінками. Забороняю їздити одному на задньому сидженні (як пан).

Шеф штабу /–/ Клим	Ком[андир] групи /–/ Олег

Постій, дня 16 серпня 1943 р.

За згідність з оригіналом
/Князів[1]/

№ 4/03*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 1-2. Копія.

№ 217

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ ГК ВОЯКАМ УПА В СПРАВІ ПІДГОТОВКИ ДО РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

№ 4 *[Серпень 1943 р.]*

УПА
Група "Турів"
зн: 1-[0] 03

Командирам, політичним керівникам і стрільцям

Н А К А З ч. 4[2]

Підготовка до революційно-визвольної боротьби вимагає не тільки фахово-військового вироблення військовиків, але також високої моральної постави військовика і великого у нього політичного вироблення і знання: "За що і з ким ми боремося" – мусить кожний військовик докладно знати.

---

* *Надпис штампом у титулі.*
[1] *Шеф зв'язку загону ім. Івана Богуна ("Січ").*
[2] *Наказ № 4 є передруком наказу № 6 ГК УПА.*

Бойової готовості набирається не тільки через бойовий вишкіл, але ще більше через моральну і політичну підготовку військовика.

Сьогодні тим більше мусить бути у нас звернення уваги на моральний стан і політичне вироблення кожного військовика. Нам моральна і політична підготовка має заступити [а]почасті[а] ті браки, що їх ми маємо в фаховості і зброї.

В час підготовки до революційно-визвольної боротьби і державного будівництва, нам важне ще і те, щоб ми зуміли упертись посиленій [б]сьогодні[б] ворожій поміж нами пропаганді, а то й бороти її. А пропагандивно вороги ділають так у нашій армії, як і серед цивільного українського населення.

Сильною поставою, бойовою готовістю, політичною освітою і високо революційною мораллю український військовик не тільки скріпить армію, але піддержить високоморальні сили народу. Так армія і нарід стане потужною і духовою боєвою одиницею.

Н А К А З У Ю:

1) Повести посилену політично-пропагандивну і виховну роботу поміж військовиками всіх степенів і частин, звертати не меншу увагу на політичне вироблення військовиків, як і на фахову їх підготовку.

2) Звернути пильну увагу на громадсько-державницьке вироблення і виховання військовиків. Кожний військовик – це громадянин-державник.

3) Виховно-вишкільною роботою займуться в першій мірі командирі, від командира рою вгору. Їм до помочі прийдуть спеціяльні виховники, як їх помічники у виховно-політичній роботі, або вибрані командиром і затверджені політичною референтурою, або дані політичною референтурою безпосередньо. Тому кожний командир мусить в першій мірі піднятися на височину не тільки бойового керівника своєї частини, але на її виховника.

4) Кожний виховник у військовій частині – це рівночасно військовик. Він перебуває стало поміж стрільцями, з ними разом бореться, ходить на військові вправи, їсть, спить. Він мусить виказатися дійсно відвагою, бойовою готовістю, високою моральною поставою. Він перший у всьому. Він взір до наслідування.

5) Задержати в частинах соціяльну рівність. Позбутися у українському війську чужих налетів – офіцерщини, капральщини, комісарщини, що є згубне для нас. Наближуватися і вкоріняти українському війську нашу питому нам військову педагогіку, оперту на наших рідних взорах, витворених на нашій рідній духовості; на взорах Святославових дружинників, на козацькому побратимстві, на дисципліні, на бойовій готовісті, високій моральній поставі і безоглядності супроти себе і ворога, січових стрільців, полк. Є. Коновальця, на багатьох високобоєвих, моральних і педагогічних вчинках сьогоднішньої УПА.

6) Кожний командир і виховник мусить бути у всякому випадкові як супроти себе самого, так і супроти військовиків.

7) Командири і виховники вставляють в програму діянь кожного дня хоч одну годину на політично-виховну роботу. Крім цего, кожну вільну годину, обідню пору чи інший час, вільний від військових занять, виповнюють виховно-вишкільною роботою.

8) Найбільше розкладає і деморалізує військовиків безділля. Тому військовикам давати безупинно заняття і працю. Ані хвилини на неробство. Все щось найти для військовиків до роботи, але позитивне.

9) На всіх постоях, при всіх перебуваннях серед цивільного населення так командирів, як і виховників, а також кращих стрільців є обов'язком зайнятись пропагандою, [в-]виясненням новин та нероз'яснених населенню наших проблем[-в].

Але в першій мірі добра поведінка всіх військовиків серед населення зв'яже її найтісніше з населенням.

10) На чужонаціональній території і поміж чужонаціональним населенням кожний військовик мусить пам'ятати, що він репрезентант Української Армії. А Українська Армія завжди і всюди славилась високою військовою культурою, громадянською мораллю і політичним розумом.

11) Піднести значення і авторитет всіх командирів, функційних, підстаршин і старшин. Поставити їх на належному їм місці. Тим скріпимо моральну силу Української Армії.

Слава Україні!

Постій, дня 25 серпня 1943 року.

Шеф військового штабу
/-/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/-/ Клим Савур

За згідність з оригіналом
/Князів/

№ 14/03*

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 4-5. Копія.

* *Надпис штампом у титулі.*

№ 218

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ ГК ВІЙСЬКАМ УПА В СПРАВІ УСТІЙНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНІВ ДЛЯ УПА

№ 6 *[Серпень 1943 р.]*

Н А К А З ч. 6[1]

Військам УПА

З перетворенням всіх бойових відділів, які боряться за спільну ідею створення Української Соборної Держави, в один військовий організм під назвою "Українська Повстанча Армія" виникла потреба організації цієї армії на засадах сучасної техніки і метод війни, з чого виникає потреба упорядкування взаємовідносин між поодинокими вояками, бойовими частинами і командним складом армії.

Тому наказую:

Нав'язуючись до військових традицій нашого славного минулого з давніх часів, і часів визвольної боротьби рр. 1918-1922 армій УНР і УГА, називати всіх вояків УПА – козаками. Козак – є почесне звання борця за Українську Державу.

По своїй бойовій підготовці і вишколу, козаки діляться на три групи: козаки, підстаршини і старшини.

Для всіх козаків встановлюються слідуючі ступені і ранги:

А. Сухопутні війська

Степені:
1. Козаки:
   а) козак
   б) вістун
2. Підстаршинські:
   а) десятник
   б) старший десятник
   в) підхорунжий
3. Старшинські ранги:

Молодша старшина:
   а) хорунжий
   б) поручник
   в) сотник

Булавна старшина:
   а) осаул
   б) підполковник
   в) полковник

Генеральна старшина:
   а) генерал-хорунжий
   б) генерал-поручник
   в) генерал-полковник
   г) генерал-піхоти
      " -артилерії
      " -кінноти
      " -летунства
      " -панцерних військ
      " -інженерних військ

[1] *Наказ № 6 є передруком наказу № 8 ГК УПА.*

Б. Морські війська

1. Степені козаків-моряків:
   а) матрос
   б) матрос-вістун
2. Степені підстаршинські:
   а) десятник
   б) старший десятник
   в) підхорунжий
3. Старшинські ранги:

Молодша старшина:
   а) молодший лейтенант
   б) лейтенант
   в) старший лейтенант

Булавна старшина:
   а) капітан-лейтенант
   б) капітан-сотник

Генеральна старшина:
   а) контр-адмірал
   б) віце-адмірал
   в) адмірал
   г) адмірал флоти

Користають з права підвищення до степенів:

Вістуна, десятника і старшого десятник – командири окремих частин, командири, які користуються правами командирів полків.

Підхорунжого – командири груп, командири, які користуються правами командирів дивізій. В рангах всіх старшин – верховна влада, яка користується з прав видавання законів.

Постій, дня 27 серпня 1943 р.

Шеф військового штабу
/–/ полк. Гончаренко

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Клим Савур

За згідність з оригіналом
/–/ Князів

№ 16/03*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 48, арк. 8-9. Копія.

№ 219

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ В СПРАВАХ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКУ РАДІОМАЙНА Й ФАХІВЦІВ

№ 8 *7 вересня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 7 вересня [19]43 року

Н А К А З ч. 8

Командирам загонів

1. Мушу ствердити, що донесення про бойові дії в загонах і про положення на бойових відтинках надсилається до мене з великим запізненням, чому не можу оцінити положення в відповідний час.

---

* *Надпис штампом у титулі.*

Наказую бойові донесення надсилати мені щотижня, за минулий тиждень так, щоб я міг їх отримати в суботу цього самого звітового тижня. Бойові донесення мусять бути змістовні, короткі і докладні, без літературного опису поодиноких боїв, що належать вже до хроніки. В донесеннях мусять бути подано:

1) Які зайшли події і де. 2) Коли. 3) Якими силами диспонував ворог (кількість і формації). 4) Які наші сили приймали участь в бою чи акції. 5) Вислід бою чи акції. 6) Наші втрати. 7) Трофеї (зброя, амуніція, полонені). 8) Які здобуто відомості про ворога. 9) Коротка характеристика акції. 10) Що робить, або що має замір робити командир загону (Десята точка зашифрована).

2. Наказую взяти на облік все радіофонічне і радіотелеграфічне майно і всіх фахівців з ділянки радіозв'язку і радіотехніки. З першим терміном донесення подати мені докладно про кількість зареєстрованого матеріалу і людей з поданням фаховості в певній ділянці.

3. Всі важніші речі шифрувати.

Слава Україні!

Шеф штабу — Командир групи
/–/ Клим — /–/ Олег

За згідність з оригіналом
/Князів/

№ 18/03*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 3. Копія.

№ 220

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ ГК ВОЯКАМ УПА В СПРАВІ ЗБЕРІГАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

№ 10 — *[Вересень 1943 р.]*

НАКАЗ ч. 10[1]

Всім повстанцям і командирам

Дається спостерегти, що багато повстанців, командирів, функційних не придержується військової тайни. Немає у тих людей границь в говорені. Говорять з кожним про все, про що треба і не треба. Через це багато справ, що повинні бути укриті строгою тайною, виходять наверх. Це відноситься і до військових команд, осередків і штабів. А ворог тільки

---

* *Надпис штампом у титулі.*

[1] *Наказ № 10 є передруком наказу № 10 ГК УПА.*

підслуховує це все. І дивно нам зараз, що ворог вдаряє по нас там, де ми найменше сподіваємося удару. Тоді шукаємо поміж нами агентів ворога.

Ми самі через свою необережність, безграничну говорливість, непануванням над собою, самохвальбу, легковірність (віримо всім, бо це українці) зраджуємо строгі військові тайни. Самі підсвідомо робимо ворогові прислугу. Самі себе руйнуємо.

У штабах для всіх лежать доступні воєнні документи. Розкинені записки, що разом зі сміттям викидається на смітник. У військових частинах майже не працюється над виробленням у військовика почуттям задержання військової тайни. Мало працюють над тим і командирі, як рівно ж і їх виховники.

Н А К А З У Ю:

1) Завести строгу групову конспірацію. Про всі справи характеру таємного говорити тільки з тими, до кого вони належать. Пам'ятати також і про це, що "стіни вуха мають".

2) На писані воєнні речі построїти тайні скритки. Хай кожен не заглядає до речей, що до нього не належать.

3) Всі приміщення команд і штабів мусять бути строго конспіровані, а принайменше не впускати до їх приміщень кожного, першого-ліпшого чоловіка, військового чи цивільного, мовляв "це українець. Певний."

4) Всі штабові кар[т]и, звіти, кореспонденція мусить бути хоронена перед людьми, що в штабах не працюють. Всі використані записки, калька тощо мусять бути старанно попалені.

5) До таємної переписки у військових справах уживати шифрів і кодів.

6) Всі місця сталого постою військових частин мусять бути задержані в строгій тайні перед цивільним населенням. Цивільних близько табору або в табор пускати не вільно.

7) У всіх військових частинах призначити кожного дня 10-20 хвилин на доклад командира або виховника про військову тайну. Мусимо влити в кожного почуття потреби задержання військової тайни.

8) Бойові накази видавати кожному командирові в такому часі, щоб він міг приготовитися до виконання бойового завдання. Час видавання бойового наказу точно обчислити. Відділами бойовий наказ давати перед самою акцією.

9) Кудою пересуваються відділи хай не знає цивільне населення. Це зраджує наші пляни. Навіть військові частини, коли ще немає бойового завдання, не сміють знати кудою ідуть.

10) До населення ставитись ввічливо. Заховуватись пропагандивно, так як пристоїть на українського вояка, але про справи військові цивільному населенню в ніякому разі не розповідати.

За зраду військової тайни відповідають в першій мірі командирі і функційні.

Дня 3 вересня 1943 р.

Слава Україні!

Командир Української Повстанчої Армії

/–/ Клим Савур

За згідність з оригіналом

/Князів/

№ 19/03*

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 17. Копія.

№ 221

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ В СПРАВІ УПОРЯДКУВАННЯ ПІДСТАРШИНСЬКОГО ТА СТАРШИНСЬКОГО СКЛАДУ

№ 12 *7 вересня 1943 р.*

УПА

Постій, дня 7.9.43 р.

Група "Турів"
Зн.: 26/03

Н А К А З ч. 12

Всім командирам загонів

Підстава: Наказ ч. 13 від 4 вересня 43 р.
/Командир УПА Клим Савур/
Наказ ч. 9, 12 від 4 вересня і 1/9.43
/Командир УПА Клим Савур/

[1.] В цілі упорядкування підстаршинського і старшинського складу УПА, наказую: командирам окремих частин підвищити в підстаршинські степені козаків, які на це заслуговують по їх вишколу, або бойових прикметах і затвердити підстаршин, які вже їх мали попередньо в нашій давній, або інших арміях.

Тих козаків, що виконують обов'язки підстаршин, підвищити до підстаршинських ступенів. Для того скласти екзаменаційні комісії, завданням яких буде перевірити теоретичну підготовку підстаршинського складу і дати на затвердження командирам груп.

---

* *Надпис штампом у титулі.*

2. Упорядкувати старшинський склад армії. Для того: командирам загонів предложити до команди групи для затвердження в рангах тих старшин, які мають вже старшинські ранги нашої армії, або іншої (польської, совітської, німецької і т. д.). Кожний старшина мусить довести посідання ранги або документом, або коли по специфічним для нас умовинам документів не посідає, ствердження принайменше двох старшин, що даний старшина посідає подавану ним рангу. До того мусить бути ще позитивна опінія командира групи.

Для тих військовиків, які заслуговують на підвищення до старшинської ранги, по своїх заслугах, при Головній Команді утворюється екзамінаційно-кваліфікаційна комісія, якої завданням буде провірити теоретичну підготовку командирів до старшинської ранги. Командири загонів повинні предложити до команди групи зіставлення таких кандидатів по формі, яка залучається і висилати чергово невеликими групами, або індивідуально до Головної Команди для перевірки.

3. Наказую при службових взаємовідносинах козаків і старшинського складу звертатися по посадам або рангам, додаючи слово "друже". Напр[иклад], "друже сотенний", "друже командир", "друже сотнику", "друже полковнику", "друже генерале". До козаків, коли відоме прізвище, то по прізвищу, додаючи слово "друже", напр[иклад], "друже Оса", або коли прізвище невідоме, просто "друже".

Загальне: До дня 20.9.43 р. вислати до команди групи по 30 відповідних людей від кожної округи для другої тури школи старшин. Добре вивінування і зброя. Три кулемети від кожної округи. По закінченню курсу зброя повертається назад з людьми.

До дня 20.9.43 р. вислати до мене по 15 людей, можливо вже ознакомлених з піротехнікою та саперським ділом, або з ремісничих шкіл для вишколу. Люде мусять [a]-бути-[a] узброяні та одягнені (з одним кулеметом від округи). По закінченню вишколу люде повертаються назад. Прислати також людей, які б в будучому, по вишколі, могли б обняти старшинські становища і бути інструкторами по відділах.

Приспішити виконання наказу ч. 9 з дня 1 вересня 1943 р.

Слава Україні!

Шеф штабу /–/ Клим

Ком[андир] групи /–/ Олег

За згідність з оригіналом
/Князів/

№ 26/03*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 4. Копія.

---

* *Надпис штампом у титулі.*

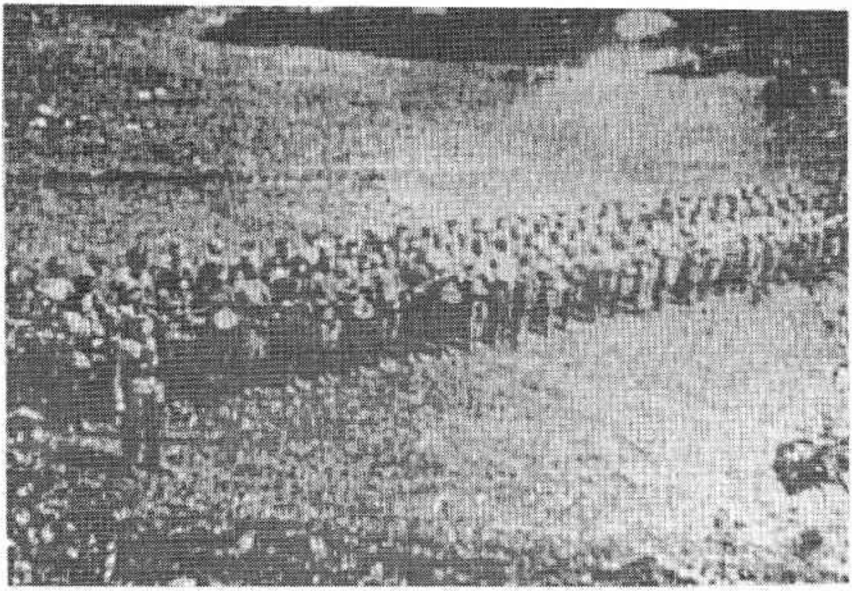

Неустійнений відділ групи "Турів" під час інспекційного перегляду. 1943 р.

№ 222

НАКАЗ КОМАНДИРУ "БОГУНОВІ" У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСОВОЇ СЛУЖБИ ПРИ УПА

№ 12 *13 вересня 1943 р.*

До друга командира Богуна

Н А К А З ч. 12[1]

Наказую негайно виконати інструкцію в справі організації Української Пресової Служби при УПА[2], зобов'язавши Ваших політичних виховників діяти за залученими до цього наказу вказівками[3] до виконання інструкції в справі Української Пресової Служби при УПА.

Постій, дня 13/9 1943 року.

Командир /Олег/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 11, арк. 3. Оригінал.

---

[1] *Число 13 виправлено на 12. Ідентичний наказ тільки без номера адресовано командирові "Сосенку":* ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 181.

[2] *Текст інструкції наведено в тематичному розділі документів і матеріалів ГК УПА (див. док. №33).*

[3] *Вказівки політвиховника групи "Турів" "Хмурого" наведено в цьому тематичному розділі (див. док. №266).*

№ 223

НАКАЗ КОМАНДИРАМ СОТЕНЬ У СПРАВІ УПОРЯДКУВАННЯ ПІДСТАРШИНСЬКОГО І СТАРШИНСЬКОГО СКЛАДУ

14 вересня 1943 р.

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 14/9 – 43 р.

Н А К А З

Всім командирам сотень

Підстава: Наказ ч. 13 від дня 4 вересня – 43 р.
Командир УПА, Клим Савур.
Наказ ч. 9, 12 від 4 і 1/9.43 р.
Командира УПА /Клим Савур/

В цілі упорядкування підстаршинського і старшинського складу УПА.

1. Наказую командирам окремих частин підвищити підстаршинські ступені козаків, які на це заслуговують, по їх вишколу, або бойовим прикметам і затвердити цих підстаршин, які вже їх мали попередньо в нашій давній, або інших арміях.Тих козаків, що виконують обов'язки підстаршин, підвищити до підстаршинських ступенів. Для того скласти екзаменаційні комісії, завданням яких буде перевірити теоретичну підготовку підстаршинського складу і дати на затвердження командирам загону.

2. Упорядкувати старшинський склад армії.

Для того: командирам сотень предложити до команд загонів для затвердження тих старшин, які мають вже старшинські ранги нашої армії, або іншої (польської, совітської, німецької і т. д.). Кожний старшина мусить довести посідання ранги або документи, або коли по специфічним для нас умовинах документів не посідає, ствердження принайменше двох старшин, що даний старшина посідає подавану ним рангу. До того мусить бути позитивна опінія командира сотні.

Для тих військовиків, які заслуговують на підвищення до старшинської ранги, по своїх бойових заслугах, при Головній Команді утворюється екзамінаційно-кваліфікаційна комісія, якої завданням буде провірити теоретичну підготовку командирів до старшинської ранги. Командири сотень повинні предложити до команди загонів зіставлення таких кандидатів по формі, яка залучується, і висилати чергово невеликими групами або індивідуально до Головної Команди.

3. Наказую при службових взаємовідносинах козаків і старшинського складу звертатися по посадам або по рангам, додаючи слово "друже".

Наприклад: "друже Оса", "друже сотенний", "друже генерале" і т. д. До козаків, коли відоме прізвище, то по прізвищу, додаючи слово "друже". А коли прізвище не відоме, – просто "друже".

Приспішити виконання наказу ч. 9 Команди Української Повстанчої Армії.

Слава Україні!

Шеф штабу /–/ Клим — Командир групи /Олег/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 182. Оригінал.

№ 224

НАКАЗ КОМАНДИРАМ СОТЕНЬ У СПРАВІ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКУ РАДІОМАЙНА Й ФАХІВЦІВ

14 вересня 1943 р.

УПА — Постій, дня 14 вересня 1943 року

Група "Турів"

Н А К А З ч.

Командирам сотень

1. Мушу ствердити, що донесення про бойові дії в загонах і про положення на бойових відтинках надсилаються до мене з великим запізненням, тому не можу оцінити положення в відповідний час.

Наказую бойові донесення надсилати мені щотижня, за минулий тиждень та щоб я міг їх отримати в суботу цього самого звітового тижня. Бойові донесення мусять бути змістовні, короткі і докладні, без літературного опису поодиноких боїв, що належить вже до хроніки. В донесеннях мусить бути подано:

1) Які зайшли події й де. 2) Коли. 3) Якими силами диспонував ворог, кількість і формації. 4) Які наши сили приймали участь в бою чи акції. 5) Вислід бою чи акції. 6) Наші страти. 7) Трофеї, зброя, амуніція, полонені. Які здобуто відомості про ворога. 8) Коротка характеристика акції. 10*) Що робить, або що має замір робити командир сотні. Десята точка зашифрована.

2. Наказую взяти на облік все радіофонічне і радіотелеграфічне майно і всіх фахівців з ділянки радіозв'язку і радіотехніки. З першим

* *Так у тексті.*

терміновим донесенням подати мені докладно про кількість зареєстрованого матеріалу і людей з поданням фаховості в певній ділянці.

3. Всі важніші речі шифрувати.

Слава Україні!

Шеф штабу
/–/ Клим

Командир групи
/Олег/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 183. Оригінал.

№ 225
НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ У СПРАВІ ВИКОНАННЯ НАКАЗУ № 2

14 вересня 1943 р.

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 14 вересня 1943 року

Командирам загонів

НАКАЗ

Згідно наказу ч. 2 з дня 16.8.43 р. Ви мали вислати по 5 людей з загону на вишкіл чотових і роєвих зв'язку, по два полеві телефонічних апарати, по одному відборчо-надавчому радіоапараті і по дві катушки кабля. До цеї пори ані згаданих людей, ані приладь, ані повідомлення про невиконання наказу не надійшло. Наказую обов'язково на день 21.9.43 р. вимагані речі і людей на трьохмісячний вишкіл зв'язківців прислати і вияснити, чому поданого в попередньому наказі речінця не додержано.

Слава Україні!

Шеф штабу
з. д. /Богун/

Ком[андир] групи
в. з. /Клим/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 7. Оригінал.

№ 226

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ГРУПИ В СПРАВІ РУХЛИВОСТІ ВІДДІЛІВ

№ 13 *25 вересня 1943 р.*

УПА

Постій, дня 25.9.43 р.

Група "Турів"
Зн. 45/03

Н А К А З ч. 13

Всім командирам групи "Турів"

Для того, щоб зробити наші відділи якнайбільше рухливими та не зв'язаними з тереном, наказую:

1. Всі господарчі підприємства, як млини, гарбарні, масарні, пекарні і т. п. передати в руки господарчих запілля за відповідним актом, залишаючи в магазинах лише запас на один тиждень.

2. Приняти та впровадити в життя з днем 1 жовтня книговість та способи господарки, що їх Вам предложиться.

3. В якнайкоротшому часі зложити звіти про передання господарки господарчим запілля, долучити облік і спис майна, що залишається в відділах. Остаточний термін 7.10.43 р.

4. Ввести негайно харчові та фуражові норми[1] по відділах. Всі відпадки передавати до перерібки господарчим запілля.

5. Трофейні здобутки одяг та взуття передавати госп[одарчим] запілля, залишаючи у себе 10% у відношенні до стану людей; прим[ір], у сотні є 150 людей – у магазині сотні повинно бути 15 одягів та 15 пар взуття.

6. На підставі взірця організації сотні подбати про шевців та кравців до почоту сотенного, які займуться направою пошкоджень одягу та взуття.

7. У всіх справах, зв'язаних з тереном, відноситися до адміністрації.

8. Помічається антисанітарний стан по відділах. Повстанці не дивляться за своїм зовнішнім виглядом. Ходять не раз обдерті, брудні. Біля не зміняється регулярно. Є випадки захворіння на коросту, цингу та венеричні хвороби. Немає санітарного вгляду* при варенні повстанцям їжі. На квартирах немає лятрин, в зв'язку з чим санітарному відділові наказую негайно перевести інспекції по відділах. Давати відповідні вказівки та інструкції, перевести відчити серед повстанців на теми суспільної гігієни, систематично переводити лікарські оглядини повстанців. Хворих на шкірні венеричні хвороби, негайно ізолювати.

---

[1] *Норми харчування людського складу УПА та добової дачі фуражу для коней УПА наведено в цьому тематичному розділі (див. док. №267).*

9. Виділити з відділів УПА певну скількість узброєних людей для охорони шпиталів.

10. Помимо наказу помічається дальше по відділах безвідповідальне розходування амуніції. Наказую для того ще раз перевести точний список всієї амуніції та установити контролю в розходуванні її в боях, службі і інших випадках. Повстанцям заборонити без потреби вистрілювати амуніцію. Виховникам по відділах перевести в цій справі роз'яснювальну роботу. За стріляння без потреби потягати до відповідальности.

11. Вислати, або звітувати про посідані засоби технічного зв'язку.

Приступити до усунення всіх недотягнень, підтягнутись в праці, опираючись на виданих наказах. Про всі перешкоди в праці звітувати негайно команді.

Слава Україні!

Шеф штабу
з. д. /Богун/
Лівар*[1]

Командир групи
в. з. /Клим/

ч. 2 27.ІХ.1943 р. Шелест*[2]

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 1. Оригінал.

№ 227

НАКАЗ КОМАНДИРУ "ЛІВАРОВІ" В СПРАВАХ НАДСИЛАННЯ КОЗАКІВ І АРТИЛЕРІЇ ТА ВИКОНАННЯ ПОПЕРЕДНІХ НАКАЗІВ

№ 14 *28 вересня 1943 р.*

УПА

Постій, дня 28.9.43 р.

Група "Турів"
Зн. 51-03

Командирові загону Ліварові

Н А К А З ч. 14

1. Наказую: вислати найдальше до дня 2.10.43 р. дві сотні до розпорядження ком[андира] Вовчака. Зв'язківці від нього до Вас прибудуть.

2. Вислати негайно по отриманні наказу, призначену артилерію для ком[андира] Охріма.

3. Вислати вгору до дня 5.10.43 р. п'ять кіннотчиків. Звертаю увагу на точність.

---

* *Надпис у титулі.*

[1] *Командир загону ім. Івана Богуна.*

[2] *Шеф канцелярії куреня ім. Богдана Хмельницького "07", в грудні 1943 р. – загону ім. Івана Богуна, Кирило Овсянюк.*

4. Мимо наказу ч.8 донесення і дальше не надходять не тільки впору, але я їх цілком не одержую. Востаннє наказую присилати звідомлення щотижня згідно попереднього наказу, найдальше в суботу.

5. Даю Вам остаточний термін до виконання моїх попередніх наказів дня 5.10.43 р. в справі вислання листи іменованих Вами підстаршин до старшого десятника включно, листу кандидатів на підхорунжих для мого іменовання, листу старшин чужих армій до затвердження і листу кандидатів на старшин для предложення командирові Укр[аїнської] Повстанчої Армії.

Слава Україні!

Шеф штабу
в. з. /Богун/
ч. 4*
Одержав 2.X.43 год. 15*

Командир групи
/Рудий/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 2. Оригінал.

№ 228

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ У СПРАВІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПЕРЕДАННЯ КОМАНДУВАННЮ ТРОФЕЙНИХ ДОКУМЕНТІВ

№ 15 *28 вересня 1943 р.*

УПА

Постій, дня 28.9.43 р.

Група "Турів"
Зн.: 53-03

Командирам загонів

Н А К А З ч. 15

Наказую негайно пересилати всі документи і інші письмові матеріали, здобуті під час всіх акцій.

Справа здобутих матеріалів є незмірної ваги, тому не сміє ні один папірець бути знищений або закинений, а негайно пересланий в гору.

Слава Україні!

Шеф штабу
/–/ Клим
з. д. /Панасенко/
Лівар*
ч. 5 30.IX.1943*

Командир групи
/Рудий/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 3. Оригінал.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 229

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ У СПРАВАХ ОБМІНУ ЗБРОЇ І АМУНІЦІЇ, ТРАНСПОРТУ І ЗВ'ЯЗКІВ, БОЄГОТОВНОСТІ І ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

№ 16 *2 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
Зн.: 69/03

Постій, дня 2 жовтня 1943 р.

Командирам загонів

Н А К А З ч. 16

I. Перевести і подати до "гори" точний облік зброї і амуніції. Зауважується, що немає контролі над господаркою амуніцією. Військо без наказу і потреби стріляє в лісах. На акції не має огневої карности. За цим мало слідкується.

Сей час встановити точний контроль над господаркою амуніції і зброї. На стрільця виділити конечну до акції йому скількість амуніції, встановити для нього сталий резерв, якого він без спеціального наказу зужити не сміє, решту амуніції заховати. Після зужиття амуніції в бою перевести сейчас втрат і здобутків. Здобутих запасів не вільно самовільно розбирати. Всі трофеї і амуніція переходить в цілости в руки зброярів і господарчих.

На переведення цього даю два тижні часу від одержання цього наказу. До дня 15 жовтня переслати до "гори" точний облік воєнної споруди і 20% з усієї облікової амуніції так крісової, як і іншої.

II. Провірити транспорт і зв'язки. Тут є великі недомагання, через що терпить сильно робота. Сталі опізнення. Подбати, щоби зв'язки діяли справно. На зв'язки дати добрих людей. На кожну лінію зв'язку приділити хоч один боєвий охоронний рій в повному виряді, дати власні коні і вози.

III. Приділити коней і возів до господарчого апарату і до Червоного Хреста. У військових частинах надмір коней. Залишити при боєвих частинах тільки найпотрібніші табори, решту віддати в терен для господарки, зв'язків, Червоного Хреста.

При кожному санітарному пункті мусять бути все чергові підводи на випадок небезпеки, щоб можна було вчас вивезти хворих.

Також на зв'язках, щоби так часто не обтяжувати їздою селян, мати власні коні.

IV. Основну увагу в теперішніх діяннях військових відділів звернути на здобування боєприпасів. Сейчас поробити в тому напрямі точні підготовки і приступити негайно до здобування амуніції і зброї. Про кожний здобутий запас сейчас мене повідомляти.

V. Не видно бойової готовності у військових частинах на постоях. Пам'ятати, що ми в сталому боєвому поготівлі. На всіх, навіть найкоротших, постоях виставляти застави і варти. Висилати теж стало з місця постою, бойові розвідки, щоби мати безнаставно найсвіжіші водомості про ворога.

VI. В степовій і лісостеповій полосі перейти на диверсійні дії малими з'єднаннями. Виділити до цеї роботи найбільш бойових і очайдушних людей. Не сміють ті чисто партизанські, частини зв'язуватись на довше з тереном. Вічний рух, несподівані наскоки на ворога, нечайні удари, ані одного фронтового бою. Безнастанно непокоїти ворога. Тим змусити його боятись запускатися глибоко в села. Здобувати зброю і амуніцію.*

Лівар**
Одержав 10.Х.43 год. 20.30**

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 6, арк. 17. Копія.

№ 230

НАКАЗ ВСІМ КОМАНДИРАМ У СПРАВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛІВ ПРО ПРИСУД ВІЙСЬКОВОГО ПОЛЕВОГО СУДУ

№ 17 *6 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
Зн.: 85/03

Постій, дня 6 жовтня 1943 р.

Всім командирам групи "Турів"

НАКАЗ ч. 17

Військовий полевий суд, покликаний дня 5.10.43 р., розглянувши і ствердивши вину дезертира Журавля з відділу Богдана, загону "Котловина", якій втік під час акції додому, виніс присуд кару смерті.

Присуд виконано цього самого дня о год. 19.30.

Наказ прочитати по всіх віддіах УПА групи "Турів".

Слава Україні!

Шеф штабу
з. д. /Богун/

Командир групи
в. з. /Клим/

ч. 12 10.Х.1943 р. Шелест**
Подано до відома всім ком[андирам] 003 загон[у] Шелест.**

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 11. Оригінал.

* *Закінчення документа відсутнє.*
** *Надпис у титулі.*

№ 231

НАКАЗ ВСІМ КОМАНДИРАМ У СПРАВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛІВ ПРО ПРИСУД ВІЙСЬКОВОГО ПОЛЕВОГО СУДУ

№ 18 *12 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
99-03

Постій, дня 12.X.1943 р.

Всім командирам групи "Турів"

Н А К А З ч. 18

Скликаний вдруге полевий суд на засіданні дня 9.10.43 р., розглянувши і ствердивши вину чотового Аліма і козаків Лося і Орлика, з бувшого відділу Чуйкевича виніс присуд, кару смерті через розстріл за слідуючи злочини:

Аліма-чотового – за діяльність на шкоду УПА, за невиконання наказу, за крадіж державного майна і піянство.

Козака Лося – за діяльність на шкоду УПА, за крадіж державного майна та піянство.

Козака Орлика – за діяльність на шкоду УПА, за крадіж державного майна і піянство.

Присуд виконано того самого дня о годині 23.50.

Покарані деморалізували свідомо ряди УПА через демонстраційне невиконування наказів, сварячись і грубо відносячись до зверхників. Крім цього, всі три вимінювали річі, як одяг, вкриття і інші річі, які належать до відділу, за самогон і впивались.

Наказ прочитати по всіх відділах УПА групи "Турів".

Шеф штабу з. д. /підпис не чіткий*/

Командир групи
в. з. /–/ Клим

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 180. Копія.

* *Так у тексті.*

№ 232

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ № 15 ГК ДЛЯ КОМАНДИРІВ ЗАГОНІВ У СПРАВІ РЕГУЛЯРНОГО НАДСИЛАННЯ ВІЙСЬКОВО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ ЗВІТІВ ТА ЇХНЬОГО ЗМІСТУ

№ 19 *13 жовтня 1943 р.*

Українська Повстáнча Армія
Група "Турів"
Зн: 101/03

Постій, дня 13 жовтня 1943 р.

Командирам загонів

Н А К А З ч. 19

Понище подаємо відпис наказу ч. 15 командирам груп, командирам загонів до виконання.

Командирам груп

Н А К А З ч. 15

§ 1

Командири військових округ до цього часу регулярно не надсилали військових-розвідчих звітів зі своїх округ, брак якіх шкідливо відбивається на загальній нашій акції.

§ 2

Наказую, з одержанням цього розвідчі звіти надсилати пунктуально, а особливої ваги окремими певними кур'єрами, через певні військові шляхи.

§ 3

Військові розвідчі звіти мусять бути докладні, короткі і ясні.

§ 4

Органи розвідки подають у своїх звітах про ворога слідуюче:

1) Місце розташування ворога (ліс, село, середина села, на південь від села і т. п.)

2) Кількість ворога і рід зброї.

3) Озброєння.

4) Звідки прибув ворог, або куди вирушив. (Вказати точний напрям.)

5) Заосмотрення амуніцією, харчами, одягом та іншими воєнними припасами.

6) Кількість обозу: фурманок, коней, та їх стан.

7) Чи користає фурманками місцевого населення.

8) Чи провадить впоряд і інші військові навчання.

9) Розвідувати проходимість: шляхів, річок, мостів; чи надається дана місцевість до пересування різних родів зброї, чи тільки піших.

10) Рух колєйовий на схід і захід, що перевозять, кількість ешелонів (валок).

11) Рух на автостраді Львів-Київ, що перевозять на всхід і захід.

12) В яких напрямках ворог висилає свою розвідку.

13) Зв'язкові лінії ворога.

14) Відношення ворога до УПА.

15) Відношення місцевого населення до УПА.

16) Поводження ворога з місцевим населенням.

§ 5

В кожному звіті подавати, чи мається зв'язок з сусідними частинами інших округ.

§ 6

Подавати окремо звіти про озброєних (шуцманів) нацменів, чи проводиться серед них агітація переходу до УПА, яка надсилається для них відповідна література, скільки їх вже перейшло до нас, яке узброєння принесли.

Постій, дня 7.10.1943 р. підп[ис] /–/полк. Гончаренко

Шеф штабу
з. д. /Богун/
Лівар*
Т. 2 25.19.X-43 р.*
Тамара

Командир групи
в. з. /Клим/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 6. Оригінал.

№ 233

НАКАЗ КОМАНДИРОВІ ЗАГОНУ ім. І. БОГУНА "ЛІВАРОВІ" В СПРАВАХ НАДСИЛАННЯ ПІДЛЕГЛИХ, ВАЖКОЇ ЗБРОЇ, РАДІОПРИЛАДДЯ ТА АМУНІЦІЇ

№ 20 *28 жовтня 1943 р.*

УПА Група "Турів" Постій, дня 28.10**.43 р.
Зн.: 127/03

Командирові загону ім. І. Богуна другові Ліварові

Н А К А З ч. 20

1. З розпорядження др. комнадира Охріма вислати негайно др. Юрка на пункт "1910".

---

* *Надпис у титулі.*

** *У тексті:* 11

2. Вислати без жадних вияснень з Вашої сторони др. Сосенка враз з його відділом в лісову полосу до розпорядження др. ком[андира] Рубашенка (негайно).

3. Вислати до 3.11.43 р. 50% важкої зброї (гармати, важкі кулемети, гранатомети).

4. Вислати в цьому самому терміні все приладдя радіозв'язку та деталі.

5. Вислати до 3.11.43 р., як Вам було наказано, 20% стану амуніції.

За нетермінове виконання наказу будете потягнені до карної відповідальности.

Слава Україні!

Шеф штабу
/Клим/

Командир групи
/Рудий/

Прибуло 2.XI.43*
69/ Шелест*
4.XI.43 11 год.
**

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 13. Оригінал.

№ 234
НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ У СПРАВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ, ВИШКОЛІВ

№ 21 *30 жовтня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
Зн.: 135/03

Постій, дня 30.10.43 р.

Командирам загонів

Н А К А З ч. 21

1. Організація праці

Для узгіднення порядку в цілій групі, наказую:

а) Заступником сотенного є чотовий першої чоти, а не як то часто практикується, бунчужний. У випадку, коли бунчужний є кращим за першого чотового, перенести їх.

---

* *Надпис у титулі.*
** *Два підписи нерозбірливі.*

б) Провадити і вимагати від командирів відділів ранні звіти. Сотні зберігають ранні звіти. Курені і загони вимагають від сотень цих звітів, що певний, окреслений ними час. До групи вислати ранній звіт загонів, що десять день. Взірець раннього звіту в залученню пересилається.

в) Запровадити по відділах книги варт, визначувати інспекційних.

2. Вишкільне

а) Відділи перенести в ліси та там вишколювати, в лісові, боротьбі. Класти увагу на індивідуальний вишкіл (взоруватись на вишколі пластуна розвідчика).

б) Перепроваджувати вишколи меншими відділами (роями і чотами) звернути на скору маневровку і втримання зв'язку.

3. Персональне

а) Надіслати спис старшин з інших армій до затвердження, представлених до номінування старшин, спис підстаршин, яких належало б підвищити до степеня підхорунжого, спис підстаршин, яких Ви номінуєте (до старшого десятника включно – згідно наказу з дня 7.9.43 р. ч. 12).

б) Запровадити картотеки козаків, підстаршин і старшин. Взір подаєм.

в) Подати відписи картотек всіх підхорунжих і старшин.

4. Загальне

Констатую брак зв'язку між сусідними відділами, не робиться відправ старшин і підстаршин, на яких докладно обговорювати накази і внутрішний стан у відділах. Всі браки негайно усунути.

Наказ виконати до дня 15.1.43 р.

Слава Україні!

Шеф штабу
/Клим/

Командир групи
/Рудий/

Лівар*
Прибуло 2.XI/66*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 9. Оригінал**.*

* *Надпис у титулі.*
** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

Командир групи (ВО) "Олег"
(Микола Ковтонюк, Якимчук).
Фото 1939 р.

Командир загону "Озеро",
командир групи (ВО) "Рудий"
(Юрій Стельмащук)

ШВШ групи "Клим"
(Борис Бедрик)

ШВШ, командир загону "Озеро",
ШВШ групи "Вовчак" (Олексій Шум)

№ 235

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ № 22 ГРУПИ "ТУРІВ" У СПРАВІ ПОВЕДІНКИ КОЗАКІВ, ПЕРЕДАНИЙ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕННЯ КОЗАКІВ СОТНІ "ВОРОНА" КОМАНДИРОМ ЗАГОНУ ім. І. БОГУНА "ЛІВАРОМ"

№ 22 *30 жовтня 1943 р.*

003
Загін ім. Богуна 3.XI.1943 р.
ч. 65

До командира Ворона[1]

НАКАЗ

Відпис наказу групи "Турів" з дня 30.X.1943 р. зн. 136/61 нище поданий пересилається для прочитання козакам Вашої сотні (куріня).

Слава Україні!

Шеф штабу
/–/ Кліщ
з. д. /Шелест/

Командир загону
/Лівар/

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
зн. 136/61

Командирам, підстаршинам і козакам групи

НАКАЗ ч. 22

Наша збройна боротьба, розпочата проти німецьких та більшовицьких окупантів, стала сьогодні найважнішим державно-творчим Українським чинником і двигуном нашої історії.

У важні дні змагань, коли загроза винищення зависла над нашим народом, збройна наша постава є вірою і надією мільонів наших братів.

Вже місяці минають від часу, коли кров'ю окупантів і власною, ми документуємо існування нашого війська в Україні. На нас сьогодні звернені очі всіх, очі наших друзів і наших ворогів. Ми взяли на себе відповідальність перед народом та історією за долю нашого народу і його готовість до збройної боротьби і революційного зриву. Звідти великий обов'язок лежить на нас.

---

[1] *Командир сотні куреня ім. Богдана Хмельницького загону ім. Івана Богуна.*

Н А К А З У Ю:

1. Всі козаки є представниками нашого руху і тому є відповідальні за свою поведінку серед населення. Поведінка козаків дається під нагляд їх зверхників. Поведінка незгідна з честю та ім'[я]м [a]-козака-[a] буде покарана.

2. З огляду на числений наплив в ряди УПА українців з Східно-українських земель, що повертаючись з німецьких концентраційних таборів, стають плече-о-плече з українцями з Західно-українських земель до боротьби проти окупантів, кріпити боєве братерство і дружбу між українцями з СУЗ та українцями з ЗУЗ. Всі командири тактовно, але рішуче подбають [про] проведення у своїх відділах єдиного духа, пройнятого почуттям великих, спільних цілей і завдань, які стоять перед нашою армією, усуваючи всякі прояви теренового патріотизму окремих відділів чи одиниць, прояви, що можуть випливати з нашого минулого. Поведінку, не згідну з засадою соборности, переслідувати і карати без огляду на те, хто її допустився.

3. З огляду* на те, що при нашій армії існують чуженаціональні відділи, дбати про добрі дружні взаємовідносини з чуженаціональними стрільцями.

Наказ прочитати перед усіма відділами групи.

Шеф штабу /–/ Клим — Командир групи /–/ Рудий

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 202. Копія.

№ 236

НАКАЗ-ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛАМ ПРО ГЕРОЇЧНИЙ БІЙ В ЗАГОРОВІ

30 жовтня 1943 р.

Українська Повстанча Армія — Постій, дня 30.10.43 р.
Група "Турів"
Зн. 139/61

Наказ з приводу бою в Загорові

Козаки! У важкому нерівному змаганні Ви залізом і кров'ю здобули собі славу і ім'я козаків. Багато з Вас зложило свої життя в жертву Батьківщині або було поранені в боях. Честь їм і слава! Нехай живе в наших серцях дорога пам'ять про них.

Недавно відділ наших козаків звів бій з німцями в Загорові, найкривавіший з тих, які ми досі зводили. Учасники бою в Загорові виконали героїчно і до кінця свій обов'язок і записали своїм чином ще

---

* *У тексті:* загляду

одну сторінку слави і геройства українського вояка. Атаковані багатократно переважаючим ворогом, що кинув проти них танки, літаки і сотні піхоти, вони гідно й твердо встояли на своєму посту. Командування є горде з того, що проводить такими відділами і в імені тої великої Справи, якій ми служимо, відзначає Загоровських Героїв, як приклад відваги і самопожертви. Глибокий поклін тим, що впали в цім бою, залишаючись до останніх меж вірними ідеї.

Козаки!

Нам довелося відновити славну козацьку традицію і стати до нових боїв історичного значіння, щоб прославити знов українську зброю. Ми видержимо всі спроби і гідно виправдаємо високе ім'я козаків.

Надходять нові бої. Докажемо собі і іншим, що ми здібні на великі подвиги волі і серця.

Наказ прочитати перед всіма відділами групи.

Слава Україні!

Шеф штабу /Клим/ — Командир групи /Рудий/

Лівар*
Прибуло 2.XI*
ч. 67*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 8. Оригінал***.*

№ 237

ПОВІДОМЛЕННЯ ДЛЯ КОМАНДИРІВ ЗАГОНІВ "ЛІВАРЯ" Й "ВОВЧАКА" В СПРАВІ НАПАДУ НІМЕЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА МІСТЕЧКО КОЛКИ

6 листопада 1943 р.

УПА
Група "Турів" — Постій, дня 6.11.43
Зн.: 181/07

Командирам загонів
друзям Ліварові і Вовчакові

З огляду на те, що німці посилили акцію великого маштабу на скупчення наших сил та взагалі проти повстанчого руху, що доказом є напад 3 листопада [19]43 року рано на містечко*** Колки та ряд поблизьких сіл, які вони спалили до тла. При цьому нападі нам прийшлось понести

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

*** *У тексті:* місточко

деякі втрати, не числячи цивільного населення. Тому що такий напад може трафитись і у Вас, тому подаю Вам, як взірець їх тактику.

Дня 3 листопада [19]43 р. рано ворожі сили посувались з 3-ох напрямків, а саме з Маневич (захід) автомашинами в супроводі танкеток, зі сходу безпосередньо під місточком скинули парашутистів, які боєвим порядком пішли на місто, і від полудневого сходу фірманками та автами.

Рівночасно 4 літаки, з яких 2 бомбили містечко*, приготовляючи вмарш, та 2, тероризуючи, які довкола містечка** обстрілювали втікаючих.

Їх резерв посувався від Чарториська понад Стиром.

Сили загальні невідомі. Мабуть та сама колона, що ходила на Красний Бір (червоні).

Прошу взяти це під увагу і відповідно забезпечитись, влічуючі можливість ужиття таких самих тактичних засобів зі сторони німців.

Слава Україні!

Командир групи
в. з. /Клим/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 34, арк. 14. Оригінал.

№ 238

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ ГРУПИ "ТУРІВ" У СПРАВІ III НВЗОУН, ПЕРЕДАНИЙ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ВІДДІЛІВ ЗАГОНУ ЗАСТУПНИКОМ КОМАНДИРА ЗАГОНУ "Л. ЯВОРЕНКОМ" І ПОЛІТВИХОВНИКОМ "ТУРОМ"

10 листопада 1943 р.

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 10.XI.1943 р.

Н А К А З

з приводу III Надзвичайного Великого Збору ОУН

Козаки!

Ось вже понад два роки лютує німецько-більшовицька війна. З кожним місяцем, з кожним днем стає все ясніше, що це війна загарбників, світових розбійників, які б'ються до безтями один з одним за те, хто з них більше поневолить народів, пограбує країн та потопче національних і людських прав. Через гори трупів і моря крови йдуть загарбники до здійснення своїх негідних цілей – пригноблення малих і великих чужих

* *У тексті:* місточко
** *У тексті:* місточка

народів, в інтересах панування над Європою, світом. Багатомільйонові армії на фронтах, озброєні новітньою технікою, завдають собі взаємно нечуваних в історії людських та технічних втрат. Закуті в кайдани гестапівської дисципліни і терору, німецькі вояки й гнані енкаведівськими опричниками совітські бійці йдуть на взаємне, дике знищення.

А в запілях, по обох боках фронту, працюють державні апарати насильства і терору імперіялістичних урядів, апарати, оснащені новітньою технікою морду і тортур та забезпечені фаховими кадрами злочинців, на чолі з світовими негідниками – німецькими Гімлерами та більшовицькими Беріями.

12 мільйонів європейських невільників працюють під наглядом поліцая на цілі німецької воєнної махіни. Не менше число європейців, східньокавказців та азіятів, в умовах голоду і насильства, обслуговує совітську мілітарну машину.

Сотні мільйонів народних мас в обох окупантських запіллях, в жахливих стражданнях, в атмосфері голого насильства і чорного терору корчаться в лещатах тотальних мобілізацій.

Масові терористичні, нечувані по розмірах і дикому звірстві, які проходять кривавими хвилями через окуповані імперіалістами країни Європи і Азії.

В концентраційних таборах, в душних підземеллях в'язниць енкаведівські та гестапівські, вишколені й досвічені, майстри смерти, тортурують і умертвляють тисячі і десятки тисяч синів і дочок поневолених народів.

Теоретики насильства і мордів Гебельси і Розенберги та їх практичні послідовники, інженери насильства Гімлери, разом із своїми високо-кваліфікованими гестапівськими майстрами тортур і умертвлювань, змагаються між собою по німецьких фабриках смерті в будові "Нової Європи".

Засновники Соловок, свідомі організатори голоду мільйонів на Україні, будівничі масових вінницьких, катинських могил, справці тисяч політичних в'язнів львівських, київських, луцьких в'язниць-катівень йдуть знову "визволяти".

Ідуть проти поневолених народів імперіялісти, знявши в гору свої чорні прапори смерти.

Великі злочинці, що стоять на чолі імперіалістичних урядів, поставили на службу своїй негідній справі не тільки мільйонові армії і могутню техніку, але й науку і мистецтво.

Автори документів ганьби, схвалювачі свідомих, розрахованих за планом обдуманих мордів тисяч і тисяч жінок і дітей, що їх братськими могилами усіяні окуповані простори, з [...]мним нахабством говорять сьогодні тисячами газет та десятками радіоцентрів про захист європейської культури про справедливість, оспівуючи пропагандою ховання мільйонів в

могилу і насильство броньованого кулака. Теророві, розстрілам, тортурам, грабункові, насильству і знущанням втурують брудні газетні та радієві наклепи.

У центрі злочинної розбійницької війни між обома імперіалістами стоїть Україна. Гігантський взаємоморд імперіялістів, що розгорнувся на землях України, доходить до свого кульмінаційного пункту. Роз'ярені окупанти оскаженіли і посуваються в своїх методах до останніх меж злочину. Одступаючи, гітлерівська армія одержала наказ залишати по собі лише голу землю. Озвірілий східний окупант розгортає свій наступ на захід.

Не зважаючи на гори жертв, кидаючи на горе мільйони родин, нагромаджуючи руїни на руїни, окупанти останками крови і заліза продовжують своє імперіялістичне безумство, беручи на себе страшну відповідальність перед людством та історією за жахливі наслідки їх кривавого шаленьства.

Отим зрадникам ідеї правди і справедливості, отим зазіхачам на найелементарніші права людини і народів, отим цивілізованим варварам сучасності виповіли боротьбу підземні сили історії.

Поневолені, гноблені народи, що їх глухе невдоволення зростало у відповідь на кожний злочин окупантів і перетворювалось в обурення і гнів тисяч, а потім мільйонів, стали готуватись до рішучого бою проти поневолювачів.

І почали рости і міцніти збройні повстанчі загони поневолених. А з загонів зростають вже армії.

Український народ, що зазнав на собі найбільше страхіть імперіялістичної війні, устами свого політичного проводу заявив перед цілим світом про свою рішену волю вести боротьбу проти загарбників. На III Надзвичайному Великому Зборі ОУН, який відкрив нову світлу сторінку боротьби нашого народу проти окупантів, український провід, засудивши в очах цілого українського народу і цілого культурного світу, загарбницьку, грабіжницьку політику імперіялістичних урядів, вказав цілому українському народові вихід з його важкого положення і закликав всі поневолені народи до спільної боротьби проти окупантів.

За свободу людини, народів, за волю України, всіх поневолених народів Сходу і Заходу! За Українську Самостійну Соборну Державу і за самостійні держави всіх поневолених імперіялістами народів! За спільний революційний фронт усього українського народу проти окупантів і за солідарний по всій лінії фронт гноблених народів проти поневолювачів. За повне соціяльне визволення людини. Ось програма укр[аїнського] народу і Укр[аїнського] Проводу. Геть насильство над людиною і народами. Смерть поневолювачам! Смерть гнобителям!

Козаки!

Вас покликала Батьківщина в наш історичний момент в перші ряди борців за її волю. Український нарід ввірив Вам національний боєвий прапор! Тримайте його міцно! Ідете в бій за Україну, за її славу і волю.

Наказ прочитати перед усіма відділами групи.

Слава Україні!

Політкерівник
/–/ Хмара

Командир групи в/з /–/ Клим
/–/ Рудий

УПА
Загін "Озеро"

Повищий наказ прочитати перед усіма відділами загону та окремо розробити й пояснити виховникам.

Слава Україні!

Політвиховник
/Тур/

Командир загону
в/з /Яворенко/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 9, арк. 52. Копія.

№ 239

НАКАЗ ВІДДІЛАМ ГРУПИ ПРО СВЯТКУВАННЯ СВЯТА ГЕРОЇВ БАЗАРУ

17 листопада 1943 р.

17.XI.43 р.

НАКАЗ

На роковини Свята Героїв Базару

Сьогодні святкуємо Свято Базару, свято
тих, що зложили своє життя за волю України,
тих, що чином збройної боротьби засвідчили про ідеї волі,
тих, що чином власної крови записали про відданість цій ідеї,
тих, що героїчною смертю задокументовали про вірність їй.

Живлена їх кров'ю і кров'ю продовжувачів боротьби, ідея волі і самостійності України все глибше проникала в серця українців, все ширше і ширше охоплювала маси українського народу, все голосніше кликала народ до боротьби.

Пам'ять про Героїв Базару родила гнів проти ворогів в серцях і свідомість в умах, що волю і незалежність можна здобути лише шляхом боротьби, все твердіше переконання, що ця боротьба мусить бути збройна, все міцніше впевнення в тому, що вона має бути революційна.

Всі роки, що протягом їх пройшов український народ свій шлях від Базару донині, переконують, що шлях боротьби є необхідний, всі злочини політики і господарки ворогів протягом того часу упевнюють в тому, що він є конечний, всі заходи нашого Проводу доказують, що він є неминучий.

І тому сьогодні, святкуючи Свято Великих Жертвених Борців Базару, що сплатили найвищу дань народові і виконали важкий і великий обов'язок перед Україною, найвищу честь і шану їх пам'яті віддасть той, хто залізом і кров'ю власною в бою та кров'ю рясною ворогів України, революційним послухом і виконанням завдань, ставлених йому забезпечить завершення того великого діла, яке Вони, Герої Базару, робили.

Наказ прочитати перед усіма відділами групи в день свята.

Слава Україні!

Політвиховник /Хмурий/

Командир групи /–/ Рудий

з. д. /Богун/
49/61*
Копія*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 16. Оригінал.

№ 240

ІНСТРУКЦІЯ КОМАНДАМ ЗАГОНІВ У СПРАВІ ВИПОВНЕННЯ ТА ВИДАЧІ ОСОБИСТИХ КАРТОК УПА

22 листопада 1943 р.

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
Зн.: 200/91

Постій, дня 22 листопада 1943 р.

І Н С Т Р У К Ц І Ї
до виказок УПА

1. Виказки отримують тимчасово тільки старшини, якім затверджено ступінь Головною Командою УПА, підстаршини, яких затвердив командир групи і командир загону, жандармерія, господарчі (інтенданти) і зв'язкові козаки. З часом виказки отримають всі козаки УПА. Відповідно до потреб і скількости отриманих бланків видавати виказки тим козакам, які перебувають часто в терені поза відділом.

2. Виказки виповнюються в команді загону на підставі картотек і пересилається до опечатування і підпису до ком[андира] групи.

* *Надпис у титулі.*

3. Виказки виповнюються згідно залученого взірця. Нумерується по черзі – ломаючи порядковий номер на число загону (01, 02, 02, ...). В цій цілі запровадити реєстраційну листу видаваних виказок після таких точок: 1. Число порядкове, яке буде і числом виказки. 2. Ступінь. 3. Функція. 4. Псевдо. 5. Відділ. 6. Число картотеки. 7. Підпис в отриманні.

Реєстраційну листу чи зошит споряджується враз з писанням виказок, заповнюючи всі її рубрики, крім останньої, в якій підписується козак при отриманні виказки на руки.

В першій вільній лінії на 1 стор. пишеться ступінь, який посідає, отримуючий виказку в даний час. В другій псевдо. З хвилиною підвищення його в пізнішому часі на першій сторінці в долині вписується, якого дня і до якого степеня підвищується, не подаючи ні номера наказу ні інших даних ближчих, вписується лише степень, тому щоби з хвилиною контролі відповідними органами було видно з ким мається до діла. Ближчі дані до самого підвищення вписується на стор. 3, цебто дату підвищення, ступінь, № наказу ком[андира] групи чи загону, яким його підвищено, це все затверджує ком[андир] загону своїм підписом.

Рубрику "відділ" на 2 стор. заповнюється цифрами згідно умовлення з командою групи.

В рубриках перенесення відмічується відділ, до якого переноситься посідач виказки за підписом ком[мандира] загону, позначаючи відділ також тими самими умовленими цифрами. Значіння цифр стрільцям не пояснювати, а тримати в тайні.

На останній сторінці пишеться дату ранення, місце, відзначення, № наказу тощо.

5.* При видаванні виказки пояснювати козакам про збереження виказок, про наслідки, які б могли виникнути з хвилиною знайдення їх ворогом, та попередити про кару за загублення.

4.* За загублення виказки старшиною чи підстаршиною грозить деградація [a-]одного степеня[-a], козаком 2 тижні карного відділу.

6. Пересилається 500 бланків виказок, про отримання яких негайно окремим письмом сповістити. Окремо пересилається 1 виповнений бланкет як взірець. Ні один бланк не сміє бути знищений. Фальшиво заповнений, повинен бути збережений в актах, щоб можна було виказатись, що всі бланки відповідно використані.

7. Остаточний речінець переслання виказок до підпису і опечатування дня 5 грудня 1943 р.

Слава Україні! /Богун/

102/3.XII**

Повідомлення про отримання вислано 3.XII.1943 р. Шелест**

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 7а, арк. 4. Оригінал.

* *Так виправлено у тексті.*

** *Надпис у титулі.*

ШРВ групи, командир куреня ім. Святослава загону ім. І. Богуна "Остап" (Олексій Брись). Фото 1942 р.

Командир ВПЖ групи "Б. Корнієнко" (Олександр Косаревич). Фото 1942 р.

Керівник СБ ВО "Володимир" (Анатолій Козяр). Фото 1934 р.

Командир загону "Котловина" "Юрій Рубашенко" ("Рубащенко", Степан Коваль). Фото 1952 р.

№ 241
ІНСТРУКЦІЯ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ У СПРАВІ ВЕДЕННЯ КАРТОТЕК ПО ЗАГОНАХ

22 листопада 1943 р.

УПА
Група "Турів"
Зн.: 201-91

Постій, дня 22 листопада 1943 р.

І Н С Т Р У К Ц І Ї
до ведення картотек по загонах

1. В загоні знаходиться картотека кожного старшини, підстаршини і козака, яка містить всі дані про нього.

2. Картотеку ведеться в канцелярії загону. Командир загону є відповідальний за речінцеве охоплення картотекою всіх членів свого загону та за відповідне збереження картотеки. За ніяку ціну картотека не сміє попасти в руки ворога. В цій цілі належить заздалегідь вжити всіх заходів для її збереження в небезпечних моментах, як приготування відповідньої скриньки та місця схованки, тощо.

3. Картотеку вести відділами, позначаючи відділи згідно умовлення. Номер картотеки позначувати біжучим номером.

4. З хвилиною перенесення старш[ини], підстарш[ини] чи козака до іншого загону пересилається також негайно його картку, лишаючи під бракуючим номером картку, що згідно наказу ком[андира] групи ч. ... з дня ... перенесений до загону ..., зберігаючи одночасно в актах цей наказ.

5. Переслати негайно відписи картотек старшин і підхорунжих до командування групи.

Слава Україні! /Богун/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 7а, арк. 5. Оригінал.

№ 242
НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ І КУРЕНІВ У СПРАВІ ВІДРЯДЖЕННЯ ПІДЛЕГЛИХ КОМАНДИРІВ НА ПЕРЕВИШКІЛ

№ 31 *30 листопада 1943 р.*

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 30.11.43 року

Н А К А З ч. 31
Всім командирам загонів і куренів групи

В зв'язку з реорганізацією наказую:

1. Прибути всім командирам сотень, курінним і сотенним виховникам та бунчужним групи на перевишкіл.

2. Курінним допильнувати від'їзду вищезгаданих осіб та виписати відрядження.

3. Всі ці особи прибудуть на день 8.12.1943 року на зв'язок "Кодак".

Шеф штабу
в/з /Леонід Яворенко/

Командир групи
в/з /Вовчак/

Остап[1]*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 12, арк. 17. Оригінал**.*

№ 243

НАКАЗ КОМАНДИРАМ КУРЕНІВ У СПРАВІ ЗВІЛЬНЕННЯ КОЗАКІВ З РЯДІВ УПА

№ 34 *30 листопада 1943 р.*

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 30 листопада 1943 р.

Н А К А З ч. 34

Всім командирам куренів групи "Турів"

Н А К А З У Ю:

1. Звільнити з рядів УПА всіх людей, які з огляду на стан здоров'я не можуть повнити стройової служби.

2. Звільнити з рядів УПА всіх козаків, які з огляду на теперішню ситуацію не можуть бути в УПА.

3. Всі, що звільняються, одержують на руки формальні документи, відпис яких залишаються у курінного та опісля пересилаються до команди групи.

4. Всіх звільнених з рядів УПА направляти до теренових провідників відповідних теренів для дальшої праці в запілі, про що в карті звільнення спеціально зазначити.

5. Якщо звільнені були вже охоплені картотеками, то їх (картотеки) направляти до команди групи та в примітках зазначити, що звільнений,

---

[1] *Командир куреня ім. Сагайдачного "032", загону ім. Івана Богуна, Олексій Брись.*

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

тоді-то, по такій і такій причині. [a]Зброю від звільнених забірати і доставляти до команди групи.[a]

Підписали:

Шеф штабу
/–/ в/з Леонід Яворенко

Командир групи
/–/ в/з Вовчак

З оригіналом згідно
Постій, дня 30 листопада 1943 року.

Командир групи
в/з /Леонід Яворенко/

Др. Остапові*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 12, арк. 18. Оригінал***.

№ 244
НАКАЗ ЗАВІДУЮЧИМ ЛІКАРЕНЬ І КУРІННИМ КОМАНДИРАМ У СПРАВІ ВІДПОЧИНКОВИХ ВІДПУСТОК

№ 37 *5 грудня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 5 грудня 1943 року.

Н А К А З ч. 37

Всім завідуючим військових лікарень
та курінним командирам, на теренах
яких містяться ці лікарні

Останніми днями появилося багато козаків, які по виході з лікарень були лікарями скеровані на відпочинковий відпуск. Для урегулювання цього наказую:

1) Всіх хворих, які виписуються з лікарень, здержувати в одному визначеному місці для поправи стану здоров'я. В яких місцях вони будуть перебувати означений свій час відпочинку. Місця такі влаштувати недалеко лікарень в порозумінню з відповідним курінним командиром, на терені якого міститься лікарня.

2) Визначити одного козака як команданта для ціх осіб, якій буде вести відповідню книгу та нормуватиме рух ціх людей.

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

3) Охорона лікарні матиме догляд над цім приміщенням.

4) По відбуттю відпочинку скеровувати ціх людей до команди групи з відповідними документами, де одержать конкретне пояснення о розташованню своїх частин.

5) В місцях, віддалених від команди групи, доручається курінним командирам провадити вищезгадане уформлення, повідомляючи своєчасно про це командира групи, та вносити поправки в картотеках.

6) Відносно цілковитого звільнення додержуватись наказу ч. 34 з дня 30 листопада 1943 року знак XIII-4.

Шеф штабу в/з /–/ Леонід Яворенко Командир групи /–/ Рудий

За згідність з оригіналом
/Шелест/

Бескит*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 11, арк. 16. Копія.

№ 245

НАКАЗ КОМАНДИРАМ КУРЕНІВ У ЗВ'ЯЗКУ З РЕОРГАНІЗАЦІЄЮ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТА ПОКРАЩАННЯМ ПРАЦІ

№ 42 *6 грудня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
ч. 130-24

Постій, дня 6 грудня 43 р.

Н А К А З ч. 42

Всім командирам курінів групи "Турів"

В зв'язку з реорганізацією військових частин та для усправнення праці

Н А К А З У Ю:

1) З днем появи цього наказу ліквідується загін "Озеро", який безпосередньо[о] підпорядковується групі. В зв'язку з цім курені провадитимуть канцелярію та надсилатимуть всі матеріяли до команди "групи".

* *Надпис у титулі.*

2) Курінні забезпечать канцелярію в такому складі: 1) курінний, 2) ад'ютант, 3) старшина для доручень, 4) секретар.

3) Всі накази, які виходять від команди "групи", підписує командир "групи", шеф штабу др. Вовчак, або при його відсутності Л. Яворенко.

4) Прислати на день 12 грудня 1943 року з кожного куреня десять (10) підстаршин з бувшої польської, німецької, совіцької або іншої армії, з повним бойовим вирядом та на кожних 10 чоловік один кулемет.

5) З кожного куреня виділити по 6 людей на зв'язкових при команді групи. Людей вислати свідомих, розторопних, своїх, які прибудуть, негайно по одержані цього до штабу групи і зголосяться до ад'ютанта штабу.

6) Подавати окремо звіти про озброєних (шуцманів) нацменів, чи проводиться серед них агітація переходу до УПА. Яка надсилається для них відповідна література? Скільки їх вже перейшло до нас і яке узброєння принесли?

7) Кожний куріний стягне зі свого куреня 20% амуніції, відповідно її змагазинує в резерв.

8) Подати до 10 грудня [19]43 року звіт стану людей, зброї, амуніції, виряду, табору і інше. Звітом охопити всіх людей і всю зброю. (Змагазиновану також зазначувати – ЗМ).

9) Подавати в означеному терміні ранні звіти. В ранніх звітах подати витрачення амуніції.

10) Зброю, амуніцію, виряд по звільнених козаках прислати до команди групи.

11) Окреслити козакові конечну до акції кількість амуніції – встановити резерв, якого він без спеціяльного наказу зужити не може.

12) Після кожної акції перевести облік і звітувати про втрати та здобутки, причому підкреслюю, що здобутого не вільно розбірати (допускається одяг, коли конечність вимагає). Всі трофеї і амуніція переходять в цілости в руки зброярів і господарчих.

13) Доставити до команди групи зараз зайву зброю, що знаходиться в окремих сотнях (Кубік).

14) Систематично (до тижня) подавати звіти з бойових дій. В цих звітах подавати правдиви назви місцевостей, кількість знищеного ворога та його* (червони, ляхи, німці).

15) Завести книги вбитих і караних.

16) Подати звіт про вбитих та ранених від початку відділу до цього часу.

17) При листованню з групою належить окремо доносити про бойови дії, окремо про розвідку, окремо звертатись про зброю і амуніцію, окремо до відділу господарчого (белизна, мило і інше).

---

* *Так у тексті.*

18) Звіти виконувати старанно та чисто. Слати щотижня.

19) В розв'язанні всіх справ придержуватись службової дороги, а саме: рій звертається до чоти – чоти до сотні – сотні до куреня – курінь до групи. Якщо зайде конечність висилати безпосередньо до вищої інстанції, то слід зазначувати на наголовку, через яку інстанцію переходить.

Відносно цього небавом вийде устав, який конкретно все урегулює.

20) Подати до дня 15 грудня [19]43 р. оцінку праці виховників.

Слава Україні!

Шеф штабу в/з /–/ Леонід Яворенко Командир групи /–/ Рудий

За згідність з оригіналом
/Шелест/

Одержано дня 24.XII.43 р. Бунч[ужний] шк[оли] Морозенко[1]

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 19. Копія.

№ 246
НАКАЗ ДЛЯ ПОВІДОМЛЕННЯ СОТЕНЬ ПРО ПІДВИЩЕННЯ ДО СТУПЕНЯ ПІДХОРУНЖОГО 17 КОЗАКІВ

№ 46 *9 грудня 1943 р.*

УПА Постій, дня 9 грудня 1943 р.
Група "Турів"
Зн: IIп-35/43

Н А К А З ч. 46

Наша Повстанча Армія зродилась з волі народу нашого до боротьби за власну державу. Пройнята почуттям кривди і принижень українського народу, що він їх зазнав [на] протязі довгих років свого національного і людського поневолення, пройнята вірою в слушність своєї справи і з'єднана в своїх рядах ідеєю волі і самостійності, Українська Повстанча Армія стала сьогодні передовим загоном українського народу на його шляху до власної держави.

Очолена Українським Проводом ОУН, свідома своїх політичних цілей і завдань, Українська Повстанча Армія іде сьогодня крізь жертви і працює до розбудови збройної сили, яка забезпечить одна всьому

[1] *Бунчужний підстаршинської школи ім. Головного отамана Симона Петлюри ("Світлана") при загоні ім. Івана Богуна Андрон Левчук.*

українському народові його вільний розвиток і добробут. Вона іде до мобілізи всіх сил українського народу для боротьби з окупантами*.

Одною з найважливіших ділянок до розбудови збройної сили є школення та ідейний і бойовий гарт військових кадрів. І тому кожний український козак, що одержує вищий військовий ступінь, хай буде свідомий свого, що одержуючи вище звання члена Українськії Армії, він стає тим самим і кращим носієм української військової ідеї, кращим спадкоємцем боєвих чеснот і традицій українського вояка і відповідальнішим організаторо[м] військової справи. Висока козацька честь, глибоке почуття обов'язку і відповідальність за справу нехай стануть для кожного підстаршини найвищими вимогами перед справою Української Революції.

За виявлення боєвої ініціятиви і краще виконування обов'язків і за[в]дань, на підставі наказу Команди Української Повстанчої Армії ч. 8 з дня 27 серпня 1943 р. підвищую козаків:

1) Нерозлучного	6) Сокола	11) Ясина	16) Чумака
2) Лева	7) Галюду	12) Чорного	17) Сона
3) Мрію	8) Залізного	13) Богуна	
4) Воза	9) Козаченка	14) Антона	
5) Лісовика	10) Сороку	15) Шугая	

до степеня підхорунжого.

Наказ прочитати по всіх сотнях групи.

Слава Україні!

Командир групи
/–/ Рудий

За згідність з оригіналом
/Шелест/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 197. Копія.

№ 247

ІНСТРУКЦІЯ КОМАНДИРАМ СОТЕНЬ І КУРЕНІВ У СПРАВІ ПІДГОТУВАННЯ РАННІХ ЗВІТІВ

9 грудня 1943 р.

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
Зн: IIе /36/43

Постій, дня 9 грудня 1943 р.

І Н С Т Р У К Ц І Ї
до виповнювання ранніх звітів

До т. 1) Служба. В цій рубриці вписується передовсім чергового підстаршину і чергового стрільця сотні (згл[ядно] куреня), всі варти, які є внутрі сотні (куреня) і прочі служби.

---

* *У тексті:* окопанти

До т. 2) Службові виїзди. В цій рубриці вписуємо всіх тих, що в службових справах виїхали із сотні (куреня) на короткий час; н[а]пр[иклад], інтендант сотні виїхав для полагодження харчових справ і т. п.

До т. 3) Праця (функція) – тут вписуємо всіх, що є на функції: бунчужний, писарі, інтендант, кухарі, кравці, шевці і т. п.

До т. 4) Хворі – тут вписуємо всіх, що є признані лікарем хворими, але які надальше лишаються в рамах сотні (куреня).

До т. 5) Шпиталь – всі хорі і ранені, що находяться в шпиталях.

До т. 6) Відряджені – тут вписуємо всіх тих, що на якийсь час (на довше) опускають сотню (курінь) н[а]пр[иклад], підстаршинська школа, карний відділ, охорона шпиталів і т. п.

До т. 7) Відпустка – тут вписуємо всіх тих, що на якийсь час (визначений речінець) відпущені.

До т. 8) Пропавші без вісті – пропавші в бою чи де інше, про яких не знаємо, чи вони живі чи ні.

До т. 9) Дезерція – всі, які здезертирували з відділу.

До т. 10) Разом — сума всіх точок від 1 до 9 включно.

До т. 11) Загальний стан – загальний стан сотні (куреня), вчислюючи всіх, що входять в склад сотні (куреня). Він є все сталий, хіба що сотня отримує поповнення або козаки полягають, тоді зі звітом належить прислати листу поляглих, згідно таких точок: 1) № п. п., 2) ім'я, прізвище та по батькові, 3) псевдо, 4) відділ, 5) сотня, 6) рік народження, 7) місце замешкання, 8) дата смерті, 9) в якім бою і де згинув і 10) де похоронений.

До т. 12) До бою здібних – рубрика загальний стан – менше рубрика 10 (Разом).

До т. 13) (Харчовий стан) – рубрика загальний стан, менше рубрика 2 (службові виїзди), менше руб[рика] 5 (шпиталь), менше руб[рика] 6 (відряджені), менше руб[рика] 7 (відпустка), менше рубрика 8 (пропавші без вісті), менше руб[рика] 9 (дезерція).

Курінь пересилає зведену відомість всіх сотень, які входять в його склад, і стан штабу куреня разом з курінним, до штабу групи що 7, 14, 21 і 28 кожного місяця за день попередній, а не за всі дні (сім), як це роблять декотрі курені. Неприслання раннього звіту в речінець потягне за собою карний звіт курінного.

Слава Україні!

Шеф штабу /Л. Яворенко/ Командир групи /Рудий/

Сосенко[1] курінь 024*
11 год./ 17.XII.1943 Шелест*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 7а, арк. 13. Оригінал.

[1] *Порфирій Антонюк ("Сосенко", "Кліщ") – від листопада 1943 р. командир загону ім. Івана Богуна.*

* *Надпис у титулі.*

№ 248

ВЗІРЕЦЬ РАННЬОГО ЗВІТУ КОМАНДИРА КУРЕНЯ ДО ІНСТРУКЦІЇ У СПРАВІ ПІДГОТУВАННЯ РАННІХ ЗВІТІВ

[Грудень 1943 р.]

УПА
Група "Турів"
Відділ ______

Постій, ____________
В з і р е ц ь

Р А Н Н І Й З В І Т

ч п/п	Зміст	Сотня				Сотня				Сотня				Штаб куріня				Разом за курінь			
		Старшин	Підстарш.	Козаків	Разом	Старшин	Підстарш.	Козаків	Разом	Старшин	Підстарш.	Козаків	Разом	Старшин	Підстарш.	Козаків	Разом	Старшин	Підстарш.	Козаків	Разом
1	Служба																				
2	Службові в[ідпустки]																				
3	Праця-функц[ія]																				
4	Хвори																				
5	Шпиталь																				
6	Відряджені																				
7	Відпустка																				
8	Пропавши б[ез] вісті																				
9	Дезерція																				
10	Р а з о м																				
11	Загаль[ний] ст[ан]																				
12	До бою здібних																				
13	Харчов[ий] стан																				

Бунчужний

Курінний

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 7а, арк. 14. Копія.

№ 249
НАКАЗ ПРО ВІДЗНАЧЕННЯ КОЗАКІВ-РОЗВІДНИКІВ СОТНІ "МАЗЕПИ"

№ 52 *14 грудня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 14. XII. 1943 р.

Н А К А З ч. 52

На наказ дня 23.11.43 р. рій з сотні Мазепи під командуванням вістуна Легкого провів розвідку в ворожому терені діяння району Морочно.

Мимо тяжких та несприяючих обставин, загрожені зі сторони ворог[а] і небезпеці, рій виконав вповні наказ, провів розвідку, взяв в полон двох червоних та допровадив на місце постою основних сил, від яких одержано важні відомості.

За добре та сумлінне виконання наказу вістуном Легким та козакам Лободі, Соловйові, Острому, Вербі, Головачові, Черняковi, Боровенкові і Громові виношу похвалу та ставлю їх всім козакам за взірець козаків-розвідчиків.

Наказ прочитати по всіх сотнях групи.

Слава Україні!

Командир групи
в. з. /–/ Вовчак

За згідність з оригіналом
/Шелест/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 147. Копія.

№ 250
НАКАЗ КОМАНДИРАМ КУРЕНІВ І СОТЕНЬ ПРО ВИНЕСЕННЯ ПОХВАЛИ КОМАНДИРАМ І КОЗАКАМ СОТЕНЬ ПІД КОМАНДУВАННЯМ "МАЗЕПИ" ТА "МЕДВЕДЯ"

№ 53 *14 грудня 1943 р.*

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
Зн: 11д-30/43 р.

Постій, дня 14.XII.43 р.

Всім командирам куренів і сотень

Н А К А З ч. 53

Дня 3.XII.43 р. о год. 18 хв. 20 підвідділи курінного Назара під командою сотенного Медведя і сотенного Мазепи провели бій з червоними

під селом Черевищами, в висліді чого розбито з'єднання ворога, причому ворог втратив 8 вбитими, трьох полоненими, здобуто легкий скоростріл, 4 кріси та 14 коней, наші втрати – один козак легко ранений.

Сотенному Медведьові, сотенному Мазепі, підхорунжому Галюді, підхорунжому Шулякові, старшому десятникові Чорноморцеві, десятникові Сагайдачному, вістунові Орликові, десятникові Легкому, вістунові Горошенкові, вістунові Гострому, вістунові Ударному та козакам Вербі, Гуляєві, Орлюкові, Серебренкові, Голубові та Медведеві, які визначились в бою карністю та відвагою, виношу тим похвалу та ставлю їх всіх як прикладних борців за визволення нашого народу та творення Самостійної Соборної Української Держави.

Наказ прочитати перед всіма сотнями групи.

Слава Україні!

Командир групи
в/з /Вовчак/

Сосенко*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 8. Оригінал***.

№ 251

ЗАПИСКА КОМАНДИРОВІ ЗАГОНУ "КЛІЩЕВІ" ПРО КОРИСТУВАННЯ ЗАЛУЧЕНИМ ПРОЕКТОМ ДИСЦИПЛІНАРНОГО СТАТУТУ УПА ДО ЧАСУ ЙОГО ЗАТВЕРДЖЕННЯ

15 грудня 1943 р.

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
№13 е-54/43

Постій, дня 15 грудня 1943 р.

Другові ком[андирові] загону Кліщеві

При цьому пересилається Вам до користання, до часу затвердження, проект дисціплінарного статуту Української Повстанчої Армії.

Зал[учник] 1.

Шеф штабу
в/з /Л. Яворенко/

Розроблено і передано по курінях Шелест 22/XII-43 р.

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

ДИСЦИПЛІНАРНИЙ СТАТУТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЬЧОЇ АРМІЇ
(проект)

Розділ 1

Вступ

1. Українська Повстаньча Армія є першим кроком Української Нації до відродження Українських Збройних Сил.

2. Українська Повстаньча Армія покликана Українською Нацією в найтяжчий для неї час до захисту Української Нації від нищення московським, як і німецьким та іншим загарбникам.

3. Українська Повстаньча Армія формується з найкращих сил Нації – відданих справі Української Соборної Самостійної Держави.

4. Служба в Українській Повстаньчій Армії є почестю і гордістю кожного Українця.

5. Порядок в Українській Повстаньчій Армії грунтується на основах революційної дисціпліни.

6. Дисципліна – є точне, безвідмовне і безоглядне підпорядкування всіх членів УПА своїм зверхникам та їх наказам.

7. Революційний обов'язок кожного Українця-Повстанця постійно дбати про зміцнення і розбудування Українських Збройних Сил.

8. Кожний Повстанець повинен оберігати свою особисту гідність та гідність Нації.

9. Українська Повстаньча Армія зродилась в умовах ворожого оточення і її існування можливе лише в умовах найглибшого захования військових таємниць. До цього повинен змагати кожний Повстанець.

10. Кожний Повстанець не повинен жаліти своїх сил, крові, а якщо потрібно і життя в боротьбі за відбудову УССД.

11. Зрада в УПА є зрадою інтересам Української Національної Революції і карається найжорстокіше законами військово-революційного часу.

Розділ 2

З[в]ерхність в УПА

12. В Українській Повстаньчій Армії встановлюється військова зверхність нижчих представників вищих, не зважаючи на військовий ступінь, а залежно від виконуваної функції.

13. Всі зверхники поділяються на: а) прямих, б) посередніх. Зверхником прямим є працівник, безпосередній керівник найблищої наступної командної інстанції.

14. Всі накази і розпорядження, видані будь-якою вищою командою інстанцією, підлягають обов'язковому і безоглядному виконанню підлеглими, за виключенням наказів явно шкідливих інтересам УПА.

15. Видані накази зверхники повинні контролювати і за невиконання їх, винних притягати до відповідальності згідно дисциплінарного статуту.

Розділ 3

Карність та заохочення в УПА

16. Для підтримання в УПА дисципліни всі зверхники мають право:
    а) за проявлення ініціативи, відваги, справности в службі всіляко заохочувати ліпших козаків:
    б) за порушення встановленого в УПА порядку карати порушника.
17. Встановлюються такі міри заохочення:
    1. Подяка усна
    2. Подяка наказом
    3. Позачергова відпустка
    4. Нагорода
    5. Авансування.
18. Встановлюються такі міри покарання:
    1. Попередження усне
    2. Попередження перед збіркою
    3. Позачергові роботи
    4. Нагана усна
    5. Нагана наказом
    6. Зголошення в повному виряді
    7. Арешт:
        а) звичайний – до 30 день
        б) загострений – до 21 день
        в) тяжкий – до 10 днів.

    В польових умовах при неможливості виконання кари арештом, арешт замінюється з такого розрахунку:
        а) Легкий, звичайний арешт: 1 день арешту замінюється на 1 годину стійки під крісом в повному виряді.
        б) Один день загостреного арешту замінюється на 2 години стійки під крісом в повному виряді.
        в) Один день тяжкого арешту заміняється на три дні перебування в карному таборі.
    8. Перебуваня в карному відділі.
19. Підтримання дисципліни в УПА є обов'язок кожного командира.
20. Наложені міри покарання чи заохочування записуються в особисту картку козака.

21. Якщо козак проявив відвагу, ініціативу і заслуговує на зняття раніше наложеної кари, зверхник має право це зробити. Про це в особистій картці козака робиться відповідна помітка.

22. Кару може зняти лише той, хто кару наложив.

Перед старшим зверхником розмір кари не має права ніхто змінити.

Розділ 4

Дисциплінарні права зверхників

24.*За порушення дисципліни чи проявлення ініціативи кожний зверхник має право заохотити або покарати козака в таких розмірах:

1. Ройовий:
   а) Усним попередженням.
   б) Позачерговими роботами до двох днів.
2. Чотовий:
   а) Усною наганою.
   б) Позачерговими роботами до 5-ти день.
   в) Якщо чота діє як окрема бойова одиниця, то вона ко ристується правами сотні.
3. Сотенний:
   а) Попередження устне або перед збіркою.
   б) Наганою устною або в наказі.
   в) Позачерговими роботами до 7-ми день.
   г) Арештом: звичайним – 14 день, загостреним – 10 день, тяжким – 5 день.
   д) Зголошення в повному виряді до 5-ти день.
   е) Внесок на деградування.
   є) Передача до військового полевого суду.
4. Курінний:
   а) Арешт: звичайний 20 день, загострений – 14 день, тяжкий – 7 день.
   б) Внесок на деградування.
   в) Віддання до військового полевого суду.
   г) Курінний, якщо його курінь діє як окремий відділ, користується правами командира загону.
5. Командир загону користується всім виміром кари та деградуванням до старшого десятника включно.
6. Командир групи користується всім виміром кари та деградуванням до підхорунжого включно.

25. Кожний зверхник має право заохотити козака в такій формі:

1. Ройовий:
   а) Подяка устна або перед збіркою.
2. Чотовий:
   а) Подяка устно або перед збіркою.

* *Так у тексті.*

3. Сотенний:
   а) Подяка устна або в наказі.
   б) Внесок на аванс або до нагороди.
4. Курінний:
   а) Подяка устно або наказом.
   б) Внесок до нагороди або авансу.
   в) Позачерговою відпусткою.
5. Командир загону:
   а) Подяка устно або наказом.
   б) Внесок на нагороду.
   в) Авансування до старшого десятника включно.
   г) Позачергова відпустка.
6. Командир групи користується всіма правами заохочення та авансування до підхорунжого включно.

26. Якщо наложена кара не приведена до виконання на протязі 2-ох тижнів, приводити її до виконання після цього терміну забороняється.

Розділ 5

Військовий полевий суд

27. Військовий полевий суд має право скликати командир групи, командир загону та командир куреня.

28 Покликання відбувається окремим наказом.

29. Військовий полевий суд покликається у складі:
   1) Предсідника військового полевого суду — старшини.
   2) Двох членів: одного підстаршини і одного стрільця.

30. Предсідник військового полевого суду являється одночасно обвинувачем і захистником підсудного.

31. Присуд військового полевого суду базується завжди на чесності та свідомості суду та повинен завжди стояти на захисті інтересів УПА.

32. Всі присуди військового полевого суду затверджуються тією інстанцією, що його покликала.

33. Якщо обвинувачення запротестує проти створеного складу суду з важливих мотивувань, командир що покликав суд, повинен змінити склад суду.

34. Військовий полевий суд скликається для розгляду таких справ:
   а) Зрада інтересам УПА.
   б) Систематичне шкідництво з метою підірвати міць УПА.
   в) Дезерція.
   г) Невиконання наказів.
   д) Розкрадання державного та військового майна.
   е) П'янство.

35. Курінний покликає військовий полевий суд для розгляду справ, вказаних в пунктах 34. г), д), е).

36. Командир загону покликає військовий полевий суд для розгляду справ в пунктах 34. в), д), е).

37. Командир групи покликає військовий полевий суд для розгляду справ в об'ємі всієї статі 34.

38. Військовий полевий суд може застосовувати до обвинуваченого такі міри покарання:

а) Перебуваня в карному таборі на час до трьох місяців.

б) Карою смерті.

39. За зраду інтересам УПА, систематичне шкідництво з метою підірвання міці УПА, дезерцію військовий полевий суд карає винних лише карою смерті.

40. Невиконання наказів, п'янство карається перебуванням в карному відділі на час до 2-ох місяців.

41. Якщо невиконання наказу потягнуло за собою понесення будь-яких втрат, а значить, подіяло шкідливо інтересам УПА, винний підлягає карі смерті.

42. Розкрадання державного майна та військового карається:

а) Розкрадання майна свідоме, спрямоване на підрив міці УПА, карається карою смерті.

б) Розкрадання майна в інших випадках (з особистої користі) карається перебуванням в карному відділі на час до 3-ох місяців.

43. Якщо дія підсудного привела до нанесення УПА матеріальних втрат, військовий полевий суд має право присудити до повної або часткової конфіскації майна підсудного.

44. Якщо обвинуваченого судиться вдруге в аналогічному проступкові, кара повинна завжди відповідньо посилюватись.

Розділ 6

Арешт та карний відділ

45. Карні відділи утворюються при кожному загоні та перебувають під наглядом та контролею Військової Полевої Жандармерії.

46. Покарані карним відділом постійно перебувають на спеціальному харчуванні, норми якого спеціально розробляє інтендантура*.

47. Карним відділом можуть карати командири в таких розмірах адміністративним порядком:

а) Командир загону на час до 2-ох місяців.

б) Командир групи на час до трьох місяців.

---

* *В тексті:* інтендентура

48. Покарані карним відділом завжди працюють на найтяжчих роботах.

49. Кожний загін повинен мати в себе арешт, де відбувають кару покарані арештом.

50. Покарані арештом відбувають кару так:

а) Караний звичайним арештом перебуває на звичайному харчуванню та в отепленому арешті.

б) Караний загостреним арештом перебуває на звичайному харчуванню, а відпочиває на твердому ліжку.

в) Караний тяжким арештом отримує два дні 200 г хліба та літру води денно, а на третій день отримує раз в день варену їжу. Перебуває в холодному арешті з твердим ліжком, вдень забороняється лежати чи сидіти. Відпочинок дозволено від 22 до 5 години. Прогулянка по подвір'ї раз на день на 15 хвилин.

г) Караним арештами всіх видів забороняється мати з собою в арешті курево, читати книжки, грати, співати.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 7, арк. 1-5. Оригінал.

№ 252

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ОПЕРАТИВНИХ ВІДДІЛІВ ПРО СТВОРЕННЯ АГЕНТУРНОЇ СІТКИ ВІЙСЬКОВО-РОЗВІДУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УПА ТА МЕТОДИ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

№ 54 *17 грудня 1943 р.*

Українська Повстанча Армія Долина, дня 17 грудня 1943 року
Група "Турів"
13б-61

НАКАЗ ч. 54

Командирам оперативних відділів УПА

Одним з найбільш рішаючих чинників в боротьбі з ворогами є агентурна розвідка. Від діяльности розвідчої сітки, працівників, їх фаховости залежить успіх. Спритна та безперервна та вповні законспірована робота усе в повній мірі рішано* і рішає вислід всяких операцій, без ріжниці чи це наступ, чи напад, чи засідка, чи оборона. Добра розвідча підготовка дозволяє несподівано, бистро і рішуче діяти проти ворога, хоч би він був багато сильніший в людях і озброєнні, а добре організована, чуйна розвідча служба ніколи не допустить до заскочення ворогом.

Командири відділів УПА, які, самостійно діючи в терені, присвячували багато уваги розвідчій ділянці, ніколи не терпіли невдач, а з усякого хоч би і скрутного становища виходили без втрат.

До цього часу в нас не було звернено достатньої уваги цій ділянці. Розвідча діяльність велась в більшій мірі самочинно, вона не стояла на своїй висоті і не задовольняла потреб командування. Пасивне нотування доконаних ворогом фактів не було вистарчаючим для потрібних потягнень і не задоволить в майбутньому. Всупереч пасивному нотуванню доконаних фактів, агентурна розвідка повинна завжди бути активною. Ця активність повинна виявлятись в чуйності, в передбачуванні ворожих ударів, в тонкій спритності виривати ворогові всі таємниці, утрата яких прискорить його загибель.

Наше сьогоднішнє і майбутнє вимагає великої кількости фахових агентів-розвідчиків, які, опинившись на праці без ріжниці в яких умовах, зуміють вив'язатись з завдань, на них положених. Ці кадри повинна нам дати наша сьогоднішна революційна дійсність.

Для повного наладнання розвідчої праці на оперативному терені групи "Турів" створюється розвідча сітка військово-розвідчої служби УПА з розвідчим відділом (РВ) при оперативному штабі. Оперативний терен групи "Турів" ділиться на райони, де створені розвідчі станиці (РС), а їх керівникам підлягають розвідчі агентури (РА).

В зв'язку з тим наказую:

1. При появі Вас в терені зразу зконтактуватись з керівником клітини військово-розвідчої служби, та вимагати даних про стан і рух ворога, а також про обсяг праці.

2. Керівника клітини військово-розвідчої служби даного відтинка зобов'язувати вести розвідувальні операції, в першу чергу, в тому напрямку, в якому вимагає інтерес виконання бойового завданя.

3. Допомагати у всьому керівникам клітин військово-розвідчої служби людьми і матеріальними, засобами згідно їх потреб.

4. В сутичках і боях старатись захоплювати живими ворожих полонених і ранених, подавати їм медичну допомогу та, використавши їх, передавати до переслухання керівникам клітин військово-розвідчої служби. Опісля поступати з ними згідно з рішенням керівників, а коли нема жодних представників, то доставити полонених до штабу групи. Якщо доставити неможливо, то потрібно негайно повідомити розвідчий відділ групи, а полоненого держати аж до рішень РВ.

5. Збігців і дезертирів з ворожих рядів належить рівно ж передавати керівникам клітин військово-розвідчої служби, повідомляти РВ або прямо відправляти до РВ при оперативному штабі.

6. Старанно обшукувати полонених, убитих, ранених, збігців, дезертирів і приміщення ворожих осідків, а знайдені документи, після познайомлення,

зразу ж передавати керівникові клітини військово-розвідчої служби або надсилати безпосередньо до РВ групи.

7. Допомагати керівникам військово-розвідчої служби, висилати розвідчі диверсійні групи в ворожі терени.

8. При намаганнях ворога сконтактуватись зразу ж повідомляти керівника військово-розвідчої служби та всі матеріали передати до його рук.

9. В зв'язку з цім наказом наказую провести широку роз'яснюючу роботу серед повстанців.

Шеф штабу — Командир групи в/з /Л. Яворенко/

Шеф РВ /Черник/

Сосенко*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 9. Оригінал**.*

№ 253

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ № 22 ГК УПА ДЛЯ КУРІННИХ КОМАНДИРІВ У СПРАВІ ІНТЕНСИВНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В АРМІЇ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ

№ 55 — *18 грудня 1943 р.*

Н А К А З ч. 22

Командирам груп,
комендантам запілля, політкерівникам,
Українському Червоному Хрестові

Наші землі заливає знову московський окупант. На місце імперіялістичної Німеччини приходить імперіялістична Москва у формі СССР.

Цю зміну уважаємо як переходову фазу. Такі зміни бувають часто у великих війнах. Ця переходова фаза закінчиться розвалом обох імперіялізмів, і німецького і московського. Кінець їм положать національні революції поневолених народів, що з кожним днем наростають і кріпнуть.

В тій переходовій фазі треба нам в організованих лавах УПА, а то

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

й в цілому народі, скріпити духові сили, підготувати УПА і цілий народ до дальшої, ще інтенсивнішої боротьби під новою займанщиною.Таки зміни захитують звичайно рівновагу духа в народі. Треба не допустити до духового захитання, бо це загрозливе нашій справі визвольній.

Відпливу революційних настроїв, так у рядах УПА, як і в народі, не сміє бути.

Н А К А З У Ю:

1) Всім політкерівникам, і війська, і запілля повести інтенсивну роботу над політичною освітою у війську, запіллю, в народі. Політично неграмотних між нами у московській дійсності, де треба буде протиставитись, боротись і перемогти сильну большевицьку пропаганду і агітацію, не сміє бути. Всі політичні керівники, весь політично вироблений актив на фронт політичного навчання війська, робітників запілля, народу. Приготовитись до остаточної і політичної, і збройної, розгри з імперіялістами за Вільну Українську Державу, за вільні національні держави поневолених народів.
2) Виловити з-поміж членів ОУН, симпатиків і кращих, свідоміших, морально сильних громадян найкращих одиниць, які ще не заангажовані в поважнішій революційній роботі, узброїти їх і розмістити, згідно з їх спосібностями, в СБ, господарці, Українському Червоному Хресті для скріплення цих апаратів і у війську для скріплення моральних сил військових частин і поодиноких стрільців. В тяжких переломових хвилинах треба сильного морального скріплення, щоб вдержатись, рости і перемогти.
3) Український Червоний Хрест створить ще один відділ, відділ суспільно-політичної роботи. Тут виділити якнайбільше політично вироблених жінок, виховниць і пропагандисток, які займуться політичним виробленням робітників УЧХ, політроботою поміж раненими, політосвітою посеред загалу жіноцтва. Фахову роботу і фахове школення в УЧХ скріпити, але при тому дати політичне знання жіноцтву.
4) Організатори запілля і політкерівники звернуть особливу увагу на робітників зв'язку. Там мусить бути добір відповідних людей, політично свідомих, ідейних. Поміж робітниками повести інтенсивну політичну і виховну роботу. Робітники зв'язку, віддані під перші удари ворога. Тут ми найбільше загрожені. Тут мусять бути люди найтвердші, ідейні, політично вироблені.
5) При всій роботі звертати увагу на конспірацію. Закрити для ворога всі до нас ходи.

Хвиля душе поважна, вирішна. Часу небагато. Використати всі можливості, щоби закріпитись, врости в ґрунт, розростись в ширину,

охопити цілість життя. Все збільшувати і збільшувати наш ріст. Не здержувати темпа праці. В найтяжчих умовинах вміти найти певні форми праці.

Перерости ворога і перемогти!

Слава Україні!

26 листопада 1943 р.

Командир Української Повстанчої Армії
/–/ Панас Мосур

З оригіналом згідний
Долина, дня 18 грудня 1943 року

Шеф штабу /–/ в/з Яворенко

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
№ 136-56/43

Долина, дня 18 грудня 1943 р.

Н А К А З ч. 55

Всім курінним командирам групи "Турів"

Пересилається Вам відпис наказу Головної Команди УПА до відома і виконання. Наказ ч. 22.

Шеф штабу в/з /Л. Яворенко/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 4, арк. 4. Оригінал.*

№ 254

ПОВІДОМЛЕННЯ – ВІДПИС ПОВІДОМЛЕННЯ КОМАНДУВАННЯ ГРУПИ "ТУРІВ" ВІД 18 ГРУДНЯ 1943 р. У СПРАВІ ЗАСИЛАННЯ ШПИГУНІВ ГЕСТАПО, ДЛЯ КОМАНДИРІВ ВІДДІЛІВ ЗАГОНУ "КЛІЩА"

22 грудня 1943 р.

УПА
Група "Турів"
ч. 130-57/43

Долина, дня 18 грудня 1943 р.

Всім куріним командирам групи "Турів"

Ковельськім Гестапо вислано дня 15.12.43 року 18 осіб шпигунів на терени Ковельщини, ціллю яких є розвідати про повстаньчі відділи та їх розташованя.

* *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія Команда групи "Турів".

Вашим обов'язком є звернути увагу відносно незнаних людей, які вештаються на вашім терені з будь-яких причин, та перевірити їх через своїх людей, тому що такі випадки будуть можливо повторюватись. Скріпіть особливо в сей час чуйність. Негайно повідомити про свої підвідділи.

З а в в а г а: Повідомлення про це з дня 17.12.43 року ч. 130 57/43 анулювати, якщо воно надійшло, а прочитати повище.

Шеф штабу з/д /–/ Шпак

Командир групи
в/з /–/ Л. Яворенко

Загін ім. Богуна

Постій, дня 22.12.43 р.

До командира ______

Вищезгаданий наказ пересилається до відома.

Командир загону /–/ Кліщ /Шелест/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 12, арк. 25. Копія.

№ 255

НАКАЗ КОМАНДИРУ "СОСЕНКОВІ" ПРО ВИСИЛАННЯ ЛЮДЕЙ НА НАВЧАННЯ У СТАРШИНСЬКІЙ ШКОЛІ УПА

№ 58

27 грудня 1943 р.

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
№ XIIIб-78/43

Долина, дня 27 грудня 1943 року

Н А К А З ч. 58

Командирові Сосенкові

З одержанням цього вислати зв'язківцями, яких висилаю, до команди групи 25 людей на старшинську школу.

Люди повинні мати середню освіту, або підстаршинську школу УПА. Цілковите вивінування як, плащ, 2 пари білізни, рукавички, чоботи добрі, шапку зимову, коц, менажку, ложку*, постелю.

На 25 чоловік 3 легкі кулемети.

[a]Поквитувати за одержання наказу.[a]

Шеф штабу
в/з /Л. Яворенко/

Командир групи
/Рудий/

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 12. Оригінал**.*

---

* *В тексті:* дожку

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

№ 256

НАКАЗ КОМАНДИРАМ КУРЕНІВ ПРО ЗВІТ У СПРАВІ НАЯВНОСТІ САНІТАРІВ У СОТНЯХ

№ 60 *26 грудня 1943 р.*

Українська Повстанча Армія Постій, дня 26.XII.43 р.
Група "Турів"
Зн.: II п-101/43

Всім командирам куренів

Н А К А З ч. 60

1. Подати на день 8.1.44 р. наявність санітарів по сотнях і їх псевда.

2. Крім цього, подати сотні, в яких санітарів бракує, числячи по двох санітарів на сотню.

Слава Україні!

Шеф штабу Командир групи
з/д /Шпак/ в/з /Л. Яворенко/

Сосенко*
Прибуло 8.І.44 Шелест*
Вислано [по] всіх сотнях Князів*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 11. Оригінал**.*

№ 257

НАКАЗ КОМАНДИРАМ КУРЕНІВ У СПРАВІ ПРОВЕДЕННЯ МІСЯЧНОГО ВИШКОЛУ ІНТЕНДАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТА ГОСПІТАЛІВ

№ 62 *29 грудня 1943 р.*

Українська Повстанча Армія Долина, дня 29 грудня 1943 р.
Група "Турів"
№ 13 6-87/43

Н А К А З ч. 62

Всім куріним командирам групи "Турів"

Для налагодження та перебудови господарки в військових частинах групи "Турів" провести місячний вишкіл інтендантів військових частин та шпиталів.

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

Вишкіл розпочати 15 січня і закінчити 15 лютого 1944 р.

Командирам військових частин підібрати відповідних кандидатів, по одному чоловікові від сотні і куріня, які повинні відповідати слідуючим вимогам: бути вповні фізично здоровими, вік від 20-40 років, освіта не нище 7 класів народної школи, достатньо розвинених.

Кандидати повинні бути делеговані командирами військових частин,з таким розрахунком, щоби вони прибули на зв'язковий пункт групи за два дні до початку вишколу т. є. 13 січня 1944 р.

Кандидати повині бути забезпечені білизною, коцом, теплою одежою і справним взуттям, блокнотами або зошитами.

На вишкіл можна направити осіб, які займають зараз становище інтендантів в тому разі, коли вони відповідають виставленим вимогам.

Інтендантові групи Печері опрацювати програм[у] вишколу і подати мені на затвердження 10 січня [19]44 р.

За відповідний підбір і своєчасну явку кандидатів на вишкіл відповідальність складаю на командирів куренів і сотень.

Шеф штабу | Командир групи
в/з /Л. Яворенко/ | /–/ Рудий

Сосенко*
Прибуло 8.І.44 р. ч. 2 Шелест*
Розіслано по всіх сотнях Князів*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 14. Оригінал***.

№ 258

КАРНИЙ НАКАЗ КОМАНДИРАМ КУРЕНІВ ПРО ВИРОКИ ВІЙСЬКОВОГО ПОЛЬОВОГО СУДУ

№ 63 | *29 грудня 1943 р.*

Українська Повстаньча Армія | Долина, дня 29 грудня 1943 року
Група "Турів"

Н А К А З К А Р Н И Й ч. 63

Всім курінним командирам групи "Турів"

І. Дня 24 грудня [19]43 р. покликаний військовий полевий суд і, розслідивши справу морду над санітаркою Катею, поповненого дня 10.12.43 року через завідуючу шпиталя № 1 Тамару, курінного політвиховника Стіжка та козака Шумка, виніс присуд:

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

1) Зав[ідуючу] шпіталю № 1 Тамару і політвиховника Стіжка кару смерти через повішення.
2) Козака Шумка яко співвинного у виконанні мордерства – кару смерти через розстріл. Присуд виконано дня 25.12.43 року о год. 16 хв. 25.

II. Дня 25.12.43 р. зістали покарані 2-тижневим карним відділом козаки: Калина і Смоловський з від. Кривоноса, за відданя крісів іншій особі під час повнення варти.

III. Дня 25.12.43 року покарано карним відділом козаків: Співуна за самовільне віддалення від відділу одномісячним карним відділом. Козака Орленка покарано 5-тиденним загостреним арештом з заміною на стійку, за неправильне ужиття кріса. Прочитати перед всіма відділами.

Шеф штабу | Командир групи
в/з /–/ Яворенко

За згідність з оригіналом
/Шелест/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 178. Копія.

№ 259
СВЯТКОВИЙ НАКАЗ З ПРИВОДУ РІЗДВЯНИХ СВЯТ

№ 64 | *7 січня 1944 р.*

Українська Повстаньча Армія | Постій, дня 7.I.1944 р.
Група "Турів"
зн.:

НАКАЗ ч. 64

З приводу Різдвяних Свят 1944 р.

Образ майбутньої Вільної, Справедливої і Могутньої України був, є і буде найвишим ідеалом, за який боролися і вмирали одні та йшли в нові бої другі, кращі сини народу. Їх муками і стражданнями, їх кров'ю і жертвою ідеал волі освятився, щоб стати святістю найсвятішою. Їх Вірою безмежною він пройняв українське серце до найглибших глибин, щоб статись несмертельним натхненням, їх волею перемоги для нього кувались характери, щоб кувати долю мільйонів перемогти в ім'я його.

І з'єднані любов'ю до України, приняті Вірою перемоги за Неї і скуті волею досягти свого ідеалу, пішли до боїв нових нові борці.

Ми спадкоємці їх, жертвенних і гідних синів народу, вступили на шлях недосягнутого ними ідеалу. Він близький до здійснення і тим більших зусиль духа і м'язів він вимагає, тим глибшої віри, завзятішої витривалішої і твердішої волі перемогти треба для осягнення його.

Ми, спадкоємці тих борців, якім не тільки повинні дорівняти, але і яких маємо перевищити в зусиллях; власною вірою останки зневір'я других поконати і віру ворогів захитати в основах; власною сталевою волею зламати волю ворога і власним кулаком розтрощити закрівавлени щелепи окупанта: биття всіх українських сердець в одне биття злучити, удари всіх п'ястуків в удар одного з'єднати і волю всіх в один сталевий молот скувати.

Готуймо так усі зусилля духа і тіла, щоб всі вони злились в одне зусилля та стали б силою, що захистить від сорому і зневаг, що не дозволить пограбувати ворогові найсвятіший і найдорожчий наш ідеал – волю Батьківщини.

Готуймо сокири, багнети і кулемети і вчимось ними володіти, щоб здобути для себе і передати майбутнім поколінням Вільну Україну.

Нехай сьогоднішне Свято Різдва, що є символом зродження нової ідеї, творцем якої був Переможний Христос, буде Святом Народження нового нашого зусилля духа проти насильства в ім'я вічного нового ідеалу – Волі людини і народу.

Наказ прочитати перед усіма відділами, в шпіталях та військових установах групи.

Слава Україні!

Командир групи /–/ Рудий

За згідність з оригіналом

/Шелест/

Князів

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 179. Копія.

№ 260

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ У СПРАВІ ПОСИЛЕННЯ ПИЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РІЗДВЯНИХ СВЯТ

№ 1 *1 січня 1944 р.*

УПА Долина, 1.1.1944 року

Група "Турів"

№ XIIIв-1/44

Н А К А З № 1

До всіх командирів відділів УПА групи "Турів"

Український народ підходить до Великих Свят Різдва Христового в умовах жорстокої боротьби з незчисленними* ворогами Української Нації. Ворог ніколи не спить. Він використовує всякі нагоди, щоб розвідати про нашу діяльність, наші місця розташування, та використовує кожну нашу

* *У тексті:* нечисленними

помилку для нападів та знищення нас. Дехто з командирів, захоплюючись радістю Великого Свята, забуває про те, що він мусить бути в кожну хвилину бути пильним і готовим прийняти бій з ворогом. Таке захоплення призводить до того, що дехто послаблює заходи забезпечення на постоях. А це призводить завжди до непоправних помилок, що часто дуже дорого коштують.

Тому, щоб уникнути таких помилок в час святкування Свята Різдва Христового, всім командирам відділів УПА групи "Турів" наказую:

1. На час свята на місцях постою відділів посилити забезпечення за рахунок зміцнення застав, збільшення заста[в], висилання в терен розвідчих стеж.

2. Тримати в відділах спеціяльні алярмові підвідділи, які повинні посилюватись та бути завжди в повній поготівлі вступити в бій.

3. Також весь відділ тримати в постійній поготівлі і на сторожі.

4. Всяких підозрілих людей негайно заарештовувати та передавати відповіднім чинникам для розслідження, попередньо використавши їх для власних потреб.

5. За виконання цього наказу командири відділів несуть особисту відповідальність.

Слава Україні!

Командир групи
/Рудий/

Шеф штабу
в. з. /–/ Л.Яворенко

Сосенко*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 16. Оригінал***.

№ 261

НАКАЗ КОМАНДИРАМ "НАЗАРОВІ", "ПАВЛЮКОВІ" ТА "СОСЕНКОВІ" У СПРАВІ НАДСИЛАННЯ ВІДПОВІДНОЇ КІЛЬКОСТІ ЛЮДЕЙ

№ 4 *3 січня 1944 р.*

УПА
Група "Турів"
№ XIII 6-4/44

Долина, дня 3.1.44 року

Командирам: Назарові, Павлюкові та Сосенкові

Н А К А З № 4

На день 10.1.44 року прислати на зв'язковий пункт групи таку кількість людей:

* *Надпис у титулі.*

** *На документі є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

1. Від к-ра Сосенка ("Січ") 90 чол.
2. Від к-ра Павлюка 40 чол.
3. Від к-ра Назара 40 чол.

Кожний з надісланих козаків повинен мати при собі слідуюче: добре одягнений та взутий, озброєний (на кожні 10 козаків 1 легкий скоростріл), мати ложку, їдунку, дві пари запасової білизни, коц та малу піхотну лопатку.

Від к-ра Сосенка разом з вказаними людьми мають також прибути др. Бортник та Богдан разом зі своїм повним вивінуванням, озброєнням.

За невиконання цього наказу в указаний термін винні понесуть відповідальність персонально.

Командир групи /Рудий/

Прибуло д[ня] 8.1.44 р. ч. 6 Шелест*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 17. Оригінал**.*

№ 262

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ У СПРАВАХ НАДСИЛАННЯ ЛЮДЕЙ ТА ЗМІНИ ПСЕВД КОМАНДИРІВ

№ 9 *13 січня 1944 р.*

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
Зн: 13 6-13/44

Постій, дня 13.1.1944 р.

Всім командирам загонів

НАКАЗ № 9

1. Негайно по отриманні цього наказу прислати 6 добрих і ідейних людей на зв'язок групи.

2. Змінити псевда всіх командирів, починаючи від ройового.

Слава Україні!

Командир групи
в. з. /Леонід Яворенко/

Кліщ*

*ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 5, арк. 14. Оригінал**.*

---

* *Надпис у титулі.*

** *На документії є відбиток круглої печатки:* Українська Повстанча Армія. Команда групи "Турів".

№ 263
НАКАЗ КОМАНДИРАМ ЗАГОНІВ ПРО РОЗТАШУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ

№ 10 *15 січня 1944 р.*

Українська Повстанча Армія "Північ" Постій, дня 15.1.1944 р.
Група "Турів"
зн: 16-XIIIб/44

Н А К А З ч. 10

Командирам загонів наказую слідуюче розташовання сил:

I. Лисий
1) 1 сотня – Матіїв (Нерозлучного)
2) 2 сотня – район Любомль
3) 3 сотня – район Заболоття–Томашівка

Ц і л ь: роззброювання німців та чужонацьональних відділів (без розстрілу), підрив залізниці, мостів, виколеювання потягів.

II. Крига
1) 1 чота – в К[амінь-]К[аширському]
2) 3 чоти обезпечення з півночі і сходу
3) 2 чоти район Ратно

Ц і л ь: Вдержання К[амінь-]К[аширського] до часу вивезення майна, що лишили німці, зриви мостів і шоси, роззброювання німців і чужонаціональних відділів.

III. Сосенко
1) 1 сотня район Турийськ
2) 2 сотні бльокада Володимира, диверсія на шляху Володимир–Луцьк

Ц і л ь: Як у Лисого і Криги.

3) Сотню Нерозлучного направити до Павлюка-Лисого.

IV. Вовчак

Прибути з сотнею Кубіка в район Ковель, про що зголосити негайно.

V. Загальне
1. Самооборона, боївки і СБ вповні підпорядковуються командирам відділів.
2. Заповіджена відправа на 20.1.1944 р. не відбудеться.
3. Командир[и] Крига та Лисий, Лисий та Сосенко усталять мертві пункти зв'язку.

4. Наказ цей відкликаний не буде. На випадок загроження відділи відійдуть в терен безпечніший.

Слава Україні!

Командир групи
/Рудий/

Сосенко*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 38, арк. 20. Оригінал.

№ 264

НАКАЗ ПРО ПОКЛИКАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ДО ПІДСТАРШИНСЬКОЇ ШКОЛИ ІМ. СИМОНА ПЕТЛЮРИ

15 січня 1944 р.

УПА
Група "Турів"

Постій, дня 15 січня 1944 р.

Н А К А З ч.

1. Покликую екзаменаційну комісію до підстаршинської школи ім. Симона Петлюри при загоні ім. Богуна в складі пор. Чутка[1] як командант, пор. Подільця і чотового інструктора Донця.

2. Екзаменаційна коміція має право номінувати до степеня старшого десятника включно.

Слава Україні!

Командир групи "Турів" в/з /Вовчак/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 30. Оригінал.

№ 265

СВЯТКОВИЙ НАКАЗ З ПРИВОДУ СВЯТА ДЕРЖАВНОСТІ

22 січня 1944 р.

Українська Повстанча Армія
Група "Турів"
зн: XIII-19/44

Постій, дня 22 січня 1944 р.

Н А К А З
На Свято Державності

Козаки і командири!

Сьогодні День Української Держави, Свято тої Великої Справи, якій ми й служимо. За справу цю лилась кров в минулому, за неї вона і тепер

---

* *Надпис у титулі.*

[1] *Керівник вишкільного відділу штабу групи "Турів" Петро Максимчук.*

ллється. Святослав і Володимир вирубували мечами кордони держави та громили ворогів поза межами її, щоб забезпечити народові державне життя і вільний розвиток. Державний геній і дух Хмельницького, що унесмертельнив славу козацької зброї і ідею державності, ще з гробу грозить ворогам. Для справи державності підносив народ на боротьбу Мазепа. Її освятили своєю кров'ю герої Базару і Крут. Їй віддали працю свого життя і жертву крови Петлюра і Коновалець. Для неї жив, за неї боровся і був ув'язнений Бандера. На вівтар її зложили працю мозку, вогонь серця і офіру крови сотні і тисячі тисяч знаних і безіменних героїв і борців багатьох поколінь нації.

Як свідоцтво цього, стоять пам'ятники давньої слави і недолі народу, стоять давні свіжі брацькі могили, здвигнуті народом на вічну славу героям і борцям за Українську Державу.

Державницька ідея стала всенацьональною справою живих мертвих і ненароджених поколінь, вірою і надійою, хотінням і волею, зусиллям і чином нації, всесправою і найвищим обов'язком, від виконання якого залежатиме життя і щастя одиниць і нації. Нею пройнялися і східняк і західник, і волиняк і галичанин, і поліщук і лемко, нею пройнялися і селянин і робітник і трудовий інтелігент. Сини всіх українських земель і представники всіх народних верств встають на боротьбу за неї.

Справа Української Державності сталась міжнародною справою, від вирішення якої залежитиме доля народів Сходу, Прибалтики і Балканів та міжнародний мир.

Козаки і командири!

Отій справі ми послужимо залізом та кров'ю! В ім'я її зведемо довгожданий революційний збройний порахунок з більшовизмом, що заливає знов своїми ордами наші землі. Наше завдання – вибивати зброю з послаблих рук західнього окупанта і керувати її проти східного. Згідно наказу Проводу будемо продовжувати боротьбу незалежно від усіх можливих політично-територіальних змін всіма засобами, що ведуть до розвалу державного більшовицького апарату і спричинюються до зросту і зміцнення організованих сил Українського Народу в його боротьбі за свій ідеал – Самостійну Соборну Українську Державу.

Наказ прочитати перед усіма відділами в день Свята, 22 січня.

Слава Україні!

Командир групи в/з /Л. Яворенко/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 1, арк. 8. Оригінал.

№ 266

ВКАЗІВКИ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНО-ВИХОВНОГО ВІДДІЛУ ГРУПИ

8 вересня 1943 р.

№ 266

ВКАЗІВКИ ПОЛІТИЧНИМ ВИХОВНИКАМ ЗАГОНІВ У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСОВОЇ СЛУЖБИ В СОТНЯХ

8 вересня 1943 р.

До виконання інструкцій
в справі Української Пресової Служби при УПА

1. Із кожної сотні вибрати двох інтелектуально добре розвинених людей і доручити їм:

Першому – писати літопис (хроніку) даного відділу УПА, себто докладне денне життя відділу, важні і менше важні події таборового життя, бої, проведення свят, пропагандивні рейди і т. п.; збирати творчість повстанців (вірші, пісні, оповідання, рефлексії, описи, вояцький гумор і т. п.) та населення, серед якого находиться відділ; вести архів, пильнувати висилки матеріялів догори.

Другому – сповняти функції воєнного кореспондента, себто давати описи боїв, опрацьовані зо стратегічного чи літературного боку, описи героїчних вчинків поодиноких повстанців, комічні моменти під час повстанчих акцій і т. п.

2. Коли кандидатів на воєнних кореспондентів є кілька, то вибирати з них такого, хто хоч трохи розуміється на воєнній стратегії і уміє фотографувати. Воєнний кореспондент мусить мати фото-апарат, і повинен бути звільнений від тих обов'язків стрільця, що перешкоджували б йому у виконані його завдання.

3. Хроніку даного відділу треба писати з самого початку створення відділу. Треба також по можливості відтворити описи давніших більших боїв.

4. Подати, чи в відділі є:
- а) маляр, який зумів би рисунково відтворювати бої та місцевості, де бої відбувалися; портретувати (карикатурувати) командирів і стрільців свого відділу, полонених і т. п.,
- б) фотограф,

в) фотографічні апарати (які та скільки) та матеріяли до фотографування і вироблювання знімок (що і скільки),

г) музик, що міг би записувати при допомозі музичного інструменту повстанчу і народну творчість.

5. До 20.IX подати, чи вже є такий літописець і воєнний кореспондент (також їх псевда) і відповісти на четверту точку.

6. До 10.X літописець і воєнний кореспондент мають прислати по два відписи з своєї праці (якщо можливо, писані на машині) і подати труднощі в ній.

7. Всю пошту в справі УПС слати на адресу: 05 "МОП"

8 вересня 1943 р.

Слава Україні!

Виховник групи
/Хмурий/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 188. Оригінал.

№ 267

ДОКУМЕНТИ
ГОСПОДАРЧОЇ ІНТЕНДАНТУРИ ГРУПИ

26 вересня 1943 р.

№ 267

НОРМИ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО СКЛАДУ ТА ДОБОВОЇ ВИДАЧІ ФУРАЖУ ДЛЯ КОНЕЙ ГРУПИ

№ 1, 2 — *26 вересня 1943 р.*

УПА
Група "Турів"
Затверджую:
Командир групи
/–/ Рудий
26.IX.1943 р.

Н О Р М А № 1

продуктів харчування людського складу УПА
на 1943-44 р.

Назва продуктів	Положено одній особі		Увага
	на добу в г	на місяць в кг	
Хліб суржик	1000	30	1. Коли місяць має 31 день,
М'ясо	200	6	тоді до місячної норми
Риба	75	2,25	потрібно додавати одну
Мука пшенишна 75%	20	0,6	добову дачу
Крупа асортимент	170	5,1	2. На один кг хліба пот-
Макарони	20	0,6	рібно: муки житньої 462 г
Жири тваринні	30	0,9	і пшеничної 308 г
Жири рослинні	15	0,45	3. Крупу положено з розра-
Сіль	30	0,9	хунку: гречаної – 25%,
Картопля	500	15	пшона – 20, ячмінної – 15,
Капуста	160	4,8	гороху – 25
Буряк столовий	70	2,1	та фасолі – 15%
Цибуля ріпчаста	30	0,9	4. 100 г м'яса дорівнюють
Помидори свіжі	20	0,6	150 г риби
Огірки свіжі і солені	40	1,2	5. 10 г жирів тваринних
Петрушка	3	0,18	дорівнюють 15 г жирів
Перець	0,7	0,21	рослинних
Лавровий лист	0,5	0,015	6. Коли нема макаронів –
Цукор	35	1,05	видавати муку пшенишну
Чай натуральний	1,6	0,05	петльовану як 1:1, для ви-
Мило для туалету	-	0,2	готовлення макаронів

Н О Р М А № 2

добової дачі фуражу для коней УПА на 1943-44 рік

Назва фуражу	Положено на добу одному коневі		
	верховому	обозному	артилерийському
Овес	4 кг	6 кг	6 кг
Сіно або конюшина	6 "	7,5 "	8,5 "
Солома для підстілки видається по 0,6 кг на добу			

Інтендант групи "Турів" /–/ Печера

Згідно з оригіналом

Заступник командира по тилам загону імені Богуна /–/ Пімста

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 33, арк. 6. Копія.

ORDERS AND INSTRUCTION OF THE "TURIV" GROUP COMMAND

This chapter of documents includes orders and instructions of the group command, indications by the group political division chief and documents of the group economic management and supply section.

The section of orders and instructions of the group command covers the period August 16, 1943 to January 22, 1944. For the sake of convenience, documents of similar content are grouped together chronologically into thematic groups.

The first thematic group of documents deals with military and moral-political training of units. These documents include: order no. 2, dated August 16, 1943 (document no. 216), no. 4, dated August 1943 (document no. 217), and an order dated September 14, 1943 (document no. 225).

The second thematic group of documents relates to reporting by divisions (zahin) commanders. These documents include: order no. 8, dated September 7, 1943 (document no. 219), and an order dated September 14, 1943 (document no. 224). Order no. 19, dated October 13, 1943 (document no. 232), is an extract of order no. 15 of the UPA Supreme Command to divisions (zahin) commanders regarding regular submissions of military intelligence reports. An instruction dated December 9, 1943 (document no. 247) to subunit commanders regulates the preparation of preliminary reports. Appended to it is a standard preliminary report form (document no. 248). Order no. 60, dated December 26, 1943 (document no. 256), requires reporting about the presence of paramedical workers in company size units.

The next thematic group of documents regulates the activities of UPA soldiers and military subunits. Order no. 6, dated August 1943 (document no. 218), relates to the establishment of military ranks. Order no. 10, dated September 1943 (document no. 220), deals with the maintenance of military secrets, acting under cover and coding correspondence. Orders no. 12, dated September 7, 1943 (document no. 221) and September 14, 1943 (document no. 223), relate to the organization of subunit non-commissioned officer and officer personnel. Order no. 12, dated September 13, 1943 (document no. 222), sets out the organization of the UPA's Ukrainian Press Service (UPS). Order no. 13, dated September 25, 1943 (document no. 226), speaks of increasing units' mobility.

Order no. 14, dated September 28, 1943 (document no. 227), addressed to the commander of the "I. Bohun" divisions (zahin), "Livar", requires the dispatch of two infantry and artillery companies to meet the needs of the command. Order no. 15, dated September 28, 1943 (document no. 228), requires immediate submission to the group command of all documents and other written materials captured from the enemy.

Order no. 16, dated October 2, 1943 (document no. 229), contains a requirement for reporting to the command about weapons and ammunition counts, verification of transportation and communication, increase of combat readiness and a shift to sabotage activities. Order no. 20, dated October 28, 1943 (document no. 233), to the commander of the "I. Bohun" divisions (zahin), "Livar", deals with the dispatch of personnel under his authority, heavy weapons, radio equipment and ammunition at the requirement of the command.

Order no. 21, dated October 30, 1943 (document no. 234), to divisions (zahin) commanders, deal with work, training, communications, officer lists and the introduction of card files of subunit personnel. Document no. 235 contains an extract of order no. 22, dated October 30, 1943, about soldiers' responsibility for their behaviour towards the civilian population and establishment of friendly relations with soldiers of non-Ukrainian nationality within the UPA. Documents no. 240 and no. 241 (both dated November 22, 1943) include instructions to divisions (zahin) commanders about preparing and issuing soldiers' personal documents (no. 240) and the introduction of card files of UPA unit personnel (no. 241).

Order no. 34, dated November 30, 1943 (document no. 243), regulates the demobilization of soldiers from the UPA. Order no. 37, dated December 5, 1943 (document no. 244), regulates the practice of granting leave. Order no. 42, dated December 6, 1943 (document no. 245), deals with military unit reorganization and work improvement. An order dated December 15, 1943 (document no. 251), addressed to divisions (zahin) commander "Klishch", deals with the application of the enclosed "UPA Disciplinary Code".

Order no. 54, dated December 17, 1943 (document no. 252), urges commanders of operational units to establish an UPA military intelligence service network and specifies the goal of its activities. Order no. 55, dated December 18, 1943 (document no. 253), is addressed to battalion (kurin) commanders about conducting social-political work in the army and the rear line. Order no. 4, dated January 3, 1944 (document no. 261), addressed to commanders "Nazar", "Pavliuk" and "Sosenko", deals with sending the appropriate numbers of people at the requirement of the command. Order no. 9, dated January 13, 1944 (document no. 262), is addressed to divisions (zahin) commanders and deals with sending personnel to meet the needs of the group command and changes in commanders' pseudonyms. Order no. 10, dated January 15, 1944 (document no. 263), deals with operational dislocation of military subunits.

The next thematic group of orders and instructions contains various information notices. An order dated October 30, 1943 (document no. 236) informs about the heroic battle of an UPA unit with German subunits in the Zahirya village monastery. An order dated November 6, 1943 (document no. 237) informs about the circumstances of an attack by German military subunits

on the UPA "Kotlovyna" division's (zahin) base, the town of Kolky. An order dated November 10, 1943 (document no. 238) informs about the implementation in UPA activity of the decisions of the OUN Third Extraordinary General Assembly. Orders no. 46, dated December 9 1943 (document no. 246), no. 52, dated December 14 1943 (document no. 249) and no. 53, dated December 14 1943 (document no. 250) inform about the promotion to non-commissioned officer rank of 17 soldiers (no. 46), the decoration of scouts from "Mazepa's" company (no. 52) and praise for the commanders and soldiers of the companies commanded by "Mazepa" and "Medvid" (no. 53). An order dated December 22, 1943 (document no. 254) informs about the dispatch by the Kovel Gestapo of 18 spies to gather information about UPA unit activities.

Also included in this thematic group are three order-notices about UPA court martial sentences. These are orders no. 17, dated October 2, 1943 (document no. 230), no. 18, dated October 6, 1943 (document no. 231) and no. 63, dated December 29, 1943 (document no. 258).

The next thematic group of orders deals with the organization and work of different types of military training. Order no. 31, dated November 30, 1943 (document no. 242), deals with sending unit commanders for retraining. Order no. 58, dated December 27, 1943 (document no. 255), to commander "Sosenko", deals with sending personnel for training in the UPA officers' school. Order no. 62, dated December 29, 1943 (document no. 257), is addressed to battalion commanders about conducting monthly training for military unit and hospital supply officers. An order dated January 15, 1944 (document no. 264) deals with the organization of an examination commission in the "Symon Petliura" non-commissioned officers' school.

The final thematic group of documents consists of greetings on the occasion of different holidays and their celebration. An order dated November 17, 1943 (document no. 239) relates to the Day of the Bazar Heroes. Order no. 64, dated January 7, 1944 (document no. 259), relates to Christmas. An order dated January 1, 1944 (document no. 260) requires increased vigilance during Christmas celebrations. An order dated January 22, 1944 (document no. 265) relates to the Day of Declaration of Ukrainian Statehood.

The chapter of documents of the group command includes indications by the group's political division chief, dated September 8, 1943, to divisions (zahin) political officers (document no. 266) about organizing the Ukrainian Press Service in companies.

The chapter ends with the documents of the group's economic management section, dated September 26, 1943 (document no. 267). This is an extract of standards no. 1 and 2 for food and forage products of the "Turiv" group food, certified by the "I. Bohun" division (zahin) rear line deputy commander, "Pimsta".

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

№ 268—273

НАКАЗИ КОМАНДУВАННЯ ЗАГОНУ "КОТЛОВИНА"

19 серпня — 13 грудня 1943 р.

№ 268

НАКАЗ КОМАНДИРАМ ВІДДІЛІВ У СПРАВАХ ПІДГОТОВКИ ДО БОРОТЬБИ З ПРОТИВНИКАМИ ТА ПОРОЗУМІННЯ З ЧУЖОНАЦІОНАЛЬНИМИ ВІЙСЬКАМИ

№ 1 *19 серпня 1943 р.*

УПА Постій, 19.8.43 р.

Загін "Котловина"

№ К-1-27

НАКАЗ ч. 1

Підготовка до боротьби з польськими бандами та німецькими відділами СС

Наказую підготовити Ваш відділ до акції проти ворожих сил на терені, в якому знаходиться Ваш відділ. Для того: а) посилити розвідочну та пропагандивну акцію. На день 22.8.43 р. год. 12 надіслати дані щодо:

1. Національність ворожої групи (червоні, польські, німецькі, дикі групи).
2. Число.
3. Зброя.
4. Будинок, в якому сконцетровані (мурований, дерев'яний).
5. Укріплення (окопи, точки огню, бункери).
6. Можливі підходи до об'єкту для його зліквідовання.
7. Шкіци розміщення ворога та його укріплення.
8. Назва місцевости та район.
9. Командний склад.
10. Настрій та пляни на будуче.
11. Відношення населення до нас і до ворога.

За точність відповідати будете особисто.

Застерігаю, що робота мусить пройти особливо скрито, щоб ворог не розгадав Вашої праці.

Організація сил

Вислати по три зв'язкових від кожної сотні на день 22.8.43 р. Повстанці ці мають бути якомога найбільше розгорнені, з них один кінний, два піших.

Пункт зголошення "Котловина".

Забороняю безцілево зміняти постій, коли б така потреба заіснувала, зараз зголошувати.

Тактична розвідка

Сформувати при сотні чоту розвідчиків з вибраних з сотні людей, котрі мають розвідчий хист. Люди ці мають бути отчайдушні, з добрим зором, слухом та фізично кріпкі і для справи посвячені. Ця чота є першою, другою або третьою чотою Вашої сотні (не творити четвертої чоти). В кожній сотні в другій чоті 2-ий рій підготовляти до протигазової оборони (рій протигазової оборони).

Підготовки вести по програмах, що їх Вам вишлеться.

Зв'язок

Прислати на вишкіл по 2 чоловіка, котрі будуть при загоні чотовими та ройовими чоти зв'язку. Зголошення в "Котловині" на день 28.8.43 р. год. 12.

Вишкільне

Зараз же приступити до вивчення повстанцям військового діла по висланих Вам вишкільним програмам та розписам, призначеним для всіх стрілецьких сотень.

Санітарне

Наказується всім командирам відділів відремонтувати все взуття та одяг по розмірам.

Заборонити: спати стрільцям на сирій землі роздітими.

Вимагати:

а) Щоб онучі в чоботах були сухі, не пити сирої води де попало, бо може бути затроєна ворогом.

б) Не їсти сирих овочів, бо може бути зараження червінкою, тифом, холерою, різачкою.

в) Стрільці мусять щодня обезвошивлювати свою одежу. Командири мусять перевіряти.

г) Білизну міняти щотижня після миття в бані. Перепроваджувати дезінфекцію одягу.

д) Заборонити стрільцям відвідувати хати, а особливо спати на чужих ліжках, не знаючи стану здоровля мешканців.

є) Кожний ранок проводити вмивання до пояса та так роздітим перепроваджувати фіз[ичну] зарядку.

ж) Кузні приміщувати в чистих місцях, огородити жердями чи линвою та призначувати службових до кухні. До кухні не підходити.
з) В 20-30 м від кухні покопати ями на кости та відпадки. Ями при зміні постою засипати.
і) Покопати в місцях постою негайно рівчаки для кльозету.
к) Негайно подбати про будову бань.
л) Добрати на кожну сотню фризерів і зобов'язати їх до дотримання гігієни в стріженню. Допускаєма довжина волосся 5 см*.

Господарче

Вибрати з-поміж повстанців (по одному на район з Вашого терену) на вишкіл господарчих контролерів запілля. Зголошення по зв'язку з відповідним письмом на день 28.8.43 р. год. 12 в "Котловині".

Виховне

Відібрати присягу по залученому тексті, добираючи відповідний момент настрою. Щоденно перед молитвою пригадувати про зберігання військової тайни, а головне в зв'язку.

Передати для виховників (для світлиць) радіо і патефони.

До пункту організації сил

До дня 1.9.43 р. подати докладні відомости про чужонаціональний елемент (узбеки, кавказци та інші), котрі знаходяться при Вашому відділі. На 22.8.43 р. вислати до "Котловини" 6 чоловік без зброї. Добрати людей національно свідомих, можливо освічених та незв'язаних родинно і господарчо. Призначення – на всхід. Можуть бути з терену – поручені. На 28.8.43 р. вислати до "Котловини" 6 чоловік зі зброєю. На один рій один легкий кулемет, людей добрих.

Пошта

Пошту слати по адресу "5-Р-Ю" по спец[іальних] кур'єрах до "Котловини". Всі відомости, які обходять вашого терену, слати на вищезгадану адресу. На адресу Олег слати лише пошту спеціального чи особистого характеру.

Зв'язок 2

Вислати від відділу три зв'язкових до "Котловини" – зв'язок між Вами і мною. Зголошення на 23.8.43 р.

---

* *У тексті:* цм

Евіденція

Подати докладну евіденцію по правним назвиськам з датою уродження, місце та район, стан родинний, т. зн. одружений чи неодружений, освіта, військовість, ступінь, звання (фах), при військовости зазначити рід зброї, національність і зауваги. Листу зробити докладну, а новоприбуваючих подавати на звороті декадних звітів. Копії звітів та евіденції мати у себе. Держати дуже конспіраційно. Вислати під ексцортою та доброю охороною.

Узброєння

Вибрати з Вашого відділу групу людей (зброярів). Завданням їх вишукати всі воєнні припаси та змагазинувати. Подати звіт вгору. До припасів належить: кріси, кулемети, гранатомети, гармати, пістолі, ріжні приладдя до зброї, ріжного роду амуніція, матеріали вибухові, кухні, вози, сідла, ровері, частини до роверів і т. д.

Подати, якщо є у Вас амуніція до 20 мм протилетунської гармати совітського взірця – якнайскорше. В свойому відділі зробити відповідального зброяра, котрий буде дбати і відповідати за стан зброї.

Порозуміння з чужонаціональними військами

Мадярами, румунами чехами та іншими, які знаходяться на наших землях, порозуміватися, перетягати їх на свою сторону, ходить головно о зброю. Порозуміння підготовляє комендант запілля, виконує командир УПА з виховником.

Загальне

Негайно зачати робити засідки проти ворога.

З а б о р о н я ю: Уживати назв по ступеням в гору від сотенного, вживати назви штаб, в промовах і кореспонденції не називати місцевостей, де стоять чи стояли відділи УПА.

Не впускати в місце постою цивільних людей. До праці внутрі табору уживати людей з відділу. Не звільняти людей на урльопи – відпустки.

Для створення господарчої транспортної колони загону кожний відділ надішле по 10 запряжок до "Котловини" якнайскорше. Брички і сідла до возів віддати до санітарного відділу. Невільно уживати бричок, сідел, на віз навіть при службових поїздках. Забороняю їздити командирам з женщинами. [З]абороняю їздити одному на [з]адньому сідженні (як пан).

В міру можливости творити при кожній чоті один рій кінноти. Для того: збирати і робити самим сідла і набувати коні. Ці рої комплектувати людьми, що проходили військову службу у кінноті. Подавати докладні звіти з перебігом подій УПА. Командири: по військовому т. зн. без жодних пропагандивних додатків слабість ворога і нашу, що говорять люде. Виховник подає ту саму подію в свойому закресі.

Подавати поодинокі псевда і функцію героїв – потрібно це нам для нагороди, піднесення ступеня.

Назва Вашого відділу ________________

Виконання наказу обов'язує для Слави і Добра України.

Слава Україні!

Командир загону "Котловина" /Юрій/

Начальник штабу /Яр/

Мороз*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 80, арк. 38-39. Оригінал.

№ 269

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗІВ ГК УПА ТА КОМАНДУВАННЯ ГРУПИ "ТУРІВ" ДЛЯ ВІДДІЛІВ ЗАГОНУ

№ 3 *3 жовтня 1943 р.*

УПА
"Котловина"
Дня 3.Х.43 р.

Н А К А З ч. 3

Всім відділам "Котловини"

Для того, щоб зробити наші відділи якнайбільше рухливими, не зв'язаними з тереном та запровадити належний військовий лад у відділах, наказую:

1) Всі господарчі підприємства, як млини, гарбарні, масарні, пекарні і т.п. передати в руки господарчих запілля за відповідним актом, залишаючи в магазинах лише запас на 2 тижні.

2) Приняти та впровадити в життя з днем одержання цього книговість та способи господарки, що їх Вам надіслано.

3) Ввести негайно харчові та фуражові норми по відділах. Всі відпади передавати до перерібки господарчим запілля.

4) Трофейні здобутки одяг та взуття передавати господарчим запілля, залишаючи у себе 15% у відношенні до стану людей. Приміром, у сотні є 150 людей – у магазині сотні повинне бути 27 комплектів одягу та взуття. 15% здобутого належить переказати до "Котловини", 15% до групи, решта 55% магазинується у господарчих запілля.

---

* *Надпис у титулі.*

5) На підставі взірця організації сотні подбати про шевців та кравців до почоту сотенного, які займуться направою пошкоджень одягу та взуття.

6) У всіх справах, зв'язаних з тереном, відноситися до адміністрації.

7) Помічається антисанітарний стан по відділах. Повстанці не дивляться за своїм зовнішнім виглядом, ходять не раз обдерті, брудні, білля регулярно не зміняється. Є випадки захворіння на коросту, цингу та венерічні хвороби. Немає санітарного взгляду при варенні повстанцям їжі. На квартирах немає лятрин. В зв'язку з чим санітарному відділові наказую негайно перевести інспекцію по відділах. Давати відповідні вказівки та інструкції, перевести відчити серед повстанців на теми суспільної гігієни, систематично переводити лікарські оглядини повстанців. Хворих на шкіряні і венерічні хвороби негайно ізолювати.

8) Помимо наказу помічається дальше по відділах безвідповідальне розходування амуніції. Наказую для того ще раз перевести точний список всієї амуніції та установити контролю розходування її в боях, службі і інших випадках. Повстанцям заборонити без потреби вистрілювати амуніцію. Виховникам при відділах перевести в цій справі роз'яснювальну роботу. За стрілення без потреби потягати до відповідальности. На стрільця виділити конечно до акції йому скількість амуніції, встановити для нього сталий резерв, якого він без спеціального наказу зужити не сміє. Решту амуніції заховати. Після зужиття амуніції в бою перевести сейчас підрахунок втрат і здобутків. Здобутих запасів не вільно самовільно розбирати. Всі трофеї і амуніція переходять в цілости в руки зброярів і господарчих. Точний облік зброї і амуніції подати до "гори" до дня 13.X.43 р. і одночасно переслати 20% з усієї облікованої амуніції так крісової, як і іншої.

9) Приділити необхідну кількість коней і возів до господарчого апарату. У військових частинах надмір коней. Залишити при боєвих частинах тільки найпотребніші табори, решту віддати в "гору" для переказа[ння] по призначенню. Також на зв'язках, щоб так часто не обтяжувати їздою селян, мати власні коні.

10) Основну увагу в теперішніх діяннях військових відділів звернути на здобування боєприпасів. Сейчас поробити в тому напрямі точні підготовки і приступити негайно до здобування амуніції і зброї. Про кожний здобутий запас сейчас мене повідомляти.

11) Не видно бойової готовності у військових частин на постоях. Пам'ята[ти], що ми в сталому боєвому поготівлі. На всіх, навіть найкоротших постоях, виставляти застави і варти. Висилати теж стало з місця постою бойові розвідки, щоби мати безнастанно найсвіжіші відомості про ворога.

12) Декотрі бойові референти вмішуються не до своїх справ, в терені (запіллі). Пам'ятати, що до бойових референтів належить військо, а не справи цивільні. Вони дбати мусять про військо, його вишколення, бойову

готовність і справність, а не полагоджувати справи адміністративні. Бойові референти (чотові, сотенні, курінні, загінні) зв'язані з тереном не є. Ними диспонує командир групи по своїм потребам.

13) Призначити у відділах – сотнях, крім сотенного виховника, ще по одному виховникові в кожній чоті. Цей виховник (може бути рядовий козак) є відповідальний за моральний стан і бойову підготовку чоти, він служить приміром для всієї чоти, він перший іде в розвідку на варту та інші обов'язки козака. Во всьому він є прикладом. Перевести в життя негайно.

14) Згідно з наказом друга командира Клима Савура з дня 4 вересня [19]43 р. ч. 12 жандармерія наша має назву не ВОП, лише ВПЖ (військова полева жандармерія).

15) Подаю до відома наказ групи "Турів" з дня 6.X.43 р. ч. 17: військовий полевий суд, покликаний дня 5.X.43 р., розглянувши і ствердивши вину дезертира Журавля з відділу Богдана, загону "Котловина", якій втік під час акції додому, виніс присуд кару смерти. Присуд виконано цього самого дня о годині 19.30. Наказ прочитати по всіх відділах УПА групи "Турів".

Слава Україні!

Підписи

Шеф штабу з. д. /–/ Богун Командир групи в. з. /–/ Клим

16) Для піднесення дисципліни, почуття обов'язку та відповідальності при групі утворений карний відділ, до котрого будуть скеровуватись всі козаки підстаршини і старшини, що порушили військову дисципліну і встановлений порядок. Хто підлягатиме кари вдруге і не викаже склонності до поправи, того чекає сувора кара до кари смерти включно.

17) Всі накази, подавані від нас, належить довести до відома тих, кому належить про це знати.

18) Наказую слідкувати за точним знанням і виконанням наказів.

Слава Україні!

Шеф штабу
сотник /Яр/

Командир загону
/Юрій/

Мороз – "Погром"*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 80, арк. 37. Оригінал.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 270

НАКАЗ У СПРАВАХ ЗМІНИ СТРУКТУРИ, ПРИЗНАЧЕНЬ ТА ВІДЗНАЧЕННЯ ВОЯКІВ ЗАГОНУ

№ 5 *12 жовтня 1943 р.*

УПА
"Котловина"
12.X.43 р.

Н А К А З ч. 5

Від довшого часу український нарід провадить боротьбу за здобуття собі права на існування, права, з котрого користають менш вартісні і слабші від нас народи. Багато вже пролилось української крови, немало жертв принесено на вівтар визвольної боротьби і, чим тяжче є ця боротьба, тим більший спротив зустрічають вороги нашого народу. В цій боротьбі гартуються наші душі, твердіє воля, ростуть ряди героїв. Одні вже полягли і нарід віками згадуватиме їх у своїх споминах, другі приходять їм на зміну. У нашій сьогоднішній боротьбі також з рядів нашої УПА встають ряди героїв, імена котрих будуть записані в історії нашої визвольної боротьби за волю нації.

I. Наказую іменувати курінь в складі сотень "Очайдух", "Громобій" – куренем ім. Євгена Коновальця.

б*) Курінь в складі сотень "Пімсти" і "Крилатих" – куренем ім. Богдана Хмельницького.

II. За відзначення боєві, відданість справі відбудови Самостійної Соборної Української Держави:

1) Командира сотні "Очайдух" друга Рибака за організаційні здібності, боєвість і розуміння справи призначую командиром куріня ім. Євгена Коновальця з записанням у книзі героїв.
2) Чотового сотні "Громобій" др. Ігора – Барвінченка за геройскість і посвяту призначаю комадиром сотні "Очайдух" також з записанням в книзі героїв.
3) Командирові сотні "Громобій" др. Богдану за відзначення боєві і здібності організаційні виражаю щиру подяку з записанням у почесну книгу героїв.
4) Ройового сотні "Громобій" др. Жука Андрія за очайдушність, надзвичайну посвяту і геройскість призначаю командиром чоти з записанням у книзі героїв.

* *Так у тексті.*

5) Ройового сотні "Очайдух" др. Вовка за боєву діяльність і посвяту призначаю командиром чоти з записанням у книзі героїв.
6) Козака сотні "Очайдух" др. Солов'я за надзвичайну відвагу, здобуття важкого скоростріла і вдертя в ворожий бункер підвищую до ступеня вістуна з зарахованням в почот командира куріня ім. Є. Коновальця і записанням в книзі героїв.
7) Козака відділу "Громобій" др. Лісовика за геройство і здібність подавати добрий приклад і піддержку своїм друзям підвищую до ступеня вістуна з записанням в книзі героїв.
8) Козакові відділу "Громобій" др. Смілому за індивідуальні боєві здібності висловлюю подяку з записанням в книзі героїв.
9) Козакові відділу "Очайдух" др. Стрибунові за хоробрість та здібність орентаційну в найтяжчих умовинах висловлюю подяку з записанням в книзі героїв.
10) Козакові відділу "Громобій" др. Березі за боєвість і відданість висловлюю подяку з записанням в книзі героїв.
11) Козакові відділу "Громобій" др. Явору за хоробрість висловлюю подяку з записанням в книзі героїв.
12) Вирядового сотні "Очайдух" др. Чорного за боєвість і посвяту призначаю вирядовим куріня ім. Є. Коновальця, з підвищенням до ступеня десятника з записанням в книзі героїв.
13) Чотового сотні "Крилатих" др. Лома за хоробрість і посвяту підвищую до ступеня десятника з записанням в книзі героїв.
14) Чотового відділу "Очайдух" др. Ворону за боєвість висловлюю подяку з записанням в книзі героїв.
15) Ройового сотні "Крилатих" др. Веселого за безграничну хоробрість і твердість в осягненні завдання підвищую до ступеня десятника з записанням в книзі героїв.
16) Ройового сотні "Пімста" др. Сойку за хоробрість і свідоме ставлення до наказу підвищую до ступеня десятника з записанням в книзі героїв.
17) Чотового сотні "Крилатих" др. Максима за боєвість і відданість справі і свідоме ставлення до завдань підвищую до ступеня десятника з записанням в книзі героїв.
18) Ройового сотні "Пімста" др. Савку за хоробрість і посвяту підвищую до ступеня десятника з записанням в книзі героїв.
19) Ветеринарові відділу "Погром" др. Батькові що з 3-ма своїми синами – др. Крук чотовий, Листок кулеметчик, Довбуш виховник, знаходиться в рядах УПА, висловлюю разом з синами його щиру подяку за відданість і посвяту і одночасно з цім призначаю друга Батька ветеринаром загону "Котловина".
20) Забороняю козакамs і підстаршинам, і старшинам частин "Котловини" ношення опасок через плече, як недоцільне.

21) Наказую впровадити у внутрішнім розпорядку загону, згідно військових правил, при звітуванні і на варті віддання почести крісом. Почесть крісом належить віддавати, починаючи від свого сотенного, всім командирам куренів і всім старшинам УПА, починаючи від командирів куренів і вгору.
22) Забороняю згідно правил, принятих в УПА, фізичні кари, як напр[иклад], биття по лиці, биття нагаєм, шомполами тощо. Винних потягати до відповідальности або своєю владою, або ставленням до карного звіту. Під час вправ забороняю карати способом "долів" або "жабки", а наказую заступати ці кари іншими, як напр[иклад], форсованим маршом, повзанням попластунські, стрібками та інш. Цими карами одночасно досягається вишкіл в полевих вправах.
23) При взаємовідносинах військовиків поміж собою, під відповідальність до перебування в карнім відділі включно, забороняю вживати проклььонів і ганебної лайки (матірной).
24) В зв'язку з тим, що замість військовиків по мобілізації поповнення прибуло в більшій своїй кількості цілком не військовики – утворюю вишкільний відділ з програмою навчання на протязі одного місяця, після чого змобілізовані будуть приділені до відділів.
25) Командира відділу "Пімста" друга Орла призначаю командиром куріня ім. Богдана Хмельницького в складі сотень "Пімста" і "Крилаті".
26) Старшину для доручень при "Котловині" друга Ігора призначаю командиром сотні "Пімста". Друзям Орлу і Ігору про здачу і прийняття звітувати по команді.
27) Командиром чоти ВПЖ при "Котловині" призначаю друга Швидкого, а друга Гонту командира чоти ВПЖ призначаю комендантом "Котловини". Про здачу і прийняття звітувати.
28) Пригадую подане в попередніх наказах, що за невиконання наказу, дезерцію та інші провини поважного характеру винних каратиму суворо, до кари смерті включно.
29) Особливо звертаю увагу командирів відділів на санітарний стан у відділах. Коли помічене буде ухилення від начеркнутого в наказі нашому ч. 1, буду суворо карати.

Закликаю тих героїв, що вже відзначені записанням в почесній книзі героїв, гідно і з гордістю носити ім'я героя і в майбутньому подавати приклад своїм друзям так само як і досі.

Виражаю надію, що ряди героїв нашої визвольної боротьби будуть рости безперестанно, і певний тому, що серед нас є ще багато заслуговуючих почесне ім'я героя. Знаю, що нагорода їх не мине.

Всі ми мусимо іти шляхами визвольної боротьби і держатись принципу – правил Українського Націоналіста: "Зв'язуй своє життя з життям Нації. Віддай Україні свою працю, майно і кров", ідучи за покликом 1-шої точки Декалогу: "Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї".

Слава Україні! – Героям Слава!

Шеф штабу
сотник /Яр/

Командир
/Юрій/

Ком.* груп[и] "Заграва"*
Юрій*
Яр

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 80, арк. 1-2. Оригінал.

№ 271

НАКАЗ ВІДДІЛАМ У СПРАВАХ ВІДЗНАЧЕННЯ, ДЕЗЕРТИРСТВА, ВИХОВАННЯ, ЗВІТНОСТІ, ОБМУНДИРУВАННЯ ТА ВИПУСКНОГО ІСПИТУ В ШКОЛІ ПІДСТАРШИН

№ 6 *27 жовтня 1943 р.*

УПА
"Котловина"

Постій, дня 27.X.43 р.

Н А К А З ч. 6

Відділам загону за бої від 16 до 20 жовтня 43 р. в тяжких та незвиклих умовинах прояв героїзму висловлюю подяку з привітом "Героям Слава".

Тим, що полягли в боротьбі за волю України, "вічна пам'ять" і "вічний спокій".

На великій жаль, поважні були випадки, яскраво підкреслюючи, що не все у нас добре. Один героїчно вмирає, другий хоробро б'ється, а інші втікають з поля бою. Список дезертирів, що вкрили ганьбою себе і наші ряди, оголошую:

Відділ "Погром" – чотовий Німець, рой. Хома, козаки Стецько, Калина, Боягуз, Окунь, Рип'як, Комар, Щур, Хамула, Машило, Галаган, Куга, Бук, Майстер, Бистрий.

Відділ "Крилатих" – Осачук, Вовк, Стежка, Калина, Вовк, Сагайдачний, Смілий, Клин.

Відділ "Пімста" – Обрій.

* *Надпис у титулі.*

Ці осібняки з хвилею оголошення їх дезертирами лишаються поза правом і кожний військовик має право при зустрічі їх арештувати, а в разі спротиву застрілити.

Наказую оголосити, що військово-полевий суд на розправі дня 26.X.43 р., розглянувши та розпізнавши справу дезертира сотні "Крилатих" Березного Федора, псевдо Горішний, постановив прикладно його покарати через розстрілення перед відділом. Кару виконано протягом 4 годин після постанови суду.

Козакові відділу "Пімста" другові Дорошенко, що під час бою зібрав покинені другими козаками 3 кріси і приніс до відділу – висловлюю подяку.

Виховникові загону другові Хомі належить звернути більшу увагу на виховну сторінку. По відділах не тільки брак літератури і виховної праці, а навіть декотрі відділи не мають виховників. Ворожа пропаганда, не маючи жодних перешкод, свобідно вливається в життя відділів: з боку наших виховників не видно ані праці, ані посвяти, не говорячи вже про приклад особистий. Належить пам'ятати, що виховник – це перший патріот і перший вояк. Хочу бачити в цій ділянці праці явну поправу.

Ще раз підкреслюється брак заховання військової таємниці – військовики говорять з ким не треба та про що не слід говорити.

Наказ про відданя почести крісом – відкликую.

Наказую відділам на марші, при зустрічі з командирами – команди "Струнко, право або ліво глянь" не подавати. Старший з тих, хто супроводжує відділ, зобов'язаний в таких випадках особисто відсалютувати і звітувати – якій відділ, в якому складі та звідки і куди марширує.

В останнє попереджую про виконання наказів. Впору надсилати звіти, опис подій подавати щотижня. Подавати списки забитих, ранених, пропавших безвісті, дезертирів та інше. При опису бою належить подавати героїчні вчинки з евіденцією відмінника. Про це мають дбати командири курінів, сотень та виховники.

Наказую до часу одержання взуття з інтендатури – виставити запотребования до станичних і господарчих станиць на необхідну кількість постолів і онуч. Людей цілковито босих не хочу бачити.

Воякам забороняю під загрозою суворої кари самочинно відбирати одяг та взуття у цивільного населення. В місцях постою відділів заховуватись чемно та з гідністю.

Нагадую ще раз про стисле застосовання в житті наказу ч. 1.

На постоях бруд і сміття, кухні не відгороджені, ям для відпадків і клозетів немає.

За приклад ставлю першу сотню вишкільного куріня і командирові куріня др. Гарячому за взірцевий лад на постої висловлюю подяку.

Наказую в розвідочних данних подавати, крім зазначених в наказі першому пунктів, ще дані щодо ворога:

1) Заосмотрення амуніцією, харчами, одягом та іншими воєнними припасами.
2) Кількість обозу, фірманок, коней та їх стан.
3) Чи користає фірманками місцевого населення.
4) Чи провадить впоряд і інше військове навчання.
5) В яких напрямках ворог висилає свою розвідку.
6) Зв'язкові лінії ворога.
7) Відношення ворога до УПА.
8) Відношення місцевого населення до УПА.
9) Поводження ворога з місцевим населенням.
10) Звідки прибув ворог або куди вирушив – вказати точний напрям.
11) Розвідувати проходимість: шляхів, річок, мостів.
12) Чи надається дана місцевість до пересування різних родів зброї, чи тільки піших.

В найближчому часі перевіру знання командирами та виховниками змісту цього і попередніх наказів та як ці накази впроваджуються в життя.

Для перепровадження випускного іспиту в школі підстаршин призначаю членами екзамінаційної комісії друзів [...]еча* – ком[андира] школи, Вовка – ад'ютанта штабу, Уса – старшину відділу "Погром", Дніпра і Лісового – інструкторів школи підстаршин і виховника Хому.

Комісії приступити до іспитів негайно, причому іспити перепровадити в нормальних умовинах, себто теорія в приміщенні, практика в полі.

Вислід комісії приставити до затвердження.

"Знай, що найкращою ознакою українця є мужній характер і вояцька честь, а охороною України – меч".

"Не дозволиш нікому сплямити слави ні честі твоєї Нації".

Слава Україні!

Шеф штабу
сотник /Яр/

Командир
/Юрій/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 80, арк. 3. Оригінал.

№ 272

НАКАЗ ВІДДІЛАМ У СПРАВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ РОБОТИ

№ 7 *20 листопада 1943 р.*

УПА
"Котловина"
20.11.43 р.

НАКАЗ ч. 7

1. Організація праці

Згідно з наказом групи ч. 21 наказую:

а) Заступником сотенного є чотовий першої чоти, а не як то часто практикується, бунчужний. У випадку, коли бунчужний є кращий за першого чотового, перенести їх.

б) По відділах провадити ранні звіти. Сотні ранні звіти подають до куріня щодня. В куріні подають до загону що п'ять днів, якщо є далеко подають що десять днів з тим, що осьмого, вісімнадцятого і двадцять осьмого маю звіти в себе. Взірець раннього [звіту] в залученю пересилається.

в) Запровадити по відділах книги варт, визначувати інспекційних. Кличкі зміняти в вісімнадцятій годині дня та припильнувати щоби стрілецтво кличкі знало, та строго держалися по кличці.

г) Командири відділів на жадання політичних кірівників при відділах УПА роблять збірки козацтва, з тим що сотенні командири здають звіт політкірівникові загону.

д) З приводу акції німаків в терені "Котловина" богато козаків, підстаршин, а навіть старшин залишили ряди УПА та відийшли без наказу в свій терен або цілком здезертирували. Кожний відділ "Котловини" має право виловлювати вищезгаданих та відставляти їх до штабу загону.

е) Командирам поодинчих відділів невільно приймати [в] ряди УПА свіжих добровольців. Якщо такі зголошуються, мусять перейти через штаб загону.

є) Командиром табору в "Чорному лісі" назначую др. Чуйкевича.

2. Вишкільне

а) Відділи перенести в ліси, та там вишколювати в лісові[й] боротьбі. Класт[и] увагу на індивідуальний вишкіл (взоруватись на вишколі пластуна розвідчика).

б) Перепроваджувати вишколи меншими відділами (роями і чотами) звернути на скору маневровку і тримання зв'язку, в лісі, вночі і під час мряки.

в) Козаків навчити чистої партизанської боротьби, витривалости в ріжні[х] землянках, голоді та холоді, взоруючись на Кармелюку, Довбушу і Холодному Ярі.

г) Повести сильну підготовку до приходу більшовиків та відступу німців який вже розпочався.

3. Персональне

а) Надіслати спис старшин з інших армій до затвердження, представлених до номінування старшин, спис підстаршин, яких належало б підвищити до степеня підхорунжуго, спис підстаршин, яких Ви помічаєте (до старшого десятника включно – згідно наказу з дня 7.9.43 р. ч. 12).

б) Запровадити картотеки козаків, підстаршин і старшин: взір подаєм.

в) Подати відписи картотек всіх підхорунжих і старшин.

4. Загальне

а) Констатую брак зв'язку між сусідними відділами, не робиться відправ старшин і підстаршин, на яких докладно обговорювати накази і внутрішний стан у відділах. Всі браки негайно усунути.

[б)] До виконання наказу приступити зараз, події політично-воєнні йдуть блискавичним кроком, та можуть нас застати неприготованими, до річей таких, якіх ми свідомі та чекаємо їх. Стараймося не повторювати історії Базару і Крутів а творім ССУД.

[в)] Маємо огляд теперішних дій (акції), де загін не дістав жадного удару ворожого, цілий ряд козацтва ганебно використали хвилину та розійшлися додому чи в свої терени, це свідчить [про] небоєздатність та мало політично вироблене, покриваю їх ганьбою, кожний хай пам'ятає слова Франка. Він каже: "Знай, що на тобі мілійон[ів] стан стоїть, і за мілійони ти мусиш дати отвіт".

Слава Україні!

Шеф штабу
в. з. /Хома/

Командир загону
/Ю. Рубашенко/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 80, арк. 4. Оригінал.

№ 273

НАКАЗ ВІДДІЛАМ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ТА ПЕРСОНАЛЬНИХ СПРАВАХ

№ 8 *13 грудня 1943 р.*

УПА
"Котловина"

Постій 13.XII.1943 р.

Н А К А З ч. 8

I) Організація війська:

а) Лісовська боївка переходить від дня 26.[XI].43 р. на регулярний відділ УПА. Всі накази, інструкції та звітовання належать тільки команді УПА. Одержує назву "Стріла".

II) Персональні:

а) Скреслити з евіденції і записати до книги вбитих:
Сотенного сотні "Громобій" Богдана,

Козаки загону командира "Рубашенка"

Козака	"	"	Рожу,
"	"	"	Шевця,
"	"	"	Мудрого,

загинувших смертю Героїв в бою з німецькими окупантами дня 9.XII.43 р. в Разничах.

б) Десятника Бистрого ім'яную сотенним сотні "Громобій" від дня 9.XII.43 р.

в) Командантом відділу "Стріла" призначую друга Стрілу.

За уміло зорганізовану засідку на червоних в ніч з 7 на [8] грудня 1943 р. підвищую др. Стрілу до ступеня десятника.

Цілому складу сотні "Громобій" за геройство і посвяту в бої під Разничамі висловлюю подяку.

Слава Україні!

Командир /Ю. Рубашенко/

Рибак*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 80, арк. 5. Оригінал.

---

* *Надпис у титулі.*

№ 274–281

НАКАЗИ КОМАНДУВАННЯ КУРЕНЯ “ПОГРОМ”

31 серпня – грудень 1943 р.

№ 274

ДЕННИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ СЛУЖБОВИХ ПРИЗНАЧЕНЬ, ВІДЗНАЧЕННЯ СВЯТА ЗБРОЇ ТА ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ

№ 1 *31 серпня 1943 р.*

Н А К А З [ч.] 1

Курінний наказ на день 31 серпня 1943 р.

1. Служба на день 1.IX.43.

Службовий старшина по таборі зас[тупник] сот. I сотні друг Ус. Його заступник чот. 1 чоти др. Пачкар.

Службова сотня I.

2. Відсвяткування Свята Зброї в програмі слідуючому:

а) Збірка цілого куриня зі зброєю.
б) Дефеляда перед штабом куриня.
в) Відділ попровадить др. Кривоніс.
г) Слово про значення свята скаже провідник відділу др. Мороз.
д) Реферат на тему про значення свята виголосить друг Довбуш.
е) Промова про сучасне положення друга Степового.

3. Розподіл денних занять

О год. 6. Рання зоря.
О год. 8. Звіт.
Від 8 до 12 вправи згідно пляну.
Від 12 до 14 обідня перерва.
Від 14 до 18 вправи згідно пляну.
Від 18 до 21-55 домашні справи.
О год. 22. Вечерня зоря.

Слава Україні!

Провідник /Мороз/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 3. Оригінал. Рукопис.

№ 275

ДЕННИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ СЛУЖБОВИХ ПРИЗНАЧЕНЬ, ОРГАНІЗАЦІЇ КУРЕНЯ, ПОКАРАНЬ ТА ЗВІТНОСТІ

№ 2 *1 вересня 1943 р.*

НАКАЗ ч. 2

Курінний наказ з дня 1 вересня 1943 р.

1. Служба на 2.IX.43

Службовий старшина Жук по курині бунчужний. Його заступник чотовий Німець

Службова сотня: II сотня

2. Організація куріня

Дотеперішній відділ з днем 1 вересня [19]43 р. стає курінем.

Шефом куріня призначується друг Сірко. Оперативним призначається друг Кривоніс. Писарем друг Сивий, які разом творять штаб куріня.

В склад куріня входять

I сотня піхоти. Сотенним призначується друг Нечай, заступником сотенного – друг Ус. Бунчужним друг Жук. Чотовими друзів Пачкаря і Німця. Ройовими друзів Парашута, Голуба, Юрка, Ягоду, Вусатого, Лиса, Крюка. Рахунковим Вариницю.

II сотня піхоти. Сотенним призначується друг Артем. Бунчужним друг Євген. Чотовими друзі Гриць і Кармелюк. Ройовими друзів Лисенко, Орлика, Корону, Оленя і Лиску. Рахунковим – друг Довбуш.

Батарія артилерії. Комендантом призначується друг Онуфрий.

1 чота тяжких скорострілів. Чотовим призначується друг Ясний.

1 чота мінометчиків. Чотовим призначується друг ... (призначується до 1 сотні)

1 чота саперів. Чотовим призначується друг Чумак.

(1 рій наколесників (роверистів), ройовим призначується друг ...)

Табор – комендантом табору призначується друг Чорний. При таборі організується вар[с]тат шевсько-кравецький і інше. До праці в варстаті призначуються друзі Липа – швець, Роман – кравець, Медунка – роверист. Старшим варстату призначується др. Калина. Командири окремих підвідділів безпосередньо підлягають наказам командира відділу і штабові куріня.

3. Приділ тяглової сили – (коней і возів)

До кожної сотні приділюється по 3 вози і 6 коней, лише господарчо, евіденційно і фуражово лишаються при таборі. До кожної гармати приділюється по 2 коні і один кінь верховий для коменданта. На чоти скорострілів приділюється 4 коні 1 тачанка і 1 віз. До чоти мінометчиків приділюється 2 коні і 1 віз. До чоти саперів приділюється 2 коні і 1 віз.

4. Евіденція і звіти

Командири – по отриманню наказу еведенційно обіймуть свої підвідділи і в найкоротшому часі здать звіти до курінної канц[елярії] поіменно (псевдо) і ступінь військовий, тяглову силу числово, а відтак кожного дня в дальшому до год. 9 здавати лише числово такі звіти.

Після кожної операції бойової здавати зараз точні звіти про завдання і хід операції, страти в людях і амоніції і здобутки.

Кара

Ройовий Буря за байдуже відношення до службових обов'язків звільняється з ройового і залишається при II сотні звичайним стрільцем.

Служба на 3.IX.43

Службовий старшина бунчужний II сотні друг Євген. Заступник – чотовий II сотні друг Кармелюк.

Слава Україні!

Командир /Мороз/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 4. Оригінал. Рукопис.

№ 276

ДЕННИЙ НАКАЗ У СПРАВІ СЛУЖБОВИХ ПРИЗНАЧЕНЬ

№ 3 *3 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 3

Курінний наказ з дня 3 вересня 1943 р.

1. Служба на 4.IX.1943

Службовий старшина по таборі ройовий II сотні друг Орлик. Його заступник ройовий з чоти скорострілів друг Беркут.

Службова сотня: II сотня.

Слава Україні!

Командир

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 5. Копія. Рукопис.

№ 277

ДЕННИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ СЛУЖБОВИХ ПРИЗНАЧЕНЬ ТА ПЕРЕПУСТОК

№ 4 *4 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 4

Курінний наказ з дня 4 вересня 1943 р.

1. Служба на 5.IX.43 р.

Службовий старшина по таборі чотовий табору друг Чорний. Його заступник – ройовий з мінометчиків др. Матрос.

Службові відділи, чота артилерії, чота скорострілів і мінометів.

Справа перепусток

З огляду на те, що стрільці, будучи пущені на перепустки, до своїх домів, за білизною чи на відвідини родини, надуживають своїх прав стрілецьких; чи просто поводяться, з такіми ж громадянами як і сами, дуже неодповідно; тому аби назавжди уникнути ріжних неприємних явищ, категорично забороняю командирам підвладних мені підвідділів, давати відпустки стрільцям, в який то не було справі, а коли є потреба, чи за білизною чи інше, зголошувати до курінної канцелярії і все буде полагоджене способом організаційним.

Слава Україні!

Командир /Мороз/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 6. Оригінал. Рукопис.

№ 278

ДЕННИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ ВІЙСЬКОВИХ СТУПЕНІВ, СПІЛКУВАННЯ, КОНСПІРАЦІЇ ТА САНІТАРІЇ

№ 5 *[Вересень 1943 р.]*

Н А К А З [ч.] 5

1. Степені військові

З перетворенням всіх бойових відділів, які боряться за спільну ідею створення Української Соборної Держави, в один військовий организм під назвою "УПА" виникла потреба організації цієї на засадах сучасної техники і метод війни. З чого виникає потреба упорядкування взаємовідносин поміж поодинокими вояками, бойовими частинами і командним складом армії; тому нав'язуючись до військових традицій нашого славного минулого з давніх часів згідно наказу командира УПА всіх вояків УПА називати козаками.

По своїй бойовій підготовці і вишколу козаки діляться на три слідуючи групи.

1. Козаки:
   а) Козак
   б) Вістун
2. Підстаршинські:
   а) Десятник
   б) Старший десятник
   в) Підхорунжий

3. Старшинські ранги
Молодша ст[аршина]:
   а) Хорунжий
   б) Поручник
   в) Сотник
Булавна:
   а) Осаул
   б) Підполковник
   в) Полковник

Генеральна старшина:
а) Генерал хорунжий
б) Генерал поручник
в) " полковник
Генерал піхоти, артилерії, кінноти і т. д.

2. Звертання

Наказую при службових взаємновідносинах козаків, старшин і підстаршин звертатись по посадам або рангах, додаючи слово "Друже" "Друже сотенний", "Друже хорунжий", "Друже юнак".

"Друже" — ніколи не звертатись через "Ти" а "Ви".

3. Привітання

При зустрічі старшини, підстаршини і рівним собі козаками, козак мусить привітати, ідучи на струнко, прикладаючи 5 пальців до головного убору.

Друзям сотенним наказую навчити, як належить привітати згідно приписів військових.

4. Обходження з друзями

При нашому відділі є багато українців і інших, які походять з Великої України, які силою волі мусили служити в Совітській Армії, трапляються випадки вирижнення їх — називаючи совітами.

Наказую раз назавжде забути слово "совіт" і виріжняти, бо вони так само борються, а ще більше і ідуть, як рідні нам брати, до одної загальноукраїнської цілі — здобуття УССД.

5*.

Під загрозою найтяжщої кари забороняється говорити огидних слів, а найбільше визивання матері в московській мові.

6. Конспірація

Наказую завести строгу конспірацію. Про всі справи військови говорити з тим, до кого вони належать. До табору не пускати приватних осіб. Не відходити від табору самовільно й не вештатись по селі серед мирного населення. Не інформувати населення, куди відділ відходить, а головне, на бойову операцію. Не говорити про силу відділу, про командирів, про узброєння, про страти і т. д.

7. Санітарне

Наказую службі санітарній стежити за чистотою біля кухні, огородити ожердям, викопати рівчак для помиїв — і відпадків, як можна найдальше від табору зарядити аби були покопані рови для залагодження потреб.

* *Так у тексті.*

Стежити, аби козаки щотижня зміняли білизну, нечиста аби була добре випрана і випарена.

Забороняється козакам відвідувати хати, а особливо спати на чужих ліжках, не знаючи стану здоров'я мешканців.

Кожний ранок проводити вмивання до пояса і перепроваджувати фіз[ичну] зарядку.

Командирам завжди провірувати стан одягу, в разі роздертя зараз віддати до направи, а не так, як це практикується, що козаки діри в штанах стягають шпільками.

8. Упімнення

Напоминається наказ ч. 4 в справі уділення відпусток козакам, коли ще раз повториться, винний буде притягнений до суворої відповідальности.

9. Загальне

Категорично забороняється перебування жінок в таборі чи то назавжди, чи часово.

Забороняється старшинам, підстаршинам і козакам їхати чи то службово, чи неслужбово фурманкою на однім сідженню з жінками.

Слава Україні!

Командир відділу УПА
/Мороз/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 6-7. Оригінал. Рукопис.

№ 279

ДЕННИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ НОШЕННЯ ОБМУНДИРУВАННЯ, ОЗБРОЄННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ РІЗНИХ ЗБОРІВ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ

№ 5 *22 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 5

Відділу УПА з дня 22.IX.43 р.

1. Загальне

Наказую всім підстаршинам і козакам зняти перепаски через плече, а носити перепаси через шию, застібаючи обідва кінці спереді, для підтримання ладівниць.

Козакам здати до канцелярії пістолі і далековиди, аби можна було приділити тому, кому в міру потреби є необхідним.

ШВШ, командир загону ім. І. Богуна
"Сосенко" ("Кліщ", Порфирій Антонюк)
Фото 1931 р.

Командир куреня "Погром"
"Мороз" (Григорій Кузьма)

Командир куреня загону "Озеро"
"Голобенко" (Олексій Громадюк)

Командир куреня "Буг"
"Павлюк" ("Лисий", Іван Климчак).
Фото 1942 р.

Наказую припинити самовільного переведення ріжних збірок, а лише той має збірати, хто є уповноважений мною.

Ще раз нагадую про своєчасне складання звітів, в противному разі винні будуть потягнені до суворої відповідальности.

Слава Україні!

Командир відділу УПА
/Мороз/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 8. Оригінал. Рукопис.

№ 280

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ № 5 КОМАНДУВАННЯ ЗАГОНУ "КОТЛОВИНА" ВІД 12 ЖОВТНЯ 1943 р.

№ 6 *12 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 6

Оголошую наказ к[оманди]ра загону "Котловина" з дня 12.X.43 р. ч. 5

Від довшого часу Український народ провадить боротьбу за здобуття собі права на існування, права, з котрого користають менш вартісні і славні від нас народи. Багато вже пролилось української крови, немало жертв принесено на вівтар визвольної боротьби і чим тяжче є ця боротьба, тим більший спротив зустрічають вороги нашого народу. В цій боротьбі гартуються наші душі, твердіє воля, ростуть ряди героїв. Одні вже полягли і народ віками згадуватиме їх у своїх споминах, другі приходять їм на зміну. У нашій сьогоднішній боротьбі також з рядів нашої УПА встають ряди героїв, імена котрих будуть записані в історії нашої визвольної боротьби за волю народу.

П[ун]кт 19

Ветеринарові відділу "Погром" др. Батькові, що з 3-ма синами – др. Круком – чотовий, Листок – кулеметчик, Довбуш – виховник, знаходяться в рядах УПА, висловлюю разом з синами його щиру подяку за відданність і посвяти і одночасно з цім призначую др. Батька ветеринаром загону Котловина.

П[ун]кт 20

Забороняю козакам, підстаршинам і старшинам частин "Котловини" ношення опасок через плече, як недоцільне.

<П[ун]кт 21

Наказую впровадити у внутрішнім розпорядку загону, згідно військових правил, при звітуванні і на варті віддавання почести крісом. Почесть крісом належить віддавати, починаючи від свого сотенного, всім командирам куренів і всім старшинам, починаючи від командирів куренів і вгору.>

П[ун]кт 22

Забороняю згідно правил, принятих в УПА, фізичні кари, як напр[иклад], биття по лиці, биття нагаєм, шомполами тощо. Винних потягати до відповідальности або своєю владою, або ставленням до карного звіту. Під час вправ забороняю карати способом "долів", або "жабки", а наказую заступити ці кари іншими, як напр[иклад], форсованим маршем, повзанням по-пластунськи, стрібками та інш. Цими карами одночасно осягається вишкіл в польових вправах.

П[ун]кт 23

При взаємовідносинах військових поміж собою під відповідальність до перебування в карним відділі включно, забороняю вживати прокльонів і ганебної лайки (матерної).

Наказую наказ цей прочитати перед збіркою цілого відділу і стисло дотримуватись. Особливо звернути [увагу] старшинам і підстаршинам на п[ун]кт 21 і повчити козаків, як взагалі мають заховуватись перед старшинами і підстаршинами чи то з крісом, чи без кріса.

Слава Україні!

К[оманди]р відділу УПА "Погром" /Мороз/

Відмінено наказом ч. 6*

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 9-10. Оригінал. Рукопис.

№ 281

НАКАЗ ВІДДІЛУ В ЗАГАЛЬНИХ ТА САНІТАРНИХ СПРАВАХ

№ 7 *[Грудень 1943 р.]*

Н А К А З ч. 7

Наказ відділу УПА "Погром"

1

Загальне

Наказую, щоденно надсилати до канцелярії ранні звіти згідно надісланого взірця з докладним виясненням ріжних змін персональних, а відтак про ціле життя підвідділу.

---

* *Приписка до пункту 21.*

Подавати, хто виконує коменданта варти і вартових, і вести книгу варт.

Всі персональні зміни мусять переходити через канцелярію відділу: чи то звільненя чи прийняття, а навіть на кілька день, згідно внеску лікаря.

Забороняю давати відпустки, лише давати внескі, а канцелярія буде полагоджувати.

Забороняю козакам і підстаршинам в терені входити не в компетентні справи, як це мало місце з ройовим Грімом.

Забороняю самочинно стягати якиби то не були річи, а найбільше фізичного примусу.

Забороняю набірати харчів на приватні запотребування чи поквітовання, на це є формальні документи і покликанні люде.

Забороняю козакам і підстаршинам на самий найменший час опускати свої частини, чи то вдень чи вночі.

Кладу в обов'язок підстаршин і старшин аби кожна хвилина дня була використана працею, бо гайнування часу деморалізує людей.

Наказую виховникові відділу др. Кривоносові на гутірці прочитати накази групи з дня 17.X і 30.X.43 р. і дати одповідні пояснення.

Комендантам підвідділів оголосити накази ч. 17 і 22, дати пояснення і ставлю в обов'язок до стислого застосовання.

Всім комендантам в найближщих днях зголоситися до канцелярії для прочитання всіх наказів, бо знання наказів ставлю в обов'язок.

2

Санітарне

Згідно звідомлення лікаря з оглядин відділу в днях 8-9.XII. 43 р., що належний стан санітар[ний] лише є в чоті четвертій (кавказців) і чоті Туза, провірення огляду одягу і переведення дезенфекції лише відбувалось систематично в чоті Юрка – в поодиноких козаків виявленно багато нечистоти і т. д.

Наказую для уникнення поширення епідемії пільнувати як суворіше особистої гігієни: щотижня прати білизну, щодня митися до пояса, полоскати рот, чистити зуби.

Остерігатись користування чужим накриттям, спільного спання, особливо там, де є недогідні гігі[є]нічні умовини.

Не соромлячись провірити щодня одяг чи нема паразитів.

Ройовий два рази в тиждень має переглянути одяг козаків.

Чотові раз на тиждень, а санітари щоденно доглядають козаків, аби вони дотримувались санітарних приписів.

Зараз санітари мають перевести дезенфекцію одягу, як це вже практикувалось – в селянській печі.

По зауваженню хвороби веселої (корости) чи нечистоти відокремити тих і так довго окремо тримати, аж все буде ліквідоване.

За порушення наказу і недотримання належного стану під оглядом санітарним чиню відповідальними командантів підвідділів.

Слава Україні!

К[оманди]р відділу УПА "Погром"
/Мороз/

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 10а, арк. 10-11. Оригінал. Рукопис.

№ 282—287

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ ГРУПИ, ЗАГОНУ "02" – "ОЗЕРО"

Травень — 1 липня 1943 р.

№ 282

ВІДОЗВА ШТАБУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ ГРУПИ "ОЗЕРО" ДО УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ З ЗАКЛИКОМ ДО БОРОТЬБИ ПРОТИ ОКУПАНТІВ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ

Травень 1943 р.

ХТО МИ Є І ЧОГО ХОЧЕМО

Від кількох років цілий світ палає у вогні війни. Міліони невинних людей спливають кров'ю. Десятки тисяч щодено падають трупами на полях Европи, Африки та Азії. Сотні тисяч людей залишається без даху над головою, без куска насущного хліба. Маси людей скитаються без пристановища. Плачуть голодні діти по батьках, вдови по чоловіках, а батьки по дітях, що їх безпощадна війна взяла в кроваву жертву. Незчислені сотні запряжених у ярмо людей, у кровавому поті кують зброю на себе самих, своїх друзів і дітей.

В чийому ж інтересі провадиться ця війн? Чи в інтересі тих бідних понижених і поневолених варварськими окупантами народів? Чи, може, війна провадиться для здійснення облудних гасел всякого роду "визволення" нас та інших поневолених народів?

Ні! Війна провадиться в інтересах імперіялістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи і запанувати над цілим світом. Війну провадять партійні кліки за те, щоб могти вдержатися на поверхні політичного життя і могти жити безтурботним життям; а в ніякому разі друга імперіялістична війна не провадиться в інтересах тих чи інших народів.

Воєнна хуртовина не оминула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багацтв. Розстрілами тисяч неповинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освобожденіє" червоні московські імперіялісти – большевики. В українського селянина насильно виривали його просякнуту кров'ю і потом землю й увесь дорібок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки. З українського робітника витискали останні соки всякими "соцзмаганнями" і "стахановщиною". Український інтелігент, коли не хотів стати "сотрудніком" або "пєрвим агітатором", був часто засуджуваний на голодову смерть у концлагерях на далекій холодній Півночі.

Такий стан перетривав до червня 1941 року. На Україну рушила нова орда – німецькі варвари. Українські землі стали театром нової війни, кровавого змагу двох імперіялізмів – московського і німецького, за те, хто над нами має панувати, за опанування української пшениці, за українське сало, сталь і вугілля. Україна запала в огні. Новий окупант – німецький імперіяліст задумав нахабним розбоєм, терором і голодом спараліжувати волю українського народу до свобідного, самостійного життя. Почалися розстріли, пацифікації, грабунки й вивози цвіту народу – молоді на голодну смерть до таборів у Німеччині.

Мало ще того. Московський імперіяліст не хоче, мимо всього, розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожадний сатрап Сталін висилає на наші землі банди грабіжників, бандитів. І, останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають ті "герої" – "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Правда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом... Вроджена ненавість Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їх нижчий культурний і духовий рівень. Бо таке обходження можна було лише побачити у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" наражають тільки населення на помсту з сторони німців, а в ніякому випадку його не боронять. Вони нищать кращих синів України – самостійників. Ось де правдиве обличчя "червоних месників".

Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не зліквідують останнього свідомого українця – самостійника. А побачивши своє обезсилення на фронтах і передбачаючи свій скорий кінець, оба "визволителі" взялися за ганебне діло – за винищення всіх українців.

Та український нарід правильно оцінив своє положення і збройною рукою виступив в обороні своїх прав, свого життя, свого дорібку. Відвічний гін до волі штовхнув українців на єдино правильний шлях збройної боротьби за своє майбутнє. Перші відділи українських повстанців вже рушили у бій з німецьким окупантом, даючи йому відчути силу й живучість українського народу.

Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й большовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усякими безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіялізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти!

ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі рішати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український нарід був господарем, а не наймитом, на своїй землі.

Хочемо, щоб український селянин міг вповні користуватися плодами своєї землі і праці, щоб він був не наймитом колгоспів чи громгоспів, але вільним господарем. Хочемо приватної середньої власності. Хочемо, щоб селянин міг одержати без викупу землі поміщицькі і колгоспні стільки, скільки сам обробить.

Хочемо, щоб наши фабрики і заводи не могли собі наймати та експлуатувати силу і здібності українського робітника капіталісти, ані чужі держави, але, щоб сам робітник, в першу чергу, міг користуватися плодами своєї тяжкої праці.

Хочемо, щоб український інтелігент не мав зв'язаних ворожими агентурами рук, але щоб міг свобідно розвивати і творити духові й культурні вартості свого народу.

Хочемо, щоб українська жінка мала справді належне право і то не на словах, як це є під окупантами, але в практиці.

Хочемо, щоб українська дитина росла [a-]здоровою[-a] і добре виховувалася, щоб окупанти не відбирали від неї батьків та щоб не настроювали української дитини проти своїх батьків. А українська молодь щоб могла свобідно вчитися у школах і свобідно по своїх здібностях вибирати собі звання.

Хочемо, щоб до послуг цілого українського народу стали всі здобутки та вся велика сила новітньої науки, знання і техніки.

Хочемо, щоб в Українській Державі не було ні визискувачів, ні визискуваних, ні пролетарів, ні жебраків, а в українському народі, щоб не було класової боротьби.

Хочемо, щоб у нашій державі не тільки українці могли свобідно розвиватися, але й усі національності мали право повного національного культурного, умового й господарського розвитку.

Ось чого ми хочемо і за що боремося. Ми у нашій боротьбі продовжуємо святе діло, розпочате нашими предками.

Нас не застрашать навіть найбільші жертви, що їх прийдеться нам скласти у боротьбі, бо на місце впавшого борця будуть ставати сотні й тисячі нових... За знищення людей, сел і міст ворог понесе втрати в стократ! Ми, українські повстанці, не зжахнемося звірств окупантів. В союзі з поневоленими народами поборно дійдемо до наміченої мети!

Віримо, що Україна незабаром встане з неволі, а український нарід заживе свобідно і заможно у сім'ї нових національних держав, що повстануть на звалищах обох імперіялізмів.

Україна буде вільною, бо ми в це віримо, цього хочемо і за це боремося.

Смерть окупантам України і їх наємникам!

Г Е Т Ь З Г І Т Л Е Р О М І С Т А Л І Н О М!

Геть з чужою владою на Україні!

Хай живе Самостійна Соборна Українська Держава!

Хай живе Українська Повстанча Армія!

Слава борцям-повстанцям України і всіх поневолених народів!

Свобода народам і людині!

Слава Україні!

Травень, 1943

Штаб української повстанчої групи "Озеро"

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 37, арк. 93-94.

№ 283

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ШТАБУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ ГРУПИ "ОЗЕРО" НІМЕЦЬКИМ ОКУПАЦІЙНИМ ВЛАСТЯМ ПРО ЗАБОРОНУ РУХУ В НІЧНИЙ ЧАС ПО ЗАЛІЗНИЦІ

30 травня 1943 р.

УВАГА! УВАГА!

РОЗПОРАДЖЕННЯ

Забороняється всім німцям, а також приналежним до них від дня 1.6.43 р. ходити по залізній лінії від 18-01 до 5-01 год.

Всі, хто порушить це розпорадження, будеться стріляти без попередження.

Постій 30.5.1943 р.

Штаб укр[аїнської] повст[анчої] групи "Озеро"

ACHTUNG! ACHTUNG!

ANORDNUNG

ES WIRD HIERMIT FUER DIE DEUTSCHE UND ANGEHOERIGE DER GANG UND DURCHGANG BEI EISENBAHNLIENIEN VON 18 BIS 5 UHR FRUHER* MORGEN VERBOTEN.

WER DIESE ANORDNUNG UEBERSCHREITEN WIRD, WIRD OHNE BEWAHRNUNG ERSCHOSSEN.

STANDART, DEN 30.5.1943

STAB DER UKRAINISCHEN
AUFSTANDGRUPPE "OSERO"

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 353, арк. 6.

---

* *У тексті:* FRUEH

№ 284

РОЗПОРЯДЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ШТАБУ ЗАГОНУ УПА "ОЗЕРО" УКРАЇНСЬКОМУ НАСЕЛЕННЮ ПРО ЗАБОРОНУ НИЩЕННЯ ЛІСУ ТА ПРИПИНЕННЯ ВОРОЖНЕЧІ ЗА ЗЕМЕЛЬНІ СПРАВИ

1 липня 1943 р.

Штаб загону Української Повстаньчої Армії "Озеро"

Постій, дня 1.7.1943

Р О З П О Р Я Д Ж Е Н Н Я

В теперішній час, коли нарід мусить спільними силами боротися з ворогом, що зазіхає на нашу У к р а ї н с ь к у землю є елемент, що творить деморалізацію і ворожнечу між нашим населенням, починаючи сваритись за землю, чи задля дрібних господарських справ.

Люди масово починають нищити ліс, тим що його вирізують, пасуть на посадках, викошують наділи і т.п.

Все це під сучасну пору є шкідливе для У к р а ї н с ь к о ї Н а ц і ї і **суворо забороняється.**

Українці!

Ви мусите зрозуміти вагу часу і що все те, що зараз твориться злого – є на користь ворогам, а тому Ви мусите об'єднатися і спільно нести тягар боротьби.

Не сміє бути жодної ворожнечі з-за земельних справ. Кожний, хто володів якоюсь частиною землі – володіє нею дальше. Не сміє її один від другого відбирати. **Не час на те зараз.**

Зараз мусимо боротися, щоб прогнати ворога з нашої Української землі.

Хто не підпорядкується повищому зарадженні, **буде тяжко покараний, аж до кари смерти включно.**

Слава Україні!
Героям Слава!

Штаб загону Укр[аїнської] Повст[анчої] Армії "Озеро"

<Командир /–/ Кармелюк>

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 4. Копія.

№ 285

НАКАЗ – ВІДПИС НАКАЗУ КОМАНДИРА ЗАГОНУ “02” “ВОВЧАКА” ПРО ПЕРЕВЕДЕННЯ ДРУГА “ШПАКА” ДО УПА

11 листопада 1943 р.

УПА
Загін 02

Постій, дня 11.11.43 р.

До друга Дорошенка

Згідно наказу № 29 з дня 5.11.43 р командира загону др. Вовчака групи 05* забірається від Вас др. Шпака (Павловича Володимира) до військової роботи, як військовика до команди загону. Тому, що др. Шпак є всебічно обізнаний з військовими справами, його покликується до УПА в розпорядження команди загону.

Слава Україні!

Командир загону
в. з. /–/ Л. Яворенко

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 59, арк. 135. Копія.

№ 286

ІНСТРУКЦІЯ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНО-ВИХОВНОГО ВІДДІЛУ ЗАГОНУ “ОЗЕРО” ДЛЯ СОТЕННИХ ПОЛІТИЧНИХ ВИХОВНИКІВ У СПРАВАХ ПРАЦІ У ВІДДІЛАХ, ЗАПІЛЛІ ТА ЗВІТНОСТІ

Вересень 1943 р.

І Н С Т Р У К Ц І Я

Для сотенних виховників УПА групи “Турів”

У парі з військовим вишколом вояка мусить йти моральне виховання та політичне вироблення його. Завданням виховника є:

Праця у відділах УПА.

Праця у запіллі УПА.

Праця у відділах. Якщо сотня оперує окремо чотами призначити чотового виховника. Найменше два рази на тиждень давати відчит – лекцію для вояків на політичну тему. Старатися одначе відчити робити якнайчастійше. Основним матеріялом для вишкільних лекцій на політичні теми брати: історія України, географія України, вишкільні матеріяли, статті з журналу “Ідея і Чин”, “Вільна Україна”, “До зброї”, “Наш фронт”, “Інформатор” та інші.

---

* *У тексті помилка, має бути:* 03

Виклади робити цікаво, у якнайбільш доступній формі. У виховній роботі звертати увагу на боротьбу з капральщиною, та виховувати вояків у понятті свідомої дисципліни й пошанівки старшин, соціяльну рівність старшин і вояка. Боротьба з питтям алкоголю (не вільно). Виховання ідейно-моральної вартості вояка, борючись з розпустою та казьонщиною. Виховання зовнішніх прикмет вояка проти розхлябаності та парубоцтва.

У політичній ділянці дати: знання нашої політичної постановки, міжнародного положення, державно-самостійницький світогляд, а не лише партизанщина. Виховати вояка Соборника, а не теренового патріота.

Організувати з самих вояків для культурного життя: хор, ватри, свята-академії. Кожне національне свято належно відсвяткувати. Якщо відділ перебуває в селі можна разом з населенням (промова, революційна пісня, деклямація, інсценізація). Провадити з вояцтвом якнайбільше виховних гутірок. Старатися мати підручну бібліотеку. Чужу пресу читати критично.

Для виховної роботи використовувати усі нагоди вільного часу: перерви обідові, вечір, але вважати щоб відчити, гутірки були жадобою вояцтва, їх внутрішньою потребою.

Виховника у відділі обов'язують, окрім варти, всі обов'язки як кожного вояка. Він мусить бути присутній на збірках, вправах, викладах військових, в марші і в бою разом з вояками. Пам'ятати, що виховник – це не політрук. Наказ командира завжди є рішаючий. Не тільки словом, а й прикладом має виховати оточення. У виховній роботі підлягає свому діловому зверхникові.

Праця у запіллі УПА

Праця у запіллі полягає у правильному веденні політичної пропаганди серед населення під кутом наших дій. Довести населенню, що вихід з положення – це створення УССД. Що можливо це осягнути лише збройною боротьбою всіх українців з нашими ворогами. Прихильно наставити населення до УПА. Для того провадити розмови, гутірки, влаштовувати мітинги, на яких виголошувати промови, відповідати на запити зібраних, співати бойових та революційних пісень, ширити шептану пропаганду, поширювати видання ОУН та УПА (газети, журнали, листівки). Уладжувати для населення академії національних свят. Організувати пропагандивні марші. Показати населенню, що УПА боронить його інтереси. Тому вести відповідну пропаганду і давати практичні вказівки щодо зберігання майна перед грабіжу та забезпечуватися в харчі (перед німцями та совітськими партизанами).

Пропаганду вести одночасно проти німців і москалів та поляків, як донощиків та імперялістів. Вказувати на потребу самооборони мас. Серед мас вміти використати наболілі питання дня чи окремі випадки (пацифікації, розстріли, палення). Але все це зводити до потреби створення УССД. Це тому, щоб загартувати загал до боротьби не під впливом настрою хвилі, а до осягнення нашої мети.

Окремо треба вести пропаганду серед чужонаціонального населення. УПА має тут на меті важне завдання у приєднанні його до нашої визвольної справи чи хоч би прихильного наставлення. Найважніше тут відповідне заховання під час постою. Не сміє бути шовіністичної поведінки.

Одночасно займатись організацією похоронів полеглих друзів. Виголошувати над їх могилами промови, та опікуватися могилами борців (гарно огородить, посадить калину, цвіти, щоб виглядало що спочиває собі не звичайний смертник, а борець за Волю України). Якщо немає часу, доручить населенню.

Звітовання

Що 15 днів (точно) у звітах подавати: що зроблено за звітовий час (число відчитів, гутірок, сходів, ватр і т. п.)

Настрій вояків, санітарний і харчевий стан, стан військової підготовки, щоденна праця. Настрої населення, їх думки, чи залякані й ким. Стан національної свідомости та політичного вироблення. Політичне положення терену (чи діють які організації, польські, нім[ецькі], больш[евицькі], укр[аїнські] й інші). Господарче положення терену.

Опис боїв: щоб про кожний чин УПА знали якнайширше маси укр[аїнські] та поневолених народів і щоб тим самим розмах та подвиги молодого укр[аїнського] війська підносили їх на дусі і скріплювали віру у власні сили, та щоб події сьогодняшніх днів не прогули безслідно, залишаючись у пам'яті тільки сучасників. Тому історію, яку творить сьогодні УПА за допомогою куль і багнетів, треба записати, переказати майбутнім поколінням. Тому, разом зі звітом надсилати опис боїв (коли й де був бій, кількість учасників і жертв обох сторін, перебіг бою, наші здобутки, моральний стан перед і по бою обох сторін). Найкраще щоб писав учасник.

Спис пацифікацій та розстрілів населення (причина, хто робив, німці-ляхи, оборона, страти, моральний стан населення). По можливості старатися все фотографувати, тому добре було би роздобути фотографічний апарат.

Описи героїчних вчинків поодиноких стрільців як пр[иклад] "До зброї" ч. 2.

Описи комічних моментів під час повстанських акцій.

Творчість повстанців (вірші, оповідання, рефлексії, описи, вояцький гумор, народні приповідки і т. п.).

Окремі завдання

Поза виховною роботою належить вивчати терен, цебто політичне та господарче положення, його вартости.

Вивчати ворога: а) совєтську партизанку, б) німців і їх помічників, число, моральний стан вояків, дисципліну, якими гаслами проти нас воює, як діють наші гасла, летючки. Їхні летючки та літературу, якщо попаде у руки, надсилати по примірникові зі звітом.

Окрім того виховник провадить літопис своєї сотні (хроніку). Це книжка, в котрій описується докладно щоденне життя відділу, бої, важні і менш важні події таборового життя, свята, пропагандивні рейди, різні акції і т.п. Якщо до цього часу ніхто цього не провадив, то постаратися від очевидців засягнути джерел та інформацій і в літопис вписати події від створення сотні.

Постій, вересень 1943 р.

Слава Україні! Героям Слава!

/Тур/

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 353, арк. 128. Оригінал.

№ 287

НАКАЗ СОТЕННИМ ПОЛІТИЧНИМ ВИХОВНИКАМ У СПРАВАХ ПОЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В ВІДДІЛАХ, СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ТА ЗВІТНОСТІ

16 жовтня 1943 р.

УПА
Загін "Озеро"

Н А К А З
сотенним політ[ичним] виховникам

1. До двох тижнів впорядкувати сітку виховників по чотах і роях.
2. Наладнати облік звітування згідно з інструкцією.
3. За зміст роботи брати: нашу соціяльну та політичну програму (ІІ ВЗ ОУН). Наші військові та організаційні видання. Історія України (виділити політ[ичних] мужів княжої доби, козацької доби, визвольних змагань та національних героїв). З географії України обов'язково взяти "Україна під оглядом п'яти вимог". Твори Шевченка, Л. Українки, І. Франка і т. д. Говорити про моменти сильні, здорові, а не про поразки.
4. Підготовити стрільців до [a]-можливого-[a] приходу більшовиків. Додержуватись в пропагандивній роботі агресивного, а не оборонного тону. Вказувати на сприятливу міжнародню постановку з точки зору наших інтересів. Висвітлювати слабі сторони більшовиків.
5. Зорганізувати підручні бібліотеки і придбати політичні карти для з'ясування міжнародного положення.
6. Щотижнево організувати ватри, випрацювавши і підготувавши програму.
7. Провадити віча-сходини.
8. Підготовити вояцтво до зими, до більших трудів.
9. Побороти якнайшвидше протисоборницьке відношення до східняків.
10. Ліквідувати незгідне з національною мораллю ставлення до жіноцтва.

11. Ліквідувати випадки п'янства.
12. Найрішучіше боротися з венеричними захворюваннями.
13. Пам'ятати про опіку над хворими стрільцями.

Щодо населення

1. Підготовити маси до [б]можливого[б] переходу фронту і приходу більшовиків. Морально (вказати на моральний стан більшовицької армії, німців). Робить криївки-зимовики. Вказати, що совітська окупація буде переходовою.

Господарчо (робить величезні запаси харчів).

2. Підготовити нарід і УПА до роззброєння німецького війська і здобуття зброї усіма можливими способами.

3. Перевести пропагандивну роботу до збірки теплого одягу, взуття, полотна, вовни, клоччя.

4. Школи відкривати скільки можна. Дозволити відкривати чехам.

5. Повести блокаду господарчу міст. Не дати чужинцям хліба до міста, але уможливити доставку українцям.

6. Розібрати всі польські хати. Накрити землянки. Там, де немає змоги і часу розібрати, негайно спалити.

7. Подати ім'я знищених сиксотів і їх вину.

8. Не дати німцям контингенту ні зернини. Завертати фіри, що везуть контингент. Усіх способів ужити, а хліба не дати.

9. Акції військові ведемо лише такі, які дають здобуття зброї, харчів, одягу, амуніції тощо.

10. Совєтів приймаємо, як кожного окупанта, своєю сильною поставою.

11. Повести акцію за заощадження амуніції.

Загон[ний] політ[ичний] виховник
/Тур/

Постій, 16.X.43 р.

Ще раз пригадую, що звіти належить обов'язково слати щотижня за таким зразком:

1. Як стоїть справа УПС.
2. Зміст і форма проведеної роботи (скільки гутірок, відчитів, ватр, мітінгів, та які на них конкретно опрацьовано теми).
3. Санітарний стан відділу.
4. Харчова справа.
5. Відношення до східняків.
6. Взаємовідносини між командиром а виховником.
7. Моральний стан (чи стрічається дезерція, п'янство).
8. Як справа з одягом та взуттям для війська.
9. Співвідношення між стрільцями.

10. Як приготовились до зими.

11. Шпиталі

12. Настрій населення і т. д. як було подано в інструкції в розділі "Звітування".

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 50. Оригінал.

№ 288

НАКАЗ КОМАНДУВАННЯ 2-го КУРЕНЯ "БУГ"

10 вересня 1943 р.

№ 288

НАКАЗ ПО КУРЕНЮ У СПРАВАХ ВШАНУВАННЯ ПОЛЕГЛИХ, НОВИХ ПРИЗНАЧЕНЬ, ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ТА ДИСЦИПЛІНИ

ч. 2 *10 вересня 1943 р.*

УПА Постій, дня 10.IX.43 р.

Штаб 2-го куріня "Буг"

Н А К А З

по 2-му куріні ч. 2

1. Дня 6.9.43 р. загинув від польської кулі сотенний III сотні Ворон, враз з двома повстанцями тої ж сотні. Честь поляглих вшанувати однохвилевою мовчанкою.

2. Сотенним III сотні призначується чотовий Чумак[1].

3. Новоприбувші підстаршини призначуються:

Десятник Старий	до I сотні.
Вістун Орих	до II сотні
Десятник Хмара	до III сотні.
Десятник Воронець	до III сотні.

4. Секретарам сотень наказую щоденно записувати події в сотні і пересилати до штабу куріня в днях 7, 17 і 27 кожного місяця.

5. Сотенним в порозумінні з цивільною владою в свому терені організувати цивільну розвідку і стисло працювати з нею.

6. Новоприслані інструктори переведуть вишкіл підстаршин в сотні.

---

[1]*Йдеться про Василя Мельника.*

7. Ще раз нагадую про надіслання звітів.

8. Сотенні господарчі наладнають стислий зв'язок з головним курінним господарчим, яким є Палій.

9. В зв'язку з останніми подіями підтягнути дисципліну в сотнях.

10. Вважати за всякого роду симуляцією. Винні за симуляцію будуть покарані.

11. В місцях, де перебувають чи пересуваються відділи, агітувати населення. Загривати' його до боротьби з ворогом, вияснюючи йому за що і чому ми боремося.

12. Наладнати порядок в сотнях.

Слава Україні! — Героям Слава!

Курінний /–/ Павлюк

За згідність ад'ютант /Буря/

Сот[енному] III сот[ні] Чумакові*

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 8, арк. 29. Копія.

№ 289–290

НАКАЗИ КОМАНДУВАННЯ ВІДДІЛУ "ПІМСТА ПОЛІССЯ"

23 червня 1943 р. – [січень 1944 р.]

№ 289

НАКАЗ ПО ЗАГОНУ ПРО ВІДЗНАЧЕННЯ ВОЇНІВ

№ 16 *23 червня 1943 р.*

Українська Революційна Повстанча Армія – відділ: "Пімста Полісся"!

Н А К А З ч. 16

Від дня 23.6.43 р.

Друзі Повстанці! Дня 18.6.43 р. в бою з червоними бандами група "Рибалка" понесла тяжкі втрати. Тільки завдяки повній геройської посвяти боєвій поведінці учасників – ми вийшли морально незломані.

Висловлюю моє найвище признання слідуючим друзям:

сл. п. командирові Лисенкові,

---

* *Надпис у титулі.*

кулеметчикові Вовкові,
2-му кулеметчикові Розгромові,
інструкторові Котляревському,
що подаю до відома командира північно-західних загонів.

/–/ Марко
Ком[андир] заг[ону]

Постій, 22.6.43 р.

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 2. Копія.

№ 290

НАКАЗ-ПРИВІТАННЯ ВОЇНАМ КУРЕНЯ З НАГОДИ СВЯТА РІЗДВА ХРИСТОВОГО

[Січень1944 р.]

Н А К А З ч.

Друзі козаки, підстаршини, старшини!

З нагоди Різдва Христового присилаю Вам сердечні побажання веселих свят та щасливого Нового Року.

Після 23-ох літньої перерви український нарід під проводом Організації Українських Націоналістів виступив знов у вирішальний бій з наїзниками за Свою Незалежність, за вільне життя і розвиток всіх інших поневолених народів. Його волею повстала українська Збройна Сила – Українська Повстанча Армія, що вже рік часу громить всюди ворогів.

Ви перші пішли на заклик народу та влились у її передові лави.

І сьогодні, коли поглянути в минуле, у спільно разом з вами пройдений вже шлях боротьби, коли перед моїми очами пересуваються незабутні картини відбутих Вами героїчних боїв, в яких Ви показали себе завжди як месники пімсти за кривду народу, як справжні борці за його волю, на уста мені тиснуться лише гарячі слова подяки та глибокого признання.

Слава Вам, Лицарі – Герої сьогоднішніх змагань, за те, що на заклик народу пішли Ви перші без вагань у лави УПА, за безприкладні відвагу в боях з ворогами під проводом таких командирів як: с. п. Лисенка, с. п. Маркевича, Галайди та безстрашного Мазепи, ... за відбутий повний трудів та небезпек рейд Береза–Картузька – ... за очайдушну самопосвяту учасників в бою під Дивином, у Любешові, під Радовичами, під Пнівном, Новими Черевищами, у Седлищах, Красним Борі, під час здобуття Камінь-Каширська та теж за всі незчисленні інші незабутні бої.

Козаки, підстаршини й старшини, ці безстрашні Ваші подвиги золотими буквами вписались в [...] сторінки героїчної історії нашого народу.

За глибоку свідому дисципліну, за пошану своїх зверхників, за боєву солідарність, за дружнє братнє співжиття прийміть від мене сердечну подяку.

Всім Вам, які сьогодні серед найтяжчих трудів боротьби створили з своїх грудей мур укріплень об які розбиваються всі атаки ворогів і витривало йдете до перемоги, пересилаю в сьогоднішній день палкий революційний привіт.

Усім тим, що ранені в боях, або знеможені недугою, моє глибоке співчуття та сердечне побажання швидкого виздоровлення.

Глибокий поклін тіням безстрашних Лицарів, найкращих синів України, павших геройською смертю в пройдених нами боях.

Вихром-громами промовлають сьогодні до нас вічні тіні борців незабутніх – славного Галайди, вірних синів Полісся: Лисенка, Маркевича, ..., очайдушних та безстрашних в боях синів розлогих наддніпрянських степів Котляревського, Льва, Кропиви, Каленика, Запоріжченка і всіх інших наших співдрузів, які сьогодні спокійно спочивають в могилах, розсіяних скрізь по Україні, та тихо снять про волю і кращу долю рідного краю.

Козаки, підстаршини й старшини. Хай світла пам'ять про них зродить з Вас таких же Лицарів безстрашних, щоб з погордою дивились у вічі смерті, а у бій за святу народну справу йшли завжди як на герц. Вони до Вас говорять. Продовжуйте їх чин. Хай для Вас не буде нічого страшного та неможливого, коли йде про волю і добро нашого народу. Будьте скромні і незамітні. Хай за Вас говорять Ваші діла, сила Вашого духа, незламна воля, безмежна відданість справі, незкрайна любов до Батьківщини.

В надходячому в новому році хочу так, як і завжди ви себе досі держали, бачити твердими, незломними Борцями, неустрашимими у обличчі небезпек та смерті, очайдушними до неймовірности, будьте взірцем для інших – першими із перших. Хай живе у ваших гарячих серцях, у Ваших повсякденних ділах ідея самостійности і соборности України і цементує Вас у одну нероздільну боєву групу.

Боріться невтомно, за здійснення мрій великого Тараса, Миколи Міхновського, Симона Петлюри, Євгена Коновальця і тих друзів, що впали, геройсько борючись плече у плече, рам'я об рам'я разом з Вами [...] ідучи, в минулих боях.

Друзі, Україна в огні та крові. Над знедоленим народом знущаються криваві кати, за рани, за смерть, за кривди народні не може бути пощади ворогам, лише одна смерть. Так до бою. Вперед до нових перемог.

Козаки, підстаршини, старшини, вірні Сини України, в день надходячого Нового Року бажаю Вам й надалі іти із мужніми серцями, з незламною вірою у кращу долю, з палаючим вогнем любові в грудях, послідовно, невгнуто та переможньо через вир нової борні, нових змагань, нових

блискучих перемог, аж до остаточної відбудови вільної Української Самостійної Суверенної Держави.

Хай живе Українська Національна революція і національні революції усіх поневолених народів, освячені кров'ю, опромінемі могутнім героїчним духом, грізною силою і завзяттям їх найкращих борців.

Хай росте блискуча перемога УПА над ворогами.

Безстрашним борцям за Волю нашого народу і усіх інших поневолених народів – могутнє Слава.

Слава Україні! – Героям Слава!

Командир куріня
/–/ Назар

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 84-85. Копія.

DOCUMENTS AND MATERIALS OF UNITS AND SUBUNITS

This chapter of documents and materials of units and subunits includes: orders of the "Kotlovyna" division (zahin) command, orders of the "Kotlovyna" division (zahin) "Pohrom" battalion, documents and materials of the 02 zahin "Ozero" the "Buh" 02 battalion of the "Ozero" division (zahin), order of the command of the "Ozero" divisions (zahin) "Pimsta Polissia" unit.

The orders of the "Kotlovyna" detachment command were issued between August 19 and December 13, 1943 and were intended to regulate the division's (zahin) activity and internal life.

Order no. 1, dated August 19. 1943 (document no. 268), is addressed to unit commanders and contains a list of measures for preparing for combat with the enemy and the requirement that agreements be reached with Hungarians, Czechs, Romanians and other foreign armies operating on Ukrainian territory. Order no. 3, dated October 3, 1943 (document no. 269), contains extracts of orders of the UPA Supreme Command and the "Turiv" group command to divisional size units regarding attainment of mobility standards and introduction of military order. Order no. 5, dated October 12, 1943 (document no. 270), deals with changes in the division structure, new appointments and decorations of soldiers. Order no. 6, dated October 27, 1943 (document no. 271), addresses divisional units about skirmishes which took place on October 16-20 and contains a directive about decoration of soldiers, sentences passed on deserters, education, reporting and the final examination in the non-commissioned officers' school. Orders no. 7, dated November 20, 1943 (document no. 272), and no. 8, dated December 13, 1943 (document no. 273), deal with the organization of military work in the units.

The next group of orders was issued by the command of the "Pohrom" battalion (kurin), part of the "Kotlovyna" divisions (zahin) and covers the period from August 31 to December 1943.

Orders no. 1, dated August 31, 1943 (document no. 274), no. 2, dated September 1, 1943 (document no. 275), no. 3, dated September 3, 1943 (document no. 276), and no. 4, dated September 4, 1943 (document no. 277), deal with appointments, battalion (kurin) organization, disciplinary measures, ets.

Order no. 5, dated September 1943 (document no. 278), contains a directive about military ranks, working under cover and health services. Health matters are also discussed in order no. 7, dated December 1943 (document no. 281). The order also specifies relations between soldiers and the local populace.

Order no. 5, dated September 22, 1943 (document no. 279), is addressed to the battalion's soldiers and regulates the wearing of uniforms and keeping of personal weapons. Order no. 6, dated October 12, 1943 (document no. 280), contains an extract from order no. 5 of the "Kotlovyna" division (zahin) command, dated October 12, 1943, with a directive regarding the introduction into the internal routine of an armed salute and regulating relations among the military.

The next set of documents and materials of the Ukrainian Insurgent Group of the "Ozero" division (zahin) covers the period from May to October 16, 1943.

Document no. 282 is a proclamation of the "Ozero" Ukrainian Insurgent Group headquarters, dated May 1943, to the Ukrainian population with a call to battle against the occupying powers for a Ukrainian state.

The following documents contain directives of the "Ozero" Ukrainian Insurgent Group headquarters to German occupational officials, prohibiting movement along the railway line at night (dated May 30, 1943, document no. 283) and to the Ukrainian population, prohibiting the destruction of the forest and requiring a cessation of conflicts over land (dated July 1, 1943, document no. 284). On November 11, 1943 (document no. 285), an extract was made of the order by the commander of the "Ozero" 02 division (zahin), commander "Vovchak", about the transfer of "Shpak" (Volodymyr Popovych) to the UPA.

An instruction by the "Ozero" division (zahin) political unit chief, "Tur", to company political officers regarding work in the units, in the rear line and reporting was issued on September 1943 (document no. 286). An order dated October 16, 1943 (document no. 287) to company political officers relates to political work in the units and among the population and reporting.

An order by the "Buh" 2nd battalion (kurin),"Ozero" divisions (zahin) command, dated September 10, 1943 (document no. 288), contains a directive about honouring the fallen, new appointments, organizational matters and discipline.

The final group of documents consists of orders of the command of the "Pimsta Polissia" unit. Order no. 16, dated June 23 (document no. 289), informs about a skirmish carried out on June18, 1943 by the "Rybalka" group and thanks the fighters for their courageous participation. An order issued in January 1944 (document no. 290) contains Christmas greetings from the unit command to the battalion's (kurin) soldiers.

ЗВІТИ ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

№ 291
ЗВІТ ПРО БОЇ ВІДДІЛІВ УПА

2 серпня 1943 р.

З БОЇВ УПА

Вістки з Луцької округи

17.VII в Сенкивичівському р-ні була акція на польську кольонію Андріївка, яка покінчилася невдачею, бо ворог передчасно дізнався і підготовився до оборони, а до невдачі причинилося ще й те, що в нас зіпсувалася головна гарматка. Все ж таки ляхи зазнали поважних втрат, а з нашої сторони був тільки один важкоранений.

21.VII німецькі літаки бомбардували Нісвіцьку Діброву, де скинули 20 бомб. Жертвою впали: 2 ранені особи, 2 коні, 1 корова. Того ж дня в Колодихні спалено 4 господарства, в Ниві Губинській 3 господарства, в Городищі 3 господарства, а в Дубовій Корчмі спалені всі хати, навіть польські. В Куринині на шляху вбито 6 осіб, що тікали з Михлина.

В селі не можна нікого зустріти. Ніхто не береться до жодної праці. Стривожене населення не сидить вдома, а ховається по гаях і кущах. Але й там їх німці вишукують і час до часу обдаровують бомбами.

В Луцькому р-ні в днях від 20-25.VII німці робили налети на села: Лаврів, Радомишль, Суховоля, Вільче (Димидівський р-он). В акції брали участь відділи експедиції і літаки. Є чутки що жертвою впало около 300 людей. Точних даних покищо немає.

В Торчинському р-ні 19.VII ляхи знову приїхали на грабіж, одначе це їм не вдалося, бо в бою з УПА втратили 19 вбитих і мотоцикль.

В Рожищенському р-ні ляхи поз'їзджалися до Рожищ, відсіля роблять напади на села. В районі около 60 чоловік поліції і 70 узброєних цивільних резервістів. Крім того, є 30 мадярів, як охорона моста. В Переспі є ок[оло] 50 мадярів. Відношення їх не погано. Після спалення села Рудки виходили на згарища, перебрані за жінок і селян, а як хто заявився їм на очі, витягали пістолі, арештували і стріляли.

В терені помітний рух ляхів і мадярів. В своїй пропаганді кричать, "що за два тижні збудують Україну", тобто, всіх виб'ють, а врожай будуть палити від Збруча до Буга. Населення стрівожене акціями й пропагандою, не хоче братися до роботи, тільки тікає з сіл.

24.VII під Дабкою два ляхи вбили жінку, що їхала в Луцьк. Коні забрали з собою.

28.VII узброєні ляхи вийшли на збір жнив на кольонію Вінцентівка. Відділ часть їх роззброїв. Втрати ляхів невідомі. По нашій стороні один важко ранений, що помер.

Є чутки, що мельниківці мали б стягнути до Видачова около 80 чоловік боївки й почали якісь акції, правдоподібно проти нас.

27.VII від станції Новий Чорториск на село Лісове напали німці. Спалили дві хати, вбили одну жінку й ранили кількох осіб.

27.VII на село Липне напало 300 большевицьких партизан. До оборони стало 30 чоловік ВОПу. Жертвою впали: 8 вбитих цивільних, 4 з ВОПу, 4 цивільних взяли в полон, 6 цивільних ранено. Втратили 6 крісів і "Токарова", банда ограбила село дочиста.

З розмов одного большевицького партизана ми довідались, що його мобілізували насильно в Білорусі. Життя в партизанці дуже важке, харчування погане, часом лише раз на день. Командирі живуть собі добре, харчів в них багато. Дисципліна дуже гостра. До нас попав в полон.

В Острожці збурено фільварок і будинок районової управи.

В днях 22-23-24.VII в цілому терені німецькі літаки розкидали летючки (залучено). Останньо появилася німецька газета "Клич" із тризубом. В ч. 2 поміщено наказ ОУН з 10.1.1943 р. і "їхні коментарі" до нього. На маси це впливу немає, хіба на одиниць – трусів.

Жнива йдуть повним ходом в цілому терені. Який буде звіз хліба – поки що невідомо.

2 серпня 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 13. Копія.

№ 292—296

ЗВІТИ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНО-ВИХОВНОГО ВІДДІЛУ ГРУПИ

22 вересня — 13 жовтня 1943 р.

№ 292

ПОЛІТИЧНЕ ДОНЕСЕННЯ ПРО СТАН ТА ПОЛІТИЧНУ РОБОТУ В ЗАГОНІ "ЛІВАРЯ"

№ 2 *22 вересня 1943 р.*

Хмурий
22/9.43 р.

П О Л І Т [И Ч Н Е] Д О Н Е С Е Н Н Я ч. 2

1. Знаходжусь в загоні Ліваря. Після звітування Брови[1] про стан роботи і ближчого дослідження справи виявляється, що причиною заломання та дезерції в відділах були, в першу чергу, гострі недомагання господарки та боєві невдачі. В свою чергу і рівень політ[ично-]виховної роботи був далекий тут від вимог.

2. Проаналізувавши побудову роботи загону Брови і піддавши критиці негативні її моменти, я поставив до виховника загону слідуючі вимоги:

а) Як правило, постійно перебувати при штабі.

б) Керувати цілістю політ[ично-]виховної роботи в загоні, діючи посередньо через командні і виховні кадри. Покінчити з безплановістю, безконтрольністю та нервовістю в роботі.

в) Проводити періодично відправи виховників, випрацьовавши перед тим чіткий порядок денний проведення відправи. В порядок денний відправ включати завжди доповіді на політичні теми, пророблення наказів проводу та командування УПА, статті з преси, політичну радіоінформацію, звітування про проведену роботу, пропозиції та побажання виховників і заключну доповідь загонового виховника про загальний рівень роботи та завдання на найближче майбутнє.

г) Всім виховникам, починаючи від чотового, вести в блокнотах щоденні короткі обліки проведеної роботи з зазначенням змісту роботи та форми її здійснення (теми промов, доповідей, лекцій, гутірок, програми свят, ватр, сходин-мітингів, порядки денні відправ, теми проведених розмов і дискусій, помітки з них і т. д.)

---

[1] *Політичний виховник загону ім. Івана Богуна Віктор Шибиста.*

д) Спираючись на щоденні обліки роботи, складати щотижневі звіти про політ[ично-]виховну роботу, звітувати про виконання наказів, випадки покарання за невиконання наказів, про випадки поведінки командирів і козаків, про випадки порушення дисципліни, про санітарний стан, моральний стан, боєготовість і боєздатність – про все, що стоїть на перешкоді виконання поставленого проводом завдання – розбудувати збройну силу.

Звіт повинен відображати життя і діяльність відділу.

Обліки і відписи* звітів зберігати. Про особливо важні події та випадки звітувати негайно.

4.** З метою піднесення морального стану відділів, а також з ціллю наведення зразків політ[ично-]виховної роботи:

а) Прочитав політ[ичну] доповідь для ком[андного] складу куреня Голуба, вичерпавши теми:

"Сучасне міжнародне положення з точки зору наших інтересів".

"Наше внутрішнє політичне положення".

"Наша зовнішня і внутрішня політична постановка".

б) Провів відправу для командного і виховного складу куреня Голуба, здійснивши на ній повістку дня:

За все зберемо і заховаємо збіжжя.

Як правильно побудувати політ[ично-]виховну роботу в курені.

УПС і її значення.

Докладно вивчаймо і послідовно проводимо в життя інструкції та накази.

в) Виголосив перед куренем Голуба військово-політичну промову на тему: "Ще про наші завдання".

г) Виголосив перед сотнею Вітра та чотою курсантів школи Бескі[да] промову на тему: "Виконаймо наказ командира УПА з 31 серпня – це обов'язок перед нашим народом та історією".

д) Провів відправу виховників і командирів сотні Вітра за порядком:

Звітування командирів і виховників про проведену політ[ичну] роботу.

Облік, звітування, контроль та плановість роботи як передумови її успіху.

Наша політична площина

5. Провів розмови з Ліварем, Бескідом, Сосенком, Голубом, Коршуном та Вітром, ставлячи в обов'язок їм слідуюче:

а) Негайно зажадати від запілля одягу та взуття для неузутих і незодягнених.

б) Повести рішуче акцію за вимолочення та заховання зерна в першу чергу там, де стаціонують і пересуваються наші відділи.

---

* *У тексті:* підписи

** *Так у тексті.*

в) Негайно виконати наказ про організацію УПС.

г) Повести боротьбу за свідоме ставлення до східняків.

д) Негайно виконувати накази командування; притягати до карної відповідальності за невиконання наказів, командирам і виховникам засвоювати добре накази, накази, керовані командуванням до командирів і козацтва, доводити обов'язково і негайно до відома найширших лав козацтва; контролювати виконання наказів, звітування про їх виконання.

е) Контролювати господарчий апарат.

ж) Проводити наказом дня щоденне дворазове вмивання війська.

6. Впорядковано остаточно справу виховних кадрів в загоні.

7. Скликано конференцію господарників запілля і поставлено категорично:

1) Подбати про одяг і взуття,

2) Організувати збірку білизни.

8. Питання господарки, зокрема сп[рацьованого] одягу та взуття – питання надзвичайної гостроти: жодного контролю, жодного обліку, неясність відношення запілля до УПА. Політпропагандивна робота тут справи не вирішує. Необхідне [a]фахове[a] втручання та керівництво.

9. Справу УПС ставив і пропагував скрізь і всюди, звідтіль матеріали висилаються.

10. Спланував роботу групи Вуйка. Група вже обслуговує загін і має неабиякий успіх. Програма виступів групи повна актуально-політичним, мистецько-пропагандивним змістом. Групу зобов'язав звітувати мені про її діяльність.

11. З терену загону повідомляють, що на відтинку Буга між Сокалем та Володимиром німці побудували 12 мостів, з того числа 6 на терені Володимирщини.

Згідно з розповіддю козака з німецької залоги в Овадні, німці одержали наказ припинити всі роботи по відбудові. Внаслідок цього припинено направу залізниці Володимир–Ковель.

12. З Порицького та Горохівського районів німці виїхали.

В звіті ч. 3 звітуватиму про цілість політвиховної роботи.

Вам і друзям мій привіт і побажання!

/–/ Хмурий

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 2, арк. 20-21. Копія.

Сотенний, кур. пвх.,
ШВШ загону ім. І. Богуна "Крилатий"
(Віктор Новак, Йосип Яковчук)

Командир сотні
загону ім. І. Богуна "Чайковський"
(Василь Поліщук)

Сотенний, пвх. кур. ім. Святослава
загону ім. І. Богуна "Орлик"
(Василь Горун). Фото 1941 р.

Командир сотні
загону ім. І. Богуна
"Зух" (Микола Каліщук)

№ 293
ЗВІТ ПРО НАРАДУ ШТАБУ ЗАГОНУ "КОТЛОВИНА"

5 жовтня 1943 р.

З В І Т

Про відправу штабу загону "Котловина",
проведену в місці постою,
дня 5 жовтня 1943 р.

П р и с у т н і: командир загону
політвиховник загону
командант підстаршинської школи
і члени штабу загону.

Проводив відправу: Хмурий
Секретарював: Хома

ПОВІСТКА ДНЯ

1. Звітування командира загону та його політичного виховника про стан політично-виховної роботи.

2. Організація, зміст та методи політично-пропагандивної роботи – читав Хмурий.

3. Сучасне політичне положення України і наші найближчі завдання.

Після звіту командира загону про стан людей і їх готовність до відправи перейдено до реалізації порядку дня.

В точці 1 п/д – командир загону доповів:

а) відділи загону забезпечені політвиховниками, згідно з наказом та інструкціями командування;

б) знання і політична підготовка виховників – недостатні; в наслідку – безавторитетність виховників та часта їх безрадність в подоланні політично-пропагандивних завдань;

в) правильну розв'язку, політвиховної проблеми, командир вбачає в заміні наявних виховних кадрів кращими, змобілізованими з запілля.

г) накази та інструкції командування про постановку політично-виховної роботи вповні не виконуються; причина – слаба підготовка політичних виховників.

Політвиховник загону звітував:

а) наказ про проведення пропагандивної акції за вимолочення і захований збіжжя виконано,

б) стан політично-виховної роботи задовільний.

На домагання др. Хмурого сконкретизувати звітування:

а) про стан політично-виховної роботи в цілому загоні, б) про проведену

роботу по відділах і підстаршинській школі, в) про звітування сотенних виховників і про виконування наказів та інструкцій загоновий виховник ділового звітування не дав, обмежившись понервованими наріканнями та окремими, найсвіжишіми в його пам'яті, поодинокими враженнями і переживаннями.

В точці 2 п/д з'ясовано ролю політичної пропаганди, морально-виховної роботи в справі політичної підготовки козацтва і вказано на слідуючі моменти:

а) Необхідність розгорнення політ-пропагандивної роботи не лише політичними виховниками, але командирами відділів. Командний політвиховний склад може і повинен бути політвиховним активом, що виробляючи армію зможе через неї поширювати серед мас наші політичні цілі і завдання, наші політичні кличі і моральні засади.

Виробити політично сотню, зцементувати її свідомою дисципліною, насталити націона[лі]стичною мораллю – ось наше першорядне і невідкладне завдання. Сотня сотні і тисячі політично виховає. Здисциплінована, міцна морально, свідома своїх політичних завдань вона впливатиме чином, поведінкою і словом на маси у всіх багатотисячних точках її стику з ними. Тому вся увага командирів і виховників на сотню. Не вироблена політично, не вихована морально сотня робить величезну шкоду в політично-пропагандивній справі і тим самим визвольній боротьбі. Вона демобілізує і зневірює маси. Вона не будуюча, а руйнуюча політично-пропагандивна сила.

б) Щоб виробляти політично козацтво, перш за все, треба самим політично дозброїтись.

Першорядним політично-виховним чинником для командного і політичного складу є накази та інструкції, преса та політичні відправи.

Тому: вивчаймо докладно накази та інструкції і проводьмо їх негайно в життя, студіюймо пресу, пресу і іще раз пресу та пропагуймо її матеріал серед козацтва, проводьмо періодично відправи і ставмо на них політичні доповіді та обмін політичним досвідом.

в) Піднести політично-пропагандивну роботу на рівень революційних вимог зможемо, якщо стосуватимемо революційні, мобілізуючі методи роботи.

Тому: ставмо політично-пропагандивну роботу в наступальному, а не оборонному дусі, проводьмо масові віча-сходини козацтва, а не предовгі індивідуальні розмови, виголошуймо добре приготовані політично-військові промови перед лавами козацтва, а не моралізуймо придіркувато, пропагуймо рідше, але краще за принципом: "Просторо думкам – тісно словам", щотижнево організовуймо ватри за добре випрацюваними і підготованими програмами, а не єзуїтськи слідкуймо за некультурним проводженням святкового часу козацтвом.

Геть з програм ватр плачевно-зітхальний тон! За веселість, гумор і революційний пульс на ватрах!

За активну участь командирів на ватрах!

Ставмо більші вимоги до політичних виховників та ділово і негайно допомагаймо їм в подоланню перешкод, плануймо, облікуймо і контролюймо політично-виховну роботу і обов'язково звітуймо про неї.

В точці 3 п/д з'ясовано сучасне політичне положення України і поставлено такі завдання:

1) З метою політичного і морального гарту козацтва повести негайно командирам і політичним виховникам посилену пропагандивну роботу серед вояцтва за свідому, міцну і агресивну протибільшовицьку, поставу, виходячи в роботі із слідуючого:

а) Більшовицька армія може форсувати Дніпро і окупувати Правобережну Україну. Німецька армія, тиснута більшовиками, відступатиме, або організовано – тоді її основні сили відходитимуть головними стратегічними шляхами, а окремі групи польовими дорогами, або вона відступатиме панічно – тоді німці хаотично відходитимуть окремими групами і групками всіма шляхами і дорогами.

Так, в разі першої як і другої можливості, нам необхідно панувати над лісами і маючи їх, як основну випадову базу, роззброювати відступаючих німців.

б) Наша боротьба з окупантами йтиме по трьох основних лініях – по лінії збройної боротьби, по лінії політично-розкладової роботи серед війська і по лінії господарчій.

в) Чолове місце в боротьбі з ворогами по політичній лінії належатиме також нам, бо:

по-перше, від нашої політичної та моральної постави залежатиме постава мас нашого народу,

по-друге, від нас, керівного військово-політичного центру, залежатиме, чи боротьба буде організована, чи інстинктовна,

по-третє, від нас, а не від кого залежатиме, чи змобілізуємо і підготуємо політично маси до боротьби і всенародного революційного зриву.

г) Тому нашим невідкладним завданням є скріпитись внутрі себе і повести збройним чином, високоморальною революційною поведінкою і революційним словом політично-пропагандивну, мобілізуючу і підносячу маси на боротьбу проти окупантів, роботу під нашими революційними кличами.

д) Наша боротьба по політичній лінії проти більшовиків на випадок їх повернення почнеться успішно, коли виснажені війною і стероризовані НКВД українці та чужонаціональні стрільці в більшовицьких відділах зіткнуться з оточенням наших мас і посередньо через нього, чи

безпосередньо з газет та летючок дізнаються про наші кличі, про нашу армію – про нас.

е) Українці, що знаходяться в більшовицькій армії, мусять дізнатись про нашу ціль і нашу збройну силу, вони вже чули про нас і, ідучи через Україну, вони зіткнуться віч-на-віч з фактом існування і боротьби нашої армії. Тому мусимо завзято і гідно стояти на нашому чоловому національному посту. Іншенаціональні стрільці совітської армії мусять дізнатись, потрапивши в наше оточення, про чужонаціональні легіони при нашій армії і правильне наше відношення до поневолених народів Сходу і Заходу.

з) Таким чином, перед нами встає ясно наше завдання – скріпити наші духові сили залізною і свідомою дисципліною, високою революційною мораллю та поставою, чином, поведінкою і словом підготувати народ до наступу проти більшовиків.

Проводи[ти] політично-пропагандивну акцію згідно з наказами та вказівками проробленими і поставленими на відправі.

Протокол відправи підписали командир загону і політвиховник загону. На його основі складено цей звіт.

/–/ Хмурий

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 2, арк. 27-30. Копія.

№ 294

ЗВІТ ПРО НАРАДУ ПОЛІТИЧНИХ ВИХОВНИКІВ ГРУПИ "ТУРІВ"

12 жовтня 1943 р.

З В І Т

про відправу політичних виховників групи "Турів", проведеної в місці постою дня 11 і 12 жовтня 1943 р.

Проводив відправу: Хмурий
Секретарював: Тур

П р и с у т н і: загонові виховники, трьох курінних та вісім сотенних політвиховників.

ПОРЯДОК ДНЯ

1. Звітування сотенних, [a]-куріних та загон[ових]-[a] про стан політично-виховної роботи.
2. Значіння обліку та звітування – доповідь Хмурого.

3. Про зміст та форми політично-пропагандивної роботи – доповідь Хмурого.

4. Виступи політичних виховників.

5. Завдання на майбутнє.

6. Завдання на найближчий час.

а) Протибільшовицька підготовка.

б) Підготовка до зими.

В т[очці] 1 п/д після звітуваня сотенних, курінних та загонових встановлено: сітка політичних виховників по сотнях групи існує.

Підготовка та знання сотенних виховників недостатня. Курені Тура та Хоми не забезпечені курінними виховниками, в зв'язку з реорганізацією відділів. Недостатньо наладнаний зв'язок загонових з курінними і курінних з сотенними.

УПС скрізь ще не зорганізована задовільно.

Взаємовідносини між українцями з СУЗ та українцями з ЗУЗ – незадовільні. Мають місце випадки протисоборницького ставлення до українців з СУЗ. Спостерігаються часті випадки порушення принципу соціяльної рівности в користь українців з ЗУЗ.

Санітарна справа не покращується. Відмічено випадки венеричних захворювань, завшивлень і паразитизму.

Моральний стан: випадки дезерції зростають. За заявами виховників дезерція зроджується на грунті господарчих недомагань.

В т[очці] 2 п/д було з'ясовано значіння обліку роботи і вказано на таке:

а) Облік є необхідний, бо, відображаючи роботу, він дає змогу виявляти в ній хиби і виправляти їх, відзначати позитивні моменти в роботі і поширювати їх. Він допомагає спрямовувати і контролювати роботу, а також звітувати про неї.

б) Звітування є конечне, бо допомагає стверджувати стан роботи, ліквідувати недомагання і відхилення в ній, відзначати і підносити кращі, зразкові моменти, досліджувати, спрямовувати і контролювати роботу. Звітування дає змогу перспективно охоплювати зроблене і документувати його.

Щоб звітування було правильне воно повинно задовольняти такі вимоги:

– бути об'єктивним, тобто відображати правдиво доконані і спостережені факти та дії,

– відображати не всяку всячину зроблену, помічену чи почуту, а важне типове, суттєве,

– бути коротким точним і читким.

Звіт повинен відповідати на питання:

Що, як, коли і ким зроблено по політвиховній роботі. Він повинен

інформувати про виконання наказів та інструкцій, про моральний стан козацтва, про санітарний стан, про харчову справу, про боєготовість і боєздатність відділів.

В точці 3 п/д було з'ясовано:

а) В основу змісту політично-пропагандивної роботи покласти нашу загальну, зовнішню і внутрішню політичну постановку, базуючись на матеріалах II В[еликого] Збору ОУН, III Конференції ОУН, наказів та інструкцій, преси ("Вісник", "Ідея і чин", "Вільна Україна", "Інформатор", "До зброї").

б) Наші політичні і соціяльні кличі: "Свобода народам і людині!", "Геть з імперіалізмами!", "За вільні національні держави поневолених народів!", "Поневолені народи, єднайтеся в боротьбі проти імперіалістів!", "За Самостійну Соборну Українську Державу!", "За справедливий суспільний лад!"

в) Історичний матеріял з особливим врахуванням геополітичного положення. Вичерпувати теми з передісторичної доби, княжої доби, козацької доби і визвольних змагань 1917-[19]21 рр. Підносити постаті політичних і державних мужів минулого і сучасного та історичних і сучасних героїв.

г) Засади націоналістичної моралі і державницький світогляд. Особливу увагу звернути на актуальний політично-пропагандивний матерял (міжнароднє ситуація, огляди воєнних та політичних подій).

Про форми політично-пропагандивні було з'ясовано:

а) Піднести в роботі значіння віча, військово-політичних промов та щотижнево влаштовуваних ватр.

б) Роля політичних відправ та їх побудова.

в) Значіння УПС в політично-пропагандивній роботі.

В точці 4 п/д виступав др. Промінь. Він виголосив добре опрацьовану промову на тему: "Посильмо активність і працю виховників".

Далі виступав др. Брова. Друг Брова поділився своїм досвідом, щодо здобуття авторитету виховника у командирів.

Виступали і інші виховники, і ділились здобутим досвідом.

В точці 5 п/д поставлено напрямні роботи, надіслані др. Матвієм, і зобов'язано присутніх до завдань:

1) до двох тижнів упорядкувати сітку виховників,

2) негайно наладнати справу УПС і надсилання матеріялів,

3) наладнати облік роботи та звітування про неї згідно з одержаними інструкціями і поставленими термінами,

4) щодо форми і змісту політично-пропагандивної роботи, обов'язково додержуватись вказівок, які були подані в доповіді,

5) не зволікаючи, подбати про підручні бібльотекі, політичні карти, для з'ясовування міжнародного положення,

6) проводити відправи командирів і виховників, будуючи їх згідно з одержаними на відправі інструкціями; використовувати на відправах лекторів; складати звіти про ці відправи,

7) щотижнево організовувати ватри, будуючи програми їх на основі одержаних на відправі вказівок,

8) рішуче поборювати випадки протисоборницької поведінки у взаємовідношеннях,

9) боротись з випадками незгідного з націона[лі]стичною мораллю ставлення до жінок,

10) дбати про опіку над хворими і пораненими,

11) де є випадки венеричних захворювань, негайно ізолювати хворих.

В точці 6 п/д поставлено завдання на найближчий час:

1) повести негайно посилену політично-пропагандивну роботу за свідому, агресивну, протибільшовицьку поставу, додержуючись в роботі такого:

а) вести пропагандивну роботу в наступальному, а не оборонному дусі, виявляючи слабі сторони більшовиків і кладучи в основу змісту роботи, одержані тут в доповіді з'ясовання міжнародного, політичного і господарчого положення більшовиків,

б) використовувати в роботі проти більшовиків статті нашої преси і надіслані протибільшовицькі пропагандивні матеріяли,

в) протиставляти більшовицькій загарбницькій політиці нашу політичну постановку і наші кличі,

г) вказувати на спільність інтересів поневолених народів Сходу в боротьбі проти більшовизму.

2) підготувати козаків до зими і воєнних трудів.

Цей скорочений звіт складено на основі протоколу відправи, підписаного Хмурим і Туром.

/–/ Хмурий

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 2, арк. 22-24. Копія.

№ 295

ЗВІТ ПРО ПОЛІТИЧНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКУ РОБОТУ В ЗАГОНІ "КОТЛОВИНА"

12 жовтня 1943 р.

З В І Т

про проведену політично-пропагандивну роботу, під час перегляду загону "Котловина", що відбувся дня 12 жовтня 1943 р.

Вдячною нагодою для політично-виховної роботи, був влаштований ком[андиром] Рубащенком військовий перегляд загону. В означеному місці стали на наказ майже всі його відділи. Командир повідомив мене

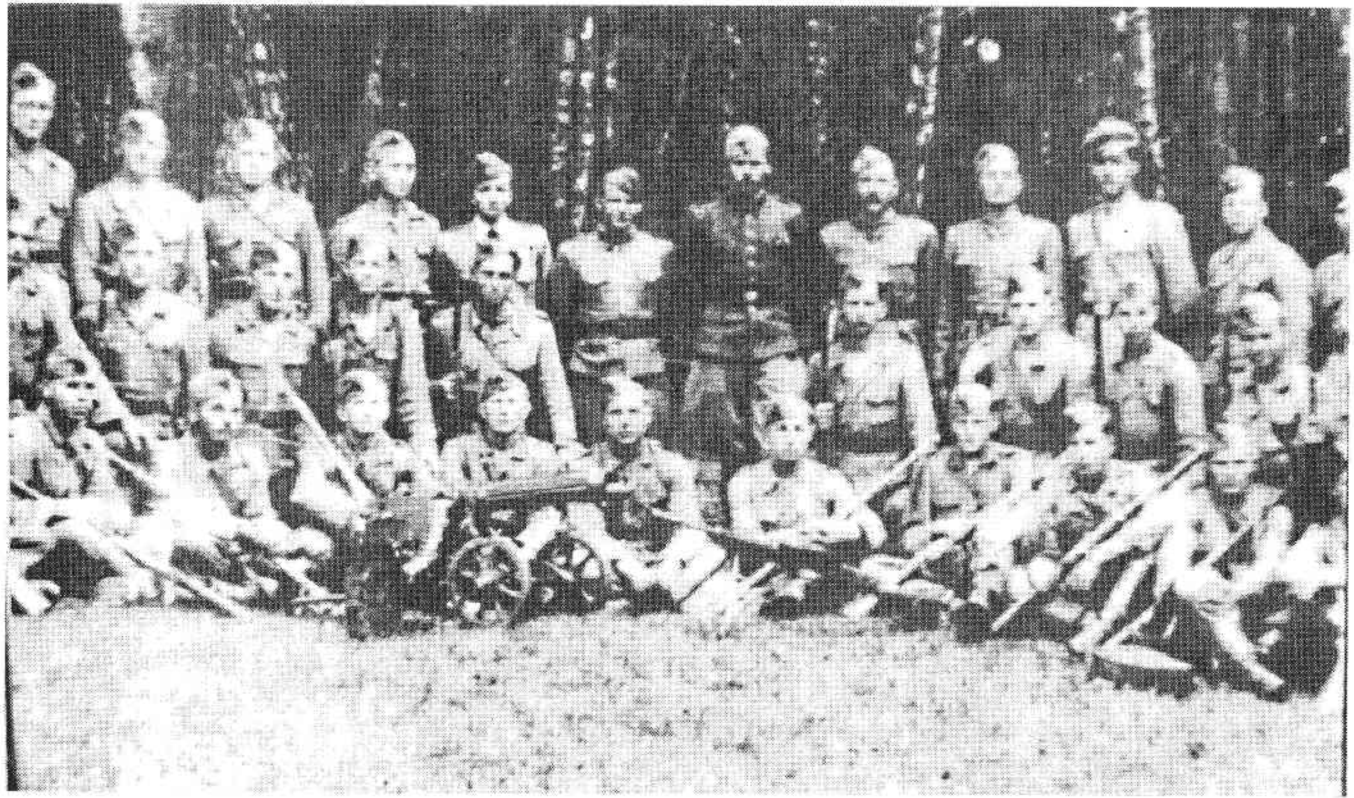

Курсанти та командири підстаршинської школи групи "Турів". Фрагмент (центральна частина) фотографії. 1943 р.

про це і попросив взяти участь в перегляді. Я радо прийняв пропозицію. Домовившись з Бровою, що прибув на відправу, ми поспішили на означене місце. Після години їзди ми прибули на лісову поляну. На її рівнині стояли вже впорядковані сотні загону. Пройшло кілька хвилин приготувань, і раптом пролунало протяжне "струнко". Як оком сягнути довгі лави завмерли. Командир прийняв звіт і привітав козаків: "Слава Україні" і тисячигрудне: "Героям Слава" залунало в відповіді.

Після перегляду в марші сотні розташовано в чотирикутник. Тут прочитано наказ командира, в якому він підніс геройство і сміливість тих, що заслужили на відзначення.

Після відчитання наказу вшановано мовчанкою пам'ять поляглих. "Струнко" і ряди завмерли в грізній і урочистій поставі. Полиснуло холодно залізо і залягла глибока тиша, підкреслена шумом лісу. "Полиньмо думками до тих, що віддали життя за Україну...", – почулись урочисті слова командира. Яке це незатерте, невмируще враження! За тим виступив перед лавами я і виголосив 30-тихвилинну промову на тему "Наша постава – запорука перемоги". За мною виступив друг Брова на тему "Наші революційні завдання". Після звіту перегляд закінчено.

З задоволенням підкреслюю, що перегляд мав величезне політично-пропагандивне підносяче значіння.

Слава Україні!

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 2, арк. 25. Копія. /–/ Хмурий

№ 296

ЗВІТ ПРО НАРАДУ КОМАНДНОГО СКЛАДУ ЗАГОНУ "КОТЛОВИНА"

13 жовтня 1943 р.

З В І Т

про відправу командного складу загону "Котловина", проведену дня 13.10.43 р. в м[ісці] постою

П р и с у т н і: др. вишкільний генеральної округи – Крегул[1], командир загону і його штаб та весь старшинський і підстаршинський склад загону.

В двохгодинній доповіді на тему "Міжнародне положення, міжнародне становище Німеччини і СССР та міжнародне становище України і її внутрішнє положення", в якій я поставив собі за ціль – об'єктивно

[1] *Йдеться про май. Василя Сидора.*

оцінити сили німецького та більшовицького окупантів з тим, щоб опередити перед їх переоцінюванням – вказавши на вступі на основні причини другої імперіялістичної війни і розглянувши в вузлових моментах її розвій, з'ясував сучасне міжнародне, політичне, стратегічне, господарче положення Німеччини та СССР, кладучи в основу його оцінки щодо Німеччини, її історичні поразки на політичному, стратегічному, господарчому, внутрішньому і зовнішньому секторах (втрата прихильности світової опінії, втрата прихильності невтральних европейських та позаевропейських народів, заломання союзників, втрата Африки, Сталінгра[дс]ька* та Кавказька трагедії, зимові кампанії, капітуляція Італії, наростання революційних рухів поневолених народів, повітряна офензива Англії, відступ на всході). Щодо Союзу – його гігантські втрати в першому періоді війни, в зимових кампаніях, нечувані втрати в людському матерялі, озброєнні, втрата української промисловости і хлібних та сировинних ресурсів на Україні, командних та фахових кадрів.

Вказав на можливість вибуху конфлікту між Англією та СССР на грунті суперечности англійських і совітських інтересів в випадку просування Совітів дальше на Захід (совітська експанзія через Україну і Балкани до Середземного моря – це загроза румунських нафтових джерел і англійських кровних інтересів на Середземному морі; совітська експанзія в Скандинавії – це загроза Британського острова).

В частині другій з'ясував наше міжнародне становище та внутрішнє наше політичне положення, підкреслюючи моральну слабість більшовиків проти нас і їх політичну і моральну неміч в протиукраїнській пропаганді. В висновку доповіді з'ясував наші завдання в протибільшовицькій боротьбі.

/–/ Хмурий

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 2, арк. 26. Копія.

---

* *У тексті:* Сталінграцька

№ 297

ЗВІТ КЕРІВНИКА ПОЛІТИЧНО-ВИХОВНОГО ВІДДІЛУ ЗАГОНУ "ОЗЕРО"

29 серпня 1943 р.

№ 297
ЗВІТ ПРО РОБОТУ У ВІДДІЛІ

29 серпня 1943 р.

З В І Т

виховної праці в УПА – Ковель 1943 р.

Приїхавши в початках серпня до відділу, сказав мені к[оманди]р, що в нього в куріні є виховники. Як оказалось опісля, то таких зовсім немає, а виховну роботу, як говорено, було доручено вести сотенним.

Коли на умовлений час до 18.VIII Р[уди]й не стягнув людей на вишкіл, тому що скрізь був загрожений терен, я від 20 [серпня], поїхав сам по відділах, щоб таких дібрати та стягнути на вишкіл, який має розпочатися 2.IX б. р.

Тому, що виховників до цього часу не було, за цей час уложив програму свята 31 серпня, яку за посередництвом Р[удо]го доручено перевести командирам по своїх відділах.

Початково робота моя обмежувалася між новоорганізованими відділами та в неділі і свята біля церкви між населенням, щоб запізнатися з настроями людей, де оперують відділи УПА.

Все ж таки, хотя й безпосередньо підлеглих собі не мав, але через командирів далось дещо зробити.

Настрої вояків: моральний стан та політичне вироблення відчувається не скрізь однаково: пр[икладом], північні пункти більш ідейні, зжиті, самі відчувають потребу виховника, більш цікавляться політичними справами і т. п. – одним словом, відчувається поволі справжній дух УПА. Поволі зникають погані вислови, залишені москалями та ляхами. При добрій постановці роботи, що вважаю скоро вдасться мені це зробити, можна буде багато дечого поганого усунути, а саме: злодійство, нерозуміння зберігання добра УПА, поганих висловів в поточній мові, вважати старшину з почуття обов'язку, а не зі страху, що цей дасть йому "долів" чи "жабки".

Багато новоприбулих в УПА довідується щойно, чому його взяли, бо до цього часу, сидівши серед лісів по корчах нічого не знав.

І справді, коли б не УПА, то не знаю, коли б наша пропаганда в багато місць завітала.

Щодо південної групи (Щука), то тут відчувається дух "поліційний", замало підпорядкованости, карности, зацікавлення (самі всезнайки, старші, які думають, що мудрійшого від них немає).

Щодо населення, то скрізь, де завітає, УПА сприяє як та чим може. В теренах, загрожених червоними просять: "Дайте нам боївку, а ми їм дамо, що захочуть", – або часом, – "Ми вам допоможемо, а ви відійдете, то червоні нас знищать". Якщо населення де-не-де, ще не виступає проти червоних, то лише тому, що не бачить нас.

Останніми часами поволі від червоних терен очищується. Розбито їх головну групу, шляються тепер гуртками поза 60 чоловік. Населення червоних ненавидить, тому що грабує і вбиває свідоміших людей, а де-не-де роблять мітинги та заохочують організувати колгоспи. Часом розкидають газети та летючки, в яких висвітлюють, як вони називають, бандерівців, бульбівців, зеленівців та мельниківців та других жовто-блак[итних], а також місцевих, як вони кажуть: "Ковельських ватажків, шабатур та других". Пропаганда їх є досить слаба.

Останньо здобуто Камінь-Каширський. Здобуто зброю, багато солі, та відступлено. Опісля того появився в Камені літак, який обстрілював деякі села, та розкидав летючки, знані своїм випуском в Луцьку.

Населення дещо залякане німцями – на півночі більшовиками.

Жнива закінчені. Все зібрано, та більша частина зорано.

Українців з СУЗ та інших національностей дуже мало.

Прошу обов'язково постарчити мені, або зв'язати з тим, хто оперує бібліотекою такі книжки: "Ідея і чин" – Орлика потрібно до вишколу та деякі книжки, щоб організувати перехідну бібліотечку, щоби вояцтво під час від[по]чинку та непогоди могло б почитати гуртом.

Рівно ж щоби піднести моральний стан стрілецтва та зробить більшу ненавість до ворога, треба було з деяких драматичних творів як: "Україна в крові", в Кінгеп ГПУ та зробити витяги відповідних сцен, які можна би ставити вечором при ватрі.

Чи тепер виходять вишкольні матеріали, бо я маю всього

3 числа. Якщо є, то прошу надіслати. Рівно ж прошу надіслати для виховників, якщо є "Географія України" наше видання.

Вислана до мене література дуже часто приходить запізно (2 тижні).

Слава Україні!

29.VIII.43 р.

/–/ Тур

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 58, арк. 31-32. Копія.

№ 298

ЗВІТ КОМАНДИРА КУРЕНЯ "ПОГРОМ"

3 січня 1944 р.

№ 298
РАННІЙ ЗВІТ ВІДДІЛУ "ПОГРОМ"

3 січня 1944 р.

УПА "Погром"

РАННІЙ ЗВІТ
на день 3.1.44 р.

ч/п	Зміст	стар[шин]	підс[таршин]	коз[аків]	Разом
1	Загальний стан	5	20	268	293
2	Служба				
3	Праця (функція)	1	4	22	27
4	Хворі				
5	Відпус[т]ка				
6	Служ[бовий] виїзд		1	9	10
7	Відраджені				
8	Дезерт[ири]				
9	Шпіталь	1	2	23	26
10	Стан бойов[ий]				
11	Стан харчов[ий]				

Крісів сов[ітських]	150	совіт[ська] амуніц[ія]
"СВТ"	17	3700
"Маузер"	14	"Маузер" нім.
"Дехтяр"	6	1640
"Токар"	4	
"ZB-26"	1	
"МП"	1	20
Фін[ок]	2	120
Піст[олетів]	7	30
Наган[ів]	5	25
Гран[ат]	20	

1 кул[емет] "Максим" і 1 кул[емет] "Люіса".
2 гарм[ати] 45 мм замагазинованих
1 кухня польова
4 вози
4 пар[и] упряж[ок]
8 коней табор[ових]
10 [к]оней верхових
9 сідел.

К-р відд[ілу] УПА "Погром"
/–/ Мороз

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 367, арк. 31. Копія.

REPORTS OF UNITS AND SUBUNITS

The reports in this chapter of unit and subunit reports were prepared by individual UPA units and subunits during the period from August 2, 1943 to January 3, 1944.

The first report, dated August 2, 1943 (document no. 291), contains news from the Lutsk okruha about UPA combat actions. It briefly informs about a series of actions, their rundowns and the results and specifies losses on both sides. In addition, the report informs about activities of Poles and Hungarians in the area and their persecution of the Ukrainian population.

The next group of documents consists of reports by the group's political unit chief, "Khmuryi".

Report no. 2, dated September 22, 1943 (document no. 292), is a political report by "Khmuryi" about his work in "Livar's" division (zahin), the state of affairs, the reasons for desertions and the building of political education work by political officer "Brova".

A report dated October 5, 1943 (document no. 293) consists of minutes of a meeting of the "Kotlovyna" division (zahin) staff. It contains reports by the zahin commander and his political officer regarding the state of political education work and the results of discussions of the role of political propaganda. The report ends by presenting the division's (zahin's) most immediate tasks.

A report dated October 12, 1943 (document no. 294) consists of minutes of a meeting of the "Turiv" group political officers. Included here are remarks about reporting by company (sotnia), battalion (kurin) and division (zahin) commanders on the state of political education work, notes

about the importance of counting and reporting and a list and summary of presentations by the political officers. In addition, the report sets out the immediate tasks in preparing for struggle against the Soviets and getting ready for winter.

A report dated October 12, 1943 (document no. 295) informs about political propaganda work conducted during an inspection of the "Kotlovyna" division (zahin).

A report dated October 13, 1943 (document no. 296) informs about a meeting of the "Kotlovyna" division (zahin) command. It discusses a lecture on the "International Situation," which examines the position of Germany, the USSR and Ukraine in the international arena.

The next report, by "Ozero" division (zahin) political officer "Tur", dated August 29, 1943 (document no. 297), informs about conducting educational work in the UPA.

The chapter ends with a preliminary report by "Pohrom" battalion (kurin) commander "Moroz", dated January 3, 1944 (document no. 298), which contains information about the battalion's military personnel, weapons and supplies.

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ
ЗАПІЛЛЯ ВО

❒

№ 299–306

НАКАЗИ ТА ІНСТРУКЦІЇ КЕРІВНИЦТВА ЗАПІЛЛЯ ВО

10 вересня – 15 жовтня 1943 р.

№ 299
НАКАЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНИМ РЕФЕРЕНТАМ РАЙОНІВ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ САМООБОРОНИ СІЛ

№ 2 *10 вересня 1943 р.*

НАКАЗ ч. 2

Під впливом останніх невдач на фронтах і внутрішнього свого розкладу вороги в останніх судоргах намагаються знищити наш нарід, бо переконалися, що всі їхні імпер[і]алістичні заміри щодо України розбиваються об тверду постав[у] укр[аїнського] народу. При цьому не перебирають у засобах, проти безборонного населення уживають добре узброєних військовіх частин, найманих банд сексотів, послуговуються підступами і провокаціями.

У зв'язку з тим наказую:

Організаційно-мобілізаційним референтам в районах посилити чуйність і самооборону. В сучасний момент треба все, що живе здорове, кинути до бороть[би] за фізичне і матеріальне збереження. Кожна оселя повинна стати [...] нашої збройної сили.

Самооборону організувати згідно залученої інструкції, узгляднюючи місц[е]ві обставини, як: розположення збройних відділів УПА, свідомість, оселі і околиці (в даному випадку цілого терену), політичні можливості, фізичні спроможно[с]ті тощо.

Самооборону централізують бойові командири від відділів УПА, що оперую[ть] в даному терені.

Скрізь в терені [п]осилити військовий вишкіл молоді і взагалі усього громадянства. В цій цілі районово організаційно-мобілізаційні призначають

на терен добре вишколених військових інструкторів. Інструкторів вишколюють в УПА (військовий вишкіл терену належить також до УПА). Вчити: обходження із зброєю в порядку, військової тактики, заправляти в маршах, робити пробні алярми, час від часу практикувати військові вправи кількох разом осель. Дати можливість вибиратись військовим талантам.

Все це проводити, узгоднюючи всі можливості даного терену, при[вчаючи] людей до вміння заховувати тайну.

Використовувати всі можливости для здобуття зброї і повнення узброє[ними] людьми повстанчих загонів та узброєння цілого народу у революції.

Організаційно-моб[ілізаційним] референтам звітувати про стан самооборони і війс[ько]вої підготовки населення 20 кожного місяця.

Дня 10.IX.1943 р.

Слава Україні!

Комендант "Січі"
/–/ Ярослав Кармелюк

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 186. Копія.

№ 300

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ВІЙСЬКОВИХ НАДРАЙОНІВ У СПРАВАХ ЗАПІЛЛЯ

№ 3 *12 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 3

Комендантам в[оєнних] надрайонів

Вороги, які рішили нас знищити, скривавлені в кількалітній боротьбі, котяться до упадку.

Україна знайшлася напередодні вирішення своєї долі. Перед нами ділема: або спільними зусиллями цілого Українського Народу вирватися з віковічної неволі, або викопати на себе власними руками яму, щоб в ній лягти і ждати аж куля кровожадного наїздника розторощить наші голови. Щоб недопустити до цього, наказую:

1. Всі оселі й більші масиви лісів зробити недоступними для ворога.
2. Перевести господарчу блокаду міст і всіх точок ворожого опору.
3. Понищити до решти всі муровані будинки, в яких може закріпитися ворог.
4. Молотити і ховати збіжжя. Коли немає змоги його обмолотити, обтинати колосся і закопувати в землю.
5. Кожний господар нехай викопає землянку для себе й своєї худоби.

6. Спішитись з посівом збіжжя, 75 % посівної площі засіяти озиминою.

7. Скріпити чуйність в терені, бо німці посилять свій терор і грабіж.

8. Понав'язувати сусідські зв'язки (це обов'язує всі організаційні клітини).

9. Перевести поділ фільвар[о]чної, колективної і залишеної поляками землі поміж безземельних і малоземельних українських селян.

10. Урухомити всі млини, тартаки, цегольні, вапнярні, дьогтярні, смолярні і т. п.

11. Робити на зиму запаси всякого рода харчів, одягу й взуття.

12. Забороняється накладати на населення контигент. Все оперти на добровільних датках.

13. Переводити зорганізовано збірки грошей і всякого рода цінностей поміж населенням.

14. Забороняється гнати самогонку. Для цілей лічничих зцентралізувати продукцію спірту по в[оєнних] надрайонах.

15. Відкрити вселюдні і фахові середні школи.

16. Творити цивільну адміністрацію до районів.

17. Цілий суспільно-політичний апарат запрягати до праці над моральним піднесенням суспільства.

18. Підготовити населення до бактеріольогічної оборони, бо німці можуть нас нищити при помочі всякого рода газів і заказьних середників.

За переведення в життя цього наказу роблю відповідальними всіх командантів в[оєнних] надрайонів.

Охоплювати організаційними рамцями всі ділянки життя, проявляти всюди свою власну ініціятиву, тримаючись одної засади, що все є добре, що наближає нас до мети – Самостійної Соборної Української Держави.

Постій, дня 12 вересня 1943 р.

Слава Україні! – Героям Слава!

Командант "Січі"
/–/ Ярослав Кармелюк

ЦДАВО, ф. 3836, оп. 1, спр. 18, арк. 1. Копія.

№ 301

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ РАЙОНІВ У СПРАВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАПІЛЛЯ

№ 4 *20 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 4

Комендантам районів

Контролею в терені усталено цілий ряд ненормальностей, які під сучасну хвилину – складеного міжнародного положення – припиняють наш ріст. В зв'язку з цим наказую:

І. Організаційно-мобілізаційн[ом]у

1. З огляду на витворену політичну ситуацію, яка змагає посиленню чуйності та повсякчасної готовості, творити по станицях сильні відділи самооборони під назвою "Вільне козацтво". Вся зброя села для самооборони. Коли в селі є замало пальної зброї, то узброїти самооборону у всякі роди холодної зброї. Самообороною в селі керує організаційно-мобілізаційний станиці. Всіх військовозобов'язаних він школить за посередництвом своїх інструкторів. Всі військовозобов'язані з браку зброї можуть робити вправи дерев'яними крісами.

2. Заблокувати ворога в точках його опору, через понищення мостів, порвання і роблення певних ям на дорогах та через укріплення більших лісових масивів барикадами, перекопами і т. п. В цій справі порозумітися з командантом УПА.

3. Скріпити чуйність в терені через виставлювання варт, стійок, підслухів. Всі ліси і поля мусять бути як вдень, так і вночі патрульовані, у цій цілі поділити ліси і поля поміж поодинокі села. Не сміє бути ані одного місця, яке б не було патрульоване. Про всі свої спостереження в терені з місця звітувати свойому безпосередньому зверхникові і найближчому відділі УПА.

4. Понищити до решти всі муровані будинки, в яких може закріпитися ворог і розтягнути цеглу з усіх дотепер понищених будинків. Цеглу зужити на роблення землянок.

5. Посилити розвідку в терені через нав'язання сусідських зв'язків, почавши від в[оєнних] надрайонів, а скінчивши на станицях. Кожна організаційна клітина обов'язково мусить зв'язатися з довколишніми організаційними клітинами, щоб в цей спосіб можна було докладніше повести розвідку в терені та створити від одної організаційної клітини до другої рухомі штафети зв'язку.

6. Виготовити пляни оборони сіл та евентуального відступу населення під час ворожого наскоку.

7. Перевести реєстрацію всіх фахівців, звертаючи головну увагу на лікарів, інженерів, кооператорів, хеміків і т. п., з докладним окресленням їх місця праці.

8. Подбати про дошколення військових фахівців.

9. За залученою програмою провести шістьтижневий вишкіл усіх військовозобов'язаних. Переведення програми вишколу в життя буде контрольоване військовими підпор[у]чниками.

10. Виготовити проект документів для всіх військово-зобов'язаних і висилати їх негайно вгору.

11. Перевести в терені збірку залізного лому, який належить змагазинувати по районах. Магазинування всіх річей треба переводити скрито. Місце магазинування, особливо приладдя військового призначення, добре

замасковувати. Про зібрані речі негайно звітувати свойому безпосередньому зверхникові та командирові найближчого відділу УПА.

12. В порозумінні з господарчим референтом познімати всі дзвони та добре позакопувати. Де дзвони служать за середник алярмовий, змінити їх рельсами.

13. Подбати про урухомлення промислу, зв'язаного з військовими потребами. Звертати увагу господарчим референтам запілля на можливості потреби урухомлення даного варстату.

II. Суспільно-політичному

1. Розбудувати суспільно-політичний апарат з усіма його підреферентами, відділами і підвідділами. Особливу увагу звернути на підреферат пропаганди, кадрів і адміністрації.

2. Звернути увагу на поглиблення нашої праці в державницькому дусі виховання молодого покоління: дітвора, доріст, юнацтво і перевиховання (старше громадянство) цілого українського суспільства. До цієї праці запрягти увесь організований актив, школи, церкви, "Просвіти" і всі інші громадські установи. Все це мусить зайнятися розпропагуванням наших ідей. В одночас звернути сильну увагу на працю серед всіх поневолених національних меншостей, що їх доля тісно зв'язана з нами. Вкоренити в них сильно наші кличі: "Свобода народам, свобода людині".

3. Розгорнути широку пропагандивну працю над політичним виробленням цілого громадянства та його моральним піднесенням через умасовлення нашого руху.

4. Повести роз'яснюючу роботу серед суспільства, зокрема, опрацювати слідуючі теми: чому німці по жнивах посилили свій терор на наших землях, чому ми школимо в парамілітарних (напіввійськових організаціях) не тільки всіх військовозобов'язаних, а навіть жіноцтво та юнацтво, чому кожний господар мусить ховати збіжжя і все своє майно, чому треба сіяти селянам бодай 75 % озимини, чому є необхідним кожному господареві будувати землянки не тільки для себе але і для худоби.

5. Розбудити жертвенність серед цілого громадянства для УПА, яка являється сьогодні одинокою силою, що веде до створення Самостійної Соборної Української Держави.

6. На підставі розпорядження Головної Команди УПА з дня 15 серпня 1943 р. щодо розподілу землі негайно поділити всю фільварчну, колгоспну і залишену поляками землю поміж безземельних і малоземельних українських селян. Розподілом землі хай займеться цивільна адміністрація.

7. Згідно з розпорядженням Головної Команди УПА про встановлення адміністрації з дня 1 вересня 1943 р. розбудувати цивільну адміністрацію.

8. Припоручити адміністрації, що в порозумінні з компетентними чинниками створила в кожному районі станиці Служби Порядку (поліційні

одиниці), які в адміністраційно-порядкових справах будуть підлягати головам районових Управ.

9. Відкрити всі вселюдні і фахові середні школи. Кожний район нехай це робить тими силами, якими розпоряджає на місці. Де умовини на це не позволяють, творити підпільні школи чи навіть в порозумінню з німцями, підсувати їм нашу програму навчання. Чужонаціональні меншості можуть відкривати школи зі своєю мовою навчання (чехі і інші). Українська мова має бути в тих школах лише предметом.

10. Стверджується, що в терені слухають приватно радіостанції без відповіднього політичного наставлення, що використовується ворожою пропагандою. В зв'язку з цим негайно стягнути всі радіоапарати з терену і в порозумінню зі своїм діловим зверхником зорганізувати радіопункти в запіллі. Частину радіоапаратів передати для потреб військового зв'язку і виховної праці в загонах.

11. У цілі розложення праці на ціле суспільство з розбудованою адміністрацією в'язати відділи УПА. Всі свої справи в терені УПА полагоджує через адміністрацію.

III. Референтові юнацтва

1. Посилити роботу серед юнацтва. В теренах, опанованих через УПА, повести масове виховання в державницькому дусі через школи і церкви та інші установи. В теренах, зайнятих ворогом, вести дальше працю за старою підпільною методою, придержуючись усіх засад строгої організаційної конспірації.

2. Виховну роботу серед юнацтва тісно в'язати з його конкретною роботою. Всі хай виховуються в праці і в праці справляються.

3. В рядах юнацтва організувати всю молодіж приблизно в віці від 10 до 17 року життя. Старше юнацтво по переведенні відповідних іспитів передати до загальної організаційної сітки в ряди УПА. На виховників юнацтва залишити, по можливості, людей вироблених.

4. Все чоловіче і жіноче юнацтво запрягти попри іншою його роботу: розвідка, господарка, зв'язок і санітарна служба, до пропагандивної праці, приділюючи для кожного юнака чи юначки певну кількисть хат в селі, якими мусить опікуватися. В пропаганді головну увагу звернути на міжнародне наше положення, нашу самооборону, УПА як чинник, що веде до визволення Українську Націю та на поширення наших кличів серед цілого суспільства.

5. Юнацтво в порозумінні з суспільно-політичним референтом та жіноцтвом мусить зайнятися організацією та вихованням дітвори (4-7 літ), дорослу (7-10 літ).

6. В порозумінні з організаційно-мобілізаційним референтом заангажувати юнацтво до розшуків та стягування зброї і всякого рода військового

приладдя, та інших потрібних для війська речей. Про передачу приладдя, зібраного в терені для орг[анізаційно]-моб[ілізаційного] [референта] в районі, звітувати до 25 кожного місяця.

7. До 25 жовтня подати точно число юнаків і юначок з середньою освітою з узглядненням: спеціальності, місця праці та організаційного поступу.

8. Все юнацтво, як чоловіче, так і жіноче, школити військово, організуючи його по селах у відділи під назвою "Січ". Юнаків організувати окремо, юначок окремо. Як одних так і других можна школити з дерев'яними крісами. Попри вправи вчити юнацтво теренознавства, розвідчої служби, санітарної служби.

9. Пригадується, що юнацтві як жіночому так і чоловічому, строго заборонено пити алкоголь і курити папероси.

IV. Червоному Хрестові

1. Помічається, що Червоний Хрест групує ранених і хворих при відділах УПА, що з одної сторони обтяжує відділи, а з другої сторони в зв'язку з розконспіруванням відділами терену зростає небезпека втрати санітарних пунктів з раненими і хворими при несподіваних наскоках чи бомбардуваннях. В зв'язку з чим ранених і хворих уміщувати в безпечних теренах лісових. Зв'язатися з розвідкою в запіллі, бути в бойовій готовності.

2. Встановити точну контролю над періодом лікування ранених і хворих, подбати про добре відживлення і належну санітарну опіку в цілі скорочення часу лікування.

3. З надходом зими подбати про теплий одяг, а зокрема про теплі одіала для санітарних пунктів.

4. Повести виховну роботу серед санітарного апарату, серед хворих і ранених.

5. Провести працю серед цивільного населення в напрямку піднесення гігієни села. Провести цілий ряд відчитів, показових лекцій, вишколів і т. п.

6. Усталити контролю над виросходуванням ліків і допоміжних матеріалів. Стягнути надмір медикаментів по відділах і раціонально їх розмістити по санітарних пунктах. Створити провізоричні аптечки для лікування цивільного населення, при чому допильнувати, щоб не розходували медикаментів першої необхідності, а зокрема, в лікуванні хронічно хворих. Ліки в першу чергу для ранених і хворих повстанців.

7. Негайно постягати з пунктів зібрані лічничі зілля і перетворити їх на лікарства.

V. Господарчому референтові

1. Приступити до плянової організації господарки в запіллі, в зв'язку з чим перевести список всього державного майна. Усталити і передати в

теренах до користування відповідні форми звітування до приходу і розходу.

2. В цілі орієнтації яким капіталом розпоряджаємо, перевести за залученою формою сумовий обрахунок всього державного майна та поодинокі матеріали.

3. В цілі стислої контролі державних фондів створити державну касу, до якої раз в місяць переливати з одночасним часовим звітом всі гроші і цінності. Для кожночасних потреб в терені лишати 10% від загальної суми.

4. Перебудувати і розплянувати господарчий відділ за залученою формою. Стягнути з терену якнайбільше старих фахівців: інженерів, кооператорів, хеміків і інших фахівців та затруднити їх в господарці УПА.

5. В зв'язку з малими запасами меду, цукру, варення і інших дефіцітних продуктів заборонити видавати згадані продукти для загального харчування, зарезервувати їх виключно для ранених і хворих. Для потреб війська зайнятися спроваджуванням і масовою перерібкою цукрових буряків на сиропи і повідла.

6. В зв'язку зі зростом революційного руху, з ростом нашої господарки росте запотребовання на грошеві середники і цінності. По відділах УПА і серед цілого нашого суспільства перевести добровільну збірку грошей і цінностей на "Боєвий фонд". Серед суспільства доручити адміністрації, церкві, Червоному Хрестові і іншим установам.

7. Негайно перевести в запіллі фаховий огляд усіх державних коней, возів і упряжі. Потрібну кількість передати на зв'язок і для потреб Червоного Хреста.

8. В зв'язку з грабунком збіжжя, що його почали німці в терені, приспішити акцію молочення збіжжя та ховання його під землю. Коли немає змоги його обмолотити, то обтинати колоски (мусять бути сухі) і закопувати в землю.

9. На звільнених від ворога теренах урухомити ремісничі верстати та всякого рода господарчо-промислові підприємства. З загрожених теренів переносити господарчо-промислові підприємства, а головно млини і молочарні, в ліси і там їх сильно законспіровувати.

10. Увести черговий порядок приймання і перемелювання збіжжя по млинах за міркою: разівка 8 кг, вальці 12 кг. Не сміє бути протекціонізму.

11. Забороняється стягати з населення контингентів. Оперти все на добровільних збірках.

12. В зв'язку з господарчою блокадою забезпечити по містах в харчі наших людей.

13. Щоб заспокоїти зростаючи потреби УПА, закладати ферми годівлі худоби і розбудовувати всякого рода артілі, як: шевські, кравецькі, бондарські, слюсарські, ковальські, лещетарські і т. п.

14. Закладати фахові і господарчі школи, і ремісничі.

15. Приспішити збірання картоплі і огородники. Нехай селяни не копають а виорюють картоплю, бо копання займає багато часу. Всі картоплі, буряки, моркву і т. п. заховувати, не роблячи копців. Все зарівняти землею. Не сміє бути сліду, де що закопане.

16. В порозумінні з лісною адміністрацією заготовити для всього населення на зиму дров та матеріалів на землянки. Можна це робити дорогою самозаготівлі.

VI. Для референта зв'язку

1. Помічається, що зв'язок в терені є занедбаний і не вив'язується як слід із своїх завдань, тому негайно приступити до фахового школення людей, що працюють в зв'язку. Зв'язкові мусять вміти не тільки переносити пошту і переводити людей, вони мусять бути так вишколені, щоб кожний з них умів послуговуватися всякого роду технічними приладдями зв'язку як: радіонадавчий апарат, телефонічний апарат, телеграфічний апарат і т. п. Попри це кожний шеф зв'язку повинен вміти зорганізувати цілі відділи спеціального зв'язку, як: кур'єри-піші, наколесники, верхівці, мотоциклісти і т. п. Під час творення своєї влади кожний з шефів зв'язку мусить вміти зорганізувати пошту, наладнати транспорт на залізницях і битих шляхах.

2. Для усправлення зв'язку в наших умовинах оперти ввесь зв'язок на безпосередніх кур'єрах та потворити штафетові пункти на яких кур'єри будуть могли засягнути інформацій про ворога, змінити коні, відпочити і т.п. На всіх зв'язкових пунктах мусять бути остерігавчі знаки. У випадки коли якийсь пункт загорожений, то зв'язкові з цього пункту мусять зараз повідомити всі довколишні пункти про все.

3. На кожну зв'язкову лінію мусять бути кур'єри піші, на конях, роверах і фірах. Всі мусять бути добре узброєні бодай в коротку зброю і гранати. Попри це на кожну зв'язкову лінію мусить бути боївка від 5-10 людей з добрим узброєнням (на боївку з 5 людей бодай одна фінка, на боївку [в] один рій кулемет).

4. Для відтяження селян і для кращого законспірования зв'язкових пунктів, на кожному пункті поставити стільки пар коней скільки буде вимагати цього потреба. Всі зв'язкові пункти в порозумінні з господарчими референтами забезпечити в харчі і фураж для коней.

5. Для контролі зв'язку на всіх зв'язкових пунктах ввести контрольні книги, в яких будеться точно зазначувати, коли яку пошту кур'єр приносить і коли вона відходить дальше.

6. Допильнувати, щоб пошти на зв'язках не затримувано. Поспішну пошту і пакунки (з умовними знаками) пересилати негайно. Під суворою відповідальністю забороняється пошту контролювати.

7. З огляду на те, що мужчини можуть бути відірвані від праці, школити в зв'язку і ангажувати до нього жінок.

8. Що третій день всю пошту з централі пускати запасовим жіночим зв'язком.

9. Ангажувати до зв'язку як мужчин, так і жінок, юнацтво.

10. В порозумінні з командою УПА заложити негайно курс зв'язку.

Пригадується всім референтам ВО, що до 25 кожного місяця кожний мусить вислати місячний звіт в двох примірниках: один для організаційного зверхника, другий для ділового зверхника. Команданти в[ійськових] надрайонів здають рівно ж свої організаційні звіти вгору до 25 кожного місяця.

За переведення в життя цього наказу роблю відповідальними всіх референтів ВО і всіх командантів надрайонів. Наказ цей широко переробити всіх працівників в запіллі аж до найменших організаційних клітин і негайно приступити до усунення всіх недотягнень. Підтягнутись в праці, все наладнати згідно з поданими вказівками.

Про всі перешкоди в праці негайно звітувати в гору, старатися проявляти більше ініціативи і не боятися вирішувати певних справ самим на місцях. Це виробить в нас ініціативу, почуття відповідальності, це буде наш ріст вгору, який завершиться Самостійною Соборною Українською Державою.

Постій, дня 20.IX.1943 р.

Слава Україні! — Героям Слава!

Командант ВО
/–/ Ярослав Кармелюк

Командант ВО
/–/ Рудий

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 28-32. Копія.

№ 302

НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВАХ ПРОТИГАЗОВОЇ ТА ПРОТИБАКТЕРІОЛОГІЧНОЇ ОБОРОНИ

№ 5 *29 вересня 1943 р.*

Н А К А З ч. 5

Всім командантам запілля

Німці, які конають в останніх судоргах, внадслідок своєї безглуздої політики, хапаються останніх засобів, щоб бодай забезпечити собі відворот, і тому в останніх днях посилили на наших землях акцію нищення цілого Українського Народу. В акції цій вони не перебирають в засобах, і тому ми зараз є свідками не тільки терору і всякого рода підступів, але і

початків бактеріологічної боротьби. Німці скидають з літаків затроєні летючки, цукор, сіль, шоколаду і інші приманчиві затруєні речі, за посередництвом яких хочуть поширити серед нас всякі епідемічні хвороби, які б нас винищили. Такі випадки були на Луччині і Ковельщині.

У зв'язку з цим наказую:

1) Всесторонньо підготувати ціле українське суспільство до протигазової і бактеріологічної боротьби; увесь актив, церкву, адміністрацію й інші установи заангажувати до праці над вияснюванням населенню, як треба поводитися, щоб уникнути небезпеки, що її несуть нам вороги в формі всякого рода тифів і інших епідемічних хворіб, які хочуть поширити серед нас через розкидування з літаків привабних затроєних річей.

2) Заборонити населенню збірати скидані з літаків які-будь речі та їх уживати.

3) Все, що скидається з літаків, як: цукерки, шоколаду, цукор, сіль, олівці, паперосниці, люльки, табакерки, летючки і т. п. палити, а всякого рода плинні речовини в пляшках і т. п. глибоко закопувати на високих і сухих місцях.

4) Забороняється населенню набувати від спекулянтів які-будь речі як: цукор, сіль і т. п., бо вони можуть бути затроєні.

5) Потворити негайно спеціяльні відкажуючи відділи (можуть ними бути районові протипожарні сторожі), які займаються льокалізуванням закажених місць в терені та нищенням всякого рода затроєних річей.

За виконання цього наказу роблю відповідальними усіх командантів запілля.

Ворог не спить. Він діє всюду й всякого рода способами старається нас нищит[и]. Будьмо свідомі свойого положення і своїх завдань. Не даймо себе знищити. Зосередьмо всю свою увагу над своєю самообороною, бо ніхто нам не поможе, як ми самі собі не поможемо.

Постій, дня 29.IX.43 р.

Слава Україні! – Героям Слава!

Командант ВО
/–/ Ярослав Кармелюк

ЦДАВО, ф. 3836, оп. 1, спр. 18, арк. 7. Копія.

№ 303
ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ РАЙОННИХ РАД І УПРАВ У СПРАВАХ ВИБОРІВ ТА РОБОТИ

10 жовтня 1943 р.

ІНСТРУКЦІЯ
для районових Рад і Управ

І. Збори

1. Вибори районової Ради відбуваються через представників від кожної громади – рівним, тайним, загальним, безпосереднім, відносним голосуванням.

2. Кожна громада вибірає від кожних 200 осіб населення одного представника, при чім половина – 1 рахується як 200.

3. Кандидат на радного, при голосуванню, мусить одержати більшу кількість голосів від загального числа представників громад.

4. Вибори рай[онової] Ради відбуваються в місці осідку рай[онової] Управи.

5. Рай[онова] Рада вибірається на 5 літ.

6. Одночасно з виборами ради, в цій самій кількості вибирається заступників.

7. Членом ради не може бути особа, котра є зв'язана з рай[оновою] Управою, або її підлеглою установою, підприємством, будь-якою умовою або контрактом, а також особи, які торгують алькоголевими напитками.

8. Район, що має до 10000 мешк[анців] вибірає 10 радних, понад 10000 – 20 радних.

9. Рада приймає свої обов'язки в 3 дні по виборах.

ІІ. Районова Рада

До обов'язків рай[онової] Ради належить:

1. Керувати через вибрану управу цілою господаркою і майном району.

2. Контролювати через вибрану комісію діяльність управи а також цілої господарки району.

3. Районова Рада вибірає голову, заступника і 3 членів управи.

4. Покликує комісії:
   а) ревізійну,
   б) шкільну,
   в) дорожну,
   г) санітарну і т. п.

5. Членами районової Управи, а також комісії можуть бути особи, що належать до складу ради.

6. Районова Рада опрацьовує, а також ухвалює регуляміни і статути для себе, районової Управи і комісій.

7. Районова Рада керує доходами і видатками району.

8. Районова Рада укладає і ухвалює буджети для районової Управи, установ і організацій її підлеглих.

9. Районова Рада веде будову і направу доріг, мостів, площ і т.п.

10. Районова Рада через виділені комісії має нагляд, організує і утримує:

а) лічниці, амбулаторії, аптеки і т. п.;

б) школи, бібліотекі і т. п.;

в) рільництво, торгівлю, ремісництво і т. п.

г) Організує і утримує притулки, доми для бездомних. Допомагає калікам, вдовам і сиротам.

д) Наглядає над публичною моральністю.

11. Районова Рада ухвалює службові становища в канцелярії району і винагородження працівникам.

12. Районова Рада має право набувати, продавати і міняти майно, належне до району, коли це корисне для рай[онової] господарки.

13. На кождоразову транзакцію тим мусить бути ухвала ради. На менші суми транзакції може бути уповноважена рай[оновою] Радою – рай[онова] Управа.

14. Зверхня влада має право ухвалу рай[онової] Ради здержати у виконанні, коли вона діє на шкоду, а також не є згідна з державними розпорядженнями.

III. Районова Управа

1. Приймає і звільняє працівників на внесок району. Виконує всі накази, видані зверхньою владою.

2. Виконує постанови і зарядження рай[онової] Ради.

3. Скликає засідання і проводить їх голова району.

4. З кожного засідання списується окремий протокол.

5. Район на землі репрезентує голова району, або його заступник.

6. Провадить і підписує кореспонденцію в імені району – голова району, або його заступник та секретар.

7. Коли рай[онова] Управа діє на шкоду району або не виконує своїх обов'язків, зверхня влада може наказати перевибори рай[онової] Управи.

Постій, дня 10.X.43 р.

Суспільно-політичний референт ВО
/–/ Андрій Вербенко

Командант ВО
/–/ Ярослав Кармелюк

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 353, арк. 129. Копія.

№ 304
ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ СІЛ, РАЙОНІВ І МІСТ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВЛАДИ НА МІСЦЯХ

[Жовтень 1943 р.]

І Н С Т Р У К Ц І Я

Для провідників сіл, районів і міст при організації влади на місцях

I. Адміністрація села

1. Г о л о в а:

Обов'язки:

а) Стежить, щоб була впору посіяна ціла площа землі, призначеної під посів.

б) Організує допомогу родинам військовиків, вдовцям, сиротам і т. п.

в) Недопускає до нищення лісів, залишених господарств, садів, рибних господарств, торфовиськ і т.п.

г) Забезпечує дровами школи і перепроваджує в них дрібний ремонт.

д) Має нагляд над господарчими установами і допомагає їм.

е) Допомагає при організації: кооперативи, молочарні, школи і інше.

ж) Перепроваджує дрібний ремонт доріг, мостів і т. п.

з) Забезпечує громадське і державне майно від дефравдації і нищення.

2. З а с т у п н и к г о л о в и: заступає голову і виконує обов'язки голови під час його неприсутності.

3. С е к р е т а р:

а) Провадить громадську канцелярію.

б) Стежить за виконанням в терміні наказів, наданих зверхниками.

II. Адміністрація району

1. Г о л о в а:

а) Відповідає за цілісність господарки і адміністрації в районі.

б) Не допустити без дозволу зверхньої влади до роздріблених господарств.

в) Урухомити на терені району:

1. Лічниці і зв'язані з ними установи,
2. Кооперацію,
3. Молочарні,
4. Цегельні,
5. Млини,
6. Школи,
7. Миловарні,
8. Гарбарні,
9. Кузні і інше.

г) Організувати на терені району охорону лісів, торфовиськ, рибного господарства і іншого громадського майна.

д) Організувати допомогу при різних польових роботах (вдовицям, сиротам і т. п.)

е) Стежити, щоб була посіяна, впору призначена під посів площа землі.

ж) Щоб впору були виконані всі громадські роботи.

з) Щоб в терміні були виконані надані накази і розпорадження,

і) Стежити, щоб в установах і організаціях керівні місця обсаджено відповідними людьми.

2. Заступник голови:

а) Виконує обов'язки голови під час його неприсутності.

б) Виконує обов'язки, доручені йому головою в одній з ділянок адміністрації.

3. Секретар:

а) Відповідає за цілість актів і канцелярію.

б) Має нагляд за працівниками в канцелярії.

в) Провадить книжки протололів зібрання сільських голів.

4. Реферати

1. Адміністраційний:

а) Залагоджує всі справи, зв'язані з адміністрацією в районі.

б) Видає особисті документи і різні посвідки.

в) Залагоджує кореспонденцію і ділить накази на реферати.

г) Скликає зібрання щотижня громадських голів.

2. Господарчо-рільничий:

а) Керує цілою господаркою району.

б) Має нагляд над усіма господарчими установами і допомагає їм.

в) Стежить над прохарчуванням в селі і місті.

г) Організує різні господарчі установи і артілі.

д) Залагоджує цсі справи, зв'язані з рільництвом.

е) Допомагає в організації рільництва і будівництва (чищеня зерна, рільничі гуртки і т.п.).

ж) Пропагує по селах садівництво і огородництво.

з) Організує ветерінарійну поміч на терені району.

і) Організує лісну охорону, де нема лісної управи

й) Організує по селах земельні комісії, котрі доконують поділ землі бувших колгоспів, радгоспів, фільварків і т.п.

3. Шляховий:

а) Взяти на облік усі засоби транспорту і майстерні як: автобуси, залізничний транспорт, МТС і залізничні майстерні і забезпечити їх.

б) Взяти на облік всі засоби зв'язку (телефон, телеграф, радіо).

в) Направляти дороги, мости і інше.

г) Взяти на облік шляхи і шляхове майно.

д) Організувати працю на дорогах і публичних площах.

е) Організувати в порозумінню з рільничо-господарчим відділом обсадження доріг деревцями.

є) Стежити за новозбудованими забудівлями і будівлями (додержувати віддаль від доріг, сусіда і т. п.).

IV*. Фінансовий

а) Взяти на облік всі фінанси по громадах, установах, підлеглих районовій Управі і збірщикам.

б) Організує бухгалтерію в районі.

V. Освіта і культура:

а) Взяти на облік майно освітньо-культурних установ і організацій (школа, театр, кіно, бібліотека і т. п.) і забезпечити його.

б) До шкільних справ покликати вчителя, котрий залагоджує господарчі шкільні справи на терені району.

VI. Соціяльне убезпечення

а) Організувати допомогові комітети по селах.

б) Стежити, щоб була зорганізована допомога населенню, потерпівшому від ворогів, інвалідам, сиротам, вдовам і інше.

в) Взяти на облік акти бувших районових кас і добродійних установ.

VII. Охорона здоров'я

Завідує лікар.

а) Забезпечити майно установ, зв'язаних з охороною здоров'я.

б) Взяти на облік майно цих установ.

в) Організувати епідемічну лічницю.

г) Організувати санітарну поміч по селах.

д) Переводити санітарні перегляди по селах і містах.

VIII. Промисло[во]-торгівельний

а) Взяти на облік пром[ислово-] торговельні будинки підприємства, артілі, майно і інвентар цих установ.

в) Організувати і контролювати підприємства.

г) Опін[і]ювати про відкриття приватних підприємств.

д) Призначувати будинки для підприємств.

IX. Статистика

а) Охопити статистикою усі шкоди, спричинені ворогами населенню (морд, вивіз, контингент людський, збіжово-інвентарний і т. п.).

б) Охопити стан цілого району в цифрах.

---

* *Так у тексті.*

X. Страховий

а) Забезпечити акти даного відділу. Чекати дальших розпоряджень.

XI. Цивільно-громадського стану

а) Забезпечити акти даного відділу.
б) Заложити книжки сектантів по сектах.
в) Записувати зміни як: шлюб, смерть, народження і т. п.
г) Заложити реєстри видаваних документів: шлюбів, смерти і т. п.

XII. Військовий

а) Перепровадити реєстрацію осіб, здібних до війська, запрягів, возів, коней і т.п.
б) Чекати наказів військової влади.

XIII. Пожарництво

а) Організувати пожарні сторожи в містах і селах.
б) Взяти на облік пожарне майно і забезпечити його.

XIV. Суд

а) Взяти на облік акти і забезпечити їх.
б) Чекати дальших розпоряджень.

XV. Архіви

Забезпечити акти і інвентар від крадіжи і знищення.

Необняті в цій інструкції інші ділянки адміністрації голова р[айону] в порозумінню зі своїми зверхниками організує непередбачені реферати.

Слава Україні!

Суспіль[но-]політ[ичний] реферат ВО — Командант ВО
/–/ Андрій Вербенко — /–/ Ярослав Кармелюк

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 364, арк. 19. Копія.

№ 305
НАКАЗ КОМЕНДАНТАМ ЗАПІЛЛЯ ПРО ЗАТРИМАННЯ ОСІБ БЕЗ ОСОБИСТИХ ДОКУМЕНТІВ

№ 6 *15 жовтня 1943 р.*

Н А К А З ч. 6

До всіх командантів запілля

Останніми днями зауважується багато людей, що ходять самопас в терені (поодинчо чи навіть громадно) без документів із штабу загону чи курінів та без кличок – з огляду на це – наказую: тих людей придержувати, роззброювати та негайно відставляти до найблищого відділу УПА для вияснення справи. Де немає близько відділу УПА – відставляти до боївки СБ.

Забрані при ревізії різні речі, як зброю, документи і т. п. не задержувати в терені, але з місця відставляти разом з придержаними людьми.

Слава Україні!

Постій, дня 15.X.43 р.

Командант ВО
/–/ Ярослав Кармелюк

ЦДАГО, ф. 57, оп. 4, спр. 353, арк. 57. Копія.

№ 306
НАКАЗ КЕРІВНИКАМ ЗАПІЛЛЯ У СПРАВІ ПРОТИДІЙ НІМЕЦЬКИМ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКЦІЯМ

№ 7 *16 листопада 1943 р.*

Н А К А З ч. 7

Всім комендантам запілля та їхнім референтам

В останніх часах німці посилили сильну кампанію винищування відділів УПА. В акціях беруть участь літаки і танки. Хвиля німецького терору і нищення останньо охопила простори між Горинем і Стиром. В Цуманщині, Колківщині та інших сусідніх районах майже в кожному селі повно німецького війська. Все граблять та нищать. Не лишають нікого і нічого. По селах дуже шукають за криївками. Населення під сильним німецьким терором вказує місце криївок. Акцію ведуть широку і на довшу скалю.

В зв'язку з цим заряджую:

1. Все організаційне майно негайно заховувати під землю.

2. Криївки, про які знають селяни, позмінювати, бо люди під терором видадуть.

Національний узбецький підвідділ при УПА-Північ. 1943 р.

3.*

4. Машинки, цикльостилі, фарбу та папір заховувати в добрих криївках.

5. Кожний надрайон приготовить летючки до фронтовиків: "Фронтс-камераден" або "Сольдатен", вони свого часу були випущені, тепер їх помножити та розкидати в теренах, де є німці.

6. До козаків приготовити летючку: "До военнопленных и мобилизованных в Украине", вони були пущені в терен на російській мові.

7. З козаками за всяку ціну старатись договорюватись.

8. Організовані люди хай бережуться та більше керують масами перед знищенням.

9. Організаційно-мобілізаційні референти хай звертають сильну увагу на самооборону, а зокрема, на розвідку. Скрізь по дорогах скріплювати алярмові пункти. Не датись заскочити.

10. Опановувати паніку серед суспільства. Тих, що ширять паніку – карати. Цей елемент утруднює нам працю та полегшує роботу ворога.

11. Населення хай все позакопує. Не чекати до останнього дня. Люди хай становлять бараки по лісах, горах та болотах, розбирати хати, клуні, хліви та робити криївки.

12. Стало інформувати населення про ворожі рухи і керувати самообороною.

* *Далі закреслено.*

13. Усі кормлені свині бити і заховувати, бо німці за ними дуже шукають. Оставляти лише малі поросята. При цьому вияснювати населенню: що не заберуть німці – пограбують більшовики.

14. Селянство під час акції хай бере зі собою найважніші речі. Решту закопувати. З великими пакунками не возитися. По лісах не збиватися у велику товпу. Не класти вогню на полянах. На це звернути велику увагу, бо з літаків на ліс стріляють і бомблять.

15. Зараз, коли селяни мають багато ще збіжжя, хай роблять муку, крупи та інші харчові продукти. З цього робити якнайбільше запасів і все скривати.

16. Подати населенню до відома, що німці нищать все, включно з цивільним населенням.

17. Населення за всяку ціну перед нападами німців та ляхів, мусить скриватися в лісах, багнах, болотах та інших криївках. Знайте, що німці, відступаючи лишають за собою пустку.

18. Про це негайно повідомити через станичних, сільських голів, учителів – ціле українське суспільство.

Пам'ятаймо, що повна відповідальність за це спадає на нас всіх. Тому кожний хай приступає негайно до праці над інформуванням українського громадянства про сучасне положення, відворот німців, їхню акцію супроти цивільного населення та способи нашого протиділання.

Слава Україні!

Постій, 16.XI – 1943 р.

Суспільно-політ[ичний] референт ВО /–/ Корній Березенко

Командант ВО в/з /–/ Корній Березенко

ЦДАВО, ф. 3837, оп. 1, спр. 9, арк. 56-57. Копія.

DOCUMENTS OF THE MILITARY REGION REAR LINE

This chapter of documents of the military okruha rear line includes instructions and orders of the military okruha rear line leadership, signed by commander "Rudyi", military okruha rear line commander "Yaroslav Karmeliuk", and military okruha social-political section heads, "Andriy Verbenko" and "Korniy Berezenko".

These documents can be divided into several thematic groups. The first thematic group contains documents that relate to self-defense

Order no. 2, dated September 10, 1943 (document no. 299), relates to the organization of self-defense of villages. The order demands that all fit members of the population be brought into "the struggle for physical and

material self-preservation", military training of youth and the entire population be increased and instructors be appointed for this task. It notes that the self-defense leadership should be centralized and concentrated in the hands of UPA unit commanders operating in the given area. Order no. 3, dated September 12, 1943 (document no. 300), contains a directive about preparing the rear line for struggle against the enemy.

Order no. 5, dated September 29, 1943 (document no. 302), contains a directive to rear line commanders about preparing Ukrainian society for anti-gas and bacterial defense. Order no. 7 by military region social-political section head "Korniy Berezenko" (dated November 16, 1943, document no. 306), addressed to rear line leaders regarding the organization of counter-action to German terrorist actions.

The second thematic group of documents consists of orders to rear line leaders about their activities.

Order no. 4, dated September 20, 1943 (document no. 301), requires that, in view of the political situation, units of the "Free Kozaks' self-defense be established in villages.

The second chapter of the order discusses social-political activity in the rear line. The third chapter contains a directive about organizing work among youth. The fourth deals with the activity of the Red Cross. The fifth contains observations about organizing supplies in the rear line. The sixth relates to the organization of communication. In conclusion, there is requirement for monthly reports from leaders.

Order no. 6, dated October 15, 1943 (document no. 305), to rear line leaders requires the detention of persons without personal documents found close to UPA units.

The final group of documents consists of instructions: to raion councils and boards, dated October 10, 1943 (document no. 303); to heads of village, raion and city councils regarding the organization of local government, dated October 1943 (document no. 304). The instructions contain an organizational diagram of raion councils and boards (document no. 303), village and raion administration (document no. 304) and a list of their duties and tasks.

Новобранці в УПА. Дереворит Н. Хасевича

Повстанці в ярах Волині. Дереворит Н. Хасевича

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "ТЮТЮННИК"

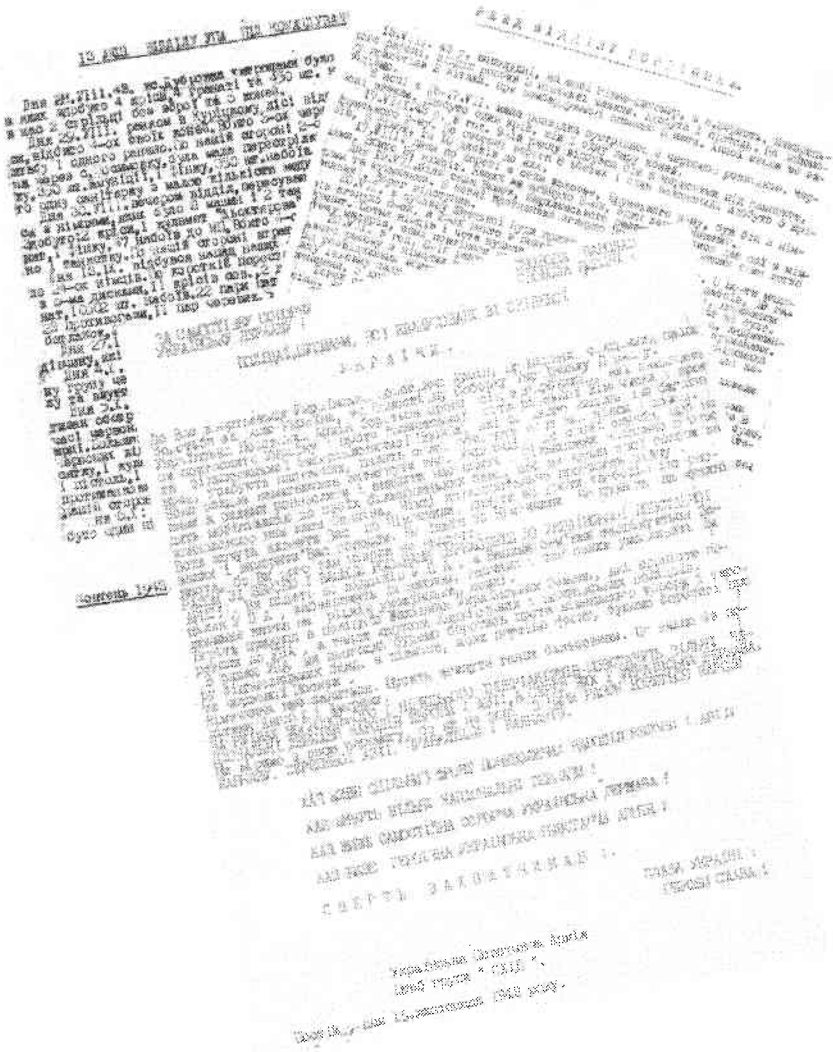

РЕГІОН ДІЯЛЬНОСТІ ГРУПИ (ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ)УПА "ТЮТЮННИК" (серпень-листопад 1943 р.)

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ВІДДІЛІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ

❐

№ 307–312

ЗВІТИ ПРО РЕЙДИ ВІДДІЛІВ

29 липня – 27 грудня 1943 р.

№ 307

ЗВІТ ПРО РЕЙД ПЕРШОГО ВІДДІЛУ НА СХІД

1943 р.

РЕЙД ПЕРШОГО ВІДДІЛУ НА СХІД

Дня 13.V.1943 р. відмашерував відділ в напрямку на Схід. Від старої границі Польща–СССР команда відділу рішила йти законспіровано, а подекуди навіть під маркою червоних партизан. Границю перейшли 29 на 30.V.43 р. Дуже цікаво було побачити людей по той бік кордону, які говорили з нами, але на щиру мову не було змоги, через конспірацію. А так хотілося заговорити по-свойому, дати свою літературу, що несли з собою. По очах людей ми бачили, що вони в ніякому разі не вважали нас за красних. На це вказувала наша поведінка (червоні граблять) і зовнішний вигляд. Зрештою від людей ми довідались, що ще за два тижні перед нашим приходом ходили чутки, що будуть іти бандерівці із заходу в ці терени. Конспірації придержувалися тому, щоб завчасу не стягнути на себе увагу червоних. Усім нам здавалося, що чим дальше на Схід, тим більше червоних партизан і тим вони страшніші. Пізніше це показалось зовсім противно.

Під час нашого маршу довший час ми не зустрічали по дорозі червоних. Вже в с. БондарівціЄмілянського району зустріли банду, яка грабила селян. Дальше зустрічали вже частіше, більші отряди, а в лісах Ушомирських* біля с. Санторка зустріли вже більший відділ красних, де вони мали свій лагер. В лісах Чоповицьких відділ установився і звідси почав свої дії. Відділ ішов з табором кільканадцять підвід. Перед шосою

---

* *У тексті:* усномирських

і залізницею Житомир–Коростень рішили зліквідувати табор, щоб затерти за собою сліди, і непомітно без табору перейти ті дороги. Коні забрали з собою і майно нав'ючили на коні. Це тому так зробили, бо червоні почали нас переслідувати, за нами слідити. Також, як пізніше ми довідались, що німці й мадяри робили на нас засідку біля с. Санторка, Корост[енський] район. Вже без табору, незамітно пройшов наш відділ Чоповецькі ліси, звідти в Малинські. Звідти робили випади в Базарський*, Коростенський і Потіївський райони. Перший відділ мав завдання розпізнати терен, вести розвідку про червоних партизан, розвідку по селах. Пізнавати людей, з'єднувати симпатиків, які чинно могли б в праці помогти відділові, ліквідувати сексотів, ліквідувати зв'язкову сітку красних. Нищити сепаратори в молочарнях, шкодити в німецькій адміністрації. Відділ провадив свою працю послідовно і з успіхом.

З другим відділом, що прибув, зустрілись 29.VII.43 р. і з'єднались силами. Подались за річку Тетерев в більші ліси. В день злуки відділів німці стягнули багато сили з заходу проти нас з думкою, що це наш напрям рейду. На місце призначення прийшов відділ без одного вистрілу. На місці почали тиху, але послідовну працю між населенням. Щодня відділ відвідував два, а то й три села за харчами, а при тім ширили наші кличі, нашу ідею. Населення всюди стрічало нас прихильно і в усьому помагало. Загально люди звали нас бандерівцями, менше повстанцями, але ніколи партизанами. До нашого приходу в ці терени крутилися в цих лісах малі більшовицькі отряди, та коли ми прийшли в ті ліси, то в короткому часі всі вони подалися дальше на північ, Проте, час до часу попадали до нас "ребята" по одному, по кількох. Від них здобували ми відомості про їхні сили і розположення, і також придбали трохи зброї. Між іншим, попав до нас, як охотник з кр[асної] партизанки, вбивник от[амана] Соколовського старий партизан [19]17-18 рр. Поніс належну кару.

Комісари красних партизан давали інструкції своїм "ребятам", що з бандерівцями не треба воювати, а спільно бити ворога – німців. А потім, казали, – ми з ними погодимося. Однак наші повстанці знали одне – бити ворога на кожному кроці. В цей спосіб довели до того, що коли самі красні отряди зустрічалися з собою, то дуже часто стріляли одні других і втікали, а трупів залишали на полі бою. Була окрема інструкція у красних, що при зустрічі з бандерівцями, "стріляй і давай да-та-та (удірай)".

Рейд пройшов з великим успіхом. Відділ перебував в селах днями, скликав мітінги, голосячи наші кличі, нашу ідею, за що боремося, взиваючи населення до співпраці з УПА, до боротьби з окупантами, причому зголошувалися добровольці до УПА. В с. Тоторновичах, Корост.' район в

* *У тексті:* Бозорський

неділю відділ заняв село, частиною відділу обезпечився, а решта пішла в церкву на Богослуження. По Богослуженні виховник відділу виголосив під церквою революційну промову до народу, причому слухачі плакали, зворушені.

Окремими рейдами другий, а за ним третій відділи подалися в Коростенівський, Андрушівський та Фастовський райони. По дорозі розбили кілька більшовицьких отрядів, здобули підводи, барахло, трохи амуніції і зброї, причому красні мали втрати в людях. Лише в одному нічному бою біля с. Заблоцька Корост[ишівського] району забито два лейтенанти і три бійці. Знову в одному бою забито там усім відомого підривщика лейтенанта Гречова, за котрим німаки вже довший час пошукували, бо робив їм багато шкоди на залізницях підривною роботою.

В цих усіх боях відділ утратив одного вбитого повстанця, один ранений.

В Коростишевських лісах оба відділи об'єднались. Частина відділу [ро]зійшлася в призначені терени до праці, решта пішла в рейд на північ, опісля на захід. По дорозі забрали з собою трохи добровольців в УПА з села Вишневичі Радомишльського району. Ще в інших селах цього району [бу]ли готові молоді хлопці іти в повстанці, та в той час не можна було їх забрати, через те що села були обсаджені німаками і мадярами – молотили збіжжя.

В нашій праці між населенням цих сіл шкодили нам своєю брехливою пропагандою місцеві комуністи і партизани, що трималися в цих лісах. В одному нічному бою з червоними в Радомишльському лісі біля с. Вишневичі відділ УПА розбив більший отряд красних, здобуваючи табір з барахлом, трохи амуніції і кілька крісів.

Хлопці з цього села пішли з нами і тепер чуються задоволені, щасливі. Кажуть, що як прийдуть з нами тепер в їх село і товариші побачать їх живими і зі зброєю, то за ними багато піде їх однодумців з їхнього села і інших поблизьких сіл.

У повороті на захід рейд біля села Катеринівка Емільчинського району мав два нічні бої з червоними, причому відділ поніс втрату одного повстанця. Ворожі втрати, трьох убитих бачили, решту не віднайдено з причини ночі. Здобули 5 підвід, трохи амуніції, фінка і два кріси. Дальше по дорозі случалися лише дрібні сутички з червоними. По переправі річки Случ вирішили ми машерувати більше днем, бо це прикордонна полоса, яка найбільш засмічена ворожим елементом, найбільш скомунізована, що далося скоро відчути. При вході в село Красилівку Городницького району зустівся відділ з червоними, що поводилися в селі, як в себе вдома. Побачивши нас, почали "ребята удірать", хто куди. Мабуть, були упереджені про наш прихід. Частина відділу пішла в погоню за втікаючими партизанами. У висліді забито трьох партизан і двох зловлено живими. Лише відділ

подався за село в сторону лісу, як з лісу показалася ворожа розстрільна в наступі в нашу сторону. Відділ заняв відповідні становища, щоб гідно привітати "ребят". Коли красні прийшли на відповідну віддаль, наші хлопці дарнули вогонь і рушили в наступ. І так бравурно наступали, що ворог не мав навіть змоги розложитись на становищах. В цім бою найкраще пописався незаступний чотовий Левадний, що навіть вже досить тяжко ранений в ногу командував вперед. Також Арсен (татарин), що своїм кулеметом побив ворожих гранатометчиків, здобув гранатомет з мінами і пішов в дальший наступ. Красні панічно утікали в ліс, залишаючи на полі бою 12 трупів, 5-х зловлено живими. Здобуто 1 гранатомета з мінами, 1 скоростріл, 6 десятьзарядок, 4 кріси, 2 пістолі. Власні втрати: 1 вбитий, 3 ранені. Дальше до кордону зайшов відділ без пригод.

Один повстанець, Махно, під час засідки в с. Меленях попав живий в руки поліції. В тюрмі витримав усі тортури по-геройськи, нічого не зрадив, кпив собі з німців. Про це говорили його спів'язні.

ЦДАВО, ф. 3838, оп. 1, спр. 3а, арк. 12-13.

№ 307
ЗВІТ ПРО РЕЙД ВІДДІЛУ "ГОРДІЄНКА"

29 липня 1943 р.

РЕЙД ВІДДІЛУ ГОРДІЄНКА

15.VII.*43 р. пополудні, на шосі Рівне–Житомир, в с. Користь Межирицького району відділ розбив 3 німецькі машини. Здобуто 1 пістоль. На допомогу прилетіли 2 літаки. При бомбардуванні спалено 3 хати. Іншої шкоди не заподіяно.

Вночі з 16-17.VII наша розвідка зустрілася з червоною розвідкою. Червоні втекли. Здобуто один кріс, віз і одну пару коней.

17.VII.*43 р. в год. 9-ій ранку відбувся бій з червоними під Каменкою Ярунського р-ну. По стороні ворога 8 вбитих і один поранений. Здобуто 5 крісів, 5 фінок та 10 дисків до них.

17.VII* днем по дорозі з села Жолобне Ярунського р-ну, був бій з німцями. Вбито 34 німців. Наших згинуло 3-ох, один легкоранений.

Дня 19.VII біля села В'юнок Мархлєвського району відбулися два бої з німцями та шуцманами. З сотні противника згинуло 30 чоловік. З наших один легкоранений. Ворог відступив.

---

* *У тексті:* VIII

Командир групи (ВО) "Верещака"
(Федір Воробець)

ШВШ групи "Очеретенко"
(Петро Гудзоватий).
Фото 1941 р.

Політичний виховник
групи "Орел"
("Бистрий", Петро Степаненко)

20.VII в поблизу Шнецької Буди прийшло до бою з мадярами. З 50-ти мадярів згинуло 6-ох, а 2-ох взято в полон. Здобуто 4 кріси, 1900 набоїв, 10 гранат. Сотня німців і чота шуцманів, що стояла в Швецькій Руді, побачивши втечу мадярів, самі повтікали до Житомира. По нашій стороні втрат не було.

23.VII в год. 8-ій ранку прийшло до бою в містечку Котельня Андрушівського* району з німцями та шуцманами. Наша розвідка зустрілася з шуцманами. Під розвідчиками вбито коней, а розвідка швидко зорієнтувалася і повідомила нашу головну силу. Вбито 20 ворогів і 3-ох взято в полон. Здобуто дві автомашини, 3 кріси, 1 фінку. По нашій стороні один вбитий.

Того ж самого дня біля станиці Івниця наші передні частини обстрілювали поїзд. Вбито 2-ох лейтенантів і 8-ох рядовиків. Наших втрат не було.

25.VII вночі на передмісті міста Коростишева відбувся бій з німцями в забудованих тартаках. Вбито 7 німців, а 2-ох шуцманів здалося. Здобуто 3 кріси, 3 гранати та 6 мундурів. Німці втекли. По нашій стороні втрат не було.

Вночі з 26/26.VII наші зустрілися з червоними на Вишневі, біля р. Те[те]рева. Здобуто віз з одіянням. По нашій стороні один важкоранений.

28.VII між селом Шевченко і Устинівкою Потіївського р-ну дійшло до бою з школою жандармерії з Коростеня. З сотні ворога вбито 83-ох, а 8-ох взято в полон і 5 важкоранених. Згинуло 5 німецьких офіцерів. Здобуто 8 кулеметів, 8 "МП", 94 кріси, 17 револьверів, 33 гранати та 6000 набоїв. Кілька недобитків в паніці втекло. По нашій стороні втрат не було.

Н а с т р о ї м а с. Населення приймало нас добре. Зустрічаючись, кричали "Слава Україні!". З радости плакали. Оповідали про свою біду за СССР і Німеччини. Давали поміч харчами, говорили: "Їжте хлопці, це останній". Інформували про німців і червоних. Населення говорило: "Ми чули, що ви йдете. Бандерівці б'ють всіх захватчиків, а добро з розбитих магазинів роздають поміж населення". Наші частини справді так робили (біля Котельні, роздавали сіль).

Повстанці робили й пропагандивну роботу. Всюди розкидали летючки. Люди розліплювали листівки в хатах, по стінах. Самі селяни зараз же гуртом їх читали. Місцями ліквідовано сексотів.

Говориться, що частіші рейди по східніх теренах, зродять в людей віру у власні сили.

29 липня 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 12. Копія.

---

* *У тексті:* Андрюшинського

№ 309
ЗВІТ ПРО РЕЙД ДРУГОГО ВІДДІЛУ

Вересень 1943 р.

ПРО РЕЙД ДРУГОГО ВІДДІЛУ

Я одержав наказ від командира перебрати ще один відділ під свою команду. До тої частини добрано ще деяких новаків, і сотня вирушила в рейд. Скрізь, кудою ми проїзджали, роздавали населенню літературу, співали наші революційні пісні так, що німці вже добре про нас знали, і ми кожного дня мали з ними бої, по більшій часті успішні.

Першого дня нашого рейду ми розбили дві автомашини на головному шляху Рівне–Київ між Корцем а Гощою. Здобуто 1 кріс, пістолю і брезент з автомашини. Того ж дня перед вечором налетіли три літаки з Рівного, завданням яких було бомбити нас. В висліді спалено дві клуні і одну хату. Наших втрат жодних.

Першим постоєм в дорозі було село Камінка Житомирської області. Ми закватирували в селі, в колгоспному саді. Того ж дня мали ми три бої. Перший, при вході в село, був з червоною бандою. Ми здобули одну підводу без жодних втрат.

Другий бій рівно ж з червоною бандою. Їх було 12 чоловік. Вбито 11 бандитів, а один втік. Здобуто 5 "ППД", 6 крісів та амуніції. По нашій стороні втрат не було.

Третій бій був в годині 4-ій по полудні і тривав годину часу. В висліді бою ми мали трьох вбитих і одного легкопораненого, і трьох пропавших. В ворога було вбитих понад 15 чоловік. Докладно сказати годі, не знати навіть, чи це були большевики чи німці (є міркування, що це були німці – ловецькі протипартизанські частини). Вони були повбирані в цивільну одежу. Бій закінчився для нас невдачно, бо ворогові прийшла з тилу підмога. Зброї не здобуто.

Слідуючого дня бою не було. Бій відбувся під Майзерівкою, де німецька жандармерія і фольксдойчі двічі на нас наступали. Ворога відбито. В нас один ранений, а в ворога двох. Був теж бій в лісі біля Янушева 15 км від Житомира. Ми здобули один мадярський кріс і багато амуніції. По нашій стороні втрат немає. В ворога було вбито 44 мадяри.

В селі Слободище зліквідовано голову села – фольксдойча на бажання місцевого населення. Забрано в нього пістоль. Цей день був днем нашого маршу по степовій полосі. Тому, щоб безпечно проїхати біля Бердичева на віддалі 10 км, я видав наказ попитати населення, скільки кілометрів до Бердичева та що ми будемо наступати на Бердичів. Місцеві сексоти повідомили німаків, і ці підготовили оборону Бердичева. За цей час ми змогли свобідно проїхати.

З Андрушівки німці вислали 20 чоловік поліції, щоб перетяти нам дорогу до Котельні. В Котельній був півгодинний бій. У висліді: у ворога було трьох вбитих і одного забрано в полон. По нашій стороні один вбитий. Здобуто 3 кріси, фінку та грузову машину.

В бою з мадярами на станції Степку* не здобуто нічого, бо мадяри відступили. В нас втрат не було. В бою з мадярами біля села Грабівки знову ж мадяри відступили і тому знову не було нічого.

В бою біля Коростишева здобуто 3 кріси, вбито одного німця та зловлено одного поліциста в полон.

На шляху Радомишль–Кочерово ми зробили засідку на автомашини. Здобуто "МП"-і та харчові продукти. Вбито одного німця та дві жінки – фольксдойчерки з Києва.

Біля села Устинівки Яновецького району Житомирської області мали ми бій з німцями. В ворога було 130 чоловік – всі в наступі. В склад входило 15 жандармів, 20 укр[аїнських] поліцистів та вишкільна сотня фольксдойчерів. В ворога було 8[2] вбитих, в тому числі 6, яких забрано в полон і зліквідовано. Між вбитими був гавптман жандармерії. Здобуто 5 кулеметів, понад 60 крісів, 15 пістолів, 2 машинові пістолі та багато амуніції. Це був справжній удатний бій. Могутнє "Слава," дике "Гурра" та жахливий крик, сполучений з кулеметнім вогнем, виграв бій. В нас тільки двох легкоранених. В цьому бою сотня виказала справжню бравуру боєву та вартість.

Вересень 1943

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 16. Копія.

№ 310

ЗВІТ ПРО РЕЙДИ ВІДДІЛІВ НА СХІД

30 вересня 1943 р.

ПРО РЕЙД ВІДДІЛІВ УПА НА СХІД

Перший рейд відділів УПА на Схід, що розпочався при кінці травня й тривав до половини вересня** 1943 р. зробив величезний вплив на зріст політичної та державницької думки серед українців Сходу. Скріпив [у] них віру у власні сили та став початком творення Української Збройної Сили на Сході, чим відкрив нові шляхи боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу.

---

* *У тексті:* Ступку
** *У тексті:* травня

Революційна підпільна праця, яку провадила ОУН на східних областях України, потребувала підсилення реальною збройною силою. Мало це особливе значення в тих східніх теренах, де активно діяла більшевицька партизанка. Не тільки населення, але й самі члени ОУН бачили, що сама підпільна робота не дасть бажаних наслідків, і скільки б вони не говорили про боротьбу за Самостійну Соборну Українську Державу, то населення не матиме віри у власні сили, коли попід вікна їм ходять червоні узброєні партизани. Творення місцевих боївок до рейдів йшло дуже мляво. З приходом відділів УПА місцеві теренові відділи почали енергічніше діяти і помітно зросли на силі.

Отже рейд відділів УПА на Схід закріпив збройною силою ту працю, яку перевела ОУН на східних областях за останні два роки, дав до неї реальний підклад і накреслив нові шляхи боротьби, а саме боротьби збройної. Слід при цьому відмітити, що військовою вмілістю східні українці можуть похвастатись і більше надаються до збройної повстанчої акції, ніж до підпільної революційної праці.

Населення східніх земель дуже радо зустрічало відділи УПА, а зокрема старша українська інтелігенція та селянство. Коли побачили українське військо, в їх очах появились сльози радости і віра у Воскресення України. Були випадки, коли старші селяни виходили на зустріч з іконами і благословенням повстанців на святе діло.

Селянська молодь, як раніше, ставиться до українського підпільного руху з недовір'ям та з засліпленням силою совітської партизани, зараз, коли побачила відділи УПА, добре узброєні, зорганізовані і дисципліновані, як регулярне військо, змінила своє ставлення, й було багато випадків, що молоді хлопці добровільно зголошувались до УПА. З приходом українських повстанців молодь перестала орієнтуватись на большевицьку силу, бо побачила свою українську. В одному селі сільські хлопці в розмові зі собою сказали: "Тепер уже большевицькі партизани не в моді, зараз уже є наші українські партизани".

Рейд УПА вплинув не тільки на сільське населення, але й на місто, яке раніше навіть не хотіло чути про самостійницький рух. На міських вулицях і базарах без кінця розповідають легенди про успіхи бандерівців. Міська нехіть і байдужість до українського визвольного руху зрушена. На міське змосковщене населення дуже великий вплив зробила летючка на російській мові, що промовляла до руських, народів Кавказу, Сходу й Сибіру. Після цього деякі руські поставились до УПА навіть прихильно.

Серед фольксдойчів та поляків поява відділів УПА викликала загальний стан пригноблення й жаху.

Сутичка відділів УПА з місцевою поліцією зробила на поліцію пригноблююче враження. Багато поліцаїв здезертирувало, а решта б'ється дуже неохоче. В м. Андрушівка в час похоронів поліцаїв, що згинули в

бою з відділом УПА, шеф поліції – українець сказав так: "Поліцаї, яких хоронимо – це жертви нерівного бою, бо повстанців є більше і вони краще узброєні".

Бої повстанців з відділами червоної партизанки мали велике позитивне значення, бо УПА завжди виходила переможцем і майже без втрат. Це дуже пригнобило і обеззброїло місцеву комуністичну пропаганду.

Повстанчий рух на Сході є єдино правильним засобом боротьби за УССД зараз, за німецької окупації, і пізніше, після приходу большевиків.

Тому бажанням є висилати такі рейди найчастіше і в якнайбільшій кількості. Тоді, напевно, Схід скоро створить свої могутні збройні відділи, що причиняться до певнішого осягнення мети – здобуття Української Самостійної Соборної Держави.

30 вересня 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 15. Копія.

№ 311

ЗВІТ ПРО РЕЙД ВІДДІЛУ "ЛЕВА"

Жовтень 1943 р.

ІЗ АКЦІЙ ВІДДІЛУ ПІД КОМАНДУВАННЯМ КОМ[АНДИРА] ЛЕВА НА СУЗ

Дня 28.VIII.43 в с. Дубровка хитрощами було забрано 4-ох червоних партизан, в яких здобуто 4 кріси, 4 гранаті та 450 шт. набоїв. В цьому ж дні втрачено було в нас 2 стрільці без зброї та 6 коней.

Дня 29.VIII ранком в Куріцкому лісі відбувся бій з червоними. Здобуто 3 кріси, відбито 4-ох своїх коней. Вбито 3-ох червоних, в тому одного шефа їхнього штабу і одного ранено. По нашій стороні 2-ох важкоранених. Того ж дня, переходячи через с. Зосимовку, була мала перестрілка з червоними. Здобуто 3 кріси, 1 десятку, 350 шт. амуніції, 1 фінку, 350 шт. набоїв, 4 гранати і взято в полон 6 осіб, з того одну санітарку з малою кількістю медикаментів.

Дня 30.VIII вечером – відділ, пересуваючись через с. Кулинці, несподівано зустрівся з німцями, яких було 8 машин і 2 танкетки. Зав'язався бій, що тривав 2 години. Здобуто 2 кріси, 1 кулемет "Дьохтярова" з 7-ма дисками набоїв, 2 пістолі, 8 гранат, 1 фінку, 47 набоїв до "МП". Вбито 4-ох німців та розбито 2 автомашини, ушкоджено 1 танкетку. По нашій стороні втрат не було.

Дня 13.IX відбувся напад наших 40 стрільців на село Велику Рачу, в якім було 24-ох німців. По короткій перестрільці здобуто 2 кулемети

Командир сотні з групи "Турів", тимчасово діючої в складі групи "Тютюнник" "Лев" (Іван Лень)

Командир сотні (рейдуючої групи) з групи "Богун", тимчасово діючої в складі групи "Тютюнник" "Гордієнко" (Дмитро Хандій). Фото 1942 р.

Неустійнений повстанський відділ

"Дьохтярова" з 6-ма дисками, 11 крісів сов[єтських], 2 десятки, 1 кріс "Мавзер", 1 "МП", 2 пістолі, 5 гранат, 10502 шт. набоїв, 22 пари патронташів, 17 шинелів, 23 коци, 25 касок, 2 коври, 23 противогази, 11 пар черевик, 5 пар чобіт, 26 шт. плащ-палаток, 22 менажки, 16 батлажок, 26 наплечників, 25 торб, 1 ровер і багато продуктів.

Дня 27.IX ранком в с. Бержівка наша жандармерія переловила 9 осіб, з них одну дівчину, які їхали з м. Малина до червоних. Здобуто 4 кріси, 1 обріз, 30 шт. амуніції.

Дня 4.X На постою у Ушомирському* лісі роззброєно було при зустрічі диверзійну групу червоних. Здобуто 2 фінки, 357 набоїв, 2 кріси, 70 шт. набоїв, пістоль, одежу та взуття. Забрано в полон 17 чоловік (13 без зброї).

Дня 5.X ранком, біля с. Степанівки в лісі, де стояв наш відділ, 15 червоних партизан обстрілювали нашого водовоза, який набирав воду недалеко села. В скорому часі червоних розбито, але вони вдруге намагалися нам дещо шкодити. Розбито їх і тоді. Большевики, силою 150 чоловік, з того 80 вершників, мали на меті нас окружити. Червоних відбито (з великими для них втратами). Здобуто при тому 9 крісів, 1 десятку, 1 кулемет "Токар", 2 гранати, 1 гранату протитанкову, 450 набоїв до фінки, 1 пістоль, 1 ракетницю з 3-ма ракетами, набоїв до сов[єтської] зброї з 1500 шт., 20 шт. протитанкових набоїв до "ПТР", коні з сідлами 10 шт., вбито понад 15 червоних. По нашій стороні ранено від міни 2-ох стрільців та 3-ох коней.

Дня 6.X ранком при пераправі через річку Случ вбито одного червоного. Здобуто 1 пістоль та 2 гранаті.

Жовтень 1943

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 112, арк. 20. Копія.

№ 312

ЗВІТ ПРО ДІЇ ВІДДІЛУ УПА В РАЙОНАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

27 грудня 1943 р.

З В І Т

Дня 24.X наш відділ був на призначеному місці. В першу чергу ми повели розвідку в терені і довідались про о[б]ставини. Кругом по селах стояли німці і ми мусіли перенестись в друге місце, де було безпечніше рухатись в терені. Налагодився зв'зок в близьких пунктах, ми почали дня 29.X копати зимовик, який закінчили за 6 днів. Після скінчення цієї роботи,

* *У тексті:* Шомирскому

я з групою відійшов у Малин, район, де мав зробити собі випадову базу на Чоповецький і Потієвський район. Пов'язався з людми, яких подав мені Сирота і почав переводити в районі роботу. Передав на ті райони літературу і дав вказівки*, як мають переступати при переході фронта.

9.XI почали ми копати зимовик, але кінчати було його трудно, тому, що 12.XI прийшли більшовики і в цих місцях зайняли становища, а ми були змушені залишити там працю і перейти в друге місце. В другому місці ми повели по лісі роботу, бо знали, що там є замагазиновані машинові та технічні та вибухові матеріяли більшовицьких партизан. Вислід був добрий, знайшли радійостанцію (прийомну і надавчу) з усіма приборами і 5 кг вибухового матеріялу. Це все ми перенесли в своє місце. Після цього ми перейшли в Чоповецький район, де 26.XI закінчили другий зимовик.

Тоді треба було дробити запас харчів. Зробити це було дуже трудно, тому що в кожнім селі стояли відділи ЧА. Вони не мали жодного харчевого постачання і забирали все, що попадало в очі. Справа погіршалася ще більше, бо випав сніг і, переходячи, видно було сліди, які важко було змаскувати. Через нашу пропаганду в селі і ходіння за харчами стягнули ми на себе увагу енкаведистів, які почали слідити за нами, шукати в** дятьків по хатам, горищах.

Ще більше почали нас слідити, коли перед мобілізацією ми розсипали по селах літературу, яка дійшла до рук бійців і командирів ЧА і викликала духови захитання в їх рядах. Тому що енкаведисти натрапили на наші стежі і робили часті облави в лісах, ми мусіли покинути земля[н]ки і жити під голим небом. Справа не була легка. Голод і холод вишкулював щораз гірше. Стрільці попали в невіру і почали нарікати. Дня 4.XII я рішив відійти на*** зі села Буди Ободз[и]мського р-ну.

С т а н Ч е р в о н о ї А р м і ї: Совітська армія здеморалізована, голодна, обдерт[а] до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інший виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жахливий спосіб поводяться з рядовиками, що в марні бійці падали з утоми, а командири копали їх ногами і казати: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на четвертий день переводять мобілізацію від 16-55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізовани[х] відділу НКВД відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокійно, а тепер довольно з вас. Ви должни ити на передовую фронта, чтоби искупить долг, наложени[й] на нас Совєтским Союзом". Зразу розшукують і розстрілюють

* *У тексті:* вязівки

** *У тексті:* і

*** *Так у тексті. Напевно, має бути:* назад

підозріли[х] людей. Армія озброяна переважно легкою зброєю. На чоту має один кулеме[т], зате мають багато фінок, крісів, гранат. Проти танків мають гвинтовки грубого калібру. Артілєрії також мало, летуньства майже не видно. Часом тільки пролетить розвідчик літак.

Німецька Армія, що є досить здесціплінована, бої веде досить з[а]взято і планово. Озброєння її досить можливе. Німці мають досить важкої зброї і танків. Переважно діє артілерія і танки. Летуньство також працює досить сильно. Мають ще добру розвідку в нім[ецькому] запіллі. В цих теренах не знищили ще сіл і поводяться з населенням досить добре. Вояки не вірять в свою перемогу і с[к]ладають дотепи на тему свойого відступу.

Населення не задоволене більшовицькою дійсністю*. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що большевики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а [в] їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Бійці на постої забирають все, говорять: "Ми воюємо, нам все можна".

Постій 27 грудня 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 130, арк. 82. Копія.

№ 313

ДОКУМЕНТ ГРУПИ "СХІД"

15 листопада 1943 р.

№ 313

ВІДОЗВА ДО ПОЛІЦАЇВ ТА ЕВАКУЙОВАНИХ ЗІ СХІДНОЇ УКРАЇНИ

15 листопада 1943 р.

За самостійну соборну Українську державу!

Свобода народам! Свобода людині!

Поліцаї, шуцмани, всі евакуйовані зі Східньої України!

До вас звертається Українська Повстанча Армія, що підняла священний прапор боротьби за волю України, за Самостійну Соборну Українську Державу.

* *У тексті:* діснистию

Українська Повстанча Армія бореться проти всіх загарбників, які намагаються поневолити Україну: проти фашистської гітлерівської Німеччини і проти більшовицької імпериалістичної Москви, які однаково нищать наш багатий край, грабують населення, палять села, вбивають невинних жінок і дітей. Вони обидва намагаються затягнути нас, Українців, до своєї служби, щоб нашими ж силами поневолити і знищити нас самих. Більшовики насильно переводять мобілізацію до своїх більшовицьких банд, щоб ми клали свої голови́ за ненависного нам ката Сталіна.

Німці катастрофально програють війну. Вони хочуть вивезти Вас до Німеччини, кинути за дроти таборів інтернованих і виморити Вас голодом. Не їдьте до Німеччини. Не шукаїте на чужині щастя, бо Ви його там ніколи не найдете.

Разом зі зброєю і вашими родинами переходьте до Української Повстанчої Армії. Ви підете до відділів УПА, а Вашими сем'ями заопікується запілля УПА, забеспечить їх житлом, харчами і тим самим уможливить їм людське життя на рідній українській замлі.

Беріть приклад з поліцаїв Західних Українських Земель, які повністю перейшли до УПА, а також частини харківських і полтавських поліцаїв.

В рядах УПА ми сьогодні будемо боротись проти німецького терору і терору більшовицьких банд, а пізніше, коли перейде фронт, будемо боротися проти червоної Москви.

Німеччина вже валиться. Мусить згинути також більшовизм. Це видно із політики Англії і Америки.

На руїнах Московського і німецького імперіалізмів повстануть вільні національні держави народів Европи і Азії, а серед них і Українська держава.

Ми віримо в свою перемогу, бо ми не одні. З нами разом борються народи Кавказу, Середньої Азії, Прибалтики і Балканів.

Хай живе спільний фронтпоневолених народів Европи і Азії!

Хай живуть вільні національні держави!

Хай живе Самостійна Соборна Українська Держава!

Хай живе героїчна Українська Повстанча Армія!

Смерть захватчикам!

Слава Україні!
Героям Слава!

Українська Повстанча Армія
Штаб групи "Схід"

Постій, дня 15 листопада 1943 року.

ДАРО, Р-30, оп. 1, спр. 16, арк. 8.

№ 314–315

ЗВІТИ КЕРІВНИКІВ ЗАПІЛЛЯ ВО

Жовтень – листопад 1943 р.

№ 314

ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ В АНДРУШІВЩИНІ

Жовтень, 1943 р.

ЗВІТ З АНДРУШІВЩИНИ

В склад округи входять 4 райони: Андрушівський, Попелянський, Вчорайшанський, Ружинський.

В південній частині, а відтак в цілій окрузі, ще з початком весни місцевими силами створено перший повстанчий відділ. За короткий час група перевела ряд погромів німецьких вислужників, вбивств сексотів та комуністів. Рівночасно переведено ряд пропагандивних акцій, як виголошування промов під час храмових празників, організування мітінгів, розкидування летючок. Від початку створення груп відбулося 6 більших боїв з большевицькими партизанами, завжди з корисним для нас вислідом, та 2 сутички з німецькою поліцією, теж без втрати в людях.

Годі не висловити подію* супроти витривалості та життєвої бодрости десятка друзів, що, залишені без жодної опіки, без ніяких політичних відправ та інструкцій, вели роботу.

В цілій окрузі в час жнив доконано знищення 25 молотівок по колгоспах, що дуже задовольнило людей та прихилило до нашого руху, як оборонця народніх справ. Большевицькі партизани у багатьох випадках наслідували нас, виконуючи підпали машин.

В терені діють невеличкі большевицькі підривні групи, які часто виконують підривання залізничних шляхів, спричинюючи поважні залізничні катастрофи.

В терені занотовано около 10 випадків, коли німецьке Гестапо діяло під маркою партизан. Замордували кількох наших членів, залишаючи їхні тіла в лісі.

Поминувши труднощі, наша праця, завдяки боївкам і групам УПА, як теж дотогочасна праця наших друзів, зросла і закріпилася в терені. Постійна боротьба виховала ряд місцевих провідників та справжніх бойовиків, українських вояків.

Жовтень 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 130, арк. 32. Копія.

* *Так у тексті. Напевно, має бути:* подив

Невідомі повстанці

№ 315

ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ НА БЕРДИЧІВЩИНІ

Листопад, 1943 р.

ВІСТКИ З БЕРДИЧІВЩИНИ

У самому місті Бердичеві є багато інтелігенції, що працює по установах, як теж багато робітництва і молоді. В загальному всі живуть з дня на день і головним своїм завданням визнають продовжати оце нужденне животіння. Із німецької влади задоволені тільки одиниці: назагал населення, хоч бачить і оцінює всі злі сторони німецької окупації, одначе настільки просякле*

* *У тексті:* просяклий

пасивністю, що не хоче запобігти лиху. Найбільш активно в місті працюють буковинці, що прийшли сюди ще в 1941 р. Вони з самого початку нав'язували знайомства з кращими українцями і повели серед них освідомлюючі роботи. Спочатку були вони прихильниками мельниківців, але коли побачили мильні тенденції опортуністів, почали працювати лише з нами.

Акції боївок, що проводили роботу по селах, дуже піднесли духа й активність селян. В загальному всі бояться приходу большевиків і в момент, коли фронт щораз більше посувається вперед, вони починають звертатися в нашу сторону.

Большевицька сітка досить широко розгалужена і зараз відчувається посилення їхньої активності в перебільшеній пропаганді. Є теж і багато таких, що ждуть приходу большевиків, все ж таки відчувають перед ними страх, не знаючи як большевики віднесуться до них як працівників німецьких установ.

По селах Бердичівського р-ну наш рух та наша робота поширюється дуже скоро. В тих селах, кудою проходили вже наші боївки, переведено чистку комуністів і сексотів. Населення по селах чується свобідніше і, не чуючи жодної їхньої пропаганди, звертає свої очі лише на УПА. Є, одначе, і села, в котрих немає ще сітки або є дуже слаба. Там, в теперішню хвилину, сильно поширена комуністична сітка. До таких належить Чуднів враз із селами, де сильно поширена комуністична сітка, а теж і партизанка (там їхній центр). В цих теренах потрібно сильніших груп, які вели б боротьбу із большевицькими бандами.

Є, одначе, надія, що коли перейдуть тудою групи УПА й переведуть основну чистку сексотів і комуністів, становище наше покращає, а ці групи зможуть стати з[а]в'язком справжньої Української Армії.

Листопад 1943 р.

ЦДАВО, ф. 3833, оп. 1, спр. 130, арк. 59. Копія.

DOCUMENTS AND MATERIALS OF THE UNITS AND SUBUNITS

This chapter of documents and materials of units and subunits of the "Tiutiunnyk" group and other formations includes: documents and materials of units and subunits and reports of rear line leaders.

The first group consists of reports about raids conducted by UPA units to the East from July 29 to December 27, 1943. The second group consists of reports, dated October-November 1943, by rear line leaders. The documents and materials begin with a report, dated September 1943 (document no. 307), by the first unit about its raid to the East, which began on

13.V.1943. Next comes a report, dated July 29, 1943 (document no. 308), about "Hordienko's" unit's raid, skirmishes with Germans, "Reds" and Hungarians and propaganda work performed by the unit. The next report, issued in September 1943 (document no. 309), contains information about the UPA second unit's raid and combat action carried out by it. A report dated September 30, 1943 (document no. 310) informs about UPA unit raids to the East, which took place between the end of May and the first half of September 1943. Document no. 311 is a report informing about a raid by the unit commanded by "Lev" to eastern Ukraine, skirmishes with the "Reds" and Germans, accomplishments and personnel losses. The last report, dated December 27, 1943 (document no. 312), informs about UPA unit activities in raions of the Zhytomyr oblast and the condition and activities of the Red and German armies.

The activities of the group "East" is represented in the chapter by a proclamation, addressed to police officers and all persons evacuated from Eastern Ukraine, issued on November 15, 1943 (document no. 313). The proclamation declares the aims of the UPA's activity and struggle, states the true intentions of the German and Russian invaders with regard to Ukrainians and Ukraine and contains a call to join the UPA and join with other subjugated nations of the USSR in the struggle against the imperialists.

The final group of documents consists of reports by rear line and "Tiutiunnyk" military okruha leaders. The first, issued in October 1943 (document no. 314), informs about the condition and activities of the rear line in the Andrushivka region and combat action carried out against the Germans and Red partisans. The second report, issued in November 1943 (document no. 315), informs about propaganda work conducted by the rear line in the Berdychiv region, the general situation in the area, the popular mood and the activity of the communist network.

ДОДАТКИ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ*

АК	–	Армія Крайова
арм.	–	армія
б.	–	біля, близько
бв.	–	боївка
б. м.	–	біжучого місяця
б. р.	–	біжучого року
брош.	–	брошура
буг.	–	бухгалтер
бунч.	–	бунчужний
в. з., в/з	–	в заступництві
вид.	–	видання
вих.	–	виховник
виш. від.	–	вишкільний відділ
від.	–	відділ
військ.	–	військовик
віст.	–	вістун
ВН	–	військовий надрайон
в. о.	–	виконуючий обов'язки
ВО	–	військова округа
ВОП	–	відділ особливого призначення
ВП	–	військовий підрайон
ВР	–	військовий район
г.	–	гора
газ.	–	газета
ГВШ	–	Головний Військовий Штаб
ген.	–	генерал
Гестапо	–	(Geheime Staatspolizei) політична поліція нацистської Німеччини
ГО	–	генеральна округа
госп.	–	господарчий
гр.	–	група
дес.	–	десятник
дор.	–	дорога
др., (д.)	–	друг
єп.	–	єпископ
жанд.	–	жандарм
журн.	–	журнал
заг.	–	загін
зал.	–	залучник
заліз.	–	залізниця
зв.	–	зв'язок
з. д., з/д	–	згідно з дорученням
ЗП УГВР	–	Закордонний Провід Української Головної Визвольної Ради
ЗУЗ	–	Західні українські землі
інж.	–	інженер
інсп.	–	інспектор
інст.	–	інструктор
інт.	–	інтендант
КВО	–	командир військової округи
КВН	–	комендат військового надрайону

* Містить скорочення, прийняті у документах, що публікуються.

кер. – керівник
КЗВО – комендант запілля військової округи
коз. – козак
кол. – колонія
к-р – командир
Кріпо – (Kriminalpolizei, Kripo) кримінальна поліція нацистської Німеччини
к-т – комендант
кур. – курінний
л. – ліс[и]
лет. – летючка
лист. – листівка
лік. – лікар
лін. – лінія
май. – майор
мін. – мінута, мінути
місц. – місцевість
МОБ (моб.) пункт – мобілізаційний пункт
М. П. – місце постою
МТС – машинно-тракторна станція
надр. – надрайон
нач. лік. – начальний лікар
нач. шт. – начальник штабу
НЕП – Нова Економічна Політика
НКВД – Народний Комісаріат Внутрєнніх Дєл
НКВС – Народний Комісаріат Внутрішніх Справ
НКДБ – Народний Комісаріат Державної Безпеки
о. – отець
орг. – організаційний
ос. – оселя
ОСУЗ – Осередньо-східні українські землі
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ОУНСД – Організація Українських Націоналістів Самостійників Державників
п. – пункт
пвх. – політвиховник
п/д – порядок денний
пер. – переклад
п. з. – під заголовком
ПЗУЗ – Північно-західні українські землі
підполк. – підполковник
підхор. – підхорунжий
повст. – повстанець
подр. – подруга
полк. – полковник
пор. – поручник
п. п., п/п – пункт параграфа
ПРЗВО – політичний референт запілля військової округи
пров. – провідник
П. С. – (Post Scriptum) поскриптум
ПСУЗ – Південно-східні українські землі
РА – розвідувальна агентура
РВ – розвідувальний відділ
реф. – референт
РКУ – Райхскомісаріат України
розв. – розвідник
рой. – ройовий
РОМ – Російська Організація Молоді
РПУ – Революційний Провід України
РС – розвідувальна станиця
руб. – рубрика
СА – (SA – Sturmabteilung) штурмові загони Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії
сан. – санітар[ка]
СБ – Служба Безпеки ОУН-ОУНСД та УПА
св. – священик
СД – (SD – Sicherheitsdienst) Служба безпеки Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії

секр.	– секретар
сл. п.	– славної пам'яті
сот.	– сотник
сотен.	– сотенний
СРСР	– Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС	– (SS – Schutzstaffeln) охоронні загони, війська Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії
СССР	– Союз Совєтскіх Соціалістічєскіх Рєспублік
ССУД	– Самостійна Соборна Українська Держава
ст.	– станція
стан.	– станиця
стр.	– стрілець, стрільці
СУЗ	– Східні українські землі
т.	– точка
т-во	– товариство
т. з[в].	– так званий
т. з[н].	– тобто значить
УВО	– Українська Військова Організація
УГА	– Українська Галицька Армія
УДСБ	– Українська Державна Служба Безпеки
УНАКОР	– Український Народний Козачий Рух
УНР	– Українська Народна Республіка
УНРА	– Українська Народна Революційна Армія
УНС	– Українська Народна Самооборона
УПА	– Українська Повстанча Армія
УПВ	– Український Партизанський Відділ
упр.	– управа
УПС	– Українська Пресова Служба
УСС	– Українські Січові Стрільці
УССД	– Українська Самостійна Соборна Держава
УЧХ	– Український Червоний Хрест
ф.	– фельдшер
філ.	– фільварок
хор.	– хорунжий
хут.	– хутір, хутори
ч.	– число
ЧА	– Червона Армія
част.	– частина
ЧК	– Чрєзвичайная Комісія
чот.	– чотовий
ЧХ	– Червоний Хрест
ШВШ	– шеф військового штабу
шл.	– шлях
шос.	– шосе
ШПШ	– шеф політичного штабу
ШРВ	– шеф розвідувального відділу
ШТВ	– шеф технічного відділу

ЗГАДАНІ В ДОКУМЕНТАХ І МАТЕРІАЛАХ ВИДАННЯ*

Видання ОУН і УПА

Боротьба з Москвою
Боротьба за хліб (лет.)
Вільна Україна (брош.)
Вільна Україна (Серпень [1943 р.])
Вісник
Географія України
Де шукати наших традицій
Де шукати нашої історичної традиції
До воєннополєнних (лет.)
До военнопленных и мобилизованных в Украине (лет.)
До зброї (журн.)
До зброї (Липень 1943 р.) (журн.)
До зброї ч. 2 (Вересень 1943 р.) (журн.)
До зброї ч. 3 (журн.)
До зброї ч. 4 (журн.)
Добровольци (Добровольці)
Донцов "Хвильовий"
За Самостійну Україну (газ.)
Земельне зарядження
Ідея і чин (журн.)
Ідея і чин ч. 1 (журн.)
Ідея і чин ч. 2 (журн.)
Ідея і чин ч. 3 (журн.)
Ідея і чин (книга Орлика)
Інформатор
Інформатор (15.8.43)
Інформатор (1.9.43)
Інформатор ч. 19
Інформатор ч. 20
Інформації (№ 49-55)
Історія України
К руским воєнопленним (лист.)
Кінгеп ГПУ (драматичний твір)
Козаки, Башкири, Колмики, Адмудти, Красноармейци
Лицем до Сходу (підручник)
Народ
Наш клич (журн.)
Наш фронт (журн.)
Новини
Новинки
Поборювання партизан регулярною армією (Поборювання партизанки)
Постанови ВЗ ОУН (Постанови III Збору)
Прапор українського націоналіста (брош.)
Розпорядження
Симон Петлюра
Сини Туркменії
Сольдатен (лет.)
Тижневе звідомлення
Україна в крові (драматичний твір)
Україна і Росія

* Збережено мовні особливості назв видань.

Український народе
Український перець
Українці (лет.)
Українці (лист.)
Фронтскамераден (лет.)
Ціль і мета німців (Ціль і методика німецької імперіялістичної політики на окупованих теренах)
Як вони (більшовики) виглядають зараз (Ф. Кальба)

Видання українского угруповання під керівництвом Т. Бульби-Боровця

Українці! (відозва)

Видання українского угруповання під керівництвом А. Мельника

За волю (газ.)
Націоналісти!
Український народе!

Видання Революційного Проводу України (РПУ)

Болюча справа (відозва)

Радянські видання

Вісті з радянської батьківщини
К руским военнопленним (лист.)
Немецкиє поєзда под укос (лист.)
Огоньок (журн.)
От советского Інформбюро (газ.)
Перчиця
Радянська Україна
Слухай, "брате"
Совєцька Україна
Українські дівчата
Хто такі Українські Націоналісти

Німецькі видання

В лісах поселилася смерть (лет.)
Галя в Німеччині – лист на Україну (лет.)
Дивні борці за волю (лет.)
До населення областей, що находяться під загрозою бандитів (лет.)
Клич ч. 2 (газ.)
Красне життя в Німеччині (плакат)
Матері, бороніть своїх дітей (лет.)
Матері, застерігайте ваших дітей від впливу бандитів (лист.)
Політичні Недорослі (лет.)
Тарас Бульба (лет.)
Українські селяни й українські селянки Волині та Полісся (лист.)
Українці в лісах (лет.)

СХЕМИ ПОДІЛУ УПА

Військовий поділ та керівництво 1-ї групи УПА
(травень 1943 р.)

* Тут і в подальшому всі псевдоніми подано без лапок.

Військовий поділ та керівництво групи УПА командира Енея
(*10 липня 1943 р.*)

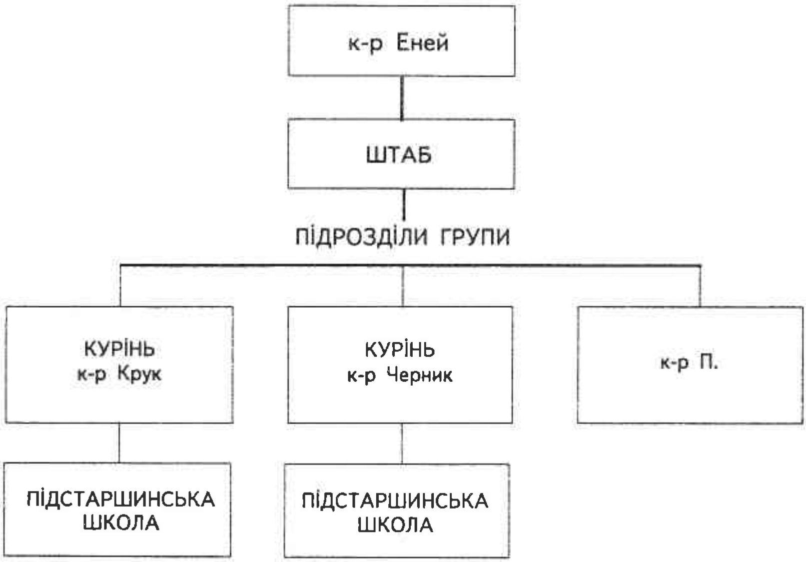

Військово-адміністративний поділ та керівництво УПА й запілля на території ГО ПЗУЗ
(друга половина 1943 р.)

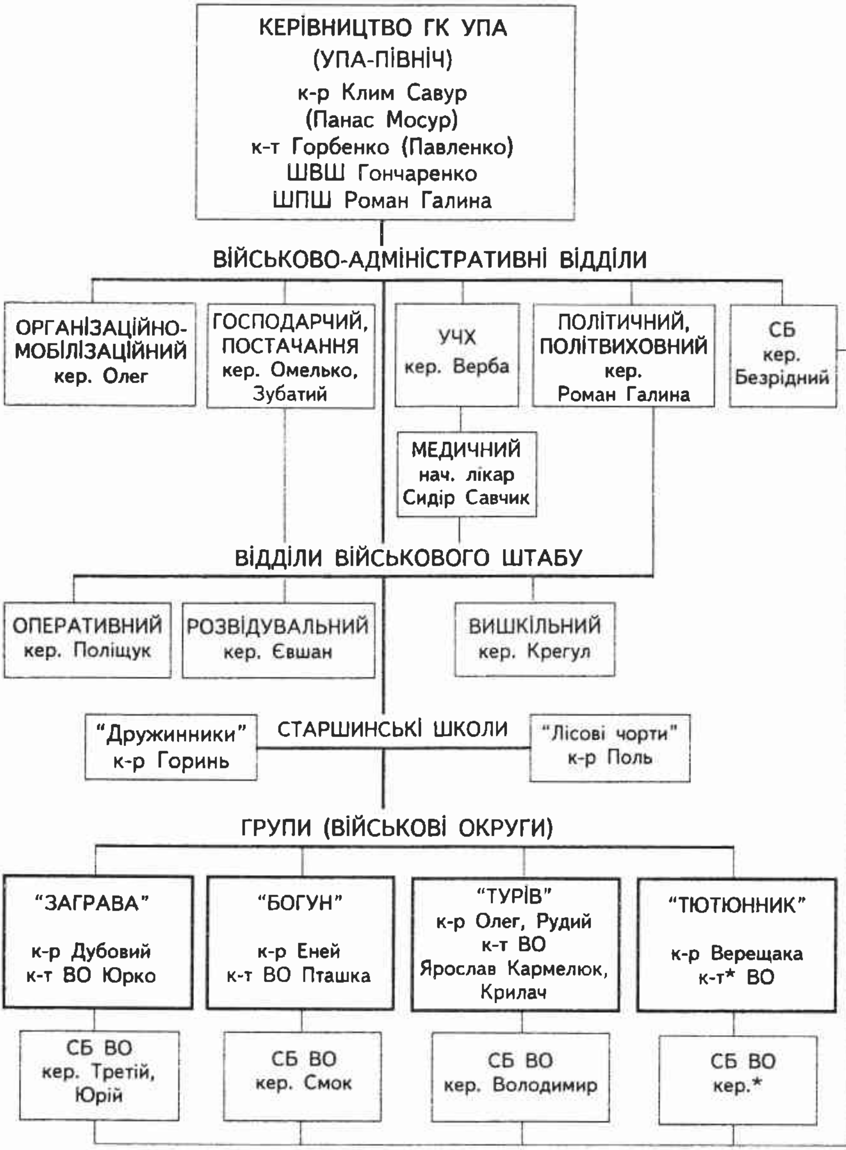

* Посада не устійнена.

Керівництво УПА та запілля груп (ВО) на ПЗУЗ
(друга половина 1943 р.)

Посади	Група (ВО) "ЗАГРАВА"	Група (ВО) "БОГУН"	Група (ВО) "ТУРІВ"	Група (ВО) "ТЮТЮННИК"
Командир	Дубовий	Еней	Олег, Рудий	Верещака
ШВШ	Славута, Бористен	Голубенко, Черник	Клим, Вовчак	Очеретенко
ШПШ	Остап			
Політвиховник	Рудящий, Захар, Зимний	Тимко, Нестор	Хмурий	Бистрий (Орел)
Кер. розвідувального відділу	Немо	Немо	Остап	
Кер. ВПЖ	Касян	Вороний	Б. Корнієнко	
Начальний лікар	Бравий	Кучерявий (Борщ)	Петро	
ШТВ	О. Лебідь			
Інтендант (господарчий)		Чорний, Середа		
Посади	Запілля ВО	Запілля ВО	Запілля ВО	Запілля ВО*
Комендант	Юрко	Пташка	Ярослав Кармелюк, Крилач	
Політичний референт	Захар, Аскольд	Максим, Дмитро, Микола	Андрій Вербенко, Корній Березенко	
Організаційно-мобілізаційний референт	Тарас	Тирса		
Референт зв'язку		Славко	Омелько	
Господарчий референт	Зубатий	Гнат, Швед		
Комендант УЧХ	Мотря			

* Запілля ВО "Тютюнник" не устійнене.

Військовий поділ та керівництво "Бойової групи командира Бористена"

(26 серпня 1943 р.)

Військовий поділ та керівництво групи УПА “Заграва”

(жовтень 1943 р.)

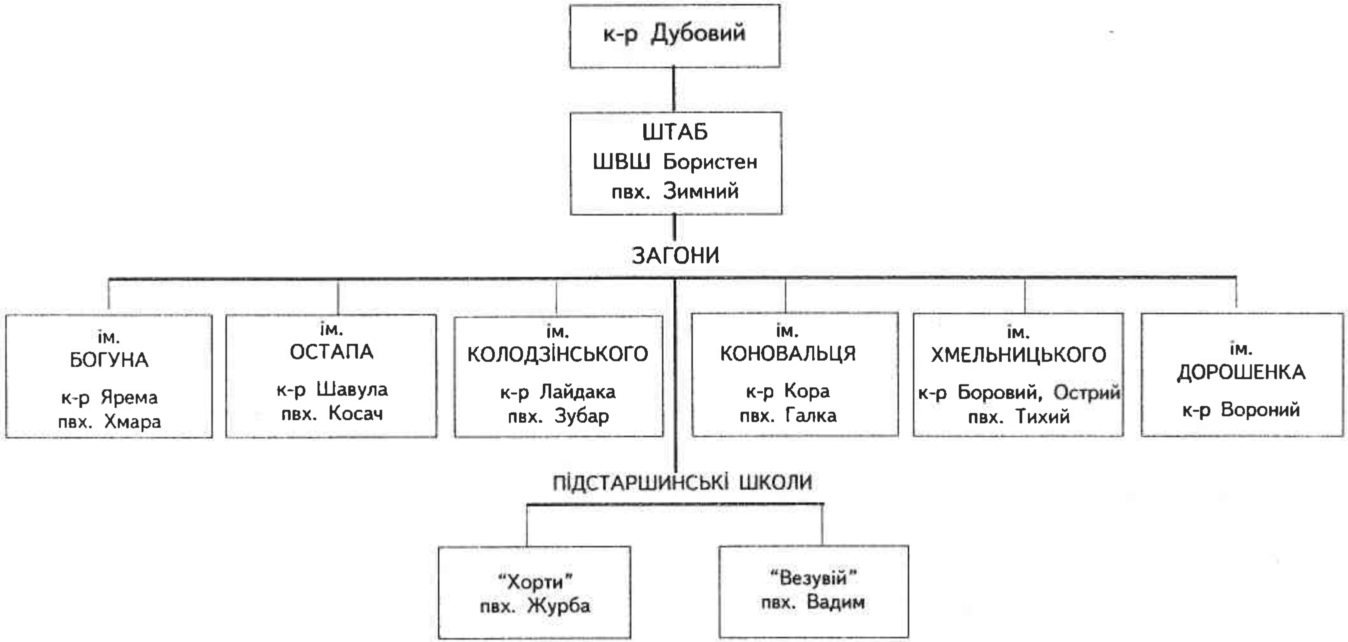

Військовий поділ та керівництво групи УПА "Богун"

(листопад 1943 р.)

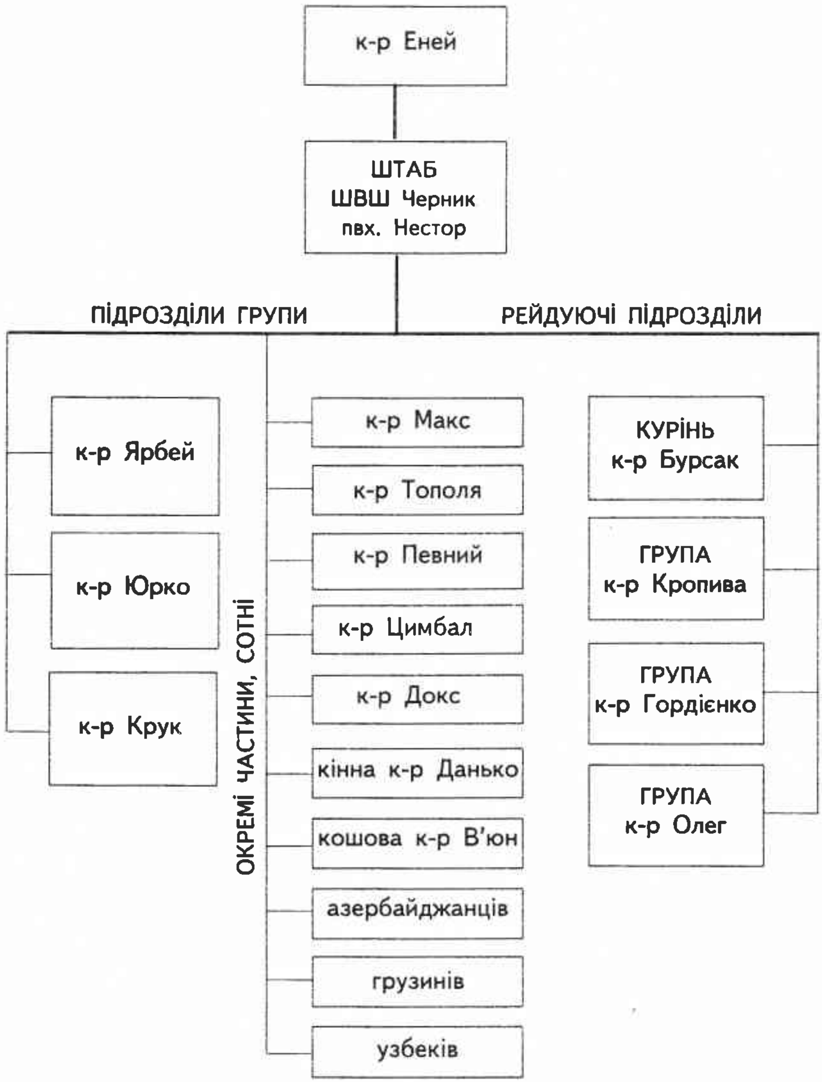

Військовий поділ та керівництво групи УПА "Турів"

(жовтень 1943 р.)

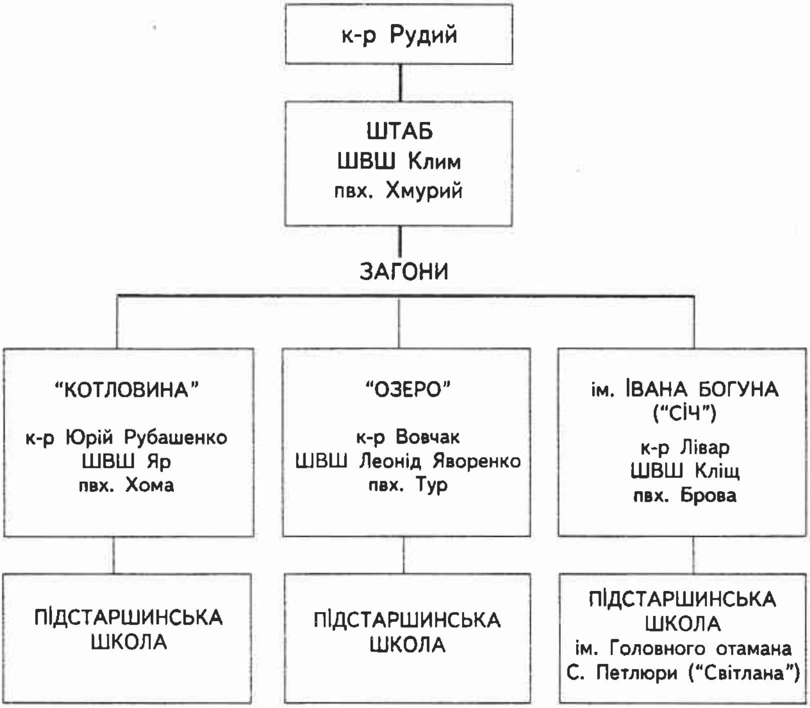

Військовий поділ та керівництво загону УПА "Котловина"

(жовтень 1943 р.)

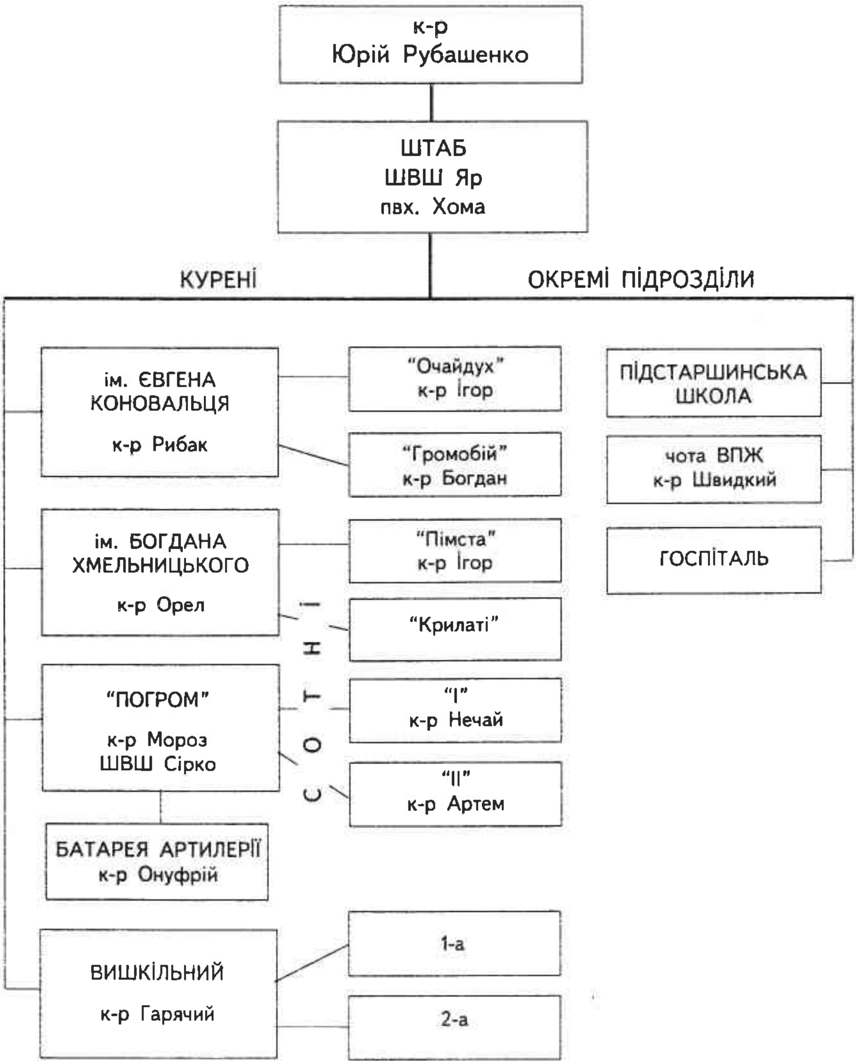

Військовий поділ та керівництво групи УПА "Тютюнник"

(жовтень 1943 р.; 4 січня 1944 р.)

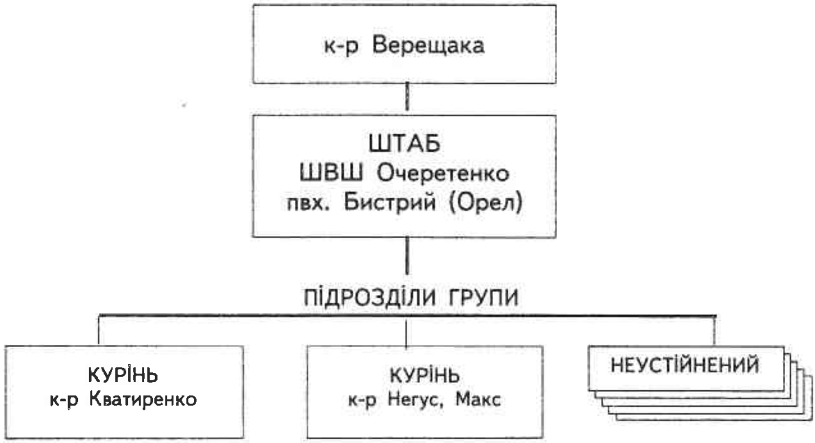

ІНДЕКС

Комплексий індекс охоплює основні реалії предметно-тематичного покажчика, а також особові та географічні назви, що трапляються в текстах. Індекс побудовано за єдиним принципом – за абеткою, наскрізно.

Укладачі керувалися такими загальними засадами:

повністю збережено правопис оригіналу;

різні варіанти написання власних назв подано за перехресним принципом: Березно, р-н див. Березненський; "Охрім" див. Клячківський Дмитро тощо;

різночитання конкретної власної назви згадано в круглих дужках при основній позиції (в межах однієї літери): напр., Володимир (Володимир-Волинський), м.

Географічні назви в індексі мають географічні терміни (с. – село, м. – місто, р. – річка тощо) та територіальні одиниці (стан. – станиця, надр. – надрайон тощо).

Посади, чини і інші визначення при особових іменах, псевдонімах та криптонімах зазначено у разі наявності інформації про них.

У індексі не подано етноніми зневажливого характеру та часто згадувані.

СПИСОК ФОТОГРАФІЙ ТА ІЛЮСТРАЦІЙ

ПЕРЕЛІК НАКАЗІВ ТА ІНШИХ МАТЕРІАЛІВ

ГОЛОВНА КОМАНДА УПА (УПА-ПІВНІЧ)

Документи і матеріали командування УПА (УПА-Північ)

Документи і матеріали політичного відділу УПА та запілля

Документ осередку у справах інших національностей

Документи і матеріали Служби Безпеки УПА

Документи і матеріали господарчого відділу УПА та запілля

Документи Українського Червоного Хреста

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "ЗАГРАВА"

Документи відділів та підрозділів

Накази командування 1-ї групи УПА

Наказ референта господарчого відділу 1-ї групи УПА

Накази командира бойової групи "Бористена"

Документи командування групи

Накази командира групи

Накази шефа військового штабу

Накази шефа політичного штабу

Наказ керівника відділу військової розвідки

Звіти відділів та підрозділів

Звіти 1-ї групи УПА

Звіт керівника 2-го розвідувального відділу "Оса"

Звіт керівника санітарного відділу

Звіти командира відділу "Цигана"

Документи і матеріали запілля ВО

Документи і матеріали коменданта запілля ВО

Матеріал земельної референтури УПА

Документи і матеріали керівника політичної референтури ВО

Наказ керівника організаційно-мобілізаційної референтури ВО

Документи і матеріали господарчої референтури ВО

Документи керівника технічного відділу ВО

Документ керівника відділу Червоного Хреста ВО

Звіти керівників запілля ВО

Звіти коменданта запілля ВО

Звіти політичного референта ВО

Звіт референта Служби Безпеки ВО

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "БОГУН"

Документи командування групи

Накази командира групи

Документи і матеріали реферантури СБ ВО

Документи господарчого відділу ВО

Документи і матеріали організаційно-мобілізаційної референтури ВО

Документ шкільного відділу

Звіти керівників запілля ВО

Звіти коменданта запілля ВО

Звіти суспільно-політичного референта запілля ВО

Звіти організаційно-мобілізаційного референта запілля ВО

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "ТУРІВ"

Документи командування групи

Накази та інструкції командування групи

Вказівки керівника політично-виховного відділу групи

Документи господарчої інтендантури групи

Документи і матеріали відділів та підрозділів

Накази командування загону "Котловина"

Накази командування куреня "Погром"

Документи і матеріали Української Повстанчої Групи, загону "02" – "Озеро"

Наказ командування 2-го куреня "Буг"

Накази командування відділу "Пімста Полісся"

Звіти відділів та підрозділів

Звіти керівника політично-виховного відділу групи

Звіт керівника політично-виховного відділу загону "Озеро"

Звіт командира куреня "Погром"

Документи і матеріали запілля ВО

Накази та інструкції керівництва запілля ВО

ГРУПА (ВІЙСЬКОВА ОКРУГА) "ТЮТЮННИК"

Документи і матеріали відділів та підрозділів

Звіти про рейди відділів

Документ групи "Схід"

Документи запілля ВО

Наукове видання

Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944

Документи і матеріали

Літопис УПА
Нова серія, том 2

Упорядники:
О. Вовк, І. Павленко

Дефекти ілюстрацій
зумовлені станом оригіналу

Підп. до друку 24.03.99. Формат 70x100/$_{16}$. Папір офс. №1.
Ґарн. БукваКир. Офс. друк. Ум. друк. арк. 63,7.
Ум. фарбо-відб. 63,7. Обл.-вид. арк.57,4.
Зам. № 29.

Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
252601, Київ, Трьохсвятительська, 4

ВАТ "Білоцерківська книжкова фабрика"
256400, Біла Церква,
вул. Леся Курбаса, 4